

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТУ ПСИХОЛОГІЇ імені Г. С. КОСТЮКА

На правах рукопису

ВАСИЛЕЦЬ Наталія Михайлівна

УДК 159.922.2:316.654:34.08

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО
ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук

Науковий керівник (консультант)
Москаленко Валентина Володимирівна
доктор філософських наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Київ – 2016

З М І С Т

Перелік умовних скорочень.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади дослідження довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ	
1.1. Концептуальні положення дослідження феномену довіри.....	15
1.2. Особливості довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.....	35
1.3. Детермінанти довіри в контексті трансформацій суспільства	48
Висновки до першого розділу.....	71
РОЗДІЛ 2. Вихідні положення організації емпіричного дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України	
2.1. Організація та етапи проведення емпіричного дослідження чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.....	75
2.2. Характеристика вибірки дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.....	77
2.3. Обґрунтування вибору психологічного інструментарію.....	80
2.3.1. Апробація авторської методики «Довіра до працівників ОВС».....	91
Висновки до другого розділу.....	104
РОЗДІЛ 3. Аналіз результатів емпіричного дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України	
3.1. Аналіз рівнів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ у колі різних соціальних сфер.....	108
3.2. Динаміка довіри громадян в умовах різної політичної ситуації.....	121

	3
3.3. Дослідження змістових характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ	132
3.3.1. Аналіз когнітивного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.....	133
3.3.2. Аналіз афективного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.....	142
3.3.3. Аналіз конативного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.....	152
3.3.4. Особливості конфігурації структурних складових довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.....	158
3.4. Соціально-демографічні та професійно-організаційні характеристики громадян як чинник довіри до працівників органів внутрішніх справ.....	163
3.5. Особливості типів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.....	172
Висновки до третього розділу.....	176
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	189
ДОДАТКИ	228

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ОВС	– Органи внутрішніх справ
МВС	– Міністерство внутрішніх справ
ЗМІ	- Засоби масової інформації
ВНЗ	- Вищі навчальні заклади

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю в Україні вже давно назріла й останнім часом привертає особливу увагу суспільства. Актуальність досліджуваної проблематики полягає в тому, що докорінні соціально-економічні трансформації в нашій державі потребують установлення принципово нових відносин між владою та громадськістю на основі створення дієвих та ефективних механізмів державного управління із широким залученням інститутів громадянського суспільства до процесів публічного управління. Вивчення громадської думки щодо діяльності органів внутрішніх справ в Україні засвідчує зростання рівня стурбованості населення станом правопорядку в регіонах, недовіри громадськості до органів внутрішніх справ з приводу спроможності останніх боротися зі злочинністю, професійно надавати допомогу громадянам. Низький рівень довіри громадян до органів влади створює передумови для соціальної напруженості та кризових ситуацій в суспільстві.

У зв'язку з цим зростає потреба поліпшення роботи правоохоронної системи суспільства, що передбачає демократизацію взаємодії органів внутрішніх справ та громадськості. Актуальність зазначеної проблеми зумовлена тим, що довіра є однією з фундаментальних основ партнерства, налагодження якого сприятиме, з одного боку, підвищенню ефективності виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх обов'язків із охорони громадського порядку, а з другого – відчуттю захищеності громадян. Сучасна концепція розвитку правоохоронних органів передбачає формування партнерських, довірливих відносин між поліцією та громадянами, налагодження комунікації між ними. Від того, наскільки громадяни будуть довіряти працівникам органів внутрішніх справ, залежатиме успішне функціонування самого інституту поліції в рамках правового захисту громадян, а також рівень взаємодії громадськості з органами правопорядку. Довіра є тим наріжним каменем реформування системи МВС, а також трансформації суспільного устрою, побудови в країні громадянського

суспільства, без якого неможливе створення нового, принципово відмінного від радянських стандартів інституту забезпечення внутрішньої безпеки держави, а отже, й безпеки громадянина та громадського порядку.

Наукове осмислення проблеми довіри до влади розкривається в працях П. Бурд'є, М. Вебера, Е. Гідденса, Е. Дюркгейма, Т. Заславської, А. Здравомислова, Т. Парсонса, Ф. Фукуями, Дж. Хоманса, П. Штомпки та інших зарубіжних соціальних психологів. Серед науковців близького зарубіжжя, які досліджували різні аспекти довіри до влади, можна виокремити Н. Астаніну, Ю. Копильова, А. Купрейченко, Е. Афоніна, В. Сафонова, Т. Скрипкіну, В. Зінченко, В. Ігнатова, А. Ковальова, О. Крутого, А. Журавльова, С. Табхарову, С. Макєєва та інших. З-поміж вітчизняних науковців окреслена проблема цікавила Є. Головаху, А. Колодія, В. Степаненко, Ю. Ірхіна, Т. Силу, Т. Гаврилюка, В. Кравченко, С. Ворожбита, Н. Єрмакову, Н. Степанову, М. Ткач, І. Мартинюка, С. Наумову, В. Нечипоренко, Н. Паніну, Ю. Пахомова, А. Ручку та інших.

Проблема довіри частково висвітлена в контексті аналізу низки інших соціально-психологічних проблем: соціально-психологічного навіювання (В. Бехтерев, А. Новоселова, Б. Поршнєв), соціально-психологічних та інших значущих аспектів авторитету (М. Вебер, Н. Кейзеров, А. Кронік, А. Свенцицький, Т. Титаренко), афіліації і соціальної підтримки (В. Москаленко), сприйняття і спілкування, міжособистісних і внутрішньогрупових відносин, зокрема, довірливих відносин (К. Абульханова-Славська, О. Бодальов, Б. Паригін, Т. Скрипкіна, Д. Узнадзе, Е. Яблокова, В. Казміренко, Н. Єрмакова), в контексті соціальних ролей і статусів (О. Донченко, В. Васютинський, В. Семиченко), міжособистісних, політичних конфліктів та соціальної напруженості в суспільстві (О. Бодальов, А. Здравомислов, А. Сухов), громадської думки (В. Герасимов, М. Горшков, А. Уледов), релігійної віри (В. Москалець).

Питання довіри безпосередньо до міліції розглянуто у працях О. Бандурки, А. Міщенко, Т. Малкової, С. Погрелого, А. Бови, В. Болотової,

В. Соболева, Г. Попова, О. Злобіної, В. Московця, Ю. Свеженцевої, Ю. Тарана, Д. Александрова та інших.

Проте реформи органів внутрішніх справ, які здійснюються в нашій країні, потребують переосмислення багатьох наукових положень проблеми взаємодії громадян з органами влади. Це, передусім, стосується питань чинників довіри громадян до органів влади, зокрема й до органів внутрішніх справ. Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатня наукова розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексних тем лабораторії соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України – «Соціально-психологічні засади становлення суб'єкта економічної соціалізації» (2008–2011 рр., номер державної реєстрації 0107U012277), «Соціально-психологічні закономірності становлення економічної культури молоді» (2012–2015 рр., номер державної реєстрації 0112U000305). Робота пов'язана також з науковими розробками, що проводяться на кафедрі психології управління Львівського державного університету внутрішніх справ «Соціально-психологічні чинники формування конструктивної взаємодії мешканців регіону з підрозділами поліції» (номер державної реєстрації 0115U006502). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол №109/7 від 4.03.2009 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук України (протокол № 2 від 25.02.2014 р.).

Мета дослідження – визначення особливостей соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

Об'єкт дослідження – довіра громадян до працівників органів внутрішніх справ.

Предмет дослідження – змістові характеристики та структурні складові соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

В основі дослідження – **припущення** про те, що довіра громадян детермінується: а) конфігурацією когнітивного, афективного та конативного компонентів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ; б) соціально-демографічними, організаційно-професійними характеристиками суб'єктів відносин довіри.

Відповідно до мети і гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури з проблеми розробити концепцію дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, а також обґрунтувати структурно-функціональну модель відносин довіри «громадяни – працівники органів внутрішніх справ».

2. Здійснити емпіричне дослідження, в якому проаналізувати:

а) загальний рівень довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ;

б) динаміку довіри громадян в умовах різної політичної ситуації;

в) змістові характеристики структурних складових відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ та встановити їхню конфігурацію;

г) соціально-демографічні та професійно-організаційні характеристики громадян як чинники довіри до працівників органів внутрішніх справ.

3. Розробити програму соціально-психологічного забезпечення довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ для курсантів та слухачів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України та впровадити її у процес навчання.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять праці, в яких розкривається сутність принципу інтеріндивідуального підходу до аналізу соціально-психологічних явищ (Г. Андреева, В. Васютинський, М. Каган,

Л. Карамушка, М. Корнєв, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Москаленко, М. Обозов, Л. Орбан-Лембрик, А. Петровський, В. Татенко, Т. Титаренко, В. Третьяченко, А. Хараш, Ю. Швалб та ін.); принцип гуманізму в аналізі феномену особистості (Г. Балл, М. Боришевський, А. Маслоу, В. Моляко, К. Роджерс та ін.); наукові положення про особливості розвитку самоцінності, самоприйняття та самоприхильності (Н. Єрмакова, Р. Грановська, А. Маслоу, Н. Осухова, С. Пантилєєв, Н. Сарджвеладзе, В. Столін). Осмислення сутності довіри базувалося на працях В. Вічева, С. Максименка, М. Ткач, Б. Поршнєва, Е. Еріксона та інших, в яких досліджено довіру в генетичному аспекті; а також на роботах І. Антоненко, С. Ворожбита, В. Дорофєєва, Л. Достовалова, Л. Карамушки, А. Купрейченко, В. Сафонова, А. Сидоренкова, Т. Скрипкіної та інших, в яких висвітлено сутність міжособистісної довіри.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження у роботі було використано комплекс взаємодоповнювальних методів дослідження:

теоретичні – аналіз, синтез та узагальнення наукових матеріалів із досліджуваної проблеми;

емпіричні – контент-аналіз (застосовувався для складання авторської методики для визначення рівня довіри); бесіда (була використана для отримання соціально-психологічної інформації); метод експертних оцінок (були оцінені якісні показники змістових компонентів довіри), аналіз результатів діяльності (враховувалися показники службової діяльності), опитування; психодіагностичні – методика Н. Астаніної «Довіра до себе» (використовувалась для визначення рівня довіри до себе); методика «Довіра» І. Семків (була застосована для виявлення міжособової та міжнаціональної довіри, довіри до інституцій і наставників); методика К. Шварца «Портрет цінностей» (використовувалась з метою визначення домінантних цінностей особистості); опитувальник для вивчення критеріїв довіри і недовіри іншим людям А. Купрейченко та С. Табхарової; «Шкала міжособистісної довіри» Дж. Роттера (для дослідження рівня соціальної довіри); «Шкала оцінки якості життя», запропонована Н. Водоп'яною (дає змогу визначити сфери

найменшої задоволеності якістю життя); «Шкала психологічного благополуччя» К. Ріфф;

математичні – факторний аналіз та кореляційний аналіз (використовувався для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними особливостями), методи перевірки значущості відмінностей у досліджуваних показниках (критерій Колмогорова-Смірнова, критерій Пірсона, t-критерій Стюдента, критерій Шеффе). Для інтерпретації отриманих даних було застосовано методи математичної статистики (дисперсійний, кореляційний, факторний та кластерний аналізи).

Математична обробка даних здійснювалась за допомогою пакета статистичних програм (SPSS 11.5 та Statistica 8).

Організація дослідження. Дослідження було проведено у п'ять етапів упродовж 2009–2015 рр.

На *першому етапі* (2009–2010 рр.) проаналізовано стан розробки проблеми міжособистісної довіри у зарубіжній та вітчизняній науці, уточнено мету, завдання та гіпотезу дослідження, на основі чого було створено теоретичну концепцію дослідження.

На *другому етапі* (2010–2012 рр.) було підібрано вибірку емпіричного дослідження, зроблено відбір і пілотажну апробацію психодіагностичного інструментарію для його проведення, розроблено і апробовано авторську методику дослідження довіри громадян до міліції.

На *третьому етапі* (2012–2013 рр.) здійснювалося експериментальне вивчення соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ за допомогою батареї методик, аналізувалися результати впровадження авторської методики в експериментальній групі, порівняно з контрольною групою, на основі методів математичної статистики.

На *четвертому етапі* (2013–2014 рр.) було продовжено констатувальне дослідження, опитано першу та другу групи досліджуваних громадян, узагальнено результати експериментальної роботи, перевірено їхню

відповідність меті, гіпотезі та завданням дослідження.

На *п'ятому етапі* (2014–2015 рр.) опитано третю групу досліджуваних громадян, узагальнено їхні результати, розроблено та впроваджено в навчальний процес слухачів ВНЗ МВС України спецкурс «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри», оформлено отримані результати дослідження у вигляді тексту кандидатської дисертації.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Львівського державного університету внутрішніх справ, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Львівського національного університету «Львівська політехніка» та Державного науково-дослідного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок. Респондентами дослідження були 523 громадяни України (із Львівщини) віком від 21 до 70 років, з яких 275 жінок та 248 чоловіків.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечувались використанням надійних та валідних діагностичних методик, адекватних меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу емпіричних даних, репрезентативністю вибірки та застосуванням методів математичної статистики із залученням новітніх програм обробки.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

- вперше розроблено концепцію та побудовано структурно-функціональну модель соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України;

- визначено динаміку довіри громадян до працівників ОВС в умовах політичної ситуації;

- з'ясовано зміст та конфігурацію структурних компонентів довіри як чинників відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ;

- встановлено зв'язок соціально-демографічних та організаційно-професійних характеристик громадян з рівнем довіри до правоохоронних органів;

- визначено психологічні типи довіри громадян до працівників ОВС;
- розроблено систему соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ;
- поглиблено та уточнено уявлення про специфіку довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ;
- розширено методологічні підходи до вивчення довіри у громадському суспільстві;
- набув подальшого розвитку структурно-функціональний підхід у вивченні соціально-психологічних феноменів.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні та емпіричній перевірці комплексу психодіагностичних методик вивчення різних аспектів довіри; запропоновано авторську методику «Довіра до ОВС», спрямовану на вивчення уявлень громадян про вплив соціально-психологічних чинників на довіру до працівників органів внутрішніх справ; розроблено та впроваджується навчально-методичний комплекс для курсантів і слухачів вищих навчальних закладів Міністерства внутрішніх справ України з курсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри». Окремі положення дисертаційного дослідження можуть бути застосовані в практичній роботі психологів у рамках психологічного супроводу працівників ОВС з метою розвитку в них соціально-психологічних якостей, які сприяють формуванню довірливого ставлення до них громадян. Систематизований комплекс психодіагностичних методик, до якого входить і авторська методика, а також розроблені на основі отриманих даних дисертаційного дослідження методичні рекомендації можуть бути використані для визначення психологічної готовності до професійної діяльності в правоохоронній системі під час профвідбору кандидатів на вакантні посади в правоохоронні органи. Узагальнення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшої розробки проблем соціально-психологічного забезпечення партнерських відносин між поліцією і громадянами.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації були

апробовані на III Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2009); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2010); II Всеукраїнському психологічному конгресі, присвяченому 110 річниці від дня народження Г. С. Костюка (Київ, 2010); V Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічні аспекти національної безпеки» (Львів, 2011); V науково-практичній конференції «Особистість в екстремальних умовах» (Львів, 2012); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука і духовність у системі сучасного управління» (Львів, 2012); X науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Психологічні проблеми сучасності» (Львів, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку педагогіки та психології в сучасному світі» (Одеса, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави» (Львів, 2013); Всеукраїнській науковій конференції «Розвиток основних напрямків соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи» (Дніпродзержинськ, 2014); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми прикладної психології» (Київ, 2014); X Міжнародній науково-практичній конференції «Соціалізація особистості в умовах системних змін: теоретичні та прикладні проблеми» (Київ, 2015); круглому столі «Конструктивна взаємодія поліції і населення в соціумі» (Львів, 2015).

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено у процес фахової підготовки студентів та слухачів дистанційної форми навчання факультету психології Навчально-наукового інституту права, психології та економіки Львівського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження № 20 від 19.05.2014 р.), навчально-виховний процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт впровадження від 14.05.2014 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і результати дослідження відображено в 28 публікаціях, серед яких 9 одноосібних публікацій, з яких: 8

– у вітчизняних виданнях, визначених МОН України як фахові в галузі психології, 1 стаття – у зарубіжному фаховому виданні; 18 – у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний обсяг дисертації – 189 сторінок, повний обсяг становить 523 сторінки. Робота містить 18 таблиць на 20 сторінках, 20 рисунків на 19 сторінках, 18 додатків на 298 сторінках. Кількість найменувань у списку використаних джерел – 362, з них 22 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

У розділі проаналізовано теоретико-методологічні підходи до розуміння феномену довіри у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці. Розкрито сутність довіри як соціально-психологічного феномену, його особливості, функції в суб'єкт-суб'єктних відносинах між людьми. Значну увагу надано аналізу основних чинників довіри, зокрема й у сфері відносин громадян до працівників органів внутрішніх справ. Розглянуто суспільні та особистісні детермінанти довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій. На основі узагальнення теоретичних джерел та розробки теоретично-методичної концепції побудовано теоретичну модель соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

1.1. Концептуальні положення дослідження феномену довіри

Людське буття існує як співбуття з іншими людьми і передбачає ставлення до предметного світу, до інших людей, з якими особа вступає в прямі та опосередковані контакти, під час яких відбувається взаємний обмін думками, уявленнями, цінностями тощо. Відносини між людьми як невід'ємний аспект їхньої життєдіяльності зумовлюють усю систему психічного, а отже, й умови існування самої особистості.

Вихідною психологічною умовою виникнення взаємин між людьми є довіра.

Наукові підходи до аналізу феномену довіри. Феномен довіри є об'єктом міждисциплінарного дослідження. У філософії довіру досліджують здебільшого як етичну категорію. За філософською традицією довіру розглядають як поняття, що виражає ставлення однієї особистості до іншої, що впливає із переконаності в її добропорядності, вірності,

відповідальності, чесності, правдивості (Е. Яхонтова, Б. Рутковський, Я. Янчев) [338].

У соціології довіру трактують переважно як довіру до соціальних інститутів. Зокрема, в працях М. Вебера [53], Ю. Веселова [54], Т. Заславської [94], Т. Парсонса [222; 223], А. Селігмена [270], Є. Капусткіна [109], П. Сорокін, Дж. Хоманс, Т. Ямагіші [361] та ін. йдеться про довіру як соціальний стан певних груп, соціальних інститутів чи культур. Останнім часом у соціологічних дослідженнях набуває поширення аналіз довіри як соціального капіталу, що визначають як сукупність соціальних мереж, норм і правил, які створюють умови для координації і кооперації заради досягнення взаємної згоди. Крім того, П. Штомпка [356], характеризуючи довіру, звертає увагу на її виявлення у таких феноменах:

- «екстерналізація» довіри (об'єктом довіри стають такі її «зовнішні» вияви, як, наприклад, імпорتنі товари, технології, спеціальність і т. д.);

- «інтернаціоналізація» (характеризує процес і позначає приписування позитивних якостей, що забезпечують високу довіру тільки «своїм» (соціально близьким) об'єктам).

Інтерес до довіри зростає серед економістів, яких цікавить, як навички і знання суб'єктів економічної діяльності, набуті в повсякденному житті, впливають на підприємницьку діяльність. У цьому напрямі досліджень велику увагу надають експериментальному вивченню довіри і недовіри в інвестиційних або довірливих ділових іграх (С. Барці, Дж. Карпентер, Н. Бачан, Є. Джонсон і Р. Кросон, Дж. Берг, Р. Бойль і Р. Бонасіч, Ф. Болл і Д. Кехлер, Р. Кросон і Н. Бачан, М. Віллінгер з співавт., Дж. Дікхаут і К. Маккабі та ін.) [354]. З розвитком інтернет-торгівлі та електронних баз даних потенційних споживачів особливої актуальності набувають проблеми довіри і конфіденційності інформації в цій сфері (Є. Каділл, П. Лунт, Г. Мілн, Ф. Тен та ін.) [358; 137].

Довіру вивчають також в аспекті правовідносин. Зокрема, О. Кокотов розглядає довіру як один із елементів конституційного устрою суспільства і

держави (конституціоналізму). Виділяючи засоби та способи формалізації довіри й недовіри, простежуючи довіру й недовіру як мотиви правової поведінки, а також визначаючи довіру як критерій перевірки соціальної дійсності, О. Кокотов виходить на рівень глобального осмислення взаємодії людей у процесі розшарування суспільства, зумовленому інтенсифікацією його внутрішніх зв'язків [123].

Аналіз психологічної літератури показує, що довіру як багатоаспектне явище досліджують всебічно. Вітчизняні і зарубіжні автори розглядають довіру як умову існування будь-якого іншого явища: це довіра до світу (Т. Говір [63], Е. Еріксон та ін.), довіра до іншого (К. Абульханова-Славська [1], І. Кон, А. Кронік [154], Е. Кронік [154], В. Куликов, А. Мудрик [200], Л. Петровська [116], М. Доїче, К. Роджерс, Дж. Роттер, Т. Ямагіші [361] та ін.) і довіра до себе (Д. Бразерс, А. Бандура [116], А. Менегеті [354], Ф. Перлз, Н. Астаніна [17] та ін.), досліджують самодовіру у руслі проблеми амбівалентності особистості в сімейних ролях (Т. Зелінська [14]), віковому аспекті (Т. Лук'яненко), аспекті психічного здоров'я (В. Хабайлюк, І. Ізюмова [101]), соціальних настанов особистості (А. Хурчак), як концепцію автономізації-соціалізації власного «Я» особистості (Л. Просандеєва [245]), як складову особистісної ідентичності (О. Ічанська), як довіру особистості до себе в юнацькому віці у руслі кризи ранньої дорослості (О. Довгань, О. Донченко, Т. Титаренко, Т. Яценко, Н. Єрмакова, В. Кравченко) [301; 339; 88; 324]. Об'єктом наукових зацікавлень є і міжособистісна довіра (С. Ворожбит, А. Купрейченко, В. Москаленко, М. Обозов, В. Сафонов, М. Ткач та ін.) [57; 160; 196; 266; 209; 303].

Спеціальним напрямом досліджень є довіра в онтогенетичному розвитку особистості (В. Бормотова, О. Голуб, С. Достовалов [82], М. Ткач [303], Н. Єрмакова [88], Г. Зелінська [14], Е. Крищенко [153], А. Мудрик [200] В. Пахальян та ін.). Довіру також традиційно розглядають як складову інших видів відносин (І. Балуцький [22], В. Лосенко, М. Кондратьєв, Є. Хорошилова [314]) і як самостійний вид спілкування (В. Сафонов [267]).

Рідше їй надають статус «самостійних» відносин, але і в цьому разі її не наділяють власними психологічними характеристиками (В. Куликов, Б. Поршнев). Питання соціальної та сімейної довіри вивчали дослідники А. Толстоухов, Ю. Мелков. Деякі вчені (Д. Бразерс, Т. Говір, Б. Мьюір, Л. Райсман) трактують довіру як настанову або систему настанов (атитюдів) щодо соціального світу і самого себе [47].

У традиціях епігенетичного підходу Е. Еріксона багато авторів (І. Антоненко, В. Зінченко, Р. Левіцкі, Т. Скрипкіна, Р. Біс, Б. Поршнев) розглядають довіру людини до світу як базову соціальну настанову особистості [12; 97; 351; 280; 238]. Нестача базової довіри до світу в ранньому дитинстві може проявитися у дорослій патопсихології. Зниження глибокої довіри і переживання недовіри може виявлятися у формі вираженого відчуження, яке негативно впливає на психічний стан людини. Особи зі зниженою довірою не можуть налагодити стосунки з іншими людьми, бо вони не ладнають самі з собою. Е. Еріксон зауважує, що головне завдання психотерапевта в роботі з такими людьми полягає в тому, щоб спочатку встановити їх довіру до інших людей. На думку Е. Еріксона, якщо немає такого особистого досвіду, то результатом є базова недовіра до світу. Як зазначає вчений, «фундаментальною передумовою психічного життя я вважаю почуття базової довіри, яка поширюється на всі атитюди і особливості отримання досвіду на першому році життя» [102, с. 196].

Отже, формування довіри до світу залежить від рівня задоволення або незадоволення фізіологічних потреб дитини на першому році життя. У цьому аспекті цікавою є думка В. Зінченка, який зауважив, що річ навіть не у задоволенні потреби, якої у прямому сенсі слова у малюка ще немає. У нього є об'єктивна необхідність, а не суб'єктивна потреба, не кажучи вже про мотив [97, с. 78].

Згідно з концепцією Е. Еріксона, почуття довіри формується на основі досвіду першого року життя дитини. Довіру автор визначав як довіру до самого себе і прихильність до себе інших людей [102]. У результаті великої

психотерапевтичної практики Е. Еріксон однією з головних умов психічного здоров'я людини вважав засвоєння нею образу самої себе у всьому багатстві відносин особистості з навколишнім світом і відповідними формами поведінки. Такий образ самої себе вчений називав ідентичністю, або психосоціальною тотожністю особистості.

Соціально-психологічне розуміння проблеми довіри розглядають в контексті різних впливів (В. Куликов, К. Платонов, І. Шварц та ін.) та низки інших соціально-психологічних проблем: соціально-психологічного навіювання (В. Бехтерев, А. Новосьолова), соціально-психологічних аспектів авторитету (М. Вебер [53], М. Кейзер, А. Кронік [154], А. Свенціцький), сприйняття і спілкування, міжособистісних і внутрішньогрупових відносин, зокрема довірливих відносин (К. Абульханова-Славська[1], О. Бодалев [29], Б. Паригін [221], Б. Поршнев, Т. Скрипкіна [281], Д. Узнадзе, Є. Яблокова), міжособистісних, політичних конфліктів та соціальної напруженості в суспільстві (О. Бодальов [29]), громадської думки (В. Герасимов, М. Горшков, А. Улед) [352; 71], а також як форму особистісної залежності (Б. Барбер, Д. Занд [362], Д. Гамбетта та ін.). Чимало науковців аналізують довіру як схильність до навіювання і залежності від іншої людини. У процесі дослідження закономірностей соціально-психологічного навіювання було емпірично виявлено особливу форму психологічного захисту, яка протистоїть небажаним для особистості переконанням – контрсугестіям (недовірі). Встановлено, що особистість контрсугестивна насамперед до тих навіювань, які не збігаються з її поглядами і переконаннями. В. Куликов [102] наголошує на тому, що під час розвитку особистості відбувається диференціація контрсугестивності на два полюси: перший – стосовно того, хто впливає; другий – стосовно інформації, яка міститься в повідомленні. Тобто довіра до людини як до особистості породжує довіру до того, що вона говорить (навіть безпідставно). Отже, подібність або відмінність ціннісних орієнтацій – одна з умов виникнення довіри чи недовіри.

У соціально-психологічному аспекті проблему довіри досліджують як підвищення адаптаційних можливостей людини в екстремальних ситуаціях (О. Фатхі [306]). Кризу довіри як причину дезадаптації старшокласників-мігрантів аналізують у своїй праці І. Ломаковська і Т. Скрипкіна [173; 279]. В. Лебедев досліджував психологію ізольованих груп і динаміку взаєностосунків у них, зокрема в екстремальних умовах. Він вважав, що можливість довірливого спілкування в ізольованих групах є необхідним доповненням формальної структури такої групи [165, с.310], що свідчить про комплементарну функцію довіри в організаційних відносинах.

Останнім часом зростає кількість досліджень, в яких довіру розглядають як показник результату якості внутрішньоорганізаційних відносин (Р. Крамер, Р. Майер, Дж. Дейвіс і Ф. Шурман, С. Сіткін і Н. Ріс, Л. Хосмері ін.) [354]. Довіра підвищує такі показники конкурентоспроможності, як швидкість (С. Ейзенхард і Б. Табриза) і якість координованих дій в стратегічних ініціативах (В. Шнайдер і Д. Боув), спрямованих, наприклад, на розроблення нових продуктів, поліпшення якості споживчих сервісів, товарів і послуг [129].

В. Казміренко, аналізуючи соціальну психологію організацій з позицій фундаментальних теоретико-методологічних засад, визначає довіру як основу інформаційного і ділового обміну у групі, що діє як механізм регуляції діяльності всієї організації [106].

Вивчаючи динаміку організаційної довіри, Г. Файн і Л. Холіфілд досліджували входження нових членів у культуру довіри організації [192, с. 122-138]. Особлива роль у цьому належить досвідченим працівникам, які навчають новачків відповідальності. Інший спосіб формування довіри складається у результаті впливу правил, які стимулюють довіру. Дж. Марч і Дж. Олсен відзначають, що в цьому випадку організація діє подібно до «помічника режисера», роблячи «підказки, які викликають ідентичність у певних ситуаціях» [102, с. 72].

В історичній ретроспективі феномен міжособистісної довіри досліджував Б. Поршнев. Він першим з науковців проаналізував функцію особливості виконання базовою довірою психологічних відносин між людьми. Основна його ідея полягає в тому, що будь-яка інформація між людьми проходить через специфічний фільтр довіри і недовіри. Довіра виконує функцію «шлюза» в спілкуванні людей. Повна довіра тотожна належності суб'єктів довіри до одного «ми», тобто «до чистої і повної соціально-психологічної спільноти, що не ускладнена перетинанням з іншими спільнотами, а є конструйованою лише опозицією по відношенню до «вони»» [238, с. 14]. Отже, довіра трактується як елементарні психологічні відносини між людьми та розглядається як перший і найважливіший компонент виникнення й існування соціально-психологічної спільноти «ми».

Б. Поршнев вважає, що у процесі розвитку, на основі свого історичного досвіду людство відмовилось від повної довіри більшості людей, окрім когось одного. В результаті у свідомості людей відбувається диференціація оточення на авторитетних і неавторитетних осіб. Недовіра виступає як психологічний захист особистості від необмеженої дії сугестії. Б. Поршнев пише: «В більш загальному вигляді недовіра... може бути зведеною до побоювання, що дещо навіюється кимось чужим, і тому його вплив потрібно перевірити, зіставити з іншим, інакше кажучи, виток недовіри – зустріч двох сугестій і можливість відхилити одну з них» [238, с. 13]. Отже, автор показує, що довіра і недовіра існують в єдності, і якщо довіра виконує функцію команди, то недовіра є захисним механізмом психіки людини.

Розвиваючи ідеї Б. Поршнева, В. Вічев розглядає довіру і недовіру як особливості соціально-психологічної взаємодії людей у процесі спілкування. Він, як і Б. Поршнев, пише про наявність у свідомості людей поділу оточуючих на «ми» і «вони» [238]. Все позитивне у відносинах між людьми пов'язано з «ми», а негативне – з «вони». Для виникнення між людьми спільного почуття «ми» потрібний певний рівень довіри, що базується на взаєморозумінні й уявленні про іншу людину, яке формується в процесі

взаємодії з нею. Отже, довіра є основною вихідною умовою виникнення та існування спільноти, її системотворчим фактором. Довіра як позитивне прийняття, взаєморозуміння і знання людьми один одного є однією з найважливіших моральних потреб людини, яка реалізується у феномені «ми» завдяки протиставленню «вони». Отже, довіра розвивається разом з недовірою. Соціально-психологічна опозиція «ми» і «вони» проникає в глибину індивідуальної психіки людини і перетворюється в її сутність. Спосіб життя людей, який тривав десятки тисяч років, відобразився у структурі колективного підсвідомого, в якому довіра закріпилась як його архетип, компонент, який на рівні особистості переживається як базова настанова на довіру до світу, до інших.

Б. Поршнев називає довіру вихідними психологічними відносинами між людьми, а І. Антоненко трактує довіру як метавідносини, вказуючи, що «метавідношення формуються як узагальнення досвіду взаємодії, але з моменту, коли вони сформувались, починають відігравати роль детермінуючого чинника поведінки, діяльності, інших відносин» [238; 12].

Важливим аспектом розуміння психології довіри є її соціальні межі, що можна описати горизонтально в континуумі «довіра–недовіра», а з точки зору вертикального ракурсу всередині суспільної ієрархії можна говорити про різні рівні довіри на різних щаблях суспільства: міжособистісному, корпоративному та громадському, інституційному. На міжособистісному рівні довіра сприяє задоволенню індивідуальних потреб та інтересів, забезпечуючи психологічне і життєве благополуччя окремих особистостей у процесі взаємодії з навколишнім середовищем. Корпоративні інтереси забезпечують відчуття партнерства, взаємного професійного та товариського визнання, підвищення взаємовідповідальності за стійке становище господарюючих організацій на ринку. Що стосується довіри на громадському рівні, то вона задовольняє суспільний інтерес, формує громадянськість, забезпечуючи стабільність та соціальну безпеку в суспільстві [48; 71]. Громадянськість трактуватимемо як сукупність високорозвинених якостей

громадянина, що передбачає зрілість політичної та правової свідомості, почуття патріотизму, причетності до історичної долі своєї вітчизни та її народу; усвідомлення себе повноправним членом соціальної спільноти, громадянином своєї країни. Громадянську позицію людини формує почуття гордості за рідну країну, її традиції, звичаї, обряди, повага до прав і обов'язків громадянина, до Конституції держави. Потреба у громадянськості як якості людської поведінки виникає зі становленням громадянського суспільства і є одним із показників рівня демократичності та цивілізованості.

Довіра також передбачає первинний та вторинний рівні спілкування і взаємодії. Первинний рівень довіри – це особистісна довіра до інших індивідів, з якими ми вступаємо в пряму та безпосередню взаємодію. Цей рівень охоплює такі види взаємодії: довіра в колі сім'ї, серед друзів, між сусідами, на роботі, «віртуальна» довіра – в мережі Інтернет. Вторинний рівень довіри залежить від прямого спілкування та взаємодії: довіра у сфері формальних та ділових стосунків, довіра до представників влади, до фірми і т. д. Така довіра базується на інформації про людей, які належать до певних інстанцій (авторитети, експерти, надійні джерела інформації) [48; 71].

Як свідчать літературні джерела, феномен довіри аналізують у співвідношенні з недовірою. Зазначимо, що недовіра як окреме поняття привернула увагу науковців пізніше, їй присвячено значно менше праць. Недовіру розуміють як протилежність довіри (М. Дойч, Г. Меллінгер, Р. Левицькі, Н. Луманн, Р. Крамер та ін) [352; 353; 349]. Її трактують як контрсугестію (Б. Ф. Поршнєв, В. М. Куликов та ін.) [238], негативні очікування (І. Антоненко, Р. Левицькі, Д. Маккалістер і Р. Біс, В. Мініна та ін.) [13; 351; 189]. У працях названих авторів звернено увагу на чинники виникнення і умови одночасного співіснування довіри і недовіри.

Аналізуючи особливості міжособистісної довіри в умовах трансформації пострадянських країн, Ю. Веселов зазначає, що в останні роки свого існування комуністичні режими сприяли створенню особливої культури недовіри: громадяни не довіряли державі – держава громадянам [54].

Основною сферою довіри була сім'я або коло близьких друзів. На початку трансформації ця ситуація недовіри ще більше посилилась: старі механізми формування довіри були вже зруйновані, а нові ще не спрацьовували, внаслідок чого зросла криміналізація суспільства, недовіра формувала силову установку у відносинах між людьми й економічними організаціями. Так виникли поняття «криша», «силова підтримка», «силове підприємство». Недовіра поширилася і на економічні інституції, люди перестали довіряти свої заощадження банкам, банки перестали довіряти своїм клієнтам у наданні кредитів.

За твердженням О. Куценко, «низька довіра виявилася не лише продуктом руйнації системи інституціоналізованої довіри, що склалася у радянській системі, а й значною мірою (або насамперед) — результатом незадовільної оцінки громадянами діяльності інституцій влади, розриву між очікуваннями з приводу діяльності владних інституцій та задоволенням їх» [162, с. 65-79]. Тобто тут, по суті, опосередковано звернено увагу на такі чинники довіри, як: 1) соціальна аномія — ситуація відсутності в суспільстві усталених загально визнаних чинних соціальних норм, зумовлена тим, що старі норми вже не діють, а нові — ще не діють; 2) рівень задоволеності об'єктом довіри та оцінка його діяльності суб'єктом довіри. Подолання «синдрому недовіри» визначається поєднанням багатьох чинників, найважливішими серед яких є розвиток демократичних основ суспільного життя, подолання економічної кризи, підвищення етичної і цивільної культури населення та відповідальності самої влади.

Е. Гіденс визначив низку причин дефіциту довіри у вигляді домінуючих характеристик сучасного західного суспільства, серед яких: а) нестримне, непідвладне контролю зростання ролі не вкорінених інститутів, що модифікують локальні повсякденні практики індивідів за стандартами глобальних процесів і тенденцій; б) зниження порогу широко трактованої безпеки (на роботі, на вулиці та вдома), що супроводжується зменшенням ефективності контролю з боку індивідів, організацій і навіть держав за

ситуаціями, повсякденними для індивідів, а також внутрішніми для організацій та держав; в) поширення у різних верствах і групах відчуття невизначеності майбутнього; г) швидке насичення повсякденності елементами ризику, непередбачуваними загрозами (цит. за: [62]). Загальний наголос у цій типології факторів, що впливають на довіру, зроблено на зростанні складності, непевності та ризиків сучасних суспільств, що зазнають впливів глобалізації. Натомість У. Бек у власному теоретичному дослідженні виокремлює один із ситуативних чинників довіри/не довіри до влади та її опонентів за часів епохи глобалізму: «...немає нічого більш вдалого за успіх, і ніщо так не руйнує довіру, як невдача» [27, с. 125]. Тут можна говорити про успіх будь-якого соціального суб'єкта: виробничої або торгової компанії, країни, ідеології тощо. Наприклад, стагнація розвитку в останні десятиліття існування СРСР стала чинником зростання зовнішньої та внутрішньої недовіри до устрою цієї країни, а також втілюваної у ній ідеології.

Існування форм довіри і недовіри, що розрізняються вираженістю окремих компонентів психологічного ставлення, зумовлює потребу виділення двох основних категорій: «справжньої» і «несправжньої» довіри. Так, всі види і форми довіри, що передбачають очікування блага, позитивні емоційні оцінки і готовність суб'єкта до моральної поведінки, можуть бути віднесені до категорії «справжньої чи щирої довіри». Аналогічно, компонентами «справжньої чи щирої недовіри» є: побоювання зла, негативні оцінки і готовність до переривання контакту та/або прояву випереджальної ворожості. Це правильно навіть тоді, коли довіра і недовіра є результатами проекції власних якостей або приписування партнеру невластивих йому характеристик. Такі види довіри і недовіри відрізняються від «недійсних» – нещирих, обманних форм, що є імітацією цих відносин. Наприклад, до «несправжніх» видів належать «псевдодовіра» і «псевдонедовіра», які використовуються для введення в оману і маніпулювання партнером.

Розуміння сутності довіри і недовіри тісно пов'язане з проблемою їх місця в системі понять. Найчастіше дослідники зупиняються на

співвідношенні довіри з такими феноменами, як віра, довірливість (особистісна властивість), конфіденційність (характеристика відносин і спілкування), впевненість, розрахунок (І. Антоненко, В. Сафонов, Т. Скрипкіна, А. Селігмен, Т. Ямагіші і М. Ямагіші, Р. Левицькі) [12; 267; 282; 270; 361; 350], що доповнюється співвідношенням довіри і недовіри з низкою інших більш загальних феноменів (психологічна дистанція, соціально-психологічний простір і самовизначення). Однак майже всі дослідники розглядають наслідки та ефекти довіри і недовіри.

На зміну однозначним оцінкам високої довіри як суб'єкт-суб'єктних відносин, які ефективно впливають на процес спільної життєдіяльності, а недовіри – як негативного чинника, приходить аналіз неоднозначного впливу цих феноменів на успішність взаємодії. Дедалі більше праць (Р. Крамер, К. Кук, Р. Хардін і М. Леві, Р. Левицький, Д. Маккалістер і Р. Біс та ін.) присвячено позитивному впливу помірної недовіри і небажаним наслідкам надмірно високої довіри [148]. Проте цей напрям досліджень лише розвивається і говорити про істинність та ефективність взаємодії феноменів довіри та недовіри в такому співвідношенні – ще рано.

Особливості різних видів довіри та їх функції.

Досліджуючи багатоаспектний феномен довіри, науковці звертають увагу на існування різних її видів як різних автономних утворень, що детермінуються специфікою певної сторони суспільства. Проблема класифікації психологічних феноменів у науці є складною і потребує насамперед виділення для цього єдиних критеріїв. У літературі ми спостерігаємо доволі строкату картину щодо класифікації видів довіри.

А. Журавльов, наприклад, пропонує класифікацію довіри, враховуючи основні сфери суспільної взаємодії (економіка, політика і право), та виділяє: організаційну, управлінську, економічну, політичну, моральну, психологічну та правову довіри [91, с. 67].

І. Антоненко визначає такі види довіри: приватна і загальна (генералізована), міжособистісна і предметна, абстрактна і соціальна,

особистісна [12, с. 26-35]. У своїх працях дослідниця описала надзвичайно цікаві модальності довіри. Темпоральна (тимчасова) модальність довіри вказує на її можливу характеристику через параметри часу (тобто довіра може бути тривалою, довготривалою або тимчасовою, короткочасною (лонгітудною); довіра може бути давньою або миттєвою-ситуативною (старою чи новою). Каузальна модальність довіри делегує причину довіри. За ступенем поширеності довіра може бути тотальною або вузькою. В аспекті вибірконості – загальною чи селективною. За глибиною відносин особистості – глибокою або поверхневою. Довіра може мати різні характеристики: емоційні (життєрадісна, любляча довіра чи гнівлива і перелякана недовіра й ін.) та ментальні (обдумана або необдумана довіра, розважлива довіра, обґрунтована недовіра). Прагматичний зріз довіри вказує на те, що довіра може супроводжуватися різними додатковими міркуваннями, умовами (вимушена довіра, необхідна довіра). Довіра може бути стійкою і нестійкою, нав'язною і самостійною та мати ще багато інших важливих характеристик [12, с.148].

А. Купрейченко виділяє види довіри залежно від механізмів її функціонування, а саме: суспільна довіра, традиційна, кланова (довіра до «своїх» та недовіра до «чужих»), гуманістична (альтруїстична) довіра, авансована довіра, ділова довіра, організаційна, псевдодовіра та ін. Так, при клановому типі довіри соціально близьких людей апріорно оцінюють як гідних довіри, а незнайомих та чужих – як підозрілих та недостойних довіри особистостей. Близьким людям прощають навіть очевидні промахи та порушення довірливих стосунків. У цьому випадку довіра виконує функцію захисту та збереження соціально-психологічного простору [159].

Деякі науковці виділяють види довіри за сферами суспільної діяльності (наприклад, політична довіра) або сферами суспільної свідомості (наприклад, довіра як механізм громадської свідомості) (В. Бодюла, В. Горяїнов, Д. Данкін, К. Завершинський, Г. Кертман, Ю. Левада [166], В. Лабунська [163], Д. Ловелл, У. Лукін, Б. Мільнер, В. Мініна [189], Д. Ольшанський

[215], Т. Скрипкіна [283], Г. Солдатова [290], Н. Тишкова, М. Ямко та ін.). Так, предметом аналізу Ю. Копильової [132] є довіра населення як фактор підвищеного соціального статусу органів державної влади. В дослідженнях А. Кокуєв проаналізовано авторитет, відповідальність, довіру як імператив влади [124]. Проблемі політичної та суспільної довіри присвячені також дослідження П. Браун, Д. Левіс, С. Мітчел та ін., [343].

Р. Левіцкі і Б. Бункер, вивчаючи довіру в ділових стосунках, виділили три основні типи довіри: а) довіра з розрахунку, яка виникає першою в процесі формування ділових стосунків; б) довіра, основана на досвіді спілкування та взаємодії з певною категорією людей, вивченні особливостей їхнього характеру, звичок, бажань та уподобань; в) довіра за тотожністю, яка є наслідком сприйняття один одного за схожістю, що дає нам впевненість в ідентифікації один одного [352]. А. Купрейченко доповнила цю класифікацію ще двома видами: довірою, заснованою на приязні, і довірою, яка базується на надійності [161]. Аналогічні типології можна побудувати для багатьох моделей довіри не тільки особистісних, але й групових. Наприклад, спираючись на найпоширеніші моделі організаційної довіри, можна виділити такі її види: довіру на основі компетентності керівника; довіру, побудовану на порядності; довіру, що базується на турботі і т. д.

А. Дворянов [77, с.132] виділив 23 види довіри відповідно до суб'єкт-об'єктної ознаки, що розрізняються за такими критеріями: 1) типом суб'єктів; 2) типом об'єктів; 3) сферою; 4) категорією; 5) рівнем; 6) радіусом; 7) статусом; 8) масштабом; 9) тимчасовими рамками; 10) ситуацією; 11) джерелом; 12) початком процесу; 13) засобами чи діями; 14) інтенсивністю; 15) спрямованістю; 16) конфігурацією; 17) сукупністю і характером впливу чинників; 18) характером перебігу; 19) емоційністю форми прояву; 20) станом; 21) наслідками; 22) ступенем охоплення наслідками; 23) соціокультурною основою. В основі цих видів довіри переважають внутрішні структуротворчі фактори, інші конструюються під впливом зовнішніх факторів. Помилково вважати, що перераховані види

довіри вичерпують все різноманіття потенціалу досліджуваного явища, проте такий підхід має право на існування.

Цікаву інтерпретацію видів довіри пропонує П. Штомпка. Він виділяє особисту, категоріальну, позиційну, групову, інституційну, комерційну та системну довіру. Особиста довіра пов'язана з людьми, з якими ми вступаємо в прямі контакти, а також «віртуальна особистісна довіра». Категоріальна довіра залежить від певних характеристик, таких як стать, раса, вік, релігія, добробут та ін. Позиційна довіра визначається соціальними ролями, наприклад, такими як: друг, мама, лікар, вчитель та ін. Групову довіру визначає певна належність, зокрема як футбольна команда для вболівальників, студентська група для професора і т. д. Інституційна довіра поширюється на різні установи, а саме: школу, університет, банк, церкву, та підкріплюється «процедурною довірою», наприклад, довіра науці, демократії, вільному ринку. Щодо комерційної довіри, П. Штомпка описує довіру продукції певного виду, фірми, автора, країні виробника. Системна довіра формується під тиском громадськості та політики і віддзеркалює ставлення індивіда до соціальних систем, порядків та існуючого режиму [333].

Н. Астаніна [17], вивчаючи довіру, пропонує для аналізу цього феномену трикомпонентну його структуру. Довіра, на її думку, має три основні види: довіру до себе, до світу та до інших людей (рис. 1).

Спробуємо поетапно проаналізувати цю модель довіри. *Конструкт довіри до світу*. Довіра до світу – це двополюсна настанова-ставлення, що є засобом гармонізації ставлення людини до барвистого світу та водночас і до самого себе. Довіра виступає як універсальний імператив культури та є механізмом і провідником концепції «культури світу», що залежить від позитивного ставлення до світу у поєднанні з ціннісними орієнтаціями та з урахуванням різних культурно-історичних ідентифікацій, традицій, способу життя та паттернів поведінки [17].

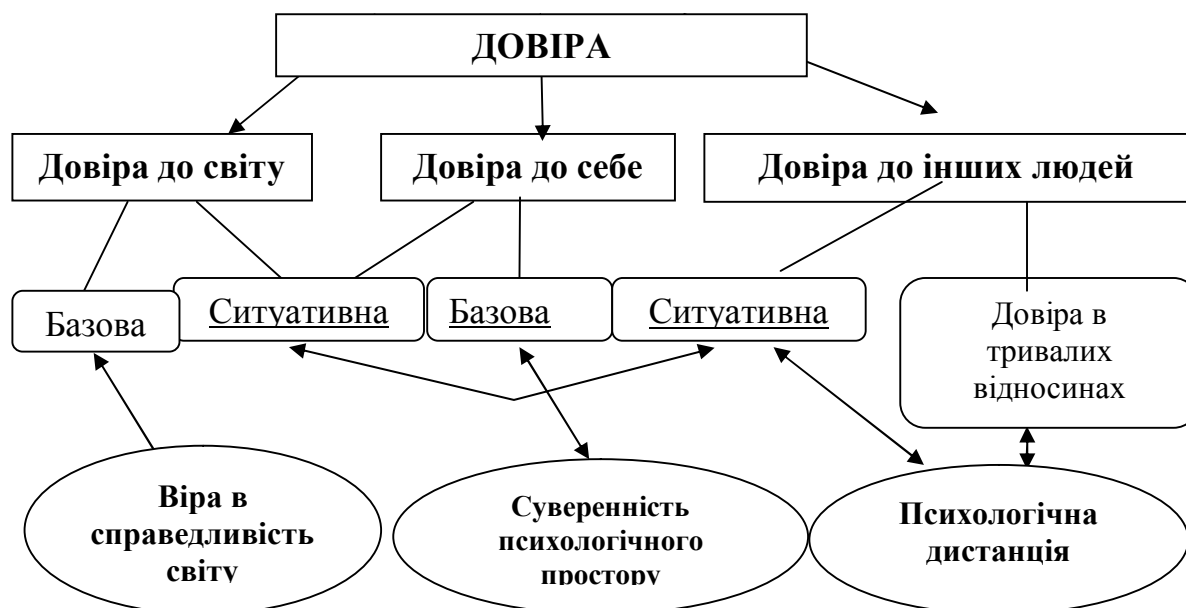

Рис. 1.1.1. Теоретична модель феномену довіри Н. Б. Астаніної

Якщо певна настанова сформована адекватно, людина довіряє світу і собі, це дає їй можливість бути цілісною, стійкою особистістю, сприймаючи світ таким, яким він є. Такій людині легко взаємодіяти з різними фрагментами і сторонами світу, сприймати його позитивно, незважаючи на різні життєві ситуації. Довіра до світу є одним із механізмів формування настанов толерантної свідомості, нормальної соціалізації особистості. Як стверджує Т. Скрипкіна, ця настанова захищає нас від себе самих, від власного складного внутрішнього світу, дає нам можливість легше відрефлексовувати, адаптуватись та довіряти тому, що відбувається навколо. Можна стверджувати, що довіра/недовіра виступають своєрідними механізмами захисту, що виробляються і формуються впродовж життя, це так звані функціональні органи індивідуальності [279, с. 4-20].

Е. Еріксон стверджує, що рання недовіра до світу супроводжується тотальною злістю, руйнівними фантазіями та вандалізмом. Радикальне зниження базової довіри і домінування недовіри виражається у відстороненій поведінці, що характеризує так званий «замкнений тип особистості», коли людина не розуміє себе та не сприймає інших.

Саме ця обставина робить людину суб'єктом життя. Тому, як зазначає Л. Дорфман, «життєвий світ – це не тільки світ, в якому живе людина, але й людина, яка створює свій життєвий світ. За таких життєвих настанов життєвий світ треба розуміти як взаємовідношення і взаємодію людини та світу, причому детерміновані і людиною, і світом [81, с. 59]». Ф. Василюк, використовуючи поняття життєвого світу, доводить, що його головна особливість полягає в тому, що життєвий світ завжди належить суб'єктові, всі його елементи співвідносяться з цілеспрямованою діяльністю суб'єкта. Отже, життєвий світ людини – це її суб'єктивний світ. Свою онтологію «життєвого світу» Ф. Василюк протиставляє гносеологічній схемі «суб'єкт-об'єкт», всередині якої вони чітко протиставляються один одному [49]. Посилаючись на А. Леонтєва, він пише про фундаментальні відмінності предмета і речі: «предмет» – це не просто річ, що лежить зовні життєвого кола суб'єкта, а річ, що вже включена в буття як його необхідний компонент, уже суб'єктивована самим життєвим процесом до всякого спеціального ідеального (пізнавального, орієнтовного, інформаційного тощо) її засвоєння [169].

Довіра до себе – це довіра власній інтроспекції, відчуттям, сприйняттю, пам'яті, своїм інтерпретаціям. Це переконаність людини у своїй унікальності, безумовна віра в свої сили, власну значущість, цінність та потрібність. На емоційному рівні людина переживає самодовіру як самоприйняття, відчуття захищеності, що дає змогу відкрито виявляти свої почуття, емоції, думки, діяти і бути впевненою в розумінні, підтримці і прощенні. Структура довіри до себе складається з трьох компонентів: когнітивного, афективного і конативного. Когнітивний компонент базується на знаннях про себе і припущеннях про свої можливості, заснованих на минулому досвіді. Змістом емоційно-оцінного компонента є почуття, емоції, оцінки власних можливостей і своєї особистості загалом, а також емоції й оцінки власних можливостей в конкретній ситуації. В основі конативного компонента лежить емоційний сигнал, що допомагає людині вибрати спосіб поведінки.

Критеріями прояву довіри до себе дослідники визначають самоцінність, самоприйняття, самоприхильність (С. Панталеєв, А. Хурчак). Е. Крищенко вивчала довіру до себе як умову становлення індивідуальності на етапі переходу зі школи у ВНЗ [153]. З. Карпенко досліджує окреслену проблему у форматі розвитку суб'єкта, коли довіра виступає «збудником духовного потенціалу, котрий у ньому домінує» [112]. Л. Міщиха вивчає довіру до себе у процесі творчої діяльності особистості та її ціннісних орієнтацій [291], а Н. Єрмакова аналізує психологічні особливості її самостановлення в юнацькому віці [88].

Можна сказати, що рівень довіри до себе визначає співвідношення ціннісного ставлення до власної суб'єктності й до тієї ситуації, в якій передбачається взаємодія. Тому феномен довіри до себе має ті самі формально-динамічні характеристики, що й довіра до світу: міру, вибірковість і парціальність. Що стосується умов, які викликають довіру до себе, то і вони залишаються такими ж – значущість власної суб'єктності і прогнозування певного рівня безпеки для особистості, її статусу, репутації передбачуваного вчинку, інакше кажучи, ступеня усвідомлюваного ризику внаслідок запланованого вчинку.

В. Зінченко, зокрема, вважає, що довіра може виконувати багато функцій, серед яких не останнє місце належить функції саморозвитку. На думку автора, довіра відіграє для людини формуючу роль. Втрачаючи довіру в найближчого оточення, втрачаєш обличчя. Відновлюючи довіру, отримуєш лише шанс – не гарантію – відновити її повністю. Тому психологічна культура довіри дуже тісно пов'язана з культурою особистості і міжособистісними відносинами [97, с.76].

Ф. Василюк зазначає, що довіра виконує функцію самовиховання. Вчений вважає, що самовиховання – це шлях до пізнання свого внутрішнього світу, а також до його вдосконалення. Тісний зв'язок тут спостерігається між самовихованням і довірою до себе. Теоретичний аналіз засвідчив, що довіра до себе є здатністю самостійно визначати цілі [49, С. 5-19].

Отже, довіру до себе можна вважати умовою існування особистості як суверенного суб'єкта активності завдяки тому, що вона є виявленням ціннісної позиції щодо себе, а також здатності самостійно обирати цілі. Обираючи цілі, прогнозуючи майбутню активність у кожен момент часу, людина прагне бути адекватною не тільки собі, але й світу. Ставлячись до своєї суб'єктності як до цінності і вибираючи стратегію поведінки, особа, з одного боку, прагне до відповідності зі світом, в якому живе, а з іншого – одночасно прагне до відповідності з самою собою, ціннісним уявленням про себе. Тому довіра до себе існує в єдності з довірою до світу, а проблема полягає в рівні їх співвідношення. Саме довіра до себе і довіра до світу об'єднує людину і світ в єдину онтологію, даючи можливість виділяти значущі для людини властивості об'єктивного світу, а також усвідомлювати лише ті свої можливості і потреби, які мають для неї смисл у конкретній ситуації. Довіра допомагає людині, з одного боку, не боятися взаємодіяти зі світом, якого вона ніколи не знає до кінця, а з іншого – самостійно вибирати цілі і ставитись до себе як до цінності.

Проблема розв'язання суперечності «довіра до себе – довіра до світу» полягає в тому, щоб одночасно «утримати» ці дві лінії розвитку (С. Максименко). Як пише С. Максименко, для того щоб людина сформувала у себе внутрішній світ, вона повинна увійти у Світ, зробити його своїм. Внутрішній світ формується в результаті присвоєння зовнішнього [176, с. 202].

Довіра до інших людей, звичайно ж, залежить від самодовіри та довіри до світу [44]. Цей феномен довіри варто розглядати як світоглядну настанову індивіда щодо можливості довіряти навколишнім або надавати «кредит довіри» іншим людям. Звісно, довіра до іншого не є сталим психологічним явищем, під впливом різноманітних чинників вона може зазнавати змін як щодо ширини кола осіб, яким людина довіряє, так і щодо ступеня довіри до кожної з них. Особливості змісту, функцій, структури міжособистісної довіри детермінуються багатьма факторами. Важливість довіри до партнера у

взаєминах зростає зі зменшенням соціальної дистанції з ним. Водночас людина виявляє більшу схильність довіряти тим особам, які за певними суб'єктивними параметрами здаються їй привабливими. І загалом спостерігається тенденція більше довіряти оточенню, ніж не довіряти. Бо мета довіри – збереження цілісності спільноти.

В. Сафонов, досліджуючи проблему довірливого спілкування, найголовнішою функцією довіри вважає обмін вагомими думками і почуттями на основі віри та довіри до партнера. Вчений виокремлює три головні функції довіри: 1) функція психологічного розвантаження; 2) функція зворотного зв'язку в процесі самопізнання; 3) функція психологічного зближення і поглиблення взаємовідносин [267, с.268].

Є. Хорошилова головною функцією довіри вважає забезпечення комунікативності. На її переконання, комунікативні процеси неможливі без довіри, бо саме довірливе спілкування є основою всіх можливих шляхів зближення людини з людиною [314].

Б. Ломов, визначаючи соціально-психологічні функції довіри, виокремлює інформаційну функцію, наголошуючи на її важливості для міжособистісного довірливого спілкування [174].

Підсумувавши опрацьовану нами літературу, можна згрупувати її таким чином: література суспільної стабільності (Т. Парсонс [223]); задоволення базових людських потреб (Т. Говір) [63]; самоактуалізації особистості (Р. Роджерс), формування групової ідентичності, співпраці та солідарності (Г. Заболотна [92]); складової соціального капіталу (П. Бурдье, Г. Лоури, Дж. Коулмен, Р. Патнэм и Ф. Фукуяма, І. Семків, Т. Сила) [309; 272; 275]; література, що сприяє плюралізації соціальних ролей (А. Селігмен) [270]; психологічного розвантаження, зворотного зв'язку в процесі самопізнання, психологічного зближення і поглиблення взаємовідносин, розвиваюча, література пізнання та самовдосконалення (С. Ворожбит) [57]; комунікативна (Є. Хорошилова, С. Ворожбит, І. Антоненко) [314; 57; 12]; інформаційна (Б. Ломов) [174]; соціального навчання (В. Куніцина) [157];

адаптаційна (Т. Скрипкіна, С. Ворожбит) [280; 57]; умова виникнення дружби (І. Кон, В. Лосенко, Л. Гозман, І. Полонський); література для саморозвитку і самовиховання (В. Зінченко) [98]; про функцію імпульсу до соціального контакту з іншими людьми і функцію взаємодосконалення та взаєморозвитку людини (З. Ратайчак); співпраці (Р. Албанес, Д. Фліт, К. Кок, Б. Фрей, Д. Робин, Ч. Харпер, Д. Мессик); інтерактивну, перцептивну, управлінську, орієнтуючу, стабілізуючу, психологічну, особистісну (І. Антоненко) [12].

Узагальнюючи літературу з проблеми довіри, можна зробити висновок, що різні аспекти поняття довіри як у вітчизняній, так і в зарубіжній психології вивчалися відокремлено: довіру до іншого розглядали в соціально-психологічному аналізі; довіра до себе була предметом психотерапевтичних та психокорекційних процедур; довіру до світу трактували як базову настанову особистості. Водночас особливості довіри як соціально-психологічного феномену, що створюється як надіндивідне утворення з метою забезпечити існування соціальності, недостатньо вивчене. Останнє потребує встановлення причинової залежності відносин довіри від умов їх реалізації, а також передбачає завдання виявлення його джерела, механізмів динаміки. Саме цьому аспекту дослідження відносин довіри надано увагу в подальших розділах дисертації.

1.2. Особливості довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України

Проблема взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю пов'язана насамперед з проблемою демократизації зв'язку працівників органів внутрішніх справ з громадськістю. Окремі дослідження, присвячені вивченню громадської думки з приводу діяльності органів внутрішніх справ в Україні, свідчать про зростання стурбованості населення положенням правопорядку в регіонах, недовіри населення до органів внутрішніх справ щодо спроможності останніх вести боротьбу зі злочинністю, професійно

надавати допомогу громадянам. Спробуємо в зв'язку з цим проаналізувати особливості довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ у часовій динаміці соціально-політичних перетворень та змін, зокрема з урахуванням тих, що відбулися після прийняття 7 листопада 2015 року Закону «Про Національну поліцію України»¹ [93].

Потреба у безперервному вдосконаленні системи підготовки особового складу органів внутрішніх справ до виконання службових обов'язків, неповна реалізованість його потенціалу в різних сферах службової діяльності зумовлюють актуальність дослідження професійного відбору, освіти, становлення і реалізації особистості у професії працівника органів внутрішніх справ. Оскільки рівень довіри населення до такого соціального інституту, як поліція, є важливим показником легітимності та ефективності органів правопорядку, його вивчення особливо важливе сьогодні, в умовах реформування суспільства [253].

Питання, що стосуються відносин населення та працівників органів внутрішніх справ, завжди були в центрі уваги таких науковців і практиків-правоохоронців, як А. Закалюка, О. Коренева, Л. Колодкіна, М. Костецького, В. Томіна, М. Ануфрієва [14], В. Соболева [23; 288], Ю. Кравченко [325], О. Ярмиша [288], Ю. Ірхіна [104] та ін. Серед вітчизняних науковців їх досліджували А. Колодій, Н. Степанова [292], В. Барко [25]. Безпосередньо питання довіри до міліції розглянуто у працях Д. Александрова [6] О. Бандурки [23], А. Бови [28], В. Болотової [288], О. Злобіної [100], Т. Малкової [182], В. Московця [23], Ю. Свеженцевої [268], Я. Мацегори [186], І. Ващенко [52] та ін. Зокрема, у працях В. Ачкасова, С. Єлисеєва, С. Ланцова визначається довіра громадян до органів внутрішніх справ як вияв тимчасової оцінки щодо дій влади, водночас зазначено, що існує загроза переростання тимчасових подій та дій влади, що викликають заперечення у населення, у довготривалу перспективу.

---

¹ Закон України "Про Національну поліцію України" № 580-VIII від 02.07.2015. - ст.11. (Взаємодія з населенням на засадах партнерства). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

Ю. Свеженцева, з огляду на думку Д. Гамбетти, досліджуючи довіру громадян до працівників ОВС, розглядає досвід співпраці громадян з міліцією (поліцією) як один із чинників формування довіри [268, с. 335–336]. Авторка зазначає, що довіра є результатом позитивного і плідного співробітництва її суб'єктів. Ефективна співпраця як взаємодія кількох суб'єктів спрямована на досягнення спільної мети, підвищує рівень довіри між ними та робить її буденною. Співпраця «перевіряє» довіру і «наближує» її рівень до природного стану взаємодії. Ю. Свеженцева також вважає, що реальна довіра як ознака партнерських відносин постає на підґрунті виправдання та підтвердження її повсякденною практикою взаємодій, набуття соціального досвіду плідної співпраці. Йдеться передусім про соціально-когнітивні та соціально-гносеологічні чинники відносин довіри: «Довіра людини будь-якому об'єкту базується на уявленні про цей об'єкт, тобто на знанні. Знання, своєю чергою, є індивідуальним надбанням, але більшість знань людина черпає не з власного досвіду, а від інших людей... Отже, довіра людини певному об'єкту визначається соціальним досвідом його пізнання, тобто синтезом власного і групового досвіду в уявленні про нього» [268, с. 140]. ЗМІ, література, кіномистецтво є чинниками трансляції соціального досвіду довіри в суспільстві. Тобто довіра, за словами Ю. Свеженцевої, «защита» у спільні уявлення певних колективів людей. І якщо ці уявлення поширюються, усталюються або, навпаки, втрачають соціальну адекватність (відповідність соціальній дійсності), руйнуються і «згасають», то подібна мінливість притаманна й ґрунтованій на них довірі. Оскільки важливе місце в уявленнях посідають оцінки, що відображають досвід нещодавнього минулого, то довіра теж визначається як оцінка, але прогнозна, тобто така, що стосується передбачуваного майбутнього досвіду [268, с. 140–141]. Спираючись на положення, які авторка визначає стосовно умов створення та існування відносин довіри, можна стверджувати, що для виникнення та існування довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, окрім позитивних оцінок громадянами поліції як об'єкта довіри,

необхідна впевненість суб'єкта довіри, тобто самих громадян, у надійності зазначених оцінок та відносна сталість поведінки об'єкта довіри (працівників органів внутрішніх справ). На цьому важливо наголосити у випадках, коли ми очікуємо термінової зміни рівня довіри громадян до поліції відразу після застосування певних заходів, спрямованих на її реформування. Отже, для формування та усталення довіри потрібний певний час, тобто довірі властива певна інерційність стосовно поточної соціальної ситуації.

Одним з найважливіших завдань реформування системи органів внутрішніх справ сьогодні є розвиток партнерських відносин між міліцією (поліцією) і населенням на засадах довіри, прозорості, взаєморозуміння і взаємодопомоги в боротьбі зі злочинністю. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання ряду складних проблем і неможливе без налагодження конструктивної взаємодії з різними групами громадськості на основі узгодження позицій і взаємної участі у вирішенні правоохоронних завдань. Водночас ефективне використання потенціалу громадськості може бути досягнуте, з одного боку, в результаті правильно організованої взаємодії на засадах закону, а з іншого – за допомогою зміцнення партнерських, шанобливих стосунків між правоохоронцями і громадянами, підвищення рівня довіри населення до міліції (поліції) [304]. Рівень довіри населення до влади і до органів внутрішніх справ як представника влади визначається двома основними факторами: по-перше, цілями, які ставлять органи внутрішніх справ та їх відповідністю інтересам і очікуванням населення; по-друге, успішністю досягнення цілей, тобто ефективністю державного управління, наявністю конкретних, відчутних і зрозумілих пересічному громадянину результатів діяльності влади і, зокрема, міліції (поліції).

Особливості ставлення громадян до працівників органів внутрішніх справ як умова довіри до них.

Ставлення до працівників органів внутрішніх справ (чи позитивне, чи негативне) не може виникати з нічого, воно має певні підстави. Низька оцінка ефективності діяльності міліції (поліції) ще до набуття чинності

Закону про Національну поліцію [93] стає складовою загальної кризи довіри суспільства до всіх інститутів влади. Серед основних чинників впливу на формування громадської думки про діяльність правоохоронних органів фахівці Національного інституту стратегічних досліджень визначають: 1) високий рівень корумпованості органів внутрішніх справ; 2) діяльність міліції (поліції) орієнтована переважно на захист вищих прошарків суспільства та власних відомчих інтересів, що не відповідає суспільному запиту; 3) низький рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення правоохоронних органів; 4) в Україні, як і в інших державах пострадянського простору, набув поширення феномен корупційного «силового підприємництва» – використання службового становища з метою втілення власних бізнес-проектів; 5) низька поінформованість населення щодо функцій міліції (поліції); 6) представники колишньої «міліції» подекуди мають неякісну підготовку; 7) низька якість роботи прес-служби МВС і т. ін. [252; 288]. Громадська думка щодо діяльності правоохоронних органів є відображенням у масовій свідомості оцінних суджень, міркувань і поглядів на ряд соціально важливих проблем, яке впливає на формування ціннісних орієнтирів суспільства. Публічна діяльність будь-яких органів державної влади України є одним з головних чинників популяризації діяльності урядових структур серед населення, створення їхнього позитивного іміджу, формування сприятливої громадської думки з метою утвердження власних позицій на засадах міжнародних та європейських стандартів і цінностей.

Т. Гаврилук [59], зазначила, що оцінка громадян діяльності правоохоронних органів формується під впливом низки факторів:

а) особистий досвід спілкування громадянина з працівниками ОВС з питань, які доводилося вирішувати йому або членам його сім'ї (звернення, коли вони є потерпілими від правопорушень або злочинних посягань, свідками або обвинуваченими, з приводу отримання довідок або документів тощо), коли поведінка конкретного працівника органів внутрішніх справ

формує загальне враження громадянина про роботу та можливості всієї системи МВС;

б) досвід спілкування з працівниками органів внутрішніх справ родичів, колег або знайомих, які своїми відгуками-враженнями про роботу міліції (поліції) підтверджують або спростовують думку громадян, сформовану на підставі їх власного досвіду, або можуть вплинути на її зміну, поліпшивши чи погіршивши її;

в) інформація, отримувана із засобів масової комунікації (преса, телебачення, радіо, Інтернет), є різною за змістом (від невеликої кількості позитивної до такої, що значно переважає, негативної). Особливістю сприйняття зазначеної інформації є так званий фактор несуперечності, коли нова порція інформації найімовірніше буде відкинута як неправдива, якщо вона суперечить уже наявному знанню людини, сформованому на власному досвіді. У цьому контексті слушно зауважити, що незначна кількість позитивної інформації, яку подають засоби масової інформації про роботу правоохоронних органів, не може суттєво вплинути на уже сформовану в суспільстві загальну недовіру до міліції (поліції), оскільки негативні оцінки значно переважають позитивні відгуки про роботу органів внутрішніх справ України [130].

Серед характеристик довіри населення до працівників органів внутрішніх справ Т. Гаврилюк виокремила такі [59]:

1) «відставання» рівня довіри в часі – зазвичай довіра є відображенням не сьогоденної роботи міліції (поліції), а минулої. Діяльність міліції (поліції), як і будь-якої іншої структури, зазнає постійних змін, зумовлених розвитком життя. Тому рівень довіри, який висловлюється на адресу міліції (поліції) сьогодні, – це, фактично, оцінка її «вчорашньої» роботи;

2) «інерційність» рівня довіри – виявляється у випадках, коли, незважаючи на уже сформовану думку про роботу міліції (поліції) та відповідні очікування, громадяни стикаються з іншою ситуацією. При цьому раніше сформована та закріплена у свідомості думка залишається

домінантною, незважаючи на невідповідність між «сьогоднішніми» реальними подіями й очікуваннями. Прикладом «віддаленої інерційної довіри» може слугувати позиція старших та літніх людей, які звикли довіряти міліції (поліції) як державному та силовому органу, що здатний забезпечувати правопорядок, і таку позицію вони підтримують надалі, незважаючи на можливі не зовсім позитивні відгуки про її роботу нині. З іншого боку, негативні уявлення про роботу міліції (поліції), її причетність до прикриття кримінальних структур, що сформувались у недавньому минулому, негативно впливають на оцінку частини громадян її роботи, незважаючи на відсутність у них безпосередніх контактів із нею;

3) стійкість, «узвичаєність» рівня довіри – сформований негативний рівень довіри в суспільстві має здатність тривалий час залишатися без змін, адже якщо в більшості населення вже сформована негативна думка про роботу міліції (поліції), то мала ймовірність виникнення у громадян бажання перевірити на особистому досвіді її достовірність. Для зміни наявних негативних очікувань щодо роботи міліції (поліції) необхідна критична маса протилежних факторів, які спростували б уже наявний негатив;

4) «авансованість» рівня довіри – незважаючи на загальний низький рівень довіри до міліції (поліції), громадяни, звертаючись до неї через різні життєві обставини, авансують їй більший рівень довіри та розраховують на якісне і своєчасне вирішення їхніх питань;

5) «дієвість» рівня довіри – саме довіра змушує людину діяти в умовах невизначеності, оскільки є тим фактором, покладаючись на який особа сподівається на позитивний результат своєї діяльності.

Отже, довіру до міліції (поліції) трактуватимемо як сприятливе (позитивне) ставлення громадян (груп населення) до працівників органів внутрішніх справ, яке виявляється в думках, почуттях та цілеспрямованій поведінці громадян. Враховуючи викладене, зазначимо, що довіра за своєю природою має подвійний характер, будучи одночасно як передумовою, так і наслідком співпраці.

Партнерська взаємодія громадян з працівниками органів внутрішніх справ як основа довіри між ними.

Основною передумовою партнерства між поліцією і суспільством є нагальна потреба підвищення рівня залученості суспільства до процесу забезпечення безпеки та громадського порядку на вулицях, площах, стадіонах, у скверах, парках, на вокзалах та інших громадських місцях, а також розв'язання проблеми злочинності в місцях проживання громадян, оскільки це завдання не може вирішити лише сама поліція. Адже одне із положень (стаття 11. п. 1. Закону про Національну поліцію) стверджує, що «діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб» [93]. Для досягнення таких партнерських відносин поліції необхідно: взаємодіяти з суспільством; зміцнювати свою легітимність засобами поліцейської діяльності на основі узгоджених дій та поліпшення якості послуг, які надають суспільству. Отож поліція повинна: бути впізнаванню і доступною для населення; знати населення на підвідомчій території і бути відомою йому; відгукуватися на потреби населення; прислухатися до проблем громадян; залучати і мобілізувати населення; звітувати про свої дії та досягнуті результати перед населенням [251; 253].

Науковець Н. Щеголева наголосила, що відповідно до закону, для виконання покладених на неї обов'язків поліції надано такі права: залучати громадян за їх згодою до позаштатного співробітництва; оголошувати про призначення винагороди за допомогу в розкритті злочинів і затриманні осіб, які їх вчинили, і виплачувати її громадянам; заохочувати громадян, що надали допомогу поліції у виконанні інших покладених на неї обов'язків; встановлювати негласне співробітництво з громадянами, що виявили бажання конфіденційно сприяти поліції на безоплатній або платній основі [355].

Зауважимо, що, визначаючи готовність громадян до взаємодії з міліцією (поліцією), довіра не є визначальним фактором, який впливає на готовність громадян взаємодіяти з працівниками органів внутрішніх справ. Фактори наявності довіри до працівників органів внутрішніх справ та готовності особисто взяти участь у заходах для надання допомоги правоохоронним органам не завжди збігаються, а в деяких випадках і не можуть збігатися. Така ситуація є цілком нормальною, оскільки кожна людина, свідомо оцінивши ситуацію та порівнявши можливі затрати часу та зусиль, можливі ризики з важливістю отриманого результату, робить відповідний висновок про доцільність таких дій зі свого боку. Взаємодія передбачає наявність спільної та значущої мети для суб'єктів взаємодії. Однак у взаємодії працівників органів внутрішніх справ та громадян спільна мета полягає в забезпеченні безпечного життєвого простору, що однаково важливо для кожного члена суспільства. Тому цілком логічно постає питання про участь у досягненні цієї мети кожного із членів суспільства, наявність у конкретного громадянина відчуття належності до певної групи осіб, для яких отримуваний результат буде таким самим важливим та на його досягнення спрямовуватимуться активні дії інших членів цієї групи. Спільна мета повинна бути об'єднавчим фактором, який групує людей, формує в них почуття належності до певної спільноти (почуття «ми»). Водночас треба враховувати, що на це відчуття впливають передусім два чинники: 1) наскільки позитивно інші громадяни сприймають діяльність працівників органів внутрішніх справ; 2) наскільки часто громадяни переживають радість у зв'язку з тим, що вони є членами цієї спільноти, адже особа ніколи не буде ідентифікувати себе з тими, кого інші сприймають негативно [8]. Тому наявність спільної мети для спільноти (громадян) є досить важливим фактором, який впливає на подальшу готовність до активних дій, спрямованих на її досягнення, і саме це є необхідною умовою ефективної співпраці працівників органів внутрішніх справ та громадян.

Безперечно, є чимало випадків, коли співпраця з різних причин розпочинається між суб'єктами без усвідомленої довіри, однак її наявність, хоча б часткова, є обов'язковою, якщо суб'єктів об'єднує спільна мета і вони разом докладають зусиль задля її досягнення. У процесах взаємодії міліції (поліції) з населенням довіра, навіть незначна, на нашу думку, є фундаментом, який сприятиме ефективнішому здійсненню взаємодії. До того ж, за умови досягнення поставленої мети, взаємодія матиме два взаємозалежні результати: перший – очікуваний результат, другий – більший рівень довіри. Якщо кількість вдалих практик співпраці між міліцією (поліцією) та населенням буде зростати, відповідно зростатиме і рівень довіри до неї, що сприятиме її переходу в узвичаєну форму. Саме коли рівень довіри між громадянами та міліцією (поліцією) буде належним, це сприятиме переходу від співпраці між працівниками органів внутрішніх справ та громадянами до формування між ними партнерських відносин.

Непростим для Міністерства внутрішніх справ виявився період реформування системи, стверджує Ю. Жидецький. Процес реформування спричинив значне зменшення чисельності особового складу органів внутрішніх справ. Зміни охоплюють усі сфери життєдіяльності громадян, зокрема і правоохоронну діяльність. У таких умовах особливо гостро постають питання, що стосуються забезпечення громадської безпеки. При цьому найширший спектр їхніх рішень, з огляду на функціональні обов'язки, покладається на органи поліції, оскільки тепер саме поліція є тією складовою частиною єдиної централізованої системи федерального органу виконавчої влади у сфері внутрішніх справ [253].

Звичайно, довіру населення поліції заслужити важко. Однак, аналізуючи перші місяці роботи новоствореного органу, треба відзначити багато позитивних моментів їхньої діяльності. Так, приємно спостерігати за діяльністю інспекторів патрульної служби поліції з координації дорожнього руху в місцях дорожньо-транспортних пригод та на перехрестях, де з певних причин не працюють світлофори. З соціальних мереж довідуємось про те, як

екіпаж поліцейських допоміг доставити вагітну жінку до пологового будинку, а патрульні поліцейські винесли на руках жінок та дітей із маршрутки, яка застрягла посеред затопленої вулиці [251]. Однак попри позитивні моменти в діяльності поліцейських патрулів, вже є й прикрі випадки, які неприємно спостерігати на вулицях міста, що викликає значну критику представників суспільства та знижує рівень довіри до цього органу. Попри все, потрібно пам'ятати про людський фактор та короткий проміжок часу проведення зазначених реформ.

Цікавою у тлумаченні А. Сичової є описана структура фрейму довіри, що містить такі елементи: перфоманс, фронт, містифікації, ситуативну доречність, залученість, доступність для інших. У контексті нашої дисертаційної теми фрейм довіри уособлює сукупність заходів та неформальних характеристик працівників нової поліції, що стимулюють коротко- і довгострокову соціальну взаємодію [278].

Якщо коротко означити кожен із елементів структури фрейму довіри, то *перфоманс* – це подання поліцейських себе громадянам як об'єкта спостереження з використанням вроджених (стать, вік, раса) і набутих (престиж, освіта, матеріальне становище) якостей. Зазначені критерії стимулюють первинний імпульс громадян до встановлення довіри, орієнтуючи учасників інтеракції на підвищення чи зниження порогу невизначеності й ризику в умовах обмеженості або відсутності необхідної інформації щодо діяльності новостворених підрозділів поліції. *Фронт* – сукупність абстрактних стереотипних очікувань населення та поліцейських, що готують громадськість до необхідного сприйняття ситуації (іманентні критерії). Тобто відповідний вираз обличчя, стиль одягу, аксесуари, мовні звороти з неодмінною демонстрацією впевненості в щирості власних дій – сприятимуть довірі громадян. *Ситуативна доречність* – оволодіння контекстуальними описами для розпізнавання нюансів міжособистісного спілкування. Індивід може визначити ситуацію, як йому заманеться, але якщо його дія не враховуватиме фонових обставин, наприклад, невідповідність

вербальних і невербальних засобів у поведінці поліцейських під час взаємодії з громадянами – довіра зруйнується. *Залученість* – спрямованість на об'єкт взаємодії, що передбачає певний настрій учасників взаємодії, зокрема подолання відчуження, зовнішніх упереджень, аутостереотипів та інших настанов. Це поняття лежить в основі передбачуваності світу: ми знаємо, що відбувається насправді, звідси наша довіра до експертів і провідних спеціалістів вузького профілю. Тому вмиле використання поліцейськими потрібних виразів і фраз, ввічливість та уважність – стимулюють прояви довіри громадян до представників нової поліції. У формуванні цього елемента довіри не останню роль відіграють ЗМІ. Особливо якщо врахувати той факт, що вони є одним із провідних інститутів, якому довіряють українці. *Доступність для інших* – соціальні умовності, що регламентують можливість встановлення довіри. Цю функцію виконують так звані церемоніальні правила, які містять два елементи: шанобливість і манеру, моделювання практик відносин довіри у взаємодії поліції та громадян [251].

Отже, можна сказати, що сьогодні первинний фрейм довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ та Національної поліції формується та модифікується у свідомості громадян з урахуванням соціально-політичної ситуації та статусу учасників суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Належить визнати той факт, що на сучасному етапі взаємозв'язок між суспільством і правоохоронними структурами є доволі слабким, оскільки він завжди був одностороннім. Завдання поліції полягало і полягає у виконанні встановлених законом обов'язків, здійсненні своєї діяльності на основі дотримання прав і свобод людини і громадянина, а завдання суспільства – виконувати закони України і з повагою ставитися до поліції як до вартового закону. Розвинуте громадянське суспільство є найважливішою передумовою побудови правової держави і його рівноправним партнером. Саме в такій державі всі члени суспільства беруть активну участь у забезпеченні правопорядку і не вважають, що: забута на зупинці сумка їх не стосується; чоловік, який лежить на узбіччі, просто п'яний; з квартири сусіда побутову

техніку виносять тому, що він вирішив переїхати. Нашій поліції потрібно зробити все, щоб змінити свідомість і розуміння громадян, що суспільство повинне взаємодіяти з ОВС.

Взаємна довіра та співпраця поліції і суспільства сьогодні є нагальною потребою, оскільки навіть незначні помилки, дрібні недопрацювання можуть довести до злочину, а нерідко і до трагедії. Настав час забути про егоїстичне протиставлення – «я і вони», «я і суспільство», «я і поліція». Громадська безпека значною мірою залежить від пильності самих людей. Так, кількість викликів поліції збільшиться, але такою є ціна безпеки суспільства у правовій державі. Держава перебуває на рубежі, за яким дві автономні системи – суспільство і поліція – повинні стати двома частинами одного цілого, де населення вбачає у працівниках ОВС насамперед захисників і союзників [40].

Сьогодні відбуваються серйозні зміни, які стосуються головним чином відносин суспільства і правоохоронних структур, і ці взаємини виводяться на новий якісний рівень. Відомо, що негласне коло завдань поліції ширше, ніж встановлені законом функції і, звичайно, робота в поліції нелегка. Працівники міліції (поліції) свою бездіяльність нерідко виправдовували недостатніми соціальними гарантіями, поганим матеріально-технічним забезпеченням і ін. Вони знали про все це перед тим, як скласти присягу і присвятити все своє життя служінню і захисту народу. Згідно зі встановленими вимогами, після закінчення реформування системи органів внутрішніх справ, у ній повинні залишитися тільки кращі працівники, не здатні завдати шкоди авторитету поліції [71].

Завдяки сумлінним поліцейським і відповідальним працівникам МВС України, які щодня професійно виконують свою роботу і приходять на допомогу людям, суспільна довіра, підтримка і добре ставлення громадян до співробітників правоохоронних органів повертається, про що свідчить постійне проведення моніторингу громадської думки про діяльність поліції, а також моніторинг взаємодії поліції з інститутами громадянського

суспільства. Можливо, з часом Національна поліція справді стане зразковим правоохоронним органом, в якому всі без винятку працівники неухильно дотримуватимуться положень Конституції та законів України, професійно виконуватимуть свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів на основі принципу верховенства права і основне – поважатимуть і не порушуватимуть прав і свобод громадян, життя, здоров'я та безпека яких визнаються найвищою соціальною цінністю в державі.

1.3. Детермінанти довіри в контексті трансформацій суспільства

Перше, з чим стикаються дослідники у питанні детермінації довіри – це багатоманітність явищ, які детермінують відносини довіри. Ці чинники існують на різних рівнях життя суспільства та взаємодіють між собою. Взаємодія чинників характеризується, по-перше, тим, що вони розподіляються за ступенем їх суспільної значущості і важливості у певну ієрархічну структуру, поділяючись на чинники вищого або нижчого порядку, більше або менше поширені. По-друге, відносини між суб'єктами взаємодії можуть бути як гармонійними, взаємодоброзичливими, так і антагоністичними. Це співвідношення складається в процесі історичного розвитку суспільства та існує як система певних норм, зразків поведінки та форм життєдіяльності людини, які виконують нормативну функцію стосовно поведінки людей.

Довіра як складний соціально-психологічний феномен детермінується багатьма різноманітними чинниками, які стосуються як матеріальної, так і духовної сфер суспільства (умови праці, професійний розвиток членів колективу, рівень виробництва, якість праці, матеріальні стимули, задоволеність роботою тощо). Результати емпіричних досліджень, виконаних різними авторами, показують роль цього блоку щодо самостійних факторів, які впливають на рівень довіри [251].

О. Пігіна [228], досліджуючи динаміку відносин довіри в умовах трансформації суспільства, виділяє ряд факторів, що зумовлюють динаміку

довіри громадськості до працівників органів внутрішніх справ. Ці фактори дослідник пов'язує з фазами динамічної зміни відносин довіри. Так, *експектаційна* фаза полягає в прогностичному очікуванні від близького і далекого соціального оточення відповідної поведінки. Стрижневим елементом довірливих експектацій є довірливе звернення, під яким розуміють сам факт домагання довіри. Фаза довірливих експектацій трансформується у фазу *довірливого сприйняття*. Центральну роль тут відіграє селективність як одна із властивостей сприйняття. До структури довірливого сприйняття входить чотири компоненти: оцінка першого враження про об'єкт довіри; ідентифікація (впізнання чого-небудь, кого-небудь); рефлексія (звернення в себе); емпатія, яка відображає емоційне співпереживання.

Якщо фази довірливих експектацій і довірливого сприйняття відіграють роль «попереднього проекту» довіри громадськості, то для підтримки і розвитку власне відносин довіри потрібна побудова фази *довірливої комунікації*. Зміст цієї фази відповідає комунікаційній функції, але в цьому випадку функція ніби звернена не поза, а всередину відносин довіри. Ефективна комунікація передбачає соціальне партнерство суб'єктів довіри, а це, своєю чергою, потребує налагодження фази *довірливої співпраці*. Довіра може опредмечуватись в шлюбну, сімейну, сусідську, корпоративну, громадську та інші види співпраці. У всіх випадках висхідна динаміка відносин довіри приводить до завершальної фази – *утворення довірливих спільнот*, які розрізняються за масштабом і тривалістю існування, але за своєю суттю являють один з різновидів мережевих спільнот, заснованих на конвенційній регуляції [228].

Якщо розглянути експектацію як чинник довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, то треба виділити в ньому конструктивну співпрацю та позитивний особистий досвід звернення громадян до працівників органів внутрішніх справ, що є основою формування довірливих експектацій. Досвід спілкування з працівниками

ОВС родичів, колег або знайомих, які своїми відгуками-враженнями про роботу поліції або підтверджують думку громадян (сформовану на підставі власного досвіду), або можуть змінити її – поліпшити чи погіршити. Звичайно, від особистого досвіду та загального враження про працівників органів внутрішніх справ залежатиме і зміст довірливої комунікації громадян, можливої співпраці та утворення довірливих (або недовірливих) спільнот, що відобразатимуть думку громадськості.

Аналізуючи умови, які впливають на рівень відносин довіри в сучасному трансформаційному суспільстві, науковці наголошують на тих, що зумовлені нестабільністю, станом аномії. Визначаючи чинники довіри в економічних відносинах, Р. Гоч [68] звертає увагу на такі:

1) культурні чинники довіри (соціальна солідарність (К. Урсулєнко), очікування стосовно відповідності інститутів критеріям ефективності та людяності (М. Вахтіна) [51], колективні уявлення, генеровані масовою комунікацією та ЗМІ (О. Кузіна), цинізм (І. Мартинюк, Н. Соболева) [276], ціннісні орієнтації (Н. Соболева) [23], прихильність до політичних цінностей та устрою суспільства, уявлення про справедливість «обмінів» між інститутами влади та громадянами (Т. Сила) [275], моральні установки та цінності громадян (Е. Усланер), ментальний колективізм/індивідуалізм як чинник довіри/недовіри (Ю. Пахомов), норми взаємності (Р. Патнем), культура довіри/недовіри (П. Штомпка) [356], моральні цінності (Ф. Факуяма) [309], конфесійні ідентичність/відчуження (М. Вебер) [53];

2) структурні чинники довіри (соціально-системний контекст та соціальна організація довіри (Н. Луман) [353], рівень освіти та професійної кваліфікації громадян (Ф. Фукуяма) [309], соціальна аномія (О. Куценко) [251], аномія (І. Мартинюк, Н. Соболева) [276], соціально-психологічні засоби підтримання групової неписаної моралі (Ю. Барсукова), характеристики індивіда (Г. Андрєєва) [9];

3) особистісні чинники довіри (якість материнської турботи, відносин у перші дні та місяці життя (Е. Еріксон), первинна соціалізація людини).

Отже, авторка наводить численні чинники, які впливають на відносини довіри, звертаючи увагу на стан аномії, який якнайкраще відображає актуальну соціально-політичну ситуацію в Україні. Стан нестабільного суспільства, у якому зруйнована стара ціннісно-нормативна система як одна з підвалин його соціального згуртування у спільноту, а нова система ще не сформувалася, негативно впливає на відносини довіри громадян до органів влади. За умов аномії, коли нема загально визнаних підстав та критеріїв довірливості, суб'єкти у відносинах один з одним зазвичай не схильні покладатись на власну довіру до своїх контрагентів, а навпаки – обтяжені недовірою до них.

Узагальнюючи думки дослідників з приводу важливості тих чи інших чинників, що впливають на рівень довіри, можна виділити такі їх групи: чинники *макрорівня*, *мезорівня* та *мікрорівня*. Виокремлюючи ці групи чинників, ми скористались моделлю розвитку людини, яку запропонував американський психолог Урі Бронфенбренер [148].

Людина постійно спілкується, безпосередньо та опосередковано, з іншими людьми, з великими і малими соціальними спільнотами, які постійно на неї впливають. Цей вплив відбувається, як зазначає О. Бодальов [29], трьома каналами. По-перше, це вплив, що йде до людини з великого соціуму, по-друге, це належність особистості до вікової, статевої, національно-етнічної, професійної або іншої спільноти, що відрізняється певним економічним достатком (наприклад, безробітні, підприємці); по-третє, це та мала група, в яку особистість входить і з членами якої вона перебуває в постійному спілкуванні.

Отже, відносини довіри суб'єктів взаємодії можуть бути представлені і на макрорівні. Тоді увага зосереджується на сфері відносин індивіда і суспільства, а специфічними проблемами дослідження стають психологічні механізми поведінки громадян стосовно громадської політики держави. На мезорівні аналізу відносини довіри розглядають в окремих сферах суспільства, галузях, організаціях, серед населення регіонів тощо. На

мікрорівні аналізу суб'єктами відносин довіри постають окремі індивіди та малі групи. В цьому аспекті досліджують проблеми міжособистісної довіри, вплив індивідуально-психологічних характеристик суб'єктів довіри на особливості їхньої поведінки у суб'єкт-суб'єктних відносинах, безпосередньому контакті. Розглянемо особливості впливу чинників відносин довіри на макро-, мезо- та мікрорівнях опираючись на концепцію В. Москаленко [197].

Макрорівень стосується чинників, що діють в умовах матеріальної та духовної сфер всього суспільства (соціетальний рівень). Дія цих чинників зумовлена фактором включення особистості до великих соціальних спільнот (країна, суспільство, держава). Цей рівень охоплює життєві цінності, закони і традиції тієї культури, в якій живуть люди. Макросередовище характеризується особливостями суспільно-економічного та політичного устрою країни, а конкретніше – специфікою цього етапу її розвитку, що відповідним чином виявляється в діяльності різних соціальних інститутів – це і ступінь демократизації суспільства, й особливості регулювання економіки тощо. До чинників макросередовища належить організація життя населення – система соціального, побутового та медичного обслуговування; соціально-демографічні та етнічні фактори країни, регіональні фактори – рівень економічного і технічного розвитку регіону. Чинники макрорівня, на думку В. Москаленко, стосуються широкого соціального простору, який впливає на життєдіяльність людей не безпосередньо, а опосередковано, через інші рівні суспільного середовища (мезорівень, макрорівень) [197]. Відображаючи суспільне буття у всій його суперечності, макросередовище впливає на всі сфери життєдіяльності людей, зокрема й на стан їх соціального та психологічного благополуччя, визначаючи і рівень довіри громадян до Світу загалом та до суспільства зокрема.

Суспільство як макрофактор відносин розглядають через призму усталених соціальних відносин. Насамперед беруть до уваги соціальну стратифікацію суспільства, оскільки належність до тієї чи іншої верстви

впливає на цінності та стиль життя людини, спрямовуючи її на певні контакти з іншими людьми, і, відповідно, підвищуючи рівень її відносин довіри або впливаючи на них деструктивно. Отже, об'єктивні умови економічних процесів сьогодення прямо та опосередковано впливають на відносини довіри людей.

Важливим макрофактором рівня відносин довіри є держава. Держава, виконуючи свої безпосередні функції, активно творить зовнішню та внутрішню політику. Нормативні акти, програми дій, реформи в будь-якій зі сфер суспільного життя – все це визначає характер притаманних суспільству соціально-економічних відносин, пропагованих цінностей та особистісних орієнтирів. А методи та механізми управління суспільними процесами вказують на характер відносин громадян до органів влади. Відносно спрямований вплив державних органів влади на людину відбувається через висунення стандартів та вимог до поведінки індивіда. Прямий вплив стає можливим завдяки роботі створених державою спеціальних інститутів влади. Опосередкованість впливу відображається у цінностях, потребах, мотивах та поведінковому репертуарі людини, які визначають рівень її відносин довіри.

Дослідження, присвячені вивченню різних чинників довіри в сучасному громадянському суспільстві, включно з диспозиційними і ситуативними чинниками (П. Браун, П. Зімбардо, Д. Карнвейл, Р. Крамер, К. Кук, Дж. Най, Дж. Пфеффер, Г. Файн, Л. Холфілд, П. Вінейбл та ін.349), вказують на вразливість довіри, що зумовлено низкою когнітивних чинників, які визначають асиметрію процесів створення і руйнування довіри (П. Словік) [285]. По-перше, негативні події, що знищують довіру більше помітні, ніж позитивні (що «будують» довіру). По-друге, події, які руйнують довіру, набувають більшої уваги в судженнях. П. Словік [285] виявив, що негативні події мають більший вплив на довіру, ніж позитивні. Асиметрію між довірою і недовірою може утверджувати і те, що джерела поганих новин сприймаються як більш правдоподібні, ніж джерела позитивних новин [285, с. 675-682].

Чинники, які діють на *мезорівні*, належать до тих структур, які, перебуваючи поза сферою безпосереднього досвіду індивідуумів, все ж впливають на них (наприклад, вплив цінностей, характерних для певної соціальної сфери суспільства). До цього рівня чинників можуть належати умови певної професійної діяльності, а також соціально-психологічного простору поза групами безпосереднього спілкування, які визначають спосіб життєдіяльності людини. Як стверджує В. Москаленко [197], соціальні групи, що належать до мезорівня, можуть корегувати вплив макросоціуму на особистість завдяки притаманним їм особливостям, а саме: своєрідне, характерне тільки для них бачення світу, ціннісні орієнтації, оцінне ставлення до пропагованих суспільством взірців, звичні для них поведінкові реакції.

Останнім часом значно зросла роль засобів масової комунікації як мезофактора відносин довіри. Це пов'язано насамперед з розвитком технологій та відповідним розширенням доступу користування інформаційними послугами. Спектр «популярних» ЗМІ змінив свій напрям з друкованих джерел на телебачення, користування мережею Інтернет та ведення власних сторінок у соціальних мережах, мобільний зв'язок.

Отже, ще одним детермінантом, який впливає на довіру громадськості, є інформація, отримувана із засобів масової комунікації (преса, телебачення, радіо, Інтернет), яка є різною за змістом (від невеликої кількості позитивної до такої, що значно переважає, негативної). Особливістю сприйняття зазначеної інформації є так званий фактор несуперечності, коли нова порція інформації найімовірніше буде відкинута як неправдива, якщо вона суперечить уже прийнятій людиною інформації, сформованій на власному досвіді. Спираючись на аксіому, що негативна інформація більше сприймається і краще запам'ятовується, слушно зауважити, що незначна кількість позитивної інформації, яку подають засоби масової інформації про роботу поліції, не може суттєво вплинути на уже сформовану у суспільстві загальну недовіру до працівників органів внутрішніх справ, оскільки

негативні оцінки значно переважають позитивні відгуки про роботу органів внутрішніх справ України.

Проблемам впливу інформаційних технологій на міжособистісну взаємодію присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених: С. Бондаренко, О. Вознесенської, А. Войкунського, А. Жичкіної, І. Курліщук, А. Мінакова, Г. Мироненко, Л. Найдьонові [251], Ю. Чаплінської та ін. Інформатизація соціального простору здійснює подвійний вплив на людину. Технічний прогрес, безперечно, надає людині можливість швидкого та ефективного використання отриманої інформації, вільного доступу до її джерел, сприяючи формуванню інформативності, що важливо під час вибору партнерів міжособистісної взаємодії і визначення певного рівня довіри до них. Важливим чинником довіри на міжособистісному рівні є характер комунікації у міжособистісній взаємодії. Брак повної і точної інформації у важливих для співробітників питаннях створює умови для виникнення чуток і пліток, плетіння інтриг і закулісних ігор. Низька комунікативна компетентність партнерів спілкування також спричиняє комунікативні бар'єри, зростання напруженості в міжособистісних відносинах, нерозуміння, недовіру, конфлікти. Уміння чітко і точно викладати свої думки та погляди, володіння прийомами конструктивної критики, навичками активного слухання створює умови для задовільної комунікації і стає важливим чинником рівня міжособистісної довіри.

Мікрорівень стосується найближчого середовища, в якому здійснюється життєдіяльність індивідів (міжособистісні стосунки). На цьому рівні відбувається зв'язок людини з реальністю життєвої практики. На макрорівні чинниками довіри є феномени, які утворюються в результаті міжособистісної взаємодії, тобто групові явища і процеси на рівні первинної групи. В нашому дослідженні суб'єктів відносин довіри розглядатимемо на мікроекономічному рівні аналізу цього процесу.

Досліджуючи чинники мікрорівня, варто, на нашу думку, виділити дві групи серед них: зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники фокусують на

особистість різного рівня важелі впливу, що формуються під дією соціально-економічних вимог конкретного суспільства. Це конкретні умови життя індивіда: його місце проживання; найближче оточення; рівень комунікабельності, комфортності та конфліктності конкретної особистості з її оточенням.

Друга група чинників (внутрішні) відображає ціннісне осмислення індивідами явищ соціально-економічної дійсності і є не менш значущою. Важливо мати на увазі тісний зв'язок зовнішніх та внутрішніх чинників, які взаємодіють і взаємовпливають, забезпечуючи певний рівень та характер виявлення відносин довіри.

Важливим чинником становлення відносин довіри є індивідуально-психологічні характеристики особистості кожного з членів взаємодії. Кожна людина унікальна і неповторна. Її психічний склад являє собою поєднання особистісних рис і властивостей, що створює своєрідність характеру загалом. У відносинах довіри люди виступають рівноправними партнерами, зростає суб'єктивна значущість особистісних рис кожної зі сторін взаємодії. Відкритість, уважність до інтересів партнерів, надійність сприяють формуванню довірливого ставлення до людини, а риси, що характеризують особистість як егоїстичну та ненадійну – перешкоджають цьому.

Доцільно зазначити склад соціально-статусних характеристик суб'єкта, що, ймовірно, зумовлюють його довіру до інших. Якщо звернутись до світового досвіду досліджень довіри, зокрема до праць румунської науковця С. Колеска, то серед детермінант довіри варто назвати такі соціально-статусні характеристики особи, як вік, стать, освіта й дохід [345; 359]. Можна також зазначити дослідження детермінант довіри та співпраці у самоврядних організаціях використання артезіанських свердловин у сучасній Індії, здійсненому Г. Дивакарою, в якому наголошено на потребі врахування таких груп чинників довіри, як: 1) соціальні (рівень освіти, належність до певної касты); 2) економічні (рівень доходу, розмір землеволодіння, чисельність поголів'я свійських молочних тварин); 3) демографічні (вік, склад сім'ї) та ін.

[345, с. 170-172]. Загалом серед соціально-структурних характеристик суб'єкта довіри фігурують стать, вік, освіта, дохід тощо. В одній із гіпотез С. Колески йдеться про те, що «жінки будуть довіряти більше, ніж чоловіки» [345]. Мається на увазі відмінність психологічних та соціально-психологічних особливостей сприйняття, мислення, почуттєво-емоційної сфери психіки чоловіків і жінок, їхнього соціального досвіду життєдіяльності в суспільстві, що відображається в підсумку на довірі представників обох статей до різних соціальних суб'єктів.

Соціальні психологи, які досліджують соціально-психологічні чинники довіри, виділяють настанови, ціннісні орієнтації, ставлення партнерів взаємодії один до одного.

Г. Джонс та Д. Джордж [385] виділили три основні детермінанти довіри: настанови (ціннісні та соціальні), настрої та емоційний стан індивіда. Ці детермінанти впливають з гіпотези про те, що система ціннісних орієнтацій є найважливішим критерієм оцінки подій, інших індивідів та світу загалом. Цінності забезпечують стандартами довіру, яку люди намагаються здобути під час взаємодії з іншими; настанови забезпечують знаннями про рівень надійності інших у певних ситуаціях; настрої та емоції – індикатори наявності довіри у взаємовідносинах. Справді, людина схильна проектувати власні ціннісні стандарти на поведінку інших, очікуючи від них аналогічного прояву способів поведінки.

Як зазначають І. Мартинюк і В. Соболева, соціальна взаємодія поряд з уґрунтованістю на раціональних конвенціях, водночас «є похідною глибоких емоційних процесів, що продукують соціальні зв'язки довіри між різними групами суспільства, які можуть перебувати в різних відносинах одна з одною, аж до конфліктних...» [23]. Наразі одним із найважливіших завдань соціології вчені визначають дослідження відповідних латентних процесів, які, власне, зумовлюють довіру. Ідеться передусім про такі внутрішні детермінанти поведінки й довіри людей, як їхні психічні стани. Під останніми зазвичай розуміють загальне психологічне самопочуття, що

формується під впливом значущих для суб'єкта зовнішніх та внутрішніх чинників – одного або кількох, а також різних їх комбінацій. Колективні психічні стани слугують тлом перебігу життєдіяльності людської спільноти і значною мірою зумовлюють характер взаємин між людьми, зокрема рівень довіри поміж ними. З огляду на наведену думку І. Мартинюка і Н. Соболевої, чинниками довіри в економічних відносинах сучасного українського суспільства можуть також бути такі колективні психічні стани, як соціальне самопочуття, соціальна напруженість, аномія, авторитаризм, цинізм, тривожність. Ідеться про ті особливості масової свідомості, що вимірюються майже впродовж 20 років під час проведення соціологічного моніторингу Інституту соціології НАН України [23; 303].

Продовжуючи думку про значення у відносинах довіри емоційних процесів, що продукують різні рівні довіри, варто зазначити, що в цьому плані особливу увагу дослідники надають такій соціально-психологічній характеристиці, як психологічна сумісність партнерів взаємодії. Під психологічною сумісністю розуміють здатність до спільної діяльності, в основі якої лежить оптимальна узгодженість суб'єктів цієї діяльності. Сумісність, яка забезпечує максимально можливу успішність спільної діяльності, є важливим чинником високого рівня відносин довіри у міжособистісній взаємодії.

Різноманіття зазначених зовнішніх чинників довіри зумовлено особливостями дії внутрішніх її чинників, в яких репрезентовано зовнішні умови життєдіяльності суб'єктів взаємодії.

Розглянемо особливості внутрішніх чинників відносин довіри. Як відомо, внутрішні чинники будь-якого психологічного феномену виражають сутність цього феномену, визначають джерело його ставлення та розвитку. Сутність феномену довіри виділено нами у визначенні поняття «довіра» і розуміємо його як відносини між суб'єктами взаємодії. В цьому питанні ми спираємось на концепцію відношення В. М'ясищева [204], який вперше у вітчизняній психології досліджував відношення як характеристику

спілкування. Згідно з його концепцією, довіра у всіх своїх виявах – це насамперед відношення між суб'єктами взаємодії, бо довіра первинно формується у спілкуванні між людьми як якісна характеристика їхніх відносин.

Усі напрямки дослідження міжособистісної довіри вітчизняних психологів побудовані на методологічній концепції відношення, розробленій В. М'ясищевим, згідно з визначенням якого «психологічні відношення людини в розвинутому вигляді являють собою цілісну систему індивідуальних, вибіркового, усвідомлених зв'язків особистості з різними сторонами об'єктивної діяльності... Ця система впливає з усієї історії розвитку людини, вона виражає її досвід і внутрішньо виражає її дії, її переживання» [204, с.210]. І далі: «діяльність і поведінка тієї самої особистості в кожен даний момент визначається її відносинами, що впливають, в свою чергу, з історії розвитку особистості, тобто зі всієї об'єктивної суспільно-історичної практики» [202, с.120].

У своїх працях В. М'ясищев відзначав, що міжособистісні відносини виникають і розвиваються в процесі спілкування, яке, як відомо, визначається не зовнішньою взаємодією людей, а особистісними відносинами між його учасниками. В. М'ясищев так визначає спілкування і відношення: «спілкування – це процес взаємодії між людьми (мовної, трудової), а категорія властивостей, які виявляються вибірково, по-різному, інколи навіть суперечно і водночас досить стійко, називається відношеннями» [204, с.114-116]. Вчений стверджував: «У спілкуванні виражається відношення людини з її різною активністю, вибірковістю, позитивним або негативним характером» [204, с.114].

Довірі як відношенню характерна різноманітність проявів, що зумовлено складністю її структури. Системно-структурний підхід у дослідженні сутності психологічних феноменів є одним з найпоширеніших у психології. Виокремлення змістових одиниць психологічного аналізу є провідним принципом системно-структурного підходу у дослідженні

психологічних явищ. Методологія і теорія дослідження структури довіри характеризується численністю різних поглядів учених на це питання. У вітчизняній психології ця проблема найбільш розроблена Б. Ломовим [174], С. Максименком [176], К. Платоновим [232]. та ін.

Розглядаючи питання виділення структурних одиниць в аналізі психічних явищ, С. Максименко наголошує на тому, що структурні одинці повинні відповідати таким вимогам [176]:

- одиниця повинна бути специфічною і самостійною, але існувати і розвиватись вона буде в складі цілісності відносин довіри;
- у ній повинна відобразитись уся цілісність відносин довіри в її реальній єдності, але відобразитись «поглиблено-спрощено» у вигляді сутнісної суперечності;
- ця одиниця не є схожою на «будівельний блок» — вона динамічна і здатна як до власного розвитку, так і до гармонійної участі у становленні цілісності (відносини довіри);
- одиниця повинна відображати певний сутнісний ракурс існування довіри і відповідати всім сутнісним її ознакам;
- одиниця структури має бути рухливою, мінливою, динамічною і всіма своїми зв'язками втіленою у явищі, яке є більш розвиненим [176 с. 139].

Варто наголосити, що для теорії і психологічної практики важлива не просто констатація структурного характеру цілісності, а усвідомлення того, що структурні компоненти є дійсними психологічними чинниками цієї цілісності. В нашому дослідженні це означає, що структурні складові відносин довіри є їх внутрішніми чинниками, вони визначають їх сутність, функції та джерело розвитку.

Довіра як динамічно-функціональна структура. Різноманітність проявів довіри, унікальність її функцій визначаються наявністю особливої структури, яка є втіленням цих функцій, їх органом. Водночас вона є результатом діяльності цих процесів. Отже, структура відносин довіри тісно

пов'язана з процесом її становлення, вона є одночасно результатом становлення, його умовою і фактором подальшого розвитку.

Розглядаючи структуру особистості як складну відкриту систему, що саморозвивається, К. Платонов вживає поняття «функціонально-динамічна структура» [232], наголошуючи на тому, що структура феномену відображає не тільки його цілісність, але й процеси його виникнення, динаміки, розвитку. Вчений наголошував, що цілісність структури утворюється в результаті особливостей взаємозв'язку і взаємовідношень елементів структури між собою, а також між елементами і самою структурою. Взаємодія цих різних одиниць структури (підструктур) визначає особливості цілісної функціонально-динамічної структури. С. Максименко в генетичній психології також акцентував на розумінні структури особистості як цілісності, яка відображає внутрішньоособистісні процеси, тобто процеси виникнення, існування і розвитку [176]. Дослідник зазначає, що в зв'язку з тим, що структура довіри складається з декількох різних за змістом одиниць, виникає питання про взаємозв'язок між ними, а також особливості відношень кожної з «одиниць» і цілісної структури. С. Максименко формулює тут провідний принцип такого взаємозв'язку як принцип зв'язаності (176, с.140-142). Кожна структурна складова повинна втілювати в собі і відображати всю структуру як цілісність. Вона повинна розвиватись як самостійно, так і в складі цілісності. Тому неможливо оперувати терміном «частина», коли це стосується структури цілого як системи.

Надзвичайно важливим для розуміння довіри є те, що довіра формується, тобто вона набуває певної форми, яка являє собою цілісну систему соціальних властивостей довіри. Ніколи не вичерпується багатство її властивостей, етапів, процесів, психологічних механізмів, співвідносин, які постійно зароджуються. Таким чином, форма довіри є постійно незавершеною і незакінченою. Водночас форма означає ієрархічність, специфічне об'єднання: активацію в існуванні довіри рівнів її організації. В такому вигляді структура має зворотній вплив на функцію (на існування),

спрямовуючи, обмежуючи і своєрідно розвиваючи її. Такий спосіб взаємодії є суперечною єдністю самотійних і окремих частин, які не можуть існувати одна без одної. Динаміка означає постійний перебіг-становлення. Генетична психологія розв'язує суперечність через категорію «рух-становлення»: довіра як унікальна структура існує лише в русі. Тому довіру потрібно розглядати як якісну характеристику відносин між людьми.

У динамічному аспекті структурні складові відносин довіри розглядає П. Штомпка, виділяючи первинні і вторинні рівні довіри [356]. Спочатку довіра до людини формується на основі первинного імпульсу довіри. Визначальне значення на цьому етапі належить характеристикам зовнішності і поведінки, зокрема статусним і соціально-рольовим. Надалі «підключаються» такі фактори, як репутація, відгуки інших і рекомендації. Первинний імпульс довіри залежить також від соціальних уявлень, настанов і упередженості стосовно різних соціальних груп. Вторинний рівень у структурі довіри залежить від контекстуальних і ситуативних факторів, які сприяють або перешкоджають довірі. Важливими факторами є також повнота і доступність інформації про учасників взаємодії, наприклад, ясний і чіткий статус іншої людини, прозорість структури і діяльності організації. П. Штомпка відзначає, що наступний (третинний) рівень у структурі довіри будуватиметься не на враженнях або імпульсах, а на раціональній оцінці дій індивіда, що виправдовує або не виправдовує довіру. До факторів довіри він відносить: визначеність норм, яка породжує довіру, і нормативний хаос (аномія), який породжує недовіру; прозорість соціальної організації, що сприяє поширенню довіри, і непрозорість, секретність діяльності, що призводить до поширення недовіри; стабільність соціального порядку, що зміцнює довіру, і мінливість соціального порядку, непередбаченість змін, що зміцнюють недовіру; підзвітність влади, що визначає довіру, і свавільність, безвідповідальність влади, що визначає їй недовіру; узаконення прав і обов'язків, додержування встановлених правил гри, які відтворюють довіру; суворе дотримання прийнятих на себе обов'язків і зобов'язань, які

викликають почуття довіри, і необов'язковість, вседозволеність, які викликають почуття недовіри [333; 356].

А. Купрейченко, розглядаючи структуру відносин довіри в динамічному аспекті, виокремлює три ключові процеси: безпосереднє формування довіри, виправдання довіри (реалізація мети довіри) і підтримка довірливих відносин. Довіра як психологічне ставлення передбачає інтерес і повагу до об'єкта або партнера; уявлення про потреби, які можуть бути задоволені в результаті взаємодії з ним; емоційне очікування від позитивної оцінки партнера; розслабленість і безумовну готовність проявляти щодо нього добру волю, а також здійснювати певні дії, що сприяють успішній взаємодії. Складовими недовіри є: усвідомлення ризиків, відчуття небезпеки, страху в поєднанні з негативними емоційними оцінками партнера і можливих результатів взаємодії; настороженість і напруженість, а також готовність припинити контакт, відповісти на агресію або проявити попередню ворожість [159, с. 48].

А. Купрейченко описала найбільш значущі ознаки об'єктів, які викликають довіру, а саме: сила, активність, оптимізм, сміливість, моральність, приязнь, надійність, відкритість, розум, освіченість, винахідливість, незалежність, організованість, ввічливість, загальне сприйняття світу, близькість інтересів і життєвих цілей. Ознаками об'єктів, які викликають недовіру, є: аморальність, ненадійність, агресивність, балакучість, належність до ворожої соціальної групи, конфліктність, конкурентність, неввічливість, скритість, примітивізм [159, с. 119].

Важливим питанням у дослідженні динаміки довіри є визначення джерела змін. М. Ткач [303], аналізуючи генезу міжособистісної довіри, вбачає джерело цієї генези в єдності і суперечності довіри до себе і довіри до світу. Єдність довіри до себе і до іншого полягає в тому, що без усвідомлення свого «Я», а також усвідомлення «Я Іншого» і певного ставлення до нього, неможливе існування міжособистісних відносин, в інтеріндивідному просторі яких створюються відносини довіри. Суперечність довіри до себе і

довіри до Світу (Інших) полягає в тому, що у свідомості людини завжди залишається чітко усвідомлена межа між Світом і Людиною. З'єднують Людину і Світ в єдину систему саме відносини довіри. Розв'язання суперечності між довірою до себе і довірою до інших, яке зумовлює динаміку відносин довіри, відбувається завдяки тому, що відносини довіри не дають людині зосередитись на власному «Я», а штовхають її до Іншого, втілюються в іншому «Я», реалізуються в інших «Ми», забезпечуючи існування та розвиток Я і Світу як цілісності [303].

Отже, розвиток довіри між суб'єктами взаємодії потребує рівноваги у відносинах до світу і до себе. Коли виникає ситуація невідповідності в цих відносинах, людина прагне знову досягти рівноваги. Нерівновага виникає тому, що людина постійно потрапляє в нові обставини, в яких вимоги і умови світу не збігаються з її власними інтересами, можливостями, бажаннями. У такій ситуації потрібен вибір – або довіритись вимогам світу, або – своїм власним потребам і бажанням. З цією ціллю вона може іти за умовами, які пропонує світ, або – за умовами своєї суб'єктності. Отже, чинники динаміки відносин довіри перебувають у просторі відносин Людини і Світу. Джерелом становлення і розвитку довіри є суперечна єдність цих двох сторін взаємовідносин: довіри до себе і довіри до Інших (Світу).

Вітчизняна психологія має значну традицію вивчення проблеми відносин з позицій системно-структурної методології. Найбільше вивчені пізнавальні, емоційні і практичні відносини, де суб'єкт відносин виступав як предмет пізнання, емоційної оцінки і психологічного впливу.

Перший напрямок найповніше представлено в працях О. Бодальова, в яких підкреслюється зв'язок відносин і соціальної перцепції [29], що виявляється у спілкуванні людей. У цьому контексті на перший план виходить проблема взаєморозуміння партнерів спілкування і взаємодії один з одним.

Другий напрямок – дослідження емоційних відносин – вивчався як предмет симпатії і атракції [29]. В руслі цього напрямку були виділені

властивості привабливості, що детерміновані або внутрішніми характеристиками об'єкта симпатії, або його соціально-рольовим статусом.

У вивченні практичного аспекту міжособистісних відносин «суб'єкт відносин» розглядався як предмет впливу, створювались різні моделі впливу: об'єкта (імперативна), суб'єктна (маніпулятивна) і суб'єкт-суб'єктна (діалогічна або розвивальна) [310].

Якщо брати до уваги, що довіра – суб'єкт-суб'єктні відносини, то правомірно виділити, спираючись на традиції вітчизняної психології, такі її компоненти: когнітивний, конативний і афективний [47].

Когнітивний компонент охоплює знання та уявлення суб'єктів взаємодії один про одного, уявлення про рівень взаємовідносин, ситуацію спілкування, про норми поведінки, а також про характеристики один одного, які сприяють взаємовідносинам. Знання та уявлення один про одного суб'єктів відносин довіри базуються на взаємсприйнятті, на минулому досвіді спілкування, на основі якого склались стосунки. У дослідженнях, які проводив О. Бодальов у рамках соціальної перцепції, показано, що провідну роль у регуляції міжособистісного спілкування виконують уявлення, поняття про іншу людину, які атрибутуються на основі минулого досвіду міжособистісної взаємодії [29]. У цьому випадку довіра виступає як впевненість суб'єкта в тому, що на партнера можна розраховувати в критичній ситуації, а надійність стає імперативом довіри. В когнітивній психології доведено, що минулий досвід відтворює матеріал тільки в контексті сучасної ситуації і теперішніх проблем. Крім того, цей матеріал не відтворюється в чистому вигляді таким, яким він був у минулому. Він інший – такий, яким його бачать зараз, бо з інформації людина вихоплює те, що їй потрібно в цей момент і в цій ситуації. Як пише С. Максименко, «знання як таке, інформація як така ніколи не зберігається в, так би мовити, чистому вигляді. Хто може сказати, що він щось згадав без контексту ситуації, в якій це відбулось, без дії, які тоді відбулись, без цілі, яка стосувалась того часу, той скаже абсолютну неправду. Так ніколи не буває. Інформація ніколи не

зберігається в чистому вигляді, тому, що вона вбудовується, входить в цей потік в тому вигляді, в якому існує життя» [176, с.202]. Ця вибірковість зумовлена не тільки особистісними характеристиками суб'єкта сприймання, але й особливостями суб'єктів, які сприймаються. Під впливом особливостей взаємного сприйняття складаються і взаєморозуміння, і стосунки.

С. Максименко вважає, що когнітивна сфера є визначальною у ставленні індивіда до інших на початковій стадії онтогенезу особистості. Нові знання, що з'являються, дають можливість дитині бачити світ таким, який відповідає уявленню про нього. Людина відчуває себе впевнено, надійно і комфортно. Вона довіряє світу. С. Максименко пише, що входження дитини в світ відбувається синхронно з так званим «вибухом розвитку» когнітивної сфери. «Перший рік життя є «великим вибухом» розвитку пізнавальної сфери і породжує кардинальну спрямованість її процесів» [176, с. 205]. Це може свідчити про домінування когнітивної сфери на початку онтогенезу особистості. Отже, це дає підстави стверджувати, що когнітивний компонент домінує також у становленні структури довіри на початку будь-якого іншого вікового періоду життя особистості.

Афективний компонент відносин довіри характеризується емоційними оцінками взаємодіючих сторін і самого процесу взаємодії. Емоційний компонент взаємин означає позитивні або негативні переживання, що виникають у людини в процесі міжособистісної взаємодії. Афективний компонент виявляється в тому, що довіра до партнера зумовлюється емоційною оцінкою, яку партнер викликає своїм зовнішнім виглядом, манерою поведінки та ін. Суб'єкт довіри не стільки знає свого партнера, скільки позитивно емоційно сприймає його, «вірить» в нього («чимось він мені навіює довіру»). Афективний компонент передбачає не тільки емоційне сприйняття суб'єктами спілкування один одного та загальне враження один про одного, але й оцінку вагомості ситуації взаємодії, взаємну оцінку змісту спілкування і його взаємну значущість для обох суб'єктів. В емоційно-оціннісний компонент входять такі феномени, як рівень приязні,

зацікавленості в контактах. Взаємна значущість є умовою доброзичливого ставлення у спілкуванні. З огляду на це, виникає проблема значущості іншого, ставлення до іншого як до необхідної складової відносин довіри. Феномен «значущих інших» у психології досить повно вивчено, хоча розуміють його по-різному [119; 314; 330]. Серед науковців немає єдиної думки щодо того, за якими критеріями описується коло значущих інших. Одні вважають, що до цього кола мають належати лише найближчі до особистості люди. Інші дотримуються думки, що параметр психологічної близькості не є показником значущості [310]. Однак більшість авторів виділяють так зване особистісно-значуще спілкування зі значущими іншими, яке визначається як спілкування з тими, хто безпосередньо впливає на формування та виявлення основних інстанцій особистості (Я-концепції, самооцінки тощо) [251]. Отже, в загальному значенні значущі інші – це ті, хто дійсно виконує головні ролі в житті кожної людини [154], хто здатний суттєво вплинути на людину, яка довіряє йому. Оскільки «значущі інші» – це не тільки ті, до кого ми ставимось позитивно, але й ті, до кого ми ставимось негативно, то «значущість» може як сприяти встановленню довірливих відносин, так і блокувати їх.

Конативний компонент відносин довіри виявляється у спрямованості членів колективу на спільну діяльність. Він передбачає спрямованість на взаємодію, яка виявляється в готовності до певних дій щодо іншого учасника взаємодії, щодо самого себе, до умов, які сприяють відносинам довіри.

Спрямованість на взаємодію пов'язана з очікуваннями суб'єкта взаємодії на певну зворотну дію партнера. Очікування – це особлива форма психологічних відносин, визначальна роль в якій належить мотиваційній сфері. Спрямованість на взаємодію пов'язана з очікуваннями суб'єкта на сумісну поведінку партнера. Ця настанова виражається в готовності до певних дій щодо іншого учасника взаємодії, щодо самого себе і умов, які склались; в готовності сприймати інформацію і вплив від інших: вона

виражається у впевненості бути відвертим з партнером, покладатись на нього, відчуваючи особисту безпеку. Кожен з учасників ще до акту взаємодії має певну загальну готовність до виявлення довіри в певному відношенні. Т. Ямагіші запропонував таке визначення довіри: «...очікування того, що інший індивід схильний сприятливо взаємодіяти зі мною, незалежно від того як він поводить ся з іншими» [196].

Розгляд особливостей окремих чинників відносин довіри потребує врахування того, що всі вони пов'язані в єдину систему. Важливим питанням у цьому аспекті є проблема взаємовідносин розвитку цілісності феномену і окремих його структур. Традиційно цю проблему вирішують так: розвиток цілого визначає розвиток окремих психічних структур. Як писав Л. Виготський, «розвиток кожної окремої функції є похідною від розвитку особистості в цілому» [7].

Внутрішні чинники довіри, розглянуті нами з погляду їх структурних компонентів, визначають особливості відносин довіри. Це джерело ми бачимо у співвідношенні структурних складових довіри, в їх конфігурації, в якій один із компонентів може домінувати, визначаючи всю систему. Виділені нами когнітивний, афективний та конативний компоненти не тільки пов'язані між собою, а й пов'язані також із системою відносин довіри як цілісністю. Наприклад, розвиток когнітивного компонента впливає на розвиток інших компонентів структури. Без пізнання неможливі емоційні переживання. Будь-яка інформація про взаємовідносини є водночас емоційною. Уявлення про іншу людину є результатом відбору, фільтрації найважливіших для певного виду взаємодії особистісних властивостей людини, яку сприймають. Людина відображає в іншій людині, з якою спілкується, тільки ті риси, які є значущими для цього типу взаємодій. Це регулюється, по-перше, соціально-психологічною роллю іншого щодо суб'єкта взаємодії, чим визначається значущість іншого для суб'єкта взаємодії, і, по-друге, актуальними потребами та інтересами того, хто є суб'єктом взаємодії. Потреба в іншій людині спрямовує особистість до

зустрічі і взаємодії. Уявлення суб'єкта відносин довіри про можливого партнера взаємодії, які співвідносяться з типовими маркерами надійності, детермінують настанову на характер, спрямованість діяльності. Взаємодія дає можливість реалізувати потребу і є зворотнім механізмом, який визначає якість відносин довіри. У взаємодії, яка породжена потребою, формується довіра, що впливає на особливості взаємодії. Отже, жоден окремий компонент структури відносин довіри не може розвиватись окремо поза цілісністю, бо структура розвивається, змінюється тільки цілком, як цілісність, і змінюється за окремими лініями. «Лінія розвитку – це не розвиток окремої підструктури, складового елемента, це лінія спрямування, в якому розвивається вся цілісна структура», – пише С. Максименко, [179, с. 149].

Це не означає, що можна відкинути наявність унікальних і специфічних механізмів розвитку окремих підструктур (компонентів), проте ці специфічні механізми здатні діяти виключно у складі єдиного механізму, який забезпечує розвиток довіри як цілісності. Це підтверджують дослідження А. Хараша, який довів, що в соціально-перцептивному процесі уже на рівні безпосереднього міжособистісного сприйняття створюється певне ставлення до іншого. На основі цього приймається рішення, чи вступати з цією людиною у взаємодію, чи ні. У своїй концепції ранжування комунікативних станів за ступенем інтеграції від максимальної роз'єднаності до найповнішого об'єднання, А. Хараш доводить, що кожен компонент цих відносин може розглядатись також і як певний рівень його розвитку, але тільки в єдиній системі зв'язків з іншими компонентами [310]. Так, когнітивний компонент можна розглядати як першу стадію розвитку відносин довіри, якщо він визначається лише інформованістю індивідів у зв'язку з якимось питанням. Друга стадія визначається не просто інформованістю, але й ставленням до значущої, важливої інформації. Третя стадія передбачає готовність до розкриття себе у спрямованості взаємодії. Два етапи формують ситуацію, яка сприяє переходу в акт комунікації, в

якому акт взаємодії компонентів структури створює механізм встановлення цілісних відносин довіри.

Отже, особливості довіри як відносин визначаються змістовими особливостями її структурних компонентів та певним способом взаємозв'язку між ними. Індикатором довіри як цілісності структурних складових є домінуючий компонент в їх системному зв'язку, він також визначає тенденції розвитку довіри.

На основі проаналізованих нами змістових характеристик структурних складових відносин довіри як її чинників було побудовано структурно-функціональну модель, в якій кожен елемент пов'язаний з іншими, але водночас кожен з них існує і може діяти автономно, як самостійний чинник довіри (рис. 2).

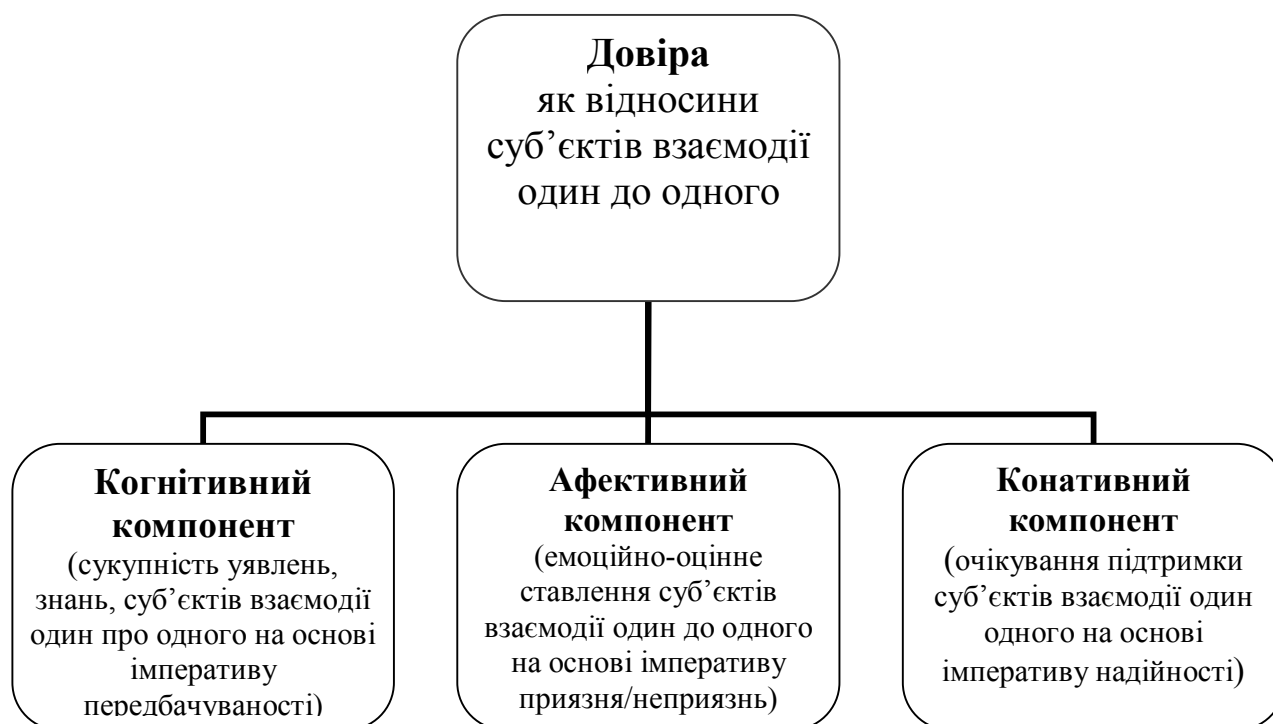

Рис. 1.3.1. Структурно-функціональна модель відносин довіри

Визначена структурно-функціональна модель соціально-психологічних чинників відносин довіри використана нами для створення програми емпіричного дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.

Висновки до першого розділу

1. Спираючись на концепцію відношення В. М'ясищева, ми визначили відносини довіри як соціально-психологічний феномен, який створюється в інтеріндивідуальному просторі як спільні психологічні суб'єкт-суб'єктні відносини між людьми, як найважливіша умова виникнення і існування соціально-психологічної спільноти «ми», в якій реалізується потреба в іншій людині, у взаємодії з нею, і завдяки якій забезпечується існування та розвиток людської спільноти.

2. Довіра і недовіра, як відображення у глибині індивідуальної психіки людини соціально-психологічної опозиції «ми» і «вони», існують в єдності і суперечності. Якщо довіра виконує функцію команди до інтеграції, то недовіра виступає захисним механізмом від агресії «вони». Довіра і недовіра як суперечливі сторони єдиного соціально-психологічного феномену стають прерогативою внутрішньої позиції члена спільноти, визначаючи його ставлення до інших.

3. На основі узагальнення наукової літератури з проблеми в розділі виділено та проаналізовано такі характеристики довіри:

- довіра як емоційно-ціннісне ставлення до іншого, яке авансується як відчуття безпеки, як очікування від іншого сприятливої поведінки, позитивного прогнозування майбутніх вчинків особистості іншого;

- довіра як відносини, в яких відбувається взаємне оцінювання партнерів взаємодії на основі симетричності або конгруентності своєї прихильності. Умовами симетричності або конгруентності, взаємності довіри можуть бути: взаємна значущість, взаємний інтерес, взаємно ціннісне ставлення суб'єктів взаємодії; схожість думок або оцінок стосовно тих самих об'єктів;

- довіра як суб'єкт-суб'єктні відносини, що означає їх вибірковість і парціальність та зумовлює певний баланс довіри-недовіри. Вибірковість та парціальність довіри визначає її радіус, який утворюється різними колами людей: ближчими і віддаленими.

4. Визначено, що основними складовими відносин довіри, завдяки яким реалізуються її соціально-психологічні функції, є довіра до світу (до інших) та довіра до себе, суперечлива єдність яких забезпечує створення, існування і розвиток особистості та соціальної спільноти.

Єдність довіри до себе і до інших полягає в тому, що без усвідомлення свого «Я», а також усвідомлення «Я» іншого і певного ставлення до нього, неможливе існування міжособистісних відносин, в інтеріндивідуальному просторі яких створюється довіра.

Суперечність довіри до себе і довіри до Світу (інших) полягає в тому, що у свідомості людини завжди залишається чітко усвідомлена межа між Світом і Людиною. З'єднує Людину і Світ в єдину систему саме довіра.

Розв'язання суперечності між довірою до себе і довірою до інших, яке зумовлює динаміку довіри, відбувається завдяки тому, що міжособистісна довіра не дає людині зосередитись на власному «Я», а штовхаючи його до Іншого, втілюється в іншому «Я», реалізується в «Ми», забезпечуючи тим самим існування і розвиток Я і Світу як цілості. Суперечливе співвідношення довіри до світу і довіри до себе перебуває в стані рухливої рівноваги, яка постійно порушується. Порушення рівноваги прагне знову до її встановлення, завдяки чому відбувається розвиток особистості і світу та становлення адекватної цим змінам нової стадії відносин довіри.

5. Визначено, що особливості довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ зумовлені такими факторами:

- особистим досвідом спілкування громадян з працівниками органів внутрішніх справ;
- досвідом спілкування з працівниками органів внутрішніх справ родичів, колег або знайомих;
- інформацією, отриманою із засобів масової комунікації.

6. Виокремлено такі основні характеристики довіри населення до працівників органів внутрішніх справ:

- «відставання» довіри в часі;

- «інерційність» довіри;
- стійкість, «узвичаєність» довіри;
- «авансованість» довіри;
- «дієвість» довіри.

7. На мікрорівні соціальних умов виділено дві групи соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ: зовнішні та внутрішні. До зовнішніх чинників довіри належать індивідуально-психологічні, соціально-демографічні характеристики особистості та соціально-психологічне благополуччя громадян. До внутрішніх чинників належать зовнішні умови життєдіяльності суб'єктів відносин. Єдність зовнішніх та внутрішніх чинників визначають сутність, функції та динаміку довіри.

8. Беручи до уваги те, що довіра – це відносини, було виділено, спираючись на традиції вітчизняної психології, такі її структурні компоненти, як когнітивний, афективний і конативний. Конфігурація цих структурних компонентів довіри була визначена внутрішнім її чинником, джерелом розвитку.

Когнітивний компонент відносин довіри – це знання та уявлення партнерів відносин один про одного, на основі яких у кожного суб'єкта відносин створюється певний образ партнера, якому можна довіряти/недовіряти в конкретних умовах.

Афективний компонент відносин довіри – це емоційні оцінки один одного партнерів відносин, які базуються на почуттях і переживаннях, що характеризуються вибірковістю і парціальністю, у зв'язку з чим існують різні кола відносин довіри, в яких переважає певний емоційний компонент.

Конативний компонент відносин довіри передбачає спрямованість партнерів взаємодії на відносини довіри/недовіри, настанову, яка виражається у впевненості, що взаємодія здійснюватиметься на фоні особистої безпеки. Настанова на довіру пов'язана з очікуваннями суб'єктів

взаємовідносин на поведінку один одного, яка співвідноситься з типовими маркерами надійності.

9. На основі аналізу змістових характеристик структурних складових відносин довіри було побудовано теоретичну структурно-функціональну модель соціально-психологічних чинників довіри, яку було взято за основу створення програми емпіричного дослідження чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.

Основний зміст результатів першого розділу дисертації відображений у таких публікаціях автора [38; 40; 41; 43; 44; 46; 48; 137; 138; 139; 140; 141; 142; 143; 145].

РОЗДІЛ 2

ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

У розділі описано основні складові програми емпіричного дослідження, зокрема викладено основні напрямки і методичну процедуру емпіричного дослідження, описано етапи, які передбачають реалізацію основних завдань; обґрунтовано вибір методичного інструментарію; проведено адаптацію основних методик емпіричного дослідження та апробацію авторської методики «Довіра до ОВС»; підбрано адекватні методи математичної обробки даних та проаналізовано вибір групи досліджуваних.

2.1. Організація та етапи проведення емпіричного дослідження чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України

Для здійснення другого (емпіричного) етапу дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ розроблено емпіричну програму.

Об'єктом дослідження визначено відносини довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, предметом – чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України.

Метою дослідження є аналіз змісту структурних складових відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України. Кожен з визначених структурних компонентів довіри розглядався як окремий її чинник.

Завдання емпіричного дослідження:

1. Підібрати методичний інструментарій для дослідження чинників відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

2. Проаналізувати структурні складові відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ (когнітивний, афективний та конативний компоненти) та обґрунтувати їх детерміновані функції.
3. Здійснити аналіз динаміки довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, обґрунтувати її зумовленість політичною ситуацією в Україні.
4. Визначити основні типи довіри громадян до працівників ОВС та описати їхні характеристики.
5. На основі здійсненого констатувального дослідження відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ розробити комплекс заходів практичного забезпечення підвищення рівня довіри громадян до ОВС.

Етапи дослідження.

Емпіричне дослідження, здійснене на основі методології концепції дослідження, розробленої на його теоретичному етапі (2009–2010 рр.), відбувалось протягом 2010–2015 рр. у чотири етапи.

На *першому етапі* (2010–2012 рр.), який проводився як підготовчий до здійснення констатувального експерименту, було визначено вибірку дослідження, зроблено відбір і пілотажну апробацію психодіагностичного інструментарію для його проведення.

На *другому етапі* (2012–2013 рр.) було розроблено і апробовано авторську методику дослідження довіри до працівників ОВС в експериментальній групі, проаналізовано результати її впровадження порівняно з контрольною групою на основі методів математичної статистики.

На *третьому етапі* (2013–2014 рр.) здійснювалося експериментальне вивчення соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ за допомогою батареї методик, було опитано першу та другу групи досліджуваних громадян, узагальнено результати експериментальної роботи, перевірено їх відповідність меті, гіпотезі та завданням дослідження.

На *четвертому етапі* (2014–2015 рр.) було продовжено емпіричне дослідження, зокрема з'ясовувались особливості динаміки відносин довіри залежно від різних політичних ситуацій. Узагальнено результати отриманих емпіричних даних та на їх основі розроблявся та впроваджувався у навчальний процес слухачів ВНЗ МВС України спецкурс «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри». Оформлено отримані результати дослідження у вигляді тексту кандидатської дисертації.

2.2. Характеристика вибірки дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ

Загальна кількість осіб, які взяли участь у дослідженні, становить 523 громадян віком від 21 до 70 років (з них 213 осіб були опитані на підготовчому та 330 – на основному етапі).

Групою осіб, відібраною для проведення емпіричного дослідження, є громадяни України (мешканці Львівщини), опитані до подій на Майдані (початок 2013 р.), під час (грудень 2013 р. – лютий 2014 р.) та після подій на Майдані (січень – лютий 2015 р.), а також під час проведення реформ правоохоронної системи України (листопад 2015 р.). Для проведення анкетування була сформована багатоступінчаста квотна вибірка, що становила 523 людини. Основну масу досліджуваних становили студенти Львівського національного університету імені Івана Франка (різних факультетів: філософського, біологічного, української філології, іноземної філології, механіко-математичного) і психологічного та юридичного факультетів Львівського державного університету внутрішніх справ – 271 опитаний (52%). Серед опитаних також були працівники Львівського державного науково-дослідного інституту ветеринарних препаратів та кормових добавок – 122 (23%) та слухачі факультету заочного навчання працівників органів внутрішніх справ Львівського державного університету внутрішніх справ – 130 опитаних (25%).

Основними соціально-демографічними ознаками, за якими формувалася вибірка сукупність, були стать, вік, освіта, професійна спрямованість. Усього було опитано 275 жінок (53%) і 248 чоловіків (47%). Розподіл респондентів за різними віковими категоріями був таким: до 20 років – 2 ос. (0,3%), 21–30 років – 300 ос. (57%), 31–40 років – 93 ос. (18%), 41–50 років – 56 ос. (11%), 51–60 років – 60 ос. (11%), понад 60 років – 14 ос. (3%).

Респонденти з вищою освітою становили 167 ос. (33%), із двома та більше – 42 ос. (8%), незакінченою вищою – 217 чол. (41%), середньою спеціальною – 55 ос. (11%), середньою – 40 ос. (8%).

Критерії, за якими обирали респондентів:

1. *Вікові межі.* Учасниками психологічного опитування є особи у віці ранньої, середньої та пізньої дорослості. Згідно з міжнародною періодизацією психічного розвитку рання дорослість людини триває від 21 до 40 років, середня дорослість – від 40 до 60 років і пізня дорослість – понад 60 років. Вибір саме цих вікових категорій аргументований декількома причинами. По-перше, доросла людина переосмислює набутий попередній досвід, визначається стосовно власних життєвих уподобань, створює власну систему поглядів, зокрема стосовно того, яку роль відіграє у її житті довіра і як нею правильно керувати. По-друге, у дорослої людини з'являються нові соціальні завдання, які їй необхідно вирішити, а саме: розпочати професійну діяльність, обрати партнера для подружнього життя, створити сім'ю, виховати дітей, вести спільне домашнє господарство, прийняти громадянську відповідальність і т. д.

2. *Стать.* Жінкам, згідно з результатами психологічних досліджень, притаманний високий та середній рівень загальної довіри до людей і людської спільноти; серед чоловіків переважають низькі показники віри в людей. Під час дослідження, проведеного А. Купрейченко, було з'ясовано, що якщо у людей виражені маскулітні якості особистості – загальний рівень довіри до інших є вищим, ніж у фемінного та гіперфемінного типів. Проте

авторка наголошувала на непропорційності вибірки щодо кількості фемінних чоловіків та маскулінних жінок. Оскільки ми не досліджували маскулінність та фемінність наших досліджуваних, то не можемо ні спростувати, ні підтвердити гіпотезу А. Купрейченко. Загалом статеві особливості довіри вивчені мало і є одним із перспективних напрямків дослідження. У нашому дослідженні взяло участь 275 жінок та 248 чоловіків.

3. *Індивідуальний дохід.* Індивідуальні доходи – це доходи окремих осіб, вони є засобом життєзабезпечення людини і необхідні для її різнобічного розвитку як особистості. На нашу думку, рівень індивідуального доходу впливає на загальну задоволеність життям, тому є одним із важливих аспектів життєдіяльності, що може впливати на рівень довіри громадян. Індивідуальний дохід респондентів у середньому на місяць становить: до 1000 грн (16,62%); 1001–2000 грн (34,04%); 2001–3000 грн (29,49%); 3001–4000 грн (8,84%); 4001–5000 грн (4,55%); 5001–6000 грн (3,21%); 6001–10000 грн (0,00%); понад 10000 грн (1,07%).

4. *Чисельність населеного пункту.* Досліджуваним було запропоновано зазначити чисельність населеного пункту, в якому вони проживають на цей час. Відсоткове співвідношення виявилось таким: понад 500 тис. (49,32%); від 200 до 500 тис. (10,18%); від 50 до 200 тис. (5,63%); від 20 до 50 тис. (8,84%); від 5 до 20 тис. (10,18%); від 1 до 5 тис. (8,57%); від 500 до 100 тис. (5,63%); менше 500 осіб (53,00%).

5. *Освітній рівень.* Зі здобуттям освіти у людини розширюється та збагачується її світогляд, переосмислюється її попередній досвід. Для вивчення впливу освітнього рівня на соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників ОВС до групи досліджуваних увійшли ті, хто має неповну середню освіту (0%), середню (8%), середню спеціальну (технічну) (11%), незакінчену вищу (41%), вищу (32%), дві та більше освіт (8%).

6. *Працевлаштованість / вид посади.* Досліджуваним запропонували відповісти на питання стосовно їх сфер зайнятості та посади. У нашому дослідженні взяло участь 32,70% тимчасово не працюючих, 40,21% – рядові

працівники, 6,43% – керівники низової ланки, 14,20% - керівники середньої ланки, 1,60% – керівники вищої ланки.

7. *Напрямок професійної діяльності* (у разі відсутності роботи – напрямок освіти) складався із десяти варіантів: технічний (23%); канцелярська робота (2%); сільське господарство (2%); освіта (24%); сфера надання послуг населенню (11%); торговельна діяльність (5%); комерційна діяльність (1%); управлінська діяльність (5%); силові відомства (25%). Більшість опитуваних (64,34 %) працює у державному секторі і меншість (35,65%) – у приватному.

2.3. Обґрунтування вибору психологічного інструментарію

Для виконання завдань, передбачених програмою емпіричного дослідження, використано такий методичний інструментарій: авторську методику «Довіра до ОВС»; методику Н. Астаніної «Довіра до себе»; методику «Довіра» І. Семків (використовувалась для виявлення міжособової та міжнаціональної довіри, довіри до інституцій та наставників); методику К. Шварца в адаптації І. Семків «Портрет цінностей» (була застосована з метою визначення домінуючих цінностей особистості); опитувальник для вивчення критеріїв довіри і недовіри іншим людям А. Купрейченко та С. Табхарової в адаптації Василець Н.; «Шкалу міжособистісної довіри» Дж. Роттера в адаптації Н. Василець (для дослідження рівня соціальної довіри); «Шкалу оцінки якості життя», запропоновану Н. Водоп'яною в адаптації Василець Н. (дає змогу визначити сфери найменшої задоволеності якістю життя); «Шкалу психологічного благополуччя» К. Ріффа (адаптовану С. Карскановою); відповіді на питання анкети, розробленої Харківською академією внутрішніх справ.

Зазначений психодіагностичний інструментарій представлено у табл.

2.3.1.

Психологічний інструментарій дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ

Назва метод./опитув.	Мета застосовування	Де опублікована
1. «Довіра до ОВС»	Дослідження змістових характеристик структурних складових відносин довіри громадян (когнітивний, афективний і конативний компоненти) та визначення типів відносин довіри громадян до працівників ОВС	Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія психологічна: збірник наук. праць / Гол. ред. О. Є. Блінова – Вип.1. Том 2. – 2014. С. 11-17.
2. «Довіра до себе» Н. Астаніної	Дослідження змістових характеристик структурних складових відносин довіри громадян та визначення типів відносин довіри громадян до працівників ОВС	Електронний журнал «Психологическая наука и образование» www.psyedu.ru / ISSN: 2074-5885 / E-mail: psyedu@mgpppu.ru
3. «Вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям»	Визначення загального рівня довіри громадян до працівників ОВС та основних типів відносин довіри громадян до працівників ОВС; дослідження змістових характеристик довіри	Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. – 571 с.
4. «Шкала міжособистісної довіри» Дж. Роттера	Визначення загального рівня довіри громадян до працівників ОВС; дослідження змістових характеристик довіри; аналіз динаміки довіри до працівників ОВС в умовах різної політичної ситуації та змістових характеристик структурних складових відносин довіри громадян	Достовалов С. І. Доверительные отношения личности как детерминанта восприятия индивидуальности в юношеском возрасте // Доверие в социально-психологическом взаимодействии: Коллективная монография / Под ред. Т. П. Скрипкиной. Ростов н / Д : Изд-во РГПУ, 2006. С. 254-266.
5. «Якість життя» Н. Водоп'янова	Аналіз динаміки довіри до працівників ОВС в умовах різної політичної ситуації та змістових характеристик структурних складових відносин довіри громадян	Аргайл М. Психология счастья. СПб.: Питер, 2003.
6. «Довіра» І. Семків	Аналіз кола довіри громадян до різних суспільних інституцій, визначення в ньому місця правоохоронних органів влади	Семків І. І. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.11 / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. К. , 2009. — 21 с.

Продовж. табл. 2.3.1

7. «Портрет цінностей» К. Шварц	Дослідження змістових характеристик структурних складових відносин довіри громадян (когнітивний, афективний та конативний компоненти); аналіз динаміки довіри до працівників ОВС в умовах різної політичної ситуації; визначення типів відносин довіри громадян до працівників ОВС	Семків І. І. Адаптація методики «Портрет цінностей» (Portrait values questionnaire) / І.І. Семків // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія №12 Психологічні науки / За ред. С. Д. Максименка. – К., 2009. – Вип. 26(50). Частина II. – С. 89-294.
8. «Шкала психологічного благополуччя» К. Руфф	Визначення загального рівня довіри громадян до працівників ОВС; дослідження змістових характеристик довіри; аналіз динаміки довіри до працівників ОВС в умовах різної політичної ситуації	Карсканова С. В. Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації // Практ. психол. і соц. робота. 2011. № . – С. 1-10.
6. Авторська анкета	Визначення соціально-демографічних, професійних та особистісних характеристик громадян	Див. Додатки: А3, А9, А9.1, А 9.2

Показники емпіричного дослідження охоплюють різноманітні питання, аспекти соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. У першому розділі ми подавали структурно-функціональну модель чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, виокремивши три групи чинників відповідно до структурних компонентів відносин довіри: чинники когнітивного, афективного та конативного компонентів. Аналіз змістових характеристик виділених груп чинників здійснювався за допомогою питань, підібраних із визначених методик.

У бланк нашого опитувальника також був доданий блок питань з варіантами відповідей та списком запропонованих характеристик (див. Дод. А9, А9.1, А 9.2), спрямованих на детальне вивчення соціально-психологічних уявлень громадян про працівників органів внутрішніх справ та особливості їх формування, а також довіри до поліції та оцінок її роботи, а саме: 1) «Якою

мірою характерні працівникам Національної поліції (міліції) наступні якості?»; 2) «Які якості повинен мати поліцейський (міліціонер) для того, щоб Ви йому довіряли?»; 5) «Як, на Ваш погляд, поліція (міліція) справляється зі своїми головними завданнями?»; 12) «Оцініть, будь ласка, успішність виконання поліцією покладених на неї завдань?» 13) «Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам внутрішніх справ?». Ці питання стосуються уявлень громадян про професійні та особистісні якості працівників ОВС, а також їх оцінок (див. Дод. А9, А9.1, А 9.2).

Щодо *соціально-демографічних та професійно-організаційних характеристик громадян*, які є також чинником довіри, то в опитувальниках подано основні характеристики: вік, сектор економіки, в якому працює респондент (державний/приватний), індивідуальний дохід у середньому на місяць, чисельність населеного пункту, стать, освіта, працевлаштованість, напрямок професійної діяльності (див. Дод. А3). Ми припустили, що ймовірно існують статеві відмінності у довірі до працівників ОВС, а також вікові.

Щодо *освітнього рівня*, то зі здобуттям вищої освіти особа ставить більші вимоги до людини, яка претендує на довіру. На нашу думку, працевлаштованість може бути пов'язана з уявленнями громадян про вагомість певних чинників довіри, припускаємо, безробітна людина має вищі (моральні, професійні) вимоги до особистості працівника органів внутрішніх справ та відомства загалом.

Сфера професійної зайнятості. Ймовірно, особи, професія яких тісно пов'язана із силовими відомствами, матимуть відмінні уявлення про чинники довіри до працівників органів внутрішніх справ порівняно з іншими громадянами.

Оцінюючи міжособову, міжнаціональну довіру, довіру до інституцій та наставників (методика І. Семків «Довіра» (див. Дод. А)), припускаємо, що довіряючи міліції (поліції) як правоохоронній структурі, респонденти матимуть високі показники довіри до інституцій, міжособової та

міжнаціональної довіри. Також ймовірний зв'язок самодовіри та довіри до інших.

«Портрет цінностей» Ш. Шварца (Дод. А6) дасть нам можливість визначити цінності на поведінковому рівні, адже найбільш істотним аспектом, що лежить в основі відмінностей між різними групами цінностей, є тип мотиваційної цілі. В нашому дослідженні використовуватимемо українськомовний варіант цієї методики в адаптації І. Семків [273]. У результаті застосування згаданої методики спробуємо побудувати структуру цінностей наших груп досліджуваних. За словами автора методики, вони можуть бути двох типів: а) «цінності збереження», до яких належить – безпека, конформізм, традиція, що є протилежними до «цінностей відкритості до змін» – стимуляції, самостійності; б) «цінності виходу за межі свого «я», до яких належать – універсалізм, доброзичливість, які є протилежними до цінностей «самозвеличення» – влади, досягнення, гедонізму (див. Дод. А6).

За допомогою опитувальника А. Купрейченко та С. Табхарової, спрямованого на вивчення критеріїв довіри та недовіри особистості до інших людей, ми припустили, що існуватимуть відмінності в критеріях довіри і недовіри щодо трьох категорій людей: незнайомої, близької та знайомої людини (Дод. А4).

Методика Дж. Роттера «Шкала міжособистісної довіри» уможливило визначення рівня довіри особистості до інших людей. Припускаємо, що при високому рівні соціальної довіри будуть високі показники довіри до інституцій та до міліції (Дод. А5).

Методика «Довіра до себе» Н. Астаніної дає можливість визначити рівень довіри до себе, який визначає співвідношення ціннісного ставлення до власної суб'єктності й до тієї ситуації, в якій передбачається взаємодія. З огляду на це, можна припустити, що людина, яка довіряє собі – це людина незалежна, позитивно орієнтована на досягнення. Вона ставиться до себе, до своєї суб'єктності як до цінності, вміє враховувати минулий досвід і

співвідносити його з планами на майбутнє, вибудовуючи конструктивну стратегію відносин зі світом (Дод. А2) [18].

Головною суспільно-політичною подією в Україні 2013–2014 рр. безсумнівно був Євромайдан. Широкомасштабні акції мільйонів громадян для захисту своїх прав та свобод, бажання бути ближчими до європейських країн завдяки Асоціації з ЄС сформували Євромайдан, події якого вийшли на перші шпальти як українських, так і світових ЗМІ. Майдан дав поштовх новим демократичним процесам, об'єднав мільйони людей спільною метою та сформував нових громадських лідерів, зрештою, став каталізатором переоцінки цінностей. Такі суспільно-політичні події, як Революція Гідності, мають історичний характер і не можуть не позначитись на ставленні населення до представників владних структур. А тому у процесі написання дисертаційного дослідження з'явився ще один чинник довіри – соціально-політична ситуація в Україні.

Отже, у цьому підрозділі описано емпіричні показники, завдяки яким можна дослідити соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. До кожного показника підібрано відповідний психодіагностичний інструментарій.

Опис методик емпіричного дослідження.

Для визначення рівня довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності та різних соціальних груп було використано *методику І. Семків «Довіра»* (див. Дод. А), яка містить 20 запитань і після проведення низки статистичних процедур виявляє довіру до 10-ти різних сфер соціальної дійсності, зокрема: до національностей, інституцій, поліції, засобів масової інформації, найближчих людей, знайомих, до більшості людей, до наставників, викладачів, парафіян. Питання № 9 «Чи загалом Ви довіряєте/недовіряєте поліції?» додатково використовувалось для проведення низки статистичних процедур, адже прямо стосується досліджуваної теми. В основу використання цієї методики лягло припущення про те, що довіряючи

поліції (міліції) як правоохоронній структурі, респонденти матимуть високі показники довіри до інституцій, міжособової та міжнаціональної довіри.

«*Портрет цінностей*» Ш. Шварца (див. Дод. А6) ми використовували для визначення цінності на поведінковому рівні, адже найістотнішим аспектом, що лежить в основі відмінностей між різними групами цінностей, є тип мотиваційної цілі. Методика PVQ (Portrait values questionnaire) – «Портрет цінностей» – розроблена Ш. Шварцом і спрямована на визначення 10 типів цінностей. Розробляючи методику PVQ, автор провів крос-культурні дослідження цінностей у понад 67 країнах світу. Методика відображає теоретичні постулати мотиваційної теорії цінностей Ш. Шварца. В нашому дослідженні використовуватимемо українськомовний варіант цієї методики в адаптації І. Семків [273].

Висновок про наявність певної цінності у досліджуваного робили на основі встановленої ним самим подібності до опису певної людини, яка належить до конкретної ціннісної групи. На підставі аналізу цінностей різних культур, а також релігійних та філософських праць автор виокремив універсальні цінності, згрупував їх та визначив десять типів цінностей згідно з відповідними мотиваційними цілями [273]:

1. Самостійність (self-direction). Провідна ціль цього типу цінностей – незалежність думок і дій, можливості вибору, творчості;
2. Стимуляція (stimulation). Біологічним підґрунтям є потреба у постійній стимуляції, постійному стані збудження;
3. Гедонізм (hedonism). Ціллю є насолода, чуттєве задоволення;
4. Досягнення (achievement). Провідна ціль – особистий успіх завдяки вияву компетентності згідно з соціальними стандартами;
5. Влада (power). Функціонування соціальних інститутів потребує певної диференціації статусів у міжособистісних стосунках, домінування/підпорядкування, яке виникає у більшості культур, тому влада, представляється як цінність;

6. Безпека (security). Мотиваційна ціль – гармонія і стабільність, «безпека для мене і моїх близьких»;

7. Конформізм (conformity). Ціллю є обмеження дій, прагнень, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми;

8. Традиція (tradition). Традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, виявом єдиних цінностей та гарантією виживання. Традиції мають форму релігійних обрядів, норм поведінки;

9. Універсалізм (universalism). Мотиваційна ціль – розуміння, толерантність, захист добробуту всіх людей та природи;

10. Доброзичливість (benevolence). В основі лежить добродійність, спрямована на забезпечення благополуччя найближчих людей.

Опитувальник А. Купрейченко та С. Табхарової [158] (розроблений та частково описаний в підручнику «Психологія довіри та недовіри» (2008), адаптація українською мовою цієї методики детально описана в Додатку У. Цей опитувальник спрямований на вивчення критеріїв довіри та недовіри особистості до інших людей. У дисертаційному дослідженні ми припустили, що домінантні характеристики довіри, визначені громадянами щодо незнайомої людини, можуть бути критеріями довіри громадян під час оцінювання працівників органів внутрішніх справ, що дасть нам можливість сконструювати реальний та ідеальний образ працівника органів внутрішніх справ в уявленнях громадськості (Дод. А4, У).

Опитувальник містить 95 характеристик сприймання людини: моральні, інтелектуальні, вольові, темпераментні і характерологічні особистісні якості. Поміж тим, ознаки відображають особливості зовнішнього вигляду і поведінки людини, її соціально-групову належність, характер зв'язків, взаємодії, стосунків з суб'єктами та ін. Можливим критерієм довіри/недовіри була оцінка ступеня збігу життєвих позицій. Для цього було запропоновано оцінити значущість наявності у суб'єкта та іншої людини загальних, різних і протилежних за спрямованістю цілей, інтересів і світогляду. Оцінювали значущість належності людини до інших соціальних груп (зокрема

конфесійної, національної, демографічної і соціально-економічної), а також до ворожих соціальних груп та груп іншого соціального походження (див. Дод. А4).

Інструкція методики пропонувала оцінити за п'ятибальною шкалою значущість кожної характеристики зі списку як критеріїв довіри і недовіри. Питання були сформульовані так: «Для того щоб я не довіряв людині, достатньо щоб вона була ...» і «Для того щоб я довіряв людині, достатньо, щоб вона була ...» А також необхідно було визначити правильність кожного висловлювання стосовно трьох категорій людей: незнайомих, знайомих та близьких.

Для першої категорії (не довіряю) пропонувався скорочений список змінних. Він не містив характеристик, які не можна оцінити без близького знайомства: інтелектуальні, моральні, вольові, світоглядні. У двох списках (передбачуваних критеріїв довіри і критеріїв недовіри) були пари антонімів, оскільки автори опитувальника припускали, що у різних людей критеріями довіри можуть бути прямо протилежні якості: сила чи слабкість, пасивність або активність, балакучість або мовчазність і т. д. Крім того, до списку було внесено ряд синонімічних понять (адже крайній ступінь вираженості окремих якостей може викликати зворотний ефект порівняно з середнім ступенем вираженості тієї самої якості). Наприклад, сміливість може бути критерієм довіри, а схильність до ризику – критерієм недовіри, або кришталева чесність і гіпервідповідальність можуть меншою мірою сприяти довірі, ніж щирість і відповідальність. Це стосується і раціональності та розважливості, балакучості і мовчазності і т. д.

Отже, за допомогою опитувальника «Критерії довіри і недовіри» (А. Купрейченко, С. Табхарової) ми мали можливість досить повно оцінити вибірковість індивідуальної системи критеріїв довіри і недовіри.

Для кількісної оцінки ступеня прояву довіри у відносинах між людьми в 1967 р. Дж. Роттер запропонував шкалу міжособистісної довіри (The Rotter's interpersonal trust scale). Для дослідження соціально-психологічних

чинників довіри ми використовували методикау «Шкала міжособистісної (соціальної) довіри» Дж. Роттера (адаптовану С. Достоваловим) [82]. Методика дає можливість визначити рівень соціальної довіри, який може коливатися від 25 до 125 (див. Дод. А5). Оскільки українськомовної версії шкали міжособистісної довіри досі не створено, в Додатку У 1 пропонуємо опис проведеної нами адаптації.

Теорія Джуліана Роттера будується на припущенні, що когнітивні фактори сприяють формуванню реакції людини на вплив навколишнього середовища. Роттер припустив, що можна передбачити людську поведінку в конкретних ситуаціях, аналізуючи чотири змінні: поведінковий потенціал, очікування, цінність підкріплення та психологічну ситуацію. Поведінковий потенціал трактується як ймовірність реалізації певної поведінки в конкретній ситуації; очікування людини – як можливість отримати підкріплення в цій ситуації; цінність підкріплення – уподобання щодо певного типу підкріплень; психологічну ситуацію – як складну структуру сигналів, які отримує людина в певний період часу. Оскільки більшість підкріплень ми отримуємо від інших людей, то виробляємо узагальнені очікування щодо позитивних чи негативних обіцянок, погроз, прохань. Приклад узагальнених очікувань – це довіра в людських взаєминах. Отже, методика Дж. Роттера «Шкала міжособистісної довіри» дає нам можливість визначити рівень довіри особистості до інших людей. Припускаємо, що при високому рівні соціальної довіри будуть високі показники довіри до інституцій і поліції (Дод. А5, У1).

Довіра до себе є рефлексивним феноменом самосвідомості, пов'язаним із самовідстороненням і зайняттям певної ціннісної позиції до себе самого як до іншого (В. Слободчиков, Т. Скрипкіна, А. Купрейченко). Методика «Довіра до себе» Н. Астаніної [18] дає можливість визначити рівень довіри до себе, який визначає співвідношення ціннісного ставлення до власної суб'єктності й до тієї ситуації, в якій передбачається взаємодія. У зв'язку з цим можна припустити, що людина, яка довіряє собі – це людина незалежна,

позитивно орієнтована на досягнення. Вона ставиться до себе, до своєї суб'єктності як до цінності, що вмiє враховувати минулий досвід і співвідносити його з планами на майбутнє, вибудовуючи конструктивну стратегію відносин зі світом (Дод. А2).

Методика розроблена за методом семантичного диференціалу: кожен пункт представлений двома протилежними твердженнями; учасники дослідження повинні вибрати одне з тверджень, яке їм більше імпонує, та оцінити ступiнь впевненості в своєму виборі за трибальною шкалою чи вибрати оцінку «нуль», якщо в їхньому житті однаково часто трапляються протилежні ситуації. Оскільки українськомовної версії шкали міжособистісної довіри досі не створено, в Додатку У2 пропонуємо опис проведеної нами адаптації.

Методика складається з 15 пунктів. Кожен пункт містить твердження, представлені в трьох різних варіантах: у вигляді висновків, які являють зміст когнітивного компонента довіри до себе; у вигляді опису емоційних переживань; у вигляді опису поведінки в значущих ситуаціях і ситуаціях невизначеності. Два останні варіанти тверджень співвідносяться з емоційним і конативним компонентами довіри до себе. Загальний показник вираховується додаванням балів за всіма твердженнями (Дод. А2).

Довіра до себе проявляється насамперед у тих вчинках людини, які відповідають власним ціннісним уявленням і не суперечать їм. На емпіричному рівні довіра до себе проявляється в тому, що людина приписує собі певні якості і вірить в істинність цих самоатрибуцій. Ми припускаємо, що рівень самодовіри впливатиме на довіру до інших людей, тобто людина з високою самодовірою більше довірятиме іншим людям.

За допомогою методики *«Якість життя» Н. Водоп'янової* ми з'ясуємо, чи існує зв'язок між рівнем задоволеності якістю життя громадян (оцінюючи кілька сфер життєдіяльності (роботу, особисті досягнення, здоров'я, спілкування з друзями та близькими, підтримку, оптимізм, напруженість, самоконтроль та негативні емоції)) та їх довірою до

працівників ОВС (Дод. А7). Опитувальник для оцінки якості життя був розроблений в Інституті медицини стресу (США) 1993 р., щоб допомогти пацієнтам збалансувати стресовий вплив і силу вибору своєї лінії поведінки, що сприяє його подоланню (Eliot, 1993). Опитувальник базується на екзистенційному підході до життєвих стресів. У результаті адаптації та валідації оригіналу опитувальника Еліота російським науковцем *Н. Водоп'яною*, з нього були вилучені чотири питання, що викликають у російських респондентів нерозуміння або відторгнення. Опитувальник містить 36 питань. Виділяють такі складники якості життя: демографічні (робота, рівень доходу, освіта тощо); соціальні (активна участь у громадському житті, міра задоволеності роботою і своїм місцем у суспільстві); психологічні (емоційний стан, наявність або відсутність психічних захворювань, інтелектуальні здібності індивіда, здатність досягати поставлені перед собою цілі і завдання, ступінь сексуальної активності і т. д.); фізичні (працездатність, мобільність, здатність виконувати повсякденну роботу, обслуговувати себе); духовне життя індивіда. Оскільки українськомовної версії шкали міжособистісної довіри досі не створено, в Додатку У3 пропонуємо опис проведеної нами адаптації.

Описані методики ми використали з метою визначення показників, за якими відбувалась операціоналізація понять теоретичної моделі соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

2.3.1. Апробація методики дослідження «Довіра до працівників ОВС»

Для дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ було розроблено методику «Довіра до ОВС» (Дод. А1). Методика містить 91 твердження і після проведення низки статистичних процедур дає змогу визначити 8 груп соціально-психологічних чинників, що визначають довіру громадян до працівників

органів внутрішніх справ: людський капітал, фаховість, самоприйняття, стереотипність сприйняття, правосвідомість, спосіб соціального зв'язку між суб'єктами та об'єктами довіри, взаємна соціальна солідарність та досвід. Проте після проведеного факторного аналізу було виокремлено ще 4 шкали загального характеру: загальна шкала довіри; на рівень довіри впливає; довіра залежить; довірі сприяє.

Розроблена нами методика має хороші психометричні показники – валідність та надійність.

Опис факторної структури методики та оцінка її валідності.

Побудова факторної структури методики є одним із найважливіших етапів у розробленні методики, оскільки саме факторна структура вказує на наявні діагностичні шкали методики.

Отже, факторний аналіз проводився з використанням методу головних компонент і ортогональним обертанням осей Varimax. Кількість факторів визначалася на основі діаграми «Кам'яного насипу» і власних значень. У результаті аналізу було прийняте шестифакторне рішення як найбільш раціональне і таке, що узгоджується із загальною концепцією методики (рис. 2.3.1.1).

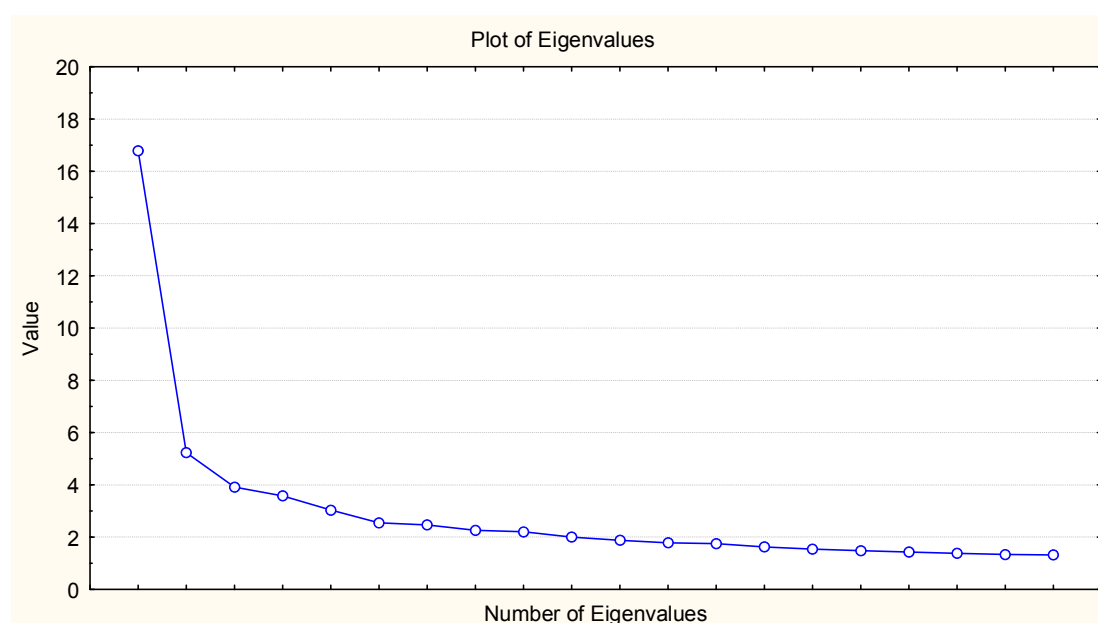

Рис. 2.3.1.1. Діаграма розподілу факторного навантаження методики «Довіра до ОВС».

Виділені 6 факторів описують 38,57% дисперсії і формують такі факторні групи:

Фактор I. Соціальний капітал. До першого фактора увійшло 26 тверджень. Кількість тверджень є великою, тому вирішено здійснити розподіл фактора на підфактори (рис. 2.3.1.2). За вагомністю значень виокремлено 3 латентні підфактори (шкали):

- «Соціальний капітал» – цей підфактор об'єднав 11 тверджень, а саме: попередньо набутий громадянами професійний досвід діяльності в ОВС (0,66), забезпечення постійного правопорядку у суспільстві (0,65), волонтерська діяльність працівників ОВС (0,64), участь працівників ОВС у благодійній діяльності (0,60), реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах (0,59), налагодження соціальних контактів між громадянами та працівниками ОВС (0,53), міжособистісні стосунків громадян та працівників ОВС (0,52) інтелектуальний саморозвиток працівників ОВС (0,50), взаємна толерантність (0,50), кількість набутих соціальних ролей працівників ОВС (0,42), дружні стосунки між працівниками ОВС та громадянами (0,47). Цей фактор пояснює 17,3% дисперсії даних.

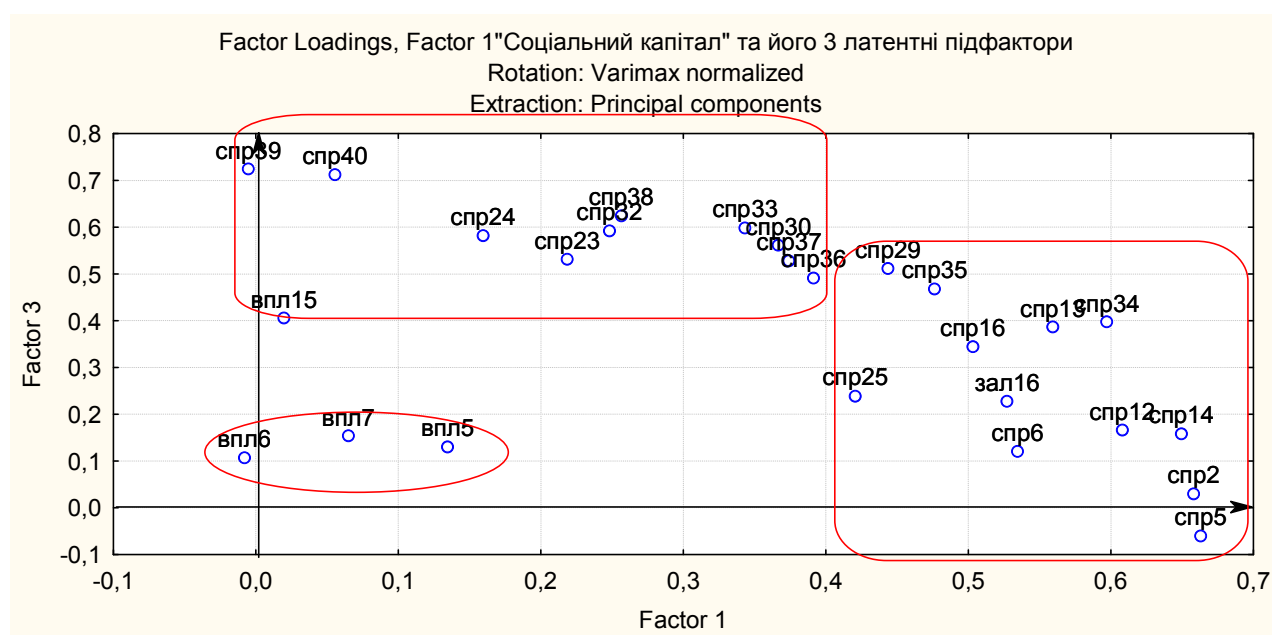

Рис. 2.3.1.2. Результати мультифакторного аналізу розподілу тверджень методики «Довіра до ОВС»: проекція на площину підфакторів «соціальний капітал», «стереотипність сприйняття» та «спосіб соціального зв'язку між суб'єктами та об'єктами довіри».

- «Стереотипність сприйняття» (3 твердження): стереотипність сприйняття у суспільстві різних категорій громадян (0,68), стереотипність сприйняття громадян працівниками ОВС (0,62), ксенофобські тенденції працівників ОВС (0,61). Цей фактор пояснює 8% дисперсії даних.

- «Спосіб соціального зв'язку між суб'єктами та об'єктами довіри» (12 тверджень): соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами (0,72), співпраця між працівниками ОВС та громадянами (0,71), самодовіра працівників ОВС (0,62), суворі вимоги до працівників ОВС перед зарахуванням на службу (0,59), комунікативна інформативність під час взаємодії працівників ОВС з громадянами (0,59), поведінка працівників ОВС згідно етичних норм (0,58), вміння працівників ОВС чітко організувати діяльність (0,53), ознайомленість громадян з обов'язками працівників різних структур ОВС (0,52), постійна взаємодія дільничних інспекторів з мешканцями району (0,51), всебічний саморозвиток особистості (0,49), підвищена активність громадян у соціальній сфері (0,40). Цей фактор пояснює 18,7% дисперсії даних.

Отже, за допомогою Фактора I нам вдалось створити 3 шкали: «Соціальний капітал», «Стереотипність сприйняття», «Спосіб соціального зв'язку між суб'єктами та об'єктами довіри». Фактор пояснює 8,67% дисперсії даних.

Фактор II. Фаховість. До цього фактора увійшло 14 питань, з яких на рівень довіри впливає: висвітлення подій ЗМІ (0,53), свобода вибору (0,47), дотримання дисципліни праці працівниками ОВС (0,41); довіра залежить від: впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть: а) моральної шкоди (0,67), б) фізичної шкоди (0,61), в) психологічної шкоди (0,50), впевненості громадян в тому, що працівники ОВС забезпечують їхній спокій (0,65), законної поведінки працівників ОВС (0,57), дотримання конфіденційності

працівниками ОВС (0,56), впевненості в тому, що при зверненні до працівників ОВС буде надана кваліфікована допомога (0,47), дотримання правопорядку працівникам ОВС (0,39), актуального емоційно-оцінного стану (симпатії, вдячності, поваги) (0,34). Оскільки цей фактор об'єднав питання, що стосуються компетентного виконання обов'язків, дотримання законності дій та статутної поведінки працівників ОВС, питання, що увійшли до нього, будуть об'єднані у шкалі: «Фаховість». Цей фактор пояснює 6,82% дисперсії даних.

Фактор III. Самоприйняття. Фактор об'єднав 9 питань. Отже, на рівень довіри впливає: короткочасність стосунків взаємодії з працівниками ОВС (0,53), упереджене ставлення працівників ОВС до представників різних субкультур (0,46), ситуативна взаємодія з працівниками ОВС (0,46), альтруїстичні дії для підвищення свого статусу в очах громадян (0,41), попередній досвід взаємодії з працівниками ОВС родичів та близьких людей (0,40), схильність до хабарництва працівників ОВС (0,39), попередній особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС (0,36), контроль вчинків громадян працівниками ОВС (0,29); довіра залежить від: великої кількості соціальних ролей, що виконують працівники ОВС (0,47). У результаті факторного розподілу запитань та змістового навантаження, що описує визнання і підтримку позитивного ставлення до себе, самодовіру та особистісне самоприйняття, вважаємо за доцільне об'єднати усі твердження під назвою шкали «Самоприйняття». Цей фактор пояснює 4,28% дисперсії даних.

Фактор IV. Людський капітал. До цього фактора увійшло 13 тверджень, з яких на рівень довіри впливає: стан здоров'я працівників ОВС (0,46), освіченість працівників ОВС (0,37); довіра залежить від: життєвих стратегій громадян (0,62), психологічної сумісності (0,59), чесності та відкритості під час взаємодії (0,50); довірі сприяє: зовнішній вигляд працівників ОВС (0,55), відсутність тотального контролю вчинків громадян з боку працівників ОВС (0,50), дотримання конфіденційності щодо інформації про громадян (0,49),

охайність та привабливість працівників ОВС (0,43), належна фізична форма (0,39), злагодженість виконання обов'язків органами (СБУ, ДПСУ, ЗСУ, ГПУ, прокуратури та ін.) (0,39), стабільність у суспільстві (0,39), демократизація поведінки в суспільстві (0,33). Цей фактор об'єднав у собі фізичні, психологічні, світоглядні, суспільні, культурні якості і здібності людей, що використовуються в особистих цілях, тому цілком можливо назвати створену шкалу «Людським капіталом». Фактор пояснює 6,76% дисперсії даних.

Фактор V. Досвід. До цього фактора увійшло 13 тверджень, з яких на рівень довіри впливає: готовність громадян приймати допомогу від працівників ОВС (0,49), засудження дій працівників ОВС громадськістю (0,53), негативний імідж ОВС (0,47); довіра залежить від: відсутності альтернативи довіри (0,53), попереднього позитивного досвіду взаємодії (звернення) рідних, близьких, друзів (0,48), позитивного особистого досвіду взаємодії з працівниками ОВС (0,45), зовнішнього вигляду (0,45), схильності працівників ОВС використовувати силові методи впливу (0,44), гуманного ставлення (0,42), відповідності використовуваних методів працівниками ОВС умовам професійної діяльності (0,32); довірі сприяє: вміння працівників ОВС чітко й емоційно виражати свої думки й почуття під час комунікативної взаємодії з громадянами (0,51), відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС (0,41), комунікативні навички працівників ОВС (0,40). Фактор об'єднав питання, які стосуються як особистого досвіду різних контактів з працівниками ОВС, так і досвіду спілкування чи взаємодії рідних, друзів, власних життєвих стратегій, досвіду комунікативної взаємодії, суспільного досвіду. Отже, шкала отримує назву «Досвід». Цей фактор пояснює 5,9% дисперсії даних.

Фактор VI. Соціальна солідарність. Цей фактор об'єднав 9 тверджень, з яких на рівень довіри впливає: провокування громадян хабарництвом працівників ОВС (0,59), готовність працівників ОВС допомагати громадянам України (0,57), повага оточуючих (0,56); довірі сприяє: особиста

задоволеність життям працівників ОВС (0,54); цінності сучасного українця сприяють довірі до ОВС (0,54); задіяність працівників ОВС в різних асоціаціях та клубах за інтересами (0,48); задіяність працівників ОВС в діяльності некомерційних організацій (0,47); тотальний контроль громадської поведінки працівниками ОВС (0,47); подібність інтересів громадян і працівників ОВС (0,45). Отже, група запитань, яку об'єднує цей фактор, описує певну соціально-емоційну ідентифікацію досліджуваних, соціальну підтримку, соціальну близькість. Отож шкала отримує назву «Взаємна соціальна солідарність». Цей фактор пояснює 6,12% дисперсії даних.

Опис конституційної надійності методики. Внутрішня надійність підтверджується у процесі перевірки методики щодо її основних статистичних показників, тобто перевірка нормальності розподілу, частоти, дисперсії, моди, медіани. Стосовно методики «Довіра до ОВС» такий аналіз можливий, оскільки внутрішні шкали методики позитивно корелюють між собою і здатні давати одну загальну шкалу довіри та формувати три блоки тверджень, які визначають рівень впливу довіри, рівень залежності довіри та рівень сприяння довірі. Для перевірки надійності методики було здійснено перевірку розподілу на нормальність.

Шкала загальної довіри методики «Довіра до ОВС» вказує на те, що розподіл частот є нормальним, звідси випливає висновок про високу внутрішню надійність методики. Шкала демонструє хороші показники описової статистики (рис. 2.3.1.3). Такі статистичні показники свідчать про високу внутрішню надійність методики.

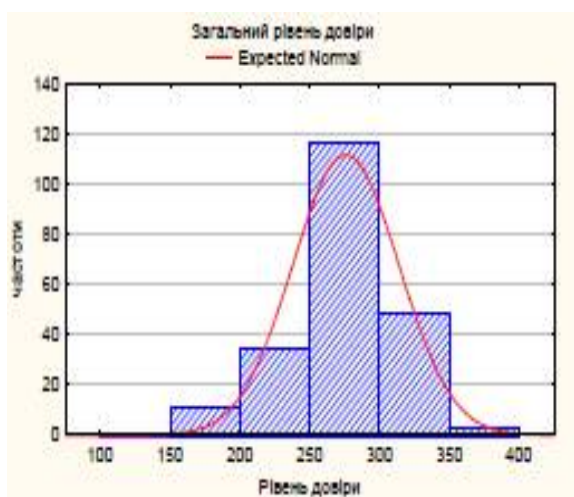

Рис. 2.3.1.3. Розподіл частот загальної шкали довіри методики «Довіра до ОВС».

Нормальний розподіл частот та хороші показники описової статистики рівнів довіри можна також побачити на рис. 2.3.1.4 та у табл. 2.3.1.1.

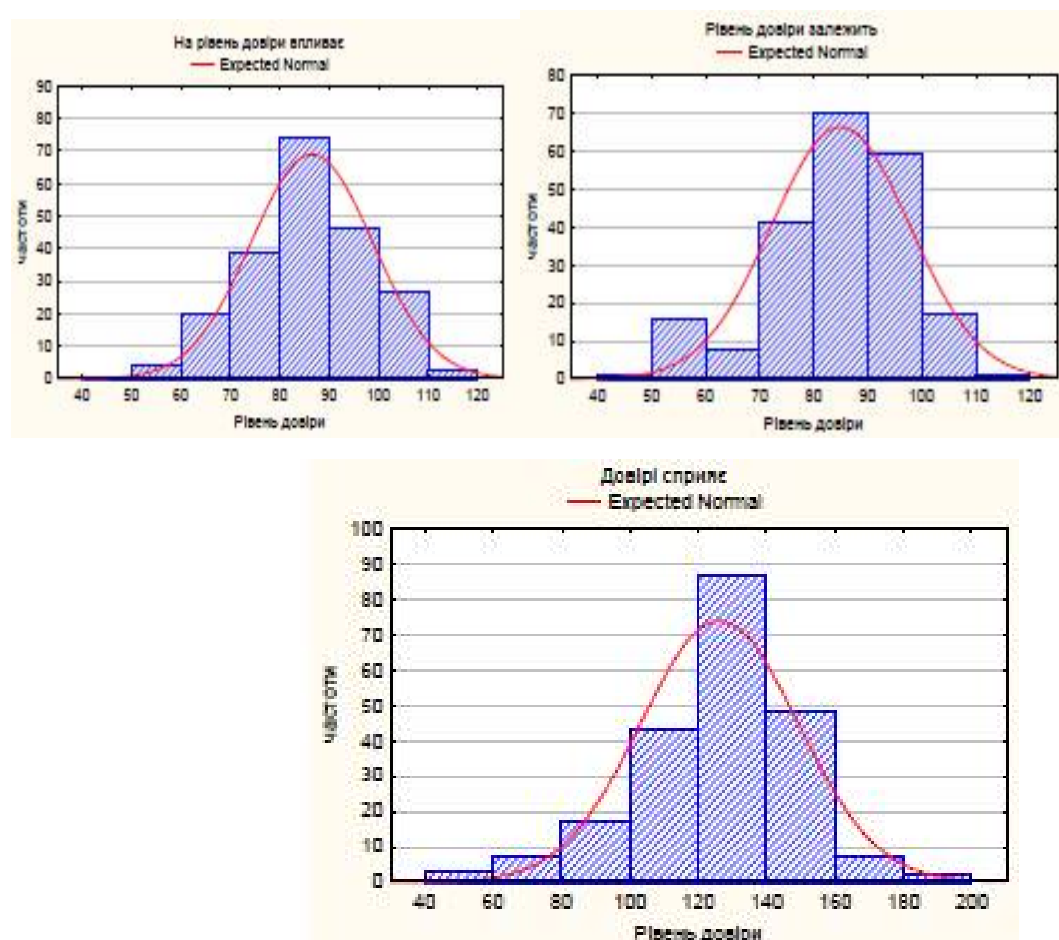

Рис. 2.3.1.4. Розподіл частот рівнів довіри методики «Довіра до ОВС»

Таблиця 2.3.1.1

**Описова характеристика відповідних шкал методики
«Довіра до ОВС»**

	N	Min	Max	Середнє	SD
Загальна шкала «Довіра»	213	169,00	383,00	279,	38,13
На рівень довіри впливає	213	51,0	117,0	86,0	12,34
Рівень довіри залежить	213	49,0	111,0	87,0	12,89
Довірі сприяє	213	59,0	189,0	128,0	23,05

Опис внутрішньої надійності методики, проведеної методом α - Кронбаха. Перевірка внутрішньої надійності методики полягає у перевірці узгодженості питань всередині шкал методики та узгодженості всіх запитань у методиці. Внутрішню консистентність визначали розрахунком коефіцієнта α -Кронбаха.

Коефіцієнт α -Кронбаха для кожної шкали розраховувався двічі: 1) спочатку після проведення розвідувального факторного аналізу (ЕФА), за допомогою якого визначався початковий склад шкал; 2) вдруге – після застосування конфірматорного факторного аналізу (КФА), який дає змогу перевірити правильність віднесення кожного пункту до тої чи іншої шкали, внаслідок чого було скоректовано початкову модель (табл. 2.3.1.2).

Таблиця 2.3.1.2

Внутрішня надійність методики «Довіра до ОВС»

Назва шкали	Кількість питань	Коефіцієнт α -Кронбаха
Соціальний капітал	26	$\alpha=0,90$
Соціальний капітал	11	$\alpha=0,84$
Стереотипність сприйняття	3	$\alpha=0,63$
Тип соціального зв'язку	12	$\alpha=0,86$
Фаховість	14	$\alpha=0,86$
Самоприйняття	9	$\alpha=0,67$
Людський капітал	13	$\alpha=0,79$

<i>Продовження Табл. 2.3.1.2</i>		
Досвід	13	$\alpha=0,82$
Взаємна соціальна солідарність	9	$\alpha=0,80$

Шкала 1. Соціальний капітал. До шкали увійшло 11 тверджень: попередньо набутий громадянами професійний досвід діяльності в ОВС, забезпечення постійного правопорядку у суспільстві, волонтерська діяльність працівників ОВС, участь працівників ОВС у благодійній діяльності, реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах, налагоджені соціальні контакти між громадянами та працівниками ОВС, міжособистісні стосунки громадян та працівників ОВС, інтелектуальний саморозвиток працівників ОВС, взаємна толерантність, кількість набутих соціальних ролей працівників ОВС, дружні стосунки між працівниками ОВС та громадянами.

Перевірка шкали (у складі 11 запитань) на внутрішню надійність методом α -Кронбаха показала, що показник Альфа є на високому рівні і становить $\alpha=0,84$, що свідчить про надзвичайно високу надійність шкали.

Шкала 2. «Стереотипність сприйняття». До шкали увійшло 3 твердження: стереотипність сприйняття громадян працівниками ОВС; стереотипність сприйняття у суспільстві різних категорій громадян; ксенофобські тенденції працівників ОВС ($\alpha=0,63$).

Шкала 3. «Спосіб соціального зв'язку» (12 тверджень): соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами, співпраця між працівниками ОВС та громадянами, самодовіра працівників ОВС, суворі вимоги до працівників ОВС перед зарахуванням на службу, комунікативна інформативність під час взаємодії працівників ОВС з громадянами, поведінка працівників ОВС відповідно до етичних норм, вміння чітко організувати діяльність працівниками ОВС, ознайомленість громадян з обов'язками працівників різних структур ОВС, постійна взаємодія дільничних інспекторів

з мешканцями району, всесторонній саморозвиток особистості, підвищена активність громадян у соціальній сфері.

Шкала 4. «Фаховість» До шкали входять 14 тверджень: дотримання дисципліни праці працівниками ОВС; свобода вибору; висвітлення подій ЗМІ; впевненість у тому, що працівник ОВС не завдасть: фізичної шкоди, психологічної шкоди, моральної шкоди; впевненість у тому, що у разі звернення до працівників ОВС буде надана кваліфікована допомога; впевненості громадян в тому, що працівники ОВС забезпечують їхній спокій; дотримання конфіденційності працівниками ОВС; законної поведінки працівників ОВС; дотримання законів працівниками ОВС; дотримання правопорядку працівникам ОВС; актуального емоційно-оцінного стану (симпатії, вдячності, поваги) ($\alpha=0,86$).

Шкала 5. «Самоприйняття» До шкали входить 9 тверджень: упереджене ставлення працівників ОВС до представників різних субкультур; альтруїстичні дії для підвищення свого статусу в очах громадян; контроль вчинків громадян працівниками ОВС; попередній особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС; попередній досвід взаємодії з працівниками ОВС родичів та близьких людей; короткочасність стосунків взаємодії з працівниками ОВС; ситуативна взаємодія з працівниками ОВС; схильність до хабарництва працівників ОВС; велика кількість соціальних ролей, що виконують працівники ОВС ($\alpha=0,67$).

Шкала 6. «Людський капітал». До шкали входить 13 тверджень: освіченість працівників ОВС; стан здоров'я працівників ОВС; життєві стратегії громадян; психологічна сумісність; чесність та відкритість під час взаємодії; стабільність у суспільстві; дотримання конфіденційності щодо інформації про громадян; злагожденість виконання обов'язків органами (СБУ, ДПСУ, ЗСУ, ГПУ, прокуратури та ін.); належна фізична форма; зовнішній вигляд працівників ОВС; охайність та привабливість працівників ОВС; демократизація поведінки в суспільстві; відсутність тотального контролю вчинків громадян з боку працівників ($\alpha=0,79$).

Шкала 7. «Досвід». До шкали входить 13 тверджень: готовність громадян приймати допомогу від працівників ОВС; негативний імідж ОВС; засудження дій працівників ОВС громадськістю; відповідність використовуваних методів працівниками ОВС умовам професійної діяльності; схильність працівників ОВС використовувати силові методи впливу; позитивний особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС; попередній позитивний досвід взаємодії (звернення) рідних, близьких, друзів; відсутність альтернативи; зовнішній вигляд; гуманне ставлення; відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС; комунікативні навички працівників ОВС; вміння працівників ОВС чітко й емоційно виражати свої думки й почуття під час комунікативної взаємодії з громадянами. Факторний аналіз продемонстрував наявність зв'язків між переліченими запитаннями, але ці зв'язки не були надто сильними, саме тому було вирішено перевірити шкалу на надійність та внутрішню узгодженість запитань у ній. Аналіз α -Кронбаха продемонстрував високу надійність цієї шкали, що становить $\alpha=0,82$.

Шкала 8. «Соціальна солідарність». До шкали входить 9 тверджень: провокування громадян хабарництвом працівників ОВС; повага оточуючих; готовність працівників ОВС допомагати громадянам України; подібність інтересів громадян і працівників ОВС; особиста задоволеність життям працівників ОВС; цінності сучасного українця сприяють довірі до ОВС; задіяність працівників ОВС в різних асоціаціях та клубах за інтересами; задіяність працівників ОВС в діяльності некомерційних організацій; тотальний контроль громадської поведінки працівниками ОВС ($\alpha=0,82$).

Загальну шкалу довіри можна вирахувати додаванням усіх балів методики. Загальний показник надійності за цією шкалою $\alpha=0,94$, що вказує на дуже високу надійність всієї методики.

Що стосується рівнів довіри, то показники α -Кронбаха є теж достатньо високими (табл. 2.3.1.3):

Таблиця 2.3.1.3

Внутрішня надійність рівнів довіри методики «Довіра до ОВС»

Назва шкали	Кількість питань	Коефіцієнт α - Кронбаха
На рівень довіри впливає	27	$\alpha=0,80$
Рівень довіри залежить	24	$\alpha=0,86$
Довірі сприяє	40	$\alpha=0,93$
Загальна шкала довіри	91	$\alpha=0,94$

Отже, значення коефіцієнта α -Кронбаха є вище від (0, 50) для кожної шкали, що дає змогу зробити висновок про їх гомогенність.

Ретестова надійність методики. Повторне проведення тесту на тій самій вибірці через певний проміжок часу вважається одним із основних методів перевірки надійності тесту. Коефіцієнтом надійності у випадку повторного тестування вважається коефіцієнт кореляції, отриманий між тими самими шкалами методики. Повторне тестування проводилось 3 тижні після первинного.

Кореляції, отримані між шкалами методики, мають високу надійність, про що свідчить високий коефіцієнт кореляції. Найвища ретестова надійність характерна для шкал: «Соціальний капітал» ($r=0,71$); «Фаховість» ($r=0,69$); «Досвід» ($r=0,66$) та «Взаємна соціальна солідарність» ($r=0,63$). Дані про ретестову надійність, отримані за допомогою визначення коефіцієнта кореляції r -Пірсона, подані у табл. 2.3.1.4.

Таблиця 2.3.1.4

Показники ретестової надійності методики «Довіра до ОВС», отримані за допомогою визначення коефіцієнта кореляції r -Пірсона

Назва шкали	Коефіцієнт кореляції r -Пірсона, $p<0,001$	
	Первинне дослідження	Інтервал 3 тижні
Соціальний капітал	0,69	0,71
Стереотипність сприйняття	0,64	0,58
Фаховість	0,78	0,69
Самоприйняття	0,49	0,44

<i>Продовження Табл. 2.3.1.4</i>		
Людський капітал	0,58	0,53
Досвід	0,69	0,66
Соціальна солідарність	0,72	0,63

Коефіцієнт кореляції між вихідним балом досліджуваних та балом, набраним при ретесті, коливається від 0,53 до 0,71 ($p < 0,001$), що свідчить про достатній ступінь надійності інструменту.

Феномен довіри активно досліджують в Україні та за кордоном. Проте українська наука відчуває певну нестачу емпіричних методів дослідження психологічного явища довіри. Ми розробили методика «Довіра до ОВС», яка дає можливість визначити загальний рівень довіри, а також рівні впливу, залежності та сприяння у формуванні довіри громадськості до працівників органів внутрішніх справ. Ця методика також уможлиблює виокремлення соціально-психологічних чинників довіри, які необхідно насамперед враховувати в процесі підготовки кваліфікованих правоохоронців та формування думки громадськості про правоохоронну діяльність в Україні загалом. Отже, методика «Довіра до ОВС» характеризується високою валідністю та надійністю, що свідчить про доцільність її використання у соціально-психологічних дослідженнях довіри.

Висновки до розділу 2

У розділі описано основні положення програми емпіричного дослідження. В результаті реалізації цієї програми було здійснено операціоналізацію головних понять дисертаційного дослідження, якими у теоретичній концепції визначено систему таких чинників відносин довіри, як когнітивний, афективний та конативний її компоненти.

З метою здійснення процедури операціоналізації понять дослідження було підібрано батарею методик, які склали методичний інструментарій, завдяки якому було перетворено теоретичну модель чинників довіри

громадян до працівників органів внутрішніх справ України в операційну, що складається зі змістових характеристик когнітивного, афективного та конативного компонентів.

Групою осіб, відібраною для проведення емпіричного дослідження, є громадяни України (мешканці Львівщини), опитані до подій на Майдані (початок 2013 р.), під час (грудень 2013 р. – лютий 2014 р.) та після подій на Майдані (січень – лютий 2015 р.), а також під час проведення реформ правоохоронної системи України (листопад 2015 р.). Основну масу досліджуваних становили студенти Львівського національного університету імені Івана Франка (різних факультетів: філософського, біологічного, української філології, іноземної філології, механіко-математичного) і психологічного та юридичного факультетів Львівського державного університету внутрішніх справ, а також працівники ДНДКІ ветеринарних препаратів та кормових добавок і працівники органів внутрішніх справ різних структур та підрозділів. Загалом в основному етапі дослідження взяло участь 523 громадяни України (з Львівщини) віком від 21 до 70 років, з яких 275 жінок та 248 чоловіків. У відборі осіб для дослідження до уваги було взято також їх професійно-організаційні характеристики, зокрема освіту, місце працевлаштування, посаду. Зроблено припущення, що особливості відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ визначаються співвідношенням структурних компонентів відносин довіри та домінуванням одного з компонентів у структурній цілісності цих відносин.

Доведення основних гіпотез та реалізація завдань зумовили підбір методик, завдяки яким визначались змістові особливості структурних складових довіри громадян: уявлення громадян про професійні та особистісні характеристики працівників органів внутрішніх справ (авторська методика, методика «Довіра» І. Семків), емоційне ставлення до діяльності працівників ОВС (авторська методика, методика Н. Астаніної), ціннісні орієнтації громадян, що спрямовують їх на довіру (методика К. Шварца в адаптації І. Семків «Портрет цінностей»), вивчення критеріїв довіри і недовіри іншим

людям (А. Б. Купрейченко та С. П. Табхарової), рівень соціальної довіри (Дж. Б. Роттера), визначення сфери найменшої задоволеності якістю життя (Н. Е. Водоп'янової), дослідження психологічного благополуччя (Руффа в адаптації С. Карсканова) та авторська методика «Довіра до ОВС», в яких ми виділили блоки питань, що стосуються змісту когнітивного, афективного та конативного компонентів відносин довіри.

Процедура адаптації передбачала лінгвістичну валідність (залучено трьох експертів, які брали участь у перекладі та оцінюванні остаточної версії методик; здійснено процедуру зворотного перекладу тексту); перевірку методик на наявність зв'язків між шкалами (дослідження показали, що методики мають високі показники внутрішньої кореляції між питаннями і шкалами; сила кореляційних зв'язків між шкалами методик підтверджує її високу валідність); перевірку на факторну валідність (відповідність факторній структурі оригіналу методик). Зроблено перевірку на внутрішню надійність методом α -Кронбаха (у процесі дослідження адаптації коефіцієнт Альфа для методик: «Довіра до ОВС» (Н. Василюк) коливається від $\alpha=67$ до $\alpha=90$; «Довіра до себе» (Н. Астаніної) $\alpha=68$; «Довіра та недовіра іншим» (А. Купрейченко і С. Табхарової) $\alpha=80$ до $\alpha=95$; шкала соціальної довіри (Дж. Роттера) $\alpha=67$; «Якість життя» (Н. Водоп'янової) $\alpha=55$ до $\alpha=78$). Дослідження надійності основних методик показали, що методики і їх шкали є надійними і можуть використовуватись для дослідження української студентської молоді.

Математико-статистична обробка здійснювалася за допомогою комп'ютерної програми SPSS 17 та STATISTICA (версія 8.0). Основну увагу ми звернули на методи описової статистики, багатofакторного аналізу, кластерного аналізу (за алгоритмом k-середніх по шкалах та досліджуваних), порівняльного аналізу (t-критерій Стюдента та однофакторний дисперсійний аналіз), кореляційного аналізу (лінійна кореляція за Пірсоном та рангова кореляція за Спірменом), конфірматорного аналізу, дискримінантного аналізу, а також на критерій α -Кронбаха та графіки розподілу даних.

Основний зміст результатів другого розділу дисертації відображений у таких публікаціях автора [36; 37; 39; 42; 144].

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

У розділі проаналізовано рівні довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ; визначено динаміку довіри громадян в умовах зміни політичної ситуації; розглянуто чинники громадської довіри, описано когнітивний компонент довіри через аналіз змісту соціально-психологічних уявлень громадян про працівників ОВС, а також афективний компонент довіри через аналіз ставлення громадян до виконання працівниками органів внутрішніх справ своїх професійних обов'язків; здійснено аналіз конативного компонента довіри через аналіз типів цінностей громадян, які впливають на рівень їхньої довіри до працівників ОВС; проаналізовано соціально-демографічні та організаційно-професійні характеристики громадян, які впливають на виявлення їх довіри до працівників органів внутрішніх справ; визначено основні типи відносин громадян до працівників органів внутрішніх справ України.

3.1. Аналіз рівнів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ у колі різних соціальних сфер

Коло відносин довіри громадян має досить різномірний склад «персонажів» з різним соціально-рольовим статусом. Кожен із нас має також різні «радіуси» довіри. Ієрархію радіусів довіри можна зобразити за допомогою кіл, які взаємоперекриваються, охоплюючи тих, кому ми хочемо довіряти. Перехід від кола в коло розширює поле довіри від найближчого оточення людини до об'єктів більш віддаленої орієнтації, тобто хто має малий радіус довіри – не може або не хоче довіряти більшості людей. Той, хто має великий радіус довіри – може і хоче довіряти членам не лише своєї

команди (сімейної, дружньої, корпоративної), але й людям з інших соціальних категорій та статусів.

Відповідно до свого завдання ми проаналізували коло відносин довіри громадян, використавши методику «Довіра» І. Семків. Респондентам було запропоновано такий перелік сфер соціальної дійсності: найближчі родичі (батьки, діти, чоловік, дружина), друзі, знайомі, далекі родичі, сусіди, співробітники (одногрупники), викладачі, парафіяни, працівники ОВС, місцевий уряд, національний уряд, ЗМІ, іноземці, росіяни, поляки, європейці, американці, українці, політики, загалом кажучи, більшість людей. Потрібно було поділити їх на п'ять категорій за ступенем довіри до них (1 – звичайно довіряю, 2 – радше довіряю, 3 – ні «Так», ні «Ні», 4 – радше не довіряю, 5 – зовсім не довіряю).

Проаналізуємо відсоткове навантаження довіри до різних сфер соціальної дійсності в загальній групі досліджуваних (N=523), представлене за результатами методики «Довіра» (І. Семків) (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1

Відсоткове навантаження довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності

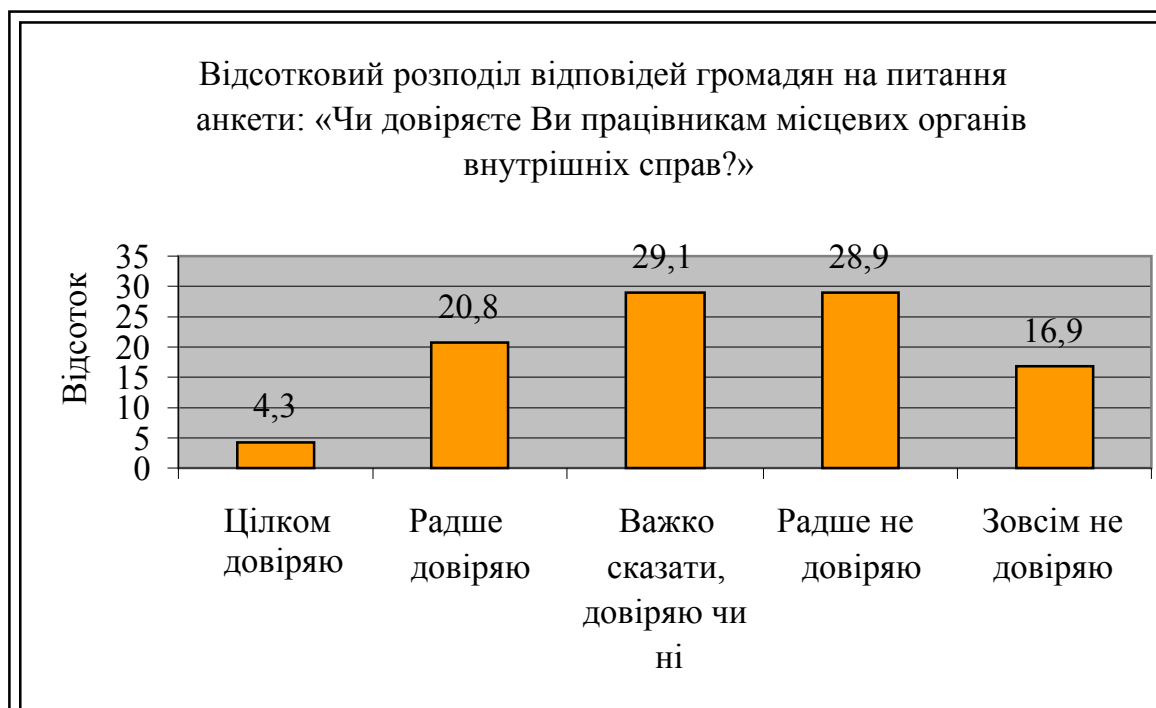
	Звичайно довіряю %	Радше довіряю %	Ні «Так», ні «Ні» %	Радше не довіряю %	Зовсім не довіряю %	Середнє значення
1. Найближчим родичам – батькам, дітям, чоловіку, дружині...	88	11	5	0	1	1,16
2. Друзям	41	48	8	2	9	1,72
3. Знайомим	8	48	33	9	2	2,50
4. Далеким родичам	7	40	34	13	5	2,69
5. Сусідам	5	34	38	16	6	2,84
6. Співробітникам (одногрупникам)	10	46	31	13	0	2,48
7. Викладачам	15	42	27	11	4	2,48
8. Парафіянам	15	32	32	13	9	2,69
9. Працівникам ОВС	7	18	29	26	20	3,35
10. Місцевому уряду	5	12	41	23	19	3,39

<i>Продовження Табл. 3.1.1</i>						
11. Національному уряду	3	11	31	34	22	3,62
12. ЗМІ	2	26	43	20	8	3,07
13. Іноземцям	4	18	41	24	13	3,23
14. Росіянам	2	11	32	22	33	3,71
15. Полякам	6	15	41	24	14	3,25
16. Європейцям	7	18	47	20	8	3,03
17. Американцям	6	18	48	19	9	3,07
18. Українцям	13	20	38	13	14	2,87
19. Політикам	4	7	18	32	40	3,94
20. Загалом кажучи, більшості людей	4	29	42	16	9	2,97

За результатами частотного аналізу можна сказати, що найбільше громадяни довіряють близькому оточенню (88%), друзям (41%), знайомим (48%), співробітникам (46%). Зовсім не довіряють політикам (40%), росіянам (33%), національному уряду (34%). Отримані результати є досить очікуваними, адже віддзеркалюють сьогоденні погляди громадян.

У системі відносин довіри до різних кіл та верств населення довіра до працівників органів внутрішніх справ тяжіє до негативної позначки – 46% громадян «радше не довіряють» або «зовсім не довіряють» поліції (міліції), 29% – не визначились з особистою довірою до цих представників влади.

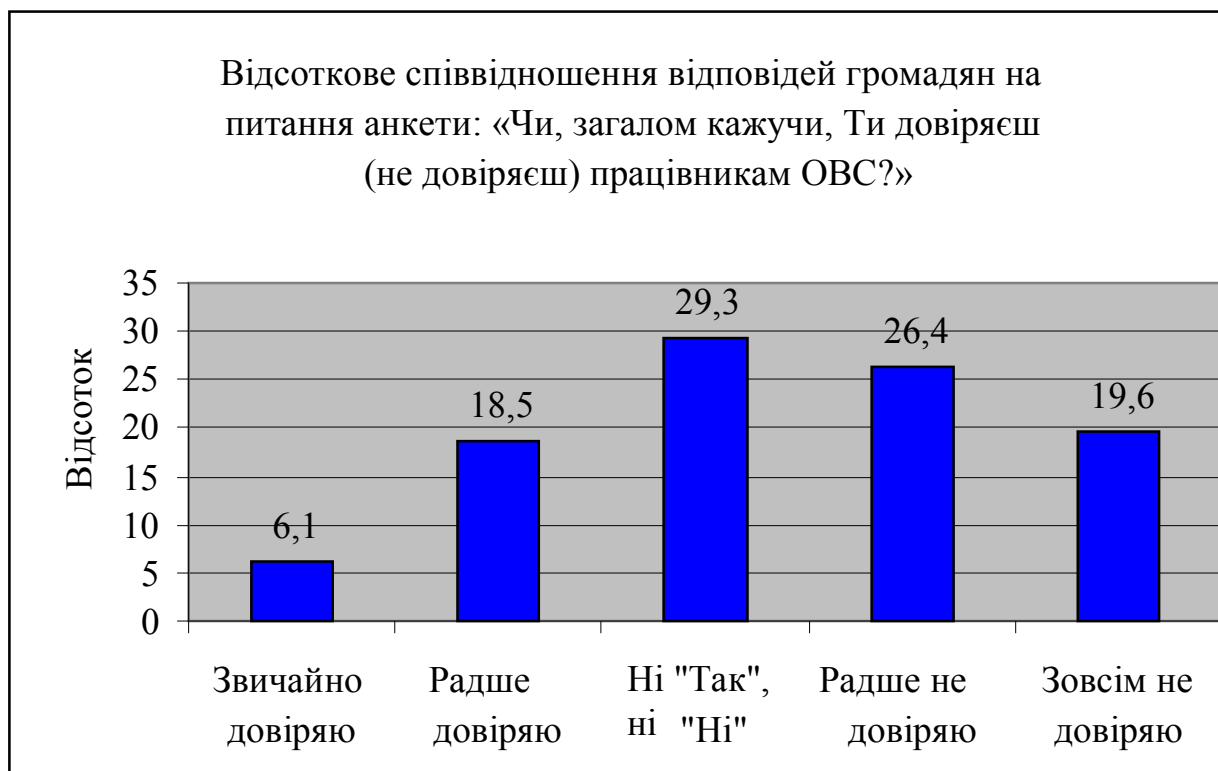
Рівень довіри до працівників органів внутрішніх справ було також виміряно авторською методикою «Довіра до ОВС» за п'ятибальною шкалою з позначками: «цілком довіряю»; «радше довіряю»; «важко сказати, довіряю чи ні»; «радше не довіряю»; «зовсім не довіряю» (рис. 3.1.1).

Рис. 3.1.1. Відсотковий розподіл відповідей громадян на питання анкети: «Чи довіряєте Ви працівникам місцевих органів внутрішніх справ?»

Як зображено на рис. 3.1.1 – 29,1% громадян не визначились із власним рівнем довіри до працівників органів внутрішніх справ, 28,9% – радше не довіряють, 20,8% – радше довіряють, 16,9% – зовсім не довіряють, 4,3% – цілком довіряють. Звичайно, полюс недовіри громадян дещо переважає, проте ці результати вкотре підтверджують, що суспільство готове до змін, реформ у сфері правоохоронних органів. Громадська свідомість перебуває в перехідному стані, і перевага довіри чи недовіри залежить від результативності нової реформи правоохоронних органів.

На рис. 3.1.2 помітна аналогічна позиція громадян щодо їхньої довіри до працівників органів внутрішніх справ: 29,3% – не визначились у своїй довірі правоохоронцям, 26,4% – швидше не довіряють, 19,6% – зовсім не довіряють. Проте 25% громадян певною мірою довіряють правоохоронним органам. Отримані дані підтверджують думку про різновекторний рівень довіри у громадській свідомості та готовність до змін.

Рис. 3.1.2. Відсотковий розподіл відповідей громадян на питання анкети: «Чи, загалом кажучи, Ти довіряєш (не довіряєш) працівникам ОВС?»

Також існують певні статеві відмінності щодо виявлення громадянами ступеня довіри до різних рівнів соціальної дійсності та взаємодії, хоча основна загальна тенденція, характерна для всієї вибірки, не змінюється, що підтверджують дані табл. 3.1.2.

Таблиця 3.1.2

Ступінь довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності та взаємодії залежно від статі

	Стать	Звичайно довіряю %	Радше довіряю %	Ні «Так», ні «Ні» %	Радше не довіряю %	Зовсім не довіряю %
1. Найближчим родичам – батькам, дітям, чоловіку, дружині.	чол	87,3	11,2	1,0	0	0,5
	жін	88,2	10,1	0	0	1,7
2. Друзям	чол	46,3	44,4	7,3	1,5	0,5
	жін	36,7	51,5	8,9	1,7	1,3
3. Знайомим	чол	7,3	48,8	34,1	8,3	1,5
	жін	8,0	46,8	32,1	10,5	2,5
4. Далеким родичам	чол	7,3	41,5	33,2	14,6	3,4

	жін	7,2	39,7	34,6	11,4	7,2
5. Сусідам	чол	4,9	32,2	42,4	14,1	6,3
	жін	5,5	36,3	33,3	18,6	6,3
6. Співробітникам (одногрупникам)	чол	11,2	45,4	32,2	10,7	0,5
	жін	8,9	46,0	29,5	14,8	0,8
7. Викладачам	чол	12,2	43,4	30,7	11,7	2,0
	жін	17,3	40,9	23,6	11,4	6,8
8. Парафіянам	чол	12,2	32,2	35,6	12,7	7,3
	жін	16,9	31,6	28,3	12,7	10,0
9. Працівникам ОВС	чол	4,4	11,7	34,1	29,8	2,0
	жін	7,6	24,5	24,9	23,2	19,0
10. Місцевому уряду	чол	3,4	11,7	42,4	23,9	18,0
	жін	6,8	11,8	39,2	22,4	19,0
11. Національному уряду	чол	1,5	8,8	30,7	37,1	22,0
	жін	3,4	12,2	31,2	30,8	22,4
12. ЗМІ	чол	1,5	22,4	45,9	20,5	9,8
	жін	2,1	30,0	40,1	20,7	7,2
13. Іноземцям	чол	2,0	20,0	42,4	26,8	8,8
	жін	5,5	17,3	39,2	21,5	16,5
14. Росіянам	чол	2,0	7,8	27,3	22,9	40,0
	жін	3,0	13,5	36,3	20,7	26,6
15. Полякам	чол	6,3	14,6	40,0	26,8	12,2
	жін	5,1	16,0	42,2	21,1	15,6
16. Європейцям	чол	6,8	19,5	46,3	20,5	6,8
	жін	6,8	17,7	47,7	19,0	8,9
17. Американцям	чол	6,3	16,6	47,3	21,5	8,3
	жін	6,3	18,6	48,1	16,9	10,1
18. Українцям	чол	16,6	19,0	33,7	11,7	17,6
	жін	9,7	19,0	42,2	14,3	10,5
19. Політикам	чол	2,9	5,9	17,1	28,8	45,4
	жін	5,1	8,0	19,0	34,2	33,8
20. Загалом кажучи, більшості людям	чол	2,0	26,3	46,8	14,6	10,2
	жін	5,9	31,2	37,1	16,9	8,9

Як бачимо з табл. 3.1.2, є певні статеві відмінності довіри громадян до різних рівнів соціальної дійсності, а саме: чоловіки порівняно з жінками більше довіряють своїм друзям ($x_1=46,3\%$; $x_2=36,7\%$), співробітникам (одногрупникам) ($x_1=11,2\%$, $x_2=8,9\%$), більшим є і рівень недовіри у чоловіків порівняно з жінками до росіян ($x_1=40\%$, $x_2=26,6\%$), українців ($x_1=17,6\%$, $x_2=10,5\%$), політиків ($x_1=45,4\%$, $x_2=33,8\%$). У жінок вищі

показники довіри порівняно з чоловіками до викладачів/наставників ($x_1=12,2\%$, $x_2=17,3\%$). Варто зазначити, що при аналізі статевих відмінностей рівня довіри на перший план виходить перше «коло довіри» (найближчим родичам та друзям), оскільки там найбільше відсоткове навантаження (понад 80%), та «коло недовіри» (росіяни та політики – близько 40%). У результаті дослідження виходить, що лише в одному випадку – довіра найближчим родичам – суттєвої різниці між оцінками значущості довіри у чоловіків та жінок немає. І чоловіки, і жінки (87% та 86%) однаково важливою вважають довіру у стосунках з найближчими людьми.

Що стосується вікових відмінностей, то зберігається динаміка загальної групи досліджуваних, що засвідчує спад рівня довіри до більшості сфер соціальної дійсності з віком, окрім «найближчих родичів» (табл. 3.1.3).

Таблиця 3.1.2.3

Ступінь довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності та взаємодії залежно від віку

	21-30 років (%)	31-40 років (%)	41-50 років (%)	51-60 років (%)	Понад 60 років (%)	Загалом (%)
1. Найближчим родичам – батькам, дітям, чоловіку, дружині...	58,5	18,2	11,5	14,2	2,3	100
2. Друзям	60	18,5	11,0	9,4	1,7	100
3. Знайомим	60	18,1	9,8	9,9	1,8	100
4. Далеким родичам	59,7	18,1	10,1	10,0	1,7	100
5. Сусідам	58,6	18,9	10,3	9,2	2,7	100
6. Співробітникам (одногрупникам)	59,4	18,1	10,7	9,4	2,2	100
7. Викладачам	56,2	18,6	10,8	11,0	2,2	100
8. Парафіянам	60,1	16,3	10,9	10,3	2,1	100
9. Працівники ОВС	60,6	17,0	10,2	9,1	2,5	100
10. Місцевому уряду	55,7	18,6	10,6	10,1	2,5	100
11. Національному уряду	55,2	18,1	10,2	10,1	2,9	100
12. ЗМІ	55,6	17,7	11,2	11,4	3,6	100
13. Іноземцям	53,7	19,2	10,9	12,9	2,7	100
14. Росіянам	55,1	18,4	10,6	12,1	3,2	100

<i>Продовження Табл.3.1.2.3</i>						
15. Полякам	54,7	19,3	10,5	12,0	2,9	100
16. Європейцям	54,6	19,3	10,5	12,0	2,0	100
17. Американцям	55,8	19,0	10,0	11,8	2,8	100
18. Українцям	55,8	18,8	10,6	10,8	1,3	100
19. Політикам	56,3	18,1	10,4	11,5	2,2	100
20. Загалом кажучи, більшості людям	56,4	18,7	10,6	11,1	2,7	100

Представники першої фази ранньої дорослості (21–30 років) виявляють найбільші показники довіри до різних сфер соціальної дійсності порівняно з іншими віковими групами. Зокрема, 60% громадян цієї вікової категорії довіряють працівникам органів внутрішніх справ, парафіянам, своїм друзям та знайомим. Це пов'язано, на нашу думку, з психологічними особливостями цього вікового періоду, характерною серед яких є оптимізм. Людина починає реалізацію свого життєвого задуму, її переповнюють сила, енергія та бажання досягти визначеної цілі та ідеалу. В молодості найбільш доступними є найскладніші види професійної діяльності, інтенсивно розвивається спілкування, найпростіше встановлюються стосунки дружби та кохання. Молодість вважається оптимальним періодом для самореалізації. Труднощі, які виникають, не сприймаються як фатальні, супутні їм сумніви та невпевненість швидко минають, відбувається активний пошук нових можливостей досягнення цілей. У контексті нашого дисертаційного дослідження важливим є той факт, що 61% молодих людей, враховуючи впроваджені реформи системи МВС, на час проведеного опитування довіряли працівникам органів внутрішніх справ, тобто життєвий оптимізм та певний максималізм громадян «спрацьовує на руку» соціально-політичних перетворень та реформ.

Найнижчі показники довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності виявлено серед людей похилого і старечого віку (65–76 років). Ця група досліджуваних громадян не є монолітною, її представники так само

різномірні, як і люди юнацького, молодого та дорослого віку, заслуговують на особливу увагу через призму особистого досвіду. І ми розуміємо, що судження цієї вікової групи (лише 3–4%) зумовлені мірою зрілості конкретної людини як особистості та суб'єкта діяльності, але враховуємо незначну за чисельністю групу як представників вікової категорії. Тому за результатами порівняння середніх значень та відсоткового навантаження виявлено, що громадяни цієї вікової категорії більше довіряють засобам масової інформації та росіянам. З одного боку, парадоксально, що під час воєнного конфлікту з Росією, коли Україна змушена захищати свою територіальну цілісність, самі українці довіряють росіянам, а з другого боку, зрозуміло, що громадянська позиція цієї вікової категорії залежить від інформації, яку подають ЗМІ, і не є настільки активною, як у молодих людей 30-річного віку.

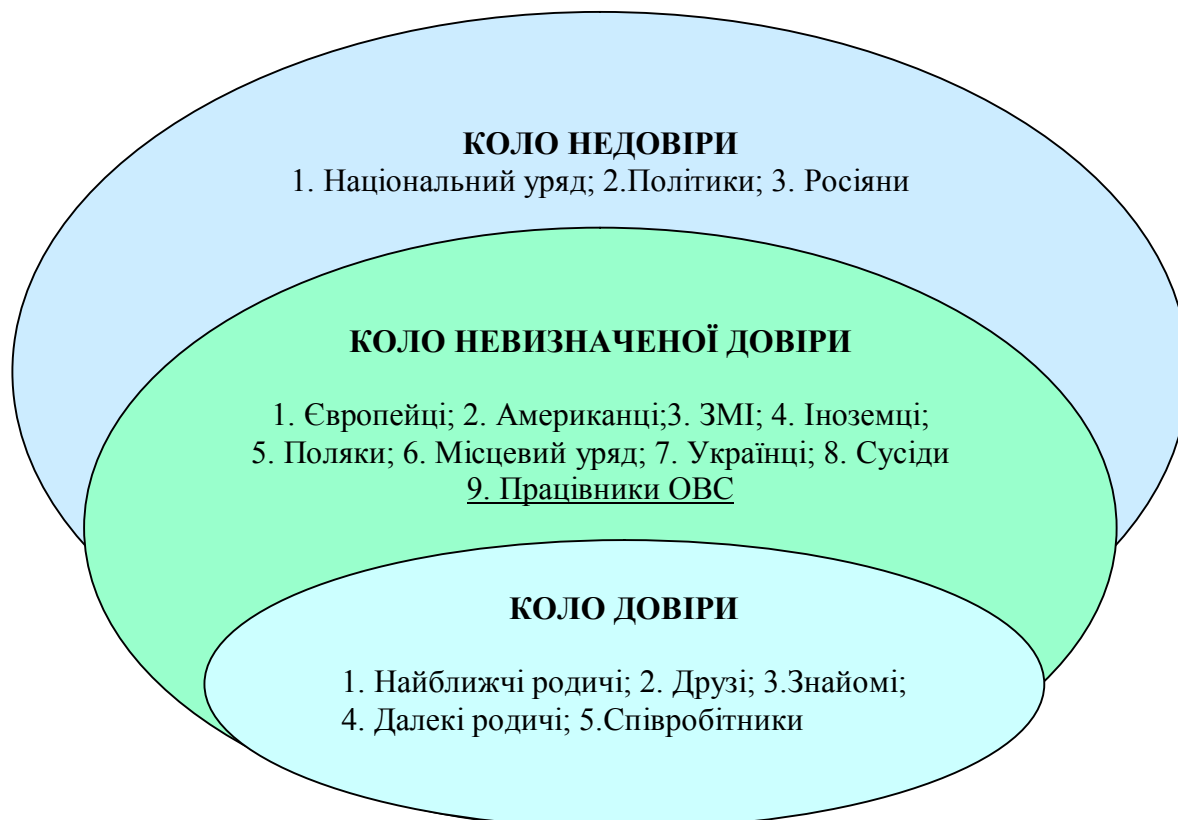
У віковій категорії 31–40 років найбільше довіряють іноземцям (19,2%; полякам – 19,3%; європейцям – 19,3%; американцям – 19%). Це може бути пов'язано з певним досвідом професійної взаємодії у бізнесі, нестабільністю валютного ринку в Україні, високоякісними товарами та послугами, які надаються в інших країнах і яких бракує в Україні.

У віковій категорії 41–50 років найбільше довіряють родичам (11,5%) та друзям (11%), засобам масової інформації (11,2%). Досліджувані віком 51–60 років довіряють найближчим родичам (14,2%) та іноземцям (12,9%).

Узагальнюючи дані, отримані за методикою І. Семків, ми визначили три кола за рівнем довіри різним верствам населення, а саме: коло недовіри, представникам якого більшість громадян не довіряє (політикам – 72%; національному уряду – 56%; росіянам – 55%); коло довіри, представникам якого більшість довіряє; третє коло, з довірою до представників якого громадяни не визначились.

Як бачимо на рис. 3.1.3, було визначено три кола довіри/недовіри у досліджуваних громадян: перше коло – коло довіри, яке відповідає психологічно близьким групам (сім'я, родина, друзі, знайомі, співробітники

(одногрупники)); друге коло – коло невизначеної довіри, що об'єднало соціальні групи за національною характеристикою (європейці, американці, іноземці, поляки, українці), сусідів та соціальні інститути (ЗМІ, місцевий уряд, працівники ОВС) – взаємодія, знання, інформація про яких є індивідуальною, і ми її не досліджували безпосередньо, проте громадяни вагаються у своїй довірі до цих соціальних груп; третє коло – коло недовіри, його формують національний уряд, росіяни та політики.

Рис. 3.1.3. Кола довіри/недовіри громадян різним сферам соціальної діяльності

Людина вибудовує свою поведінку в світі залежно від того, яку міру довіри вона відчуває до тієї чи іншої частини цього світу, а тому виділення таких параметрів відносин довіри, як вибірковість і парціальність, дає змогу констатувати, що виявлення певної міри або «кількості» довіри кожного разу адресується різним категоріям людей і до того ж має суттєві відмінності за змістом. Вибірковість і парціальність громадської довіри можна пояснити тим, що кожного разу, коли людина робить вибір, ставить перед собою певну

мету, вона виявляє певну довіру, яка детермінується суб'єктивним значенням певної сфери життя, певної ситуації, в якій людина активно задіяна і яка є сферою її активності.

Коло довіри – відображає партикулярну довіру, довіру до конкретних осіб, яких людина знає особисто. Довіра найближчим родичам найбільше виявляється у можливості обговорювати особисті, інтимні питання. Рольові очікування відносин від родичів (мати, син, друг) з самого початку передбачають певну сутність довірливості. Це, так би мовити, безумовна довіра. Важливу роль у колі довіри родичам і друзям відіграє попередній особистий досвід взаємодії, на основі якого здійснюється міжособистісна довіра. Досвід допомагає зорієнтуватись на певну конкретну людину, враховуючи її характеристики. Довіра знайомим і малознайомим людям формується в обставинах обмеженого досвіду взаємодії і характеризується недостатнім обсягом інформації і рольовою невизначеністю. Часто визначається через протиставлення недовіри чужим.

Коло невизначеної довіри та *третє коло недовіри* – відображають узагальнену (генералізовану) довіру, що трактується як готовність або неготовність розглядати інших людей як частину своєї духовної спільноти. Аналізуючи *коло невизначеної довіри*, зауважимо, що засоби масової інформації, місцевий уряд та працівники ОВС мають ще всі шанси перейти з *кола невизначеної довіри* до *кола довіри*, адже аналізоване коло відображає невизначену спрямованість суб'єктів на взаємодію, тобто громадяни схильні довіряти, потрібно лише позитивно підтвердити та правильно скерувати їхню довіру. До *кола недовіри* увійшли політики, національний уряд та росіяни. Очевидно, що нова політична еліта не виправдовує покладених на неї надій, підмінюючи загальнонаціональні пріоритети політики своїми клановими інтересами. Як наслідок, зростає дистанціювання громадян від структур влади, яке призводить до апатії, недовіри, втрати можливості впливати на політичні рішення. У цих умовах цілком природною є захисна ідентичність із родиною та найближчим оточенням, бажання сформувати власні локальні

мікросистеми з порівняно стабільними взаємозв'язками, які забезпечують потребу включення в соціум, але тепер уже звужений до «своїх», пов'язаних тісними міжособистісними зв'язками. І справді, показники партикулярної довіри істотно знижуються у міру посилення міжособистісної близькості (1 – звичайно довіряю, 2 – радше довіряю, 3 – ні «Так», ні «Ні», 4 – радше не довіряю, 5 – зовсім не довіряю): середній бал довіри до найближчих родичів дорівнює 1,16; друзів – 1,72; політиків – 3,94; працівників ОВС – 3,35; національного уряду – 3,64.

Отже, для українського громадянського суспільства характерна низька узагальнена довіра до інших і прагнення обмежувати прояви довіри вузьким «родинно-дружнім колом».

Оскільки в ситуації довіри незнайомій або малознайомій людині збільшується ступінь ризику бути обдуреним, насамперед з причини обмеженості досвіду взаємодії, що здебільшого породжує ризик помилки неправильного прогнозування реакцій у відповідь на довіру. Тому було вирішено проаналізувати критерії довіри громадян іншим людям, а саме – під час оцінювання незнайомої, знайомої та близької людини (опитувальник А. Купрейченко) (Дод. А4).

За допомогою частотного аналізу ми визначили, що найважливішими критеріями довіри в досліджуваних громадян є такі характеристики особистості: неагресивність, цікавість, відкритість, інтуїтивність, активність, веселість, близькість інтересів, схильність до компромісів, освіченість, сміливість, стриманість, авторитетність, ввічливість, зовнішня охайність та привабливість, скромність, розум, принциповість, розважливість, раціональність, щирість, інше сприйняття світу, широке коло інтересів, організованість, незалежність, ризиковість, терпеливість до вад інших людей, гіпервідповідальність, надійність. До критеріїв довіри до незнайомих людей ці характеристики зарахували 42% громадян, довіри до знайомих – понад 65%, довіри близьким людям – понад 87%.

Найважливішими під час оцінювання незнайомої людини виявились моральні характеристики: щирість (54%), справедливість (82%), чесність (68%), ввічливість (79%), принциповість (49%). Критеріями довіри також є: рівень інтелекту, освіченість, авторитетність, комунікабельність (до 78%). Одним із найважливіших критеріїв довіри є показники емоційної та зовнішньої привабливості: охайність (72%), зовнішня привабливість (84%), приязнь (76%). Хоч дані характеристики і не є показниками чи основою істинної довіри, проте як одна зі шкал входять до ряду загальновідомих моделей довіри. Значущими виявились показники єдності з оцінюваною людиною: однакове сприйняття світу (до 62%), близькість інтересів (до 72%) та життєвих цілей (до 65%).

Водночас можемо виділити симетричні критерії довіри і недовіри незнайомій людині. До них належать такі показники: охайність-неохайність; імпульсивність; особиста корисність; скритість; відмінність інтересів; інше віросповідання. Наприклад, це може бути пов'язано з явищем інгрупового фаворитизму (А. Журавльов [91]). У цьому випадку відбувається процес, зворотний оцінюванню людини як гідної або негідної довіри, – потреба підтримки сформованої соціальної структури вимагає позитивно оцінювати членів своєї групи за ті ж якості, за які негативно оцінюються «чужаки». Крім того, довіра «обслуговує», зміцнює відносини близькості, сприяє збереженню соціально-психологічного простору особистості, а також виконує функцію захисту Я-концепції, системи найбільш значущих відносин особистості – «основи» її самовизначення [91]. З цих причин у тих самих респондентів такі самі якості є критеріями довіри для близьких людей і виступають критеріями недовіри для далеких і чужих. Можна припустити, що мета довіри – збереження цілісності спільноти. Особистість довіряє тому, з ким вона ідентифікована, і остерігається довіряти людині, яку вона сприймає як представника іншої спільноти. А соціальні уявлення, осмислені знання, суспільна свідомість, в якій дуже складно взаємодіють на рівні здорового глузду різні переконання, ідеологічні погляди щодо довіри міліції

перебувають на стадії внутрішньої трансформації. І в суспільній свідомості сучасного українця, батьківщина якого переживає непростий час відродження у складних умовах, залишається місце для довіри...

3.2. Динаміка довіри громадян в умовах різної політичної ситуації

Наступним кроком емпіричного дослідження було визначення особливостей динаміки довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Це питання було виділено у зв'язку з потребою перевірити, як змінюються відносини довіри в основних гравців політичного простору, в якому відбувалися швидкі зміни в результаті подій на Майдані. З цією метою ми провели чотири зрізи емпіричного дослідження: до подій на Майдані (початок 2013 р.), під час (грудень 2013 – лютий 2014 рр.) і після подій на Майдані (січень – лютий 2015 р.), а також у період упровадження реформ Міністерства внутрішніх справ (листопад 2015 р.)

Дослідження динаміки здійснювалось за допомогою анкетних питань авторської методики «Довіра до ОВС» («Якою мірою характерні працівникам ОВС такі якості?»; «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?»; «Чи довіряєте Ви працівникам місцевих органів внутрішніх справ?») та методики Ш. Шварца «Портрет цінностей». Спочатку проаналізуємо уявлення громадян про особистісні характеристики працівників органів внутрішніх справ.

Для з'ясування динаміки змістових характеристик когнітивного компонента відносин довіри громадянам було запропоновано оцінити особистісні якості працівників органів внутрішніх справ у низхідному порядку: 1 – характерно повною мірою, 2 – характерно деякою мірою, 3 – не характерно, 4 – важко відповісти. Отже, чим нижчим є середнє арифметичне, тим більше вираженою є ця характеристика (Дод. А9).

У результаті проведеного якісного аналізу виділених громадянами професійних та особистісних характеристик працівників органів внутрішніх справ у групі досліджуваних громадян (N=523) до подій (n=213), під час

(n=70) і після подій на Майдані (n=71) та громадян, опитаних після початку впровадження реформи МВС² (n=80), були отримані середні значення (Дод. А9), подані у табл. 3.2.1:

Таблиця 3.2.1

Динаміка показників уявлень громадян про особистісні якості працівників органів внутрішніх справ

Особистісні якості	1. «Якою мірою характерні працівникам ОВС такі якості?»			
	Середні значення			
	до подій на Майдані (x1)	під час подій на Майдані (x2)	після подій на Майдані (x3)	Під час впровадж. реформи МВС (x5)
1. Використання службового становища для особистого збагачення	1,74	1,85	1,72	2,90
2. Хабарництво, користолюбство	1,84	1,97	1,57	3,10
3. Вседозволеність	1,99	1,87	1,68	3,01
4. Грубість, нахабність	2,14	1,86	1,93	3,07
5. Окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки	2,34	2,11	1,89	2,83
6. Професіоналізм	2,43	2,47	2,48	2,15
7. Працьовитість	2,46	2,56	2,49	1,78
8. Неправда, обман	2,38	2,23	1,96	3,06
9. Цинізм	2,46	2,24	2,21	2,91
10. Сміливість	2,47	2,52	2,64	1,66
11. Недисциплінованість, неорганізованість	2,55	2,25	2,19	3,00
12. Освіченість, культура	2,28	2,47	2,40	1,55
13. Оперативність	2,30	2,44	2,25	1,37
14. Організованість	2,40	2,44	2,2	1,48
15. Чесність, порядність	2,68	2,71	2,64	1,56
16. Пияцтво	2,56	2,41	2,8	3,06
17. Справедливість	2,52	2,74	2,61	1,70

² 8 листопада 2015 року вступив в дію закон, підписаний президентом П. Порошенком «Про Національну поліцію України» № 580-VIII від 02.07.2015. - ст.11. (Взаємодія з населенням на засадах партнерства). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

<i>Продовження Табл.3.2.1</i>				
18.Чуйність, людяність	2,62	2,72	2,70	1,66
19.Садизм, застосування незаконного насильства	2,70	2,38	2,64	2,88
20.Бажання допомоги «простим людям»	2,83	2,81	3,02	1,66

Аналізуючи характеристики особистісних рис працівників органів внутрішніх справ до, під час та після подій на Майдані, простежується певний зсув на користь людських якостей, а саме: чуйність, людяність, справедливість, освіченість, сміливість, працьовитість – ці риси позитивно позиціонували місцеві правоохоронні органи під час подій на майдані у Львівському регіоні. Можна констатувати, що в групі досліджуваних громадян після подій на Майдані середні показники професійно значущих характеристик, які мають негативний зміст, дещо змінилися: використання службового становища для особистого збагачення ($x_1=1,74$, $x_2=1,85$, $x_3=1,72$, $x_5=2,90$); хабарництво, користолюбство ($x_1=1,84$, $x_2=1,97$, $x_3=1,57$, $x_5=3,10$); всездозволеність ($x_1=1,99$, $x_2=1,87$, $x_3=1,68$, $x_5=3,01$). Професіоналізм ($x_1=2,43$, $x_2=2,47$, $x_3=2,48$, $x_5=2,15$) працівників органів внутрішніх справ громадяни оцінюють досить обережно, недовіра громадян до працівників органів внутрішніх справ поступово починає трансформуватись у «неохочу», але довіру.

Підвищення середніх показників щодо таких характеристик, як використання службового становища для особистого збагачення ($x_1=1,74$, $x_2=1,85$, $x_3=1,72$, $x_5=2,90$), хабарництво, користолюбство ($x_1=1,84$, $x_2=1,97$, $x_3=1,57$, $x_5=3,10$) – це віддзеркалення негативного досвіду громадян та «авторитету» міліції, який формувався протягом років. Наразі громадяни задоволені тим, як відбувається реформування Національної поліції – в контексті побутової взаємодії, зокрема це помітно з оцінки працьовитості працівників ОВС ($x_1=2,46$, $x_2=2,56$, $x_3=2,49$, $x_5=1,78$), сміливості ($x_1=2,47$, $x_2=2,52$, $x_3=2,64$, $x_5=1,66$), освіченості, культури ($x_1=2,28$, $x_2=2,47$, $x_3=2,40$,

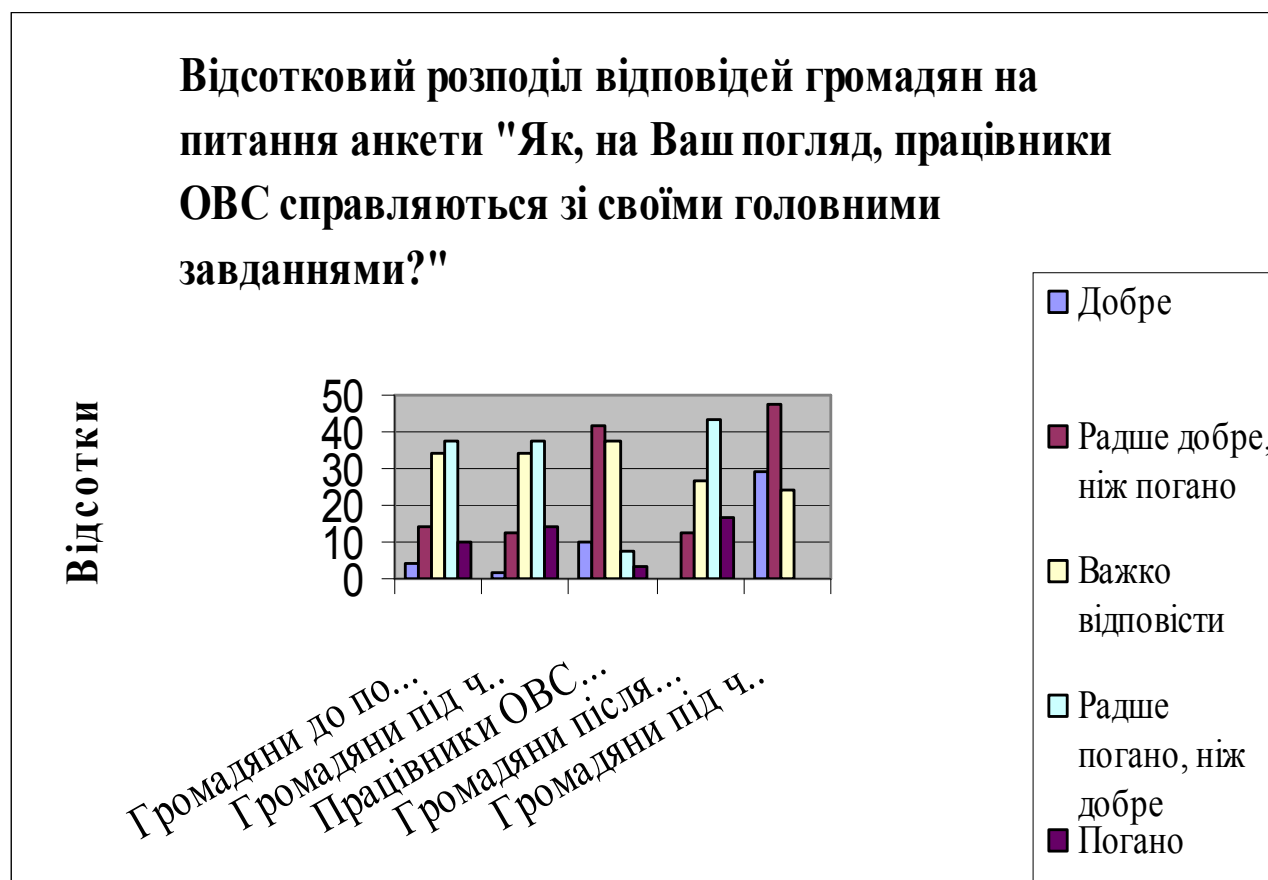
x5=1,55), оперативності (x1=2,30, x2=2,44, x3=2,25, x5=1,37), організованості (x1=2,40, x2=2,44, x3=2,19, x5=1,48), чесності та порядності (x1=2,68, x2=2,71, x3=2,64, x5=1,56) тощо.

Підвищення середніх показників (у громадян під час подій на Майдані): вседозволеності, нахабності, небажання виконувати свої обов'язки, обману, цинізму, неорганізованості, пияцтва, застосування незаконного насильства – свідчить про те, що на момент проведення дослідження громадяни відчували себе незахищеними, а міліціонери (полісмени) – були поставлені в умови залежності та підпорядкування наказам керівної влади, психологічно ж протестуючи проти цих наказів та максимально дотримуючись службової етики, щоб хоч якось виправдати свої дії в очах громадськості. Адже найбільшу кількість заяв на звільнення правоохоронців було написано в період з січня по березень 2014 р. (згідно з аналітичною запискою МВС від 28 грудня 2014 р.).

Отже, на думку громадськості, працівники органів внутрішніх справ радше погано, ніж добре справлялися зі своїми професійними завданнями до початку впровадження реформ правоохоронної системи. Проте простежується позитивна динаміка в оцінках громадянами діяльності створеної в містах України нової поліції, адже близько 50% досліджуваних вважають, що працівники органів внутрішніх справ радше добре, ніж погано справляються зі своїми завданнями.

Наступним кроком нашого дослідження був аналіз оцінок громадян виконання працівниками ОВС своїх головних завдань за допомогою анкетного питання №5 «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?» (Дод. И, К1). Аналіз відповідей на це запитання дає нам можливість з'ясувати уявлення та знання громадян про те, наскільки працюючими та виконавчими є працівники ОВС в очах громадськості. Респондентам було надано можливість оцінити виконання працівниками ОВС своїх головних завдань за п'ятибальною шкалою (1-

«добре», 2 – «радше добре, ніж погано»; 3 – «важко відповісти»; 4 – «радше погано, ніж добре»; 5 – «погано») (рис. 3.2.1).

Рис. 3.2.1. Відсотковий розподіл відповідей респондентів на питання анкети «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?»»

Громадяни до подій на Майдані: 4,2% – вважали, що вони добре справляються зі своїми обов’язками; 14,1% – радше добре, ніж погано; 34% – вагались з відповіддю; 37% – радше погано, ніж добре; 10% – погано. *Громадяни під час подій на Майдані:* радше добре, ніж погано – 12,9%; важко відповісти – 34,3%; радше погано, ніж добре – 37,1%; погано – 14,3%. *Працівники ОВС, опитані під час подій на Майдані,* дали такі оцінки: добре – 10%, радше добре, ніж погано – 41,6%; важко відповісти – 37,1%; радше погано, ніж добре – 8%; погано – 3,4%. *Громадяни після подій на Майдані:* добре – 0%; радше добре, ніж погано – 12,7%; важко відповісти – 26,8%; радше погано, ніж добре – 43,7%; погано – 17%. *Громадяни, опитані під час*

проведення реформ МВС: добре – 28,8%; радше добре, ніж погано – 47,5%; важко відповісти – 23,8%; радше погано, ніж добре – 0%; погано – 0%.

Отже, на думку громадськості, працівники органів внутрішніх справ радше погано, ніж добре справлялися зі своїми професійними завданнями до початку впровадження реформ системи (див. рис. 3.2.1). Проте простежується позитивна динаміка в оцінках громадян діяльності нинішньої поліції, адже близько 50 % досліджуваних вважають, що працівники органів внутрішніх справ радше добре, ніж погано справляються зі своїми завданнями. Створення в містах України нової поліції потребує поступового утвердження партнерських відносин між нею та населенням. Для того щоб ці відносини були конструктивними, правоохоронним органам потрібно вміти викликати і надалі підтримувати довіру громадян. За останні роки в нашій державі міліція (поліція) не мала позитивних відгуків про свою роботу, тому новостворена поліція має над чим працювати. Найефективнішою формою відносин, зокрема з працівниками поліції, є партнерство, коли люди та організації готові кооперувати свої дії для досягнення спільної мети. Саме тому позитивна репутація – це репутація, яка сприяє довірі і партнерству між поліцією і населенням для досягнення спільної мети – правопорядку, справедливості, безпеки, законності.

Динаміку афективного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ можна побачити через аналіз змін емоційного сприйняття один одного, змін загального враження, рівнів приязні та єдності. З метою такого аналізу ми запропонували респондентам оцінити успішність виконання працівниками органів внутрішніх справ покладених на них завдань (питання 12 анкети, Дод. М 3). Респондентів опитали до подій на Майдані, під час і після подій на Майдані, а також під час проведення реформ Міністерства внутрішніх справ. Було отримано такі результати (табл. 3.2.2):

Оцінки громадян успішності надання допомоги працівниками ОВС під час аварій, катастроф, стихійних лих

Група опитаних респондентів	%	Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій (x1)	%	9,9	49,8	32,9	7,5	100,0
Громадяни під час подій (x2)	%	11,3	43,7	40,8	4,2	100,0
Міліціонери (поліцейські) під час подій (x4)	%	3,4	38,2	50,6	7,9	100,0
Громадяни після подій на Майдані (x3)	%	11,4	60	17,1	11,4	100,0
Громадяни, опитані під час введення реформ МВС (x5)	%	0,0	12,5	66,3	21,3	100,0

Як бачимо, громадяни вважали задовільним стан надання допомоги під час аварій, катастроф, стихійних лих (x1= 49,8 %, x2= 43,7%, x3=60%), проте значний відсоток досліджуваних, зокрема працівники органів внутрішніх справ (x4=50,6%), оцінюють успішність виконання цього завдання – «добре», особливо це ставлення змінилось після подій на Майдані, де міліціонери (поліцейські) зайняли активну прогромадянську позицію, просили привселюдного вибачення, погодились йти до військового формування «Національна гвардія» (військове формування з правоохоронними функціями на базі Внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та залученням нових військових кадрів на добровольчій основі, наказ № 566 від 16.06.2014 р.) та беруть активну участь в антитерористичних заходах. Громадяни, опитані під час впровадження реформ Міністерства внутрішніх справ (табл. 3.2.2-x5) дали кращу оцінку («добре») діяльності працівників ОВС щодо надання допомоги під час аварій, катастроф та стихійних лих (66% опитаних). Звичайно, Національна поліція ще не мала можливості проявити свій професіоналізм в усіх вказаних напрямках, проте позитивний

стереотип «нового поліцейського» вже працює на користь соціально-політичних реформ, які починають діяти.

Для того щоб оцінити довіру громадян до правоохоронців як реальних працівників – тих, з якими зустрічаються на вулиці та взаємодіють громадяни, ми вирішили визначити рівень довіри до працівників місцевих органів внутрішніх справ за п'ятибальною шкалою з позначками: «цілком довіряю»; «радше довіряю»; «важко сказати, довіряю чи ні»; «радше не довіряю»; «зовсім не довіряю» (табл. 3.2.4).

Таблиця 3.2.4

Динаміка відповідей громадян на питання анкети «Чи довіряєте Ви працівникам місцевих органів внутрішніх справ?»

Оцінка	Гром. до подій на Майдані (%)	Гром. під час подій на Майдані (%)	Працівник и ОВС під час подій на Майдані (%)	Гром. після подій на Майдані (%)	Гром. під час введення реформ МВС (%)	Загалом (%)
Цілком довіряю	4,7	2,9	6,7	1,4	3,8	4,2
Радше довіряю	15,5	12,9	56,2	0	41,3	23,9
Важко сказати, довіряю чи ні	29,1	30,0	16,9	43,7	32,5	29,6
Радше не довіряю	31,9	38,6	16,9	25,4	7,5	25,6
Зовсім не довіряю	18,88	15,7	3,4	29,6	15,0	16,6

Отже, відсоткове співвідношення відповідей опитаних громадян (табл. 3.1.2.4) свідчить про те, що сьогодні значний відсоток громадян (30%) вагається у своїй довірі до працівників ОВС, але значно зріс спочатку і рівень цілковитої недовіри (26%) порівняно з опитаними до (18,8%); під час (15,7%); після (29,6%) подій на Майдані. Тобто, як ми зазначали, сьогоднішнє громадянське суспільство перебуває в «невизначеному колі довіри» (29,6%), взаємна довіра і співпраця поліції і суспільства сьогодні є нагальною необхідністю, оскільки навіть незначні помилки, дрібні

недопрацювання можуть довести до злочину, а нерідко і до трагедії. Адже саме в цьому полягає взаємодія поліції і суспільства, і люди є невід'ємною частиною цієї системи. Настав час забути про егоїстичне протиставлення – «я і вони», «я і суспільство», «я і поліція».

Рівень довіри громадян до поліції, на думку Ю. Ірхіна, сьогодні формується в дискурсі таких соціальних систем: поліція – держава; поліція – народ; поліція – медіапростір; поліція – міліція; поліція – злочинний світ. Найбільш проблемним, на наш погляд, виявляється соціальний рівень «поліція – міліція». Внутрішні корпоративні розлади у професійному поліцейському середовищі вселяють у свідомість громадян невпевненість у спроможності органів внутрішніх справ виконувати покладені на них завдання. Враховуючи цей факт, ми опитали діючих працівників органів внутрішніх справ, які на момент дослідження приїхали на настановчу стесію. Отже, цілком довіряє працівникам місцевих органів поліції (міліції) – 9% опитаних працівників органів внутрішніх справ; радше довіряють – 72%; вагаються у своїй довірі – 21%; радше не довіряють – 20%; зовсім не довіряють – 4%. Потрібно пам'ятати, що оприлюднення непорозумінь, які іноді трапляються в середині системи МВС України, є демонстрацією власної слабкості й недієздатності, яка породжує в людей думки на кшталт «у самих немає порядку, а намагаються навести порядок у суспільстві».

Особливості спрямованості суб'єктів на взаємодію, а саме – динаміку конативного компонента відносин довіри ми досліджували за допомогою ціннісних орієнтацій громадян. За методикою Ш. Шварца були визначені цінності громадян, які впливають на їхній рівень довіри. Досліджуваним кожної групи (респонденти до подій на Майдані, під час і після подій на Майдані та під час проведення реформ МВС) на рівні індивідуальних пріоритетів був підрахований середній бал та відсоткове навантаження для кожного з 10 типів цінностей. Аналізуючи середні показники значущості типів цінностей в підгрупах досліджуваних (табл. 3.2.5), можемо побачити незначний зсув таких типів цінностей: «доброзичливості» ($X_{c1}=8,57$;

$X_{c2}=8,07$; $X_{c3}=7,97$; $X_{c4}=10,12$), в основі якої лежить добродієність, спрямована на забезпечення благополуччя найближчих людей; «самостійності» ($X_{c1}=6,69$; $X_{c2}=12,25$; $X_{c3}=12,2$; $X_{c4}=13,39$), провідна ціль цього типу цінностей – незалежність думок і дій, можливість вибору, творчості; «безпеки» ($X_{c1}=11,01$; $X_{c2}=10,83$; $X_{c3}=12,47$; $X_{c4}=9,62$), мотиваційна ціль якої – гармонія і стабільність, «безпека для мене і моїх близьких». Подані у табл. 3.2.5 дані ілюструють співвідношення значущості цінностей у групах досліджуваних до, під час і після подій на Майдані, а також під час проведення реформ МВС.

Таблиця 3.2.5

Середні показники значущості типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів

		Профіль особистості (рівень індивідуальних пріоритетів)					М(сер.) (N=523)
		Гр. до подій на Майдані (Xc1)	Гр. під час подій на Майдані (Xc2)	Прац. ОВС під час подій на Майдані (Xc4)	Гр. після подій на Майдані (Xc3)	Гр. під час введ. реформ МВС (Xc5)	
5	Конформність	12,4	12,1	11,0	11,9	10,3	12,04
2	Традиції	15,0	14,6	14,1	14,8	8,6	14,74
7	Доброзичлив.	8,5	8,0	10,1	7,9	8,7	8,70
1	Універсалізм	15,9	15,2	16,0	14,6	9,1	15,65
4	Самостійність	6,6	12,2	13,3	12,2	9,3	12,57
9	Стимуляція	6,3	6,1	6,5	6,2	11,4	6,32
10	Гедонізм	5,9	6,1	6,1	5,8	8,2	5,99
3	Досягнення	14,6	14,4	14,4	15,3	5,6	14,65
8	Влада	6,4	6,7	6,2	6,3	9,6	6,4
6	Безпека	11,0	10,8	12,4	9,6	17,4	11,06

Для групи опитаних громадян до подій на Майдані (перша колонка табл. 3.1.2.5) найбільш актуальними, порівняно з іншими групами досліджуваних, є цінності «універсалізму» ($X_{c1}=15,98$) та «традицій» ($X_{c1}=15,08$). Завжди і всюди соціальні групи розвивають свої ритуали та символи, пов'язані з їхнім досвідом, розуміння та прийняття яких відображає потреби людей встановлювати контакти з кимось поза своїм середовищем. Ці

соціальні вияви члени групи оцінюють як традиції та звичаї. Мотиваційною ціллю таких цінностей є повага, прийняття звичаїв та ідей, які культура чи релігія декларує людині. Можна припустити, що громадська недовіра до працівників ОВС стала традиційною поведінкою українського суспільства внаслідок впливу негативного іміджу міліції як правоохоронної системи, адже кількість резонансних справ та негативної інформації перевищує позитивні відгуки та реалії.

Сучасна соціально-політична ситуація в державі теж знайшла відображення у зміні цінностей, зокрема опитана група міліціонерів (поліціантів) (третя колонка табл. 3.2.5) вважає найактуальнішими такі цінності: «універсалізм»; «досягнення»; «традиції» «самостійність»; «безпека». Тобто в цій групі досліджуваних переважають цінності збереження та самоствердження, і це не дивно, адже на момент опитування міліціонери стояли живим щитом між владою і громадянами на Майдані (під час Революції Гідності січень – лютий 2014 р.), чітко розуміючи, що рівень довіри до них практично нульовий.

У групі досліджуваних громадян під час подій на Майдані актуальними залишаються цінності «універсалізму» ($X_{c2}=15,22$), «традиції» ($X_{c1}=14,36$), «досягнення» ($X_{c1}=14,40$). «Універсалізм» та «досягнення» – це взаємосуперечні цінності, оскільки за теорією Шварца та Білскі прийняття інших людей як рівних і доброзичливе ставлення до них не дуже поєднується з налаштованістю на досягнення власних цілей і прагненням домінувати. Отже, співвідношення між цінностями зумовлюють певну схему поведінки громадян і визначають її стратегію. Якщо цінності погано співвідносяться, то це свідчить про назріваючий або прихований конфлікт. Тобто опитані громадяни під час подій на Майдані перебували в певному ціннісному конфлікті, який частково призвів до громадянського повстання і того розвитку подій, який спостерігаємо сьогодні.

У групі досліджуваних громадян після подій на Майдані ціннісні орієнтири є дуже схожими до тих, що були під час цих подій. Підвищені

показники таких цінностей, як «досягненням» ($X_{c3}=15,31$), «традиції» ($X_{c3}=14,88$), «універсалізм» ($X_{c3}=14,62$), дають зрозуміти, що особливо гострими сьогодні є питання традиційності думок, групової солідарності, особистого успіху завдяки вияву компетентності згідно з соціальними стандартами. Оцінюючи події, інших осіб і способи їхньої взаємодії, люди керуються власною системою цінностей. Кожна людина обирає для себе цінності з багатьох соціальних, побутових і культурних систем цінностей, з якими стикається в житті. Вплив цінностей на вибір особистості співвідноситься з дією стимулів, які впливають на людину в повсякденному житті й на яких усвідомлено або неусвідомлено вона фокусує свою увагу. У цьому випадку цінності відіграють роль одиниць групового досвіду, якими керується людина під час виборі поведінки чи форми рішень щодо довіри до працівників ОВС та бажання вступати у взаємодію.

Що ж стосується громадян, опитаних під час введення в дію Закону про Національну поліцію ($N=80$), то тут найбільша ставка на «безпеку» ($X_{c5}=17,4$), «стимуляцію» ($X_{c5}=11,4$), «конформність» ($X_{c5}=10,3$). Тобто громадяни з великим хвилюванням та надією приймають нові реформи системи МВС, як такі, що спрямовуватимуть взаємодію працівників ОВС на партнерські та демократичні відносини з громадянами України і сприятимуть розвитку високого рівня довіри між ними.

Отже, розглянуто та проаналізовано соціально-психологічні уявлення громадян про професійні та особистісні якості працівників ОВС, визначено домінантні типи цінностей громадян у динаміці, розглянуто оцінки громадян успішності надання допомоги працівниками ОВС під час аварій, катастроф, стихійних лих.

3.3. Дослідження змістових характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України

З метою виявлення чинників, що детермінують ставлення довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, ми здійснили емпіричне дослідження змістових характеристик компонентів відносин довіри та їх співвідношення. В основу дослідження було покладено побудовану трикомпонентну модель чинників відносин довіри, а саме – когнітивного, афективного і конативного компонентів, які визначають такі імперативи міжособистісних відносин, як знання/уявлення, емоційні оцінки та спрямованість. Дослідження змістових характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ мало на меті не тільки визначити особливості цих компонентів, але й проаналізувати їх динаміку, виділити системотворчий компонент цієї структури, який не тільки зумовлює зміст інших структурних компонентів, але й детермінує становлення і динаміку довіри як цілісності.

Беручи до уваги визначення довіри як суб'єкт-суб'єктних відносин, сутність яких розкривається через домінуючий компонент в системі взаємозв'язку таких структурних компонентів відносин довіри, як когнітивний, афективний та конативний, а також розглядаючи не тільки зв'язок цих компонентів в системі довіри як цілісності, але й визначаючи їх як самостійні чинники відносин довіри. Ми дослідили змістові характеристики структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

3.3.1. Аналіз когнітивного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ

Когнітивний компонент відносин довіри визначався нами як уявлення та знання партнерів взаємодії один про одного в системі відносин «громадяни – працівники органів внутрішніх справ». Для з'ясування уявлень громадян про довіру до поліції досліджуваним було запропоновано

відповісти на запитання авторської анкети «Довіра до ОВС», які відображали різні якості працівників ОВС, що можуть впливати на довіру до них.

Більшість громадян, які становили нашу вибірку, не мали безпосередніх контактів із працівниками ОВС протягом останнього року. Однак ми виходили з того, що кожний опитаний має власне уявлення про те, наскільки добре працює цей інститут влади, які має недоліки і як ставляться до нього громадяни. Саме з цих уявлень формується думка громадян, з якою щодня доводиться працювати співробітникам поліції (міліції). Отже, від думки громадян про поліцію (міліцію) залежить і те, якою мірою працівник органів внутрішніх справ може розраховувати на допомогу громадськості, а також наскільки адекватно будуть оцінені його зусилля. Оскільки довіра складається не тільки із відображення сьогоденної роботи поліції (міліції), а також і минулої, то рівень довіри, який вона має сьогодні, це також оцінка її «вчорашньої» роботи.

Досліджуваним було запропоновано 22 питання, в яких визначались характеристики працівників, що можуть впливати на ступінь довіри до них громадян. Респондентам пропонували проранжувати дані характеристики в такому порядку: 1 – характерно повною мірою, 2 – характерно деякою мірою, 3 – не характерно, 4 – важко відповісти (див. Дод. А9, А9.1, А.2).

У результаті проведеного якісного аналізу отриманих результатів у групі досліджуваних громадян (N=443) було отримано середні показники, наведені у табл. 3.3.1.2:

Таблиця 3.3.1.2

Середні показники уявлень громадян про особливості особистісних якостей працівників органів внутрішніх справ

Особисті якості	N	Мін	Макс	Середнє значен.	Стд. Відх
1. Використання службового становища для особистого збагачення	443	,00	4,00	1,4095	1,10131
2. Хабарництво, користолюбство	443	,00	4,00	1,4525	1,15421

<i>Продовження Табл. 3.3.1.2</i>					
3. Вседозволеність	443	,00	4,00	2,1425	1,11298
4. Грубість, нахабність	443	,00	4,00	1,6335	1,12951
5. Окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки	443	,00	4,00	2,0701	1,21174
6. Професіоналізм	443	,00	4,00	1,9593	1,26102
7. Працьовитість	443	,00	4,00	1,9887	1,24989
8. Неправда, обман	443	,00	4,00	1,8145	1,24430
9. Цинізм	443	,00	4,00	1,8959	1,28766
10. Сміливість	443	,00	4,00	2,0181	1,27407
11. Недисциплінованість, неорганізованість	443	,00	4,00	1,9412	1,28348
12. Освіченість, культура	443	,00	4,00	1,8801	1,23685
13. Оперативність	443	,00	4,00	1,8620	1,20710
14. Організованість	443	,00	4,00	1,9005	1,18916
15. Чесність, порядність	443	,00	4,00	1,5226	1,31451
16. Пияцтво	443	,00	4,00	2,0656	1,34105
17. Справедливість	443	,00	4,00	1,7647	1,26780
18. Чуйність, людяність	443	,00	4,00	2,1335	1,32918
19. Садизм, застосування незаконного насильства	443	,00	4,00	2,1086	1,39060
20. Бажання допомогти «простим людям»	443	,00	4,00	2,2964	1,36541

Аналізуючи отримані дані середніх значень професійних та особистісних рис працівників ОВС, можна виокремити найхарактерніші з них, на думку громадян, для сьогоденної міліції: сміливість ($X_c=2,01$); вседозволеність ($X_c=2,14$); пияцтво ($X_c=2,06$); окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки ($X_c=2,07$); садизм, застосування незаконного насильства ($X_c=2,10$). Отже, домінують негативні та неприпустимі професійно-особистісні якості працівників ОВС: 68% респондентів назвали повною або деякою мірою притаманними місцевим працівникам ОВС такі якості, як використання службового становища для особистого збагачення; 65% – хабарництво та користолюбство; 63% – грубість та нахабність; 57% респондентів вважають, що працівники ОВС займаються «окозамилуванням» та не бажають виконувати свої обов'язки. Позитивні

характеристики (чуйність, людяність; бажання допомогти «простим людям»; сміливість) відзначили меншість досліджуваних. Проте це свідчить, що певний кредит довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ ще існує, але потрібно пам'ятати, що високий рівень середніх показників щодо таких характеристик, як використання службового становища для особистого збагачення, хабарництво, користолюбство тощо є віддзеркаленням негативного досвіду громадян у спілкуванні з працівниками органів внутрішніх справ, який формувався протягом років.

Респондентам також було запропоновано визначити якості, які повинні мати працівники органів внутрішніх справ в ідеалі, тобто такі, які сприятимуть підвищенню довіри громадян до поліції (міліції). Бачення громадян тих особистих якостей, які повинні мати працівники органів внутрішніх справ, відображене у табл. 3.3.1.3.

Таблиця 3.3.1.3

Відсотковий розподіл відповідей громадян на питання «Які якості повинен мати працівник ОВС, щоб Ви йому довіряли?»

Особисті та професійні якості	N	Мін	Макс	Середнє	Станд. відхил
1. Законослухняний	443	1,0	4,0	1,195	,4839
2. Доброзичливий	443	1,00	4,00	1,3032	,50255
3. Комунікабельний	443	1,00	4,00	1,4276	,59129
4. Справедливий	443	1,00	4,00	1,1267	,41760
5. Ввічливий	443	1,00	4,00	1,2760	,51359
6. Надійний	443	1,00	4,00	1,2443	,48937
7. Професіонал	443	1,00	4,00	1,1855	,45373
8. Вміє висловити свою думку	443	1,00	4,00	1,4367	,58462
9. Розумний	443	1,00	4,00	1,3620	,64958
10. Щирий	443	1,00	4,00	1,4751	,59899
11. Охайний	443	1,00	4,00	1,4367	,62584
12. Ставиться до людей так, як би хотів, щоб ставились до нього	443	1,00	4,00	1,3235	,57289
13. Гуманний, людяний	443	1,00	4,00	1,3326	,58343
14. З почуттям гумору	443	1,00	4,00	1,8439	,72254

<i>Продовження Табл. 3.3.1.3</i>					
15. Фізично підготовлений	443	1,00	4,00	1,4389	,61877
16. Культурний	443	1,00	4,00	1,4412	,66832
17. Лояльний	443	1,00	4,00	1,5860	,71782
18. Тверезий, без шкідливих звичок	443	1,00	4,00	1,3597	,67981
19. Виконавчий	443	1,00	4,00	1,3371	,66115
20. Врівноважений	443	1,00	4,00	1,2330	,46413
21. Стриманий	443	1,00	4,00	1,3235	,51450
22. Не брати хабарів	443	1,00	4,00	1,3100	,62185
23. Чесний	443	1,00	4,00	1,2398	,53575
24. Вміє вислухати	443	1,00	4,00	1,3846	,61096
25. Авторитетний серед колег	443	,00	4,00	1,5385	,71245
26. Відповідальний	443	1,00	4,00	1,2081	,52349
27. Принциповий	443	1,00	4,00	1,6380	,80261
28. Вмотивований	443	1,00	4,00	1,5226	,73813
29. Завзятий	443	1,00	4,00	1,5928	,74793
30. Духовний	443	1,00	4,00	1,7376	,84590
31. Дотримується принципу приватності	443	1,00	4,00	1,5860	,80705

Отже, подані у табл. 3.3.1.3 результати відсоткового навантаження у загальній групі досліджуваних (N=443) показують, що для понад 80% респондентів найбільш бажаними якостями в образі працівника органів внутрішніх справ, який претендує на довіру громадян, є: законслухняність, справедливість, ввічливість, надійність, професіоналізм, врівноваженість, чесність, відповідальність. Менш важливими якостями правоохоронця, що претендує на довіру громадськості (менше як 50% громадян), є: наявність почуття гумору, авторитет серед колег, принциповість, завзятість, духовність. Серед запропонованого переліку позитивних якостей (табл. 3.3.1.1 та табл. 3.3.1.2) найменш характерне для працівників ОВС – бажання допомагати «простим» людям. Останній факт свідчить про те, що хоч би які інші позитивні якості мав працівник міліції (поліції), уявлення про нього, як

про такого, що наживається за рахунок проблем простих людей, використовуючи своє службове становище, виключає можливість взаємодії населення з місцевими органами міліції.

Отже, як свідчать отримані дані, реальний образ працівника ОВС відрізняється від ідеального, бажаного. Реальний образ міліції (поліції) в уявленні громадян переважно є негативним. У ньому переважають такі характеристики: використання службового становища задля особистого збагачення, хабарництво та користолюбство, цинізм, обман, небажання виконувати свої обов'язки, вседозволеність, грубість у висловлюваннях та нахабність у поведінці, незаконне застосування насильства, пияцтво.

В ідеалі образ працівника ОВС виявився з іншими характеристиками: професіонал, справедливий, бажає допомагати «простим людям», освічений, працьовитий, чуйний, чесний, сміливий. Перераховані бажані характеристики (професійні та особистісні) – це саме ті ідеальні якості в образі працівника органів внутрішніх справ, який має всі шанси завоювати громадську та суспільну довіру, на які варто звернути увагу, добираючи кандидатів у Нову поліцію, адже саме поліцейські з наведеними характеристиками є альтернативою колишній міліції та надією на довіру. Для підтвердження цього ми провели кореляційний аналіз питань, що стосуються особистісних характеристик правоохоронців та їх професійності.

Кореляційний аналіз між питанням – 1 («Якою мірою характерні для Ваших місцевих працівників ОВС такі якості?»), 9 («Чи загалом Ви довіряєте (не довіряєте) органам внутрішніх справ на інституційному рівні?»), 13 («Чи довіряєте Ви працівникам місцевих органів внутрішніх справ?»), 5 («Як, на Ваш погляд, працівники органів внутрішніх справ справляються зі своїми головними завданнями?») показав такі зв'язки (див. Дод. 3.): *довіра до працівників органів внутрішніх справ на інституційному рівні* прямо корелює з професіоналізмом ($r=0,436$, $p<0,01$), працьовитістю ($r=0,408$, $p<0,01$), сміливістю ($r=0,379$, $p<0,01$), освіченістю ($r=0,377$, $p<0,01$), оперативністю ($r=0,341$, $p<0,01$), організованістю ($r=0,336$, $p<0,01$), чесністю ($r=0,382$,

$p < 0,01$), справедливістю ($r = 0,387$, $p < 0,01$), чуйністю ($r = 0,417$, $p < 0,01$), бажанням допомогти «простим людям» ($r = 0,453$, $p < 0,01$). Обернені кореляційні зв'язки з: вседозволеністю ($r = -0,403$, $p < 0,01$), використанням службового становища для особистого збагачення ($r = -0,312$, $p < 0,01$), хабарництвом ($r = -0,311$, $p < 0,01$), грубістю (нахабністю) ($r = -0,428$, $p < 0,01$), окомиллюванням, небажанням виконувати свої обов'язки ($r = -0,374$, $p < 0,01$), неправдою (обманом) ($r = -0,380$, $p < 0,01$), цинізмом ($r = -0,368$, $p < 0,01$), недисциплінованістю (неорганізованістю) ($r = 0,279$, $p < 0,01$), пияцтвом ($r = 0,217$, $p < 0,01$), садизмом ($r = -0,275$, $p < 0,01$).

Знання того, як люди ставляться до працівників органів внутрішніх справ, якою бачать особистість поліцейського, його професіоналізм, як уявляють собі роботу поліції, мотивацію правоохоронців до чесного виконання своїх обов'язків, співпраці з населенням – уся ця інформація допомагає правильно визначити цілі майбутньої співпраці поліції з населенням, нейтралізувати побоювання населення, усунути перешкоди, бар'єри, які панують в уявленнях населення про поліцію.

Як було зазначено, більшість громадян не мали контактів із працівниками ОВС протягом останнього року. Однак кожний опитаний має власне уявлення про те, наскільки добре працює цей інститут влади, які має недоліки, й своє ставлення до нього. Саме із цих переконань і ставлень складається те середовище, у якому щодня доводиться працювати співробітникам міліції. Отже, від переконань і уявлень громадян залежить і те, якою мірою працівник органів внутрішніх справ може розраховувати на допомогу суспільства, а також наскільки адекватно будуть оцінені його зусилля. Робота поліції, як і будь-якої іншої структури, зазнає постійних змін, зумовлених розвитком життя. Тому рівень довіри, який висловлюється на адресу «міліції» сьогодні, – це, фактично, оцінка її «вчорашньої» роботи.

Когнітивний компонент містить прогноз передбачуваного вчинку, заснований на знаннях і уявленнях про світ, людей, типи відносин, соціальні норми та норми поведінки, а також на знаннях про себе і припущеннях про

свої можливості, заснованих на негативному досвіді [106]. Довіра до працівників ОВС формується під впливом особистісних та суспільних уявлень, серед яких найвагомішими, на нашу думку, є:

1. Особистий досвід спілкування громадянина з працівниками ОВС з питань, які доводилося вирішувати йому або членам його сім'ї (звернення, коли вони є потерпілими від правопорушень або злочинних посягань, свідками або звинуваченими, з приводу отримання довідок або документів тощо), коли поведінка конкретного працівника міліції формує загальне враження громадянина про роботу та можливості всієї системи ОВС.

2. Досвід спілкування з працівниками ОВС родичів, колег або знайомих, які своїми відгуками-враженнями про їхню роботу або підтверджують думку громадян, сформовану на підставі власного досвіду, або можуть вплинути на її зміну на краще чи на гірше; інформація, отримувана із засобів масової комунікації (преса, телебачення, радіо, Інтернет), яка є різною за змістом (від невеликої кількості позитивної до такої, що значно переважає, негативної).

3. Соціальні уявлення, тобто суспільна свідомість (за концепцією С. Московічі), вивчення яких є дуже важливими, адже вони відображають реальність, як впливає на поведінку індивідів, суспільне життя. На думку В. Москаленко, особливо важливо знати, як виникають такі уявлення. Важливо бути переконаним у їх справедливості і знати їхній примусовий для індивіда характер. У ширшому плані – це якості буденного практичного мислення, спрямовані на освоєння і осмислення соціального матеріалу та ідеального оточення [199].

4. Індивідуальні оцінки критеріїв відносин довіри з іншою людиною. Особистість довіряє тому, з ким вона ідентифікована, і остерігається довіряти людині, яку вона сприймає як представника іншої спільноти, керуючись при цьому певними соціальними стереотипами, досвідом (особистим та інших), уявленнями про норми поведінки, очікуваннями певної поведінки.

5. Важливим аспектом в уявленнях громадян є і певна «інерційність» довіри, що виявляється у випадках, коли, незважаючи на уже сформовану думку про роботу правоохоронних органів та відповідні очікування, громадяни стикаються з іншою ситуацією. При цьому раніше сформована та закріплена у свідомості думка залишається домінантною, незважаючи на невідповідність між «сьогоднішніми» реальними подіями й очікуваннями [59].

6. Варто пам'ятати і про стійкість довіри – сформований негативний рівень довіри в суспільстві має здатність тривалий час залишатися без змін, адже коли в більшості населення вже сформоване негативне уявлення про роботу працівників ОВС, то мала ймовірність виникнення у громадян бажання перевірити на особистому досвіді його достовірність. Для зміни наявних негативних очікувань щодо роботи міліції необхідна критична маса протилежних факторів, які спростували б уже наявний негатив.

Соціально-психологічні уявлення мають одночасно відповідати декільком критеріям. По-перше, вони повинні бути більш-менш правдиві, давати людині правильні підказки, чого чекати. По-друге, вони мають бути психологічно комфортні, тобто людині має бути приємно так думати. По-третє, людині важливо мати схожі уявлення з представниками зі свого соціального оточення, щоб бути «своїм». Саме тому деякі люди підсвідомо можуть відступати від «правдивого» образу задля психологічного комфорту, якихось самовиправдань або належності до якоїсь соціальної групи. Вивчаючи думки респондентів про довіру до працівників ОВС, ми можемо проаналізувати феномен свідомості – цілісне уявлення про правоохоронну систему, у якому синтезовано власний досвід респондента, розповіді близького та далекого оточення, інформацію із ЗМІ, фільмів, книг, анекдотів, байок тощо.

Отже, довіра людини до працівників ОВС визначається синтезом власного та групового досвіду взаємодії з працівниками поліції в уявленні про неї. Саме довіра змушує людину діяти в умовах невизначеності, оскільки

є тим фактором, покладаючись на який, особа розраховує на позитивний результат своєї діяльності. Так, за результатами частотного аналізу найвагомішими чинниками, які впливають на довіру громадян до працівників ОВС, є: ксенофобські тенденції працівників ОВС; схильність до альтруїзму працівників ОВС; провокування громадян хабарництвом працівників ОВС; повага в середовищі оточення; готовність працівників ОВС допомагати громадянам України; дотримання конфіденційності працівниками ОВС; психологічна сумісність; чесність та відкритість під час взаємодії; охайність і привабливість працівників ОВС; відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС; реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах; соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами. Саме ці якості мають демонструвати працівники ОВС, спілкуючись з представниками громади, в якій би ролі не виступали їх візаві – потерпілого, свідка, підозрюваного, звинувачуваного або просто мешканця дільниці. Саме на цих якостях також треба наголошувати, висвітлюючи у ЗМІ діяльність поліції (міліції).

3.3.2. Аналіз афективного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ

Афективний компонент включає емоційне ставлення суб'єктів довіри один до одного, їх загальне враження один про одного, про ситуацію взаємодії, оцінку значущості ситуації взаємодії, взаємну оцінку змісту спілкування і його значущість для обох суб'єктів. В емоційно-оцінний компонент входять такі феномени, як рівень приязні, єдності, зацікавленості в контекстах взаємодії. Ці феномени відіграють роль пускового чинника виявлення довіри. Афективний компонент містить оцінку індивідами позицій інших, їх моральності, порядності і на фоні цього – відчуття особистої безпеки. Афективний компонент відносин довіри визначався нами як емоційне ставлення громадян до працівників органів внутрішніх справ, що

впливає на рівень довіри в системі відносин «громадяни – працівники органів внутрішніх справ».

Аналіз особливостей афективного компонента у структурі відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ здійснювався за допомогою питань анкети № 5, 9, 12, 13 (Дод. А9, А9.1, А9.2), блока питань авторської методики «Довіра до ОВС» (№ 11, 17, 21, 22, 23, 25) (Дод. А1).

Досліджуваним громадянам (N=443) було запропоновано оцінити успішність виконання працівниками органів внутрішніх справ покладених на них завдань. Перелік основних завдань складався із 10 позицій (див. Дод. А9..), які було взято із бази науково-дослідної лабораторії соціальної і психологічної роботи в ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ (табл. 3.3.2.1).

Таблиця 3.3.2.1

Відсоткове співвідношення оцінок громадян успішності виконання працівниками ОВС своїх професійних обов'язків

Основні завдання	Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
1. Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих	9,0	48,1	35,2	7,7	100,0
2. Охорона громадського порядку	21,7	52,4	20,1	5,9	100,0
3. Забезпечення безпеки дорожнього руху	26,2	49,2	16,9	7,7	100,0
4. Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т. ін.)	41,8	39,7	11,7	6,8	100,0
5. Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення по допомогу, припинення злочинних дій)	34,5	44,5	13,1	7,9	100,0
6. Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (грабежі, розбій, убивство)	30,0	40,9	16,0	13,1	100,0
7. Профілактична робота із запобігання	42,4	38,6	12,0	7,0	100,0

злочинам: робота з населенням загалом і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)					
<i>Продовження Табл. 3.3.2.1</i>					
8. Боротьба зі злочинами в економічній сфері	48,1	26,9	12,0	13,1	100,0
9. Боротьба з організованою злочинністю	36,8	38,8	11,5	12,9	100,0
10. Боротьба з корупцією і хабарництвом	65,7	19,0	6,1	9,3	100,0

Як бачимо з табл. 3.3.2.1, у більшості опитаних громадян оцінки успішності виконання працівниками ОВС своїх професійних обов'язків коливаються від «поганої» (боротьба з корупцією та хабарництвом – 65,7%, боротьба зі злочинами в економічній сфері – 48,1%, профілактична робота з запобігання скоєнню злочинів – 42,4%, боротьба зі злочинами проти громадян – 41,8%) до «задовільної» (охорона громадського порядку – 52,4%, безпека дорожнього руху – 49,2%, захист майна населення – 44,5%, боротьба з організованою злочинністю – 38,8%), що негативно відбивається на відносинах довіри громадян до працівників ОВС. Результати дослідження емоційної складової довіри підтверджують, що довіра громадян до працівників ОВС є суб'єкт-суб'єктним ставленням, яке залежить від двох суб'єктів взаємодії (зафіксовано чинники негативних емоцій громадян, які зумовлено неможливістю вирішити справи, які є поза компетентністю правоохоронних органів, до яких звертаються громадяни), а тому підвищення емоційної складової відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ потребує також комунікативної культури і самих громадян.

Отже, найбільше відсоткове навантаження отримало завдання № 10 «боротьба з корупцією і хабарництвом» – понад 65% досліджуваних оцінили виконання його як «погане». Справді, однією з головних соціально-економічних проблем сучасного українського суспільства є досить високий

рівень корупції та хабарництва. Соціальна сутність корупції виявляється насамперед у тому, що вона має історичні витoki й соціальні передумови. Корупція – не просто соціальне, а й психологічне та моральне явище. Адже вона не існує відокремлено від людей – їхньої поведінки, діяльності. Корупція – це спосіб мислення, який зумовлює спосіб життя. Найпоширенішим видом корупційних злочинів є давання хабара і отримання його. Визначаючи сутність хабарництва та корупції, варто враховувати, що корупція не може бути зведена до будь-якого конкретного суспільно небезпечного діяння, до певного правопорушення [269].

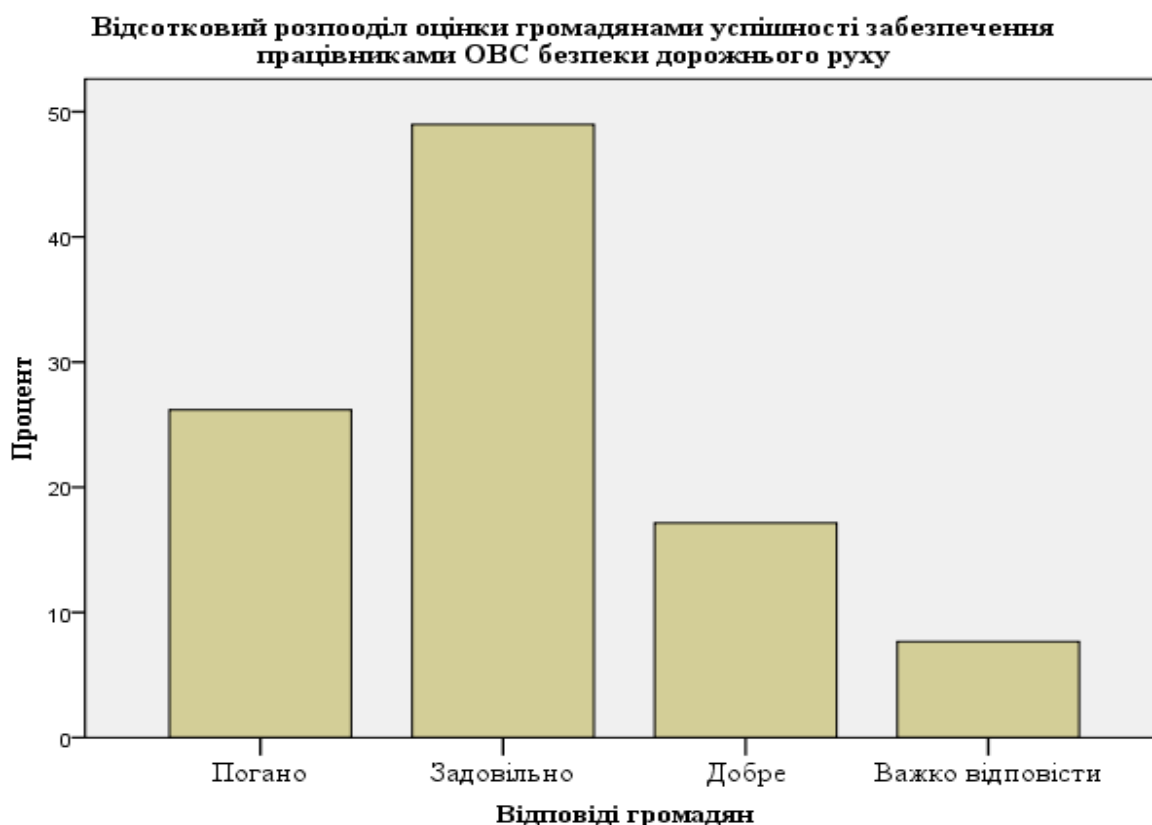
Дослідник Г. Севрюкова, вважає, що традиція хабарництва іманентно притаманна історії формування державного апарату, що історіографія згаданої проблеми є необхідною умовою вдосконалення кримінального законодавства України про відповідальність за хабарництво, а також наголошує на важливому значенні рівня моральності та правосвідомості громадян на сучасному етапі розвитку суспільних відносин в умовах розбудови незалежної правової демократичної держави [269, с. 56].

Як засвідчують дані рис. 3.3.2.1, громадян найбільше влаштовує виконання працівниками ОВС завдань охорони громадського порядку, хоча оцінюють вони його задовільно.

Рис. 3.3.2.1. Відсотковий розподіл оцінок громадян успішності здійснення працівниками ОВС охорони громадського порядку

На рис. 3.3.2.1 помітна тенденція до задовільної оцінки дотримання громадського порядку працівниками ОВС, близько 52% опитаних саме так оцінили виконання цього завдання (див. Дод. М 3.1.). Громадський порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися в певному суспільстві, тобто це система врегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які становлять режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян [254].

Рис. 3.3.2.2. Діаграма розподілу відповідей громадян щодо оцінки успішності забезпечення працівниками ОВС безпеки дорожнього руху

На рис. 3.3.2.2 зображено розподіл відповідей громадян щодо успішності забезпечення працівниками ОВС безпеки дорожнього руху.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [389]. Термін «безпека» означає «стан, коли кому-небудь ніщо не загрожує» [65]. Якщо перевести його в термін «безпека дорожнього руху» та співвіднести із соціально-психологічним змістом, то в результаті отримаємо визначення: безпека дорожнього руху – це стан, коли учасникам дорожнього руху ніщо не загрожує. Так, 49,2% громадян задовільно оцінюють виконання міліцією цього завдання, проте треба пам'ятати, що на безпеку дорожнього руху впливає безліч факторів, як об'єктивних (конструктивні параметри і стан дороги, інтенсивність руху транспортних засобів і пішоходів, облаштування доріг спорудами та засобами регулювання, пора року, доби), так і суб'єктивних (стан водіїв і пішоходів, порушення ними встановлених правил, кваліфікаційний рівень працівників ОВС, схильність до незаконних дій одних і других).

Боротьбу з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство та ін.) (див. табл. 3.3.2.1. та Дод. М.3.3.) громадськість оцінює «погано» – 41,8%. Більшість вуличних насильницьких злочинів скоюють в умовах неочевидності в темний час доби, що суттєво ускладнює їх розкриття та покарання винних. Ця особливість негативно позначається на довірі населення до правоохоронних органів, які не можуть гарантувати особисту і майнову безпеку людей під час перебування у громадських місцях, та негативно позначається на іміджі держави на міжнародній арені. Неефективність запобігання цій категорії злочинів з боку органів внутрішніх справ пов'язана із системною кризою профілактичної діяльності, орієнтованістю галузевих служб і підрозділів на першочергове виконання показників оцінювання оперативно-службової діяльності та формальне реагування на повідомлення про вже скоєні в умовах неочевидності злочини на вулицях та в інших громадських місцях. Внаслідок цього керівний склад органів внутрішніх справ постійно опиняється в ситуації, коли раз у раз доводиться виправдовуватися за непрофесійність дій

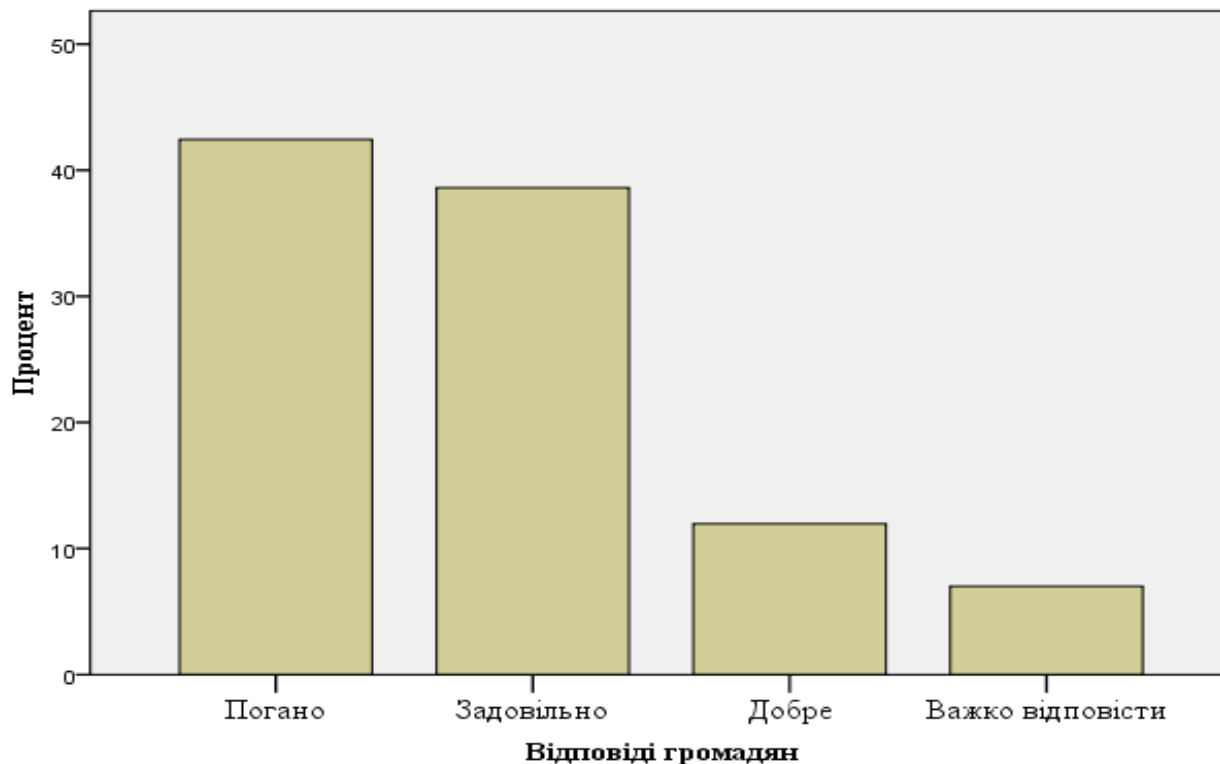
підлеглих, удавати стабільність, а часом і надумане покращення криміногенної ситуації у громадських місцях, заспокоювати громадську думку твердженнями про нібито малозначущість та хуліганську спрямованість більшості «вуличних» насильницьких злочинів. Такий підхід лише шкодить повноцінному дослідженню проблеми злочинності на вулицях та в інших громадських місцях, що завжди викликає значний суспільний резонанс і потребує ефективного вирішення на державному рівні.

Захист особистості та її майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення по допомогу, припинення злочинних дій) працівниками органів внутрішніх справ отримав оцінку «задовільно» у 44,5% опитаних (див. табл. 3.3.2.1 та Дод. М.3.3.). Тобто більшість опитаних громадян не надіються на особистий захист та захист свого майна працівниками ОВС, віддаючи перевагу альтернативним методам самооборони.

У сучасний період в нашій державі все гостріше постають питання забезпечення безпеки, особистої захищеності українських громадян. І хоча в ієрархії цілей правоохоронної діяльності на перший план і поставлена особистість, її життя і здоров'я, права і свободи, жертва продовжує залишатися значною мірою поза полем зору. Тому 40,9% громадян «задовільно» оцінюють успішність боротьби працівників ОВС з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (див. табл. 3.3.2.1). Під злочинами проти громадської безпеки у кримінально-правовій літературі розуміють суспільно небезпечні, передбачені Кримінальним кодексом України винні діяння (дія або бездіяльність), вчинені суб'єктами злочину, що порушують громадську (загальну) безпеку і створюють підвищену небезпеку для оточення.

Профілактика правопорушень також розглядається як особливий вид соціальної практики, що забезпечує перетворення суспільних відносин, в результаті якого усуваються або нейтралізуються умови (причини, фактори), що сприяють протиправній поведінці.

Відсотковий розподіл оцінки громадянами проведення профілактичної роботи ...

Рис. 3.3.2.3. Діаграма розподілу відповідей громадян щодо проведення працівниками ОВС профілактичної роботи із запобігання злочинам

За результатами нашого дослідження 42,4% громадян стан проведення профілактичної роботи з запобігання злочинам оцінюють як «поганий» (рис. 3.3.2.3). Потрібно пам'ятати, що соціальна значущість профілактики злочинів визначається низкою обставин. Будучи найбільш дієвим засобом боротьби зі злочинністю, вона передусім забезпечує виявлення і нейтралізацію її причин. Значною мірою це запобігання самої можливості вчинення злочинів. У процесі профілактики криміногенні фактори можуть піддаватися впливу тоді, коли вони ще не набрали сили і через це їх легше можна усунути. Поряд з цим, арсенал засобів запобігання злочинам дає змогу припинити почату злочинну діяльність, не допустивши шкідливих наслідків. Профілактика злочинності дає можливість вирішувати питання боротьби з нею найбільш гуманними способами, з найменшими втратами для суспільства. Профілактика є однією з функцій органів внутрішніх справ усіх рівнів, їх

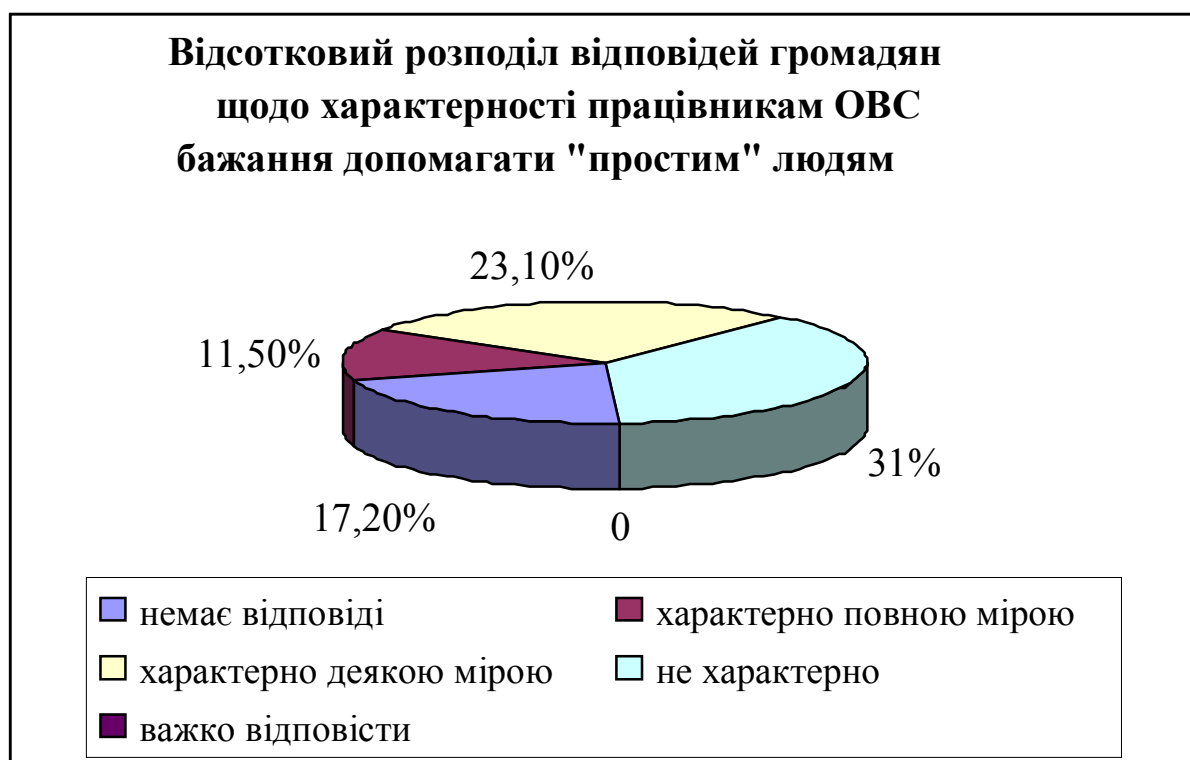
галузевих служб, підрозділів та працівників, що здійснюють у межах своєї компетенції загальну та індивідуальну профілактику, запобігання злочинам на стадії готування, а також припинення вже розпочатих. Компетенція суб'єктів запобігання злочинам визначається законодавчими та іншими нормативними актами, а також загальними та індивідуальними положеннями про той чи інший орган внутрішніх справ.

У нашому суспільстві паразитують організовані злочинні структури, фундаментом яких є фінансовий потенціал тіньової економіки, яка є самовідтворювальною економічною системою, що породжує тіньове право, тіньову мораль, тіньову організацію. Отже, 48,1% громадян оцінюють успішність виконання працівниками ОВС своїх завдань у сфері боротьби зі злочинами в економічній сфері «погано» (див. табл. 3.3.2.1). У зв'язку з цим сучасна економічна розвідка, яка повинна проводитися в інтересах ОВС, має суттєві відмінності від традиційної оперативно-розшукової діяльності. Розвідувальна діяльність набуває більш самостійного характеру, організаційно та функціонально відокремленого від завдань поточного супроводження правоохоронної діяльності засобами традиційної оперативно-розшукової діяльності.

Що стосується боротьби з організованою злочинністю, то оцінки респондентів розділились: 36,8% – оцінюють успішність роботи працівників ОВС у цій сфері як «погану», 38,8% – «задовільно». Такі оцінки громадян можна пояснити тим, що на активізацію організованої злочинності впливають: зниження життєвого рівня населення, подальша його майнова диференціація, поширення приватновласницької психології, ослаблення владних й управлінських структур, різка політизація громадського життя, зниження довіри до офіційних інститутів держави. Безпосередньо на організовану злочинність впливає й «війна законів», відсутність демократичних механізмів контролю за владними й управлінськими структурами, певна лібералізація відповідальності за діяння, що посягають на суспільні інтереси, відсутність дієвої системи фінансового контролю доходів

і витрат громадян та посадових осіб і пов'язана із цим неефективна боротьба з корупцією.

Згідно з чинним законодавством основними завданнями працівників ОВС є: забезпечення особистої безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, законних інтересів; запобігання правопорушенням та їх припинення; охорона й забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили; убезпечення дорожнього руху; захист власності від злочинних посягань; виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень; участь у поданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння в межах її компетенції державним органам, підприємствам, установам та організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків. Проте така важлива характеристика, як бажання допомогти «простим людям», отримала у наших респондентів невисоку оцінку (рис. 3.3.2.4).

Рис. 3.3.2.4. Діаграма розподілу відповідей громадян щодо характерності для працівників ОВС бажання допомогти «простим» людям.

Багато проблем, із якими населення звертається до ОВС, найчастіше перебувають поза їхньою компетенцією. У результаті неможливість залагодити свої справи за допомогою працівників органів внутрішніх справ викликає у людей, які до них звертаються, негативні емоції стосовно представників райвідділів, їм приписують масу негативних якостей. Проте не тільки негативне ставлення до працівників ОВС з боку громадян, але і до населення з боку правоохоронців, відбивається на особливостях їхньої взаємодії.

Отже, афективний компонент довіри пов'язаний з оцінно-емоційною сферою громадян. Узагальнення отриманих даних засвідчило, що оцінка громадянами успішності виконання міліцією покладених на неї завдань відображає негативне емоційне сприйняття населенням працівників ОВС, загальне враження один про одного, емоційні оцінки результатів діяльності та певних очікувань. Така оцінка, на жаль, коливається від «поганої» до «задовільної». Результати дослідження дають підставу стверджувати, що рівень довіри населення до міліціонерів значною мірою залежить від переконаності громадян в успішності виконання міліціонерами службових завдань. Тобто якщо громадяни будуть задоволені роботою міліціонерів, станом правопорядку в районі їх проживання, то вони зможуть довірити правоохоронцям захист свого життя, власності, інших законних прав та інтересів. Отже, аналіз емпіричних результатів засвідчив низький ступінь ставлення за більшістю показників змістових характеристик афективного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

3.3.3. Аналіз конативного компонента довіри громадян

Конативний компонент відносин довіри визначався нами як поведінкові інтенції, що впливають на визначення особистістю своєї ролі у забезпеченні певного рівня довіри в системі відносин «громадяни – працівники органів внутрішніх справ», що пов'язані з намірами на

гармонійність стосунків, відчуття особистої безпеки, доброзичливість, незалежність думок і дій, можливість вибору, ризиковість, традиційність поведінки.

Змістові *характеристики конативного компонента* відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ проаналізовано за допомогою питань методики «Портрет цінностей» Ш. Шварца, на основі результатів якої було визначено типи цінностей, які впливають на рівень довіри громадян до поліції (міліції).

Відомо, що система ціннісних орієнтацій виражає змістове ставлення людини до соціальної дійсності і в цьому аспекті визначає мотивацію її поведінки, істотно впливає на усі сфери її діяльності. Це складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особи, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, надаючи сенс і напрям особистим позиціям, поведінці, вчинкам та довірі. Зокрема, було констатовано, що довіра громадян до працівників органів внутрішніх справ прямо залежить від конформізму ($r = 0,708$, $p < 0,01$), мотиваційною ціллю якого є обмеження дій, прагнень та схильностей, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми. Визначено також обернений кореляційних зв'язок з такими цінностями, як «безпека» ($r = -0,734$, $p < 0,01$), «самостійність» ($r = -0,616$, $p < 0,01$), «доброзичливість» ($r = -0,634$, $p < 0,01$) (табл. 3.3.3.1).

Таблиця 3.3.3.1

Кореляційна матриця зв'язку цінностей громадян та довіри до працівників органів внутрішніх справ

N=443, Коефіцієнти кореляції за Спірменом	Довіра працівникам ОВС	Конформізм	Традиція	Доброзичливість	Універсалізм	Самостійність	Стимуляція	Гедонізм	Досягнення	Влада	Безпека
1. Довіра працівникам ОВС	1,00 0	,708**	,042	-,634**	,023	-,616**	-,052	-,015	,005	,021	-,734**

Продовження Табл. 3.3.3.1

1. Конформізм (Ш.Шварц)	,708**	1,000	,616**	,428**	,530**	,337**	,194**	,204**	,458**	,353**	-,114
2. Традиція	,051	,616**	1,000	,396**	,598**	,358**	,131*	,189**	,324**	,247**	-,058
3. Доброзичливість	-,634**	,428**	,396**	1,000	,553**	,599**	,262**	,306**	,403**	,225**	,008
4. Універсалізм	,023	,530**	,598**	,553**	1,000	,620**	,229**	,180**	,389**	,193**	-,018
5. Самостійність	-,616**	,337**	,598**	,553**	1,000	1,000	,442**	,416**	,616**	,424**	,041
6. Стимуляція	-,052	,194**	,131*	,262**	,229**	,442**	1,000	,590**	,531**	,516**	-,008
7. Гедонізм	-,015	,204**	,189**	,306**	,180**	,416**	,590**	1,000	,431**	,485**	-,020
8. Досягнення	,005	,458**	,324**	,403**	,389**	,616**	,531**	,431**	1,000	,734**	-,086
9. Влада	,021	,353**	,247**	,225**	,193**	,424**	,516**	,485**	,734**	1,000	-,026
10. Безпека	-,734**	-,114	-,058	,008	-,018	,041	-,008	-,020	-,086	-,026	1,000

Примітка: дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$

Отже, довіра громадян до працівників органів внутрішніх справ прямо залежить від конформізму (див. табл. 3.3.3.1), мотиваційною ціллю цієї цінності є обмеження дій, прагнень та схильностей, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми. Характерність конформізму для громадян свідчить про те, що вони схильні стримувати себе у щоденному житті та взаємодії з іншими, їм властиві такі риси, як слухняність, самодисципліна, чемність, а отже і довіра до працівників ОВС як представників правоохоронної системи, що покликані захищати та забезпечувати безпеку громадян. Обернений кореляційний зв'язок з такими цінностями, як «безпека», «самостійність», «доброзичливість», є свідченням того, що громадяни бажають добробуту, соціального порядку, національної безпеки для своєї сім'ї та близького оточення, проте не відчують цього, а тому і не довіряють працівникам ОВС. Як тільки громадяни почуватимуться у безпеці в своїй державі, то вони довірять працівникам органів внутрішніх справ.

На рівні індивідуальних пріоритетів був підрахований середній бал і відсоткове навантаження для кожного з десяти типів цінностей та визначено домінантні цінності у досліджуваних громадян.

Таблиця 3.3.3.2

Середні показники значущості типів цінностей на рівні індивідуальних пріоритетів

Ранг	Типи цінностей	М(сер.) середнє значення	Відсоткове навантаження (%)
5	Конформність	12,04	27,1
2	Традиції	14,74	33,2
7	Доброзичливість	8,70	19,2
1	Універсалізм	15,65	35,3
4	Самостійність	12,57	28,3
9	Стимуляція	6,32	14,2
10	Гедонізм	5,99	12,7
3	Досягнення	14,65	33,0
8	Влада	6,4	14,4
6	Безпека	11,06	24,9

Якщо проранжувати відсоткове навантаження типів цінностей за значущістю в загальній групі досліджуваних (N=443) громадян, то вони розмістяться в такому порядку: універсалізм (35,3%); традиція (33,2%); досягнення (33%); самостійність (28,3%); конформність (27,1%); безпека (24,9%); доброзичливість (19,2%); влада (14,4%); стимуляція (14,2%); гедонізм (12,7%). Найбільшу масову частку серед нормативних ідеалів становлять такі: «універсалізм», «традиція», «досягнення», «самостійність», «конформність», «безпека». Важливість цінностей «універсалізму» і «традиції» свідчать про значущість традиційних способів поведінки, які є символом групової солідарності й гарантією виживання, тому розуміння їх, прийняття, певна толерантність до інших в цьому відношенні, комфорт і добробут людей, які живуть в цих традиціях і нормах поведінки, є мотиваційною ціллю цих груп цінностей. Отже, певна традиційність

ставлення до працівників ОВС в українському суспільстві також може бути наслідком групової солідарності в оцінках їх діяльності.

«Досягнення» (наприклад, успішність, амбітність) підкреслюють активний вияв компетентності та спрямованості в безпосередній взаємодії, тоді як цінність «конформізм», схильність стримувати себе у щоденному житті та взаємодії з іншими свідчить про певну амбівалентність бажань та реальних дій громадян. Тобто громадяни ніби й готові довіряти працівникам ОВС, але на реально не довіряють – чи то через суспільні стереотипи, чи через особистий негативний досвід взаємодії.

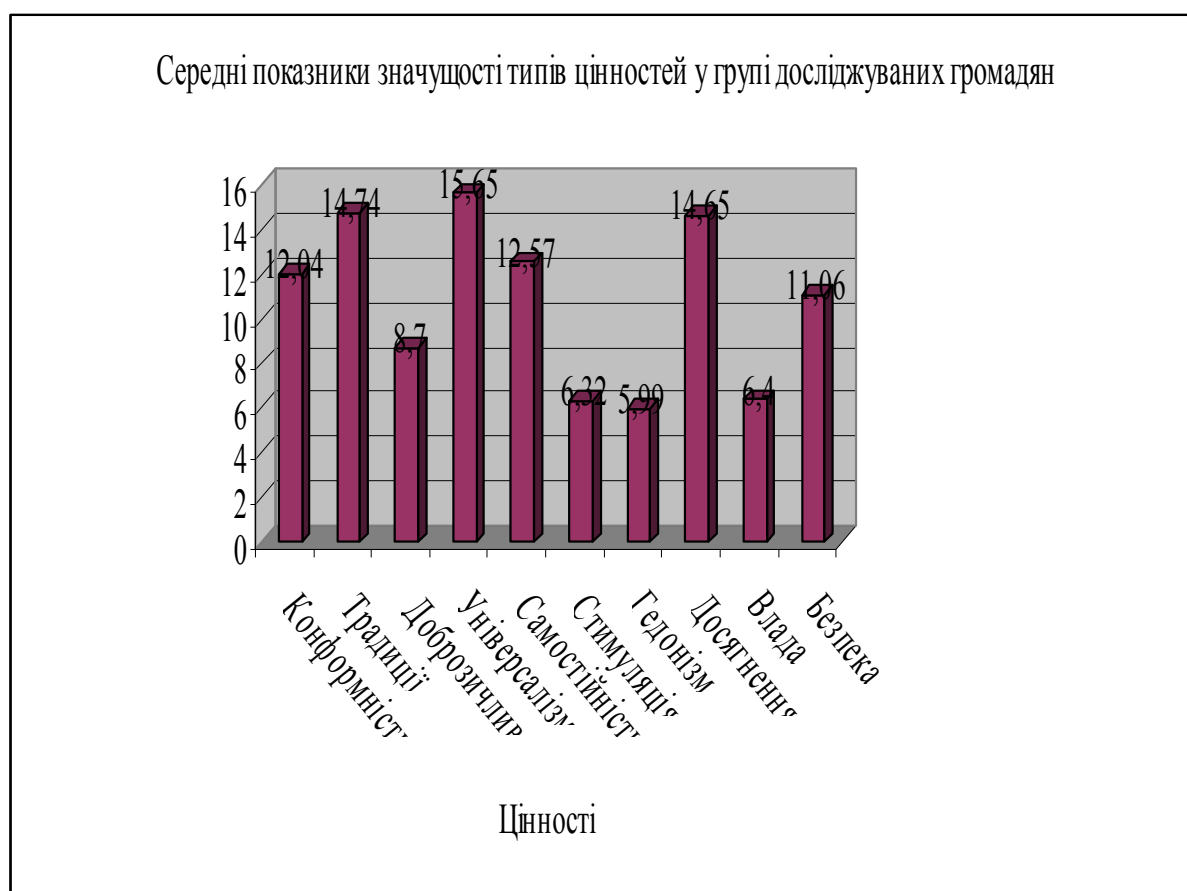
«Самостійність» відображає потреби організму в самоконтролі та самоврядуванні, а також потреби в автономності й незалежності. Визначальна мета цього типу цінностей – у самостійності мислення і вибору способів дії, творчості й дослідницькій активності.

Цінності, які стосуються колективної «безпеки», значною мірою виражають мету безпеки і для особистості (соціальний порядок, безпеку родини, національну безпеку, взаємодопомогу, почуття належності, здоров'я) і для громадськості загалом. Серед базових потреб людини є і її власна безпека. Тому, коли людина наділяє об'єкти навколишнього світу різною значущістю або цінністю для себе, однією з важливих цінностей залишається її власна безпека. Людина вступає у взаємодію зі світом не тільки тоді, коли його об'єкти безпечні, але й коли значущі. Саме завдяки тому, що довіра надає об'єктам навколишнього світу властивості безпеки і значущості ще до акту взаємодії, вона перетворюється у фундаментальну умову цієї взаємодії. Тому довіру можна визначити як умову взаємодії людини зі світом, яка передує самій взаємодії.

Громадяни перебувають у певному «підвішеному стані» щодо довіри до працівників органів внутрішніх справ. На нашу думку, для того щоб формувати певний рівень довіри громадян, потрібно позитивно впливати і на колективні, суспільні цінності і на правосвідомість, формувати позитивний імідж міліції як правозахисної структури. Цінності змінюються повільно, а

перетворень потребує країна загалом. Варто додати, що цінності за Шварцом мало пов'язані з конкретними намірами на модернізацію.

Аналізуючи середні показники значущості типів цінностей у групі досліджуваних громадян (див. рис. 3.3.3.1), можемо визначити рейтинг домінантних ціннісних орієнтацій на рівні індивідуальних пріоритетів: «універсалізм» ($X_c=15,65$) – мотиваційна ціль цієї групи цінностей – розуміння, прийняття, толерантність, захист добробуту всіх людей; «традиції» ($X_c=14,74$) – мотиваційною ціллю цієї цінності є повага, прийняття звичаїв та ідей, які культура чи релігія декларує людині,

Діаграма 3.3.3.1. Середні показники значущості типів цінностей громадян (1 – конформізм, 2 – традиція, 3 – доброзичливість, 4 – універсалізм, 5 – самостійність, 6 – стимуляція, 7 – гедонізм, 8 – досягнення, 9 – влада, 10 – безпека)

традиційний спосіб поведінки стає символом групової солідарності, виявом єдиних цінностей та гарантією виживання; «досягнення» ($X_c=14,65$) – провідна ціль – особистий успіх завдяки компетентності відповідно до соціальних стандартів, адже вияв компетентності зумовлює соціальне

схвалення; «конформність» ($X_c=15,65$) – характеристика цієї цінності була наведена вище, в описі кореляційних зв'язків; «безпека» ($X_c=11,06$) – мотиваційна ціль – гармонія і стабільність, «безпека для мене і моїх близьких». Отже, можна стверджувати, що конативний компонент відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, який представлено ціннісними орієнтаціями, з одного боку, є результатом порівняння потреб індивіда з можливістю реалізувати їх у конкретних умовах, а з другого – ще не передбачає наявності в індивіда схильності реагувати (діяти) в напрямі цього об'єкта певним чином. Для переважання такого реагування необхідно актуалізувати об'єкт ціннісного вибору ситуації, де ціннісні уявлення були б стимулом психічної діяльності, а їхній зміст і спрямованість – результатом цієї діяльності на основі усвідомленої потреби.

3.3.4. Особливості конфігурації структурних складових довіри до працівників органів внутрішніх справ

Розгляд особливостей окремих компонентів структури довіри потребує врахування того, що ці особливості детермінуються цілісністю цієї структури, яка впливає на домінування певних компонентів цієї структури, якими зумовлено тенденцію динаміки довіри, її сутність та структурну характеристику, що виявляється у конфігурації структурних компонентів. Отже, з метою визначення узагальнених змінних, що характеризують відносини довіри громадян до працівників ОВС, визначалась *конфігурація структурних складових* відносин довіри. Для цього було здійснено *факторний аналіз* основних змінних, що відображають змістову наповненість виділених нами структурних складових довіри.

У результаті проведення *факторного аналізу* було визначено 5 факторів (56,98% від загальної дисперсії), які визначили домінування тих індикаторів, в яких узагальнено зміст довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

Так, **перший фактор** об'єднав змінні, отримані на основі таких шкал авторської методики «Довіра до ОВС» як: соціальний капітал (M1 емп. = 0,88; при M1 крт. <0,5); стереотипність сприйняття (M1 емп. = 0,84; при M1 крт. <0,5); спосіб соціального зв'язку (M1 емп. = 0,90; при M1 крт. <0,5); фаховість (M1 емп. = 0,90; при M1 крт. <0,5); самоприйняття (M1 емп. = 0,89; при M1 крт. <0,5); людський капітал (M1 емп. = 0,90; при M1 крт. <0,5); досвід (M1 емп. = 0,91; при M1 крт. <0,5); соціальна солідарність (M1 емп. = 0,83; при M1 крт. <0,5). Показники цих шкал включають наступні індикатори структурних компонентів довіри: використання службового становища для особистого збагачення (M1 емп. = 0,77; при M1 крт. <0,5); хабарництво та користолюбство (M1 емп. = 0,77; при M1 крт. <0,5); вседозволеність (M1 емп. = 0,84; при M1 крт. <0,5); грубість, нахабність (M1 емп. = 0,85; при M1 крт. <0,5); оказамилювання, небажання виконувати свої обов'язки (M1 емп. = 0,83; при M1 крт. <0,5); професіоналізм (M1 емп. = 0,67; при M1 крт. <0,5); працьовитість (M1 емп. = 0,68; при M1 крт. <0,5); неправда, обман (M1 емп. = 0,85; при M1 крт. <0,5); цинізм (M1 емп. = 0,88; при M1 крт. <0,5); сміливість (M1 емп. = 0,71; при M1 крт. <0,5); освіченість, культура (M1 емп. = 0,67; при M1 крт. <0,5); неорганізованість (M1 емп. = 0,86; при M1 крт. <0,5); оперативність (M1 емп. = 0,66; при M1 крт. <0,5); пияцтво (M1 емп. = 0,81; при M1 крт. <0,5); садизм, застосування незаконного насильства (M1 емп. = 0,83; при M1 крт. <0,5); бажання допомоги (M1 емп. = 0,66; при M1 крт. <0,5).

Отже, цей фактор більшою мірою зібрав змістові характеристики, що репрезентують когнітивний компонент відносин довіри. Перераховані змінні, що увійшли до зазначеного фактора, пов'язані зі знаннями та уявленнями громадян про особливості особистісних характеристик працівників ОВС. Оскільки найбільше факторне навантаження отримала шкала «досвід» (M1 емп. = 0,91; при M1 крт. <0,5), тому ми і назвемо цей фактор *«Досвід взаємодії громадян з працівниками ОВС»*.

Другий фактор (16,65% загальної дисперсії) включив блок особистісних характеристик, що стосуються бажаного образу працівника ОВС (дані відповідей на запитання «Які якості повинен мати працівник ОВС для того, щоб Ви йому довіряли?»): законослухняний (M1 емп. = 0,60; при M1 крт. <0,5); доброзичливий (M1 емп. = 0,65; при M1 крт. <0,5); комунікабельний (M1 емп. = 0,63; при M1 крт. <0,5); справедливий (M1 емп. = 0,64; при M1 крт. <0,5); ввічливий (M1 емп. = 0,59; при M1 крт. <0,5); надійний (M1 емп. = 0,66; при M1 крт. <0,5); професіонал (M1 емп. = 0,68; при M1 крт. <0,5); вміє висловити свою думку (M1 емп. = 0,51; при M1 крт. <0,5); розумний (M1 емп. = 0,57; при M1 крт. <0,5); щирий (M1 емп. = 0,57; при M1 крт. <0,5); охайний (M1 емп. = 0,58; при M1 крт. <0,5); ставиться до людей так, як би хотів щоб ставились до нього (M1 емп. = 0,60; при M1 крт. <0,5); гуманний, людяний (M1 емп. = 0,62; при M1 крт. <0,5); фізично підготовлений (M1 емп. = 0,62; при M1 крт. <0,5); культурний (M1 емп. = 0,65; при M1 крт. <0,5); лояльний (M1 емп. = 0,61; при M1 крт. <0,5); тверезий, без шкідливих звичок (M1 емп. = 0,58; при M1 крт. <0,5); виконавчий (M1 емп. = 0,51; при M1 крт. <0,5); врівноважений (M1 емп. = 0,69; при M1 крт. <0,5); стриманий (M1 емп. = 0,63; при M1 крт. <0,5); не брати хабарів (M1 емп. = 0,60; при M1 крт. <0,5); чесний (M1 емп. = 0,62; при M1 крт. <0,5); вміти вислухати (M1 емп. = 0,57; при M1 крт. <0,5), відповідальний (M1 емп. = 0,52; при M1 крт. <0,5); вмотивований (M1 емп. = 0,61; при M1 крт. <0,5); завзятий (M1 емп. = 0,58; при M1 крт. <0,5).

Дані характеристики репрезентують когнітивний компонент відносин довіри, адже відображають знання та уявлення громадян про характеристики працівників ОВС, які заслуговують на довіру. Даний фактор складається із очікуваних професійних та особистісних якостей працівників ОВС. Оскільки найбільше факторне навантаження отримали такі якості, як врівноважений, надійний, справедливий, культурний, то ми назвали даний фактор *«Особистісні характеристики працівників ОВС»*.

Третій фактор (9, 94% дисперсії) включив змінні, які характеризують негативні оцінки громадян успішність виконання поліцією (міліцією) покладених на неї завдань: охорона громадського порядку (M1 емп. = -0,59; при M1 крт. <0,5); забезпечення безпеки дорожнього руху (M1 емп. = -0,57; при M1 крт. <0,5); боротьба з легкими та середньої тяжкості злочинами проти громадян (M1 емп. = -0,63; при M1 крт. <0,5); захист майна громадян (M1 емп. = -0,55; при M1 крт. <0,5); боротьба з тяжкими злочинами (M1 емп. = -0,68; при M1 крт. <0,5); профілактична робота з запобігання злочинам (робота з населенням у цілому і з групами ризику (M1 емп. = -0,61; при M1 крт. <0,5); боротьба зі злочинами в економічній сфері (M1 емп. = -0,60; при M1 крт. <0,5); (M1 емп. = -0,63; при M1 крт. <0,5); боротьба з організованою злочинністю (M1 емп. = -0,59; при M1 крт. <0,5); боротьба з корупцією і хабарництвом (M1 емп. = -0,75; при M1 крт. <0,5).

Оскільки цей фактор зібрав змістові характеристики з негативними оцінками діяльності працівників ОВС, що репрезентують більшою мірою афективний компонент відносин довіри, то його було означено як *«Негативне ставлення громадян до працівників ОВС»*.

Четвертий фактор (6,69% дисперсії) включив змінні, які пов'язані з оцінкою якості життя громадян за такими категоріями: робота (M1 емп. = 0,76 при M1 крт. <0,5); особисті досягнення і прагнення (M1 емп. = 0,79; при M1 крт. <0,5); здоров'я (M1 емп. = 0,81; при M1 крт. <0,5); спілкування з друзями (близькими) (M1 емп. = 0,67; при M1 крт. <0,5); підтримка (M1 емп. = 0,85; при M1 крт. <0,5); напруженість (M1 емп. = 0,74; при M1 крт. <0,5); самоконтроль (M1 емп. = 0,79; при M1 крт. <0,5); негативні емоції (M1 емп. = 0,61; при M1 крт. <0,5). Отже, змістові характеристики даного фактору репрезентують афективний компонент довіри громадян до працівників ОВС. Даний фактор було названо *«Якість життя громадян»*.

П'ятий фактор (5,9% дисперсії) більшою мірою зібрав змістові характеристики, що репрезентують конативний компонент відносин довіри, адже змінні, що увійшли до даного фактору, стосуються ціннісної сфери

громадян, пов'язані з їх мотиваційними цілями та цінностями. Зокрема, цей фактор включив наступні цінності: конформізм (M1 емп. = -0,68; при M1 крт. <0,5); традицію (M1 емп. = -0,62; при M1 крт. <0,5); доброзичливість (M1 емп. = -0,66; при M1 крт. <0,5); універсалізм (M1 емп. = -0,74; при M1 крт. <0,5); самостійність (M1 емп. = -0,78; при M1 крт. <0,5); стимуляцію (M1 емп. = -0,53; при M1 крт. <0,5); досягнення (M1 емп. = -0,74; при M1 крт. <0,5); владу (M1 емп. = -0,60; при M1 крт. <0,5); безпеку (M1 емп. = -0,64; при M1 крт. <0,5). Звертає на себе увагу те, що усі показники є зі знаком «-». Оскільки змінні, що репрезентують цей фактор, стосуються ціннісної сфери громадян, то його було означено як *«Цінності громадян»*.

Отже, в результаті факторного аналізу індикаторів, що розкривають зміст структурних компонентів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, виокремлено п'ять факторів, які головним чином детермінують відносини довіри як цілісне суб'єкт – суб'єктне відношення. Домінантним виявився когнітивний компонент, який репрезентовано у двох факторах: *«Досвід взаємодії громадян з працівниками ОВС»*, *«Образ працівників ОВС, які викликають довіру»*. Друге місце в ієрархії структурних компонентів довіри посідає афективний компонент, який зібрав змістові характеристики з негативними оцінками діяльності працівників ОВС (*«Негативне ставлення громадян до працівників ОВС»*) Останню сходинку у взаємодії структурних складових відносин довіри громадян посідає конативний компонент, який репрезентовано змінними, пов'язаними із мотиваційними цілями та цінностями громадян, що увійшли у фактор *«Цінності громадян»*.

Отже, відносини довіри громадян до працівників ОВС у своїй структурній цілісності визначаються такими узагальненими змінними, як: досвід взаємодії громадян з працівниками ОВС, особистісні характеристики працівників ОВС, негативне ставлення громадян до працівників ОВС, якість життя громадян, цінності громадян. У конфігурації структурних компонентів відносин довіри домінує когнітивна складова.

3.4. Соціально-демографічні та професійно-організаційні характеристики громадян як чинник довіри до працівників органів внутрішніх справ

Соціально-демографічні характеристики громадян, а саме: вік, освіта, сімейний статус, середній індивідуальний рівень доходів, стать, населений пункт, в якому проживають (місто, село, смт) – це ті характеристики, які впливають на соціально-психологічну свідомість, уявлення та рівень довіри.

Професійно-організаційні характеристики, такі як рівень освіти, посада в організації, сектор економіки, в якому працюють (приватний/державний), індивідуальний дохід, напрям професійної діяльності, вид посади, відображають групу чинників, які впливають на формування та виникнення довірливих відносин між громадянами та працівниками органів внутрішніх справ.

Групу осіб, які взяли участь у нашому дослідженні, було дібрано за такими соціально-демографічними та професійно-організаційними характеристиками:

Вікові межі. Учасниками психологічного опитування є особи у віці ранньої, середньої та пізньої дорослості. Згідно з міжнародною періодизацією психічного розвитку рання дорослість людини триває від 21 до 40 років, середня дорослість – від 40 до 60 років і пізня дорослість – понад 60 років. Вибір саме цих вікових категорій аргументований декількома причинами. По-перше, доросла людина переосмислює набутий попередній досвід, визначається з власними життєвими уподобаннями, створює власну систему поглядів, зокрема стосовно того, яку роль відіграє у її житті довіра і як нею правильно керувати. По-друге, у дорослої людини з'являються нові соціальні завдання, які їй потрібно вирішити, зокрема розпочати професійну діяльність, обрати партнера для подружнього життя, створити сім'ю, виховати дітей, вести спільне домашнє господарство, прийняти громадянську відповідальність і т. д.

Стать. Жінкам, згідно з результатами психологічних досліджень, притаманний високий та середній рівень загальної довіри до людей і людської спільноти; серед чоловіків переважають низькі показники віри в людей. Під час дослідження, проведеного А. Купрейченко, було з'ясовано, що у разі вираженості у людей маскулінних якостей особистості загальний рівень довіри до інших є вищим, ніж у фемінного та гіперфемінного типів. Проте авторка наголошувала на непропорційності вибірки щодо кількості фемінних чоловіків та маскулінних жінок. Оскільки ми не досліджували маскулінність та фемінність наших досліджуваних, то не можемо ні спростувати, ні підтвердити гіпотезу А. Купрейченко. Загалом статеві особливості довіри вивчені мало і є одним із перспективних напрямів дослідження. У нашому дослідженні взяло участь 275 жінок та 248 чоловіків.

Індивідуальний дохід. На нашу думку, рівень індивідуального доходу впливає на загальну задоволеність життям, тому є одним із важливих аспектів життєдіяльності, що може впливати на рівень довіри громадян. Індивідуальні доходи – це доходи окремих осіб, вони є засобом життєзабезпечення людини і необхідні для її всебічного розвитку як особистості. У більшості респондентів індивідуальний дохід коливається від 1000 до 3000 грн (63, 53%) на місяць; близько 17% отримує місячний дохід до 1000 грн, і 1% опитаних має понад 10000 грн на місяць.

Ми припустили, що на рівень довіри впливає *сектор економіки*, в якому працює людина. Тому досліджуваним було запропоновано зазначити сектор економіки, в якому вони задіяні – державний чи приватний. Відсоткове співвідношення рівне: державники (64,34%) та приватники (35,65%) загальної вибірки.

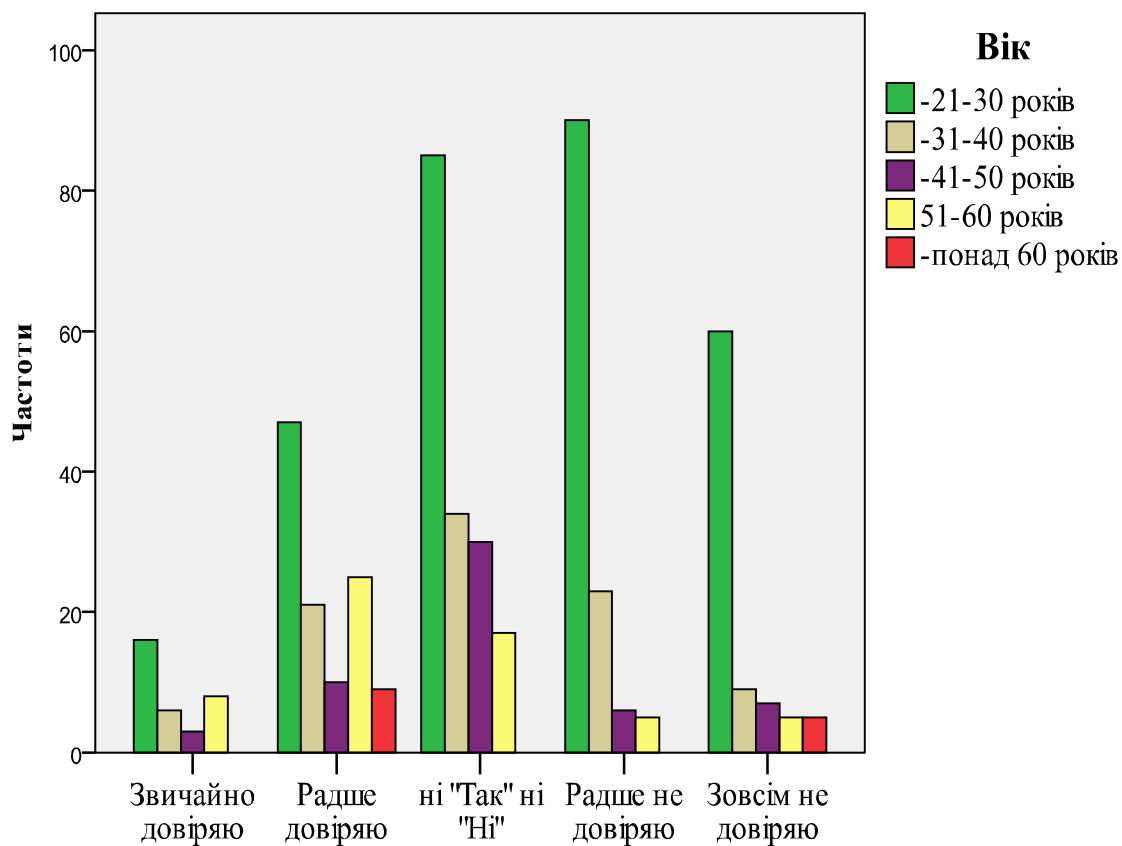
Гадаємо, що оскільки зі здобуттям освіти розширюється та збагачується світогляд людини, вона переосмислює свій попередній досвід, то освітній рівень впливає на рівень довіри. Для вивчення впливу освітнього рівня на соціально-психологічні чинники довіри громадян до працівників ОВС, до групи досліджуваних увійшли ті, хто має неповну середню (0%),

середню освіту(8%), середню спеціальну (технічну) (11%), незакінчену вищу (41%), вищу (32%), дві та більше освіт (8%).

Досліджуючи зв'язок соціально-демографічних характеристик громадян та змістових характеристик структурних компонентів довіри, ми провели кореляційний аналіз за критерієм Пірсона, який дав змогу виявити прямий зв'язок із статтю ($r = 0,209$, $p < 0,01$). Обернений кореляційний зв'язок довіри до поліції (міліції) із віком ($r = -0,111$, $p < 0,05$) (Дод. Й). Це дає нам можливість стверджувати, що рівень довіри до працівників ОВС має тенденцію зменшуватись з віком, причому чим старша людина, тим менше вона довіряє працівникам ОВС. У Розділі 1 описано теоретичні аспекти чинників довіри, серед яких були досвід та темпоральність довіри, де ми вказували, що довіра як соціально-психологічне явище пов'язане з особистим досвідом та має часову характеристику. Тобто старше покоління, яке сформувало свою світоглядну позицію багато років тому, через призму часу зберігає досвід взаємодії з міліцією (поліцією) (сформований ще в радянські часи) та керується ним, оцінюючи сучасні органи внутрішніх справ. Але потрібно пам'ятати, що виражати довіру можна за інерцією. Наприклад, люди похилого віку звикли довіряти органам правопорядку, тому за звичкою під час опитування могли обирати позицію «довіряю».

Оскільки основну масу досліджуваних 52% (271) становили студенти ВНЗ Львівщини віком 21–30 років, вони були найактивнішими у своїх відповідях, з них 5,4% – довіряють працівникам ОВС; 15,8% – радше довіряють; 28,5% – ще вагаються; 30,2% – не довіряють працівникам ОВС; 20,1% – зовсім не довіряють.

Вікові особливості розподілу відповідей громадян на питання анкети: "Чи загалом, Ви довіряєте (не довіряєте) працівникам ОВС?"

Рис. 3.4.1. Діаграма співвідношення громадської довіри до працівників ОВС та їх вікових особливостей.

Припускаємо, що така позиція молодих людей пов'язана з особливостями життєвих цілей та цінностей цієї вікової категорії. На думку А. Купрейченко, в осіб віком 21–30 років найбільшу довіру викликає кохана людина, стосунки з якою будуються на емоційній основі. Що стосується молодшої студентської молоді, то за даними А. Купрейченко, відносини довіри вікової групи 17–22 років характеризується вираженою амбівалентністю. Тобто в молодих людей висока довіра «до інших» поєднується з уявленнями про них як непередбачуваних, неприйнятних та нерозуміючих [158]. Для респондентів цієї вікової категорії, порівняно з іншими, визначною характеристикою довіри/недовіри до інших людей є знання об'єкта довіри та розрахунок вигоди.

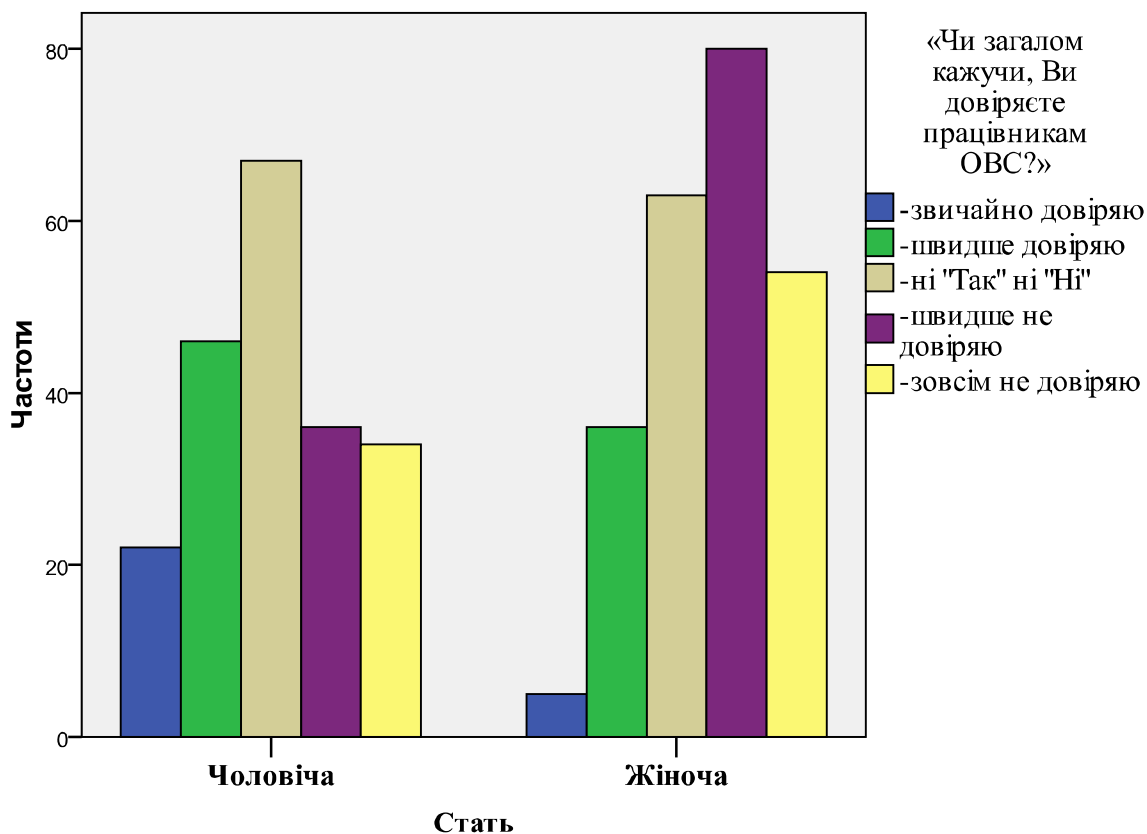
Досліджувані віком 41–50 років проектують свої пріоритети в напрямку надійності партнера і реальності своїх очікувань стосовно його поведінки. Так, 53,6% – відповіли «ні Так, ні Ні», 12,5% – зовсім не довіряють, 17,9% – радше довіряють.

У старшій віковій групі (50 років і старші) домінує рівень довіри до працівників ОВС. Для цієї вікової категорії найважливішим критерієм довіри/недовіри є єдність думок, уявлень та поглядів стосовно іншої людини. Серед представників цієї вікової групи 13,3% – звичайно довіряють; 41,7% – радше довіряють; 28,3% – не визначились з рівнем довіри; 8,3% – радше не довіряють працівникам ОВС; 8,3% – зовсім не довіряють.

Цікавою виявилась позиція респондентів, вік яких перевищував 60 років: 64,3% – радше довіряють, а 35,7% – зовсім не довіряють. При цьому досліджувані доповнювали анкети особистими судженнями та поясненнями обраного варіанту відповіді: «Я маю з чим порівняти», «...знаю, якою має бути поліція», «Зганьбили образ міліціонера в очах громадськості та підростаючого покоління», «Нова поліція – це майбутнє», «Поліцейські дуже виховані та культурні». Можливо, деякі слова «звучать з минулого», проте це є досвід покоління, який безумовно має вагу та вплив на свідомість українців.

Використовуючи t-критерій Стьюдента, порівняльний аналіз середніх значень результатів відповіді на питання паспортички та їхній зв'язок з довірою до працівників ОВС, виявлено незначні статеві відмінності ($x_1=3,04$ (чоловіки), $x_2=3,43$ (жінки)) (див. Дод. Л). Статеві відмінності довіри громадян добре простежуються на рис. 3.4.2.:

Рівень громадської довіри працівникам ОВС та їх статеві особливості

Рис. 3.4.2. Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів відповідей громадян на питання анкети «Чи довіряєте Ви працівникам ОВС?» відповідно до статі

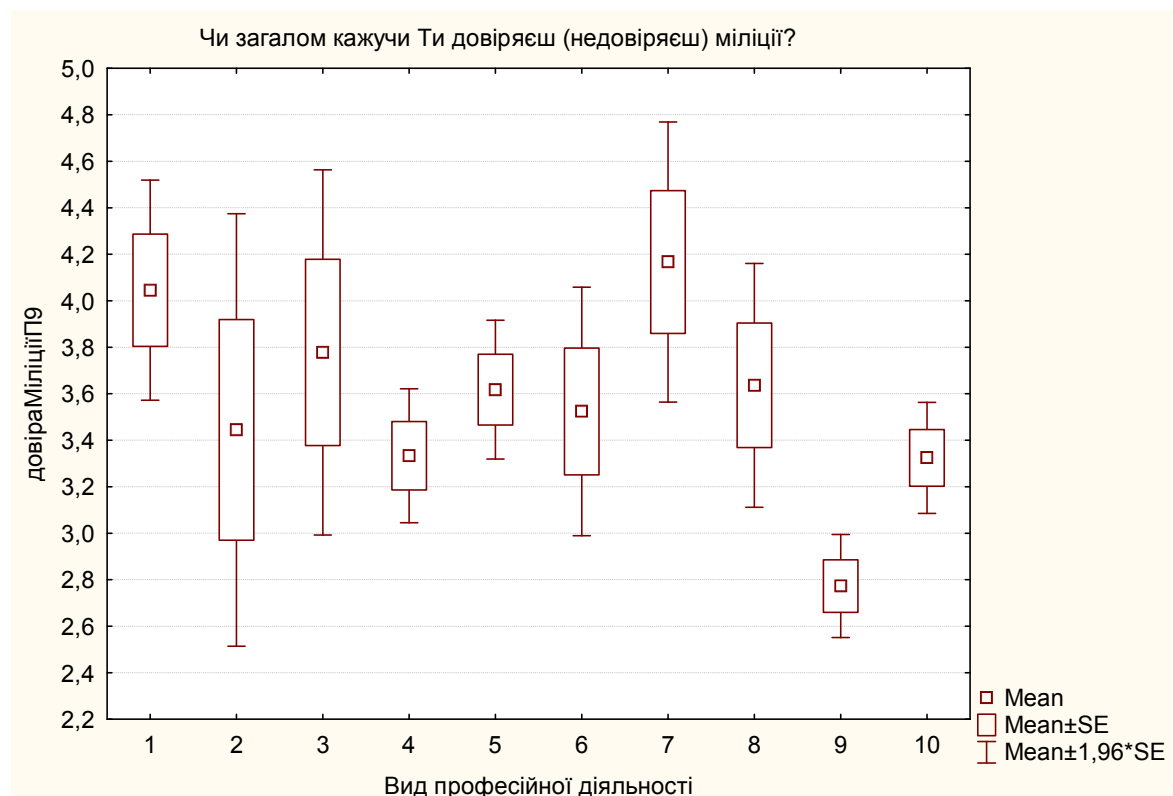
Отже, 33% чоловіків не визначились з власним рівнем довіри до працівників ОВС, 22,4% – радше довіряють, 17,6% – радше не довіряють, 16,6% – зовсім не довіряють, 11% – довіряють полісменам. Що стосується жінок, то 33,6% – радше не довіряють працівникам ОВС, 26,5% – вагаються у виборі, 22,7% – зовсім не довіряють, 15,1% – радше довіряють, 2,1% – звичайно довіряють. Аналізуючи відсоткове навантаження (за χ^2 Пірсона), бачимо, що чоловіки більше довіряють працівникам ОВС. Що стосується індивідуального доходу та чисельності населеного пункту, то більшість опитаних проігнорували власні відповіді на ці запитання, тому вирішено не враховувати ці питання під час опису результатів дослідження.

Отже, підсумовуючи, наголосимо на тих соціально-демографічних характеристиках, які впливають на довіру громадян до працівників ОВС:

довіра змінюється з віком, найбільше схильна довіряти працівникам ОВС студентська молодь віком 21–30 років та зрілі люди віком 41–50 років. Отож соціально-демографічні характеристики мають пов'язані з довірою громадян до працівників ОВС і є одним із її чинників.

Що стосується професійно-організаційних характеристик громадян, то ми вивчали їх за допомогою анкетних питань, що стосувались сектору економіки, освіти, займаної посади та напряму професійної діяльності.

Рис.3.4.3. Графік розподілу результатів аналізу Шеффе щодо довіри до працівників ОВС та видів професійної діяльності (1-технічний напрямок, 2-канцелярська робота, 3-сільське господарство, 4-освіта, 5-сфера надання послуг населенню, 6-торговельна діяльність, 7-комерційна діяльність, 8-управлінська, 9-силові відомства, 10-інше).

Цікаві результати показав однофакторний аналіз Шеффе (рис. 3.4.3.) щодо зв'язку професійної діяльності респондентів та їх довіри до працівників ОВС, зокрема, правоохоронним органам найбільше довіряють люди, задіяні в комерційній діяльності ($M= 4,16$), а найменше довіряють поліції працівники силових відомств ($M= 2,77$).

Громадяни, які працюють на державній службі, менше довіряють працівникам ОВС порівняно з людьми, що працюють на приватних підприємствах. Цей аспект громадської довіри можна пояснити з погляду фінансового забезпечення, адже рівень доходів у працівників приватного сектору є значно вищим порівняно з державним, і функціональні обов'язки окреслені конкретніше, проводяться заходи для підвищення мотивації працівників, умови праці теж відрізняються і т. д. Тобто цілий ряд факторів впливають на формування такої думки серед громадян.

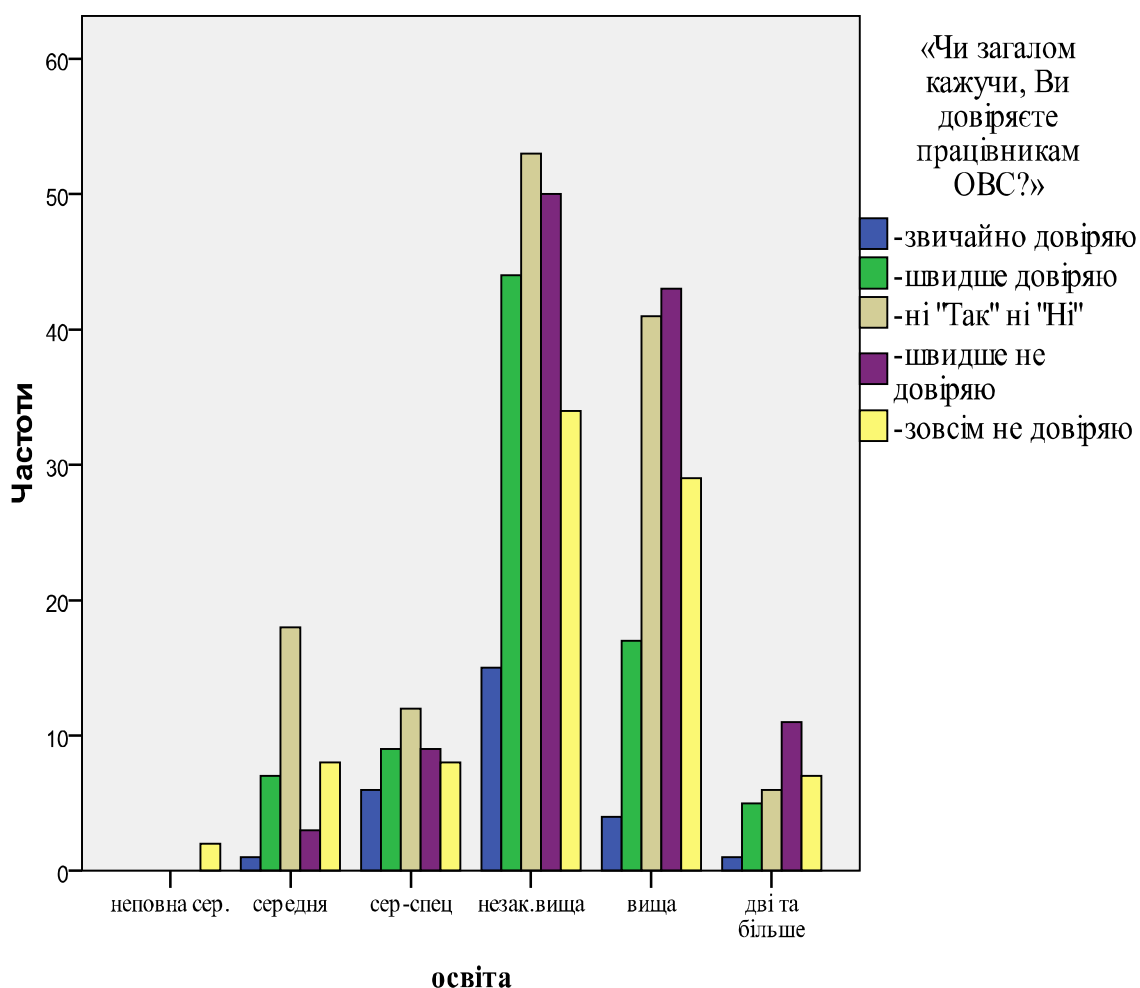
Що стосується сектору економіки (Дод. Л2, табл. 3.4.1), де x_1 – державний сектор, x_2 – приватний сектор ($x_1=3,08$; $x_2=3,60$); громадяни, що працюють за державним замовленням ($7,3\%+21,6\%=28,9\%$) більше довіряють працівникам ОВС порівняно з приватниками ($3,6\%+21,1\%=24,7\%$). Таке співвідношення довіри громадян до працівників ОВС залежно від сектору економіки, в якому задіяні опитані, пов'язане зі специфікою роботи державних та приватних структур, а також з чисельністю опитаних, адже левову частку респондентів становлять саме працівники державного сектору економіки (64,34%) загальної вибірки та 35, 65% – приватного сектору економіки.

Таблиця 3.4.1

Відсоткове співвідношення сектору економіки, в якому працюють громадяни, та їх довіри до працівників ОВС

	Державний (%)	Приватний (%)	Загалом (%)
Звичайно довіряю	7,9	3,0	6,3
Радше довіряю	26,1	11,8	21,4
Ні «Так», ні «Ні»	29,5	36,1	31,7
Радше не довіряю	20,7	30,2	23,7
Зовсім не довіряю	15,9	18,9	16,8
Загалом	100,0	100,0	100,0

Взаємозв'язок загального рівня довіри громадян до працівників ...

Рис. 3.4.4. Співвідношення взаємозв'язку загального рівня довіри до працівників ОВС та їхньої освіти

Аналізуючи зв'язок рівня освіченості громадян та їхньої довіри до працівників ОВС, відзначимо, що громадяни з вищою освітою (32,1%) – радше не довіряють поліції, досліджувані, в яких дві та більше вищі освіти (36,7%) дотримуються такої самої позиції. Що стосується громадян із середньою (48,6%), середньою спеціальною (27,3%), незакінченою вищою освітою (27%) – усі вагаються в особистій довірі до працівників ОВС (див. рис.3.3.4 та Дод. Л5).

3.5. Особливості типів довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ України

Метою подальшого аналізу було визначення *основних типів* відносин довіри громадян до працівників ОВС. На основі кластерного аналізу основних змінних, що увійшли у характеристики, які визначили зміст усіх структурних компонентів відносин довіри громадян, а також соціально-демографічних та професійно-організаційних характеристик громадян, *виділено три типи відносин довіри* громадян до працівників органів внутрішніх справ.

До **першого типу** (I та III кластер, кількість спостережень (113) 22,1% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками конативного компоненту. Цей тип склали такі змінні: ціннісні категорії (доброзичливість, стимуляція, гедонізм, влада, безпека). Якщо аналізувати дане співвідношення змінних, то варто зазначити, що перераховані вище цінності, які визначають рівень індивідуальних пріоритетів, характеризується потребами у збереженні добробуту людей з якими громадяни мають близькі контакти, гармонії і стабільності суспільства, безпеці для себе та близьких, досягненні соціального статусу або престижу, контроль або домінування над людьми і засобами, різноманітність життя, його цікавість, певна насолода життям. Даний тип громадян можемо означити як «*Ціннісно-орієнтований*», тобто як такий, що довіряє іншим та власним емоціям, слідує інтуїції, проте шукає гармонії, стабільності в суспільстві, взаєминах з іншими і в собі самому, прагне до чистоти та громадського порядку. До цього типу довіри («*ціннісно-орієнтованого*») відносяться респонденти з вищою освітою (52%), переважно чоловічої статі (53%), які задіяні в державному секторі економіки (56%) та займають посаду рядового працівника (44%), їх напрямок професійної діяльності це: силові відомства (27%), технічний (23%), освітній (21%). Вік опитаних респондентів, що ввійшли до даного типу відносин довіри коливається: 21-30 років (51%) та 31-40 років (21%).

До **другого типу** (II та V кластер, кількість спостережень (127) 23% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками когнітивно-афективного компоненту. Цей тип склали змінні, що стосуються уявлень громадян про працівника ОВС, який заслуговує на їх довіру: законслухняний, доброзичливий, комунікабельний, справедливий, ввічливий, надійний, професіонал, вміє висловити свою думку, розумний, щирий, охайний, ставиться до людей так, як би він хотів щоб ставились до нього, гуманний, людяний, фізично підготовлений, культурний, лояльний, тверезий, без шкідливих звичок, виконавчий, врівноважений, стриманий, не бере хабарів, чесний, вміє вислухати, відповідальний, вмотивований, завзятий. Тобто, можна сказати, що соціальні очікування громадян щодо працівників органів внутрішніх справ – ґрунтуються на образі ідеального працівника органів внутрішніх справ, який коректується соціальним досвідом індивіда, а поширюються і підкріплюються за допомогою комунікацій й взаємодії. Даний тип довіри громадян до працівників ОВС можемо означити як *«Експектаційний»*. До цього типу відносин довіри увійшли громадяни з такими соціально-демографічними та організаційно-професійними характеристиками: це переважно жінки (55%), віком 21-30 років (67%) з незакінченою вищою (47%) або вищою (29%) освітою, які тимчасова не працюють (37%) або знаходяться на посаді рядового працівника (35%), задіяні, переважно, в державному секторі економіки (75%), їх напрямок професійної діяльності – сфера надання послуг населенню (27%), сфера освіти (25%) або технічний напрямок (20%).

До **третього типу** (IV кластер, кількість спостережень (273) 56,4% від загальної вибірки) увійшли громадяни із характеристиками когнітивного компоненту. Цей тип склали такі змінні: використання службового становища для особистого збагачення, хабарництво та користолюбство, всездозволеність, грубість, нахабність, окомиллювання, небажання виконувати свої обов'язки, неправда, обман, сміливість, неорганізованість, оперативність, пияцтво, садизм, застосування незаконного насильства. Даний

тип громадян об'єднав негативні професійно-особистісні характеристики працівників ОВС, тому його можна означити як *«Негативно спрямований»* тип довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Соціально-демографічні та організаційно-професійні характеристики громадян, які належать до «негативно-спрямованого типу», можна означити наступним чином: це переважно громадяни жіночого роду (66%), віком 51-60 років (58%), які на момент опитування працювали на різних посадах (73%) та не працювали (27%) взагалі, мають вищу освіту (67%), напрямом їх професійної діяльності був дотичний до сільського господарства.

Отже, наше дослідження показало, що у взаємодії громадян з працівниками органів внутрішніх справ характерними є три типи довіри. На першому місці виявився «негативно спрямований тип» (56,4%), сформований на основі когнітивного компоненту, уособлює негативну оцінку громадянами професійно-особистісних якостей працівників ОВС. На другому місці виявився «експектаційний тип» (23%), сформований на основі очікувань позитивних, індивідуально-психологічних та професійних якостей а також ідеального образу працівника ОВС, який заслуговує на довіру. На третьому місці – «ціннісно-орієнтований» (22%), сформований на основі індивідуальних пріоритетів громадян в сфері життєвих цінностей.

Отже, за даними проведеного дослідження, громадяни у своїй більшості негативно оцінюють правоохоронні органи в цілому, не беручи до уваги специфіку її окремих підрозділів. Така установка є результатом багатьох факторів: починаючи зі складної економічної ситуації та неефективної законодавчої бази і закінчуючи негараздами безпосередньо в Міністерстві внутрішніх справ. Існуючий імідж працівників органів внутрішніх справ сформовано на базі непрямой інформації. Проте, громадяни схильні висловлювати довіру авансом, тобто, низько оцінюючи роботу працівників ОВС, вони в той же час у певній мірі довіряють їм, тим самим сподіваються, що в недалекому майбутньому правоохоронці зможуть працювати ефективніше.

Отримані результати констатувального етапу дослідження було покладено в основу розробки програми соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ (Додаток Ф) Програма включає: навчальну програму спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри» для слухачів ВНЗ МВС України; соціально-психологічний тренінг, спрямований на формування комунікативних властивостей працівників ОВС; факультативні заняття з проблем соціально-психологічних чинників довіри громадян працівникам ОВС за тематичним напрямом «Особливості міжособистісної довіри в життєдіяльності суспільства».

Навчальна програма спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри» включає два модулі, що розписано за семи темами лекційних, семінарських та практичних занять, спрямованих на формування у слухачів і курсантів знань основних закономірностей формування відносин довіри у суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

У змісті тренінгу основну роль відіграють положення, що розкривають професійно-особистісні вимоги до працівників органів внутрішніх справ; ціннісно-етичні передумови діяльності поліціанта як професіонала сфери правоохоронних органів; положення, в яких розкриваються соціально-психологічні закономірності впливу людини на людину.

Факультативні заняття розраховані на більш глибоке, ніж передбачено програмою, оволодіння теорією відносин довіри і передбачають форму вільної дискусії з проблем реалізації теоретичних принципів у практичній діяльності працівників органів внутрішніх справ.

Розроблена та впроваджена програма соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ сприяє формуванню у професіоналів сфери правоохоронних органів важливих особистісних та професійних якостей, необхідних для встановлення партнерських відносин між поліцією (міліцією) і громадянами.

Висновки до третього розділу

1. За допомогою частотного аналізу даних, отриманих в результаті опитування громадян за методикою А. Купрейченко «Вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям», визначено, що найбільш значущими критеріями довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, які визначають загальний рівень довіри, є такі моральні характеристики особистості: щирість (54%), справедливість (82%), чесність (68%), ввічливість (79%), принциповість (49%). Критеріями довіри, також є: рівень інтелекту, освіченість, авторитетність, комунікабельність (до 78%). Одним із найважливіших критеріїв довіри є показники емоційної та зовнішньої привабливості (72%).

2. Дані емпіричного дослідження загального рівня довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ засвідчили, що правоохоронним органам довіряють 24,6% громадян (6,1% – довіряють і 18, 5 – радше довіряють), тоді як 46% – не довіряють (19,6% – зовсім не довіряють і 26,4% – радше не довіряють), а 29,4% громадян не визначились з відповіддю.

3. З'ясовано, що ступінь довіри громадян до працівників ОВС має свій радіус. Для українського суспільства характерна низька узагальнена довіра до інших і прагнення обмежувати прояви довіри вузьким «родинно-дружнім колом». За результатами частотного аналізу визначено, що найбільше громадяни довіряють сім'ї (99%), друзям (88%), знайомим (56%), співробітникам (56%). Проте правоохоронним органам довіряють 25% громадян, місцевому уряду – 17%, національному уряду – 14%, росіянам – 13%, політикам – лише 11% громадян.

4. Визначено особливість довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ за радіусом довіри, яка полягає в тому, що вони за результатами даних опитування методикою І. Семків ввійшли в коло невизначеної довіри, тобто в коло представників верств населення, до яких більшість громадян не визначилась з довірою. Відносини довіри громадян до працівників ОВС, які належать до кола невизначеної довіри, відображають

суспільний настрій, що коливається між готовністю довіряти поліції (міліції), яка базується на очікуваннях змін у результаті проведення реформ, і готовністю стати на позиції недовіри, спираючись на суспільні стереотипи, породжені негативним досвідом спілкування з працівниками органів внутрішніх справ. В який бік колихнеться цей маятник невизначеності залежить від обох сторін суб'єктів відносин довіри.

5. На основі даних, отриманих в результаті опитування громадян до подій на Майдані (початок 2013 р.), під час (грудень 2013 р. – лютий 2014 р.) і після подій на Майдані (січень – лютий 2015 р.). а також під час введення в дію реформ Міністерства внутрішніх справ (листопад 2015р.), встановлено динаміку довіри громадян в умовах різної політичної ситуації.

Аналіз середніх показників уявлень громадян про особистісні якості працівників органів внутрішніх справ до, під час і після подій на Майдані та під час проведення реформ показав, що простежується певний зсув цих показників на користь людських якостей, а саме: чуйність, людяність, справедливість, освіченість, сміливість, працьовитість – ці риси позитивно позиціонували місцеві правоохоронні органи під час подій на Майдані у Львівському регіоні. Можна констатувати, що в групі досліджуваних громадян після подій на Майдані середні показники за професійно значущими характеристиками, які мають негативний зміст, дещо змінилися. Підвищення середніх показників щодо таких характеристик, як використання службового становища для особистого збагачення ($x_1=1,74$, $x_2=1,85$, $x_3=1,72$, $x_5=2,90$), хабарництво, користолюбство ($x_1=1,84$, $x_2=1,97$, $x_3=1,57$, $x_5=3,10$) – це віддзеркалення негативного досвіду громадян та «авторитету» міліції, який формувався протягом років. Наразі громадяни задоволені тим, як відбувається реформування Національної поліції – в контексті поліцейського піклування, зокрема це помітно з оцінки працьовитості ($x_1=2,46$, $x_2=2,56$, $x_3=2,49$, $x_5=1,78$) працівників ОВС, сміливості ($x_1=2,47$, $x_2=2,52$, $x_3=2,64$, $x_5=1,66$), освіченості, культури ($x_1=2,28$, $x_2=2,47$, $x_3=2,40$, $x_5=1,55$), оперативності ($x_1=2,30$, $x_2=2,44$, $x_3=2,25$, $x_5=1,37$), організованості ($x_1=2,40$,

$x_2=2,44$, $x_3=2,19$, $x_5=1,48$), чесності та порядності ($x_1=2,68$, $x_2=2,71$, $x_3=2,64$, $x_5=1,56$) та ін.

Отже, на думку громадськості, працівники органів внутрішніх справ радше погано, ніж добре справлялися зі своїми професійними завданнями до початку впровадження реформ правоохоронної системи. Проте простежується позитивна динаміка в оцінках громадян діяльності створеної в містах України нової поліції, адже близько 50 % досліджуваних вважають, що працівники органів внутрішніх справ радше добре, ніж погано справляються зі своїми завданнями.

6. Беручи до уваги визначення довіри як суб'єкт-суб'єктного відношення, сутність якого розкривається через домінуючий компонент в системі взаємозв'язку таких структурних компонентів відносин довіри, як когнітивний, афективний та конативний, а також розглядаючи не тільки зв'язок цих компонентів в системі довіри як цілісності, але й визначаючи їх як самостійні чинники відносин довіри, було досліджено змістові характеристики структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ.

7. Аналіз особливостей когнітивного компонента відносин довіри як уявлень громадян про особистісні та професійні характеристики працівників органів внутрішніх справ засвідчив домінування в ньому негативного змісту. Так, зокрема, 68% респондентів назвали такі притаманні місцевим працівникам ОВС якості, як використання службового становища для особистого збагачення; 65% – хабарництво та користолюбство; 63% опитаних вважають, що місцевій міліції повною або деякою мірою притаманні грубість та нахабність; 57% респондентів повною або деякою мірою вважають, що міліція (поліція) займається «окозамилуванням» та не бажає виконувати свої обов'язки. Думка громадян про міліцію (поліцію) змінюється, віддзеркалюючи зміни в суспільстві. Проте уявлення, які характеризують образ міліції (поліції), мають тенденцію ставати стереотипами і тривалий час залишатися без змін, аж поки не з'явиться

необхідна критична маса фактів, які спростували б наявний стереотипний негативний образ.

Визначено також професійні та особистісні характеристики працівників органів внутрішніх справ, які в уявленнях громадян відповідають ідеальному образу працівника ОВС. Методом кореляційного аналізу між уявленнями про бажані професійні та особистісні характеристики поліціантів та думкою громадян про бажання їм довіряти доведено зв'язок визначених бажаних характеристик з підвищенням рівня довіри громадян до працівників правоохоронних органів. Дані про бажані професійні та особистісні характеристики працівників органів внутрішніх справ у відносинах довіри до них громадян є важливими для використання їх у практиках забезпечення підвищення рівня довіри до працівників ОВС.

8. На основі даних змістових характеристик афективного компонента відносин довіри громадян до працівників ОВС, які було отримано в результаті здійснення процедури співвідношення оцінок громадянами успішності виконання 10 завдань, розроблених науково-дослідною лабораторією соціальної і психологічної роботи в ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ, визначено негативне емоційне сприйняття працівників ОВС, негативні емоційні оцінки результатів їхньої діяльності та негативні настанови у більшості опитаних громадян, оцінки яких коливаються від «поганої» (боротьба з корупцією та хабарництвом – 65,7%, охорона боротьба зі злочинами в економічній сфері – 48,1%, профілактична робота із запобігання злочинам – 42,4%, боротьба зі злочинами проти громадян – 41,8%) до «задовільної» (охорона громадського порядку – 52,4%, безпека дорожнього руху – 49,2%, захист майна населення – 44,5%, боротьба з організованою злочинністю – 38,8%).

Результати дослідження емоційної складової довіри підтверджують, що довіра громадян до працівників ОВС є суб'єкт-суб'єктним ставленням, яке залежить від двох суб'єктів взаємодії (часто негативні емоції виникають у людей, яким відмовляють у вирішенні їхніх справ, які є поза

компетентністю правоохоронних органів), а тому підвищення емоційної складової відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ потребує також комунікативної культури і самих громадян.

9. Змістові характеристики конативного компонента відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ визначено за допомогою кореляційного аналізу зв'язків типів ціннісних орієнтацій та довірою громадян до працівників ОВС. Зокрема, було констатовано, що довіра громадян до працівників органів внутрішніх справ прямо залежить від конформізму ($r = 0,708$, $p < 0,01$), мотиваційною ціллю якого є обмеження дій, прагнень та схильностей, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми. Визначено також обернений кореляційний зв'язок з такими цінностями, як «безпека» ($r = -0,734$, $p < 0,01$), «самостійність» ($r = -0,616$, $p < 0,01$), «доброзичливість» ($r = -0,634$, $p < 0,01$), що свідчить про те, що громадяни бажають добробуту, соціального порядку, безпеки для своєї сім'ї та близького оточення, проте не відчувають цього, а тому й не довіряють працівникам ОВС.

10. У результаті факторного аналізу основних змінних, що відображають змістову наповненість когнітивного, афективного та конативного компонентів, встановлено домінантні індикатори довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, якими є: досвід взаємодії громадян з працівниками ОВС; особистісні характеристики працівників ОВС; негативне ставлення громадян до працівників ОВС; якість життя громадян; цінності громадян.

11. Визначено соціально-демографічні та професійно-організаційні характеристики довіри громадян до працівників ОВС. З'ясовано, що довіра має тенденцію зменшуватись з віком; чоловіки більше довіряють працівникам ОВС та загалом мають вищий рівень особистісної довіри порівняно з жінками; соціально-політична ситуація в державі впливає на думку громадськості під час оцінювання поліції; громадяни, які працюють на державній службі, менше довіряють працівникам ОВС порівняно з людьми,

що працюють на приватних підприємствах; рядовий працівник менше довіряє працівникам ОВС порівняно з керівником вищої ланки; громадяни із середньою спеціальною освітою більше довіряють поліції порівняно з людьми із вищою освітою; громадяни з комерційним напрямком професійної діяльності більше довіряють працівникам ОВС порівняно з людьми які працюють в силових відомствах.

12. На основі кластерного аналізу основних змінних, що увійшли у характеристики, які визначили зміст усіх структурних компонентів відносин довіри громадян, а також соціально-демографічних та професійно-організаційних характеристик громадян, виділено три типи відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ: 1) «Ціннісно-орієнтований» (сформований на основі індивідуальних пріоритетів громадян в сфері життєвих цінностей); 2) «Експектаційний» (сформований на основі індивідуальних особистісно-професійних очікувань та ідеального образу працівника ОВС який заслуговує на довіру); 3) «Негативно спрямований» (сформований на основі когнітивного компонента, уособлює негативне ставлення громадян до працівників ОВС).

Встановлено, що у взаємодії громадян з працівниками органів внутрішніх справ переважають три типи довіри. На першому місці визначився «негативно спрямований тип» (56,4%), який формується на основі когнітивного компонента, уособлює негативну оцінку громадянами професійно-особистісних якостей працівників ОВС. На другому місці – «експектаційний» (23%), який формується на основі очікувань позитивних індивідуальних особистісно-професійних якостей та ідеального образу працівника ОВС, який заслуговує на довіру. На третьому місці – «ціннісно-орієнтований» (22,1%), який формується на основі індивідуальних пріоритетів громадян у сфері життєвих цінностей.

Зроблено висновок, що найбільша кількість досліджуваних нашої вибірки характеризується негативно спрямованим типом відносин довіри до працівників органів внутрішніх справ, що важливо враховувати під час

взаємодії міліції (поліції) з громадянами, а також у заходах для забезпечення гармонійного спілкування.

13. Отримані результати дисертаційного дослідження було покладено в основу розробки програми соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Програма включає: навчальну програму спецкурсу „Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри” для слухачів ВНЗ МВС України; соціально-психологічний тренінг, спрямований на формування комунікативних властивостей працівників ОВС; факультативні заняття з проблем соціально-психологічних чинників довіри громадян працівникам ОВС за тематичним напрямом «Особливості міжособистісної довіри в життєдіяльності суспільства».

Розроблена програма соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх спрямована на формування у професіоналів сфери правоохоронних органів важливих особистісних та професійних якостей, необхідних для встановлення партнерських відносин між поліцією (міліцією) і громадянами.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та емпіричне дослідження соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Отримані результати свідчать про досягнення мети дослідження, вирішення дослідницьких завдань, що дало підставу дійти таких висновків:

1. Спираючись на концепцію відношення В. М'ясищева, ми визначили довіру громадян до працівників органів внутрішніх справ як соціально-психологічний феномен, який створюється, виявляється і динамічно змінюється в інтеріндивідному просторі як спільні психологічні суб'єкт-суб'єктні відносини, що здійснюють функцію взаємозв'язку між суб'єктами взаємодії.

2. На основі узагальнення наукової літератури з проблеми виокремлено такі основні особливості довіри населення до працівників органів внутрішніх справ: «відставання» довіри в часі; «інерційність» довіри; стійкість, стереотипність довіри; «авансованість» довіри; «дієвість» довіри.

3. Ґрунтуючись на дослідженнях феномену довіри як відносин у вітчизняній психологічній літературі, а також спираючись на традиції аналізу відносин як системно-структурної цілісності когнітивного, афективного та конативного компонентів, кожен з яких виконує функцію чинника цієї цілісності, ми розглянули особливості когнітивного, афективного компонентів відносин довіри як їх чинників, на основі чого було побудовано трикомпонентну структурно-функціональну модель соціально-психологічних чинників відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, яку було застосовано у програмі емпіричного дослідження.

4. На основі отриманих емпіричних даних у результаті аналізу особливостей довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ за радіусом довіри та визначення кола довіри громадян з'ясовано, що працівники органів внутрішніх справ належать до кола невизначеної довіри.

Коло невизначеної довіри громадян відображає суспільний настрій, що коливається між готовністю довіряти поліції (міліції), яка базується на очікуваннях змін у результаті проведення реформ, і готовністю стати на позиції недовіри, спираючись на суспільні стереотипи, породжені негативним досвідом спілкування з працівниками органів внутрішніх справ. У який бік колихнеться цей маятник невизначеності, залежить від обох сторін суб'єктів відносин довіри.

5. На основі даних, отриманих у результаті опитування громадян до подій на Майдані (початок 2013 року), під час (грудень 2013 р. – лютий 2014 р.) і після подій на Майдані (січень – лютий 2015 р.) та під час впровадження реформ Міністерства внутрішніх справ (листопад 2015 р.), встановлено динаміку довіри громадян в умовах різної політичної ситуації. Аналіз середніх показників уявлень громадян про особистісні якості працівників органів внутрішніх справ до, під час і після подій на Майдані, а також під час проведення реформ показав, що простежується певний зсув цих показників на користь людських якостей, а саме: чуйність, людяність, справедливість, освіченість, сміливість, працьовитість – ці риси позитивно позиціонували місцеві правоохоронні органи під час подій на Майдані у Львівському регіоні. Можна констатувати, що в групі досліджуваних громадян після подій на Майдані середні показники за професійно значущими характеристиками, які мають негативний зміст, дещо підвищились. Підвищення середніх показників щодо таких характеристик, як використання службового становища для особистого збагачення, хабарництво, користолюбство – це віддзеркалення негативного досвіду громадян та «авторитету» міліції, який формувався протягом років. Наразі громадяни задоволені впровадженням реформування Національної поліції – у контексті побутової взаємодії, зокрема це помітно з оцінки працьовитості працівників ОВС, сміливості, освіченості, культури, оперативності, організованості, чесності та порядності тощо. Отже, на думку громадськості, працівники органів внутрішніх справ радше погано, ніж добре справлялися зі своїми професійними завданнями до

початку впровадження реформ правоохоронної системи. Проте простежується позитивна динаміка в оцінках громадянами діяльності створеної в містах України нової поліції, адже близько половини досліджуваних вважають, що працівники органів внутрішніх справ радше добре, ніж погано справляються зі своїми завданнями.

6. Проаналізовано змістові характеристики структурних компонентів відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ як чинники цих відносин.

Аналіз *особливостей когнітивного компонента* відносин довіри, який здійснювався за даними відповідно до уявлень громадян про особистісні та професійні характеристики працівників органів внутрішніх справ, засвідчив домінування в ньому негативного змісту. Зокрема, більшість респондентів назвали такі притаманні працівникам ОВС якості, як використання службового становища для особистого збагачення, хабарництво та користолюбство, грубість і нахабність. Однак отримані дані засвідчують також, що думка громадян про міліцію (поліцію) змінюється, віддзеркалюючи зміни в суспільстві. Проте потрібно мати на увазі, що уявленням, які характеризують образ міліції (поліції), властива стереотипність, в результаті якої вони мають тенденцію тривалий час залишатися без змін, аж поки не з'явиться необхідна критична маса фактів, які спростували б наявний стереотипний негативний образ.

Дані *змістових характеристик афективного компонента* відносин довіри громадян до працівників ОВС, які було отримано на основі оцінок громадян успішності здійснення правоохоронними органами професійних завдань, засвідчили, що більшості опитаних громадян характерне негативне емоційне сприйняття працівників ОВС, негативні емоційні оцінки результатів їхньої діяльності та негативні настрої щодо взаємодії з ними. Результати дослідження афективної складової довіри також підтверджують, що довіра громадян до працівників ОВС є суб'єкт-суб'єктним ставленням, яке залежить від двох суб'єктів взаємодії (зафіксовано чинники негативних

емоцій громадян, зумовлено неможливістю вирішити справи, які є поза компетентністю правоохоронних органів, до яких звертаються громадяни), а тому підвищення емоційної складової відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ потребує також комунікативної культури і самих громадян.

Аналіз змістових *характеристик конативного компонента* відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, який здійснювався методом кореляційного аналізу засвідчив, що довіра громадян до працівників органів внутрішніх справ прямо залежить від конформізму, мотиваційною ціллю якого є обмеження дій, прагнень та схильностей, що можуть зашкодити іншим, порушити соціальні очікування, норми. Визначено також обернений кореляційний зв'язок з такими цінностями, як «безпека», «самостійність», «доброзичливість», і це є свідченням того, що основними прагненнями громадян є добробут, соціальний порядок, безпека власної сім'ї та близького оточення, проте вони не відчують цього, а тому і не довіряють працівникам ОВС.

7. Визначено *конфігурацію структурних компонентів* відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Зокрема, через процедуру факторного аналізу основних змінних, що відображають змістову наповненість проаналізованих структурних складових відносин довіри, було виділено 5 факторів, які засвідчили, що відносини довіри громадян до працівників ОВС у своїй структурній цілісності визначаються такими факторами, як: досвід взаємодії громадян з працівниками ОВС, особистісні характеристики працівників ОВС, негативне ставлення громадян до працівників ОВС, якість життя і цінності громадян. На основі цих показників було зроблено висновок, що в конфігурації структурних компонентів відносин довіри домінує когнітивна складова.

8. Визначено вплив соціально-демографічних та організаційно-професійних характеристик громадян на їх довіру до працівників органів внутрішніх справ. Зокрема, встановлено, що рівень довіри до міліції має

тенденцію збільшуватись з віком. Виявлено *статеві відмінності* у довірі громадян: жінки менше довіряють міліції порівняно з чоловіками. Що стосується зв'язку *рівня освіти* громадян та їх довіри до міліції, то громадяни з вищою освітою радше не довіряють міліції, досліджувані, які мають дві (або більше) вищі освіти, дотримуються такої самої позиції. Громадяни із середньою, середньо-спеціальною, незакінченою вищою освітою вагаються в особистій довірі до міліції. Визначено зв'язок рівня довіри громадян з *місцем роботи*. Громадяни, які працюють на державній службі, менше довіряють міліції порівняно з людьми, що працюють на приватних підприємствах; громадяни з комерційним напрямком професійної діяльності більше довіряють працівникам ОВС порівняно з людьми, які працюють у силових відомствах; рядовий працівник менше довіряє працівникам ОВС порівняно з керівником вищої ланки.

9. Встановлено, що у взаємодії громадян з працівниками органів внутрішніх справ переважають *три типи довіри*. На основі кластерного аналізу змінних, які відображають зміст визначених на основі факторного аналізу основних характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян, а також соціально-демографічних та професійно-організаційних особливостей громадян, визначено, що більшості громадян властивий *«негативно-спрямований тип»*, який формується на основі когнітивного компонента, уособлює негативну оцінку громадянами професійно-особистісних якостей працівників ОВС. На другому місці визначився *«експектаційний»* тип довіри громадян, який формується на основі очікувань позитивних особистісних та професійних якостей в ідеальному образі працівника ОВС. Третє місце за чисельністю опитуваних посідає *«ціннісно-орієнтований»* тип довіри громадян, що формується на основі пріоритетів їх життєвих цінностей.

10. Розроблено та впроваджено програму соціально-психологічного забезпечення відносин довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ, в основу якої покладено основні результати дисертаційного

дослідження. Програма охоплює: навчальну програму спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри» для слухачів ВНЗ МВС України; соціально-психологічний тренінг, спрямований на формування комунікативних властивостей працівників ОВС; факультативний курс з проблем соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників ОВС за тематичним напрямом «Особливості міжособистісної довіри в життєдіяльності суспільства». Метою програми соціально-психологічного забезпечення довіри громадян до працівників ОВС є сприяння формуванню у професіоналів сфери правоохоронних органів важливих особистісних та професійних якостей, необхідних для встановлення партнерських відносин між поліцією (міліцією) і громадянами.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми довіри громадян до працівників органів внутрішніх справ. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей соціально-психологічних чинників довіри до працівників ОВС у зіставленні регіонального та інституційного рівнів їх виявлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Представления личности об отношении к ней значимых других / К. А. Абульханова-Славская, Е. В. Гордиенко // Психологический журнал. — 2001. — Т. 22, № 5. — С. 38–47.
2. Агуреева Г. А. Роль доверительных отношений в трудоустройстве при помощи рекрутинговой компании [Электронный ресурс] / Г. А. Агуреева // Вторая Всероссийская Интернет-конференция. Ростовский гос. ун-т. — Режим доступа : <http://tsu.tmb.ru/psy/tz/046.shtml>.
3. Алабужева С. В. Доверительная атмосфера общения как условие развития творчества детей / С. В. Алабужева // Зависимость, ответственность, доверие: в поисках субъектности : материалы Междунар. науч.-практ. конф. Кн. 1.— М.-Ижевск : Изд. дом «Удмуртский университет», 2004. — С. 226–229.
4. Александров Д. О. Дослідження психологічних детермінант комунікативного компонента діяльності працівника ОВС / Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Т. I : Організаційна психологія. Соціальна психологія. Економічна психологія ; за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. — К.—Алчевськ. — 2013. — Вип. 39. — С.87–91.
5. Александров Д. О. Дослідження психологічних детермінант конструктивного компоненту діяльності працівника ОВС / Д. О. Александров // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки» ; за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. — Т. 2, вип. 11. — Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2013. — С. 14–19.
6. Александров Д. О. Становлення особистості працівника ОВС : моногр. / Д. О. Александров. — К. : ВАДЕКС, 2014. — 340 с.
7. Александров Д. О. Психологічний аналіз діяльності як основа вивчення особистості працівника ОВС / Д. О. Александров // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету

ім. К. Д. Ушинського. Серія «Педагогічні та психологічні науки». — Одеса, 2013. — Вип. 4. — С. 56–63.

8. Александров Д. О. Психологічний зміст основних видів правоохоронної діяльності працівника ОВС / Д. О. Александров // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. — К. : ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2013. — Т. 11, вип. 8, Ч. 1 : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. — С. 19–27.

9. Андреева Г. М. Зарубежная социальная психология XX столетия: Теоретические подходы / Г. М. Андреева, Н. Н. Богомолова, Л. А. Петровская. — М., 2001.

10. Андросюк В. Г. Які якості вимагаються від працівника міліції : методологічні засади розробки професіограм та кваліфікаційних характеристик / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Г. О. Юхновець // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. — 1996. — № 1. — С. 105–116.

11. Андрущенко Г. І. Довіра як засіб нейтралізації ризику та протидії невизначеності / Г. І. Андрущенко // Соціальні технології : актуальні проблеми теорії та практики. — Запоріжжя, 2009. — Вип. 43. — С.13–18.

12. Антоненко И. В. Доверие: социально-психологический феномен / И. В. Антоненко. — М. : Социум; ГУУ, 2004. — 320 с.

13. Антоненко И. В. Обзор исследований по проблеме доверия / И. В. Антоненко // Социальный психолог. — 2003. — № 1. — С. 26–35.

14. Ануфрієва Н. М. Соціальна психологія : навч.-метод. посіб. / Н. М. Ануфрієва, Т. М. Зелінська, Н. О. Єрмакова. — К. : Каравела, 2011. — 296 с.

15. Анцупов А. Я. Социально-психологические основы предупреждения и разрешения межличностных конфликтов во взаимоотношениях офицеров : дис. ... д-ра психол. наук / А. Я. Анцупов. — М., 1993. — 440 с.

16. Аршава І. Ф. Позитивність образу Я і психологічне благополуччя

особистості / І. Ф. Аршава, О. М. Знанецька, Е. Л. Носенко. — Д. : Інновація, 2011. — С. 38–64.

17. Астанина Н. Б. Доверие к миру, другим людям, к себе как ресурс для коррекции противоправного поведения подростков / Н. Б. Астанина // Девиантное поведение: проблемы профилактики, диагностики и коррекции : материалы Всероссийской науч.-практ. конф. с международным участием. — Саратов : ИЦ Наука, 2008. — С. 306–310.

18. Астанина Н. Б. Создание и апробация нового личностного опросника «Методика изучения доверия к себе» / Н. Б. Астанина // Психологическая наука и образование : электронный журнал (Серия : Психология). — 2010. — № 3. — С. 18–21.

19. Бабенко В. В. Основи теорії ймовірностей і статистичні методи обробки даних у психологічних і педагогічних експериментах / В. В. Бабенко. — Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. — 168 с.

20. Багрецов С. А. Диагностика социально-психологических характеристик малых групп с внешним статусом / [Багрецов С. А., Львов В. М., Наумов В. В. и др.]. — СПб. : Лань, Изд-во Санкт-Петербургского ун-та МВД России, 1999. — 640 с.

21. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти / Г. О. Балл. — Рівне : «Ліста М», 2003. — 123 с.

22. Балущий І. В. Доверие в статусных межличностных отношениях. Скрипкина Т. П. Сравнительный анализ уровня выраженности социального и межличностного доверия молодежи южно-российского региона с другими регионами России // Доверие в социально-психологическом взаимодействии: коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 93–114.

23. Бандурка О. М. Партнерські взаємовідносини між населенням і міліцією : підруч. / О. М. Бандурка, В. О. Соколов, В. І. Московець. — Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. — 352 с.

24. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / О. М. Бандурка. — Х. : Вид-во НУВС, 2001. — 220 с.
25. Барко В. І. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України : практ. посіб. [Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Нещерет Т. В., Шаповалов О. В.]. — К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ ; Друкарня МВС, 2007. — 100 с.
26. Білошицький С. Криза довіри громадськості до представників політичних інститутів / С. Білошицький // Політичний менеджмент. — 2009. — № 2. — С. 56–66.
27. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер, с нем. В. Седельника и Н. Федоровой; Послесл. А. Филиппова. — М.: Прогресс-Традиция, 2000. — 384 с.
28. Бова А. Довіра до соціальних інститутів: Крос-національні зіставлення / А. Бова // Соціальна психологія. — К. : Укр. центр політичного менеджменту, 2004. — № 2. — С. 90–99.
29. Бодалев А. А. О состоянии и задачах разработки психологии познания людьми друг друга / А. А. Бодалев // Психология межличностного познания ; под ред. А. А. Бодалева. — М. : Педагогика, 1981. — С. 4–16.
30. Божович Л. І. Проблемы формирования личности / Л. І. Божович. — М. : Ин-т практ. психол.; НПО «МОДЭК», 1995. — С. 261.
31. Бойко В. В. Социально-психологический климат коллектива и личность / В. В. Бойко, А. Г. Ковалев, В. Н. Панферов. — М. : Мысль, 1983. — 207 с.
32. Боришевський М. Й. Особистість у вимірах самосвідомості : моногр. / М. Й. Боришевський. — Суми : Видавничий будинок «Еллада», 2012. — 608 с.
33. Бугерко Я. М. Рефлексивне самовираження людини в культурно-символічному просторі соціального буття / Я. М. Бугерко // Мова і культура. — Вип. 9, Т. 2 (90) : Психологія мови і культури. — К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2007. — С. 34–40.
34. Бурлацкий Ф. М. Власть / Ф. М. Бурлацкий // Философский

энциклопедический словарь [редкол. : С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др.] — М. : Сов. энциклопедия, 1989. — С. 92–93.

35. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. — СПб. : Питер Ком, 1999. — 528 с. — (Серия Мастера психологии).

36. Васи́лець Н. М. Адаптація методики вивчення довіри до себе Н. Б. Астаніної / Н. М. Васи́лець // Український психолого-педагогічний науковий збірник. — № 1 (01). — 2014. — С. 17–22.

37. Васи́лець Н. М. Адаптація методики вивчення довіри до себе Н. Б. Астаніної / Н. М. Васи́лець // Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Формування основних напрямів розвитку соціогуманітарних наук». — Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2014. — С. 124–126.

38. Васи́лець Н. М. Аналіз психологічних типів довіри / Н. М. Васи́лець // Психологічні проблеми сучасності : Тези X наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (Львів, 11–12 квітня 2013 р.). — Львів, 2013. — С. 67–70.

39. Васи́лець Н. М. Аспекти адаптації опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової / Н. М. Васи́лець // Актуальні проблеми прикладної психології : матеріали Всеукраїнської конференції (Київ, 2–3 жовтня 2014 р.). ; Укр. НМЦ практи. психології і соц. роботи ; [за наук. ред. А. І. Тінякової]. — К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. — С. 20–23.

40. Васи́лець Н. М. Довіра до ОВС як важливий елемент у сучасному суспільстві / Н. М. Васи́лець // Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави : тези доповідей та повідомлень учасників Міжнар. наук.-практ. конф., 22 листопада 2013 р. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. — С. 78–80.

41. Васи́лець Н. М. Довіра як підґрунтя толерантності у психолого-педагогічній взаємодії / Н. М. Васи́лець // Науковий вісник ЛДУВС. Серія психологічна : зб. наук. праць ; [гол. ред. М. Й. Варій]. — Вип. 1. — Львів : ЛьвДУВС, 2012. — С. 114–121.

42. Василець Н. М. Опис процедури розробки авторської методики «Довіра до ОВС» / Н. М. Василець // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія психологічна : зб. наук. праць ; [гол. ред. О. Є. Блінова]. — 2014. — Вип. 1, Том 2. — С. 11–17.
43. Василець Н. М. Особливості формування базової довіри особистості / Н. М. Василець // Актуальні питання розвитку педагогіки та психології в сучасному світі : зб. наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. : (Одеса, 4–5 жовтня 2013 р.). — Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2013. — С. 9–12.
44. Василець Н. М. Психологічна структура самодовіри / Н. М. Василець // Наука і духовність у системі сучасного управління : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 19 квітня 2012 р.). — Львів : «СПОЛОМ», 2012. — С. 68.
45. Василець Н. М. Психологічні аспекти довіри населення органам державної влади / Н. М. Василець // V Науково-практична конференція «Особистість в екстремальних умовах» : зб. тез. — Львів : ЛДУ БЖД, 2012. — С. 34–36.
46. Василець Н. М. Психологічні аспекти формування довірливих стосунків в педагогічній взаємодії / Н. М. Василець // II Міжнародна науково-практична конференція «Генеza буття особистості» (Київ, 19–20 грудня 2011 р.). — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2011. — Том II. — С. 151–155.
47. Василець Н. М. Теоретико-методологічні засади виокремлення соціально-психологічних чинників довіри / Н. М. Василець // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка. — Київ, 2014. — Том 11, Ч. 1 : Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. — С. 148–156.
48. Василець Н. М. Фази розвитку довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій / Н. М. Василець // «Актуальні питання сучасної психології» (м. Львів, 21–22 листопада 2014 р.). — Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. — С. 40–44.

- 49.Василюк Ф. Е. Структура образа / Ф. Е. Василюк // Вопросы психологии. — 1993. — № 5. — С. 5–19.
- 50.Васютинський В. О. Інтеракційна психологія влади / В. О. Васютинський. — К., 2005. — 492 с.
- 51.Вахтина М. А. Доверие к государству как фактор повышения его эффективности / М. А. Вахтина // Journal of Institutional Studies (Журнал институциональных исследований). — 2011. — Т. 3, № 3. — С. 57–65.
- 52.Вашенко І. В. Конфлікти у діяльності працівників органів внутрішніх справ і шляхи їх подолання (соціально-психологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 / І. В. Вашенко ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2003. — 36 с.
- 53.Вебер М. Протестантские секты и дух капитализма / М. Вебер // Избранное: Протестантская этика и дух капитализма ; пер. с нем. — [2-е изд., доп. и испр.]. — М. : Российская политическая энциклопедия, 2006. — С. 187–212.
- 54.Веселов Ю. В. Проблема доверия / Ю. В. Веселов // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол.об-воим. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 5–15.
- 55.Веселов Ю. В. Социологическая теория доверия / Ю. В. Веселов // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 16–32.
- 56.Вишняк О. Довіра до політичних інститутів: поняття, показники та тенденції змін / О. Вишняк // Українське суспільство 1992–2010: соціологічний моніторинг ; за ред. д-ра екон. наук В. Ворони, д-ра соціол. наук М. Шульги. — К. : Ін-т соціології НАН України, 2010. — С. 24–39.
- 57.Ворожбит С. А. Психолого-педагогічні рекомендації з підвищення почуття довіри серед студентів / С. А. Ворожбит // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки. — Вип. 49 : Присвячується 100-річчю від дня народження Бориса герасимовича Ананьєва та 150-річчю Володимира Михайловича Бехтерева — видатних

- вчених, засновників Петербургської-Ленінградської психологічної школи. — Чернігів, 2007. — С. 28–34.
- 58.Ворожбит С. А. Соціально-психологічні функції явища довіри / С. А. Ворожбит // Соціальна психологія. — Київ : Укр. центр політичного менеджменту, 2006. — № 5. — С. 56–63.
- 59.Гаврилюк Т. Довіра до міліції як передумова та результат її ефективної діяльності / Т. Гаврилюк // Вісник Академії управління МВС. — 2010. — № 2 (14). — С. 66–73.
- 60.Геворгян А. Э. Формирование общественного мнения средствами массовой коммуникации в современной России: социально-философский анализ : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / А. Э. Геворгян — Краснодар, 2006.— 162 с.
- 61.Гіда Є. О. Механізм деонтологічного регулювання діяльності працівників міліції (поліції) / Є. О. Гіда // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2011. — № 3 (46). — С. 78–83.
62. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. — М. : Едиториал УРСС, 2005. — С. 308.
- 63.Говир Т. Недоверие как практическая проблема / Т. Говир // Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер. 11 : Социология. — М., 1994. — № 3. — С. 94–98.
- 64.Головаха Е. И. Интегральный индекс социального самочувствия (ИИСС): конструирование и применение социологического теста в массовых опросах / Е. И. Головаха, Н. В. Панина // Теория, методы и результаты социологического исследования образа жизни, психологического состояния и социального самочувствия населения. — К. : Факт, 2008. — Т. 2. — С. 183–233. — (Избранные труды по социологии : в 3 т. / [сост., ред., вступ. статья Е. И. Головахи]).
- 65.Голубь О. В. Доверие к себе как внутриличностное образование старших подростков : дис. ... канд. психол. наук. : 19.00.13. / О. В. Голубь. — Ростов н/Д, 2004. — 199 с.

66. Горных А. А. Власть / А. А. Горных // Всемирная энциклопедия: Философия ; [главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. — М. : АСТ ; Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. — С. 170–171.
67. Горноста́й П. П. Личность и роль: Ролевой поход в социальной психологии личности / П. П. Горноста́й. — К. : Интерпресс ЛТД, 2007. — 312 с.
68. Гоч Р. Чинники довіри: концептуалізації та гіпотези / Р. Гоч // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : науково-теоретичний часопис. — Київ, 2013/2. — № 3. — С. 45–72.
69. Грановская Р. М. Психология веры / Р. М. Грановская. — 2-е изд., перераб. — СПб. : Питер, 2010. — 480 с.
70. Гришина Н. В. Психология межличностного конфликта : дис. ... д-ра психол. наук / Н. В. Гришина. — СПб., 1995. — 318 с.
71. Громадянське суспільство в Україні. Аналітичний звіт за результатами загальнонаціонального опитування недержавних організацій України. Підготовлено фондом «Демократичні ініціативи» та СОЦІС на замовлення Світового банку / [Бачинський Я., Кучерів І., Бекешкіна І., Стегній О., Полуйко В.]. — К., 2003. — 54 с.
72. Губеладзе І. Особливості функціонування психологічних механізмів трансформування соціальної ідентичності / І. Губеладзе // Практична психологія та соціальна робота. — 2012. — № 9. — С. 56–62.
73. Гуманістична психологія : антологія. В 3 т. Т. 2 : Психологія і духовність : (світоглядні аспекти гуманістично зорієнтованих напрямів у сучасній західній психології) [упоряд. : Г. Балл, Р. Трач]. — 2005. — 279 с.
74. Данкин Д. М. Методология доверия — основа высоких гуманитарных технологий: (Классификационные характеристики доверия) / Д. М. Данкин // НАВИГУТ. — 1999. — № 1. — С. 49–62.
75. Данкин Д. М. Проблема политического доверия в международных отношениях : дис. ... д-ра полит. наук / Д. М. Данкин. — М., 2000. — 311 с.
76. Двоеглазова М. Ю. Доверие и самоответственность как условия реа-

лизации личностной рефлексии субъектом / М. Ю. Двоеглазова // Зависимость, ответственность, доверие: в поисках субъектности : материалы Междунар. науч.-практ. конф. Кн. 1. — М.–Ижевск : Изд. дом «Удмуртский университет», 2004. — С. 119–121.

77.Дворянов А. А. Социальные функции доверия [Электронный ресурс] / А. А. Дворянов // Регион: экономика и социология. — 2006. — № 4. — С. 130–141. — Режим доступа к журн. : <http://ecsocman.hse.ru/region/msg/23549819.html>.

78.Довіра громадян до органів влади та базових соціальних інститутів [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. — Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/Monitor/May2009/5.htm>. — Загол. з екрана. — Мова укр.

79.Донцов А. И. Психология коллектива (методологические проблемы исследования) : учеб. пособ. / А. И. Донцов. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1984. — 234 с.

80. Дорфман Л. Я. Доверие в системе «учитель–ученик» / Л. Я. Дорфман // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 145–161.

81.Дорфман Л. Я. Экзистенциальное Я и креативность / Л. Я. Дорфман, Г. В. Ковалева // Индивидуальность как субъект и объект современной жизни ; [отв. ред. Н. Е. Мажар, В. В. Селиванов]. — Смоленск : Смоленский гуманитарный ун-т, 1996. — Т. 2. — С. 58–62.

82.Достовалов С. Г. Доверительные отношения личности как детерминанта восприятия индивидуальности в юношеском возрасте / С. Г. Достовалов // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н / Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 254–266.

83.Энциклопедия психологических тестов: Общение, лидерство, межличностные отношения [под ред. А. Карелина]. — М. : АСТ, 1997. —

303 с.

84. Ермолаев О. Ю. Математическая статистика для психологов / О. Ю. Ермолаев. — М., 2002. — 336 с.

85. Ермолаева Е. П. Психология социальной реализации профессионала / Е. П. Ермолаева. — М. : Ин-т психологии РАН, 2008. — 346 с.

86. Ершова Н. Н. Развитие социально-перцептивной компетентности в профессиональном общении : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.13 / Н. Н. Ершова. — М., 1997. — 169 с.

87. Євдокимова Н. О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність [Електроний ресурс] / Н. О. Євдокимова. — Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu_psykhol/2009_31/7.html.

88. Єрмакова Н. О. Дослідження довіри до себе у студентів юнацького віку / Н. О. Єрмакова // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. — Сер. № 12 : Психологія : зб. наук. праць — Вип. 3 (27). — К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. — С. 91–101.

89. Журавлев А. Л. Коллективный субъект: основные признаки, урны и психологические типы / А. Л. Журавлев // Психологический журнал. — 2009. — Т. 30, № 5. — С. 72–81.

90. Журавлев А. Л. Обмен знаниями, групповая рефлексивность и корпоративная память как объект социальной психологии / А. Л. Журавлев, Т. А. Нестик // Психологический журнал. — 2010. — Т. 31, № 3. — С. 5–17.

91. Журавлев А. Л. Психологическое и социально-психологическое пространство личности и группы: понимание, виды и тенденции исследования / А. Л. Журавлев, А. Б. Купрейченко // Психологический журнал. — 2011. — Т. 32, № 4. — С. 64–71.

92. Заболотная Г. М. Феномен доверия и его социальные функции / Г. М. Заболотная // Вестник РУДН. Серия «Социология». — 2003. — № 1 (4). — С. 67–73.

93. Закон України «Про Національну поліцію України» № 580-VIII від 02.07.2015. Ст. 11. (Взаємодія з населенням на засадах партнерства)

[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.

94. Заславская Т. И. Социальные механизмы трансформации неправовых практик / Т. И. Заславская, М. А. Шабанова // *Общественные науки и современность*. — 2001. — № 5. — С. 3–25.

95. Зигерт В. Руководитель без конфликтов / В. Зигерт, Л. Ланге. — М. : Прогресс, 1990.

96. Зиммель Г. Эссе о Чужаке / Г. Зиммель // *Социальное пространство: Междисциплинарные исследования : реферативный сборник ; [отв. ред. Л. В. Гирко]*. — М. : ИНИОН, 2003. — С. 181–186.

97. Зинченко В. П. Психология доверия / В. П. Зинченко // *Вопросы философии*. — 1998. — № 7. — С. 76–93.

98. Зинченко В. П. Психология доверия / В. П. Зинченко // *Магистр*. — 1998. — № 4. — С. 17–36.

99. Зозуля І. В. До професіоналізму працівника системи МВС України / І. В. Зозуля // *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. — 2004. — № 28. — С. 493–496.

100. Злобина Е. Особенности нормативной регуляции украинского социума / Е. Злобина // *Украинское общество в европейском пространстве / Под ред. Е. Головахи, С. Макеева*. — К.: ИС НАНУ; ХНУ им. В.Н.Каразина, 2007. — С. 205–225. — С. 208–209.

101. Изюмова И. В. Субъективные критерии доверия к медицинскому персоналу / И. В. Изюмова // *Психология образования: региональный опыт : материалы Второй национальной науч.-практ. конф.* — М., 2005. — С. 336–337.

102. Ильин Е. П. Психология доверия / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2013. — 288 с.

103. Іванова О. В. Професійна підготовка практичних психологів ОВС : навч.-метод. посіб. / О. В. Іванова, Ю. Б. Ірхін, Н. Ю. Ярема. — К. : РВЦ КНУВС, 2008. — 100 с.

104. Ірхін Ю. Б. Теоретико-психологічний аналіз довірливості в оперативно-службовій діяльності органів внутрішніх справ : зб. наук. праць / Ю. Б. Ірхін. — К. : ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України Проблеми сучасної психології, 2013. — Вип. 21. — С. 160-171
105. Казміренко В. П. Активізація когнітивних процесів у спілкуванні : метод. посіб. / [Казміренко В. П. та ін.] ; за ред. д-ра психол. наук, проф. В. П. Казміренка; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. — К. : Міленіум, 2011. — 267 с.
106. Казміренко В. П. Засади когнітивної психології спілкування : моногр. / [Казміренко В. П. та ін.] ; за наук. ред. д-ра психол. наук, проф. В. П. Казміренка; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. — Кіровоград : Імекс, 2013. — 389 с.
107. Калініченко Р. Нова поліція — тільки початок. Що змінить в Україні реформа МВС? / Р. Калініченко // «Слово і діло» — 7 травня 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.slovoidilo.ua/2015/05/07/stattja/bezpeka/>.
108. Калмыкова О. И. Соотношение психологической дистанции и доверия в психологии личности / О. И. Калмыкова // Современное гуманитарное знание о проблемах социального развития. — Ставрополь, 2001. — С. 123–128.
109. Капусткина Е. В. Новое доверие в современной России: опыт эмпирического исследования / Е. В. Капусткина // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 167–188.
110. Карамушка Л. М. Дослідження особливостей психологічної готовності менеджерів освіти до взаємодії з персоналом в умовах конфлікту / Л. М. Карамушка, Т. М. Дзюба // Практична психологія та соціальна робота. — 2011. — № 8. — С. 110.
111. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. — К. : Міленіум, 2003. — 344 с. — Пред. покажчик. —

С. 321–329.

112. Карпенко З. С. Аксіологічна психологія особистості : моногр. / З. С. Карпенко. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2009. — 512 с.

113. Карсканова С. В. Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації / С. В. Карсканова // Практична психологія та соціальна робота. — 2011. — № 1. — С. 1–10.

114. Кертман Г. Л. Межличностное доверие в России / Г. Л. Кертман // Социальная реальность. — 2006. — № 4. — С. 7–24.

115. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посіб. / Т. С. Кириленко. — К. : Либідь, 2007. — 256 с.

116. Киричук А. В. Структура и динамика взаимоотношений в коллективе / А. В. Киричук. — М. : 1970. — 149 с.

117. Киршбаум Э. И. Психолого-педагогический анализ конфликтных ситуаций в педагогическом процессе : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Э. И. Киршбаум. — Л., 1986. — 252 с.

118. Кісіль З. Р. Корупція в органах внутрішніх справ: проблеми протидії / З. Р. Кісіль // Науковий вісник Львівського держ. ун-ту внутрішніх справ. — 2009. — № 2. — С. 1–9.

119. Князев В. Н. Психологические особенности понимания личности значимого другого как субъекта общения : автореф. дис. ... канд. філос. наук / В. Н. Князев. — М., 1981.

120. Кобан Ж. Зловживання владою або службовим становищем як спосіб посягання на права людини / Ж. Кобан // Юридична Україна. — 2004. — № 1. — С. 67–71.

121. Коваленко А. Б. Соціальна психологія / А. Б. Коваленко, М. Н. Корнєв. — К. : Геопринт, 2006. — 400 с.

122. Ковальська В. Психологічне забезпечення діяльності працівників міліції / В. Ковальська, О. Бандурка // Вісник Академії управління МВС. — 2009. — № 4. — С. 127–134.

123. Кокотов А. Н. Доверие. Недоверие. Право / А. Н. Кокотов. — М. : Изд-

во «Юрист», 2004. — 192 с.

124. Кокуев А. А. Доверие в группах несовершеннолетних преступников / А. А. Кокуев, Т. П. Скрипкина // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 114–143.

125. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я. Л. Коломинский. — Минск : ТетраСистемс, 2000. — 432 с.

126. Колпакова Л. М. Психологические механизмы формирования межличностных отношений в диаде «учитель-ученик» в условиях педагогической деятельности (на прим. старших школьников) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Л. М. Колпакова. — Казань, 1992. — 60 с.

127. Колчина Л. П. Альтруизм как форма доверительного просоциального поведения / Л. П. Колчина // Зависимость, ответственность, доверие: в поисках субъектности : материалы Междунар. науч.-практ. конф. Кн. 1. — М.–Ижевск : Изд. дом «Удмуртский университет», 2004. — С. 114–117.

128. Кондрашова Р. Ю. Формирование доверия в системе ценностных ориентаций студентов педагогического вуза / Р. Ю. Кондрашова : автореф. дис. ... канд. пед. наук. — В., 2007. — 171 с.

129. Конфисахор А. Г. Психология власти / А. Г. Конфисахор. — СПб. : Питер, 2004.

130. Концепція виховної роботи в Збройних силах та інших військових формуваннях України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mil.gov.ua.

131. Концепція гуманітарного і соціального розвитку в Збройних Силах України рс — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mil.gov.ua.

132. Копылова Ю. Н. Доверие населения как фактор повышения социального статуса органов государственной власти : дис.... канд. психол. наук / Ю. Н. Копылова. — М., 2003.

133. Корнев М. Н. Соціальна психологія / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. — К. : Геопринт, 1995. — 304 с.

134. Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. — К. : Ніка-Центр, 2006. — 580 с.
135. Котляревський Г. М. Тип личности и предпочитаемый стиль руководства : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Г. М. Котляревський. — М., 1993.
136. Кочеткова А. И. Введение в организационное поведение и организационное моделирование : учеб. пособ. / А. И. Кочеткова. — М., 2003. — 944 с.
137. Кравець Н. М. Аналіз основних напрямків вивчення довіри як соціально-психологічного феномена / Н. М. Кравець // Науковий вісник ЛДУВС. Серія психологічна : зб. наук. праць ; [гол. ред. М. Й. Варій]. — Львів : ЛьвДУВС, 2011. — Вип. 1. — С. 56–67.
138. Кравець Н. М. Вплив соціального капіталу та рівня довіри на психологічні аспекти організованої злочинності / Н. М. Кравець // Тези Четвертої Міжнародної науково-практичної конференції. — Львів : ВЦ ЛьвДУВС, 2010. — С. 234–237.
139. Кравець Н. М. Довіра — важливий чинник професійної діяльності працівників ОВС / Н. М. Кравець // Тези Третьої Міжнародної науково-практичної конференції. — Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. — С. 193–195.
140. Кравець Н. М. Довіра до себе — суб'єктивний феномен особистості / Н. М. Кравець // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей ; НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології ; [редакційна рада: М. М. Слюсаревський (голова), В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін.]. — К. : Міленіум, 2011. — Вип. 26 (29). — 400 с.
141. Кравець Н. М. Довіра до себе як умова самозбереження цілісності особистості в екстремальних ситуаціях / Н. М. Кравець // Особистість в екстремальних умовах : збірник тез V Науково-практичної конференції. —

Львів : ЛДУ БЖД, 2011. — С. 90–92.

142. Кравець Н. М. Довіра як показник ефективної комунікації / Н. М. Кравець // Психологія комунікації і впливу в управлінській діяльності : зб. тез до круглого столу, 28 січня 2010 р.. — Львів : ВЦ ЛьвДУВС, 2010. — С. 95–97.

143. Кравець Н. М. Довіра як психолого-педагогічна проблема у вищій школі / Н. М. Кравець // Управління в освіті : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конференції, 14–16 квітня 2011 р., Львів ; [відп. ред. Л. Д. Кизименко]. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. — С. 150–152.

144. Кравець Н. М. Психологічний образ працівника ОВС, який викликає довіру громадськості / Н. М. Кравець // Психологічні аспекти формування позитивної громадської думки щодо міліції в українському суспільстві : збірник тез круглого столу, 1 квітня 2011 р. — Львів : «Ліга-Прес», 2011. — С. 46

145. Кравець Н. М. Психологічні особливості довіри у соціальній взаємодії / Н. М. Кравець // Матеріали II Всеукраїнського психологічного конгресу, присвяченого 110 річниці від дня народження Г. С. Костюка, 19–20 квітня 2010 р.). — Т. I. — К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2010. — С. 151–152.

146. Кравець Н. М. Суспільні та особистісні детермінанти критеріїв довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій / Н. М. Кравець // Психологічні аспекти національної безпеки : тези доповідей учасників V Міжнар. наук.-практ. конф. ; [відп. за вип. М. Й. Варій]. — Львів : ЛьвДУВС, 2011. — 152 с .

147. Кравець Н. М. Феномен довіри як чинник професійної діяльності працівників ОВС / Н. М. Кравець // Форум молодих науковців Львова : зб. тез конф., 20 листопада 2009 р. — Львів : ТзОВ «Ліга-Прес», 2009. — 234 с.

148. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг. — СПб. : Изд-во «Питер», 2000. — С. 23–26.

149. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічне забезпечення соціальної роботи : моногр. / Н. І. Кривоконь. — Х. : Вид-во Ф. П. Олійник, 2011. — 480 с.
150. Криволапчук В. О. Соціально-психологічні аспекти виявлення і попередження корупції та інших правопорушень серед працівників міліції : моногр. / В. О. Криволапчук ; за заг. ред. В. О. Криволапчука. — Вінниця : ВНТУ, 2009. — 134 с.
151. Крижанская Ю. С. Грамматика общения / Ю. С. Крижанская, В. П. Третьяков / Концептуальные основы исследования феномена доверия: обзор основных подходов // Вестник Новосибирского государственного университета. Серия : Социально-экономические науки. — М., 2004. — Т. 4, Вып. 1. — С. 136–151.
152. Кричевский Р. Л. Лидерство как структурный феномен // Социальная психология : хрестоматия / Р. Л. Кричевский, М. М. Рыжак ; [сост. : Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая]. — М. : Аспект Пресс, 1999. — С. 268–274.
153. Крищенко Е. П. Доверие к себе как условие становления субъектности на этапе перехода из школы в вуз / Е. П. Крищенко // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 266–275.
154. Кроник А. А. Психология человеческих отношений / А. А. Кроник, Е. А. Кроник. — Дубна : Издательский центр «Феникс», Изд-во «Когито-Центр», 1998. — 224 с.
155. Кудріна Т. С. Психологія мотивації: теорія та експеримент : навч. посіб. / Т. С. Кудріна. — К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2006. — 214 с.
156. Кузьмин Е. С. Основы социальной психологии / Е.С. Кузьмин. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1967. — 173 с.
157. Куницына В. Н. Межличностное общение / В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша. — СПб. : Питер, 2001. — 544 с.

158. Купрейченко А. Б. Методика оценки доверия личности другим людям / А. Б. Купрейченко // Современная психология: Состояние и перспективы исследований. Часть 5 : Программы и методики психологического исследования личности и группы : материалы юбилейной науч. конф. ИП РАН, 28–29 янв. 2002 г. ; [отв. ред. А. Л. Журавлев]. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2002. — С. 64–89.
159. Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия / А. Б. Купрейченко. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. — 571 с.
160. Купрейченко А. Б. Социально-психологические функции доверия и недоверия в жизнедеятельности человека / А. Б. Купрейченко // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. — 2005. — Т. 11, № 3. — С. 48–55.
161. Купрейченко А. Б., Табхарова С. П. Критерии доверия и недоверия личности другим людям / А. Б. Купрейченко // Психологический журнал. — 2007. — Т. 28, № 2. — С. 55–67.
162. Куценко О. Зигзаги демократизації політичного режиму в Україні / О. Куценко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2005. — № 3. — С. 65–79.
163. Лабунская В. А. Экспрессия человека: общение и межличностное познание : учеб. пособ. / В. А. Лабунская. — Ростов н/Д, 1999. — 608 с.
164. Лактионов А. Н. Координаты индивидуального опыта / А. Н. Лактионов. — Харьков : Бизнес Информ, 1998. — 492 с.
165. Лебедев В. И. Психология и психопатология одиночества и групповой изоляции / В. И. Лебедев. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002.
166. Левада Ю. А. Механизмы и функции общественного доверия / Ю. А. Левада // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. — М., 2001. — № 3. — С. 7–12.
167. Левада Ю. А. Факторы и фантомы общественного доверия (постэлекторальные размышления) / Ю. А. Левада // Экономические и социальные перемены: Мониторинг общественного мнения. Информационный бюллетень. — 1996. — № 5. — С. 7–12.

168. Легеза М. А. Формування механізму суспільної довіри до влади в посткомуністичних країнах як політико-етична та практична проблема / М. А. Легеза // Нова парадигма. — Київ, 2004. — Вип. 38 : Філософія. Соціологія. Політологія. — С. 153–160.
169. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. — М. : Смысл, 2007. — 511.
170. Литвиненко І. В. Обзор исследований по проблеме доверия / І. В. Литвиненко // Социальный психолог. — 2003. — № 1. — С. 26–35.
171. Литвиненко І. В. Социально-психологическая концепция доверия / І. В. Литвиненко. — М. : Флинта, Наука, 2006. — 480 с.
172. Ложкин Г. В. Психология уверенности личности / Г. В. Ложкин // Психология здоровья человека. — Севастополь ; Донецк : Вебер, 2003. — С. 83–90.
173. Ломаковская И. С. Кризис доверия как причина дезадаптации старшеклассников-мигрантов и вынужденных переселенцев / И. С. Ломаковская, Т. П. Скрипкина // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 303–315.
174. Ломов Б. Ф. Проблема общения в психологии / Б. Ф. Ломов // Проблема общения в психологии. — М., Наука, 1981. — С. 3–23.
175. Майерс Д. Социальная психология ; пер. с англ. / Д. Майерс. — СПб. : Питер, 2005. — С. 674.
176. Максименко С. Д. Генезис существования личности / С. Д. Максименко. — К. : «КММ», 2006. — 240 с.
177. Максименко С. Д. Науково-психологічні основи формування особистості / С. Д. Максименко // Рідна школа. — 1991. — № 11. — С. 27–31.
178. Максименко С. Д. Психологія підприємницької діяльності. / С. Д. Максименко // Філософська і соціологічна думка. — 1993. — № 5. — С. 11–23.
179. Максименко С. Д. Теоретичні засади психології особистості: генеза

нужди / С. Д. Максименко // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2005. — Вип. 26, Т. 1. — С. 3–18.

180. Малкова Т. М. Образ сотрудника ОВД как детерминанта профессионального становления будущих специалистов / Т. М. Малкова // Психопедагогика в правоохранительных органах. — 2013. — № 4 (55). — С. 93–97.

181. Малкова Т. М. Уявлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ про професійну діяльність працівників міліції у світлі теорії мотивації трудової діяльності К. Альдерфера / Т. М. Малкова // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць ; Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; [за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої]. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. — Вип. 20. — С. 362–374.

182. Малкова Т. М. Образ професії міліціонера у світлі сучасних теорій мотивації трудової діяльності (Р. Вудвортса – Р. Уайта, А. Маслоу) [Електронний ресурс] / Т. М. Малкова // Юридична психологія та педагогіка. — 2009. — № 2. — С. 165–181. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2009_2_18.

183. Маркова О. Д. Психологический анализ «образа окружающих» у будущих учителей с разным уровнем доверия к людям / О. Д. Маркова // Прикладная психология. — 2001. — № 5. — С. 52–59.

184. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. — СПб. : ЕВРАЗИЯ, 1999.

185. Мацегора Я. В. Возможности и перспективы исследования мифологической идентификации курсантов ОВД / Я. В. Мацегора // Психолого-педагогічна складова підготовки працівників системи МВС : матеріали Наук.-практ. конф. — Х. : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2008. — С. 96–101.

186. Мацегора Я. В. Особливості «образу Я» працівників ОВС залежно від типу професійної культури / Я. В. Мацегора // Вісник Харківського

національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». — 2005. — № 662. — С. 96–102.

187. Мейжис І. Індивідуалізм чи колективізм? / І. Мейжис, Л. Почебут // Соціальна психологія. — 2007. — № 1 (21). — С. 38–53.

188. Михеева И. Н. Я-концепция и чувство собственного достоинства / И. Н. Михеева // Самосознание и защитные механизмы личности : хрестоматия ; [ред.-сост. Д. Я. Райгородский]. — Самара : Изд. дом «Бахрах-М», 2008. — С. 232–251.

189. Минина В. Н. Недоверие к государственным институтам в российском обществе / В. Н. Минина // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 150–167.

190. Міщенко А. Б. Довіра як чинник легітимації влади / А. Б. Міщенко // Трибуна. — К. : Трибуна, 2009. — № 1–2. — С. 30–31.

191. Міщиха Л. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Міщиха. — Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. — С. 438–445.

192. Мозговая Т. М. Социально-политическое доверие как объект социологического анализа : автореф. дис. ... канд. социол. наук / Т. М. Мозговая. — М., 1999.

193. Моляко В. А. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В. А. Моляко // Психологія суспільства. — 2007. — № 4. — С. 6–10.

194. Моляко В. В. Психокорекційні стратегії деформації Я-образу зовнішності в юнацькому віці / В. В. Моляко // Практична психологія та соціальна робота. — 2004. — № 6. — С. 78–80.

195. Морено Дж. Социометрия. Экспериментальный метод и наука об обществе / Дж. Морено. — М., 1959. — 230 с.

196. Москаленко В. В. Соціалізація особистості : моногр. / В. Москаленко. — К. : Фенікс, 2013. — 540 с.

197. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підруч. / В. В. Москаленко. — К. : ЦНЛ, 2005. — 624 с.

198. Москалець В. П. Психологія релігії : посіб. / В. П. Москалець. — К. : Академвидав, 2004. — 240 с.
199. Московичи С. От коллективных представлений к социальным / С. Московичи // Вопросы социологии. — М., 1992. — Т. 1. — С. 82–96.
200. Мудрик А. В. Основы социальной педагогики / А. В. Мудрик. — М. : Academia, 2006.
201. Музичук О. М. Сутність та загальна характеристика професіоналізму працівників органів внутрішніх справ / О. М. Музичук // Вісник Національного університету внутрішніх справ. — 2004. — № 28. — С. 445–450.
202. М'ясищев В. Н. Основные направления и современное состояние психологии отношений человека / В. Н. М'ясищев // Психологическая наука в СССР. — М., 1960. — Т. 2. — С. 110–125.
203. М'ясищев В. Н. Дружба и вражда в их социально-психологической значимости / В. Н. М'ясищев // Социальная психология личности. — Л.: Знание, 1974. — С. 13-19.
204. М'ясищев В. Н. О взаимосвязи общения, отношения и отражения как проблемы общей и социальной психологии / В. Н. М'ясищев // Социально-психологические характеристики общения и развития контактов между людьми: тез. симп. — Л., 1970. — С. 114-115; 202-220.
205. Найдьонова Л. Психологічне благополуччя людини [Електронний ресурс] / Л. Найдьонова // Директор школи. Україна. — 2007. — № 2. — Режим доступу : <http://osvita.ua/publishing/director/121>. — Назва з екрана.
206. Нестин Т. А. Управление совместной деятельностью: новые направления исследования / Т. А. Нестин // Психологический журнал. — Т. 30, № 4. — 2009. — С. 5–16.
207. Никоненко Л. В. Довіра як соціально-психологічний феномен / Л. В. Никоненко // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць ; за заг. ред. М. М. Слюсаревського. — К., 2008. — № 7.

208. Ніколаєва О. Архетипічні і психологічні підвалини корупції в Російській державі / О. Ніколаєва // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць. — 2010. — № 3–4. — С. 236–242.
209. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. — К., 1990. — 192 с.
210. Обозов Н. Н. Три подхода к исследованию психологической совместимости / Н. Н. Обозов, А. Н. Обозова // Вопросы психологии. — 1981. — № 6. — С. 91–101.
211. Общая социология : учеб. пособ. ; под общ. ред. проф. А. Г. Эфендиева. — М. : ИНФРА-М, 2000. — 654 с. — (Серия «Высшее образование»).
212. Огарев Е. М. Компетентность образования: социальный аспект / Е. М. Огарев. — СПб. : РАОИО, 1995.
213. Ойстер К. Социальная психология групп / К. Ойстер. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004.
214. Олпорт Г. Становление личности / Г. Олпорт // Избранные труды ; пер. с англ. Л. В. Трубицыной и Д. А. Леонтьева ; под общ. ред. Д. А. Леонтьева. — М. : Смысл, 2002. — 460 с.
215. Ольшанский Д. В. «Кредит доверия» как политическая, идеологическая и психологическая проблема / Д. В. Ольшанский // Этика успеха. — Тюмень—М., 1996. — Вып. 7. — С. 133–142.
216. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. Е. Орбан-Лембрик. — К. : Академвидав, 2003. — 446 с.
217. Осухова Н. Г. Психологическая помощь в трудных и экстремальных ситуациях : учеб. пособ. Для вузов / Н. Г. Осухова. — 5-е изд., перераб. И доп. — Москва : Академия, 2012. — 319, [1] с.
218. Охріменко І. М. Психологічна готовність працівників оперативних підрозділів ОВС до кваліфікованого виконання професійних завдань: проблематика питання / І. М. Охріменко // Кримський юридичний вісник. — 2010. — № 1(8), Ч. I. — С. 254–261.

219. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. / А. А. Палій. — К. : Академвидав, 2010. — 429 с. — (Серія «Альма-матер»).
220. Панина Н. В. Образ жизни и психологическое состояние населения в условиях перехода от тоталитаризма к демократии / Е. И. Головаха, Н. В. Панина // Избранные труды по социологии : в 3 т. ; [сост., ред., вступ. статья Е. И. Головахи]. — К. : Факт, 2008. — (Т. 2 : Теория, методы и результаты социологического исследования образа жизни, психологического состояния и социального самочувствия населения. — С. 5–173).
221. Парыгин Б. Д. Социальная психология / Б. Д. Парыгин. — СПб. : СПбГУП, 2003. — С. 507.
222. Парсонс Т. О социальных системах / Т. Парсонс. — М. : Академический проект, 2002.
223. Парсонс Т. О. Система современных обществ / Т. О. Парсонс. — М. : Аспект Пресс, 1998.
224. Патрульна поліція Львова рятує життя: екіпаж поліцейських допоміг доставити вагітну жінку до пологового будинку [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.032.ua/news/969115>.
225. Пелін О. В. Новий підхід до виміру довіри громадян до органів влади та базових соціальних інститутів / О. В. Пелін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. — Ужгород, 2013. — Вип. 27. — С. 273–280.
226. Переверзева И. А. Проблема доверия в сфере бизнеса / И. А. Переверзева // Иностранная психология. — 2000. — № 12. — С. 84–93.
227. Петровский А. В. О некоторых феноменах межличностных отношений в коллективе / А. В. Петровский // Методология и методы социальной психологии. — М., 1977. — С. 136–147.
228. Пигина О. М. Детерминанты доверия в имидже политика : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.11 / О. М. Пигина ; Ин-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2009. — 21 с.
229. Пірен М. Соціальна відповідальність політико-управлінської еліти за

умов демократизації управління в Україні (на досвіді ЄС) / М. Пірен // Вісник НАДУ. — 2010. — № 3. — С. 14–21.

230. Платонов К. К. Развитие системы понятий теории психологического климата в советской психологии / К. К. Платонов, В. Г. Казаков // Социально-психологический климат коллектива: теория и методы изучения. — М. : Наука, 1979. — С. 25–41.

231. Погорелая Н. Доверие населения политическим и публичным институтам в сравнительном контексте / Н. Погорелая // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2003. — № 3. — С. 144–156.

232. Погорелий С. Довіра до державної влади як категорія політичного управління / С. С. Погорелий // Державне будівництво : [електронне видання]. — 2010. — № 1. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/13.pdf>.

233. Погорелий С. С. Довіра громадян до органів публічної влади як суспільно-політичний феномен : дис. ... канд. наук з держ. упр. / С. С. Погорелий. — Х. : ХарРІДУ, 2011.

234. Погорелий С. Теоретико-методологічний аспект формування довіри до державної влади / С. С. Погорелий // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. — Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». — 2009. — Вип. 2 (25). — С. 75–82.

235. Поддубный С. Е. Индивидуально-психологические факторы совместности личности и малой группы : дис. ... канд. психол. наук / С. Е. Поддубный. — М., 2001. — 174 с.

236. Позняков В. П. Психология малых групп и межгруппового взаимодействия / В. П. Позняков / Психология : [учеб. для гуманитарных вузов] ; под общ. ред. В. Н. Дружинина. — 2-е изд. — СПб. : Питер, 2009. — С. 370–383.

237. Позняков В. П. Региональные и тендерные особенности доверия российских предпринимателей к различным видам организаций / В. П. Позняков // Экономическая психология в России и Беларуси : сб. науч.

работ ; под ред. А. Л. Журавлева и В. А. Поликарпова. — Минск : Экономпресс, 2007. — С. 274–298.

238. Поршневу Б. Ф. О начале человеческой истории / Б. Ф. Поршневу. — М., Мысль, 1974. — 552 с.

239. Почебут Л. Г. Организационная социальная психология / Л. Г. Почебут, В. А. Чикер. — М. : Речь, 2002. — 284 с.

240. Праворотова Т. А. Недоверие как практическая проблема Т. А. Праворотова, Т. Говир // Социология. — 1994. — № 3. — С. 94–98.

241. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. ; под ред. Д. Я. Райгородского. — Самара : ИД «Бахрах», 1998. — 672 с.

242. Пригожий А. И. Современная социология организаций / А. И. Пригожий. — М. : Интерпракс, 1995. — С. 24–126.

243. Природа доверия в информационном процессе // Информационные процессы и технологии в экономике, праве и обществе : сб. науч. трудов. Вып. 13 : материалы междунар. науч.-практ. конф., 3–4 мая 2006 г. — Белгород : Современный гуманитарный ун-т, 2006.

244. Присяжнюк М. М. Довіра населення до засобів масової інформації як один з основних чинників формування громадської думки / М. М. Присяжнюк, Д. М. Присяжнюк // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. — 2008. — № 2. — С. 93–96.

245. Просандеєва Л. Є. Концепція автономізації-соціалізації власного «Я» особистості / Л. Є. Просандеєва // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія «Психологічні науки» ; за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. — Т. 2, вип. 7. — Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2011. — 320 с.

246. Просандеєва Л. Є. Деякі аспекти становлення самоцінності підлітків / Л. Є. Просандеєва // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер. 12 : Психологічні науки. — К. : [б. в.], 2007. — Вип. 20 (44). — С. 151–157.

247. Просецкий П. А. Психологическая структура профессиональной

направленности студенческого коллектива и пути ее совершенствования / П. А. Просецкий, В. Н. Голубева [и др.]. — М. : 1979. — 53 с.

248. Профессиональная психология в ОВС. Общая часть : курс лекций / [Андросюк В. Г., Казмиренко Л. И., Юхновец Г. А., Медведев В. С.]. — К. : Укр. акад. внутр. дел, 1995.

249. Психология : Словарь [сост. Л. А. Карпенко] ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Политиздат, 1990. — С. 247–248; 492–494.

250. Психология личности : [хрестоматия]. В 2-х т. Т. 1 : Зарубежная психология ; [ред.-сост. Д. Я. Райгородский]. — Самара : Издательский дом «БАХРАХ-М», 2002.

251. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції. В 2 ч. Ч. I : Професійно-психологічна підготовка працівників оперативних підрозділів : навч.-метод. посіб. / [Александров Д. О., Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. та ін.]. — К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. — 124 с.

252. Психологічний сенс громади в системі соціально-психологічних категорій // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». — 2015. — Вип. 58. — С. 143–146.

253. Психологія управлінської діяльності : зб. наук.-метод. праць. Вип. 4 : матеріали Всеукр. круглого столу, 29 жовтня 2015 р. ; МВС України, Львівський держ. ун-т внутр. справ. — Львів : ЛьвДУВС, 2015. — 182 с.

254. Радчук В. М. Психологічні детермінанти конфліктної поведінки особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук / В. М. Радчук. — К., 2000. — 20 с.

255. Радчук Г. К. Аксіопсихологія вищої школи : моногр. / Г. К. Радчук. — Тернопіль : ТНПУ, 2009. — 415 с.

256. Реан А. А. Психология и психодиагностика личности: теория, методы исследования, практикум : учеб. пособ. / А. А. Реан. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. — 255 с.

257. Резнік В. Чинники довіри до влади як об'єкт теоретичної типологізації / В. Резнік // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць — К. : Інститут соціології НАН України, 2012. — Вип. 4 (15). — С. 227–240.
258. Рівень довіри до державних органів влади в Україні. Прес-реліз. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Центру соціологічних та маркетингових досліджень SOCIS — Режим доступу: <<http://www.socis.kiev.ua/ua/press/riven-doviry-do-derzhavnykh-orhaniv-vlady-v-ukrajini.html>>. — Загол. з екрана. — Мова укр.
259. Роженко А. В. Особенности эмоциональной, социальной и личностной адаптации к школе детей с депривацией доверительных отношений и детей с деформацией доверительных отношений / А. В. Роженко, Т. П. Скрипкина // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 203–215.
260. Романкова Л. М. Моделювання конфліктних ситуацій як засіб оптимізації міжособистісних стосунків в педагогічному колективі : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Л. М. Романкова. — Рівне, 2002. — 20 с.
261. Ромашов О. В. Социология и психология управления / О. В. Ромашов, Л. О. Ромашова. — М. : Изд-во «Экзамен», 2002.
262. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — М. : Педагогика, 1976. — 338 с.
263. Савченко Т. Н. Моделирование поведения в конфликтных ситуациях : дис. ... канд. психол. наук / Т. Н. Савченко. — М., 1993. — 117 с.
264. Салій-Ануфрієнкова М. Рівень самооцінки та соціального інтелекту як фактор міжособистісних стосунків / М. Салій-Ануфрієнкова // Соціальна психологія. — 2007. — № 1 (21). — С. 123–132.
265. Самыгин С. И. Психология управления / С. И. Самыгин, Л. Д. Столяренко. — Ростов н/Д. : Изд-во «Феникс», 1997.
266. Сафонов В. С. Особенности доверительного общения : дис. ... канд. психол. наук / В. С. Сафонов. — М., 1978.

267. Сафонов В. С. О психологии доверительного общения / В. С. Сафонов // Проблема общения в психологии ; отв. ред. Б. Ф. Ломов. — М., 1981. — С. 264–272.
268. Свеженцева Ю.А. Доверие населения к милиции как потенциал и результат их сотрудничества // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу суспільства : Збірник наукових праць. — Харків, 2003. — С. 335–340; Партнерство та співробітництво міліції з населенням: стан, проблеми, рекомендації / За ред. В.О.Соболева, Ю.О.Свеженцевої. — Харків, 2005.
269. Севрюкова Г. С. Деякі питання кримінального законодавства України про відповідальність за хабарництво (історичний підхід) / Г. С. Севрюкова // Вісник Академії адвокатури України. — 2009. — № 16. — С. 52—59.
270. Селигмен А. Проблема доверия / А. Селигмен ; пер. с англ. — М. : Идея-Пресс, 2002. — 256 с.
271. Семиченко В. А. Психічні стани / В. А. Семиченко. — К. : Магістр-S, 1998. — 208 с.
272. Семків І. І. Соціальний капітал як чинник громадянської активності студентської молоді: психологічна модель : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.11 / Ін-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2009. — 21 с.
273. Семків І. І. Адаптація методики «Портрет цінностей» (Portrait values questionnaire) / І. І. Семків // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова Серія № 12 : Психологічні науки ; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2009. — Вип. 26 (50), Ч. II. — С. 289–294.
274. Сидоренков А. В. Доверие дошкольников к незнакомым взрослым / А. В. Сидоренков, М. Ю. Вишневкина // Вопросы психологии. — 2001. — № 2. — С. 37–47.
275. Сила Т. І. Розвиток соціального капіталу громади і міжгенераційна робота: нові перспективи для соціальних працівників / Т. І. Сила // Проблеми громадянського поступу українського суспільства: філософсько-правові та

соціально-психологічні аспекти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — Чернігів : ЧНПУ, 2015. — С. 443–449.

276. Сила Т. І. Соціальне благополуччя між сім'єю і суспільством, або *tabula rasa* української громади / Т. В. Данильченко Т. І. Сила // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. — Чернігів : ЧНПУ, 2015. — Вип. 128 : Серія «Психологія науки». — С. 85–90.

277. Синютин М. В. Доверие и капиталистическая глобализация: российские метаморфозы / М. В. Синютин // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 135–149.

278. Сичова А. О. Політична довіра у трансформаційних пострадянських соціумах (Україна та Російська Федерація) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.02 / . — Чернівці, 2012. — 20 с.

279. Скрипкина Т. П. Категория доверия в социальных науках. Основные положения концепции социального капитала / Т. П. Скрипкина // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 51–54.

280. Скрипкина Т. П. Философско-психологическая концепция доверия как социально-психологического явления / Т. П. Скрипкина // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 15–40.

281. Скрипкина Т. П. Доверие к себе как условие развития личности / Т. П. Скрипкина // Вопросы психологии. — 2002. — № 1. — С. 95–103.

282. Скрипкина Т. П. Доверие к себе как условие субъектности / Т. П. Скрипкина // Психология обучения. — 2009. — № 2. — С. 4–20.

283. Скрипкина Т. П. Психология доверия : учеб. пособ. для вузов / Т. П. Скрипкина. — М. : Академия, 2000. — 264 с.

284. Словарь практического психолога. — Минск–Москва : Харвест–Аст, 2001. — 561 с.

285. Словик П. На пути к пониманию и улутшению принимаемых решений / П. Словик // *Дескриптивный подход к изучению процессов принятия решений при многих критериях* : сб. трудов. — М., 1980.
286. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. — М. : Феникс, 1994. — С. 169.
287. Смирнова О. Е. Межличностные отношения дошкольников. Диагностика, проблемы, коррекции / О. Е. Смирнова, В. М. Холмогорова. — М. : ГИЦ «ВЛАДОС», 2003. — 158 с.
288. Соболев В. О. Міліція і населення — партнери [Соболев В. О., Попова Г. В., Болотова В. О., Московец В. І.] ; за заг. ред. проф. Ярмиша О. Н. — Х. : Ун-т внутр. справ, 2000. — 93 с.
289. Собчик Л. Н. Введение в психологию индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. — М. : Институт прикладной психологии, 1998. — 512 с.
290. Солдатова Г. У. Изучение социального и межличностного доверия в различных регионах страны / Г. У. Солдатова // *Доверие в социально-психологическом взаимодействии* : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 54–70.
291. Социально-психологический климат коллектива: теория и методы изучения ; под. ред. О. И. Зотова. — М. : «Наука», 1980. — 175 с.
292. Степанова Н. М. Довіра як чинник соціальної взаємодії у контексті глобалізації / Н. М. Степанова // *Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки.* — К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. — Вип. 28.— С. 180–187.
293. Стоянов К. Доверие и отчуждение: аспекты социологической концепции Г. Зиммеля / К. Стоянов // *Экономика и социология доверия* ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 32–49.
294. Стрельникова Л. В. Социальный капитал: типология зарубежных подходов / Л. В. Стрельникова // *Общественные науки и современность.* — 2003. — № 2. — С. 33–41.

295. Сушков И. Р. Психологические отношения человека в социальной системе / И. Р. Сушков. — ИП РАН, 2008. — 412 с.
296. Табхарова С. П. Критерии доверия и недоверия в деловой сфере / С. П. Табхарова // Экономическая психология: актуальные теоретические и прикладные проблемы : Материалы VII Науч.-практ. конф. ; под общ. ред. А. Д. Карнышева. — Иркутск : Изд-во БГУ ЭП, 2006.
297. Табхарова С. П. Критерии доверия и недоверия личности в деловых и дружеских отношениях / С. П. Табхарова // Материалы IV Всероссийского съезда Российского психологического общества. — 2007. — Т. 3. — С. 244.
298. Татенко В. О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології / В. О. Татенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок : Філософсько-психологічні студії. — К. : Либідь, 2006. — С. 316–357.
299. Тимченко О. В. Феномен Лактіонова / О. В. Тимченко ; [упоряд. В. В. Москаленко]. — Х. : Тимченко, 2010. — 200 с.
300. Титаренко Т. Людина в соціумі / Т. Титаренко // Психолог. — 2003. — січ. (№ 5). — С. 41–56 (вкладка).
301. Титаренко Т. М. Життєстійкість особистості: соціальна необхідність і безпека / Т. М. Титаренко, Т. О. Ларіна. — К. : Марич, 2009. — 75 с.
302. Тишкова Н. Ю. Доверие как формообразующий принцип власти в работах М. Вебера / Н. Ю. Тишкова // Историческая наука на пороге третьего тысячелетия. — Тюмень, 2000. — С. 177–178.
303. Ткач М. В. Особливості довіри у міжособистісному спілкуванні / М. В. Ткач // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2007. — Т. 9, № 2. — С. 249–257; 327–333.
304. Торкайло Ю. С. Довіра як основоположний принцип взаємодії органів внутрішніх справ із структурами громадянського суспільства [Електронний ресурс] / Ю. С. Торкайло // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 891–895 — Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11tjccgc.pdf>.
305. Убейволк О. О. Специфіка формування соціального капіталу в

суспільстві перехідного періоду [Електронний ресурс] / О. О. Убейволок. — Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2007jule/ubejvolk.htm>.

306. Фатхи О. Г. Доверие как фактор повышения адаптационных возможностей в экстремальных ситуациях : автореф. дис. ... канд. психол. наук / О. Г. Фатхи. — Ростов н/Д : Ростов, гос. пед. ун-т, 2003. — 17 с.

307. Фоменко С. Л. Мониторинг профессионального становления членов педагогического коллектива / С. Л. Фоменко // Педагогика. — 2005. — № 5. — С. 59–64.

308. Фрейджер Р. Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейджер, Д. Фейдимен. — СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001.

309. Фукуяма Ф. Доверие. Социальные добродетели и путь к процветанию : пер. с англ. / Ф. Фукуяма. — М. : ООО «Издательство АСТ» : ЗАО НПП «ЕРМАК», 2004. — 730 с.

310. Хараш А. У. «Другой» и его функция в развитии «Я» / А. У. Хараш общение и развитие психики ; под ред. А. А. Бодалева, Г. А. Ковалева. — М., 1986.

311. Хачатурян С. Д. Психологические условия эффективности функционирования «телефонов доверия» при органах внутренних дел : дис. ... канд. психол. наук / С. Д. Хачатурян. — М., 2001.

312. Хельман К. У. Доверие к рынкам / К. У. Хельман // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю.В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 75–88.

313. Холодная М. А. Когнитивные стили о природе индивидуального ума / М. А. Холодная. — 2-е изд. — СПб. : Питер, 2004. — 384 с.

314. Хорошилова Е. А. Феномен субъективной значимости другого человека : дис. ... канд. психол. наук / Е. А. Хорошилова. — М., 1984.

315. Хотинец В. Ю. Согласованность социальных и культурных ценностей в регуляции межличностного взаимодействия / В. Ю. Хотинец, Л. С. Сунцева // Психологический журнал. — Т. 30, № 6. — 2009. — С. 17–30.

316. Чабанна М. Прозорість діяльності суб'єктів прийняттявладних рішень в Україні: доступ громадськості до публічної інформації / М. Чабанна // Наукові записки НаУКМА. — 2013. — Т. 147 : Політичні науки. — С. 8–16.
317. Чепелева Н. В. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога / Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель // Психологія : зб. наук. праць. — Вип. 3. — К. : НПУ, 1998. — С. 35–41.
318. Чернова А. А. Особенности взросления при разных моделях доверительных отношений у подростков / А. А. Чернова // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 239–254.
319. Черныш А. С. Социально-психологические условия становления субъектности малых групп: теоретико-экспериментальный поход к исследованию / А. С. Черныш // Психологический журнал. — Т. 33, № 2. — 2012. — С. 35–45.
320. Шакуров Р. Х. Психология руководства педагогическим коллективом : уч. пособ. для педвузов. / Р. Х. Шакуров. — М. : ИЧП Изд-во Магистр, 1995. — 184 с.
321. Швалб Ю. М. Психологические формы фиксации жизненного опыта / Ю. М. Швалб // Актуальні проблеми психології : Психологічна герменевтика ; за ред. Н. В. Чепельвої. — К. : Міленіум, 2005. — Вип. 3, Т. 2. — 212 с.
322. Шевеленкова Т. Д. Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования) / Т. Д. Шевеленкова, П. П. Фесенко // Психологическая диагностика. — Обнинск : Психологический институт РАО, 2005. — № 3. — С. 95–129.
323. Шепельский А. В. Международно-правовое регулирование мер доверия в военной области : дис. ... канд. юрид. наук / А. В. Шепельский. — М., 1996.
324. Шеремета В. Ю. Довіра як аксіологічна складова духовного розвитку особистості / В. Ю. Шеремета // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка

АПН України ; за ред. С. Д. Максименка. — Т. VIII, вип. 6. — К., 2006. — С. 375–387.

325. Шеремета В. Ю. Соціальні функції довіри / В. Ю. Шеремета // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; за ред. С. Д. Максименка. — К., 2007. — Т. IX, Ч. 1. — С. 437–444.

326. Шеремета В. Ю. Психологічні особливості феномену «віри» у контексті духовного само здійснення особистості // Актуальні проблеми психології. Т.1: Соціальна психологія. Організація психологія. Економічна психологія. Зб. Наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С. Д., Карамушки Л.М. — К.: Міленіум, 2006. — Част. 18. — С. 132-135.

327. Шетеля Н. І. Соціально-психологічні напрями вивчення міжособистісних стосунків / Н. І. Шетеля // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Спецпроект: «Тенденції розвитку психології: історія і сучасність». — К. : Логос, 2011. — Т. 3 : Соціальна психологія. — С. 181–190.

328. Шихирев П. Н. Взаимное доверие как основа деловой этики / П. Н. Шихирев // Доверие — ключ к успеху экономических реформ (материалы «Круглого стола»). — М. : Институт экономики РАН, 1998. — 208 с.

329. Шихирев П. Н. Природа социального капитала: социально-психологический подход / П. Н. Шихирев // Общественные науки и современность. — 2003. — № 2. — С. 17–32.

330. Шкоповов Н. Б. Феноменология, динамика и психологические механизмы субъективной значимости другого человека для старших подростков в условиях школы-интерната : автореф. дис. ... канд. психол. наук / Н. Б. Шкоповов. — М., 1980.

331. Шо Р. Б. Ключи к доверию в организации: Результативность, порядность, проявление заботы / Р. Б. Шо. — М. : Дело, 2000. — 272 с.

332. Шрадер Х. Доверие, сети и социальный капитал / Х. Шрадер // Экономика и социология доверия ; под ред. Ю. В. Веселова. — СПб. : Социол. об-во им. М. М. Ковалевского, 2004. — С. 49–61.
333. Штомпка П. Формирование социологического воображения. Значение теории / П. Штомпка // Социологические исследования. — 2005. — № 10. — С. 64–72.
334. Шульц Д. П. История современной психологии / Д. П. Шульц, С. Э. Шульц. — СПб. : Изд-во «Евразия», 1998.
335. Щеголева Н. В. Полиция и общество: система и люди / Н. В. Щеголева // Молодой ученый. — 2013. — № 2. — С. 267–269.
336. Эмерсон Р. У. Доверие к себе // Г. Д. Торо. Жизнь без принципа; Р. У. Эмерсон. Доверие к себе; Л. Н. Толстой. Исповедь. — СПб. : Вахта мира, 1992.
337. Яворська О. Є. Ділове спілкування як чинник результативності діяльності педагогічного колективу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / О. Є. Яворська. — К., 2009. — 213 с.
338. Яхонтова Е. С. Доверие как базовая ценность компании и инструмент управления персоналом / Е. С. Яхонтова. — М. : Современное управление. — 2003. — № 11 : Экономика и социология доверия ; под ред. Веселова Ю. В. — СПб., 2004.
339. Яценко Т. С. До проблеми пізнання індивідуальної неповторності архетипної символіки / Т. С. Яценко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 12 : Психологічні науки. — 2011. — № 33 (57). — С. 18.
340. Anderson L. Development of the trust in physician scale: a measure to assess interpersonal trust in patient physician relationships / L. Anderson, R. Dedrick // Psychology Reports. — 1990. — Vol. 67. — P. 1091–1100.
341. Baier A. Trust and antitrust / A. Baier // Ethics. — 1985. — Vol. 96. — P. 231–260.
342. Bromiley P. Transaction costs in organizations with trust P. Bromiley,

- L. Cummings // *Research on Negotiation in Organizations* ; Eds. R. Bies, R. Lewicki, B. Sheppard. — Greenwich, CT: JAI, 1996. — V. 5. — P. 219–247.
343. Cook K. S. *Cooperation Without Trust? (Russell Sage Foundation Series on Trust)* / K. S. Cook, R. Hardin, M. Levi // Russell Sage Foundation Publications, 2005.
344. *Creating Social Trust in Post-Socialist Transition* ; Eds. K. Janos, B. Rothstein, S. Rose-Ackerman. — N. Y. : Palgrave Macmillan, 2004.
345. *Distrust (Russell Sage Foundation Series on Trust, Vol. 8)* ; Ed. R. Hardin. Russell Sage Foundation Publications. — 2004. — 334 p.
346. Durkheim E. *Individualism and the Intellectuals* // *Emile Durkheim on Morality and Society* / Ed. R. Bellah. Chicago: University of Chicago Press, 1973.
347. Goffman E. *Frame analysis: An essay in the organization of experience* / E. Goffman // New York : Harper and Row, 1974. — 251 p.
348. Jones G., George J. *The evolution of trust and cooperation: Implications for teamwork and tacit knowledge* [online]. — Date of access: 14.11.2003. URL: <<http://wehner.tamu.edu/mgmt.www/faculty/Gareth-R-Jones/research/thirdtrust.5.-html>>.
349. Kramer R. M. *Trust and Distrust in Organizations: Emerging Perspectives, Enduring Questions* / R. M. Kramer // *Annual Reviews Psychology*. — 1999. — Vol. 50. — P. 569–598.
350. Lewicki R. J. *Models of Interpersonal Trust Development: Theoretical Approaches, Empirical Evidence, and Future Directions* / R. J. Lewicki, E. C. Tomlinson, N. Gillespie // *Journal of Management*. — Vol. 10. — P. 992–1022.
351. Lewicki R. J. *Trust and distrust: New relationships and realities* / R. J. Lewicki, D. J. Mcallister, R. J. Bies // *Academy of Management Review*, 1998. — Vol. 23, Is. 3. — P. 438–459.
352. Lewicky R. J. *The three components of interpersonal trust: instrument development and differences across relationships* / R. J. Lewicky, M. Stevenson, B. B. Bunker // *The Ohio State University : WPS*. — Feb. 1997.

353. Luhmann N. Trust and power / N. Luhmann. — Chichester, England : Wiley, 1979.
354. Murnighan J. K. Paradoxes of Trust: Empirical and Theoretical Departures from a Traditional Model / J. K. Murnighan, D. Malhotra, J. M. Weber // Trust and Distrust in Organizations: Dilemmas and Approaches (The Russell Sage Foundation Series on Trust, Vol. 7) ; Eds. R. M. Kramer, K. S. Cook. Russell Sage Foundation Publications, 2004. — P. 293–326.
355. Networks, Trust And Social Capital : Theoretical And Empirical Investigations From Europe ; Ed. S. M. Koniordos. — Burlington, VT: Ashgate Pub. Co., 2005. — 294 p.
356. Sztompka P. Trust, distrust and two paradoxes of democracy / P. Sztompka // European Journal of Social Theory. — 1998. — Vol. 1, Is. 1. — P. 412.
357. Sztompka P. Trust: a sociological theory / P. Sztompka/ — Cambridge : Cambridge University Press, 1999. — 214 p.
358. Trust in Technology: A Socio-Technical Perspective (Computer Supported Cooperative Work) ; Eds. K. Clarke, G. Hardstone, M. Rouncefield, I. Sommerville. — Kluwer Academic Publishers, 2006.
359. Vasylets N. The analysis of the main areas of the study of trust as a social and psychological phenomenon // Science and World. International scientific journal. — № 5 (9). — 2014. — Vol. III.
360. Weber L. R. Social Construction of Trust. The Kluwer Academic / L. R. Weber, A. I. Carter. — Plenum Publishers, 2002.— 184 p.
361. Yamagishi T. Uncertainty, trust and commitment formation in the US and Japan / T. Yamagishi, K. Cook, M. Watable // American Journal of Sociology. — 1998. — Vol. 104, Is. 1. — P. 165–194.
362. Zand D.E. The Leadership Triad: Knowledge, Trust, and Power. NY: Oxford Univ. Press, 1997. 221 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Бланк методики визначення довіри І. І. Семків

Інструкція. Дайте відповідь на запитання: «Чи, загалом кажучи, Ти довіряєш (недовіряєш)?» застосовуючи його до кожної із запропонованих категорій:

	Звичайно довіряю	Радше довіряю	Ні «Так ні «Ні»»	Радше не довіряю	Зовсім не довіряю
1. Найближчим родичам – батькам, дітям, чоловіку, дружині...	1	2	3	4	5
2. Своїм друзям	1	2	3	4	5
3. Своїм знайомим	1	2	3	4	5
4. Далеким родичам	1	2	3	4	5
5. Сусідам	1	2	3	4	5
6. Співробітникам (одногрупникам)	1	2	3	4	5
7. Викладачам	1	2	3	4	5
8. Тим з ким ходите до однієї церкви	1	2	3	4	5
9. Працівникам ОВС	1	2	3	4	5
10. Місцевому уряду	1	2	3	4	5
11. Національному уряду	1	2	3	4	5
12. Засобам масової інформації	1	2	3	4	5
13. Іноземцям	1	2	3	4	5
14. Росіянам	1	2	3	4	5
15. Полякам	1	2	3	4	5
16. Європейцям	1	2	3	4	5
17. Американцям	1	2	3	4	5
18. Українцям	1	2	3	4	5
19. Політикам	1	2	3	4	5
20. Загалом кажучи, більшості людям	1	2	3	4	5

Ключ

Міжособова довіра	1,2,3,4,5,6,20
Міжнаціональна довіра	13,14,15,16,17,18
Довіра до інституцій	9,10,11,12,19
Довіра до наставників	7,8

ДОДАТОК А1

Авторська методика «Довіра до ОВС»

Інструкція. Будь ласка, проіндексуйте ступінь Вашої згоди чи незгоди з кожним твердженням стосовного того, наскільки вказані явища впливають на формування довіри громадян до працівників ОВС, користуючись наступною шкалою:

1	2	3	4	5
повністю не згоден	Радше не згоден	важко відповісти	Радше згоден	повністю згоден

НА РІВЕНЬ ДОВІРИ ВПЛИВАЄ

1. Дотримання дисципліни праці працівниками ОВС .
2. Статутна поведінка працівників ОВС (поведінка, що відповідає нормативним актам, які регламентують специфіку діяльності окремих підрозділів і служб МВС).
3. Освіченість працівників ОВС.
4. Стан здоров'я працівників ОВС .
5. Стереотипність сприйняття громадян працівниками ОВС.
5. Стереотипність сприйняття у суспільстві різних категорій громадян.
7. Ксенофобські тенденції працівників ОВС (ксенофобія - поняття, що відображає нав'язливий страх стосовно чужинців чи просто чогось незнайомого, чужоземного або страх перед чужоземцями та ненависть до них).
8. Упереджене ставлення працівників ОВС до представників різних субкультур.
9. Схильність до альтруїзму працівників ОВС.
10. Альтруїстичні дії для підвищення свого статусу в очах громадян.
11. Благородні вчинки щодо громадян - задля підвищення власної самооцінки.
12. Свобода вибору.
13. Контроль вчинків громадян працівниками ОВС.
14. Оптимізм громадян.
15. Підвищена активність громадян у соціальній сфері.
16. Попередній особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС.
17. Попередній досвід взаємодії з працівниками ОВС родичів та близьких людей.
18. Короткочасність стосунків взаємодії з працівниками ОВС.
19. Ситуативна взаємодія з працівниками ОВС.
20. Схильність до хабарництва працівників ОВС.
21. Провокування громадян хабарництвом працівників ОВС.
22. Повага оточуючих.
23. Готовність працівників ОВС допомагати громадянам України?
24. Готовність громадян приймати допомогу від працівників ОВС.
25. Негативний імідж ОВС.
26. Засудження дій працівників ОВС громадськістю.

Продовження додатку А1

27. Висвітлення подій ЗМІ.

ДОВІРА ЗАЛЕЖИТЬ

28. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть фізичної шкоди?
29. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть психологічної шкоди?
30. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть моральної шкоди?
31. Впевненості в тому, що при зверненні до працівників ОВС буде надана кваліфікована допомога.
32. Впевненості громадян в тому, що працівники ОВС забезпечують їхній спокій.
33. Дотримання конфіденційності працівниками ОВС.
34. Законної поведінки працівників ОВС.
35. Відповідності використовуваних методів працівниками ОВС умовам професійної діяльності.
36. Дотримання законів працівниками ОВС.
37. Схильності працівників ОВС використовувати силові методи впливу.
38. Позитивного особистого досвіду взаємодії з працівниками ОВС.
39. Попереднього позитивного досвіду взаємодії (звернення) рідних, близьких, друзів.
40. Відсутності альтернативи.
41. Зовнішнього вигляду.
42. Гуманного ставлення.
43. Міжособистісних стосунків між працівниками ОВС та громадянами.
44. Великої кількості соціальних ролей, що виконують працівники ОВС.
45. Самоповаги працівників ОВС.
46. «Довіра до влади лежить в самій основі правопорядку, а недовіра до неї є початком її руйнування»(цит.І.О.Ільїна).
47. Дотримання правопорядку працівникам ОВС.
48. Актуального емоційно – оцінного стану (симпатії,вдячності, поваги).
49. Життєвих стратегій громадян.
50. Психологічної сумісності.
51. Чесності та відкритості під час взаємодії.

ДОВІРІ СПРИЯЄ

52. Стабільність у суспільстві.
53. Забезпечення постійного правопорядку у суспільстві.
54. Дотримання конфіденційності щодо інформації про громадян.
55. Злагодженість виконання обов'язків органами (СБУ, ДПСУ, ЗСУ, ГПУ, прокуратури та ін..).
56. Попередньо набутий громадянами професійний досвід діяльності в ОВС.
57. Налагоджені соціальні контакти між громадянами та працівниками ОВС.
58. Етнічна толерантність працівників ОВС (рівень терпимості до членів тих соціальних груп, до яких людина не належить).
59. Подібність інтересів з працівниками ОВС.
50. Особиста задоволеність життям працівників ОВС.

Продовження додатку А1

61. Цінності сучасного українця сприяють довірі до ОВС.
62. Задіяність працівників ОВС в різних асоціаціях та клубах за інтересами.
63. Участь працівників ОВС у благодійній діяльності.
64. Інтелектуальний саморозвиток працівників ОВС.
65. Волонтерська діяльність працівників ОВС.
66. Задіяність працівників ОВС в діяльності некомерційних організацій.
67. Взаємна толерантність.
68. Належна фізична форма.
69. Інформативність соціальних дій працівників ОВС.
70. Зовнішній вигляд працівників ОВС.
71. Охайність та привабливість працівників ОВС.
72. Відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС.
73. Комунікативні навички працівників ОВС.
74. Вміння чітко організовувати діяльність працівниками ОВС.
75. Поведінка працівників ОВС згідно етичних норм.
76. Кількість набутих соціальних ролей працівників ОВС.
77. Демократизація поведінки в суспільстві.
78. Відсутність тотального контролю вчинків громадян з боку працівників ОВС.
79. Тотальний контроль громадської поведінки працівниками ОВС.
80. Постійна взаємодія дільничних інспекторів з мешканцями району.
81. Психологічне зближення між працівниками ОВС та громадянами.
82. Вміння працівників ОВС чітко й емоційно виражати свої думки й почуття під час комунікативної взаємодії з громадянами.
83. Комунікативна інформативність під час взаємодії працівників ОВС з громадянами.
84. Жорсткі вимоги до працівників ОВС перед зарахуванням на службу.
85. Реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах.
86. Дружні стосунки між працівниками ОВС та громадянами.
87. Всесторонній саморозвиток особистості.
88. Ознайомленість громадян з обов'язками працівників різних структур ОВС.
89. Самодовіра працівників ОВС.
90. Соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами.
91. Співпраця між працівниками ОВС та громадянами.

Ключ

I. Соціальний капітал	43,53,56,57,63,64,65,67,76,85,86
II. Стереотипність сприйняття	5,6,7
III. Спосіб соціального зв'язку	15,74,75,80,81,83,84,87,88,89,90,91

Продовження додатку А1

IV. Фаховість	1,12,27,28,29,30,31,32,33,34,36,46,47,48
V. Самоприйняття	8,10,13,16,17,18,19,20,44
VI. Людський капітал	3,4,49,50,51,52,54,55,68,70,71,77,78
VII. Досвід	24,25,26,35,37,38,39,40,41,42,72,73,82,
VIII. Соціальна солідарність	21,22,23,59,60,61,62,66,79
Загальна шкала довіри	сумуються всі відповіді
На рівень довіри впливає	аналізується змістова частина питань – відповідей респондента (1-27)
Довіра залежить	аналізується змістова частина питань – відповідей респондента (28-51)
Довірі сприяє	аналізується змістова частина питань – відповідей респондента (52-91)

ДОДАТОК А2

Бланк та ключ адаптованого українською мовою опитувальника на визначення рівня Самодовіри (Н.Б. Астаніної)

	Часто буває саме так	Саме так	Буває, але рідко	Трапляється і те, і інше	Буває, але рідко	Саме так	Часто буває саме так	
1. Я завжди знайду спосіб вийти з важкої ситуації	3	2	1	0	1	2	3	1. Опинившись у важкій ситуації, я часто відчуваю розгубленість, доки хто-небудь не підкаже що робити
2. Буває, що перед виконанням важкого завдання я сумніваюся у своїх силах, у тому, що добре впораюся з ним	3	2	1	0	1	2	3	2. Перед виконанням складного завдання я зазвичай точно знаю, що у мене все вийде
3. Якщо у мене не виходить досягти свого, я засмучуюсь, але незабаром починаю шукати нові шляхи досягнення своєї мети	3	2	1	0	1	2	3	3. Якщо у мене не виходить досягти свого, я іноді засмучуюсь і залишаю цю затію
4. Якщо при виконанні складного завдання кілька людей стверджують, що я дію неправильно, і підказують мені, що треба робити, зазвичай дотримуюся їх порад	3	2	1	0	1	2	3	4. Якщо при виконанні складного завдання, кілька людей стверджують, що я дію неправильно, і підказують мені, що треба робити, я обдумую їх поди і потім приймаю рішення
5. Не помиляється той, хто нічого не робить; будь-яку помилку можна виправити	3	2	1	0	1	2	3	5. Я намагаюся не допускати помилок; хто знає, чи вдасться їх виправити

Продовження додатку А2								
6. Коли я програю, жахливо злюся на себе - тільки я міг (-ла) упустити можливий виграш!	3	2	1	0	1	2	3	6. Коли я програю, недовго лаю себе - не вмю злитися на себе посправжньому!
7. Коли я роблю важке завдання, завжди дивлюся за тим, що відбувається навколо: завжди може з'явитися несподівана допомога чи небезпека	3	2	1	0	1	2	3	7. У процесі виконання важкого і важливого для мене завдання я зазвичай нічого не помічаю навколо: думаю тільки про те, як його зробити
8. Якщо у мене виходить виконати складне завдання, я дуже радію, бо це для мене завжди несподіванка - я дивуюся, як це я зміг (-ла) зробити таке!	3	2	1	0	1	2	3	8. Коли у мене виходить виконати складне завдання, я дуже радію, але анітрохи не дивуюся - я завжди досягаю того, чого хочу
9. Мені ближче приказка: «Хто не ризикує, той не п'є шампанського»	3	2	1	0	1	2	3	9. Мені ближче приказка: «Від дурного ризику до біди близько»
10. Якщо більшість вважає інакше, я залишаю свою думку при собі	3	2	1	0	1	2	3	10. Я завжди висловлюю свою думку, навіть якщо інші думають інакше
11. Перед виконанням складного завдання я недовго роздумую і майже відразу починаю діяти: перед смертю не надихаєшся	3	2	1	0	1	2	3	11. Перед виконанням складного завдання я, зазвичай, сильно хвилююся: мені потрібен час, щоб зібратися з духом і почати діяти

Продовження додатку А2

12. Я уникаю мати справу з тими, хто зі мною не згоден	3	2	1	0	1	2	3	12. Якщо хтось зі мною не згоден, зазвичай вартує з ним поговорити, і людина змінить свою точку зору
13. Я можу на себе покластися: я не пропаду	3	2	1	0	1	2	3	13. Я не впевнений, що завжди можу розраховувати на себе: обставини можуть виявитися сильнішими
14. Перед виконанням складного завдання я все ретельно і довго обдумую, щоб потім не допускати помилок	3	2	1	0	1	2	3	14. Перед виконанням складного завдання я зазвичай недовго готуюся: зорієнтуюся при виконанні
15. Моє життя складеться так, як я хочу	3	2	1	0	1	2	3	15. Не впевнений (а), що моє життя буде таким, як мені хочеться

№ питання	Ключ						
	Часто буває саме	Сама так	Буває, але рідко	Трапляється і те, і	Буває, але рідко	Сама так	Часто буває саме
1	7	6	5	4	3	2	1
2	1	2	3	4	5	6	7
3	7	6	5	4	3	2	1
4	1	2	3	4	5	6	7
5	7	6	5	4	3	2	1
6	1	2	3	4	5	6	7
7	7	6	5	4	3	2	1
8	1	2	3	4	5	6	7
9	7	6	5	4	3	2	1
10	1	2	3	4	5	6	7
11	7	6	5	4	3	2	1
12	1	2	3	4	5	6	7
13	7	6	5	4	3	2	1
14	1	2	3	4	5	6	7
15	7	6	5	4	3	2	1

ДОДАТОК АЗ**Анкетні питання дослідження (паспортичка)****Відмітьте у наступних питаннях пункти, які відносяться до Вас:**

1. Ваш вік:
  - а). До 20 років;
  - б). 21-30 років;
  - в). 31-40 років;
  - г). 41-50 років;
  - д). 51-60 років;
  - е). Більше 60 років;
2. У якому секторі економіки Ви працюєте:
  - а). Державний;
  - б). Приватний.
3. Ваш індивідуальний дохід у середньому на місяць складає:
  - а). До 1000 грн.;
  - б). 1001-2000 грн.;
  - в). 2001-3000 грн.;
  - г). 3001-4000 грн.;
  - д). 4001-5000 грн.;
  - е). 5001-6000 грн.;
  - ж). 6001-10000 грн.;
  - з). Більше 10000 грн.
4. Ви проживаєте у населеному пункті з населенням:
  - а). Більше 500 тис.;
  - б). Від 200 до 500 тис.;
  - в). Від 50 до 200 тис.;
  - г). Від 20 до 50 тис.;
  - д). Від 5 до 20 тис.;
  - е). Від 1 до 5 тис.;
  - ж). Від 500 до 100 тис.;
  - з). Менше 500 осіб.
5. «Як, на Ваш погляд, міліція справляється зі своїми головними завданнями?»
  - а). Добре;
  - б). Скоріше добре, ніж погане;
  - в). Важко відповісти;
  - г). Скоріше погано, ніж добре;
  - д). Погано.
6. Ваша стать:
  - а). Чоловіча;
  - б). Жіноча.
7. Ваша освіта:
  - а). Неповна середня;
  - б). Середня;

Продовження додатку А3

- в). Середньо-спеціальна (технічна);
  - г). Незакінчена вища;
  - д). Вища;
  - е). Дві та більше.
8. Ви:
- а). Тимчасово не працюєте;
  - б). Рядовий працівник;
  - в). Керівник низової ланки;
  - г). Керівник середньої ланки;
  - д). Керівник вищої ланки.
9. Напрямок Вашої професійної діяльності (за відсутності роботи вкажіть напрямок освіти):
- а). Технічний;
  - б). Канцелярська робота;
  - в). Сільське господарство;
  - г). Освіта;
  - д). Сфера надання послуг населенню;
  - е). Торгівельна діяльність;
  - ж). Комерційна діяльність;
  - з). Управлінська діяльність;
  - и). Силкові відомства;
  - к). Інше (необхідно вказати) _____
13. «Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?»
- а). Цілком довіряю
  - б). Скоріше довіряю
  - в). Важко сказати, довіряю чи ні
  - г). Скоріше не довіряю
  - д). Зовсім не довіряю

ДОДАТОК А4

Бланк опитувальника «Вивчення критеріїв довіри і недовіри особистості іншим людям» (Т. Купрейченко)

Інструкція. Оцініть, будь ласка, ступінь Вашої згоди з кожним наведеним нижче твердженням, що спрямовані на оцінку критерію недовіри при взаємодії з трьома різними категоріями людей (крім тверджень, непридатних до категорії незнайомих людей і позначених знаком X) за 5-бальною шкалою, де:

1	2	3	4	5
Повністю незгоден	Радше ні ніж так	Важко відповісти	Радше так ніж ні	Повністю згоден

Для того, щоб я не довіряв людині, достатньо, щоб вона була ...

		Незна- йомий чоловік	Знайома людина	Близька людина
1.	Неохайною			
2.	Агресивною			
3.	Слабкою			
4.	Мовчазною			
5.	Залежною від інших			
6.	Метушливою			
7.	Пасивною			
8.	Похмурою			
9.	Цікавою			
10.	Хвалькуватою			
11.	Безучастною			
12.	Відкритою			
13.	Безглуздою			
14.	Неосвіченою			
15.	Боязкою			
16.	Імпульсивною			
17.	Неавторитетною			
18.	Залежною від мене			
19.	Корисною мені			
20.	Некмітливою			
21.	Скритною			
22.	Байдужою			
23.	Неввічливою			
24.	Непривабливою			

Продовження додатку А4

25.	Балакучою			
26.	Погано одягненою			
27.	Неорганізованою			
28.	Негарною			
29.	Дуже охайною			
30.	Дуже спокійною			
31.	Що покладається на інтуїцію			
32.	Сильною			
33.	Балакучою			
34.	розважливою			
35.	Активною			
36.	Веселою			
37.	Апатичною			
38.	Що має інтереси, що перечать моїм			
39.	Що має інтереси, відмінні від моїх			
40.	Що має близькі мені інтереси			
41.	Іншого віросповідання			
42.	Що належить до іншої соціальної або демографічної групи			
43.	Що належить до ворожої соціальної групи			
44.	Ризиковою			
45.	Що віддає перевагу компромісам			
46.	Освідченою			
47.	Сміливою			
48.	Стриманою			
49.	Авторитетною			
50.	Ввічливою			
51.	Іншої національності			
52.	Привабливою			
53.	Небалакучою			
54.	Добре одягненою			
55.	Що любить змагатися			
56.	Іншого соціального походження			

Продовження додатку А4

57.	Співчутливою			
58.	Дуже красивою			
59.	Що конфліктує з оточуючими			
60.	Багатою			
61.	Бідною			
62.				
63.	Що конкурує зі мною			
64.	Брехливою	X		
65.	Хитрою	X		
66.	Нехитрою	X		
67.	Влучною	X		
68.	Легковажною	X		
69.	Дуже розумною	X		
70.	Безпосередньою	X		
71.	Що сподівається лише на себе	X		
72.	Принциповою	X		
73.	Безпринципною	X		
74.	Що має цілі життя, відмінні від моїх	X		
75.	Що має відмінні від мене життєві цілі			
76.	Що має життєві цілі, як у мене	X		
77.	Що любить стабільність	X		
78.	Обачливою	X		
79.	Раціональною	X		
80.	Щирою	X		
81.	Із сприйняттям світу, відмінним від мого	X		
82.	Що сприймає світ так самр, як і я	X		
83.	Що має широке коло інтересів	X		
84.	Організованою	X		
85.	Незалежною	X		
86.	Скромною	X		
87.	Криштально чесною			
88.	Терплячою до недоліків людей	X		

Продовження додатку А4

89.	Нетерплячою до людей			
90.	Що бореться за справедливість	X		
91.	Несправедливою	X		
92.	Безвідповідальною	X		
93.	Гіпервідповідальною	X		
94.	Ненадійною	X		
95.	Непередбачуваною	X		
96.	Коханою	X		
97.	Нелюбимою	X		

Інструкція. Оцініть, будь ласка, ступінь Вашої згоди з кожним наведеним нижче твердженням, що спрямовані на оцінку критерію довіри при взаємодії з трьома різними категоріями людей (крім тверджень, непридатних до категорії незнайомих людей і позначених знаком X) за 5-бальною шкалою, де:

1	2	3	4	5
Повністю незгоден	Радше ні ніж так	Важко відповісти	Радше так ніж ні	Повністю згоден

Для того, щоб я довіряв людині, достатньо, щоб вона була

		Незна- йомий чоловік	Знайома людина	Близька людина
1	Охайною			
2	Неагресивною			
3	Слабкою			
4	Мовчазною			
5	Залежною від інших			
6	Метушливою			
7	Пасивною			
8	Похмурою			
9	Цікавою			
10	Хвалькуватою			
11	Байдужою			
12	Відкритою			

Продовження додатку А4

13	Дурною			
14	Неосвіченою			
15	Боязкою			
16	Імпульсивною			
17	Неавторитетною			
18	Залежною від мене			
19	Корисною мені			
20	Передбачуваною			
21	Скритою			
22	Не цікавою			
23	Не вічливою			
24	Не привабливою			
25	Балакучою			
26	Погано одягненою			
27	Неорганізованою			
28	Негарною			
29	Занадто охайною			
30	Дуже спокійною			
31	Хто надіється на інтуїцію			
32	Сильною			
33	Балакучою			
34	Статечною			
35	Активною			
36	Веселою			
37	Не допитливою			
38	З інтересами протилежними моїм			
39	Відмінними інтересами			
40	Інтересами близькими моїм			
41	Іншого віросповідання			
42	Що належить до іншої соціальної або демографічної групи			
43	Що належить до			
44	Конкуруючою зі мною			
45	Схильною до компромісів			
46	Освіченою			
47	Сміливою			
48	Стриманою			
49	Авторитетною			

Продовження додатку А4

50	Ввічливою			
51	Іншої національності			
52	Чарівною			
52	Небалакучою			
53	Добре одягненою			
54	Полюбляє змагатись			
55	Іншого соціального походження			
56	Співчутливою			
57	Дуже красивою			
58	Конфліктуючою з оточуючими			
59	Багатою			
60	Бідною			
61	Допомагаючою мені			
62	Скромною			
63	Хитрою			
64	Не хитрою			
65	Винахідливою			
66	Легковажною			
67	Дуже розумною			
68	Безпосередньою			
69	Хто надіється лише на себе			
70	Принциповою			
71	Беспринципною			
72	Має життєві цілі відмінні від моїх			
73	Має життєві цілі, що суперечать моїм			
74	Має життєві цілі близькі моїм			
75	Стабільною			
76	Розважливою			
77	Раціональною			
78	Щирою			
79	З іншим сприйняттям світу			
80	Сприймає світ як я			
81	Має широке коло інтересів			
82	Організованою			
83	Незалежною			

Продовження додатку А4

84	Ризиковою			
85	Кришталево чесною			
86	Терплячою до недоліків інших людей			
87	Нетерплячою до людей			
88	Що бореться за справедливість			
89	Несправедливою			
90	Безвідповідальною			
91	Гіпервідповідальною			
92	Брехливою			
93	Передбачуваною			
94	Надійною			
95	Любимою			

ДОДАТОК А5
Бланк опитувальника «Шкала міжособистісної (соціальної) довіри»

Дж. Б. Роттера

Інструкція. Будь ласка, про індексуйте ступінь Вашої згоди чи незгоди з кожним твердженням, користуючись наступною шкалою:

1	2	3	4	5
повністю згоден	Радше згоден	важко відповісти	Радше не згоден	повністю не згоден

1. У суспільстві зростає лицемірство.
2. У спілкуванні з незнайомими людьми краще бути обережним доти, поки вони не доведуть, що їм можна довіряти.
3. Майбутнє нашої країни залишатиметься похмурим доти, доки в політику не будуть залучені кращі з кращих.
4. Страх, зневага суспільства або покарання вберігають більшість людей від порушення закону краще, ніж їхня совість.
5. Виконання письмового іспиту без присутності викладача призведе до зростання списування.
6. Обіцянкам батьків зазвичай можна довіряти.
7. Жодна міжнародна організація не буде ефективною силою для підтримання миру на планеті.
8. Судова система – те місце, де до кожного проявляється безпристрасне ставлення.
9. Більшість людей вжахнулись би, дізнавшись, як спотворюються новини, які публіка бачить і чує.
10. Найнадійніше – це вірити, що всупереч усьому, що говорять люди, вони насамперед зацікавлені у власному благополуччі.
11. Навіть володіючи інформацією з газет, радіо і телебачення, дуже важко сформулювати об'єктивне уявлення про події в суспільстві.
12. Майбутнє видається багатообіцяючим.
13. Якби ми насправді знали, що відбувається у міжнародній політиці, то у громадськості були б підстави бути більш наляканими, ніж вона є зараз.
14. Більшість обраних офіційних осіб щирі у своїх передвиборчих обіцянках.
15. Результати багатьох головних національних спортивних змагань тим чи іншим чином визначені заздалегідь.
16. Більшості експертів можна сказати в очі правду про межі їхніх знань.
17. Більшості батьків можна вірити в те, що вони виконають свої погрози покарати.
18. Можна вважати, що більшість людей зроблять те, що обіцяють.
19. В наш час кожен має бути обережним, щоб ніхто не використав його у власних цілях.
20. Більшість ідеалістів щирі і на практиці втілюють свої переконання.

Продовження Додатку 5

21. Більшість продавців чесно описують свій товар.
22. Більшість учнів не будуть списувати, навіть якщо будуть впевнені у своїй безкарності.
23. Більшість спеціалістів з ремонту не будуть завищувати ціну на послуги, довідавшись про вашу некомпетентність.
24. Значна частина звернень у страхові компанії з приводу страхових виплат за нещасні випадки є невиправданою.
25. Більшість людей чесно відповідають на опитування суспільної думки.

ДОДАТОК А6

Методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» (адаптація І. І. Семків)

Інструкція. Нижче наведені описи деяких людей. Прочитайте їх уважно і подумайте наскільки кожен з них відповідає Вам. Якщо опис ідеально подібний до Вас, то обведіть «1», якщо він зовсім не відповідає Вам, то обведіть «6»; якщо – подібний до Вас частково – обведіть число від «2» до «5» відповідно.

Описи	Дуже подібний на мене	Подібний на мене	У певній мірі подібний на мене	Трохи подібний на мене	Майже не подібний на мене	Не подібний на мене
1. Для нього важливо весь час бути ввічливим з іншими. Він вважає, що завжди повинен проявляти повагу до батьків і старших людей.	1	2	3	4	5	6
2. Для нього важливо вигадувати нові ідеї і бути творчим. Він любить все робити оригінально.	1	2	3	4	5	6
3. Для нього важливо бути успішним. Він любить вражати інших.	1	2	3	4	5	6
4. Він вважає, що чинити треба так, як його вчили у сім'ї. Хочє слідувати сімейним звичаям та традиціям.	1	2	3	4	5	6
5. Для нього важливо, щоб всі людей у світі трактували як рівних. Вважає, що кожен повинен мати рівні шанси у житті.	1	2	3	4	5	6
6. Він любить сюрпризи і завжди шукає нагоди, щоб випробувати щось нове. Вважає, що важливо робити багато різноманітних речей у житті.	1	2	3	4	5	6
7. Для нього важлива безпека його країни. Він дуже хоче, щоб його країна була захищена від ворогів.	1	2	3	4	5	6
8. Він завжди прагне допомогти близьким людям. Для нього важливо дбати про людей, яких він знає і які йому подобаються.	1	2	3	4	5	6
9. Йому подобається мати владу і вказувати іншим, що вони повинні робити. Він хоче, щоби люди робили, те що він каже.	1	2	3	4	5	6
10. Він дуже хоче насолоджуватись життям. Гарне проведення часу є дуже важливим для нього.	1	2	3	4	5	6

Продовження Додатку А6

11. Йому подобається самостійно вирішувати, що робити. Для нього важливо бути вільним у виборі своєї діяльності.	1	2	3	4	5	6
12. Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний у тому, що люди повинні бути задоволені з того, що є.	1	2	3	4	5	6
13. Для нього важливо бути багатим. Він хоче мати багато грошей і дорогих речей.	1	2	3	4	5	6
14. Він завжди шукає пригод і любить ризикувати. Хоче, щоб його життя було захоплюючим.	1	2	3	4	5	6
15. Чесність дуже важлива для нього. Він вважає, що завжди повинен бути чесним і говорити правду.	1	2	3	4	5	6
16. Для нього важливі, чистота та порядок. Він не любить безпорядку.	1	2	3	4	5	6
17. Він шукає будь-яку нагоду, щоб розважитись. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення.	1	2	3	4	5	6
18. Він вважає, що люди повинні піклуватись про природу. Для нього важливо доглядати оточуюче середовище.	1	2	3	4	5	6
19. Він вважає, що люди повинні робити, те що їм говорять. Вони мають слідувати правилам завжди, навіть тоді, коли ніхто не бачить.	1	2	3	4	5	6
20. Він хоче, щоб люди знали, що він все може робити добре. Для нього важливо довести, що він може успішно виконувати завдання і приймати виклики.	1	2	3	4	5	6
21. Безпека його сім'ї є надзвичайно важливою для нього. Він зробив би все, щоби переконатись у тому, що його сім'я завжди у безпеці.	1	2	3	4	5	6
22. Для нього важливо вислухати людей, які відрізняються від нього. Навіть, якщо він з ними не погоджується, він все ж хоче їх зрозуміти.	1	2	3	4	5	6
23. Він не любить виділятися, і привертати увагу до того, що робить. Він хоче бути скромним.	1	2	3	4	5	6
24. Він вважає, що важливо цікавитись багатьма речами. Він цікавий і старається все зрозуміти.	1	2	3	4	5	6
25. Для нього важливо інтегруватись у суспільство і робити все так, як роблять інші.	1	2	3	4	5	6

Продовження Додатку А6

Він старається поводитись відповідно до того, як прийнято у суспільстві.						
26. Він вважає, що кожен повинен старатись для того, щоб всі люди у світі жили в мирі. Мир у світі є важливим для нього.	1	2	3	4	5	6
27. Для нього важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювались тим, що він робить.	1	2	3	4	5	6
28. Для нього важливо поводитись відповідально. Він хоче, щоб близькі люди завжди могли покластись на нього.	1	2	3	4	5	6
29. Для нього важливо бути релігійним. Він старається слідувати своїм релігійним переконанням.	1	2	3	4	5	6
30. Для нього важливе суспільне визнання. Він хоче бути відомим.	1	2	3	4	5	6
31. Він старається зрозуміти сенс життя. Він любить думати про те, яке значення мають різні речі.	1	2	3	4	5	6
32. Для нього важлива приватність. Він не хоче, щоб інші втручались у його справи.	1	2	3	4	5	6
33. Він амбітний і готовий важко працювати, щоб бути попереду. Для нього важливо досягати високих результатів у своїй діяльності.	1	2	3	4	5	6
34. Він старається робити те, чого від нього очікують. Для нього важливо бути слухняним і самодисциплінованим.	1	2	3	4	5	6
35. Для нього важливо бути вірним своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям.	1	2	3	4	5	6
36. Він хоче, щоби зі всіма були справедливими, навіть з тим кого він не знає. Для нього важливо захищати слабких у суспільстві.	1	2	3	4	5	6
37. Для нього важливо уникати небезпечних ситуацій. Він завжди старається забезпечити собі безпеку.	1	2	3	4	5	6
38. Він не хоче залежати від інших, він хоче зі всім і у кожній ситуації справлятися сам.	1	2	3	4	5	6
39. Він старається не вдаватись у крайнощі. Для нього важливо не бути надмірним у почуттях та поведінці.	1	2	3	4	5	6

Продовження Додатку А6

40. Він дуже хоче, щоб його країна мала стабільний і захищений уряд, і забезпечувала соціальний порядок. Для нього важливо, щоб життя у його країні було мирне і безпечне.	1	2	3	4	5	6
--	---	---	---	---	---	---

Ключ

Цінності	Питання
Конформізм	1,19,25,34
Традиція	4,12,23,29,39
Доброзичливість	8,15,28,35
Універсалізм	5,18,22,26,31,36
Самостійність	2,11,24,32,38
Стимуляція	6,14
Гедонізм	10,17
Досягнення	3,20,27,30,33
Влада	9,13
Безпека	7,16,21,37,40

ДОДАТОК А 7

**Бланк опитувальника «Рівень задоволеності життям» Н. Водоп'янової в
українському перекладі**

Інструкція. Будь ласка, оцініть ступінь задоволеності вашим життям по кожному пункту. Оцінка не може бути правильною або неправильною, - вона тільки ваша. Шкала допоможе вам визначити видимі і приховані життєві стреси. У кожному пункті закресліть число балів, яке найбільш точно відображає ваш стан. Намагайтеся відповідати швидко, так як найбільш цікавою є ваша перша реакція (оцінка). Результати оцінок можуть лягти в основу планування ваших найближчих і перспективних життєвих цілей, а також сприяти вибору засобів і стратегій їх досягнення.

1. Работа (кар'єра)

Повністю не відповідає інтересам і очікуванням	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Повністю відповідає інтересам і очікуванням
--	----------------------	---

2. Особисті прагнення і досягнення

Не досягли багатьох цілей, часто відчуваєте себе невдахою	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Досягли багатьох цілей, зазвичай відчуваєте себе щасливою людиною
---	----------------------	---

3. Здоров'я

Часто хворію	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Зазвичай здоровий
--------------	----------------------	-------------------

4. Обставини, що змінюються

Часто викликають сильне відчуття самотності	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Ніколи не відчуваю себе самотнім
---	----------------------	----------------------------------

5- Відносини з дітьми (своїми чи чужими)

Не викликають радості	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Завжди тішать
-----------------------	----------------------	---------------

6. Відносини на роботі (з колегами, керівництвом и др.)

Викликають сильний дискомфорт (напругу і незадоволеність)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Зазвичай гармонійні (приємні)
---	----------------------	-------------------------------

7. Відносини з друзями

Немає щирих, дружніх відносин . Без теплоти і взаєморозуміння	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Близькі та теплі , відчуваю їх підтримку
---	----------------------	--

8. Духовна або релігійна підтримка

Несуттєва [немає]	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Сильна і суттєва
---------------------	----------------------	------------------

9. Гарний настрій , як правило , залежить

Від зовнішньої ситуації (відносин з іншими людьми)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Від внутрішнього самоволодіння (оптимізму , почуття гумору,
---	----------------------	---

10. Уміння організувати свій час

Завжди не вистачає , постійна напруга через	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Час - мій союзник , вмю добре організувати свій
---	----------------------	---

11. Довкілля

Неприємне і небезпечне	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Безпечне і комфортне
------------------------	----------------------	----------------------

12. Фізичний стан

Втома , постійна напруга	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Відмінне , дієдатне
--------------------------	----------------------	---------------------

13. Финансовое состояние

Незадовільне, не контролюється	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Добре, стабільне
--------------------------------	----------------------	------------------

14. Кількість і драматизм життєвих криз за останні два роки

Надмірне	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	Не було криз
----------	----------------------	--------------

15. Ділова (професійна) кар'єра

Продовження додатку А8

Безперспективна	123456789 10	Хороші перспективи
16. Фізична активність		
Дуже низька і нерегулярна	123456789 10	Висока і регулярна
17. Сон		
Часто поганий	1 2345678910	Відмінний і повноцінний
18. Фізична форма		
Моя проблема (незадоволеність)	123456789 10	Немає проблем
19. Самоконтроль і самовладання		
Незадовільні	123456789 10	Завжди тримаюся на рівні
20. Прийняття рішень		
Завжди важко прийняти відповідальне рішення	123456789 10	Легко приймаю рішення
21. Обов'язковість		
Роблю тільки те , що можу , ніколи не перенапружуюся	123456789 10	Беру на себе занадто багато своїх і чужих зобов'язань , часто беру на
22. Почуття провини і сорому		
Дуже часто	123456789 10	Ніколи
23. При зміні ситуації або планів		
Завжди нервую	123456789 10	Легко пристосовуюсь до будь-якої нової ситуації
24. Гнів		
Я часто серджуся на себе або на інших	1 23456789 10	Багато речей я сприймаю з легкістю і без
25. Самоповага		
Я часто незадоволений (незадоволена) собою	123456789 10	В цілому я задоволений (задоволена) собою
26. Життєві цінності та принципи		
Не завжди зрозумілі, часто мінливі	1 23456789 10	Завжди зрозумілі і стабільні
27. Моральна та емоційна підтримка близьких людей		
Мінімальна (відсутня)	1 23456789 10	Сильна і суттєва
28. Почуття емоційної « піднесеності » і життєрадісності		
Дуже часто	123456789 10	Ніколи
29. Інтимно - сексуальне життя		
Незадовільне	1 23456789 10	Гармонійне і регулярне
30. Розуміння і повага в діловій (професійній) сфері		
Дуже низьке	123456789 10	Висока
31. Страх і тривога		
Присутні щодня	1 23456789 10	Відсутні
32. Професійна (ділова) підтримка		
Відсутня	123456789 10	Висока
33. Образа чи гнів на інших		
Відсутня	123456789 10	Дуже часто
34. Настрій		
Майже завжди похмурий	123456789 10	Завжди життєрадісний

Продовження додатку А8

35. У важких життєвих ситуаціях

Ніколи не втрачаю надії на позитивне вирішення ситуації	12345678910	Завжди відчуваю розгубленість або відчуття «безвиході»
---	-------------	--

36. Внутрішні (особисті) ресурси

Відчуваю виснаженість внутрішніх ресурсів	12345678910	Відчуваю в собі величезні сили і ресурси
---	-------------	--

КЛЮЧ

1. Робота 1, 6, 13,15.
2. Особисті досягнення 2, 25, 26, 30.
3. Здоров'я 3,16,17 18.
4. Спілкування з близькими людьми (друзі, родичі) 4, 5,7, 29.
5. Підтримка (внутрішня і зовнішня] 8, 27, 32, 36.
6. Оптимізм 9, -28, 34, -35.
7. Напруженість 10, 11,12,14.
8. Самоконтроль 19, 20, -21, 23.
9. Негативні емоції 22, 24, 31, -33.

Зворотні питання позначені знаком «-».

Рівні якості життя

Показники	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Робота (кар'єра)	4-22	23-31	30 и >
Особисті досягнення і прагнення	4-25	26-32	31 и >
Здоров'я	4-25	26-33	32 и >
Спілкування з друзями(близькими)	4-26	27-32	33и>
Підтримка	4-22	23-31	30 и >
Оптимізм	4-21	22-26	27 п >
Напруження	4-22	23-29	30 и >
Самоконтроль	4-23	24-28	29 и >
Негативні емоції	4-21	22-27	28 и >

Оцінка рівня задоволеності за загальним індексом якості життя.

Індекс якості життя (ІЯЖ)			
Дуже низький (депресивний)	низький	середній	високий
4-10	11-20	21-29	30-40

ДОДАТОК А8
Опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» К. Ріфф
(адаптація Карсканова С. В.)

Наступні твердження щодо Ваших відчуттів стосовно себе і Вашого життя. Будь ласка, пам'ятайте, що тут немає правильних та неправильних відповідей.

Обведіть цифру, що відповідає в найбільшій мірі ступеню Вашої згоди або незгоди з кожним твердженням на даний момент	Повністю не згоден	Здебільшого, не згоден	Де в чому не згоден	Де в чому згоден	Радше, згоден	Повністю згоден
1. Багато людей вважають мене люблячим і дбайливим.	1	2	3	4	5	6
2. Іноді я змінюю свою поведінку або образ думок, щоб відповідати запитам оточуючих.	1	2	3	4	5	6
3. Взагалі, я вважаю, що сам несу відповідальність за те, як я живу.	1	2	3	4	5	6
4. Я не зацікавлений в діяльності, яка розширить мій світогляд.	1	2	3	4	5	6
5. Мені приємно думати про те, що я зробив у минулому і що сподіваюся зробити в майбутньому.	1	2	3	4	5	6
6. Коли я проглядаю історію свого життя, я випробовую задоволення від того, як все склалося.	1	2	3	4	5	6
7. Вважаю підтримку близьких відносин складною і даремною.	1	2	3	4	5	6
8. Я не боюся висловлювати вголос те, що я думаю, навіть якщо це не відповідає думці оточуючих.	1	2	3	4	5	6
9. Потреби повсякденного життя часто нервують мене.	1	2	3	4	5	6
10. Взагалі, я вважаю, що продовжую дізнаватися більше про себе з часом.	1	2	3	4	5	6
11. Я живу одним днем і не замислююся серйозно щодо майбутнього.	1	2	3	4	5	6
12. Взагалі, я відчуваю упевненість і позитивне відношення до себе.	1	2	3	4	5	6
13. Я часто відчуваю себе самотнім через те, що у мене мало близьких друзів, з якими є можливість поділитися	1	2	3	4	5	6

своїми переживаннями.						
14. Зазвичай на мої рішення не впливають дії оточуючих.	1	2	3	4	5	6
15. Я не дуже добре відповідаю людям і оточуючому суспільству.	1	2	3	4	5	6
16. Я належу до людей, які відкриті для всього нового.	1	2	3	4	5	6
17. Я прагну зосередитися на сьогодні, оскільки майбутнє майже постійно приносить мені проблеми.	1	2	3	4	5	6
18. Мені здається, що багато з людей, яких я знаю, одержали ві життя більше, ніж я.	1	2	3	4	5	6
19. Я відчуваю задоволення від особистого і взаємного спілкування з членами сім'ї або друзями.	1	2	3	4	5	6
20. Я схильний турбуватися про те, що оточуючи думають про мене.	1	2	3	4	5	6
21. Я досить добре справляюся з більшістю щоденних обов'язків.	1	2	3	4	5	6
22. Я не хочу що-небудь робити по-новому, в моєму житті мене все влаштовує таким, як воно є.	1	2	3	4	5	6
23. У мене є відчуття спрямованості і мета в житті.	1	2	3	4	5	6
24. Була б можливість, я б багато що в собі змінив.	1	2	3	4	5	6
25. Для мене важливо бути хорошим слухачем, коли мої друзі розповідають мені про свої проблеми.	1	2	3	4	5	6
26. Бути задоволеним самим собою важливіше, ніж отримувати схвалення оточуючих.	1	2	3	4	5	6
27. Я часто відчуваю себе заваленим своїми обов'язками.	1	2	3	4	5	6
28. Я вважаю, що важливо пережити новий досвід, який кидає виклик моїй думці про себе і про світ.	1	2	3	4	5	6
29. Мої повсякденні справи здаються мені банальними і незначними.	1	2	3	4	5	6
30. Мені подобається більша частина моїх якостей.	1	2	3	4	5	6
31. Я знаю небагато людей, охочих вислухати, коли мені потрібне з кимсь поговорити.	1	2	3	4	5	6
32. Я схильний піддаватися впливу людей з твердими переконаннями.	1	2	3	4	5	6
33. Якби я був незадоволений своєю життєвою	1	2	3	4	5	6

ситуацією, я б зробив ефективні кроки, щоб її змінити.						
34. Якщо подумати, я не досяг більшого як особистість за останні декілька років.	1	2	3	4	5	6
35. Я не маю чіткого усвідомлення того, чого я намагаюся досягти в житті.	1	2	3	4	5	6
36. У минулому я зробив декілька помилок, але я вважаю, що в цілому все вийшло благополучно.	1	2	3	4	5	6
37. Я вважаю, що отримую багато від своїх друзів.	1	2	3	4	5	6
38. Люди рідко переконують мене робити те, що я не хочу .	1	2	3	4	5	6
39. Зазвичай я добре піклуюся про свої особисті фінанси і справи.	1	2	3	4	5	6
40. З моєї точки зору люди будь-якого віку здатні продовжувати подальше особове зростання і розвиток.	1	2	3	4	5	6
41. Я звик ставити перед собою цілі, але зараз це здається марною тратою часу.	1	2	3	4	5	6
42. У багатьох відношеннях я відчуваю розчарування щодо моїх досягнень в житті.	1	2	3	4	5	6
43. Мені здається, що у більшості оточуючих людей більше друзів, ніж у мене.	1	2	3	4	5	6
44. Для мене важливіше пристосуватися до інших, ніж залишитися одному зі своїми принципами.	1	2	3	4	5	6
45. Я відчуваю стрес через те, що не можу впоратися зі всіма справами, які я вимушений робити щодня.	1	2	3	4	5	6
46. З часом я почав більше розуміти життя, що зробило мене сильнішою і здібнішою людиною	1	2	3	4	5	6
47. Мені приносить задоволення будувати плани на майбутнє і працювати над їх втіленням в життя.	1	2	3	4	5	6
48. Здебільшого я горджуся тим, хто я є, і життям, яким я живу.	1	2	3	4	5	6
49. Люди назвали б мене людиною, готовою приділити час іншим.	1	2	3	4	5	6
50. Я впевнений в своїй думці, навіть якщо вона суперечить загальній.	1	2	3	4	5	6
51. Мені добре вдається розподілити свій час так, щоб я міг справлятися з усім, що повинно бути зроблено.	1	2	3	4	5	6
52. Мені здається, що я став значно розвиненіший як особа з часом.	1	2	3	4	5	6
53. Я — людина, що активно виконує те, що заплановано ною.	1	2	3	4	5	6

ДОДАТОК А9

Модифіковані питання Харківської академії внутрішніх справ

1. «Якою мірою характерні працівникам ОВС такі якості?»				
Професійні та особистісні якості	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
1. Використання службового становища для особистого збагачення				
2. Хабарництво, користолюбство				
3. Вседозволеність				
4. Грубість, нахабність				
5. Окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки				
6. Професіоналізм				
7. Працьовитість				
8. Неправда, обман				
9. Цинізм				
10. Сміливість				
11. Розхлябаність, неорганізованість				
12. Освіченість, культура				
13. Оперативність				
14. Організованість				
15. Чесність, порядність				
16. Пияцтво				
17. Справедливість				
18. Чуйність, людяність				
19. Садизм, застосування незаконного насильства				
20. Бажання допомогти «простим людям»				

ДОДАТОК А9.1
Модифіковані питання Харківської академії внутрішніх справ

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”				
Професійні та особистісні якості	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
1.Законослухняний				
2.Доброзичливий				
3.Комунікабельний				
4.Справедливий				
5.Ввічливий				
6.Надійний				
7.Професіонал				
8.Вміє висловити свою думку				
9.Розумний				
10.Щирий				
11.Охайний				
12.Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього				
13.Гуманний, людяний				
14.Мав почуття гумору				
15.Фізично підготовлений				
16.Культурний				
17.Лояльний				
18.Тверезий, без шкідливих звичок				
19.Виконавчий				
20.Врівноважений				
21.Стриманий				
22. Не брати хабарів				
23.Чесний				
24.Вміти вислухати				
25.Користуватись авторитетом серед колег				
26.Відповідальний				
27.Принциповий				
28.Вмотивований				
29.Завзятий				
30.Духовний				
31.Дотрим. принц. приватності				

ДОДАТОК А 9.2.
Модифіковані питання Харківської академії внутрішніх справ

12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання працівниками ОВС покладених на них завдань:				
Основні завдання	Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти
Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих				
Охорона громадського порядку				
Забезпечення безпеки дорожнього руху				
Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)				
Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення за допомогою, припинення злочинних дій)				
Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (грабежі, розбій, убивство)				
Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)				
Боротьба із злочинами в економічній сфері				
Боротьба з організованою злочинністю				
Боротьба з корупцією і хабарництвом				

ДОДАТОК Б
Результати факторного аналізу Афективного компоненту в загальній групі досліджуваних

Общности		
	Начальные	Извлеченные
ШКАЛА ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ (Н.Е. Водопьянова) Работа1	1,000	,581
ОсобистіДосягн2	1,000	,703
Здоров'я3	1,000	,675
СплкЗБлиз4	1,000	,463
Підтримка5	1,000	,744
Оптимізм6	1,000	,261
Напруженість7	1,000	,568
самоконтроль8	1,000	,646
НегатЕмоції9	1,000	,377
Руфф«Шкала психологічного благополуччя» Позитивні відносини з оточуючими1	1,000	,672
автономія2	1,000	,646
управлСередов3	1,000	,665
особЗростання4	1,000	,729

ціліУЖитті5	1,000	,672
самоприйнятт6	1,000	,635
Метод выделения: Анализ главных компонент.		

Полная объясненная дисперсия			
КомпONENT	Начальные собственные значения		
	Итого	% Дисперсии	Кумулятивный %
1	5,635	37,566	
2	3,401	22,671	
3	,872	5,810	66,047
4	,761	5,077	71,124
5	,630	4,203	75,326
6	,614	4,096	79,423
7	,539	3,592	83,015
8	,431	2,873	85,888
9	,405	2,700	88,587
10	,378	2,520	91,108
11	,351	2,337	93,444
12	,300	2,002	95,446
13	,255	1,703	97,149
14	,251	1,676	98,825
15	,176	1,175	100,000
Метод выделения: Анализ главных компонент.			

Полная объясненная дисперсия				
КомпONENT	Начальные собственные значения	Суммы квадратов нагрузок извлечения		
	Кумулятивный %	Итого	% Дисперсии	Кумулятивный %
1	37,566	5,635	37,566	37,566
2	60,237	3,401	22,671	60,237
Метод выделения: Анализ главных компонент.				

Продовження ДОДАТОК Б

Полная объясненная дисперсия

Компонента	Суммы квадратов нагрузок вращения		
	Итого	% Дисперсии	Кумулятивный %
1	5,000	33,335	33,335
2	4,035	26,902	60,237

Метод выделения: Анализ главных компонент.

Матрица компонент^а

	Компонента	
	1	2
Підтримка ⁵	,763	-,402
Особисті Досягнення ²	,755	-,365
Здоров'я ³	,751	-,332
Самоконтроль ⁸	,731	-,335
Робота	,718	-,256
Напруженість ⁷	,652	-,378
Спілкування з близькими ⁴	,584	-,348
Негативні емоції ⁹	,549	-,274
Оптимізм ⁶	,474	-,191
Особистісне зростання ⁴	,533	,667
Управління середовищем ³	,479	,660
Автономія ²	,467	,654
Самоприйняття ⁶	,476	,639
Цілі у житті ⁵	,544	,613
Позитивні відносини з тими, хто оточує	,566	,593

ДОДАТОК В
Кореляційна матриця Шкали соціальної довіри Роттера

1	1,00	0,288	0,201	0,139	0,243	-	-	0,022	0,245	0,390	0,189	0,005	0,111	0,116	0,191	0,005	-	-	0,265	-0,142	0,177	0,040	0,100	0,0650	-	0,070	
2	0,288	1,00	0,189	0,132	0,380	-	0,035	-	0,317	0,240	0,159	0,007	0,118	0,119	0,039	-	-	0,103	0,310	-0,048	0,069	0,080	0,173	0,015	-	0,020	
3	0,201	0,189	1,000	0,289	0,250	-	0,017	-	0,196	0,205	0,139	0,055	0,017	0,066	0,107	0,028	0,058	0,116	0,113	0,058	0,139	0,058	0,118	-0,110	-	0,046	
4	0,139	0,132	0,289	1,000	0,248	-	0,125	-	0,084	0,243	0,100	-	0,065	-	0,102	0,009	-	0,096	0,055	-0,053	0,003	0,013	-	-0,063	-	0,017	
5	0,243	0,380	0,250	0,248	1,000	-	0,092	0,063	0,180	0,170	0,083	0,030	0,213	0,156	0,069	-	0,139	0,095	0,211	0,074	0,184	0,332	0,326	-0,092	0,045	0,045	
6	-	-	-	-	-	1,000	-	-	0,023	-	0,027	0,156	-	-	0,116	0,126	0,073	0,092	-0,305	0,043	0,022	-0,186	-	0,021	-	0,160	
7	-	0,035	0,017	0,125	0,092	-	1,000	-	0,094	0,089	0,123	0,007	0,084	-	-	-	-	0,149	0,231	-0,164	-0,029	-0,033	0,050	-0,041	-	0,071	
8	0,022	-	-	-	0,063	-	-	1,000	-	-	-	0,085	0,256	0,120	-	0,120	0,076	-	-0,034	0,016	0,067	0,264	0,238	-0,038	0,114	0,114	
9	0,245	0,317	0,196	0,084	0,180	0,023	0,094	-	1,000	0,217	0,250	-	0,149	0,184	0,108	-	0,013	0,045	0,228	-0,129	-0,023	-0,077	0,164	0,034	-	0,066	
10	0,390	0,240	0,205	0,243	0,170	-	0,089	-	0,128	0,217	1,000	0,182	-	0,038	0,012	0,117	0,072	-	0,009	0,067	0,271	-0,083	0,212	-0,020	0,010	0,056	0,068
11	0,189	0,159	0,139	0,100	0,083	0,027	0,123	-	0,149	0,250	0,182	1,000	0,071	0,227	0,053	0,089	0,002	-	0,165	0,194	-0,152	-0,004	-0,040	-	0,017	0,035	
12	0,005	0,007	0,055	-	0,030	0,156	0,007	0,085	-	-	0,071	1,000	-	0,129	0,181	0,138	0,105	0,131	0,214	-0,003	0,233	0,318	0,206	0,257	-0,021	0,206	
13	0,111	0,118	0,017	0,065	0,213	-	0,084	0,256	0,149	0,012	0,227	-	1,000	0,088	-	-	-	0,089	0,207	-0,185	-0,039	0,177	0,061	-0,035	0,035	0,035	
14	0,116	0,119	0,066	-	0,156	-	-	0,120	0,184	0,117	0,053	0,181	0,088	1,000	-	-	0,124	0,302	0,304	0,069	0,206	0,372	0,442	0,383	-0,235	0,171	
15	0,191	0,039	0,107	0,102	0,069	0,116	-	-	0,108	0,072	0,089	-	-	-	1,00	-	-	-	-	0,112	-0,073	-0,161	-0,278	-	0,144	-	0,123
16	0,005	-	0,028	0,009	-	0,126	-	0,120	-	-	0,002	0,105	-	0,124	-	0,205	0,161	0,079	-	0,112	-0,097	0,131	0,202	0,248	0,113	-0,160	0,144

17	-	-	0,058	-	0,139	0,073	-	0,076	0,013	0,009	-	0,131	-	0,302	-	0,171	1,000	0,384	-0,068	0,153	0,298	0,284	0,300	-0,269	0,036
18	-	0,103	0,116	0,096	0,095	0,092	0,149	-	0,045	0,067	0,165	0,214	0,089	0,304	-	0,215	0,384	1,000	-0,006	0,239	0,290	0,409	0,281	-0,260	0,242
19	0,265	0,310	0,113	0,055	0,211	-	0,231	-	0,228	0,271	0,194	-	0,207	0,069	0,112	-	-	-	1,000	-0,243	0,132	-0,024	0,208	-0,066	-
20	-	-	0,058	-	0,074	0,043	-	0,016	-	-	-	0,233	-	0,206	-	0,131	0,153	0,239	-0,24	1,000	0,439	0,363	0,245	0,137	0,225
21	0,177	0,069	0,139	0,003	0,184	0,022	-	0,067	-	0,212	-	0,318	-	0,372	0,161	0,202	0,298	0,290	0,132	0,439	1,000	0,481	0,487	-0,239	0,241
22	0,040	0,080	0,058	0,013	0,332	-	-	0,264	-	-	-	0,206	0,177	0,442	-	0,248	0,284	0,409	-0,024	0,363	0,481	1,000	0,599	-0,255	0,292
23	0,100	0,173	0,118	-	0,326	-	0,050	0,238	0,164	0,010	-	0,257	0,061	0,383	-	0,113	0,300	0,281	0,208	0,245	0,487	0,599	1,000	-0,235	0,320
24	0,065	0,015	0,110	-	-	0,021	-	-	0,034	0,056	0,017	-	-	-	0,144	-	-	-	-0,026	-0,137	-0,239	-0,255	-	1,000	-
25	-	-	-	-	0,045	0,160	-	0,114	-	-	0,035	0,206	0,035	0,171	-	0,144	0,036	0,242	-0,189	0,225	0,241	0,292	0,320	-0,149	1,000

ДОДАТОК В1

**Результати описової статистики дослідження рівня соціальної довіри
громадян за методикою Дж. Роттера «Міжособистісна довіра»**

Частотна таблиця

1. У суспільстві зростає лицемірство.

Варіанти відповіді		Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидні	1-повністю згоден	236	45,1	45,1	45,1
	2-Радше згоден	184	35,2	35,2	80,3
	3-важко відповісти	63	12,0	12,0	92,4
	4-Радше не згоден	23	4,4	4,4	96,7
	5-повністю не згоден	17	3,3	3,3	100,0
	загалом	523	100,0	100,0	

2. У спілкуванні з незнайомими людьми краще бути обережним до тих пір, поки вони не доведуть, що їм можна довіряти.

		Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидні	1,00	298	57,0	57,0	57,0
	2,00	158	30,2	30,2	87,2
	3,00	38	7,3	7,3	94,5
	4,00	21	4,0	4,0	98,5
	5,00	8	1,5	1,5	100,0
	Итого	523	100,0	100,0	

3. Майбутнє нашої країни буде похмурих до тих пір, поки в політику не будуть залучені кращі люди.

		Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидні	1,00	341	65,2	65,2	65,2
	2,00	103	19,7	19,7	84,9
	3,00	55	10,5	10,5	95,4
	4,00	15	2,9	2,9	98,3
	5,00	9	1,7	1,7	100,0
	Итого	523	100,0	100,0	

4. Страх, презирства суспільства або покарання оберігають більшість людей від порушення закону краще, ніж їх власна совість

		Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидні	1,00	143	27,3	27,3	27,3
	2,00	176	33,7	33,7	61,0
	3,00	118	22,6	22,6	83,6

Продовження Додатку В1

4,00	72	13,8	13,8	97,3
5,00	14	2,7	2,7	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

5. Виконання письмового іспиту без присутності викладача призведе до зростання списування

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивный процент
Валидные	1,00	286	54,7	54,7	54,7
	2,00	140	26,8	26,8	81,5
	3,00	49	9,4	9,4	90,8
	4,00	32	6,1	6,1	96,9
	5,00	16	3,1	3,1	100,0
Итого		523	100,0	100,0	

6. Обіцянкам батьків зазвичай можна вірити.

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивный процент
Валидные	1,00	263	50,3	50,3	50,3
	2,00	144	27,5	27,5	77,8
	3,00	80	15,3	15,3	93,1
	4,00	29	5,5	5,5	98,7
	5,00	7	1,3	1,3	100,0
	Итого		523	100,0	100,0

7. Організація Об'єднаних Націй ніколи не буде ефективною силою для підтримання миру на планеті.

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивный процент
Валидные	1,00	81	15,5	15,5	15,5
	2,00	114	21,8	21,8	37,3
	3,00	217	41,5	41,5	78,8
	4,00	88	16,8	16,8	95,6
	5,00	23	4,4	4,4	100,0
	Итого		523	100,0	100,0

8. Судова система - це місце, де до кожного проявляється неупереджене ставлення.

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивный процент
Валидные	1,00	116	22,2	22,2	22,2
	2,00	107	20,5	20,5	42,6
	3,00	153	29,3	29,3	71,9
	4,00	89	17,0	17,0	88,9
	5,00	58	11,1	11,1	100,0

6.Обіцянкам батьків зазвичай можна вірити.

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные	1,00	263	50,3	50,3	50,3
	2,00	144	27,5	27,5	77,8
	3,00	80	15,3	15,3	93,1
	4,00	29	5,5	5,5	98,7
	5,00	7	1,3	1,3	100,0
Итого		523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1**9. Більшість людей жажнулися б, якби дізналися, як спотворюються новини, які публіка чує і бачить**

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные	1,00	196	37,5	37,5	37,5
	2,00	173	33,1	33,1	70,6
	3,00	117	22,4	22,4	92,9
	4,00	31	5,9	5,9	98,9
	5,00	6	1,1	1,1	100,0
Итого		523	100,0	100,0	

10. Саме надійне - це вірити, що попри те, що говорять люди, вони, перш за все, зацікавлені в своєму власному благо

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные	1,00	156	29,8	29,8	29,8
	2,00	191	36,5	36,5	66,3
	3,00	133	25,4	25,4	91,8
	4,00	34	6,5	6,5	98,3
	5,00	9	1,7	1,7	100,0
Итого		523	100,0	100,0	

11. Навіть маючи інформацію з газет, радіо і телебачення, все одно дуже важко отримати об'єктивне уявлення про події в суспільстві

		Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные	1,00	197	37,7	37,7	37,7
	2,00	212	40,5	40,5	78,2
	3,00	59	11,3	11,3	89,5
	4,00	46	8,8	8,8	98,3
	5,00	9	1,7	1,7	100,0

9. Більшість людей жажнулися б, якби дізналися, як спотворюються новини, які публіка чує і бачить

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	196	37,5	37,5	37,5
2,00	173	33,1	33,1	70,6
3,00	117	22,4	22,4	92,9
4,00	31	5,9	5,9	98,9
5,00	6	1,1	1,1	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1

12. Майбутнє здається багатообіцяючим.

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	108	20,7	20,7	20,7
2,00	95	18,2	18,2	38,8
3,00	192	36,7	36,7	75,5
4,00	94	18,0	18,0	93,5
5,00	34	6,5	6,5	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

13. Якби ми насправді знали про те, що відбувається в міжнародній політиці, то суспільство мало б причини бути більш наляканим, ніж воно є зараз

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	157	30,0	30,0	30,0
2,00	150	28,7	28,7	58,7
3,00	123	23,5	23,5	82,2
4,00	61	11,7	11,7	93,9
5,00	32	6,1	6,1	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1

14. Більшість обраних офіційних осіб щирі у своїх передвиборних обіцянках

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	42	8,0	8,0	8,0
2,00	43	8,2	8,2	16,3
3,00	86	16,4	16,4	32,7
4,00	127	24,3	24,3	57,0
5,00	225	43,0	43,0	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

15. Результати багатьох головних національних спортивних змагань тим чи іншим чином зумовлені заздалегідь

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные ,00	1	,2	,2	,2
1,00	61	11,7	11,7	11,9
2,00	108	20,7	20,7	32,5
3,00	236	45,1	45,1	77,6
4,00	94	18,0	18,0	95,6
5,00	23	4,4	4,4	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

16. Більшості експертів можна сказати в очі правду про межі їхніх знань

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	74	14,1	14,1	14,1
2,00	110	21,0	21,0	35,2
3,00	253	48,4	48,4	83,6
4,00	56	10,7	10,7	94,3
5,00	30	5,7	5,7	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1

17. Більшості батькам можна вірити в те, що вони виконують свої погрози покарань

	Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	75	14,3	14,3	14,3
2,00	115	22,0	22,0	36,3
3,00	169	32,3	32,3	68,6
4,00	128	24,5	24,5	93,1
5,00	36	6,9	6,9	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

18. Можна вважати, що більшість людей виконують те, що говорять

	Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	48	9,2	9,2	9,2
2,00	104	19,9	19,9	29,1
3,00	191	36,5	36,5	65,6
4,00	137	26,2	26,2	91,8
5,00	43	8,2	8,2	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

19. У наш конкурентний час кожен повинен бути напоготові, інакше хто-небудь може використувати його в своїх цілях

	Частота	Процент	Валидний процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	177	33,8	33,8	33,8
2,00	195	37,3	37,3	71,1
3,00	101	19,3	19,3	90,4
4,00	35	6,7	6,7	97,1
5,00	15	2,9	2,9	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1

20. Більшість ідеалістів щирі і часто використовують на практиці те, що сповіднують

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	76	14,5	14,5	14,5
2,00	134	25,6	25,6	40,2
3,00	219	41,9	41,9	82,0
4,00	66	12,6	12,6	94,6
5,00	28	5,4	5,4	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

21. Більшість продавців чесні в описі товару

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	53	10,1	10,1	10,1
2,00	55	10,5	10,5	20,7
3,00	162	31,0	31,0	51,6
4,00	150	28,7	28,7	80,3
5,00	103	19,7	19,7	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

22. Більшість учнів в школі не будуть списувати, навіть якщо будуть впевнені у безпокаранні

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	60	11,5	11,5	11,5
2,00	48	9,2	9,2	20,7
3,00	126	24,1	24,1	44,7
4,00	190	36,3	36,3	81,1
5,00	99	18,9	18,9	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

Продовження Додатку В1

23. Більшість фахівців з ремонту не будуть завищувати ціну на послуги, виявивши Вашу некомпетентність.

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	52	9,9	9,9	9,9
2,00	60	11,5	11,5	21,4
3,00	134	25,6	25,6	47,0
4,00	170	32,5	32,5	79,5
5,00	107	20,5	20,5	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

24. Велика частка звернень в страхові компанії з приводу виплати страховки з нещасних випадків є помилковою

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	56	10,7	10,7	10,7
2,00	78	14,9	14,9	25,6
3,00	274	52,4	52,4	78,0
4,00	84	16,1	16,1	94,1
5,00	30	5,7	5,7	99,8
6,00	1	,2	,2	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

25. Більшість людей чесно відповідають на опитування громадської думки

	Частота	Процент	Валидный процент	Кумулятивний процент
Валидные 1,00	100	19,1	19,1	19,1
2,00	194	37,1	37,1	56,2
3,00	174	33,3	33,3	89,5
4,00	37	7,1	7,1	96,6
5,00	17	3,3	3,3	99,8
7,00	1	,2	,2	100,0
Итого	523	100,0	100,0	

ДОДАТОК Д
Кореляційні зв'язки між довірою до працівників ОВС та особистісними критеріями довіри

	N=443 Коефіцієнт кореляції Пірсона дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	Незнайома людина+ довіра до місцевих ОВС	Незнайома людина+ довіра до міліції	Знаййома людина+ місцевих ОВС	Знаййома людина+ довіра до міліції	Близька людина+ довіра до місцевих ОВС	Близька людина+ довіра до міліції
1.	Охайною	,039	,115	,147*	,043	,147*	,043
2.	Неагресивною	,062	,063	,090	,115	,090	,115
3.	Слабкою	-,015	,060	,059	-,040	,059	-,040
4.	Мовчазною	,017	,031	-,002	-,033	-,002	-,033
5.	Залежною від інших	-,039	,046	,117	,025	,136*	-,019
6.	Метушливою	-,051	,083	,119	-,014	,051	-,040
7.	Пасивною	-,020	,034	,107	,013	,078	,084
8.	Похмурою	-,048	,085	,190**	-,038	,123	,010
9.	Цікавою	,026	,003	-,031	,106	-,003	,097
10.	Хвалькуватою	,035	,062	,106	-,014	,103	-,044
11.	Байдужою	,057	-,160**	-,155*	,062	,134	,069
12.	Відкритою	,027	-,036	,012	,125	-,059	,084
13.	Дурною	,049	,075	,104	,088	,020	-,012
14.	Неосвіченою	-,024	,070	,084	-,040	,021	-,096
15.	Боязкою	,001	,037	,059	,040	-,011	-,003
16.	Імпульсивною	,030	-,103*	-,167*	,096	,050	,041
17.	Неавторитетною	-,015	,106	-,139*	,024	,086	,014
18.	Залежною від мене	,012	,076	,078	,034	-,038	,020
19.	Корисною мені	,050	,070	,140*	,221**	,164*	,230**
20.	Передбачуваною	-,005	,054	,054	,003	,090	,031
21.	Скритою	,016	,089	,156*	,104	,025	-,092
22.	Не цікавою	-,051	-,086	-,140*	-,077	-,204**	-,107
23.	Не вічливою	-,037	,035	,084	,005	-,169*	,050
24.	Не привабливою	,019	-,036	,006	,046	-,093	-,026
25.	Балакучою	-,066	,000	,059	-,027	-,022	,052
26.	Погано одягненою	-,125*	,045	,112	-,085	,101	-,047
27.	Неорганізованою	-,093	,055	,091	-,120	,097	,011
28.	Негарною	-,006	-,111*	,135*	,016	-,090	-,033
29.	Занадто охайною	-,093	,000	,006	-,091	,135*	,003
30.	Дуже спокійною	,039	,043	,153*	,118	,131	,117
31.	Хто надіється на інтуїцію	,014	,053	,101	,097	-,013	,028
32.	Сильною	-,051	-,074	-,086	,015	,065	,132

33.	Балакучою	-,030	-,012	,034	,123	,072	,082
34.	Статечною	-,131*	-,035	,626	,073	,017	-,005
35.	Активною	,050	,084	-,100	-,009	,006	-,019
36.	Веселою	,008	,071	,040	,043	-,031	-,047
37.	Не допитливою	-,073	-,014	,044	,079	-,187**	-,203**
38.	З інтересами протилежними моїм	-,024	-,109*	-,087	-,089	,112	,027
39.	Відмінними інтересами	,013	,050	,147*	,082	,012	-,031
40.	Інтересами близькими моїм	,031	,048	,038	-,011	,019	,098
41.	Іншого віросповідання	-,008	,118*	,022	,029	-,002	-,060
42.	Що належить до іншої соціальної або демографічної групи	-,095	,065	,134	,022	-,104	-,137*
43.	Що належить до ворожого соціальної групи	-,096	,001	,043	-,081	-,029	-,068
44.	Конкуруючою зі мною	-,016	-,067	,011	-,091	-,077	,027
45.	Схильною до компромисів	,035	-,043	-,004	,053	-,126	,057
46.	Освіченою	,013	,034	-,096	,105	,003	,018
47.	Сміливою	,124*	,125*	,023	,023	,072	,147*
48.	Стриманою	,101	,080	,062	,138*	,024	,067
49.	Авторитетною	,039	,025	,054	,123	,038	,088
50.	Ввічливою	,075	,061	,098	,067	,050	,111
51.	Іншої національності	-,093	,010	,056	,092	-,075	-,092
52.	Чарівною	-,013	,033	-,024	-,059	,004	,033
53.	Небалакучою	,035	,023	,053	,060	,038	,039
54.	Добре одягненою	,104*	,124*	,052	,069	,035	,063
55.	Полюбляє змагатись	,071	-,118*	,149*	,192**	-,019	,062
56.	Іншого соціального походження	-,126*	-,038	,143*	,064	-,164*	-,247**
57.	Співчутливою	-,077	-,056	-,100	-,162*	-,097	-,077
58.	Дуже красивою	-,060	,008	-,062	-,043	-,016	,006
59.	Конфліктуючою з оточуючими	,089	-,147**	,022	,016	,134	,063
60.	Багатою	-,096	-,011	,185**	,139*	-,095	-,087
61.	Бідною	-,087	-,037	-,076	-,069	-,167*	-,140*
62.	Допомагаючою мені	,031	-,016	-,127	-,089	-,029	,006
63.	Скромною	,025	-,017	,003	,026	-,017	-,152*
64.	Хитрою	,025	,075	,053	,001	,049	,070
65.	Не хитрою	-,030	-,027	,014	,029	,048	,001

66.	Винахідливою	-,015	,037	,048	,001	-,052	-,111
67.	Легковажною	-,028	,028	-,052	-,111	,003	-,018
68.	Дуже розумною	-,056	-,028	,003	-,018	,076	,051
69.	Безпосередньою	-,033	,003	,076	,051	,073	,037
70.	Хто надіється лише на себе	-,028	,041	,073	,037	,010	-,069
71.	Принциповою	,016	-,013	,010	-,069	-,009	,061
72.	Беспринципною	,006	,003	-,009	,061	,091	,025
73.	Має життєві цілі відмінні від моїх	,039	,115*	,091	,025	-,015	-,002
74.	Має життєві цілі, що суперечать моїм	,062	,063	-,015	-,002	,031	,002
75.	Має життєві цілі близькі моїм	-,015	,060	,031	,002	-,129	-,116
76.	Стабільною	,017	,031	-,129	-,116	,011	-,007
77.	Розважливою	-,039	,046	,011	-,007	,098	,225**
78.	Раціональною	-,051	,083	,098	,225**	,081	,126
79.	Щирою	-,020	,034	,081	,126	,038	,161*
80.	З іншим сприйняттям світу	-,048	,085	,038	,161*	-,140*	-,073
81.	Сприймає світ як я	,026	,003	-,140*	-,073	-,084	-,047
82.	Має широке коло інтересів	,035	,062	-,084	-,047	,194**	,067
83.	Організованою	,057	,160**	,194**	,067	,004	,012
84.	Незалежною	,027	-,036	,004	,012	-,075	-,056
85.	Ризиковою	,049	,075	-,075	-,056	-,082	-,074
86.	Кришталєво чесною	-,024	,070	-,082	-,074	-,129	,007
87.	Терплячою до недоліків інших людей	,001	,037	-,129	,007	-,100	,079
88.	Нетерплячою до людей	,030	-,103*	-,100	,079	,036	,050
89.	Що бореться за справедливість	-,015	,106*	,036	,050	-,055	,013
90.	Несправедливою	,012	,076	-,055	,013	,060	-,031
91.	Безвідповідальною	,050	,070	,060	-,031	,025	-,085
92.	Гіпервідповідальною	-,005	,054	,025	-,085	-,053	-,058
93.	Брехливою	,016	,089	-,053	-,058	-,064	-,104
94.	Передбачуваною	-,051	-,086	-,064	-,104	,031	-,066
95.	Надійною	-,037	,035	,031	-,066	-,081	,043
96.	Любимою	,019	-,036	-,081	,043	-,108	-,032

ДОДАТОК Е
Кореляційні зв'язки між недовірою до працівників ОВС та особистісними критеріями недовіри

N=443 Коефіцієнт кореляції Пірсона дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	Незнайома людина+ довіра до місцевих ОВС	Незнайома людина+ довіра до міліції	Знаййома людина+ місцевих ОВС	Знаййома людина+ довіра до міліції	Близька людина+ довіра до місцевих ОВС	Близька людина+ довіра до міліції
	Неохайною	,019	,104*	-,096	-,093	-,096
Агресивною	,071	-,009	,004	,031	,004	,031
Слабкою	,029	,066	,111	,014	,111	,014
Мовчазною	,043	-,081	-,122	-,035	-,122	-,035
Залежною від інших	-,073	-,035	,097	-,060	,097	-,060
Метушливою	-,030	-,090	,051	-,012	,051	-,012
Пасивною	-,076	-,054	-,101	-,092	-,101	-,092
Похмурою	-,003	-,030	-,070	-,047	-,070	-,047
Цікавою	-,012	-,088	-,002	,056	-,002	,056
Хвалькуватою	-,045	-,028	,073	,004	,073	,004
Безучастною	,044	,041	,006	-,054	,006	-,054
Відкритою	-,034	,022	,059	,021	,059	,021
Безглуздою	-,014	-,036	,033	,001	,033	,001
Неосвіченою	-,055	,002	,128	,041	,128	,041
Боязкою	-,054	-,006	,049	-,038	,049	-,038
Імпульсивною	-,005	-,089	-,067	-,166*	-,067	-,166*
Неавторитетною	-,040	,028	,018	-,032	,018	-,032
Залежною від мене	-,072	-,041	-,002	-,099	-,007	-,071
Корисною мені	-,156**	-,156**	-,007	-,071	-,022	-,097
Некмітливою	,146**	-,035	-,022	-,097	-,146*	-,135*
Скритною	-,057	-,096	-,146*	-,135*	-,122	-,118
Байдужою	-,029	-,046	-,122	-,118	-,057	-,051
Неввічливою	-,016	-,045	-,057	-,051	-,061	-,078
Непривабливою	-,080	,111*	-,061	-,078	,085	-,013
Балакучою	-,011	,034	,085	-,013	-,081	-,041
Погано одягненою	-,073	-,047	-,081	-,041	,030	-,078
Неорганізованою	-,040	,043	,030	-,078	-,039	-,055
Негарною	-,038	,013	-,039	-,055	-,034	,033
Дуже охайною	,025	-,012	-,034	,033	-,065	,033
Дуже спокійною	-,026	,015	-,065	,033	,054	,094
Що покладається на інтуїцію	-,059	-,038	,054	,094	-,053	,135*
Сильною	-,014	-,093	-,053	,135*	,160*	,154*

	Балакучою	-,009	-,043	,160*	,154*	,056	,065
	розважливою	,005	-,021	,056	,065	,015	,173*
	Активною	,038	-,066	,015	,173*	,116	,110
	Веселою	-,005	-,021	,116	,110	-,055	-,144*
	Апатичною	-,097	-,015	-,055	-,144*	-,091	-,005
	Що має інтереси, що перечать моїм	-,097	-,070	-,091	-,005	-,195**	-,141*
	Що має інтереси, відмінні від моїх	,121*	-,072	-,195**	-,141*	-,095	-,091
	Що має близькі мені інтереси	-,092	-,103*	-,095	-,091	-,108	-,152*
	Іншого віросповідання	,145**	-,012	-,108	-,152*	-,063	-,124
	Що належить до іншої соціальної або демографічної групи	-,057	,021	-,063	-,124	-,086	-,112
	Що належить до ворожой соціальної групи	-,078	,027	-,086	-,112	-,047	-,026
	Ризиковою	-,105*	-,112*	-,047	-,026	,003	-,029
	Що віддає перевагу компромісам	-,050	-,010	,003	-,029	,071	,126
	Освідченою	,025	,020	,071	,126	,022	,139*
	Сміливою	,012	-,004	,022	,139*	,014	,000
	Стриманою	-,019	,011	,014	,000	,081	,068
	Авторитетною	-,036	,023	,081	,068	,018	-,029
	Ввічливою	-,022	-,006	,018	-,029	-,009	,009
	Іншої національності	-,042	,027	-,009	,009	,026	,092
	Привабливою	,006	,027	,026	,092	-,137*	,017
	Небалакучою	-,063	-,096	-,137*	,017	-,020	,017
	Добре одягненою	-,087	-,065	-,020	,017	-,202**	-,077
	Що любить змагатися	-,099	-,076	-,202**	-,077	-,006	,007
	Іншого соціального походження	-,004	,072	-,006	,007	,168*	,122
	Співчутливою	-,042	,057	,168*	,122	,112	,134
	Дуже красивою	-,031	,025	,112	,134	-,059	-,106
	Що конфліктує з оточуючими	-,015	-,026	-,059	-,106	,031	-,038
	Багатою	,023	,035	,031	-,038	,083	,018
	Бідною	-,039	-,012	,083	,018	-,003	-,253**
	Що конкурує зі мною	-,018	,020	-,003	-,253**	-,091	-,120
	Брехливою	X		-,091	-,120	-,143*	-,185**
	Хитрою	X		-,143*	-,185**	-,053	,014
	Нехитрою	X		-,053	,014	,065	,027

Влучною	X		,065	,027	,016	-,053
Легковажною	X		,016	-,053	,035	-,007
Дуже розумною	X		,035	-,007	-,110	-,046
Безпосередньою	X		-,110	-,046	-,044	,002
Що сподівається лише на себе	X		-,044	,002	,100	,178**
Принциповою	X		-,034	-,095	-,034	-,095
Безпринципною	X		-,125	-,055	-,125	-,055
Що має цілі життя, відмінні від моїх	X		-,020	-,021	-,020	-,021
Що має життєві цілі суперечать моїм	-,053	-,042	,066	,071	,066	,071
Що має життєві цілі, як у мене	X		,093	,097	,093	,097
Що любить стабільність	X		,043	,042	,043	,042
Обачливою	X		,045	,041	,045	,041
Раціональною	X		,054	,142*	,054	,142*
Щирою	X		-,028	-,013	-,028	-,013
Із сприйняттям світу, відмінним від мого	X		,161*	,130	,161*	,130
Що сприймає світ так само, як і я	X		,079	,126	,079	,126
Що має широке коло інтересів	X		,096	,166*	,096	,166*
Організованою	X		-,030	,083	-,030	,083
Незалежною	X		,031	,050	,031	,050
Скромною	X		,080	,148*	-,083	-,084
Кришталю чесною			,041	,094	-,067	,069
Терплячою до недоліків людей	X		,015	,021	-,076	-,094
Нетерплячою до людей	X		,025	,104	-,022	-,061
Що бореться за справедливість	X		-,004	-,060	-,133	-,057
Несправедливою	X		-,004	-,114	-,004	-,114
Безвідповідальною	X		-,133	-,057	-,004	-,060
Гіпервідповідальною	X		-,022	-,061	,025	,104
Ненадійною	X		-,076	-,094	,015	,021
Непередбачуваною	X		-,067	,069	,041	,094
Коханою	X		-,083	-,084	,080	,148*
Нелюбимою	X		-,096	-,093	-,096	-,093

ДОДАТОК Ж

Кореляційний аналіз соціально-демографічних характеристик громадян з їх довірою до працівників ОВС

Кореляції

		Довіра до працівників ОВС	Довіра до місцевих ОВС	Вік	Сектор економіки	Ваша стать	освіта	Вид посади	Напрямок професійної діяльності:
Довіра до працівників ОВС	Кореляція Пирсона	1	,430**	-,111*	,135**	,209**	,098*	-,047	-,201**
	Знч.(2-сторон)		,000	,019	,004	,000	,039	,321	,000
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим працівникам ОВС?"	Кореляція Пирсона	,430**	1	-,053	,238**	,189**	,175**	-,094*	-,305**
	Знч.(2-сторон)	,000		,269	,000	,000	,000	,048	,000
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
Вік	Кореляція Пирсона	-,111*	-,053	1	-,089	-,072	-,256**	-,033	-,013
	Знч.(2-сторон)	,019	,269		,060	,133	,000	,483	,781
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
У якомк секторі економсіки Ви працюєте?	Кореляція Пирсона	,135**	,238**	-,089	1	,123**	,254**	-,072	-,059
	Знч.(2-сторон)	,004	,000	,060		,009	,000	,131	,213
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
Ваша стать	Кореляція Пирсона	,209**	,189**	-,072	,123**	1	,221**	-,229**	-,138**
	Знч.(2-сторон)	,000	,000	,133	,009		,000	,000	,004
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
освіта	Кореляція Пирсона	,098*	,175**	-,256**	,254**	,221**	1	,128**	-,170**

Продовження Додатку Ж

	Знч.(2-сторон)	,039	,000	,000	,000	,000		,007	,000
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
Вид посади	Корреляція Пирсона	-,047	-,094*	-,033	-,072	-,229**	,128**	1	,059
	Знч.(2-сторон)	,321	,048	,483	,131	,000	,007		,217
	N	443	443	443	443	443	443	443	443
Напримок Вашої професійної діяльності:	Корреляція Пирсона	-,201**	-,305**	-,013	-,059	-,138**	-,170**	,059	1
	Знч.(2-сторон)	,000	,000	,781	,213	,004	,000	,217	
	N	443	443	443	443	443	443	443	443

** . Корреляція значима на рівне 0.01 (2-сторон.).

* . Корреляція значима на рівне 0.05 (2-сторон.).

ДОДАТОК 3

Кореляційні зв'язки між уявленнями громадян про працівників ОВС та питанням анкети

1. “Якою мірою характерні Вашій місцевим працівникам ОВС наступні якості?”

N=213 Коефіцієнт кореляції Спірмена дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	Довіра до працівників ОВС	місцевим працівникам ОВС	«Як, на Ваш погляд, працівники ОВС	1.викор.сл.ста	2.хабарництв	3.вседозволе	4.грубість	5.окозамил	6.професіон	7.працьовиті	8.неправда	9.цинізм	10.сміливіст	11.розхляба	12.освіченіс	13.операт	14.органвз	15.чесність	16.пияцтво	17.справедл	18.чуйність	19.садизм	20.бажання ДОПОМОГТИ
9.Довіра до працівників ОВС	1	,430**	,408**	,141**	,100*	,050	,049	,101*	,353**	,306**	,086	,118*	,309**	,109*	,337**	,272**	,268**	,279**	,179**	,307**	,278**	,059	,299**
13. Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?	,430**	1	,598**	,100*	,015	,026	,019	,056	,436**	,408**	,086	,075	,379**	,108*	,377**	,341**	,336**	,382**	,175**	,387**	,417**	,103*	,453**
5. «Як, на Ваш погляд, міліція справляється зі своїми головними завданнями?»	,408**	,598**	1	,109*	,015	-,008	,036	,042	,467**	,472**	,081	,084	,446**	,112*	,446**	,410**	,367**	,398**	,197**	,432**	,433**	,133**	,395**
1.Використання службового становища для особистого збагачення	-,141**	-,100*	-,109*	1	,796**	,722**	,681**	,581**	,499**	,533**	,646**	,670**	,546**	,595**	,544**	,558**	,575**	,548**	,536**	,513**	,533**	,571**	,546**
2.Хабарництво, користолобство	-,100*	,015	,015	,796**	1	,774**	,688**	,660**	,480**	,479**	,692**	,674**	,542**	,617**	,518**	,533**	,591**	,560**	,536**	,492**	,499**	,578**	,524**
3.Вседозволеність	,050	,026	-,008	,722**	,774**	1	,842**	,751**	,481**	,505**	,753**	,777**	,550**	,777**	,525**	,526**	,579**	,577**	,632**	,550**	,540**	,731**	,570**

4.Грубість, нахабність	,049	,019	,036	,681**	,688**	,842**	1	,789**	,494**	,535**	,726**	,819**	,575**	,769**	,495**	,577**	,610**	,588**	,632**	,570**	,533**	,750**	,575**
5.Окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки	-,101*	,056	,042	,581**	,660**	,751**	,789**	1	,537**	,523**	,728**	,752**	,552**	,760**	,829**	,781**	,788**	,807**	,649**	,782**	,794**	,707**	,619**
6.Професіоналізм	,353**	,436**	,467**	,499**	,480**	,481**	,494**	,537**	1	,846**	,541**	,586**	,797**	,564**	,822**	,803**	,800**	,799**	,670**	,816**	,812**	,551**	,788**
7.Працьовитість	,306**	,408**	,472**	,533**	,479**	,505**	,535**	,523**	,846**	1	,635**	,665**	,818**	,615**	,589**	,601**	,644**	,669**	,706**	,632**	,621**	,618**	,763**
8.Неправда, обман	,086	,086	,081	,646**	,692**	,753**	,726**	,728**	,541**	,635**	1	,800**	,615**	,743**	,595**	,648**	,680**	,658**	,668**	,623**	,630**	,745**	,614**
9.Цинізм	-,118*	,075	,084	,670**	,674**	,777**	,819**	,752**	,586**	,665**	,800**	1	,674**	,769**	,818**	,793**	,787**	,829**	,678**	,810**	,764**	,750**	,621**
10.Сміливість	,309**	,379**	,446**	,546**	,542**	,550**	,575**	,552**	,797**	,818**	,615**	,674**	1	,649**	,593**	,577**	,673**	,656**	,764**	,640**	,645**	,633**	,740**
11.Розхлябаність, неорганізованість	-,109*	-,108*	-,112*	,595**	,617**	,777**	,769**	,760**	,564**	,615**	,743**	,769**	,649**	1	,593**	,577**	,673**	,656**	,764**	,640**	,645**	,795**	,677**
12.Освіченість, культура	,337**	,377**	,446**	,544**	,518**	,525**	,531**	,495**	,829**	,822**	,589**	,595**	,818**	,593**	1	,821**	,816**	,808**	,609**	,814**	,773**	,538**	,728**
13.Оперативність	,272**	,341**	,410**	,558**	,533**	,526**	,565**	,577**	,781**	,803**	,601**	,648**	,793**	,577**	,821**	1	,886**	,795**	,567**	,800**	,787**	,530**	,721**
14.Організованість	,268**	,336**	,367**	,575**	,591**	,579**	,612**	,610**	,788**	,800**	,644**	,680**	,787**	,673**	,816**	,886**	1	,840**	,631**	,798**	,804**	,586**	,741**
15.Чесність, порядність	,279**	,382**	,398**	,548**	,560**	,577**	,570**	,588**	,807**	,799**	,669**	,658**	,829**	,656**	,808**	,795**	,840**	1	,674**	,866**	,851**	,637**	,788**
16.Пияцтво	-,179**	-,175**	-,197**	,536**	,536**	,632**	,652**	,632**	,649**	,670**	,706**	,668**	,678**	,764**	,609**	,567**	,631**	,674**	1	,687**	,716**	,806**	,720**
17.Справедливість	,307**	,387**	,432**	,513**	,492**	,550**	,512**	,570**	,782**	,816**	,632**	,623**	,810**	,640**	,814**	,800**	,798**	,866**	,687**	1	,868**	,637**	,819**
18.Чуйність, людяність	,278**	,417**	,433**	,533**	,499**	,540**	,543**	,533**	,794**	,812**	,621**	,630**	,764**	,645**	,773**	,787**	,804**	,851**	,716**	,868**	1	,649**	,815**
19.Садизм, застосування незаконного насильства	,059	-,103*	-,133**	,571**	,578**	,731**	,750**	,707**	,551**	,618**	,745**	,750**	,633**	,795**	,538**	,530**	,586**	,637**	,806**	,637**	,649**	1	,654**
20.Бажання допомоги «простим людям»	,299**	,453**	,395**	,546**	,524**	,570**	,575**	,619**	,788**	,763**	,614**	,621**	,740**	,677**	,728**	,721**	,741**	,788**	,720**	,819**	,815**	,654**	1

ДОДАТОК 3.1.

Результати однофакторного дисперсійного аналізу уявлень громадян про працівників ОВС та питанням № 1 в анкеті

1. “Якою мірою характерні Вашій місцевим працівникам ОВС наступні якості?”

Описательные статистики

1. “Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”		95% довірительний інтервал для середнього							
		N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. Ошибка	Нижняя граница	Верхняя граница	Минимум	Максимум
1. Використання службового становища задля особистого збагачення	Громадяни до подій на Майдані	213	1,7371	,93485	,06405	1,6108	1,8634	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	1,8571	,98224	,11740	1,6229	2,0914	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	1,7324	,95555	,11340	1,5062	1,9586	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	2,9000	,56479	,06315	2,7743	3,0257	2,00	4,00
	Загалом	523	1,6348	1,16892	,05111	1,5344	1,7352	,00	4,00
Продовження Додатку В12. Хабарництво, користолюбство	Громадяни до подій на Майдані	213	1,8404	1,04740	,07177	1,6989	1,9818	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	1,9714	1,10298	,13183	1,7084	2,2344	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	1,5775	,68997	,08188	1,4142	1,7408	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,1000	,56479	,06315	2,9743	3,2257	2,00	4,00

Продовження Додатку 3 1.

	Загалом	523	1,7017	1,23756	,05411	1,5954	1,8080	,00	4,00
3.Вседозволеність	Громадяни до подій на Майдані	213	1,9859	,96387	,06604	1,8557	2,1161	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	1,8714	,89962	,10753	1,6569	2,0859	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	1,6761	,69230	,08216	1,5122	1,8399	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,0125	,60575	,06772	2,8777	3,1473	1,00	4,00
	Загалом	523	1,7476	1,18150	,05166	1,6461	1,8491	,00	4,00
4.Грубість, нахабність	Громадяни до подій на Майдані	213	2,1362	,88768	,06082	2,0163	2,2560	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	1,8571	,82155	,09819	1,6613	2,0530	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	1,9296	,85061	,10095	1,7282	2,1309	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,0750	,26505	,02963	3,0160	3,1340	3,00	4,00
	Загалом	523	1,8509	1,16820	,05108	1,7505	1,9512	,00	4,00
5.Окозамилування небажання виконувати свої обов'язки	Громадяни до подій на Майдані	213	2,3380	,92058	,06308	2,2137	2,4624	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,1143	1,00062	,11960	1,8757	2,3529	1,00	4,00

Продовження Додатку 3 1

	Громадяни після подій на Майдані	71	1,8873	,80266	,09526	1,6973	2,0773	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	2,8375	,51420	,05749	2,7231	2,9519	1,00	4,00
	Загалом	523	1,9254	1,19873	,05242	1,8225	2,0284	,00	4,00
6. Професіоналізм	Громадяни до подій на Майдані	213	2,4272	,86908	,05955	2,3098	2,5446	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,4714	,92817	,11094	2,2501	2,6927	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,4789	,92364	,10962	2,2603	2,6975	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	2,1500	1,15944	,12963	1,8920	2,4080	1,00	4,00
	Загалом	523	1,9847	1,24866	,05460	1,8774	2,0920	,00	4,00
7. Працьовитість	Громадяни до подій на Майдані	213	2,4554	,84905	,05818	2,3407	2,5701	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,5571	,89501	,10697	2,3437	2,7705	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,4930	,80841	,09594	2,3016	2,6843	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00

Продовження Додатку 3 1

	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,7875	,96382	,10776	1,5730	2,0020	1,00	4,00
	Загалом	523	1,9541	1,21367	,05307	1,8499	2,0584	,00	4,00
8. Неправда, обман	Громадяни до подій на Майдані	213	2,3803	,98622	,06757	2,2471	2,5135	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,2286	,88746	,10607	2,0170	2,4402	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	1,9577	,85250	,10117	1,7560	2,1595	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,0625	,68147	,07619	2,9108	3,2142	2,00	5,00
	Загалом	523	2,0019	1,26021	,05510	1,8937	2,1102	,00	5,00
9. Цинізм	Громадяни до подій на Майдані	213	2,4601	,99269	,06802	2,3260	2,5942	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,2429	,92369	,11040	2,0226	2,4631	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,2113	,95492	,11333	1,9852	2,4373	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	2,9125	,59945	,06702	2,7791	3,0459	1,00	4,00
	Загалом	523	2,0478	1,26385	,05526	1,9392	2,1564	,00	4,00
10. Сміливість	Громадяни до подій на Майдані	213	2,4742	,87175	,05973	2,3564	2,5919	,00	4,00

Продовження Додатку 3 1									
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,5286	,84650	,10118	2,3267	2,7304	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,6479	,89600	,10634	2,4358	2,8600	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,6625	,69252	,07743	1,5084	1,8166	1,00	3,00
	Загалом	523	1,9598	1,21150	,05298	1,8558	2,0639	,00	4,00
11.Розхлябаність, неорганізованість	Громадяни до подій на Майдані	213	2,5540	,93826	,06429	2,4273	2,6807	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,2571	,82858	,09903	2,0596	2,4547	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,1972	,99455	,11803	1,9618	2,4326	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,0000	,55118	,06162	2,8773	3,1227	1,00	4,00
	Загалом	523	2,0994	1,26160	,05517	1,9911	2,2078	,00	4,00
12.Освіченість, культура	Громадяни до подій на Майдані	213	2,2864	,88895	,06091	2,1663	2,4065	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,4714	,92817	,11094	2,2501	2,6927	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,4085	,90360	,10724	2,1946	2,6223	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00

Продовження Додатку 3 1

	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,5500	,76141	,08513	1,3806	1,7194	1,00	3,00
	Загалом	523	1,8260	1,18351	,05175	1,7243	1,9277	,00	4,00
13.Оперативність	Громадяни до подій на Майдані	213	2,3099	,85658	,05869	2,1942	2,4256	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,4429	,92683	,11078	2,2219	2,6639	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,2535	,80566	,09561	2,0628	2,4442	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,3750	,68205	,07626	1,2232	1,5268	1,00	3,00
	Загалом	523	1,7839	1,15684	,05059	1,6846	1,8833	,00	4,00
14.Організованість	Громадяни до подій на Майдані	213	2,4085	,79344	,05437	2,3013	2,5156	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,4429	,86201	,10303	2,2373	2,6484	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,1972	,74871	,08886	2,0200	2,3744	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,4875	,74619	,08343	1,3214	1,6536	1,00	3,00
	Загалом	523	1,8337	1,14347	,05000	1,7354	1,9319	,00	4,00
15.Чесність,	Громадяни до подій на Майдані	213	2,6714	,87144	,05971	2,5537	2,7891	,00	4,00

порядність	Продовження Додатку 3 1								
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,7143	,88699	,10602	2,5028	2,9258	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,6479	,77641	,09214	2,4641	2,8317	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,5625	,83959	,09387	1,3757	1,7493	1,00	4,00
	Загалом	523	2,0497	1,27209	,05562	1,9404	2,1590	,00	4,00
16. Пияцтво	Громадяни до подій на Майдані	213	2,5587	,95294	,06529	2,4300	2,6874	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,4143	,90878	,10862	2,1976	2,6310	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,8028	,99455	,11803	2,5674	3,0382	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	3,0625	,66263	,07408	2,9150	3,2100	1,00	4,00
	Загалом	523	2,2141	1,31308	,05742	2,1014	2,3269	,00	4,00
17.Справедливість	Громадяни до подій на Майдані	213	2,5211	,78655	,05389	2,4149	2,6274	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,7429	,84589	,10110	2,5412	2,9446	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,6197	,88425	,10494	2,4104	2,8290	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00

Продовження Додатку 3 1

	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,7000	,91955	,10281	1,4954	1,9046	1,00	4,00
	Загалом	523	2,0096	1,22939	,05376	1,9040	2,1152	,00	4,00
18.Чуйність, людяність	Громадяни до подій на Майдані	213	2,6291	,87873	,06021	2,5104	2,7478	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,7286	,94672	,11315	2,5028	2,9543	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,7042	,86840	,10306	2,4987	2,9098	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,6625	,74534	,08333	1,4966	1,8284	1,00	4,00
	Загалом	523	2,0574	1,27026	,05554	1,9482	2,1665	,00	4,00
19.Садизм, застосування незаконного насильства	Громадяни до подій на Майдані	213	2,7089	1,02780	,07042	2,5701	2,8477	,00	4,00
	Громадяни під час подій на Майдані	70	2,3857	,99699	,11916	2,1480	2,6234	1,00	4,00
	Громадяни після подій на Майдані	71	2,6479	,97246	,11541	2,4177	2,8781	1,00	4,00
	Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00
	Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	2,8875	,63632	,07114	2,7459	3,0291	1,00	4,00
	Загалом	523	2,2237	1,33536	,05839	2,1090	2,3384	,00	4,00
20.Бажання допомоги	Громадяни до подій на Майдані	213	2,8310	,82963	,05685	2,7189	2,9430	,00	4,00

«простим людям»	Продовження Додатку 3 1									
Громадяни під час подій на Майдані	70	2,8143	,83913	,10030	2,6142	3,0144	1,00	4,00		
Громадяни після подій на Майдані	71	3,0282	,81015	,09615	2,8364	3,2199	1,00	4,00		
Працівники ОВС	89	,0000	,00000	,00000	,0000	,0000	,00	,00		
Громадяни під час впровадження реформ МВС	80	1,6625	,92700	,10364	1,4562	1,8688	1,00	4,00		
Загалом	523	2,1950	1,32909	,05812	2,0809	2,3092	,00	4,00		

ДОДАТОК 3 2
Кореляційні зв'язки між уявленнями громадян про
працівників ОВС та питанням анкети 2. “Якими якостями
повинен володіти працівник ОВС, щоб Ви йому довіряли?”

N=443 Коefіцієнт кореляції Спірмена дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	9.Довіра до працівників ОВС	13.Довіра місцевим працівникам ОВС	5.Успішність виконання завдань працівникам ОВС
9.Довіра до працівників ОВС	1	,430**	,408**
13. Чи довіряєте Ви Вашим місцевим працівникам ОВС?	,430**	1	,598**
5.Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?	,408**	,598**	1
1.Законослухняний	,101*	,000	-,047
2.Доброзичливий	,101*	,008	-,012
3.Комунікабельний	-,015	,012	,030
4.Справедливий	-,064	,011	,013
5.Ввічливий	-,068	,000	-,003
6.Надійний	,127**	-,072	-,091
7.Професіонал	-,012	,024	,028
8.Вміє висловити свою думку	-,087	-,015	,063
9.Розумний	-,043	,013	,036
10.Щирий	,036	,011	,028
11.Охайний	,062	,133**	,113*
12.Ставиться до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	,026	,060	,007
13.Гуманний, людяний	-,036	-,019	-,039
14.Мав почуття гумору	-,006	-,004	,028
15.Фізично підготовлений	,110*	,085	,059
16.Культурний	-,034	,004	,038
17.Лояльний	-,033	,068	,082
18.Тверезий, без шкідливих звичок	-,086	-,017	-,021
19.Виконавчий	-,072	-,053	-,076
20.Врівноважений	,101*	,002	,025
21.Стриманий	-,009	,086	,051

Продовження Додатку 3 2

22. Не брати хабарів	-,051	-,013	,026
23. Чесний	-,034	,032	-,031
24. Вміти вислухати	-,038	,129**	,054
25. Користуватись авторитетом серед колег	-,005	,026	,091
26. Відповідальний	-,087	-,019	-,050
27. Принциповий	-,032	,011	,030
28. Вмотивований	,004	,009	,021
29. Завзятий	-,052	,016	,009
30. Духовний	,003	,013	,030
31. Дотримуватись принципу приватності	-,089	-,076	-,009

ДОДАТОК К
Кореляція уявлень громадян щодо ідеального образу працівника ОВС

N=523 Коефіцієнт кореляції Спірмена дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	Довіра до міліці	13	законослухн	доброзичл	комунікаб	справедлив	ввічливий	надійний	професіонал	Вміє висл.думку	розумний	щирий	охайний	Ставлення до людей	гуманний	Має почуття гумору	Фізично підготовлений	культурний
	Довіра до працівників ОВС	1,000	,417**	-,079	-,064	,012	,003	-,028	-,104*	-,015	-,091	-,025	,031	,069	,028	,002	,020	,110*
13. Як, на ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?	,417**	1,000	-,015	,044	,050	,013	,014	-,015	,012	,004	,030	,023	,155**	,089	,030	,031	,075	,045
1.Законослухняний	-,079	-,015	1,000	,336*	,268*	,425**	,337**	,382**	,444**	,131*	,185**	,119*	,110*	,307**	,348*	,150**	,320*	,256*
2.Доброзичливий	-,064	,044	,336*	1,000	,405*	,360**	,464**	,370**	,274**	,178**	,358**	,512**	,419**	,201**	,288*	,182**	,270*	,300*
3.Комунікабельний	,012	,050	,268*	,405*	1,000	,368**	,410**	,408**	,399**	,443**	,384**	,406**	,407**	,213**	,354*	,287**	,339*	,436*
4.Справедливий	,003	,013	,425*	,360*	,368*	1,000	,363**	,499**	,388**	,215**	,255**	,349**	,186**	,340**	,365*	,172**	,313*	,247*
5.Ввічливий	-,028	,014	,337*	,464*	,410*	,363**	1,000	,439**	,195**	,257**	,399**	,424**	,234**	,201**	,272*	,177**	,235*	,367*

Продовження Додатку К

6.Надійний	-,104*	-,015	,382**	,370**	,408**	,499**	,439**	1,000	,255**	,235**	,532**	,360**	,165**	,270**	,425**	,149**	,343**	,393**
7.Професіонал	-,015	,012	,444**	,274**	,399**	,388**	,195**	,255**	1,000	,248**	,213**	,258**	,252**	,291**	,314**	,051	,254**	,205**
8.Вміє висловити свою думку	-,091	,004	,131*	,178**	,443**	,215**	,257**	,235**	,248**	1,000	,359**	,349**	,335**	,289**	,156**	,189**	,301**	,448**
9.Розумний	-,025	,030	,185**	,358**	,384**	,255**	,399**	,532**	,213**	,359**	1,000	,479**	,226**	,176**	,266**	,157**	,323**	,336**
10.Щирий	,031	,023	,119*	,512**	,406**	,349**	,424**	,360**	,258**	,349**	,479**	1,000	,341**	,285**	,428**	,277**	,237**	,351**
11.Охайний	,069	,155**	,110*	,419**	,407**	,186**	,234**	,165**	,252**	,335**	,226**	,341**	1,000	,283**	,251**	,394**	,238**	,392**
12.Ставиться до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	,028	,089	,307**	,201**	,213**	,340**	,201**	,270**	,291**	,289**	,176**	,285**	,283**	1,000	,386**	,056	,184**	,375**
13.Гуманний, людяний	,002	,030	,348**	,288**	,354**	,365**	,272**	,425**	,314**	,156**	,266**	,428**	,251**	,386**	1,000	,041	,153**	,344**
14.Мав почуття гумору	,020	,031	,150**	,182*	,287*	,172**	,177**	,149**	,051	,189**	,157**	,277**	,394**	,056	,041	1,000	,370**	,287**
15.Фізично підготовлений	,110*	,075	,320**	,270**	,339**	,313**	,235**	,343**	,254**	,301**	,323**	,237**	,238**	,184**	,153**	,370**	1,000	,463**
16.Культурний	-,012	,045	,256**	,300**	,436**	,247**	,367**	,393**	,205**	,448**	,336**	,351**	,392**	,375**	,344**	,287**	,463**	1,000
17.Лояльний	,000	,071	,370**	,344**	,471**	,239**	,342**	,413**	,202**	,268**	,366**	,340**	,413**	,306**	,329**	,419**	,437**	,608**

Продовження Додатку К

18.Тверезий, без шкідливих звичок	-,072	-,072	,507**	,265**	,176**	,281**	,287**	,236**	,333**	,137**	,176**	,185**	,133*	,249**	,208**	,153**	,447**	,333**
19.Виконавчий	-,071	,027	,292**	,254**	,307**	,197**	,273**	,177**	,352**	,132*	,211**	,193**	,185**	,347**	,323**	,199**	,310**	,368**
20.Врівноважений	-,028	,025	,354**	,349**	,136**	,270**	,224**	,198**	,401**	,134**	,162**	,156**	,194**	,377**	,192**	,162**	,290**	,452**
21.Стриманий	,056	,095	,330**	,314**	,210**	,220**	,264**	,141**	,424**	,215**	,186**	,218**	,207**	,320**	,295**	,156**	,296**	,290**
22. Не брати хабарів	,008	-,015	,419**	,314**	,280**	,249**	,315**	,323**	,257**	,175**	,273**	,155**	,207**	,282**	,268**	,157**	,400**	,428**
23.Чесний	-,014	,030	,532**	,346**	,302**	,412**	,358**	,351**	,392**	,189**	,295**	,271**	,152**	,482**	,349**	,097	,404**	,418**
24.Вміти вислухати	,018	,144**	,175**	,396**	,336**	,216**	,150**	,177**	,328**	,252**	,099	,271**	,372**	,396**	,370**	,171**	,195**	,324**
25.Користуватись авторитетом серед колег	,043	,091	,130*	,197**	,363**	,164**	,254**	,227**	,189**	,323**	,171**	,282**	,300**	,333**	,240**	,361**	,382**	,446**
26.Відповідальний	-,121*	-,043	,291**	,219**	,235**	,329**	,193**	,301**	,362**	,053	,302**	,172**	,238**	,297**	,465**	,193**	,286**	,260**
27.Принциповий	-,055	,052	,192**	,412**	,388**	,187**	,238**	,212**	,258**	,211**	,246**	,283**	,519**	,287**	,274**	,438**	,218**	,342**
28.Вмотивований	,001	,021	,200**	,390**	,451**	,269**	,271**	,346**	,318**	,311**	,322**	,377**	,429**	,316**	,380**	,393**	,375**	,515**
29.Завзятий	-,054	,098	,152**	,412**	,355**	,295**	,249**	,423**	,153**	,323**	,349**	,383**	,380**	,301**	,354**	,299**	,273**	,476**
30.Духовний	,001	,018	,062	,353**	,262**	,205**	,338**	,275**	,061	,164**	,276**	,444**	,298**	,243**	,314**	,315**	,234**	,367**
31.Дотримуватись принципу приватності	-,143**	-,062	,202**	,260**	,257**	,239**	,323**	,408**	,197**	,182**	,287**	,241**	,157**	,171**	,320**	,203**	,195**	,328**

Продовження Додаток К

	ляльний17	тверезий18	виконавчий19	врівноваж20	стриман21	неБереХабар22	чесний23	вмієВислух24	авторСерКолег25	відповід26	принцип27	вмотивов28	завзятий29	духовний30	дотрПриват31
Довіра до працівників ОВС	,000	-,072	-,071	-,028	,056	,008	-,014	,018	,043	-,121*	-,055	,001	-,054	,001	-,143**
13. Як, на ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?	,071	-,072	,027	,025	,095	-,015	,030	,144**	,091	-,043	,052	,021	,098	,018	-,062
1.Законослухняний	,370**	,507**	,292**	,354**	,330**	,419**	,532**	,175**	,130*	,291**	,192**	,200**	,152**	,062	,202**
2.Доброзичливий	,344**	,265**	,254**	,349**	,314**	,314**	,346**	,396**	,197**	,219**	,412**	,390**	,412**	,353**	,260**
3.Комунікабельний	,471**	,176**	,307**	,136**	,210**	,280**	,302**	,336**	,363**	,235**	,388**	,451**	,355**	,262**	,257**
4.Справедливий	,239**	,281**	,197**	,270**	,220**	,249**	,412**	,216**	,164**	,329**	,187**	,269**	,295**	,205**	,239**
5.Ввічливий	,342**	,287**	,273**	,224**	,264**	,315**	,358**	,150**	,254**	,193**	,238**	,271**	,249**	,338**	,323**
6.Надійний	,413**	,236**	,177**	,198**	,141**	,323**	,351**	,177**	,227**	,301**	,212**	,346**	,423**	,275**	,408**
7.Професіонал	,202**	,333**	,352**	,401**	,424**	,257**	,392**	,328**	,189**	,362**	,258**	,318**	,153**	,061	,197**
8.Вміє висловити свою думку	,268**	,137**	,132**	,134**	,215**	,175**	,189**	,252**	,323**	,053	,211**	,311**	,323**	,164**	,182**
9.Розумний	,366**	,176**	,211**	,162**	,186**	,273**	,295**	,099	,171**	,302**	,246**	,322**	,349**	,276**	,287**
10.Щирий	,340**	,185**	,193**	,156**	,218**	,155**	,271**	,271**	,282**	,172**	,283**	,377**	,383**	,444**	,241**
11.Охайний	,413**	,133*	,185**	,194**	,207**	,207**	,152**	,372**	,300**	,238**	,519**	,429**	,380**	,298**	,157**

12. Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	,306**	,249**	,347**	,377**	,320**	,282**	,482**	,396**	,333**	,297**	,287**	,316**	,301**	,243**	,171**
13. Гуманний, людяний	,329**	,208**	,323**	,192**	,295**	,268**	,349**	,370**	,240**	,465**	,274**	,380**	,354**	,314**	,320**
14. Мав почуття гумору	,419**	,153**	,199**	,162**	,156**	,157**	,097	,171**	,361**	,193**	,438**	,393**	,299**	,315**	,203**
15. Фізично підготовлений	,437**	,447**	,310**	,290**	,296**	,400**	,404**	,195**	,382**	,286**	,218**	,375**	,273**	,234**	,195**
16. Культурний	,608**	,333**	,368**	,452**	,290**	,428**	,418**	,324**	,446**	,260**	,342**	,515**	,476**	,367**	,328**
17. Лояльний	1,000	,374**	,343**	,402**	,375**	,489**	,340**	,370**	,438**	,264**	,376**	,469**	,408**	,306**	,329**
18. Тверезий, без шкідливих звичок	,374**	1,000	,289**	,356**	,385**	,465**	,445**	,206**	,154**	,267**	,081	,121*	,140**	,125*	,173**
19. Виконавчий	,343**	,289**	1,000	,498**	,305**	,326**	,282**	,256**	,229**	,411**	,210**	,441**	,294**	,366**	,300**
20. Врівноважений	,402**	,356**	,498**	1,000	,610**	,457**	,405**	,431**	,315**	,399**	,301**	,402**	,311**	,236**	,281**
21. Стриманий	,375**	,385**	,305**	,610**	1,000	,476**	,395**	,514**	,364**	,247**	,311**	,376**	,190**	,176**	,200**
22. Не брати хабарів	,489**	,465**	,326**	,457**	,476**	1,000	,432**	,350**	,319**	,262**	,197**	,408**	,250**	,128*	,193**
23. Чесний	,340**	,445**	,282**	,405**	,395**	,432**	1,000	,418**	,283**	,379**	,277**	,406**	,295**	,202**	,352**
24. Вміти вислухати	,370**	,206**	,256**	,431**	,514**	,350**	,418**	1,000	,409**	,385**	,403**	,464**	,375**	,164**	,177**
25. Користуватись авторитетом серед колег	,438**	,154**	,229**	,315**	,364**	,319**	,283**	,409**	1,000	,174**	,420**	,453**	,446**	,329**	,264**
26. Відповідальний	,264**	,267**	,411**	,399**	,247**	,262**	,379**	,385**	,174**	1,000	,372**	,422**	,341**	,255**	,306**
27. Принциповий	,376**	,081	,210**	,301**	,311**	,197**	,277**	,403**	,420**	,372**	1,000	,538**	,506**	,398**	,335**
28. Вмотивований	,469**	,121*	,441**	,402**	,376**	,408**	,406**	,464**	,453**	,422**	,538**	1,000	,626**	,423**	,402**
29. Завзятий	,408**	,140**	,294**	,311**	,190**	,250**	,295**	,375**	,446**	,341**	,506**	,626**	1,000	,553**	,410**
30. Духовний	,306**	,125*	,366**	,236**	,176**	,128*	,202**	,164**	,329**	,255**	,398**	,423**	,553**	1,000	,491**
31. Дотримуватись принципу приватності	,329**	,173**	,300**	,281**	,200**	,193**	,352**	,177**	,264**	,306**	,335**	,402**	,410**	,491**	1,000

ДОДАТОК К 1

Кореляція уявлень громадян про роботу працівників органів внутрішніх справ

N=523 Коефіцієнт кореляції Спірмена дані, позначені ** - значущі при $p > 0,01$, * - значущі при $p > 0,05$	9. Довіра до міліції (поліції)												
	13	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
9. Довіра до міліції (поліції)	1	,430**	,408**	-,203**	-,275**	-,168**	-,207**	-,190**	-,165**	-,178**	-,104*	-,180**	-,161**
13. Чи довіряєте Ви Вашим місцевим працівникам ОВС	,430**	1	,598**	-,195**	-,284**	-,180**	-,176**	-,227**	-,126**	-,174**	-,144**	-,186**	-,160**
5. «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?»	,408**	,598**	1	-,284**	-,277**	-,232**	-,288**	-,195**	-,175**	-,198**	-,189**	-,209**	-,149**
12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання працівниками ОВС покладених на них завдань: 1 Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих	-,203**	-,195**	-,284**	1	,294**	,308**	,159**	,128**	,156**	,237**	,229**	,259**	,222**
12.2 Охорона громадського порядку	-,275**	-,284**	-,277**	,294**	1	,438**	,247**	,309**	,222**	,396**	,314**	,250**	,348**
12.3 Забезпечення безпеки дорожнього руху	-,168**	-,180**	-,232**	,308**	,438**	1	,330**	,203**	,205**	,352**	,334**	,358**	,423**
12.4 Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)	-,207**	-,176**	-,288**	,159**	,247**	,330**	1	,506**	,395**	,344**	,324**	,382**	,411**
12.5 Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення за допомогою, припинення злочинних дій)	-,190**	-,227**	-,195**	,128**	,309**	,203**	,506**	1	,429**	,412**	,218**	,382**	,286**

Продовження Додатку К1

12.6Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (грабежі, розбій, убивство)	-,165**	-,126**	-,175**	,156**	,222**	,205**	,395**	,429**	1	,241**	,435**	,459**	,345**
12.7Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)	-,178**	-,174**	-,198**	,237**	,396**	,352**	,344**	,412**	,241**	1	,399**	,403**	,448**
12.8Боротьба із злочинами в економічній сфері	-,104*	-,144**	-,189**	,229**	,314**	,334**	,324**	,218**	,435**	,399**	1	,658**	,662**
12.9Боротьба з організованою злочинністю	-,180**	-,186**	-,209**	,259**	,250**	,358**	,382**	,382**	,459**	,403**	,658**	1	,629**
12.10Боротьба з корупцією і хабарництвом	-,161**	-,160**	-,149**	,222**	,348**	,423**	,411**	,286**	,345**	,448**	,662**	,629**	1

ДОДАТОК К 2
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

5. «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?»

Група Досліджува		Таблиця спряженості 5. «Як, на Ваш погляд, працівники ОВС справляються зі своїми головними завданнями?»				
		Добре	Скоріше добре, ніж погано	Важко відповісти	Скоріше погано, ніж добре	Погано
N=523						
Громадяни до подій на майдані	Частота	9	30	73	79	22
	%	4,2%	14,1%	34,3%	37,1%	10,7%
Працівники ОВС під час подій на майдані	Частота	1	9	24	26	10
	%	1,4%	12,9%	34,3%	37,1%	14,3%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	9	19	31	12
	%	,0%	12,7%	26,8%	43,7%	16,9%
Громадяни після подій на майдані	Частота	9	37	33	7	3
	%	10,1%	41,6%	37,1%	7,9%	3,4%
Громадяни під час проведення реформи	Частота	23	38	19	0	0
	%	28,8%	47,5%	23,8%	,0%	,0%
Загалом	Частота	42	123	168	143	47
	%	8,0%	23,5%	32,1%	27,3%	9,0%

ДОДАТОК Л

**Результати порівняльного аналізу за t-критерієм Ст'юдента
соціально-демографічних характеристик громадян як чинника
довіри до працівників ОВС**

Таблиця Л.1

**Результати порівняння соціально-демографічних характеристик підгруп
досліджуваних громадян**

(t – емпіричне значення критерію Ст'юдента, p – рівень статистичної значущості)

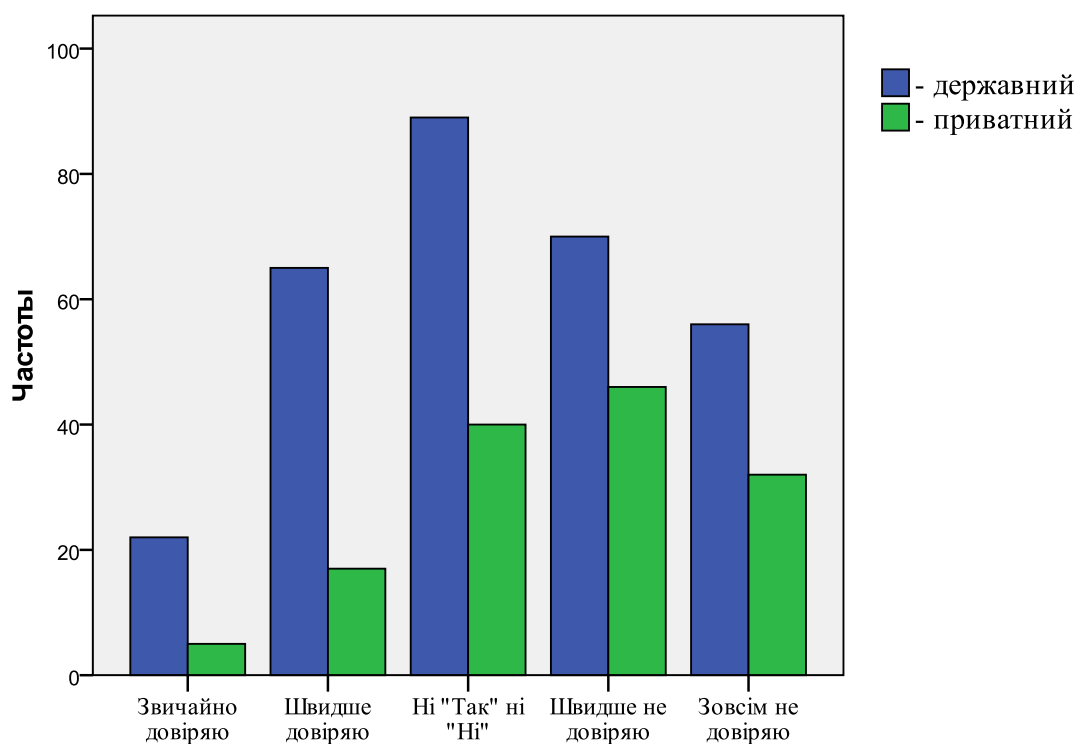
	Вид посади	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего	t-критерий равенства средних
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте працівникам ОВС?	Рядовий працівник	122	3,3443	1,13378	,10265	,306
	Керівник вищої ланки	150	3,3000	1,22474	,10000	,309
13. Чи довіряєте Ви вашим місцевим працівникам ОВС?	Рядовий працівник	122	3,2131	1,15872	,10491	-,678
	Керівник вищої ланки	150	3,3067	1,11094	,09071	-,675

Таблиця Л.2

Групповые статистики

	У якому секторі економіки Ви працюєте?	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего	t-критерий равенства средних
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	державний	240	3,0875	1,19126	,07690	-3,966
	приватний	119	3,6050	1,10636	,10142	-4,066
13. Чи довіряєте Ви вашим місцевим органам міліції?	державний	240	2,9375	1,10923	,07160	-7,050
	приватний	119	3,7731	,94274	,08642	-7,446

3. У якому секторі економіки Ви працюєте?

9. Чи, загалом кажучи, Ти довіряєш (недовіряєш) міліції?

Таблиця сопряженности

		У якомк секторі економіки Ви працюєте?		
		Державний	Приватний	Загалом
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	Частота	22	5	27
	Звичайно довіряю % в Довіра до працівників ОВС	7,3%	3,6%	6,1%
	Частота	65	17	82
	Радше довіряю % в Довіра до працівників ОВС	21,6%	12,1%	18,6%
	Частота	89	41	130
	ні «Так» ні «Ні» % в Довіра до працівників ОВС	29,6%	28,6%	29,4%
Частота	70	46	116	
Радше не довіряю % в Довіра до працівників ОВС	23,3%	32,9%	26,2%	
Частота	56	32	88	
Зовсім не довіряю % в Довіра до працівників ОВС	18,3%	22,9%	19,7%	
Загалом	Частота	302	141	443

Таблица сопряженности

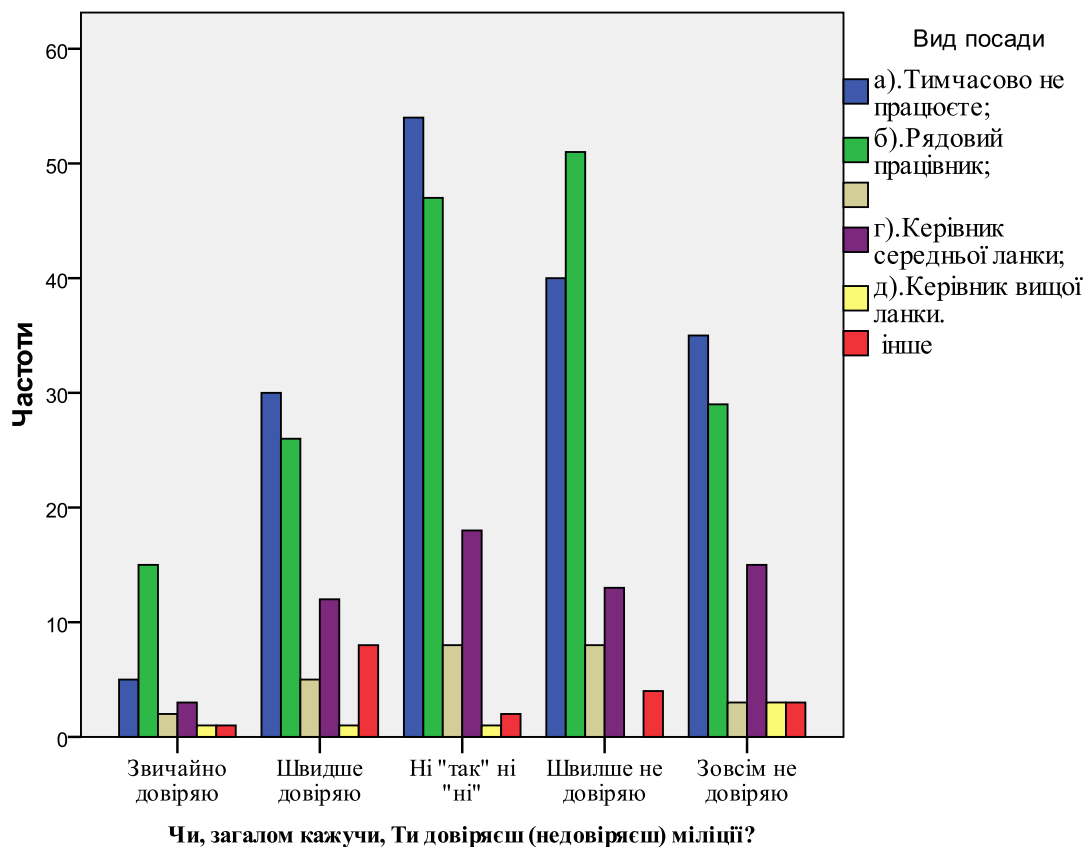
		У якомк секторі економіки Ви працюєте?			
		Державний	Приватний	Загалом	
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	Звичайно довіряю	Частота % в Довіра до працівників ОВС	22 7,3%	5 3,6%	27 6,1%
	Радше довіряю	Частота % в Довіра до працівників ОВС	65 21,6%	17 12,1%	82 18,6%
	ні «Так» ні «Ні»	Частота % в Довіра до працівників ОВС	89 29,6%	41 28,6%	130 29,4%
	Радше не довіряю	Частота % в Довіра до працівників ОВС	70 23,3%	46 32,9%	116 26,2%
	Зовсім не довіряю	Частота % в Довіра до працівників ОВС	56 18,3%	32 22,9%	88 19,7%
	Загалом	Частота % в Довіра до працівників ОВС	302 100%	141 100%	443 100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	10,972 ^a	4	,027
Отношение правдоподобия	11,435	4	,022
Линейно-линейная связь	8,479	1	,004
Кол-во валидных наблюдений	443		

Співвідношення виду займаної посади та довіри громадян до міліції

Таблиця сопряженности

		Вид посади					
		Не прац.	Рядов. працівник	Кер. низ. ланки	Кер. серед. ланки	Кер. вищ. ланки	Інше
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	Звичайно довіряю	Частота 5 18,5%	15 55,6%	2 7,4%	3 11,1%	1 3,7%	1 3,7%
	Радше довіряю	Частота 30 36,6%	26 31,7%	5 6,1%	12 14,6%	1 1,2%	8 9,8%
	ні «Так» ні «Ні»	Частота 54 41,5%	47 36,2%	8 6,2%	18 13,8%	1 ,8%	2 1,5%
	Радше не довіряю	Частота 40 34,5%	51 44,0%	8 6,9%	13 11,2%	0 ,0%	4 3,4%
	Зовсім не довіряю	Частота 35	29	3	15	3	3

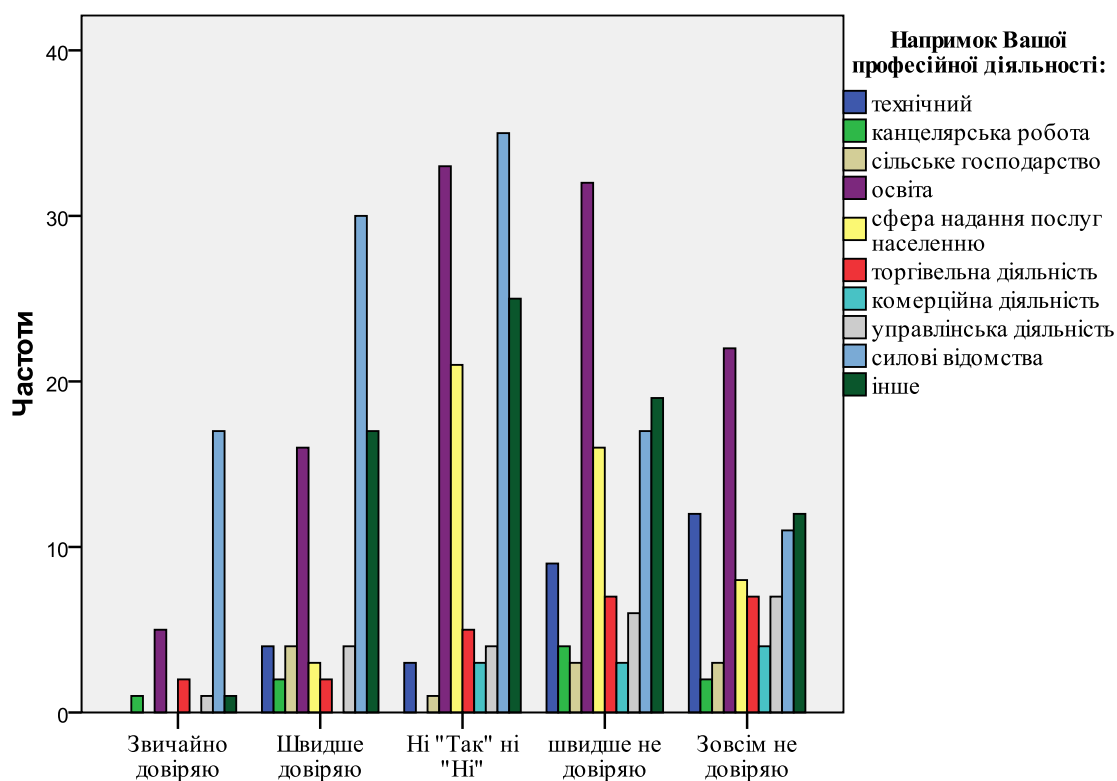
не довіряю	% в Довіра до працівників ОВС	39,8%	33,0%	3,4%	17,0%	3,4%	3,4%
Итого	Частота	164	168	26	61	6	18
	% в Довіра до працівників ОВС	37,0%	37,9%	5,9%	13,8%	1,4%	4,1%

	Освіта	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего	t-критерий равенства средних
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	незакінчена вища	77	3,1818	1,24316	,14167	-,888
	вища	296	3,3176	1,18200	,06870	-,862
13. Чи довіряєте Ви вашим місцевим органам міліції?	незакінчена вища	77	2,9481	1,24495	,14188	-2,510
	вища	296	3,3074	1,08460	,06304	-2,315

ДОДАТОК Л продовження

	Напримок Вашої професійної діяльності	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего	t-критерий равенства средних
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	технічний	22	4,0455	1,13294	,24154	4,628
	силові відомства	110	2,7727	1,18600	,11308	4,772
13. Чи довіряєте Ви вашим місцевим органам міліції?	технічний	22	3,9091	1,10880	,23640	5,213
	силові відомства	110	2,6727	,99641	,09500	4,853

Співвідношення довіри громадян до міліції із напрямком професійної діяльності

Чи, загалом кажучи, Ти довіряєш (недовіряєш) міліції?

	Ваша стать	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего	t-критерий равенства средних
9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?	чоловіча	188	3,0053	1,22145	,08908	-4,774
	жіноча	182	3,5824	1,09812	,08140	-4,782
13. Чи довіряєте Ви вашим місцевим органам міліції?	чоловіча	188	3,0426	1,17837	,08594	-3,373
	жіноча	182	3,4341	1,04778	,07767	-3,380

ДОДАТОК Л 1

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів відповідей досліджуваних громадян на питання анкети «**Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?**» та їх віку

Сводка обработки наблюдений

	Наблюдения					
	Валидные		Пропущенные		Итого	
	N	Процент	N	Процент	N	Процент
Вік * Довіра до працівників ОВС	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
Вік * 13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%

Таблица сопряженности

% в Вік

	9. Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?						Итого
	Звичайно довіряю	Радше довіряю	ні «Так» ні «Ні»	Радше не довіряю	Зовсім не довіряю		
Вік До 20р					100,0%	100,0%	
21-30р	5,7%	14,9%	26,0%	32,0%	21,4%	100,0%	
31-40р	7,7%	26,9%	32,1%	21,8%	11,5%	100,0%	
41-50р	7,3%	14,6%	51,2%	9,8%	17,1%	100,0%	
51-60р	5,9%	32,4%	32,4%	14,7%	14,7%	100,0%	
Більше 60р		28,6%			71,4%	100,0%	
Итого	6,1%	18,5%	29,3%	26,2%	19,9%	100,0%	

Критерии хи-квадрат

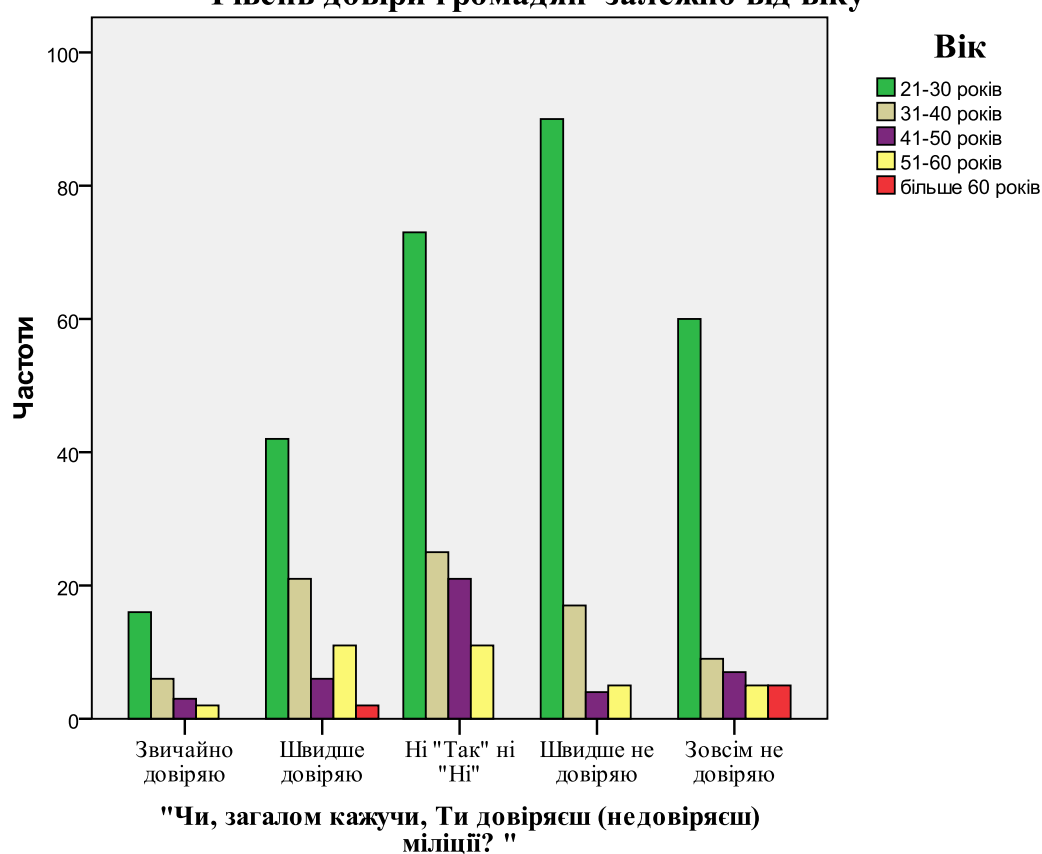
	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	53,298 ^a	20	,000
	52,079	20	,000
Отношение правдоподобия			
Линейно-линейная связь	5,450	1	,020
	443		

Симметричные меры

		Значение	Асимптотическая стандартная ошибка ^а
Номинальная по номинальной	Коэффициент сопряженности	,328	
Интервальная по интервальной	R Пирсона	-,111	,051
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена.	-,164	,048
Кол-во валидных наблюдений		443	

а. Не подразумеваю истинность нулевой гипотезы.

Рівень довіри громадян залежно від віку

ДОДАТОК Л 2.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів відповідей досліджуваних громадян на питання анкети **"Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"** та їх віку.

Таблиця сопряженности

% в Вік

		13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"					Итого
		1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	
Вік	1,00					100,0%	100,0%
	2,00	2,5%	16,0%	33,8%	31,0%	16,7%	100,0%
	3,00	3,8%	37,2%	30,8%	14,1%	14,1%	100,0%
	4,00	9,8%	29,3%	12,2%	36,6%	12,2%	100,0%
	5,00	14,7%	11,8%	14,7%	35,3%	23,5%	100,0%
	6,00		28,6%		28,6%	42,9%	100,0%
	Итого	4,3%	20,8%	29,1%	28,7%	17,2%	100,0%

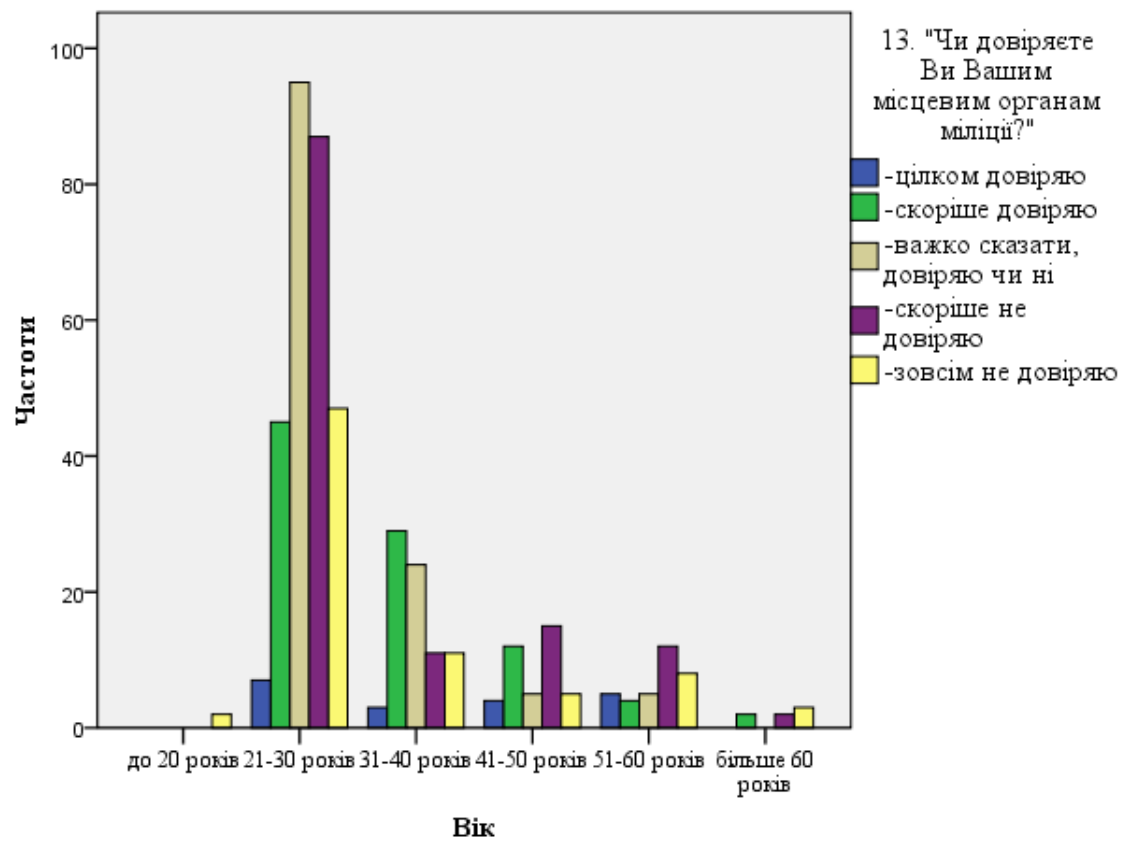
Симметричные меры

		Значение	Асимптотическая стандартная ошибка ^a
Номинальная по номинальной	Коэффициент сопряженности	,352	
Интервальная по интервальной	R Пирсона	-,053	,054
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена.	-,096	,051
	Кол-во валидных наблюдений	443	

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	62,642 ^a	20	,000
Отношение правдоподобия	59,021	20	,000
Линейно-линейная связь	1,224	1	,269
Кол-во валидных наблюдений	443		

Рівень довіри громадян місцевим органам міліції залежно від віку

ДОДАТОК Л 2.1

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів відповідей досліджуваних громадян на питання методики «Довіра» (І. І. Семків) та їх віку.

Сводка обработки наблюдений

	Наблюдения					
	Валидные		Пропущенные		Итого	
	N	Процент	N	Процент	N	Процент
Найближчим родичам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Друзям * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Знайомим * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Далеким родичам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Сусідам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Співробітникам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Викладачам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
парафіянам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
працівникам ОВС * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
місцевому Уряду * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
націону Уряду * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
ЗМІ * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Іноземцям * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
росіянам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
полякам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
європейцям * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
американцям * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
українцям * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
політикам * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
більшості Людей * Вік	523	100,0%	0	,0%	523	100,0%
Вік респондентів	Найближчим родичам – батькам, дітям, чоловіку, дружині...					
	Звичайно довіряю	Радше довіряю	Ні «Так» ні «Ні»	Радше не довіряю	Зовсім не довіряю	
21-30 років	86,2%	11,4%	,7%	,0%	1,7%	
31-40 років	80,6%	19,4%	,0%	,0%	,0%	
41-50 років	85,7%	14,3%	,0%	,0%	,0%	
51-60 років	96,7%	3,3%	,0%	,0%	,0%	
понад 60 років	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	
Загальний	частота	454	62	2	0	5
	%	86,8%	11,9%	,4%	,0%	1,0%

ДОДАТОК Л 3.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети «Чи
загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?» та їх стать.

Таблиця сопряженности

		«Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?»						
		Звичайн о довіряю	Радше довіряю	ні «Так» ні «Ні»	Радше не довіряю	Зовсім не довіряю	Итого	
Ваша стать	Чоловіки	Частота	22	46	67	36	34	205
		% в Ваша стать	10,7%	22,4%	32,7%	17,6%	16,6%	100,0%
	Жінки	Частота	5	36	63	80	54	238
		% в Ваша стать	2,1%	15,1%	26,5%	33,6%	22,7%	100,0%
Итого	Частота	27	82	130	116	88	443	
	% в Ваша стать	6,1%	18,5%	29,3%	26,2%	19,9%	100,0%	

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	30,995 ^a	4	,000
Отношение правдоподобия	32,140	4	,000
Линейно-линейная связь	22,533	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

Симметричные меры

		Значение	Асимптотиче ская стдандартная ошибка ^a
Интервальная по интервальной	R Пирсона	,226	,046
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена.	,221	,046
	Кол-во валидных наблюдений	443	

ДОДАТОК Л 4.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети "Чи
довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?" та їх стать

Таблиця сопряженности

		13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"						
		Цілком	Скоріше добре	Важко сказати	Скоріше не дові	Зовсім не дові	Итого	
Ваша стать	Чоловіки	Частота	12	29	52	47	29	205
		% в Ваша стать	5,9%	14,1%	25,4%	22,9%	14,1%	100,0%
	Жінки	Частота	7	47	77	80	47	238
		% в Ваша стать	2,9%	19,7%	32,4%	33,6%	19,7%	100,0%
	Итого	Частота	19	76	129	127	76	443
		% в Ваша стать	4,3%	17,2%	29,1%	28,7%	17,2%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	32,416 ^a	4	,000
Отношение правдоподобия	32,900	4	,000
Линейно-линейная связь	20,500	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

Симметричные меры

		Значение	Асимптотиче ская стдандартная ошибка ^a
Интервальная по интервальной	R Пирсона	,215	,046
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена.	,217	,046
	Кол-во валидных наблюдений	443	

ДОДАТОК Л 5.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів відповідей досліджуваних громадян на питання анкети «Чи загалом кажучи, Ви довіряєте міліції?» та їх освіта

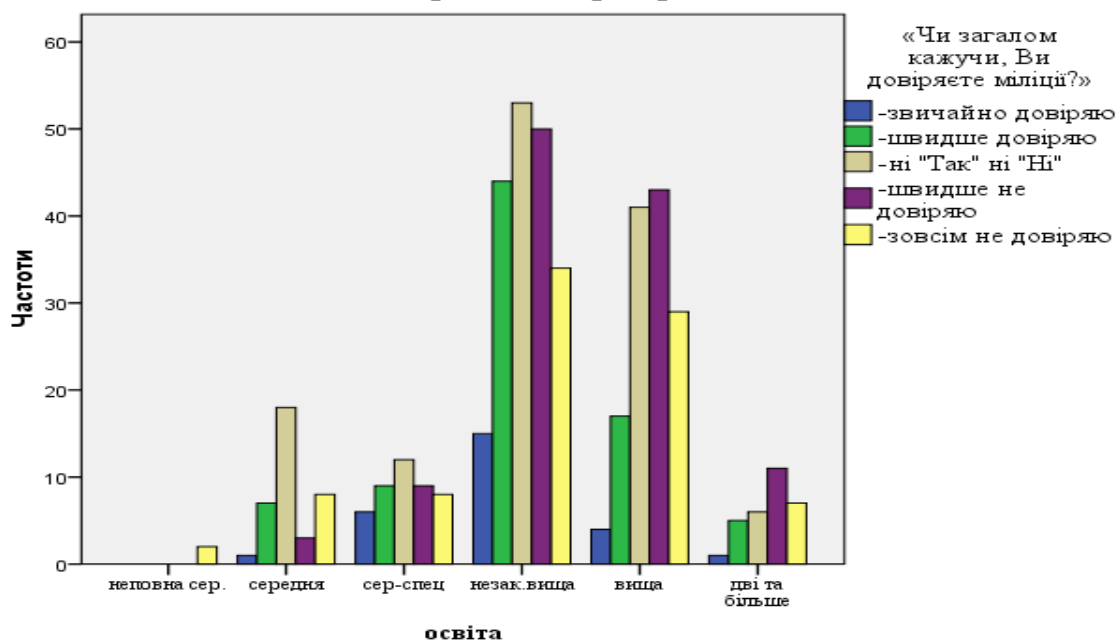
Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	35,869 ^a	20	,016
Отношение правдоподобия	34,948	20	,020
Линейно-линейная связь	4,267	1	,039
Кол-во валидных наблюдений	443		

Симметричные меры

		Значение	Асимптотическая стандартная ошибка ^a
Интервальная по интервальной	R Пирсона	,098	,047
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена. Кол-во валидных наблюдений	,128 443	,047

Взаємозв'язок загального рівня довіри громадян міліції та їх освіта

ДОДАТОК Л 6.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети "Чи
довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?" та їх освіта

Таблица сопряженности

			13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"					Итого
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00	
освіта	1,00	Частота	0	0	2	0	0	2
		% в освіта	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
	2,00	Частота	5	4	10	9	9	37
		% в освіта	13,5%	10,8%	27,0%	24,3%	24,3%	100,0%
	3,00	Частота	2	25	5	10	2	44
		% в освіта	4,5%	56,8%	11,4%	22,7%	4,5%	100,0%
	4,00	Частота	10	44	59	51	32	196
		% в освіта	5,1%	22,4%	30,1%	26,0%	16,3%	100,0%
	5,00	Частота	2	17	41	49	25	134
		% в освіта	1,5%	12,7%	30,6%	36,6%	18,7%	100,0%
	6,00	Частота	0	2	12	8	8	30
		% в освіта	,0%	6,7%	40,0%	26,7%	26,7%	100,0%
Итого		Частота	19	92	129	127	76	443
		% в освіта	4,3%	20,8%	29,1%	28,7%	17,2%	100,0%

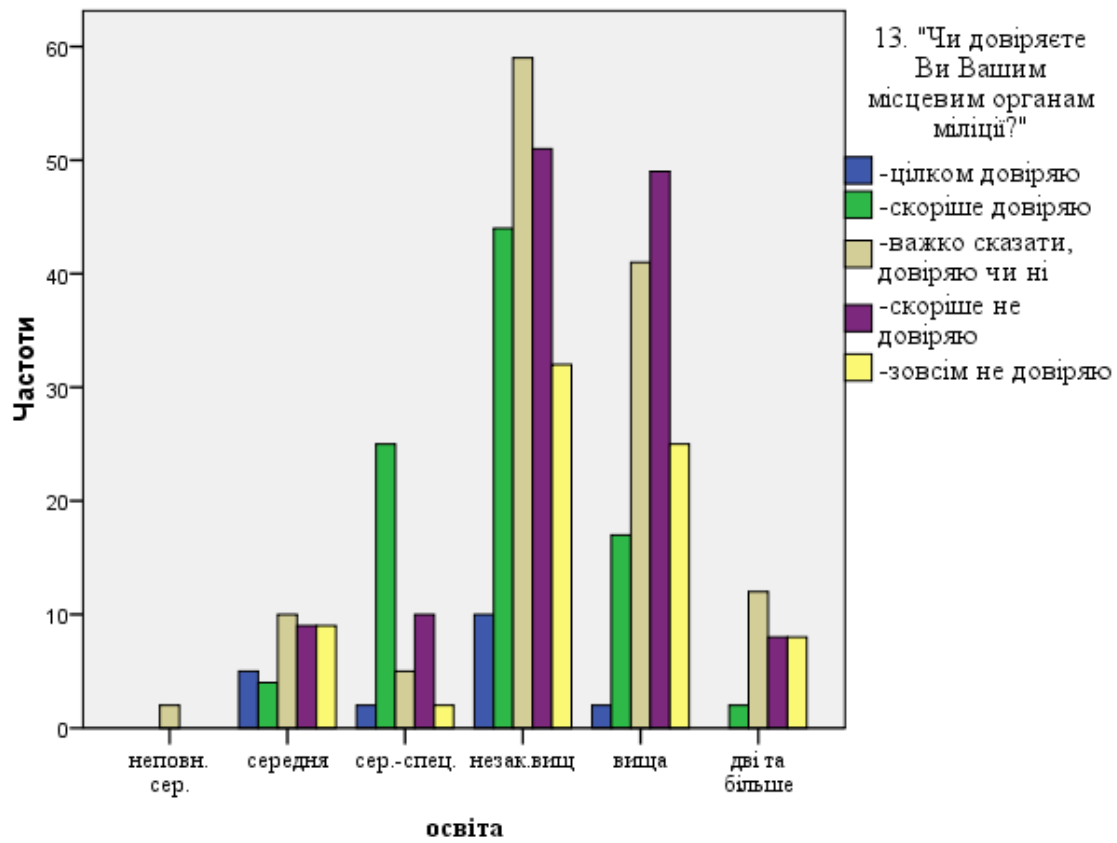
Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	70,353 ^a	20	,000
Отношение правдоподобия	65,492	20	,000
Линейно-линейная связь	13,598	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

Симметричные меры

		Значение	Асимптотическая стандартная ошибка ^a
Интервальная по интервальной	R Пирсона	,175	,047
Порядковая по порядковой	Корреляция Спирмена.	,196	,046
	Кол-во валидных наблюдений	443	

Взаємозв'язок довіри громадян місцевим органам міліції з освітою

ДОДАТОК М
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

Сводка обработки наблюдений

	Наблюдения					
	Валидные		Пропущенные		Итого	
	N	Процент	N	Процент	N	Процент
групаДосліджува * Довіра до працівників ОВС	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 5. «Як, на Ваш погляд, міліція справляється зі своїми головними завданнями?»	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 1. “Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * хабарництво2	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * вседозволен3	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * грубість4	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * оковамилюв5	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * професіоналізм6	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * працьовитість7	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * неправдаОбман8	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * цинізм9	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * сміливість10	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%

групаДосліджува * неорганізов11	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * освіченКультура12	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * оперативність13	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * організован14	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * чесність15	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * пияцтво16	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * справедливість17	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * чуйність18	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * садизм19	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * бажанДопомогти20	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * доброзичл2	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * комунікаб3	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * справедл4	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * ввічлив5	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * надійнийб	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * професінал7	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * вмієВисловл8	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * розумний9	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%

групаДосліджува * щирий10	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * охайний11	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * ставлДлЛюд12	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * гуманний13	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * почутГумор14	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * фізПідгот15	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * культурний16	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * лояльний17	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * тверезий18	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * виконавчий19	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * врівноваж20	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * стриман21	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * неБереХабар22	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * чесний23	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * вмієВислух24	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * авторСерКолег25	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * відповід26	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * принцип27	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * вмотивов28	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * завзятий29	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%

групаДосліджува * духовний30	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * дотрПриват31	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією покладених на неї завдань:	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 32	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 33	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 34	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 35	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 36	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 37	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 38	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 39	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%
групаДосліджува * 310	443	100,0%	0	,0%	443	100,0%

Продовження Додаток М

Критерии хи-квадрат

VI.9. «Чи, загалом кажучи, Ти довіряєш (недовіряєш) міліції?»

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	72,403 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	75,704	12	,000
Линейно-линейная связь	,675	1	,411
Кол-во валидных наблюдений	443		

Критерии хи-квадрат

13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	118,390 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	122,070	12	,000
Линейно-линейная связь	22,649	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

Критерии хи-квадрат

5. «Як, на Ваш погляд, міліція справляється зі своїми головними завданнями?»

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	74,820 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	78,641	12	,000
Линейно-линейная связь	23,469	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

ДОДАТОК М1

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

1. Використання службового становища для особистого збагачення

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		1. Використання службового становища для особистого збагачення				
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	105	79	8	21
	%	,0%	49,3%	37,1%	3,8%	9,9%
Міліціонери під час подій на майдані	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	30	29	3	9
	%	,0%	42,3%	40,8%	4,2%	12,7%
Громадяни після подій на майдані	Частота	0	36	26	8	70
	%	,0%	51,4%	37,1%	11,4%	100%
Загалом	Частота	89	135	108	11	30
	%	23,9%	36,2%	29,0%	2,9%	8,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	448,149 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	450,713	12	,000
Линейно-линейная связь	117,091	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

ДОДАТОК М 1.1.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

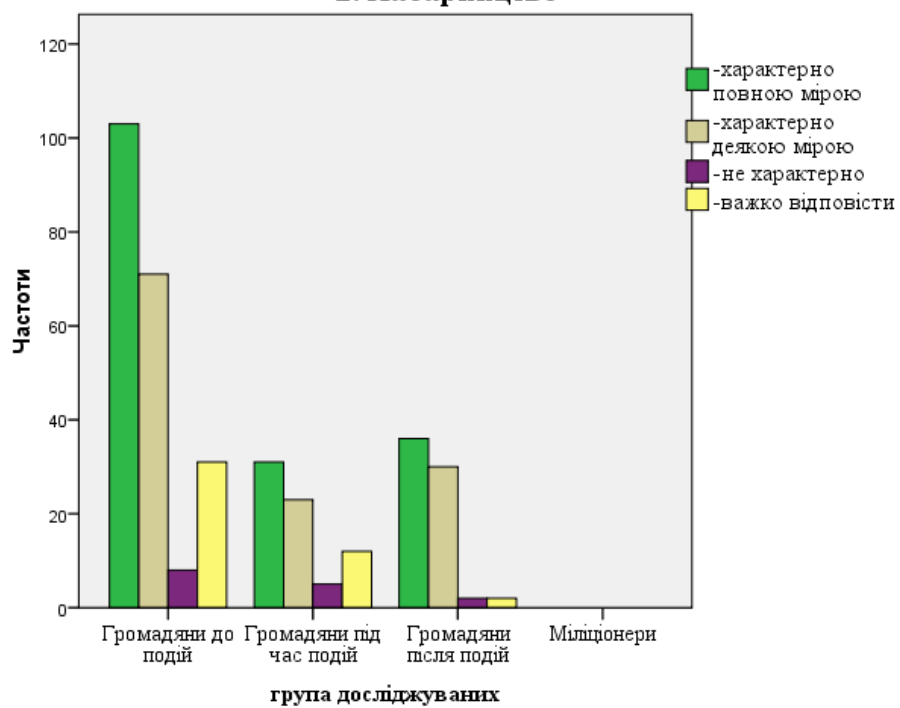
2.Хабарництво, користолюбство.

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	103	71	8	31
	%	,0%	48,4%	33,3%	3,8%	14,6%
Міліціонери під час подій на майдані	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	31	23	5	12
	%	,0%	43,7%	32,4%	7,0%	16,9%
Громадяни після подій	Частота	0	36	30	2	2
	%	,0%	51,4%	42,9%	2,9%	2,9%
Загалом	Частота	89	170	124	15	443
	%	20,1%	38,4%	28,0%	3,4%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	456,317 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	457,218	12	,000
Линейно-линейная связь	131,711	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

2. Хабарництво

ДОДАТОК М1.2.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

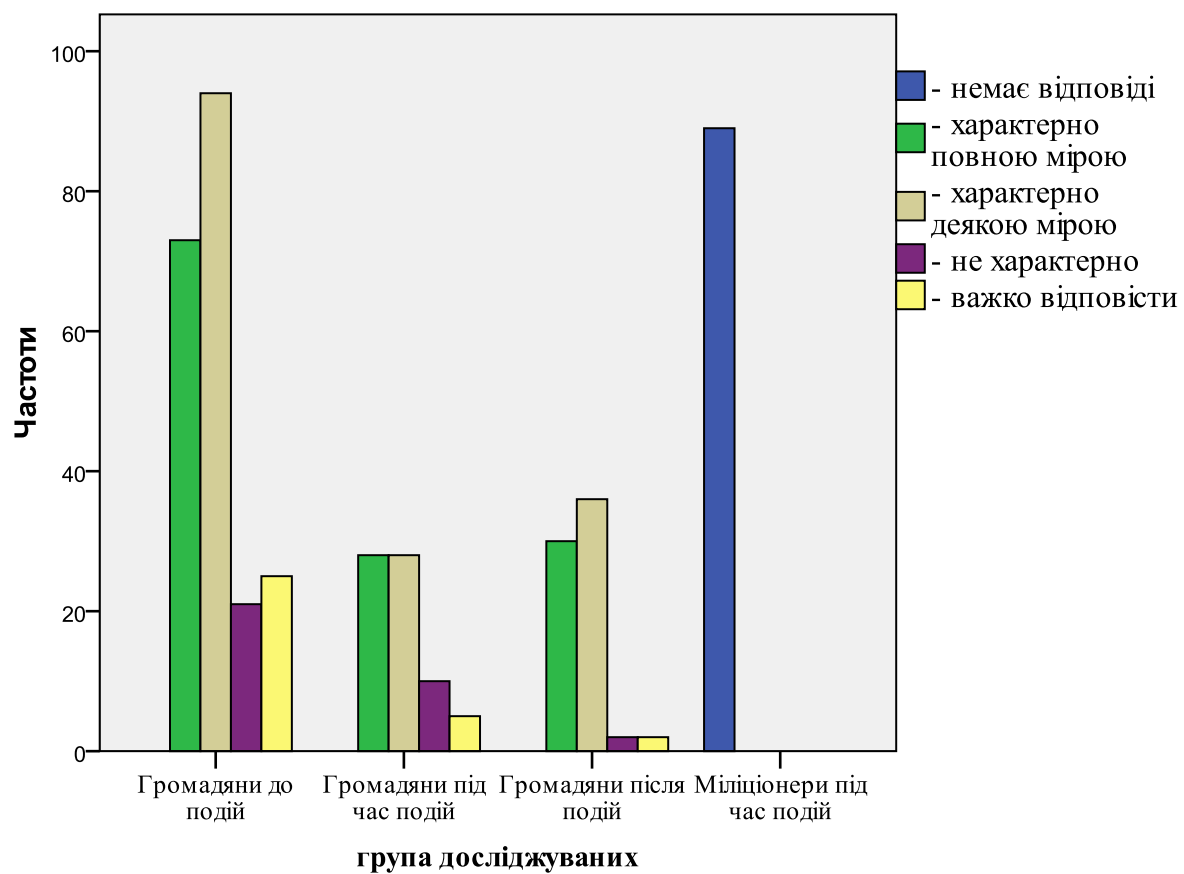
3. Вседозволеність

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	73	94	21	25
	%	,0%	55,7%	59,5%	63,6%	78,1%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	28	28	10	5
	%	,0%	21,4%	17,7%	30,3%	15,6%
Громадяни після подій	Частота	0	30	36	2	2
	%	,0%	22,9%	22,8%	6,1%	6,3%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	131	158	33	32
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	458,363 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	458,610	12	,000
Линейно-линейная связь	165,880	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

2. Вседозволеність

ДОДАТОК М1.3.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

4. Грубість, нахабність.

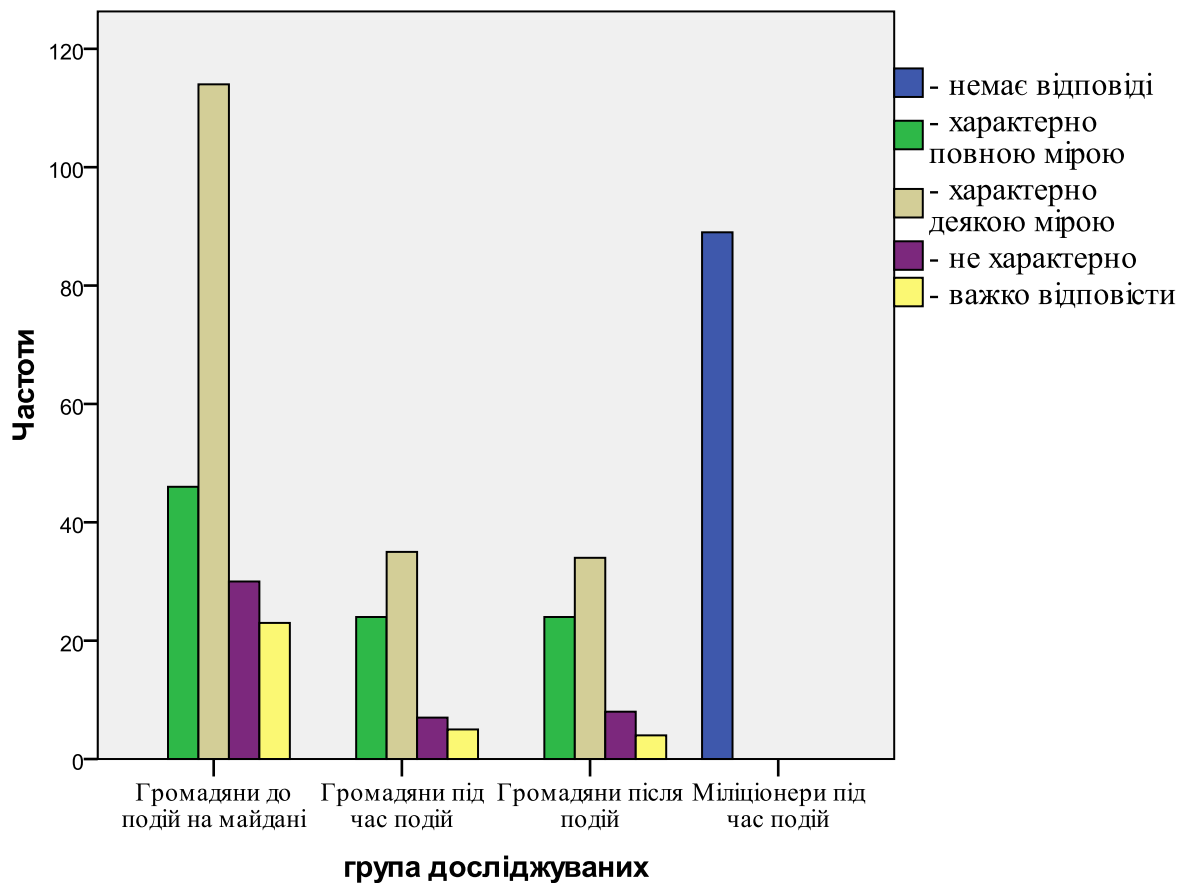
Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	46	114	30	23
	%	,0%	21,6%	53,5%	14,1%	10,8%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	24	35	7	5
	%	,0%	33,8%	49,3%	9,9%	7,0%
Громадяни після подій	Частота	0	24	34	8	4
	%	,0%	34,3%	48,6%	11,4%	5,7%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	94	183	45	32
	%	20,1%	21,2%	41,3%	10,2%	7,2%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	453,087 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	452,559	12	,000
Линейно-линейная связь	179,228	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

4. Грубість, нахабність.

ДОДАТОК М 1.4.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

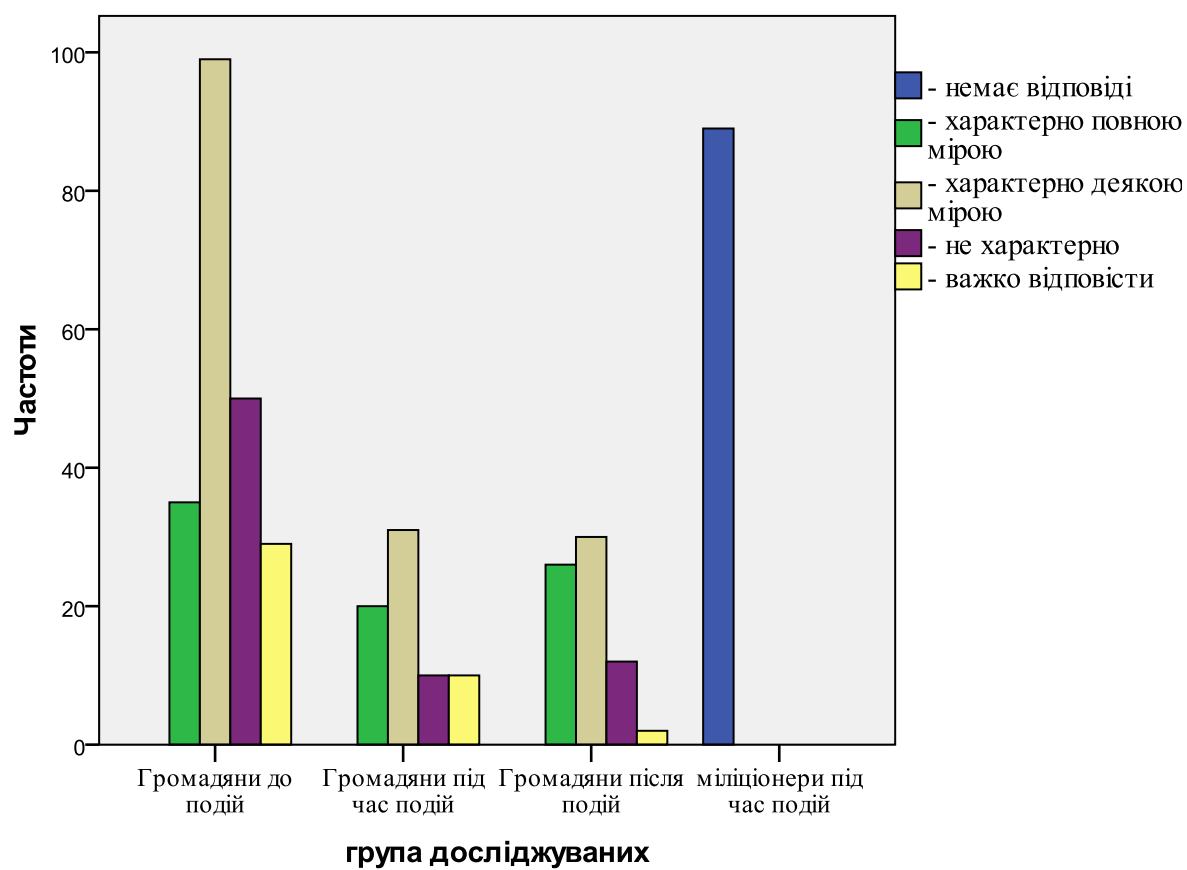
5. Окозамилування, небажання виконувати свої обов'язки

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	35	99	50	29
	%	,0%	16,4%	46,5%	23,5%	13,6%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	20	31	10	10
	%	,0%	28,2%	43,7%	14,1%	14,1%
Громадяни після подій	Частота	0	26	30	12	2
	%	,0%	37,1%	42,9%	17,1%	2,9%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	81	160	72	41
	%	20,1%	18,3%	36,1%	16,3%	9,3%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	467,593 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	465,573	12	,000
Линейно-линейная связь	198,844	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

5. Окозамилювання, небажання виконувати свої обов'язки

ДОДАТОК М 1.5.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

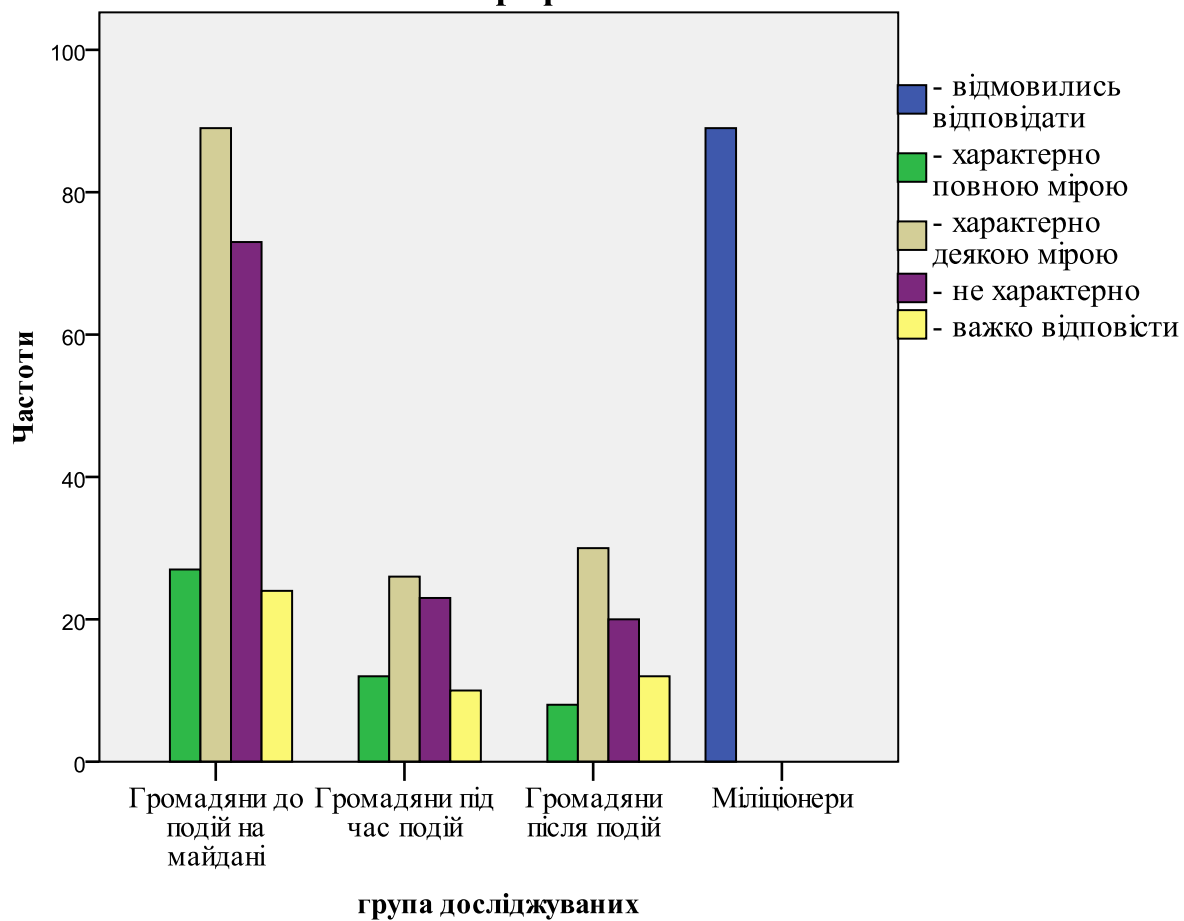
6.Професіоналізм

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	27	89	73	24
	%	,0%	12,7%	41,8%	34,3%	11,3%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	12	26	23	10
	%	,0%	16,9%	36,6%	32,4%	14,1%
Громадяни після подій	Частота	0	8	30	20	12
	%	,0%	11,4%	42,9%	28,6%	17,1%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	47	145	116	46
	%	20,1%	10,6%	32,7%	26,2%	10,4%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	447,219 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	447,750	12	,000
Линейно-линейная связь	168,434	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

6. Професіоналізм

ДОДАТОК М 1.6.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

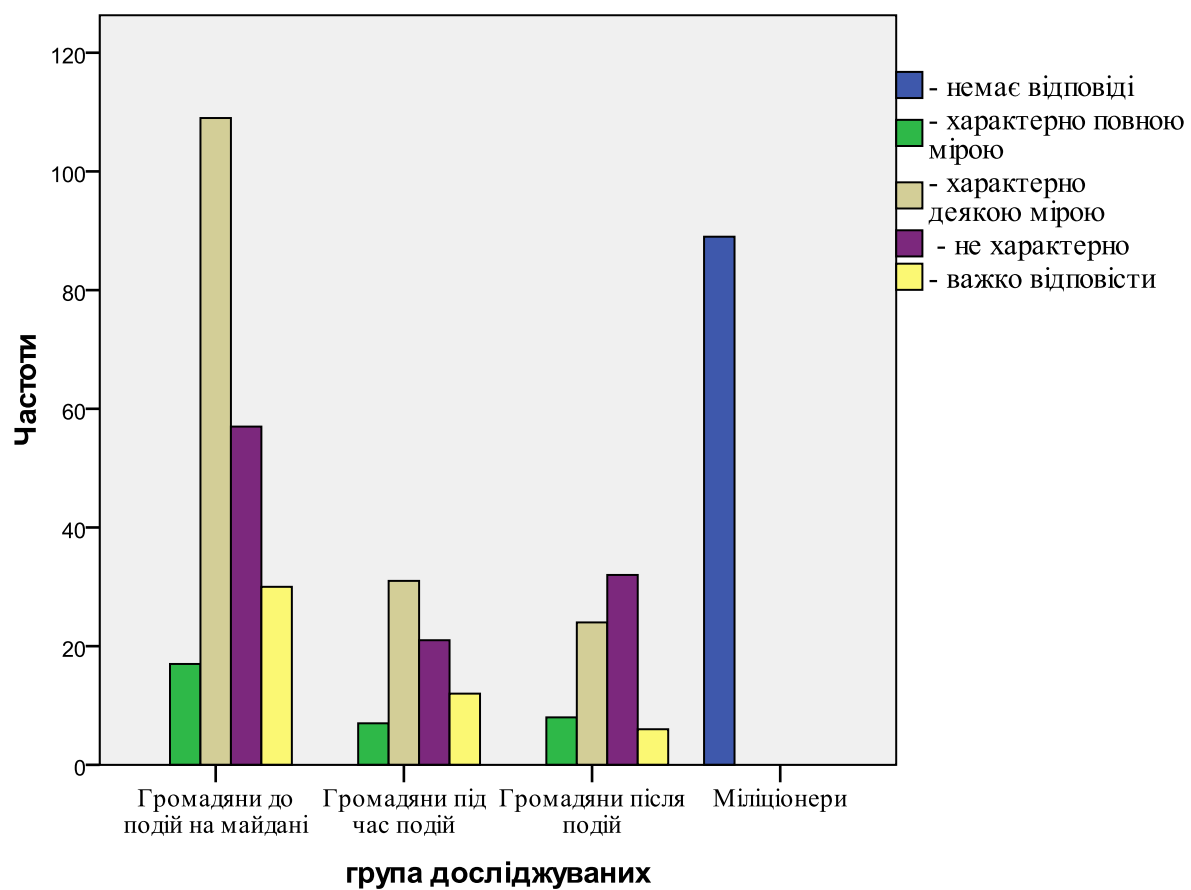
7.Працьовитість

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	17	109	57	30
	%	,0%	8,0%	51,2%	26,8%	14,1%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	7	31	21	12
	%	,0%	9,9%	43,7%	29,6%	16,9%
Громадяни після подій	Частота	0	8	24	32	6
	%	,0%	11,4%	34,3%	45,7%	8,6%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	32	164	110	48
	%	20,1%	7,2%	37,0%	24,8%	10,8%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	458,275 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	456,427	12	,000
Линейно-линейная связь	177,347	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

7. Працьовитість

ДОДАТОК М 1.7.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

8. Неправда, обман

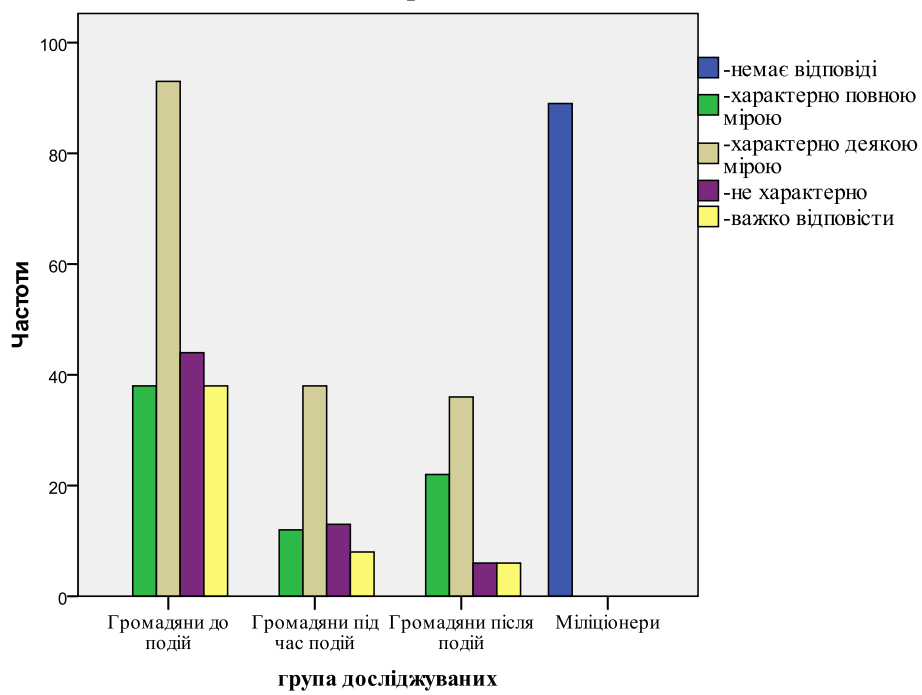
Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	38	93	44	38
	%	,0%	17,8%	43,7%	20,7%	17,8%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	12	38	13	8
	%	,0%	16,9%	53,5%	18,3%	11,3%
Громадяни після подій	Частота	0	22	36	6	6
	%	,0%	31,4%	51,4%	8,6%	8,6%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	72	167	63	52
	%	20,1%	16,3%	37,7%	14,2%	11,7%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	461,593 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	459,772	12	,000
Линейно-линейная связь	192,735	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

8. Неправда, обман

ДОДАТОК М 1.8.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

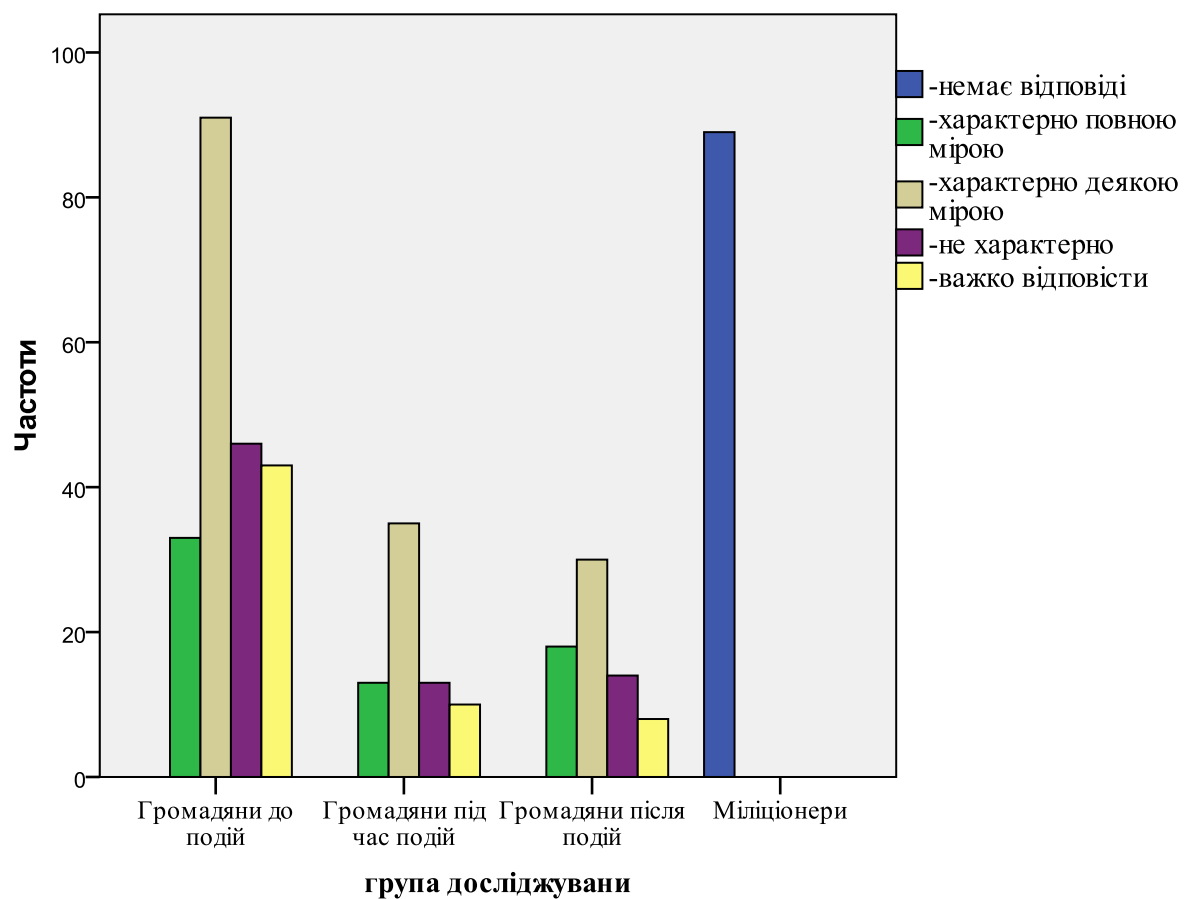
9.Цинізм

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	33	91	46	43
	%	,0%	15,5%	42,7%	21,6%	20,2%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	13	35	13	10
	%	,0%	18,3%	49,3%	18,3%	14,1%
Громадяни після подій	Частота	0	18	30	14	8
	%	,0%	25,7%	42,9%	20,0%	11,4%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	64	156	73	61
	%	20,1%	14,4%	35,2%	16,5%	13,8%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	451,447 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	451,137	12	,000
Линейно-линейная связь	183,139	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

9. Цинізм

ДОДАТОК М 1.9.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

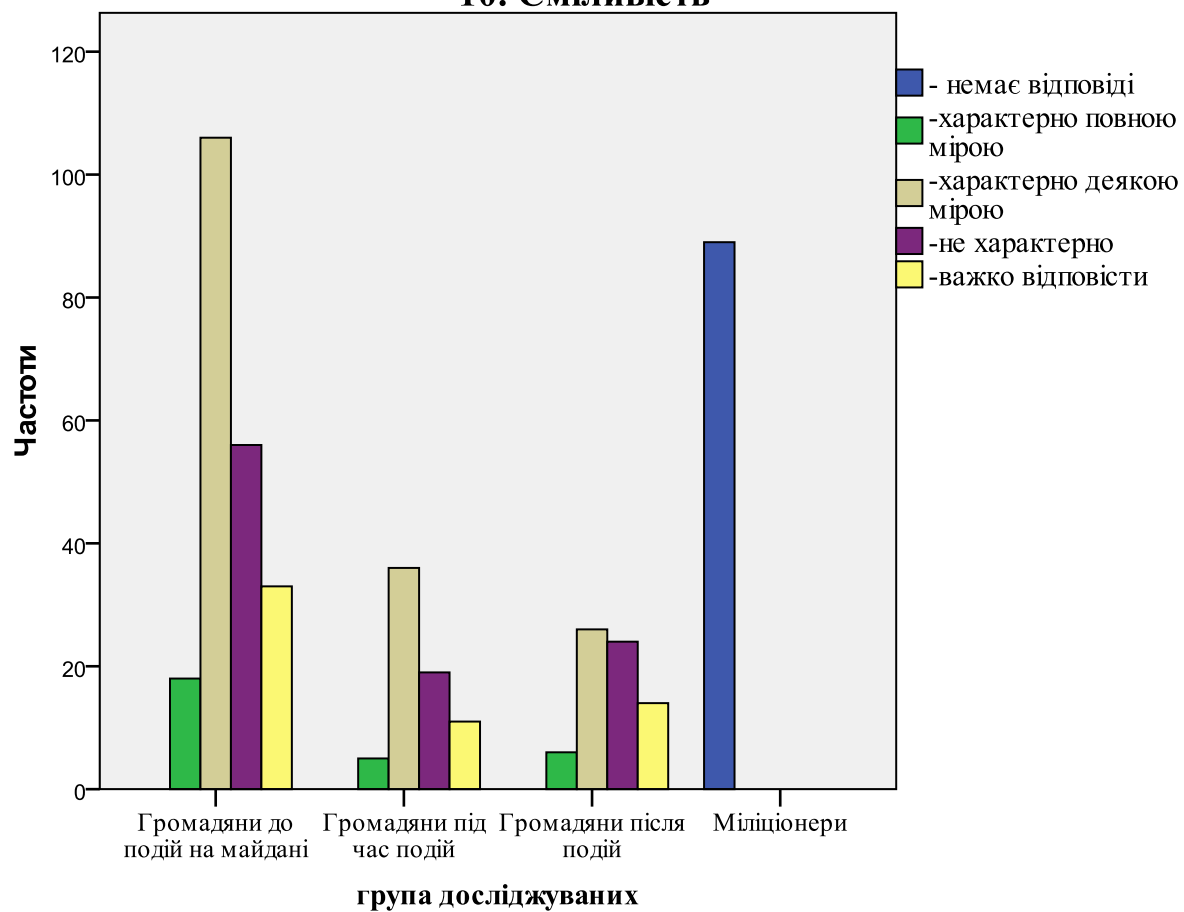
10. Сміливість

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	18	106	56	33
	%	,0%	8,5%	49,8%	26,3%	15,5%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	5	36	19	11
	%	,0%	7,0%	50,7%	26,8%	15,5%
Громадяни після подій	Частота	0	6	26	24	14
	%	,0%	8,6%	37,1%	34,3%	20,0%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	29	168	99	58
	%	20,1%	6,5%	37,9%	22,3%	13,1%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	448,077 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	448,549	12	,000
Линейно-линейная связь	166,842	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

10. Сміливість

ДОДАТОК М 1.10.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

11.Розхлябаність, неорганізованість

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	25	84	64	40
	%	,0%	11,7%	39,4%	30,0%	18,8%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	10	37	18	0
	%	,0%	14,1%	52,1%	25,4%	,0%
Громадяни після подій	Частота	0	22	22	18	6
	%	,0%	31,4%	31,4%	25,7%	8,5%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	57	143	100	46
	%	20,1%	12,9%	32,3%	22,6%	12,3%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	381,091 ^a	8	,000
Отношение правдоподобия	416,499	8	,000
Линейно-линейная связь	32,115	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	373		

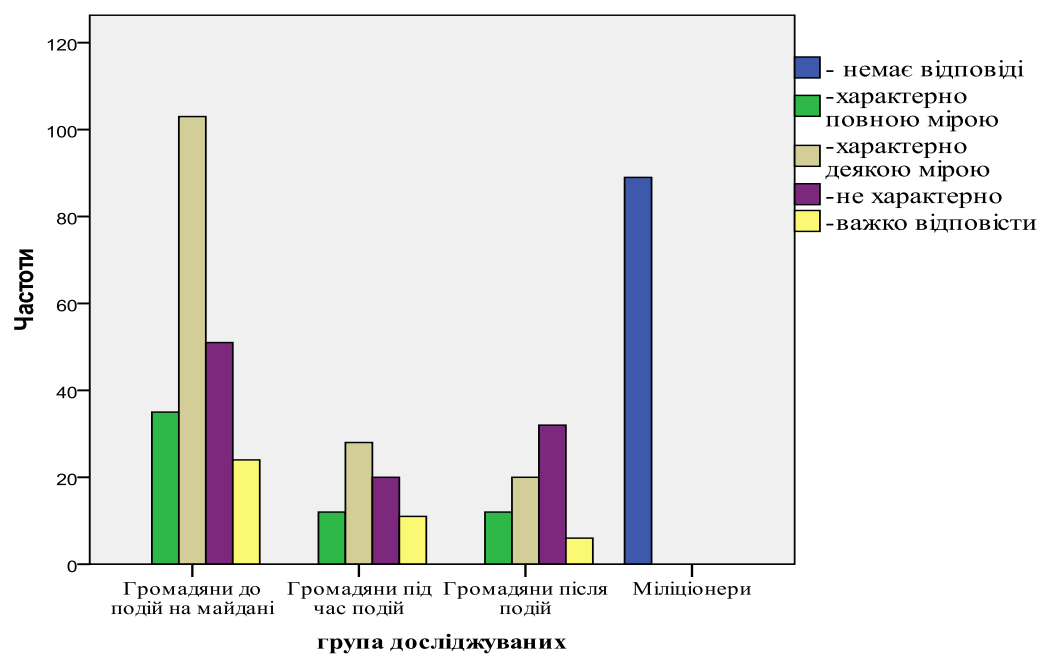
ДОДАТОК М 1.11.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

12. Освіченість, культура

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	35	103	51	24
	%	,0%	16,4%	48,4%	23,9%	11,3%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	12	28	20	11
	%	,0%	16,9%	39,4%	28,2%	15,5%
Громадяни після подій	Частота	0	12	20	32	6
	%	,0%	17,1%	28,6%	45,7%	8,6%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	59	151	103	41
	%	20,1%	13,3%	34,1%	23,3%	9,3%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	375,555 ^a	8	,000
Отношение правдоподобия	411,845	8	,000
Линейно-линейная связь	12,407	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	373		

12. Освіченість, культура.

ДОДАТОК М 1.12.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

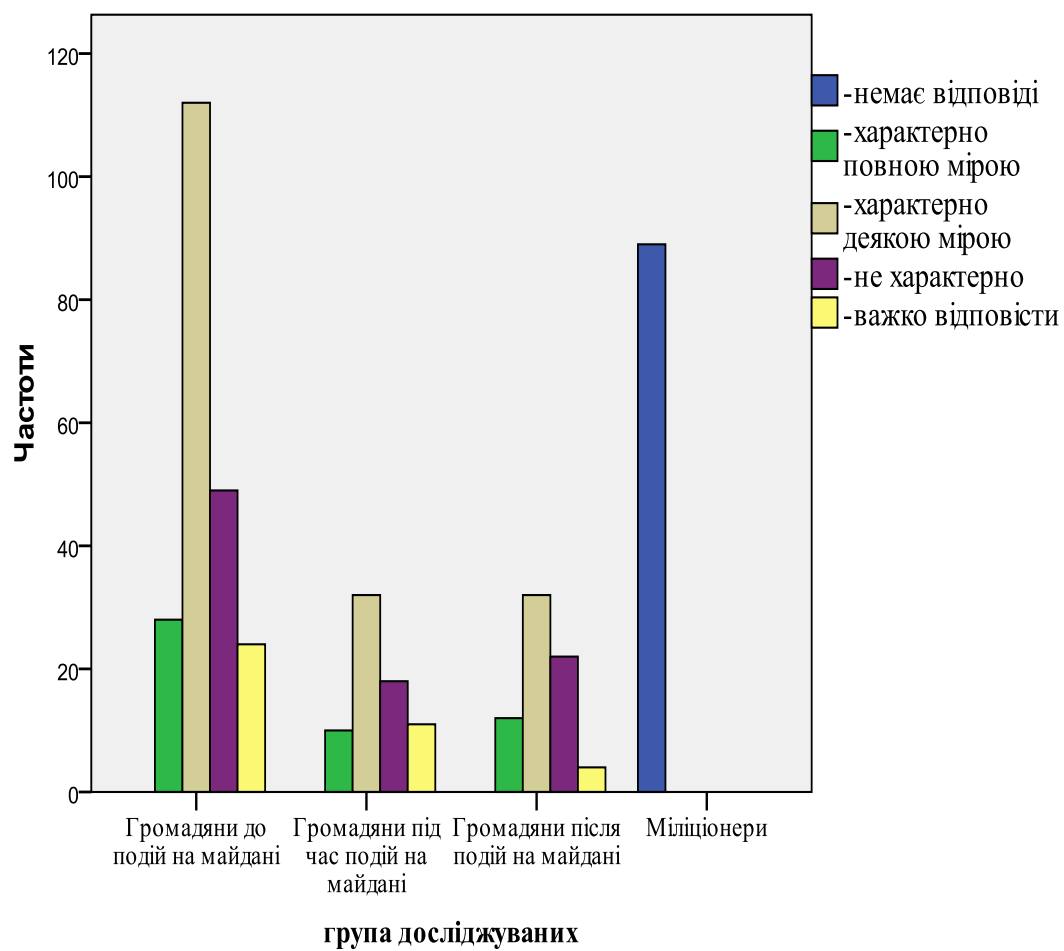
13. Оперативність

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	28	112	49	24
	%	,0%	13,1%	52,6%	23,0%	11,3%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	10	32	18	11
	%	,0%	14,1%	45,1%	25,4%	15,5%
Громадяни після подій	Частота	0	12	32	22	4
	%	,0%	17,1%	45,7%	31,4%	5,7%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	50	176	89	39
	%	20,1%	11,3%	39,7%	20,1%	8,8%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	450,584 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	450,677	12	,000
Линейно-линейная связь	174,866	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

13.Оперативність

ДОДАТОК М 1.13.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

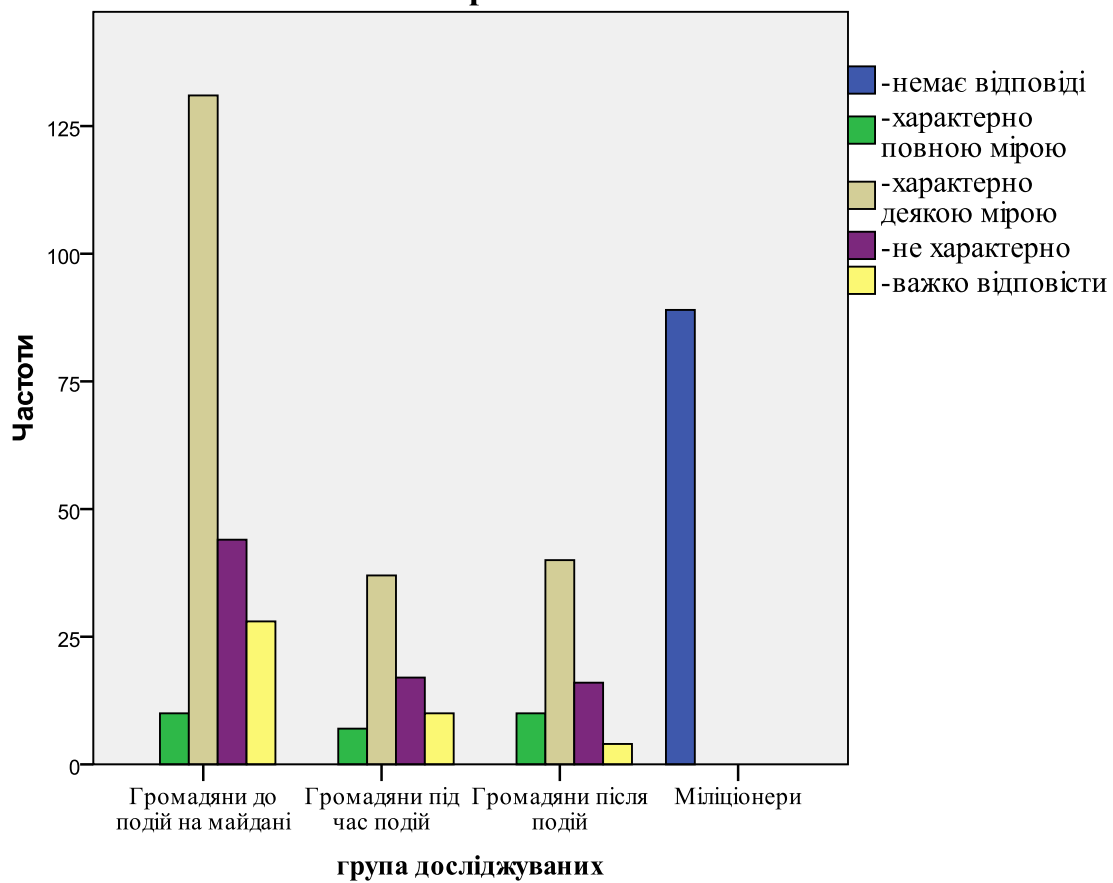
14. Організованість

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно по повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	10	131	44	
	%	,0%	4,7%	61,5%	20,7%	13,1%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	7	37	17	10
	%	,0%	9,9%	52,1%	23,9%	14,1%
Громадяни після подій	Частота	0	10	40	16	4
	%	,0%	14,3%	57,1%	22,9%	5,7%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	27	208	77	42
	%	20,1%	6,1%	47,0%	17,4%	9,5%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	456,649 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	455,396	12	,000
Линейно-линейная связь	204,563	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

14. Організованість

ДОДАТОК М 1.14.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

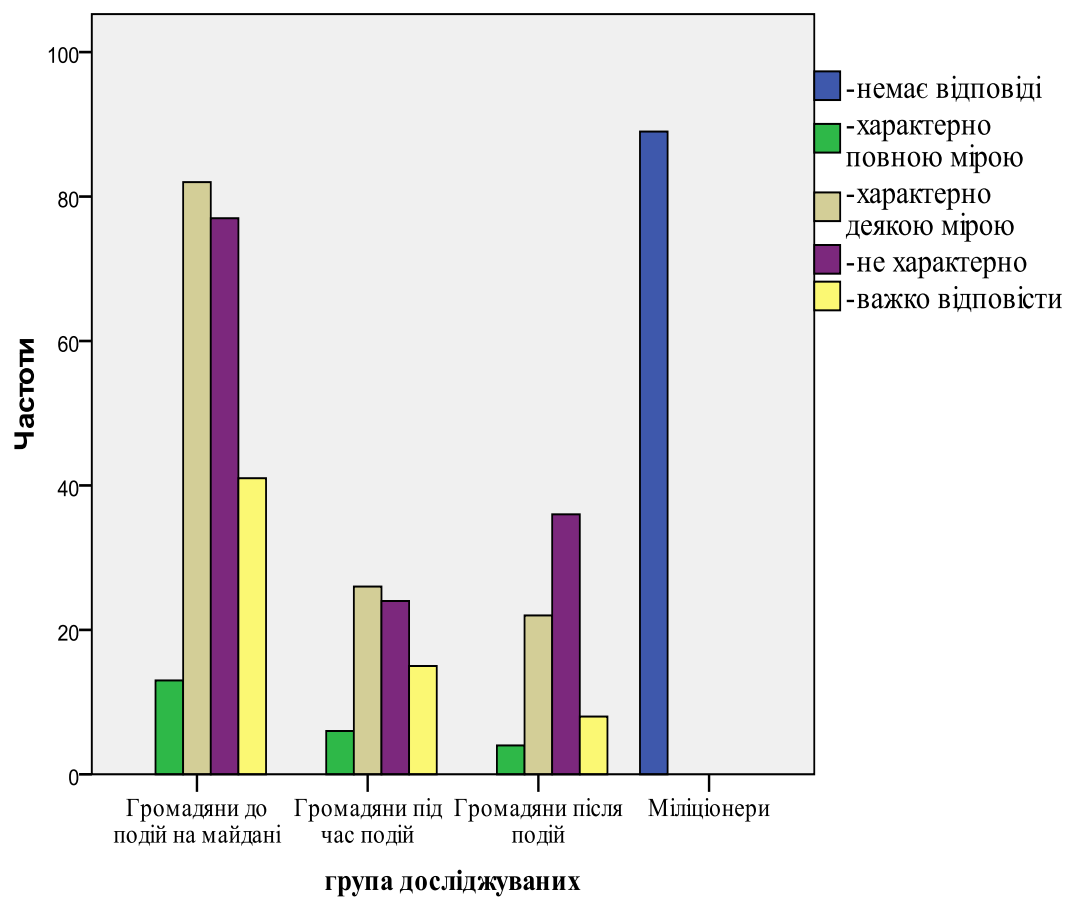
15. Чесність, порядність

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовились відповідати	Характерно по повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	13	82	77	41
	%	,0%	6,1%	38,5%	36,2%	19,2%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	6	26	24	15
	%	,0%	8,5%	36,6%	33,8%	21,1%
Громадяни після подій	Частота	0	4	22	36	8
	%	,0%	5,7%	31,4%	51,4%	11,4%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	23	130	137	64
	%	20,1%	5,2%	29,3%	30,9%	14,4%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	452,033 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	451,662	12	,000
Линейно-линейная связь	191,934	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

15. Чесність, порядність

ДОДАТОК М 1.15.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

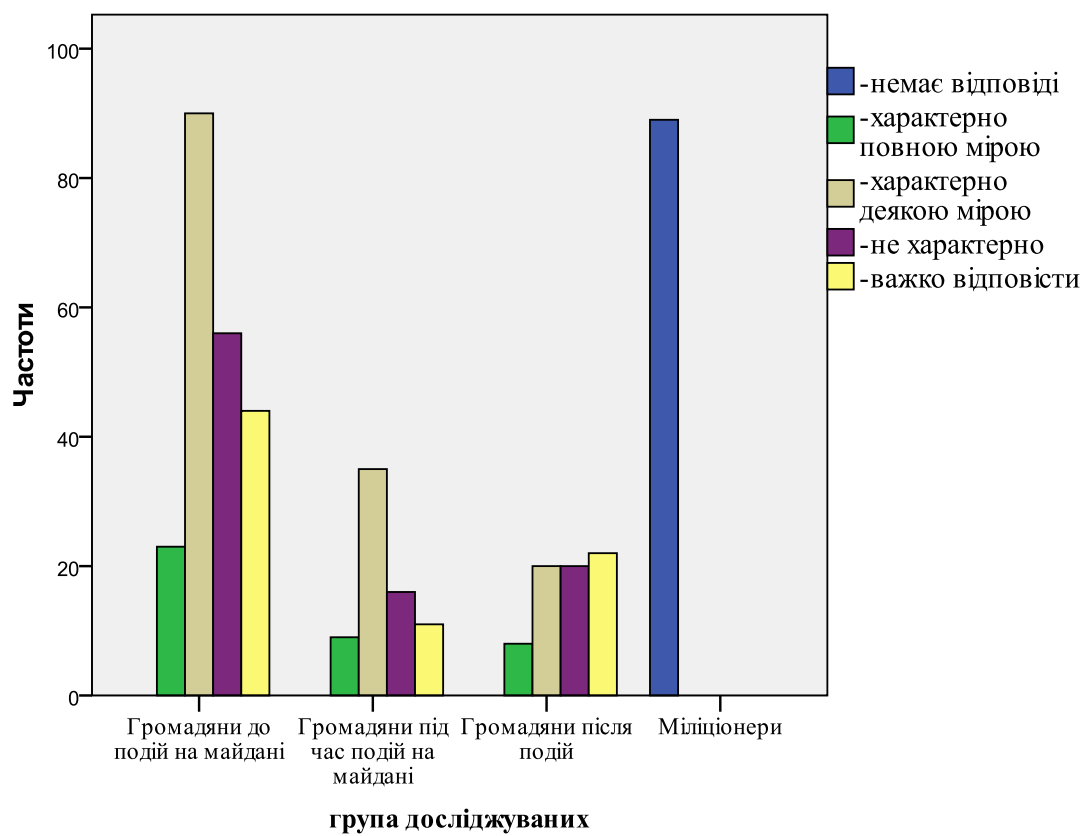
16.Пияцтво

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	23	90	56	44
	%	,0%	10,8%	42,3%	26,3%	20,7%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	9	35	16	11
	%	,0%	12,7%	49,3%	22,5%	15,5%
Громадяни після подій	Частота	0	8	20	20	22
	%	,0%	11,4%	28,6%	28,6%	31,4%
Міліціонери під час подій		89	0	0	0	0
		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	40	145	92	77
	%	20,1%	9,0%	32,7%	20,8%	17,4%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	454,268 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	453,490	12	,000
Линейно-линейная связь	156,666	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

16. Пияцтво

ДОДАТОК М 1.16.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”

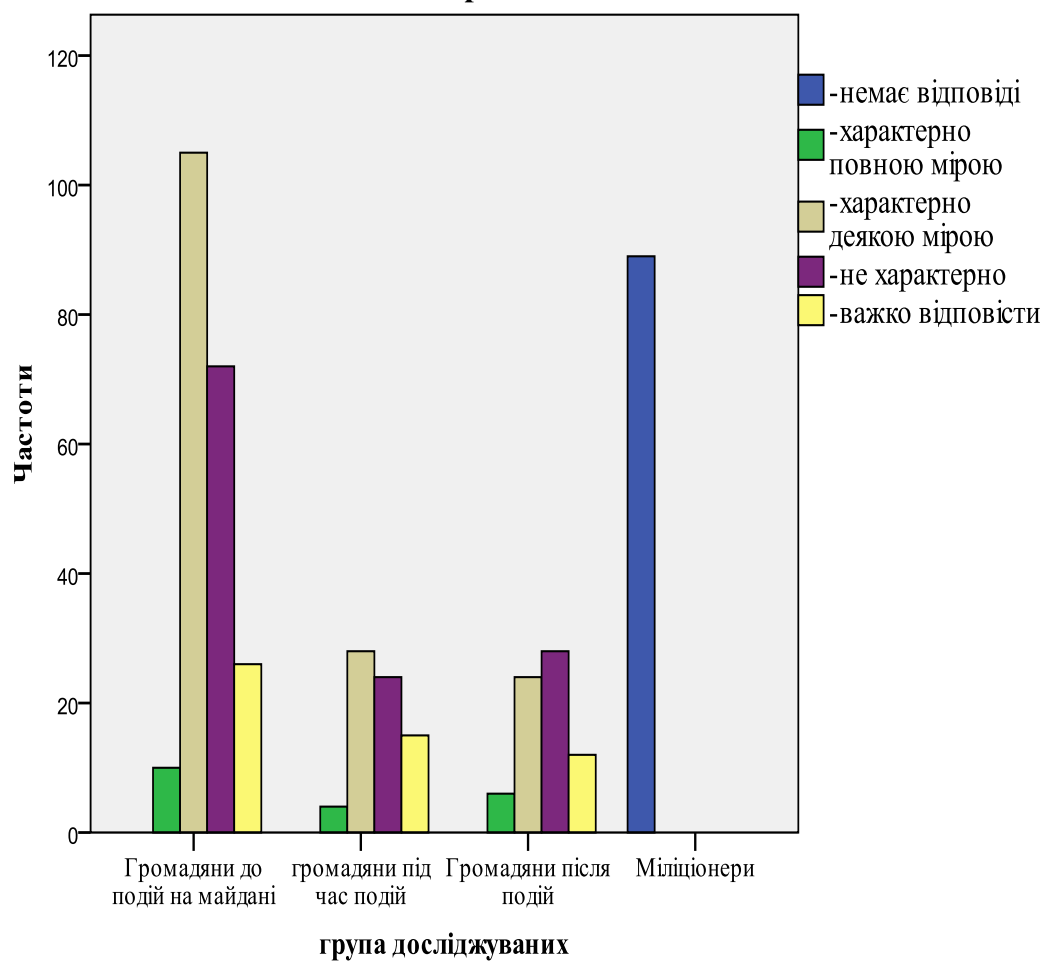
17. Справедливість

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовились відповідати	Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	10	105	72	26
	%	,0%	4,7%	49,3%	33,8%	12,2%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	4	28	24	15
	%	,0%	5,6%	39,4%	33,8%	21,1%
Громадяни після подій	Частота	0	6	24	28	12
	%	,0%	8,6%	34,3%	40,0%	17,1%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	20	157	124	53
	%	20,1%	4,5%	35,4%	28,0%	12,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	453,364 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	452,569	12	,000
Линейно-линейная связь	178,087	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

17.Справедливість

ДОДАТОК М 1.17.

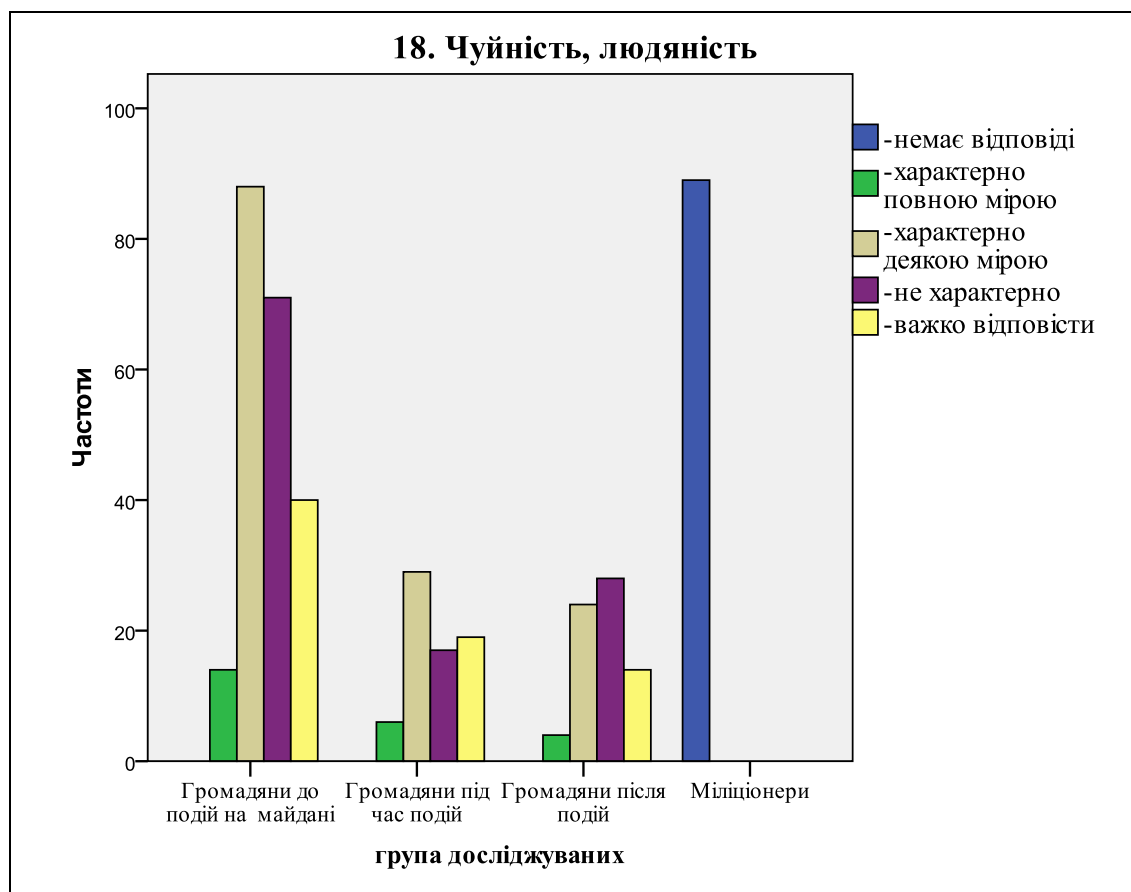
**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

18. Чуйність, людяність

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	14	88	71	40
	%	,0%	6,6%	41,3%	33,3%	18,8%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	6	29	17	19
	%	,0%	8,5%	40,8%	23,9%	26,8%
Громадяни після подій	Частота	0	4	24	28	14
	%	,0%	5,7%	34,3%	40,0%	20,0%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	24	141	116	73
	%	20,1%	5,4%	31,8%	26,2%	16,5%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	449,990 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	450,060	12	,000
Линейно-линейная связь	176,988	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

ДОДАТОК М 1.18.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

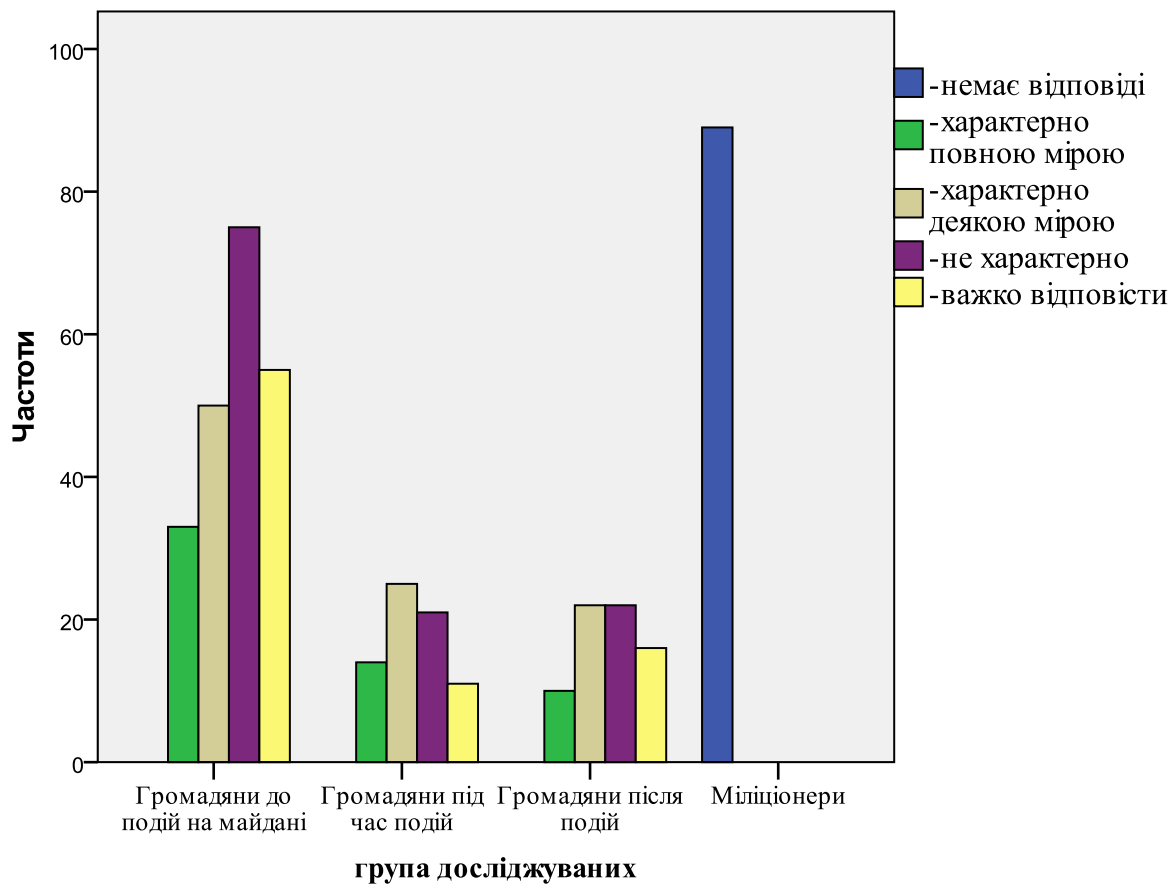
19. Садизм, застосування незаконного насильства

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	33	50	75	55
	%	,0%	15,5%	23,5%	35,2%	25,8%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	14	25	21	11
	%	,0%	19,7%	35,2%	29,6%	15,5%
Громадяни після подій	Частота	0	10	22	22	16
	%	,0%	14,3%	31,4%	31,4%	22,9%
Міліціонери під час подій	Частота	89	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	57	97	118	82
	%	20,1%	12,9%	21,9%	26,6%	18,5%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	451,786 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	451,589	12	,000
Линейно-линейная связь	177,951	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

19. Садизм, застосування незаконного насильства

ДОДАТОК М 1.19.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
“Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?”**

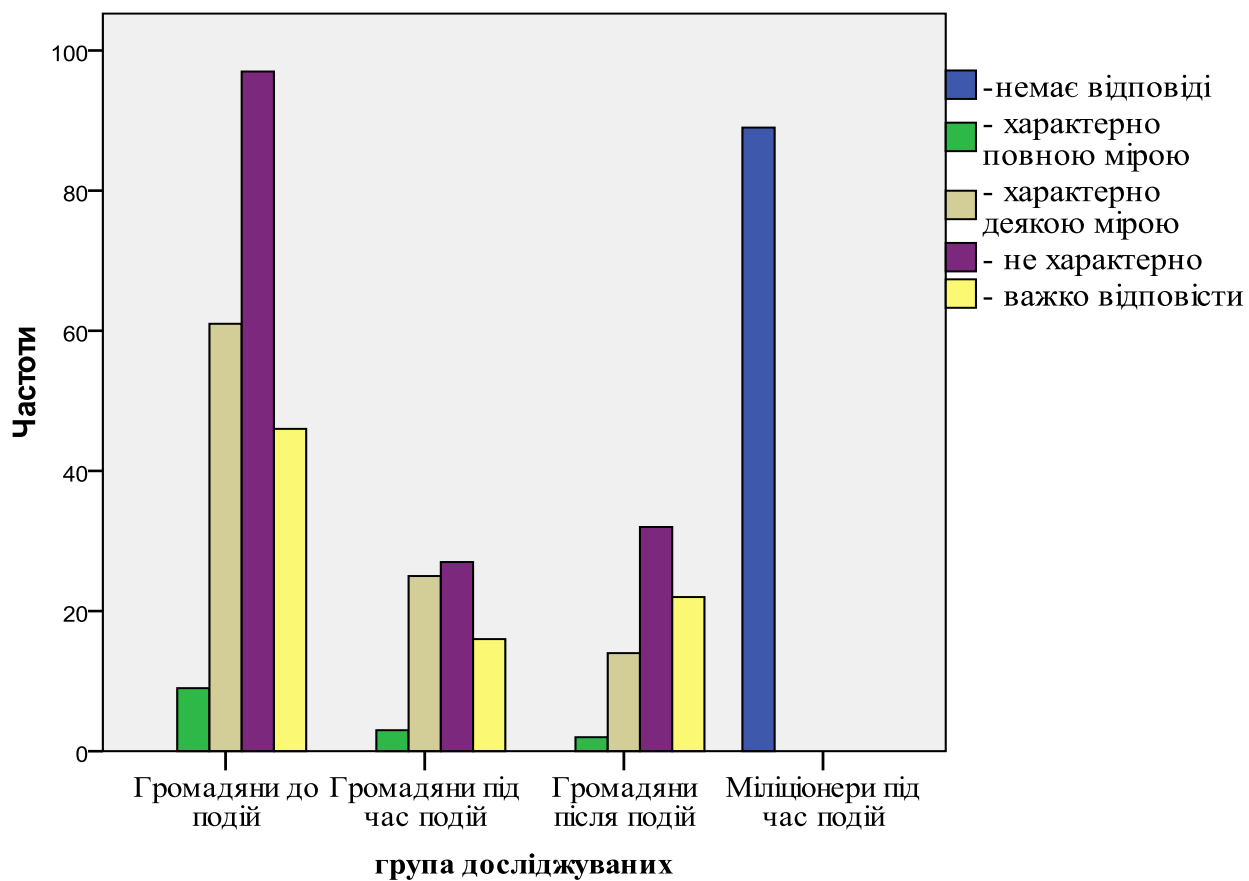
20.Бажання допомогти «простим людям»

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Відмовилис ь відповідати	Характерн о повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерн о	Важко відповіст и
Громадяни до подій на майдані	Частота	0	9	61	97	46
	%	,0%	4,2%	28,6%	45,5%	21,6%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	0	3	25	27	16
	%	,0%	4,2%	35,2%	38,0%	22,5%
Громадяни після подій	Частота	0	2	14	32	22
	%	,0%	2,9%	20,0%	45,7%	31,4%
Міліціонери під час подій		89	0	0	0	0
		100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Загалом	Частота	89	14	100	156	84
	%	20,1%	3,2%	22,6%	35,2%	19,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	450,655 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	450,584	12	,000
Линейно-линейная связь	188,475	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

20.Бажання допомогти простим людям

ДОДАТОК М 2.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
 відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
 йому довіряли?”

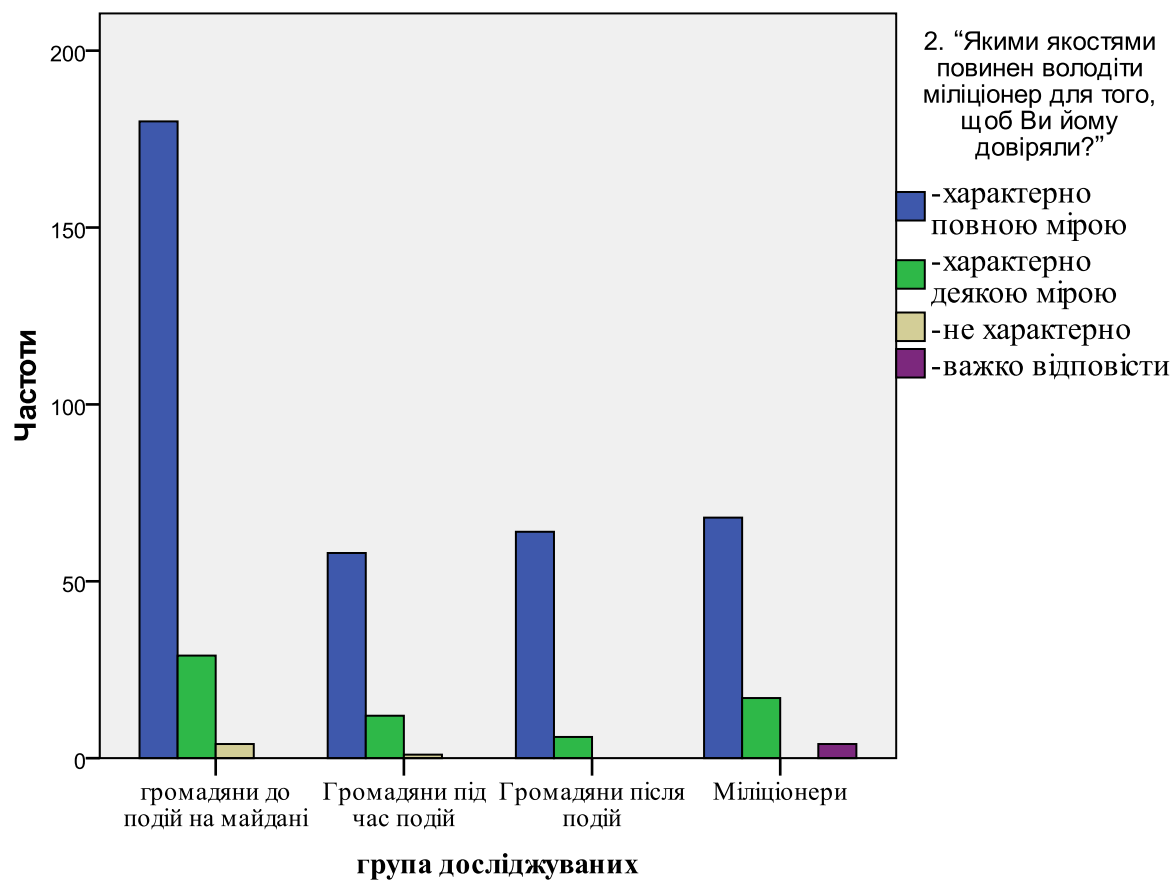
1. Законослухняний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	180	29	4	0	213
	%	84,5%	13,6%	1,9%	,0%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	58	12	1	0	71
	%	81,7%	16,9%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	64	6	0	0	70
	%	91,4%	8,6%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	68	17	0	4	89
	%	76,4%	19,1%	,0%	4,5%	100,0%
Загалом	Частота	370	64	5	4	443
	%	83,5%	14,4%	1,1%	,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	23,336 ^a	9	,005
Отношение правдоподобия	22,029	9	,009
Линейно-линейная связь	2,745	1	,098
Кол-во валидных наблюдений	443		

1.Законотрухняний

ДОДАТОК М 2.1

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
 відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
 йому довіряли?”

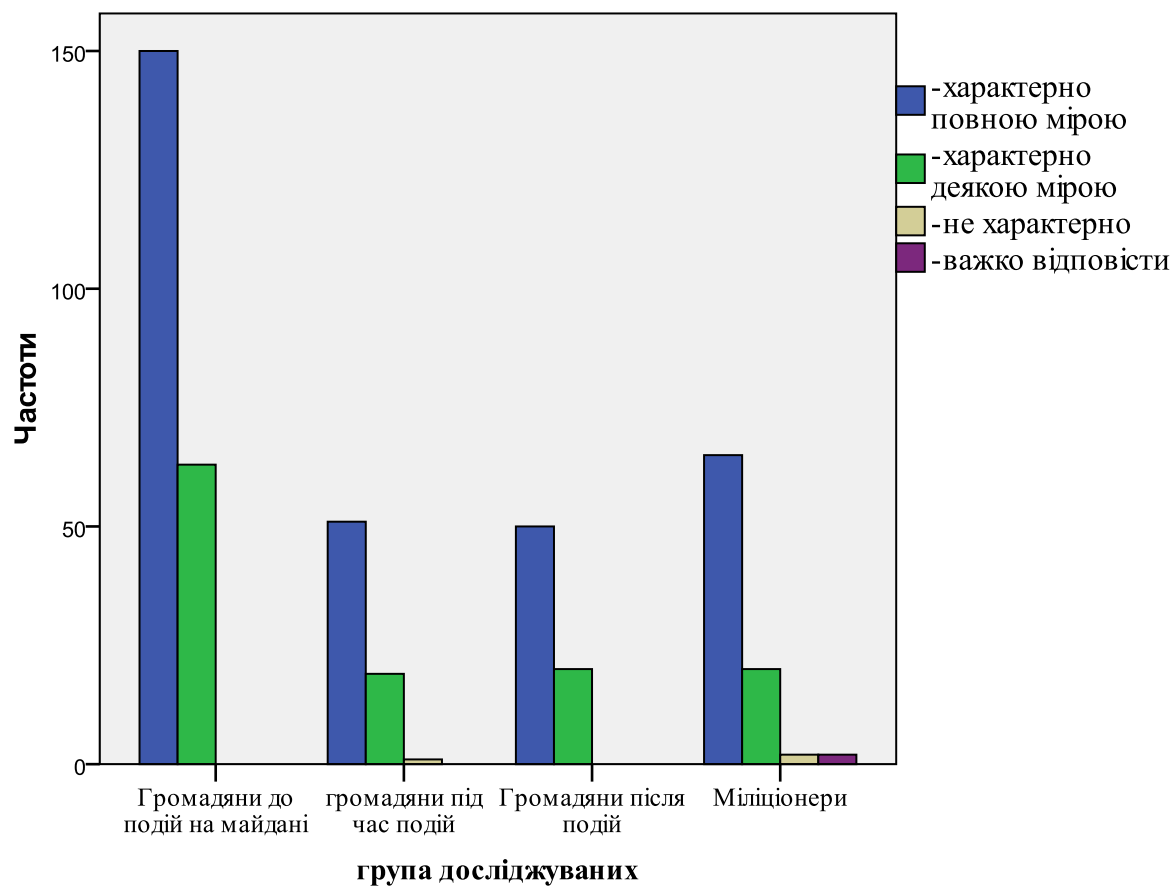
2.Доброзичливий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	150	63	0	0	213
	%	70,4%	29,6%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	51	19	1	0	71
	%	71,8%	26,8%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	50	20	0	0	70
	%	71,4%	28,6%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	65	20	2	2	89
	%	73,0%	22,5%	2,2%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	316	122	3	2	443
	%	71,3%	27,5%	,7%	,5%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	11,954 ^a	6	,063
Отношение правдоподобия	12,236	6	,057
Линейно-линейная связь	,033	1	,857
Кол-во валидных наблюдений	373		

2. Доброзичливий

ДОДАТОК М 2.2.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”

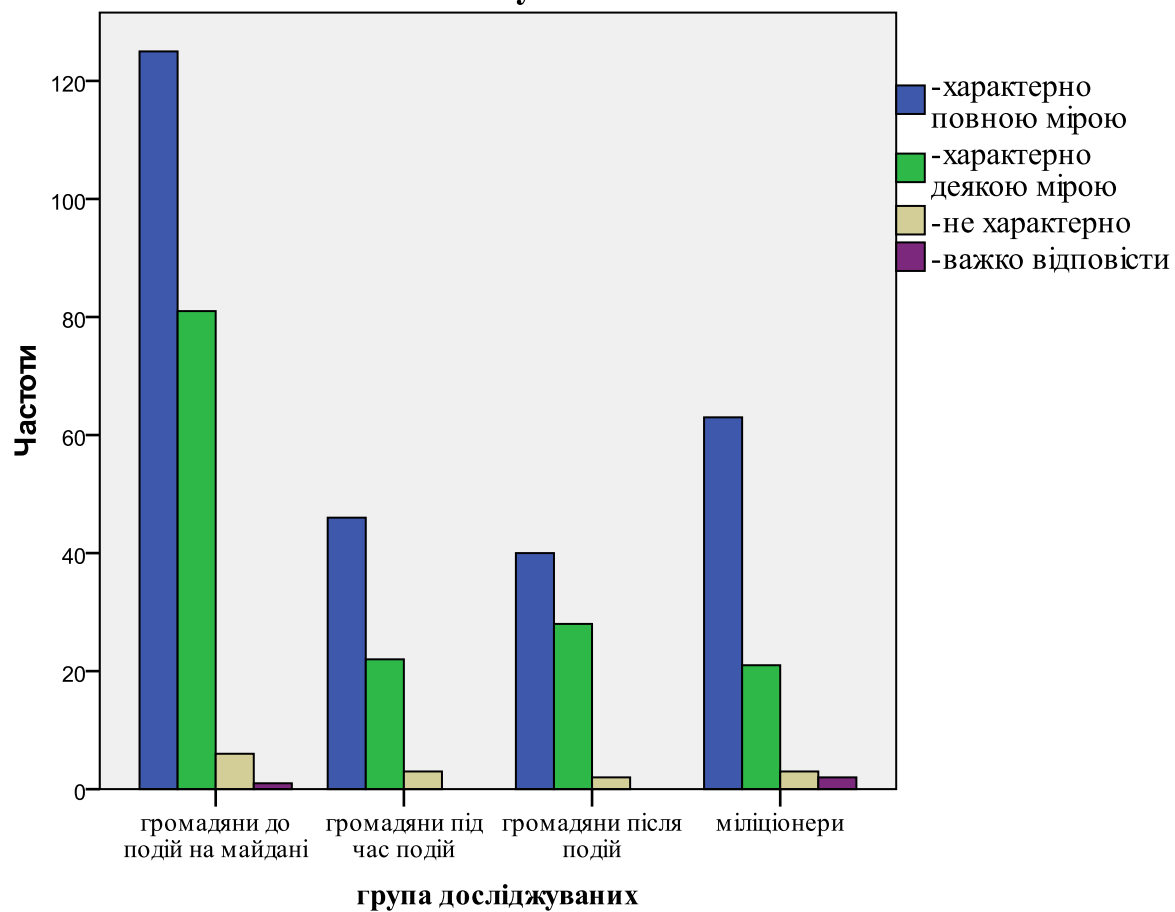
3. Комунікабельний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	125	81	6		213
	%	58,7%	38,0%	2,8%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	46	22	3	0	71
	%	64,8%	31,0%	4,2%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	28	2	0	70
	%	57,1%	40,0%	2,9%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	63	21	3	2	89
	%	70,8%	23,6%	3,4%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	274	152	14	3	443
	%	61,9%	34,3%	3,2%	,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	11,266 ^a	9	,258
Отношение правдоподобия	11,254	9	,259
Линейно-линейная связь	,753	1	,386
Кол-во валидных наблюдений	443		

3.Комунікбельний

ДОДАТОК М 2.3.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”

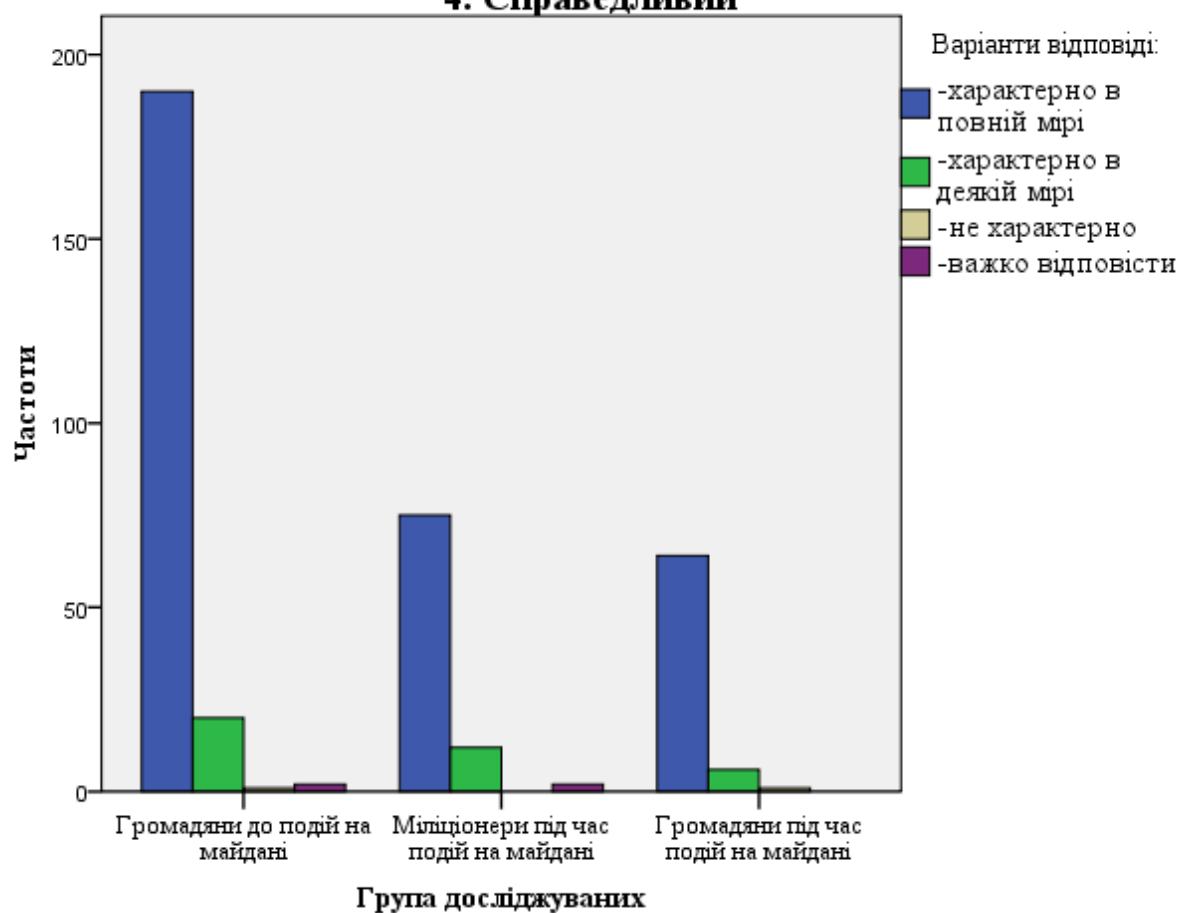
4. Справедливий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	190	20	1	2	213
	%	89,2%	9,4%	,5%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	64	6	1	0	71
	%	90,1%	8,5%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	68	2	0	0	70
	%	97,1%	2,9%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	75	12	0	2	89
	%	84,3%	13,5%	,0%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	397	40	2	4	443
	%	89,6%	9,0%	,5%	,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	10,915 ^a	9	,282
Отношение правдоподобия	12,675	9	,178
Линейно-линейная связь	,281	1	,596
Кол-во валидных наблюдений	443		

4. Справедливий

ДОДАТОК М 2.4.
Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”

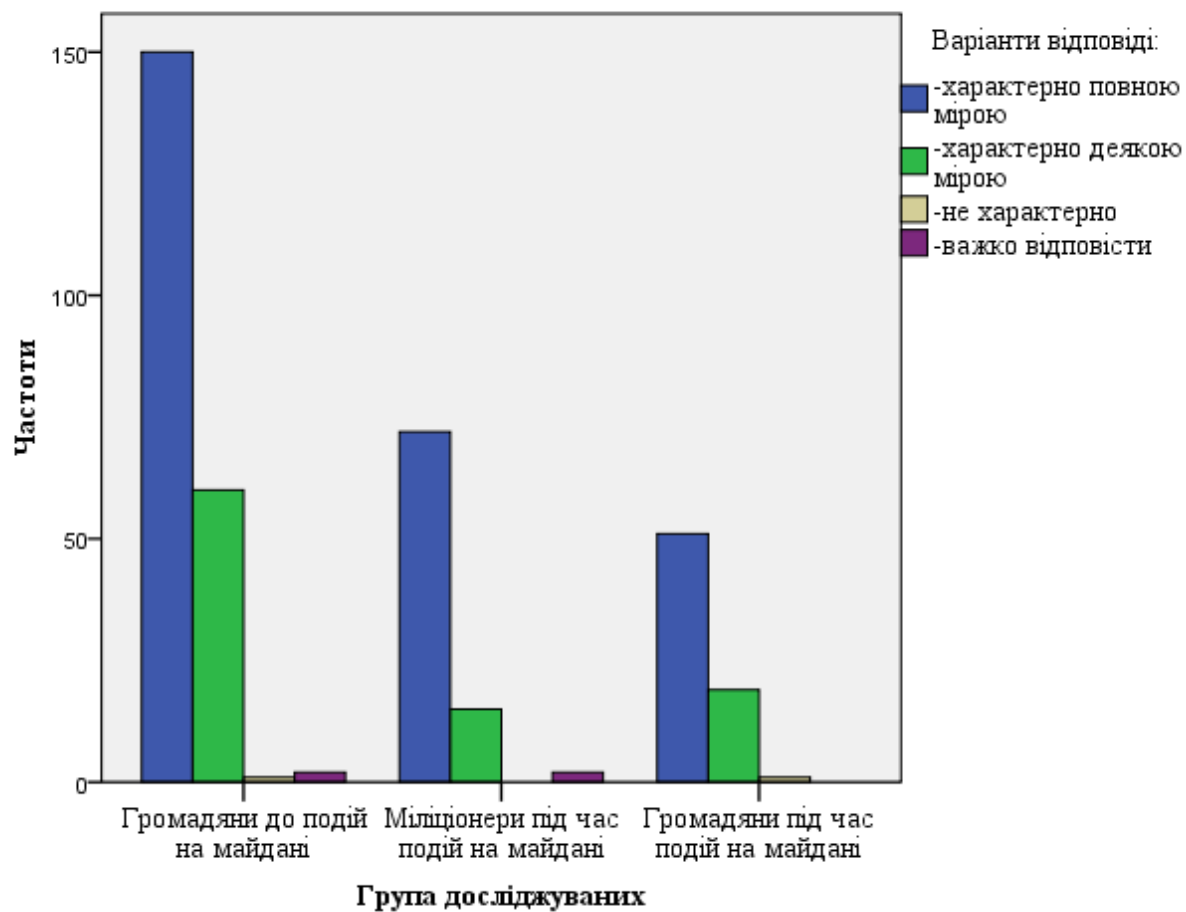
5.Ввічливий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерно деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	150	60	1	2	213
	%	70,4%	28,2%	,5%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	51	19	1	0	71
	%	71,8%	26,8%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	58	12	0	0	70
	%	82,9%	17,1%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	72	15	0	2	89
	%	80,9%	16,9%	,0%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	331	106	2	4	443
	%	74,7%	23,9%	,5%	,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	11,945 ^a	9	,216
Отношение правдоподобия	13,133	9	,157
Линейно-линейная связь	3,335	1	,068
Кол-во валидных наблюдений	443		

5. Ввічливий

ДОДАТОК М 2.5.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”

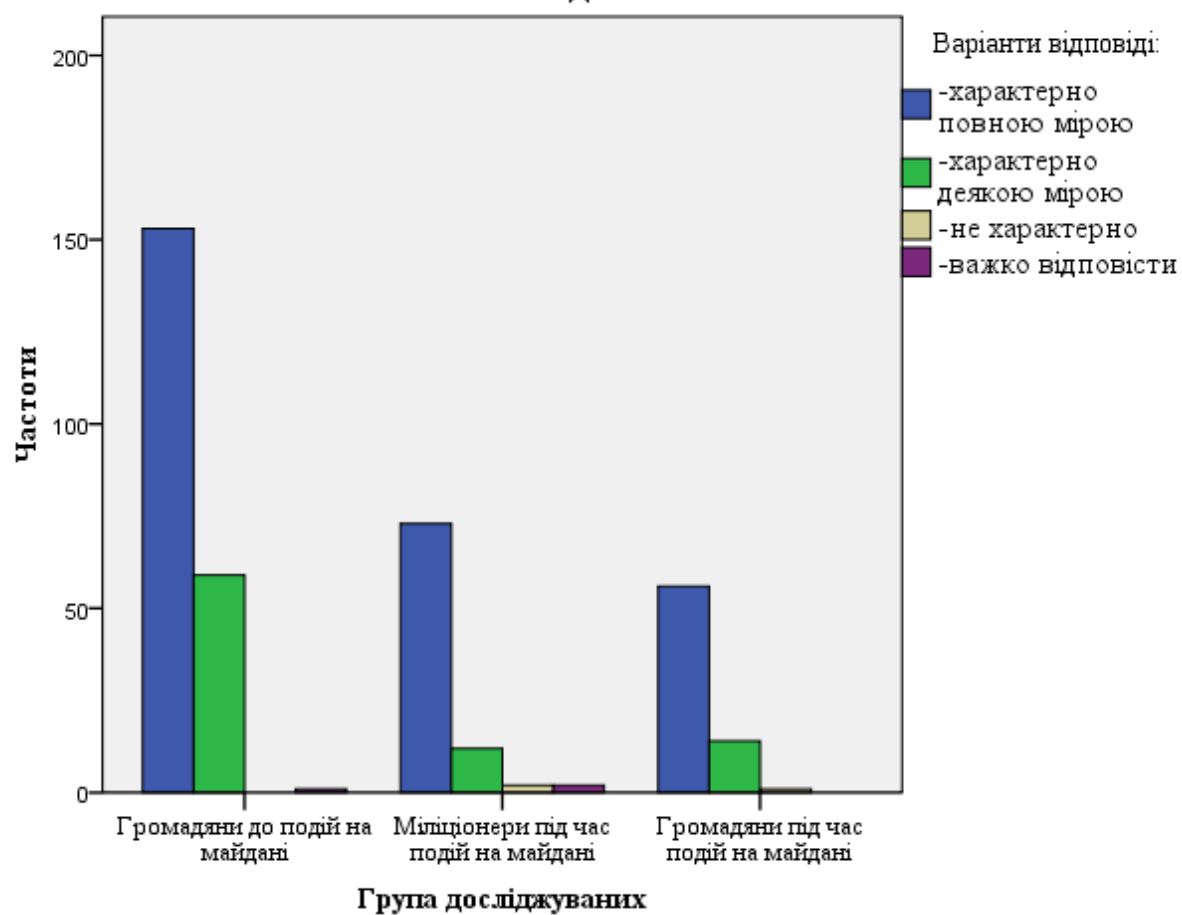
6. Надійний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	153	59	0	1	213
	%	71,8%	27,7%	,0%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	56	14	1	0	71
	%	78,9%	19,7%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	62	8	0	0	70
	%	88,6%	11,4%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	73	12	2	2	89
	%	82,0%	13,5%	2,2%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	344	93	3	3	443
	%	77,7%	21,0%	,7%	,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	22,343 ^a	9	,008
Отношение правдоподобия	23,139	9	,006
Линейно-линейная связь	2,258	1	,133
Кол-во валидных наблюдений	443		

6. Надійний

ДОДАТОК М 2.6.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”

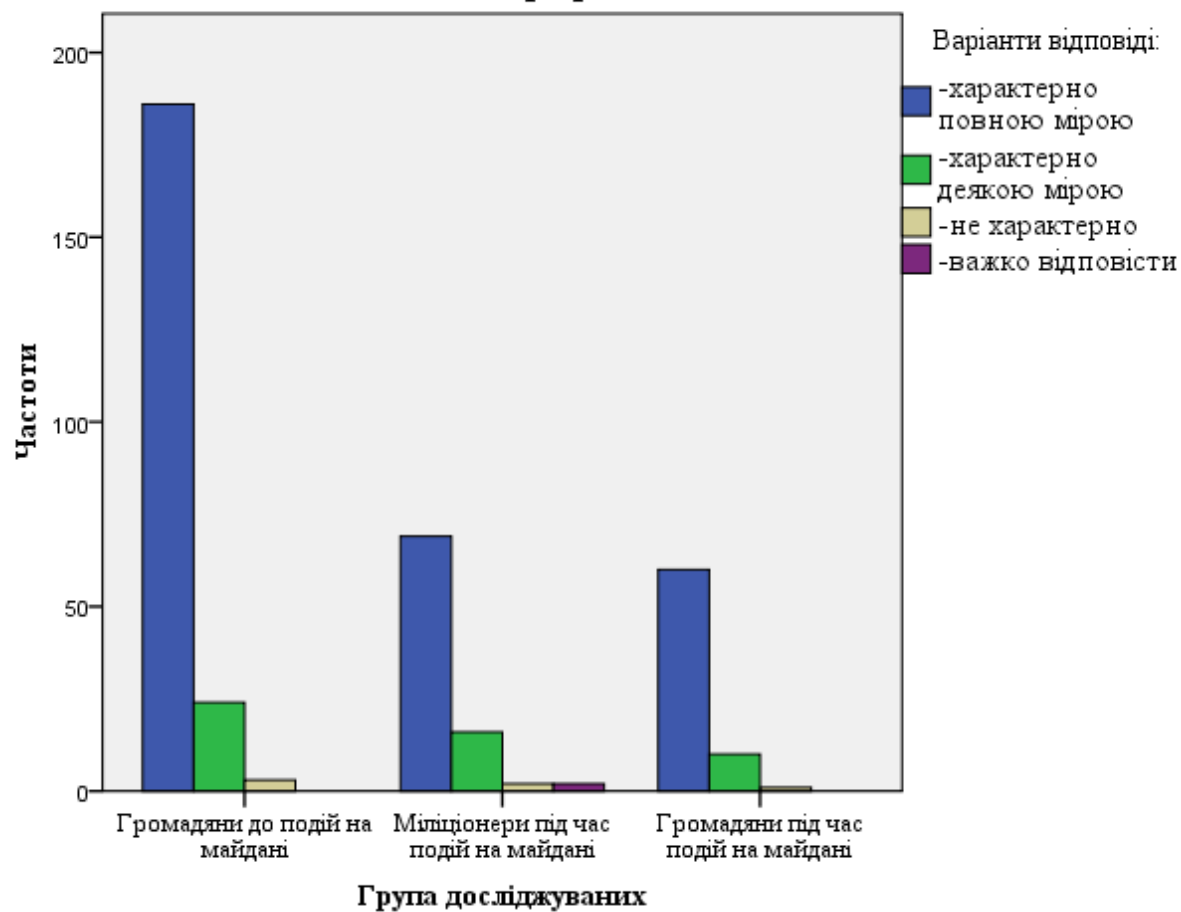
7.Професіонал

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	186	24	3	0	213
	%	87,3%	11,3%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	60	10	1	0	71
	%	84,5%	14,1%	1,4%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	56	14	0	0	70
	%	80,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій		69	16	2	2	89
		77,5%	18,0%	2,2%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	371	64	6	2	443
	%	83,7%	14,4%	1,4%	,5%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	14,050 ^a	9	,121
Отношение правдоподобия	13,289	9	,150
Линейно-линейная связь	6,666	1	,010
Кол-во валидных наблюдений	443		

7. Професіонал

ДОДАТОК М 2.7.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

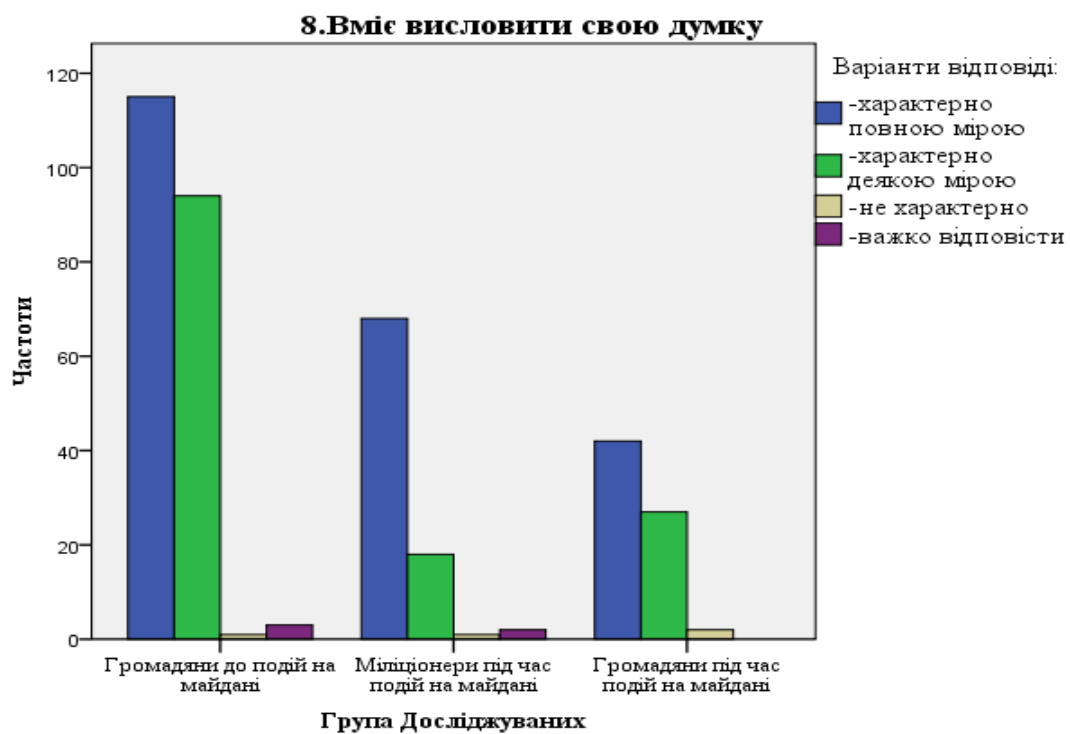
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

8.Вміє висловити свою думку

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	115	94	1	3	213
	%	54,0%	44,1%	,5%	1,4%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	42	27	2	0	71
	%	59,2%	38,0%	2,8%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	28	2	0	70
	%	57,1%	40,0%	2,9%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	68	18	1	2	89
	%	76,4%	20,2%	1,1%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	265	167	6	5	443
	%	59,8%	37,7%	1,4%	1,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	21,319 ^a	9	,011
Отношение правдоподобия	23,606	9	,005
Линейно-линейная связь	6,070	1	,014
Кол-во валидных наблюдений	443		

ДОДАТОК М 2.8.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

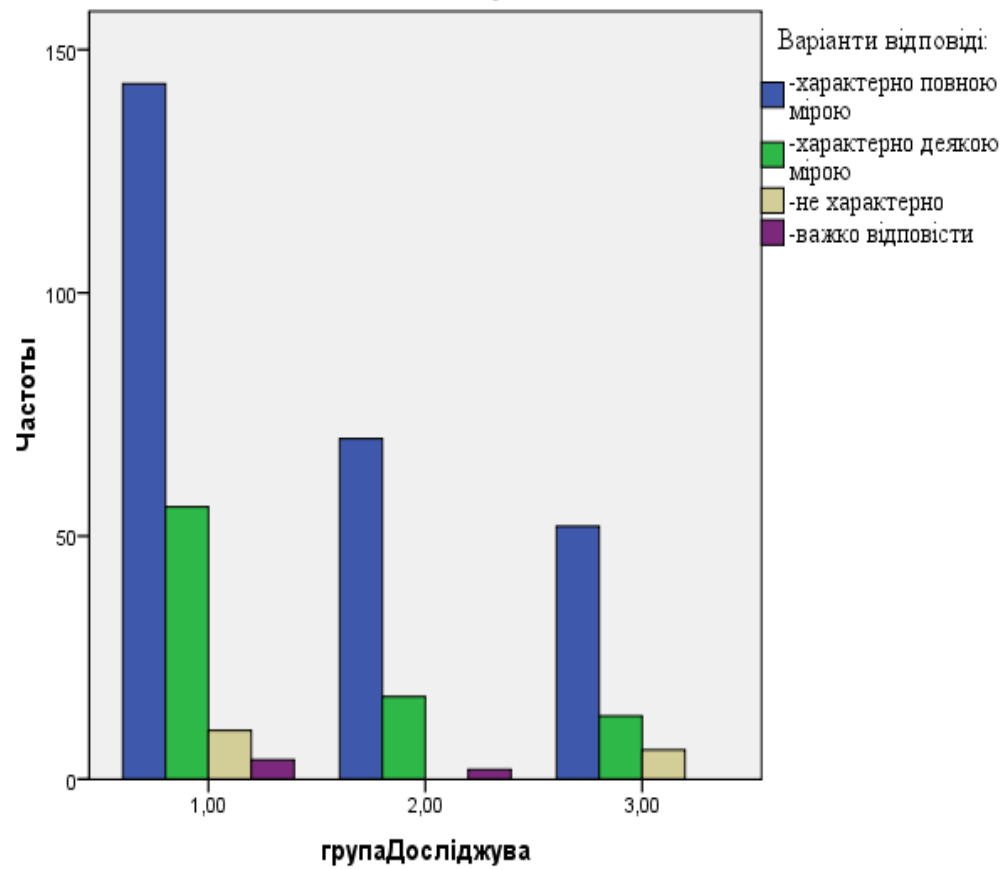
2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”

9. Розумний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	143	56	10	4	213
	%	67,1%	26,3%	4,7%	1,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	52	13	6	0	71
	%	73,2%	18,3%	8,5%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	52	14	2	2	70
	%	74,3%	20,0%	2,9%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	70	17	0	2	89
	%	78,7%	19,1%	,0%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	317	100	18	8	443
	%	71,6%	22,6%	4,1%	1,8%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	13,118 ^a	9	,157
Отношение правдоподобия	17,156	9	,046
Линейно-линейная связь	3,503	1	,061
Кол-во валидных наблюдений	443		

9. Розумний

ДОДАТОК М 2.9.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

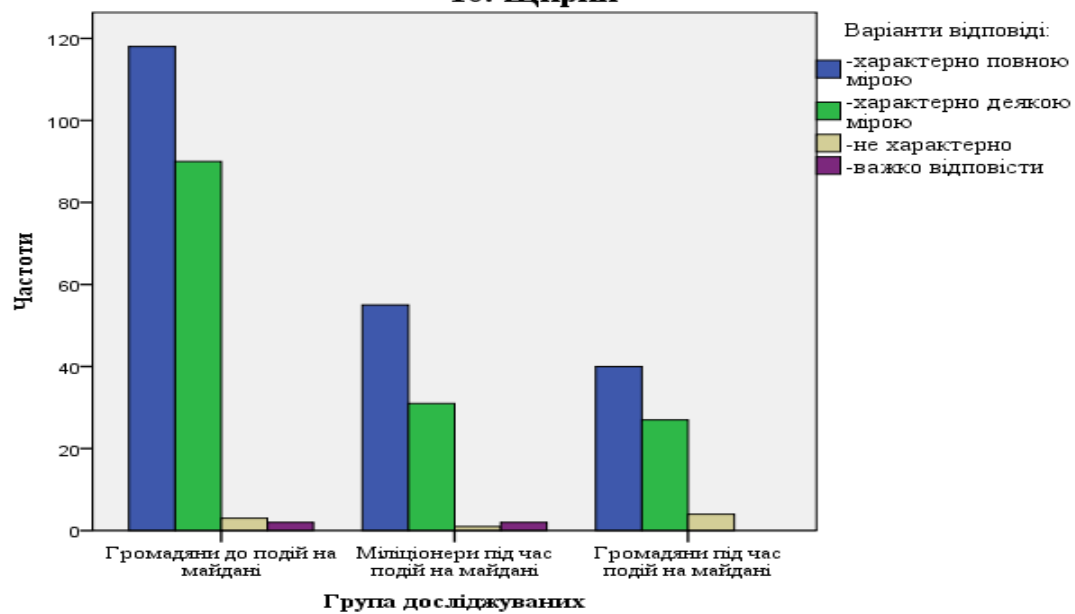
2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”

10. Щирий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	118	90	3	2	213
	%	55,4%	42,3%	1,4%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	40	27	4	0	71
	%	56,3%	38,0%	5,6%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	26	4	0	70
	%	57,1%	37,1%	5,7%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	55	31	1	2	89
	%	61,8%	34,8%	1,1%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	253	174	12	4	443
	%	57,1%	39,3%	2,7%	,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	11,286 ^a	9	,257
Отношение правдоподобия	11,446	9	,246
Линейно-линейная связь	,190	1	,663
Кол-во валидных наблюдений	443		

10. Щирий

ДОДАТОК М 2.10.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

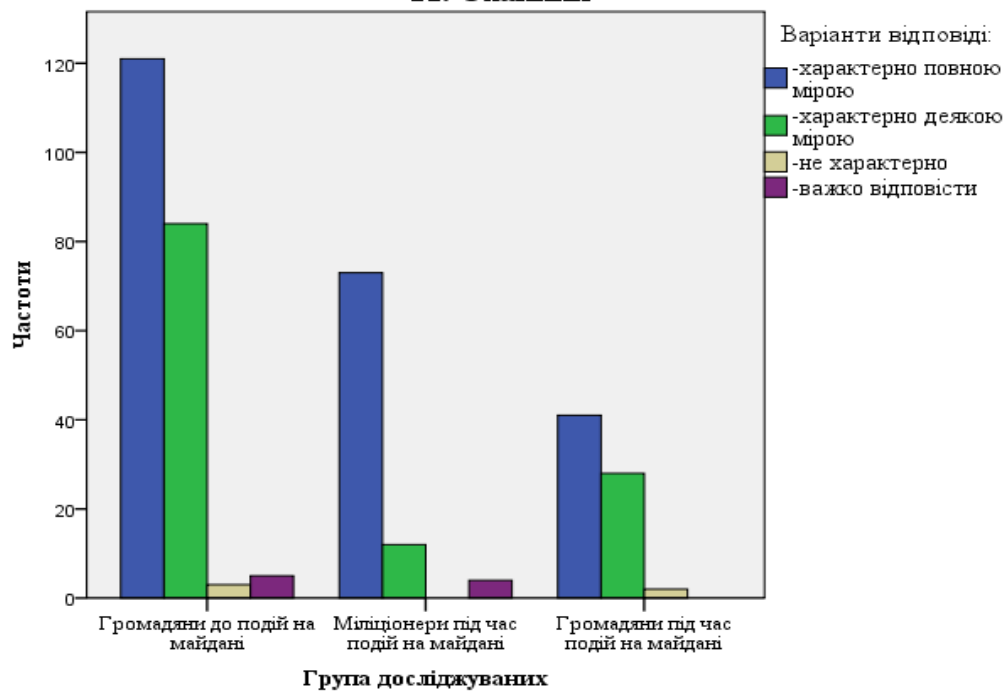
11. Охайний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	121	84	3	5	213
	%	56,8%	39,4%	1,4%	2,3%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	41	28	2	0	71
	%	57,7%	39,4%	2,8%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	38	32	0	0	70
	%	54,3%	45,7%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	73	12	0	4	89
	%	82,0%	13,5%	,0%	4,5%	100,0%
Загалом	Частота	273	156	5	9	443
	%	61,6%	35,2%	1,1%	2,0%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	32,522 ^a	9	,000
Отношение правдоподобия	38,886	9	,000
Линейно-линейная связь	6,508	1	,011
Кол-во валидных наблюдений	443		

11. Охайний

ДОДАТОК М 2.11.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

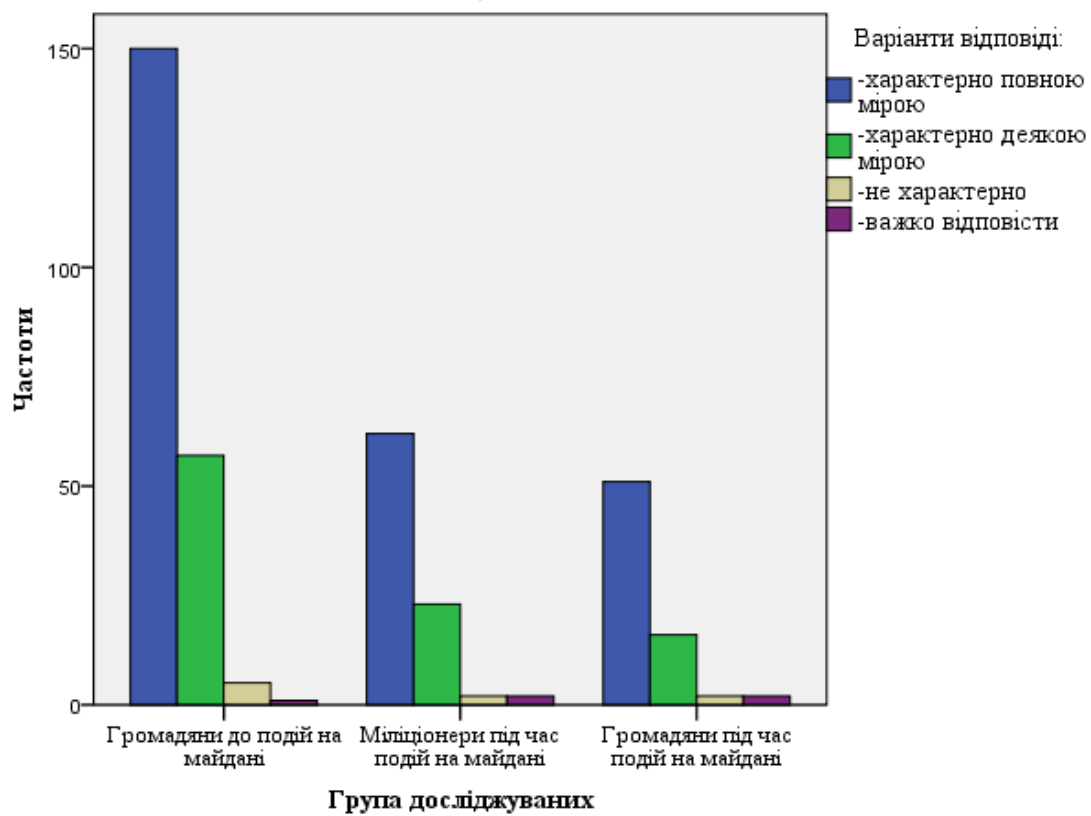
12. Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	150	57	5	1	213
	%	70,4%	26,8%	2,3%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	51	16	2	2	71
	%	71,8%	22,5%	2,8%	2,8%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	56	14	0	0	70
	%	80,0%	20,0%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	62	23	2	2	89
	%	69,7%	25,8%	2,2%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	319	110	9	5	443
	%	72,0%	24,8%	2,0%	1,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	8,080 ^a	9	,526
Отношение правдоподобия	9,766	9	,370
Линейно-линейная связь	,008	1	,928
Кол-во валидных наблюдений	443		

12. Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього

ДОДАТОК М 2.12.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

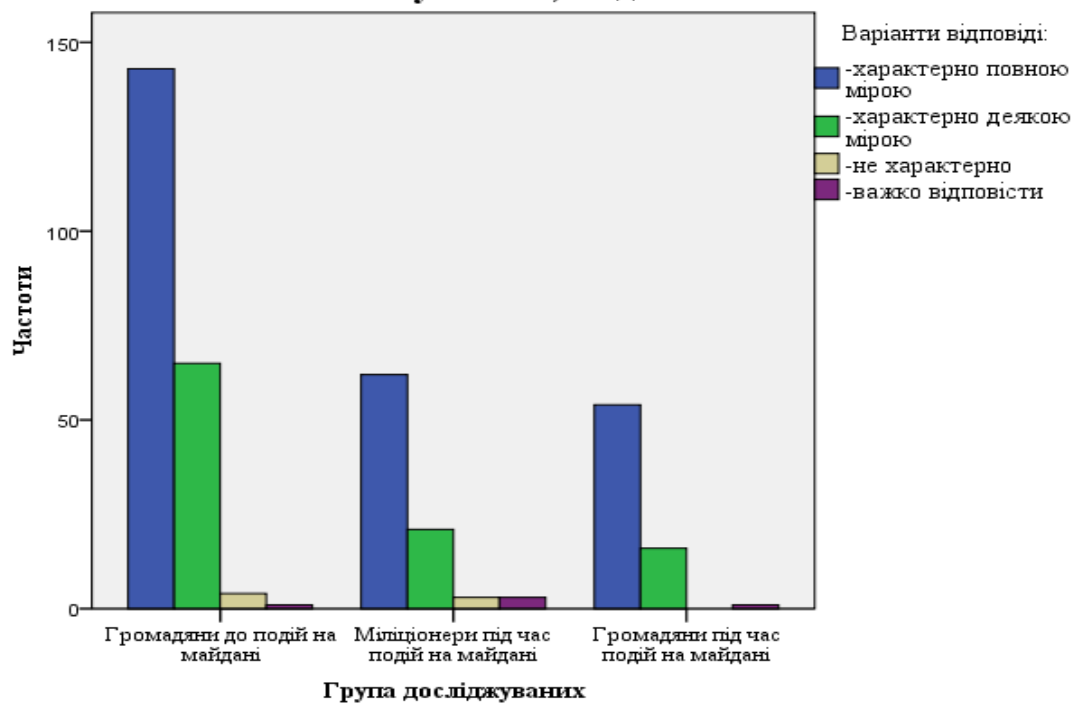
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

13.Гуманний, людяний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	143	65	4	1	213
	%	67,1%	30,5%	1,9%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	54	16	0	1	71
	%	76,1%	22,5%	,0%	1,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	58	8	4	0	70
	%	82,9%	11,4%	5,7%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	62	21	3	3	89
	%	69,7%	23,6%	3,4%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	317	110	11	5	443
	%	71,6%	24,8%	2,5%	1,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	21,045 ^a	9	,012
Отношение правдоподобия	22,686	9	,007
Линейно-линейная связь	,001	1	,979
Кол-во валидных наблюдений	443		

13. Гуманний, людяний

ДОДАТОК М 2.13.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

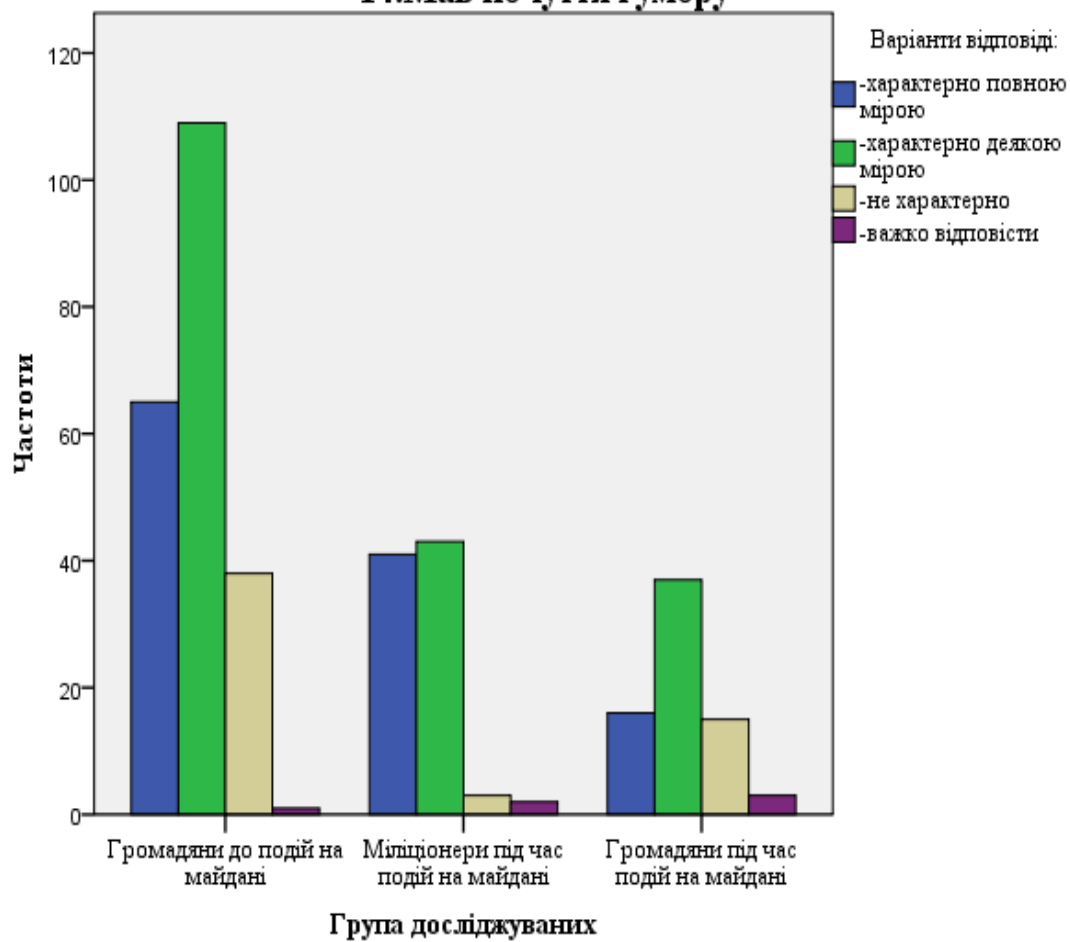
14. Мав почуття гумору

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	65	109	38	1	213
	%	30,5%	51,2%	17,8%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	16	37	15	3	71
	%	22,5%	52,1%	21,1%	4,2%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	28	30	12	0	70
	%	40,0%	42,9%	17,1%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	41	43	3	2	89
	%	46,1%	48,3%	3,4%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	150	219	68	6	443
	%	33,9%	49,4%	15,3%	1,4%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	26,853 ^a	9	,001
Отношение правдоподобия	30,225	9	,000
Линейно-линейная связь	8,600	1	,003
Кол-во валидных наблюдений	443		

14.Мав почуття гумору

ДОДАТОК М 2.14.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

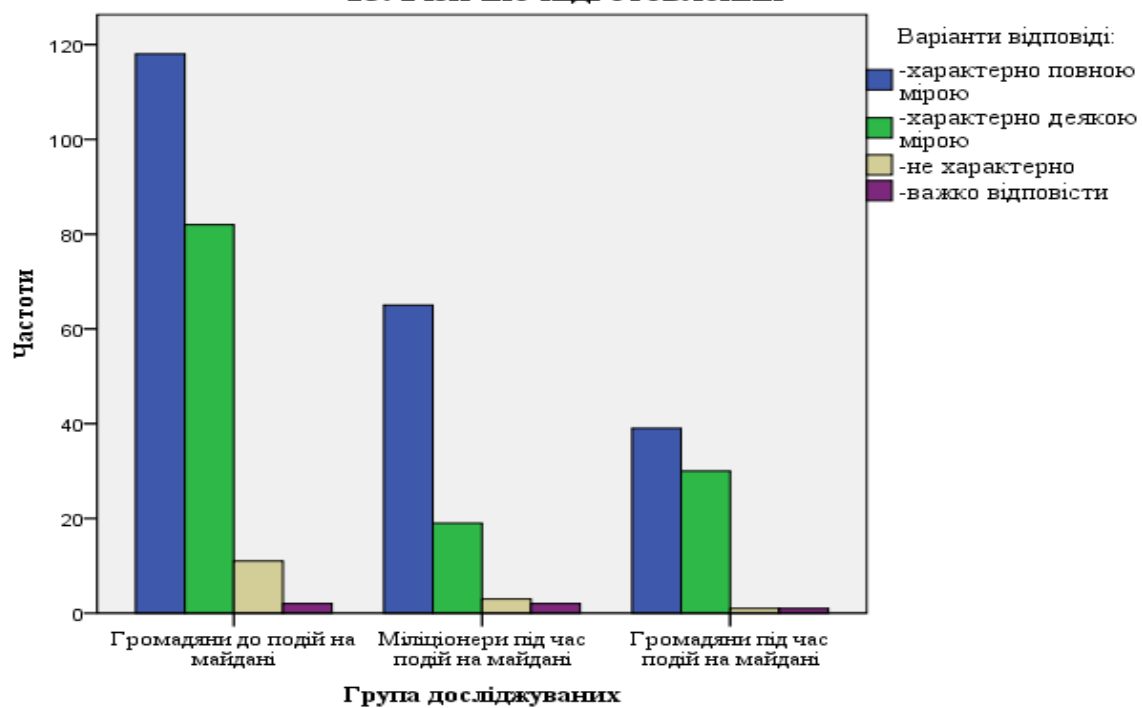
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

15. Фізично підготовлений

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	118	82	11	2	213
	%	55,4%	38,5%	5,2%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	39	30	1	1	71
	%	54,9%	42,3%	1,4%	1,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	52	18	0	0	70
	%	74,3%	25,7%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	65	19	3	2	89
	%	73,0%	21,3%	3,4%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	274	149	15	5	443
	%	61,9%	33,6%	3,4%	1,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	20,972 ^a	9	,013
Отношение правдоподобия	24,265	9	,004
Линейно-линейная связь	8,444	1	,004
Кол-во валидных наблюдений	443		

15. Фізично підготовлений

ДОДАТОК М 2.15.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

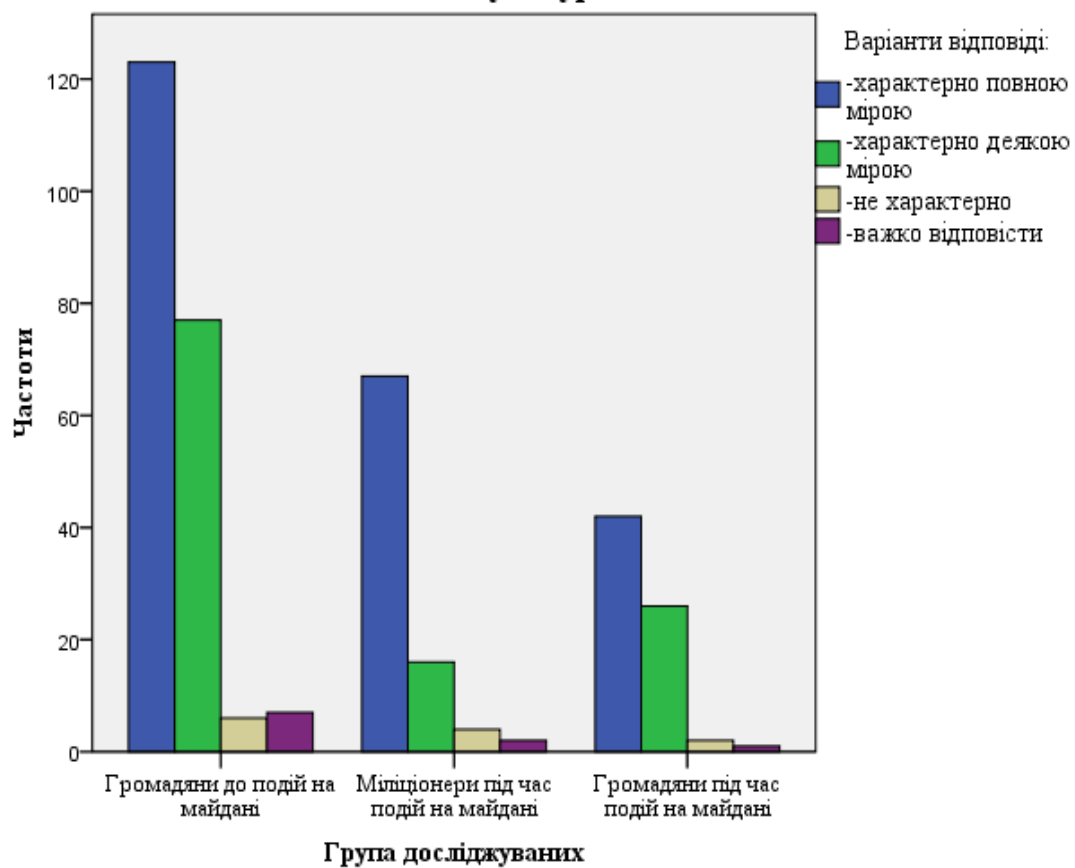
16. Культурний

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	123	77	6	7	213
	%	57,7%	36,2%	2,8%	3,3%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	42	26	2	1	71
	%	59,2%	36,6%	2,8%	1,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	50	18	2	0	70
	%	71,4%	25,7%	2,9%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	67	16	4	2	89
	%	75,3%	18,0%	4,5%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	282	137	14	10	443
	%	63,7%	30,9%	3,2%	2,3%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	15,446 ^a	9	,079
Отношение правдоподобия	17,557	9	,041
Линейно-линейная связь	6,639	1	,010
Кол-во валидных наблюдений	443		

16. Культурний

ДОДАТОК М 2.16.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

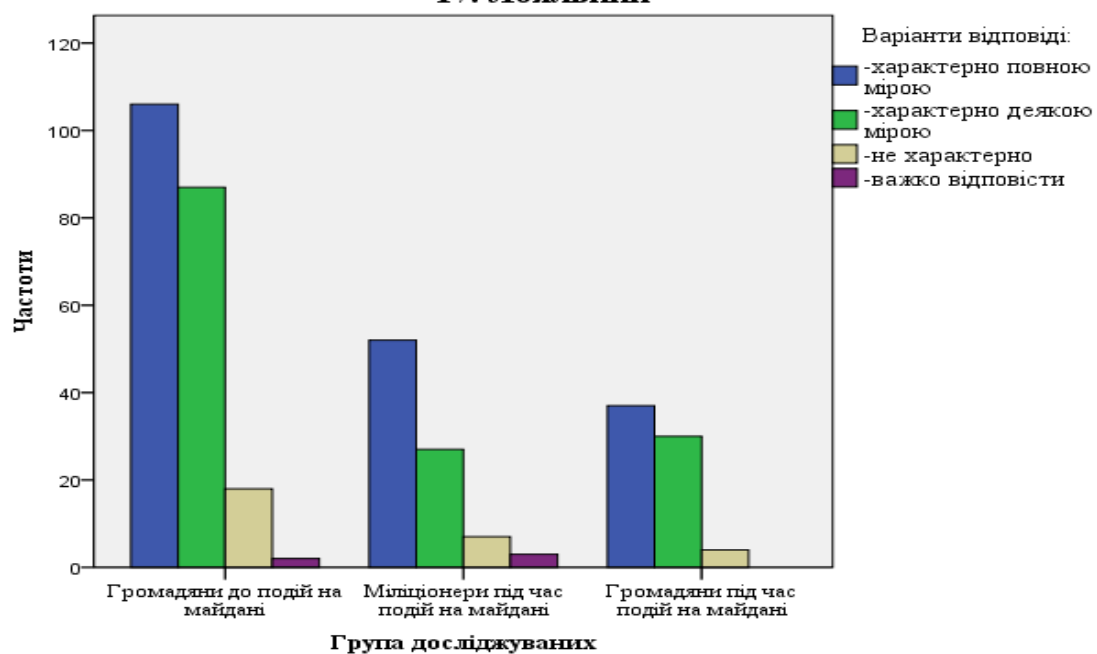
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

17. Лояльний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	106	87	18	2	213
	%	49,8%	40,8%	8,5%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	37	30	4	0	71
	%	52,1%	42,3%	5,6%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	22	4	4	70
	%	57,1%	31,4%	5,7%	5,7%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	52	27	7	3	89
	%	58,4%	30,3%	7,9%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	235	166	33	9	443
	%	53,0%	37,5%	7,4%	2,0%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	13,180 ^a	9	,155
Отношение правдоподобия	13,370	9	,147
Линейно-линейная связь	,170	1	,680
Кол-во валидных наблюдений	443		

17. Лояльний

ДОДАТОК М 2.17.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
 відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

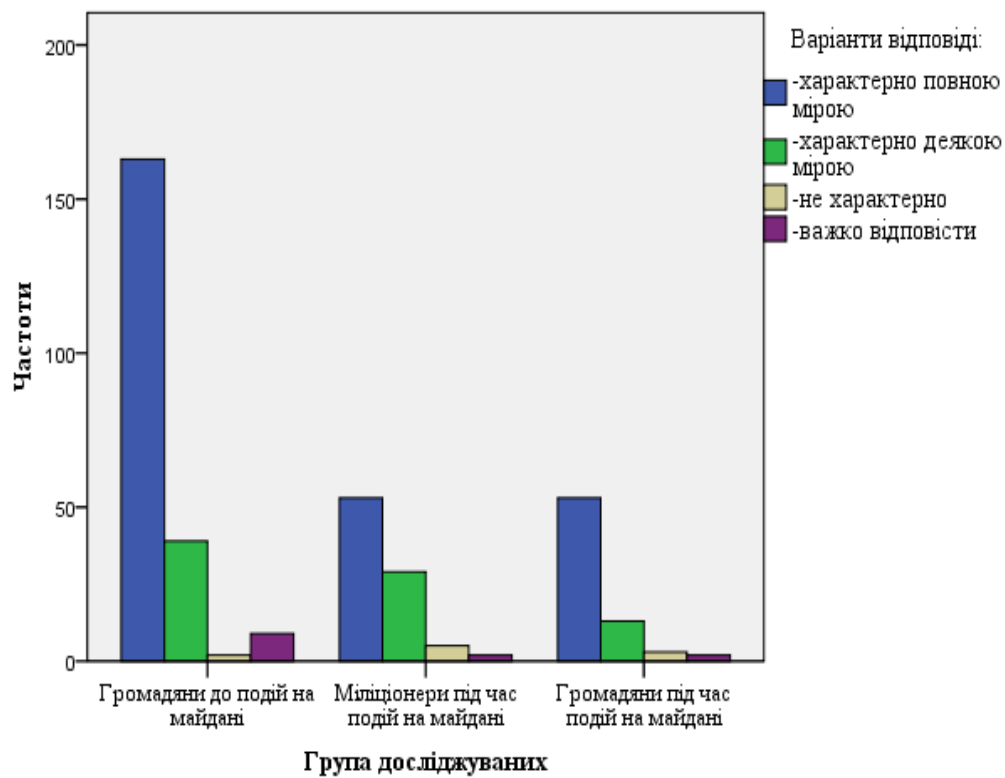
2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
 йому довіряли?”

18. Тверезий, без шкідливих звичок

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	163	39	2	9	213
	%	76,5%	18,3%	,9%	4,2%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	53	13	3	2	71
	%	74,6%	18,3%	4,2%	2,8%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	52	16	2	0	70
	%	74,3%	22,9%	2,9%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	53	29	5	2	89
	%	59,6%	32,6%	5,6%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	321	97	12	13	443
	%	72,5%	21,9%	2,7%	2,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	18,215 ^a	9	,033
Отношение правдоподобия	19,832	9	,019
Линейно-линейная связь	2,546	1	,111
Кол-во валидных наблюдений	443		

18. Тверезий, без шкідливих звичок

ДОДАТОК М 2.18.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

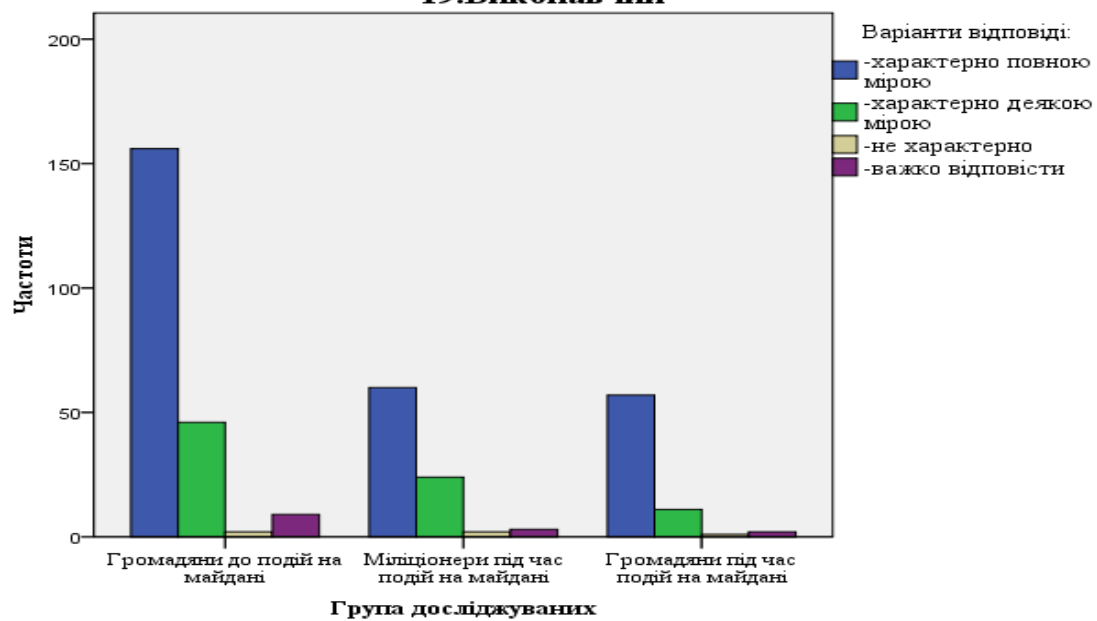
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

19. Виконавчий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	156	46	2	9	213
	%	73,2%	21,6%	,9%	4,2%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	57	11	1	2	71
	%	80,3%	15,5%	1,4%	2,8%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	54	16	0	0	70
	%	77,1%	22,9%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	60	24	2	3	89
	%	67,4%	27,0%	2,2%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	327	97	5	14	443
	%	73,8%	21,9%	1,1%	3,2%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	8,333 ^a	9	,501
Отношение правдоподобия	11,121	9	,267
Линейно-линейная связь	,005	1	,941
Кол-во валидных наблюдений	443		

19. Виконавчий

ДОДАТОК М 2.19.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

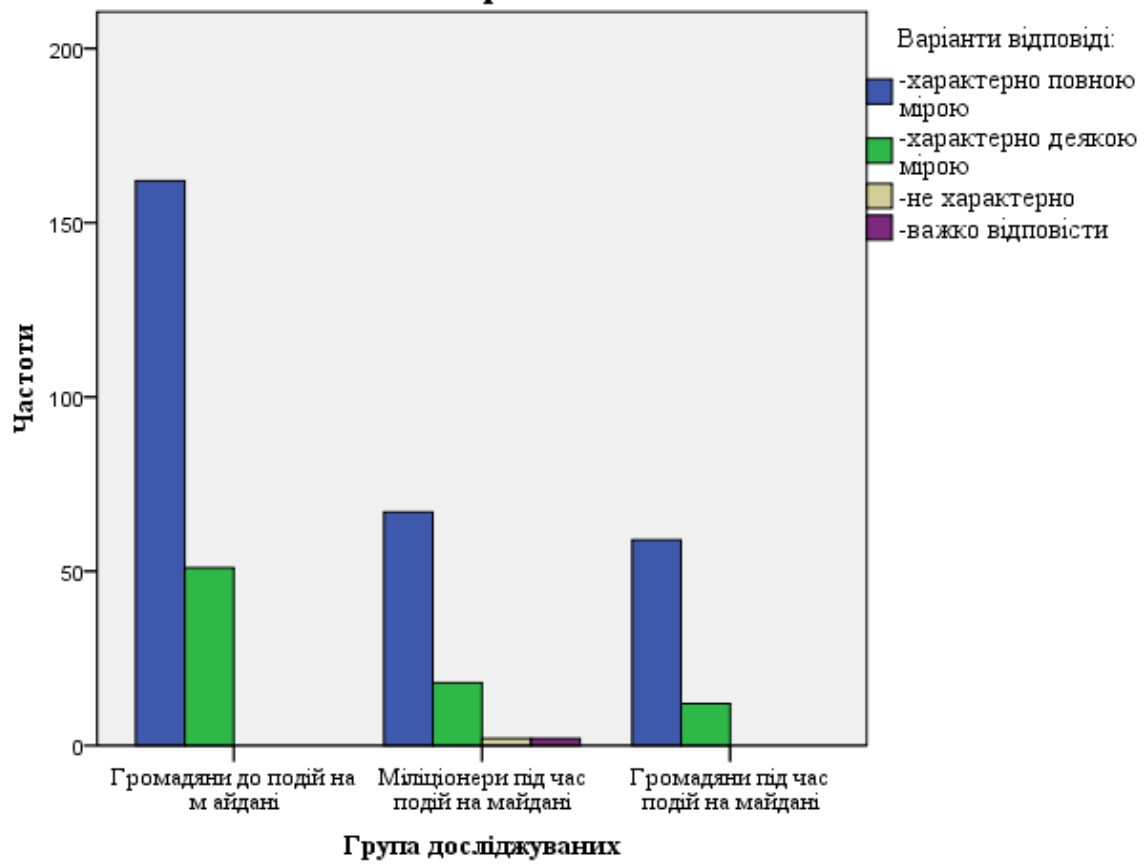
20. Врівноважений

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	162	51	0	0	213
	%	76,1%	23,9%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	59	12	0	0	71
	%	83,1%	16,9%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	58	12	0	0	70
	%	82,9%	17,1%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	67	18	2	2	89
	%	75,3%	20,2%	2,2%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	346	93	2	2	443
	%	78,1%	21,0%	,5%	,5%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	18,513 ^a	9	,030
Отношение правдоподобия	15,472	9	,079
Линейно-линейная связь	,574	1	,449
Кол-во валидных наблюдений	443		

20. Врівноважений

ДОДАТОК М 2.20.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

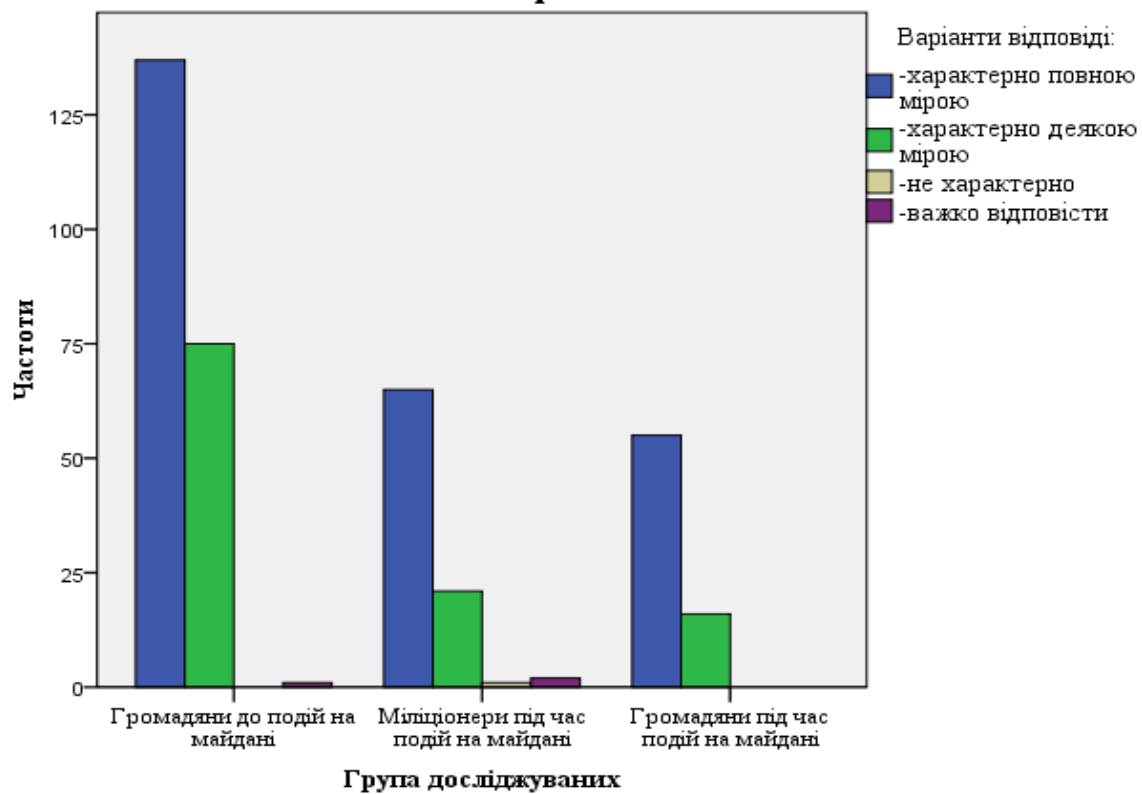
21. Стриманий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	137	75	0	1	213
	%	64,3%	35,2%	,0%	,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	55	16	0	0	71
	%	77,5%	22,5%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	50	20	0	0	70
	%	71,4%	28,6%	,0%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	65	21	1	2	89
	%	73,0%	23,6%	1,1%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	307	132	1	3	443
	%	69,3%	29,8%	,2%	,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	14,514 ^a	9	,105
Отношение правдоподобия	13,561	9	,139
Линейно-линейная связь	,759	1	,384
Кол-во валидных наблюдений	443		

21. Стриманий

ДОДАТОК М 2.21.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

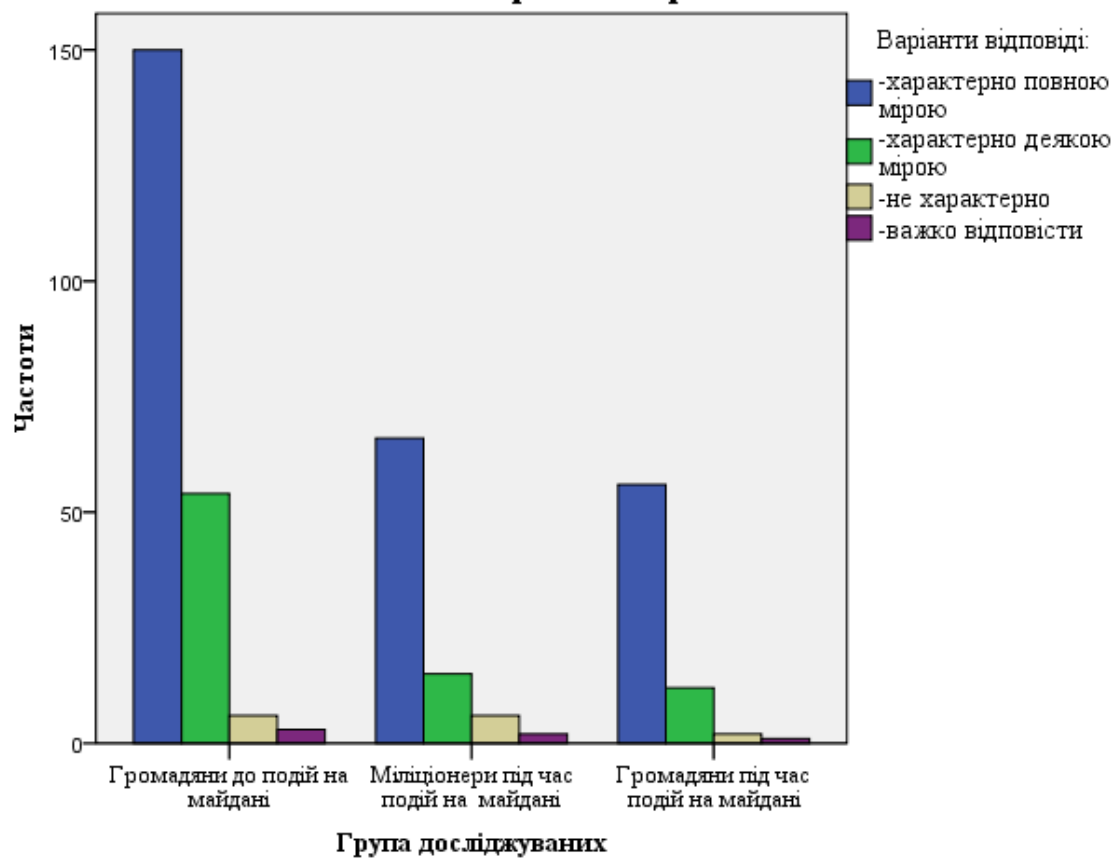
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

22. Не брати хабарів

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	150	54	6	3	213
	%	70,4%	25,4%	2,8%	1,4%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	56	12	2	1	71
	%	78,9%	16,9%	2,8%	1,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	64	4	0	2	70
	%	91,4%	5,7%	,0%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	66	15	6	2	89
	%	74,2%	16,9%	6,7%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	336	85	14	8	443
	%	75,8%	19,2%	3,2%	1,8%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	21,176 ^a	9	,012
Отношение правдоподобия	24,504	9	,004
Линейно-линейная связь	,393	1	,531
Кол-во валидных наблюдений	443		

22. Не брати хабарів

ДОДАТОК М 2.22.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

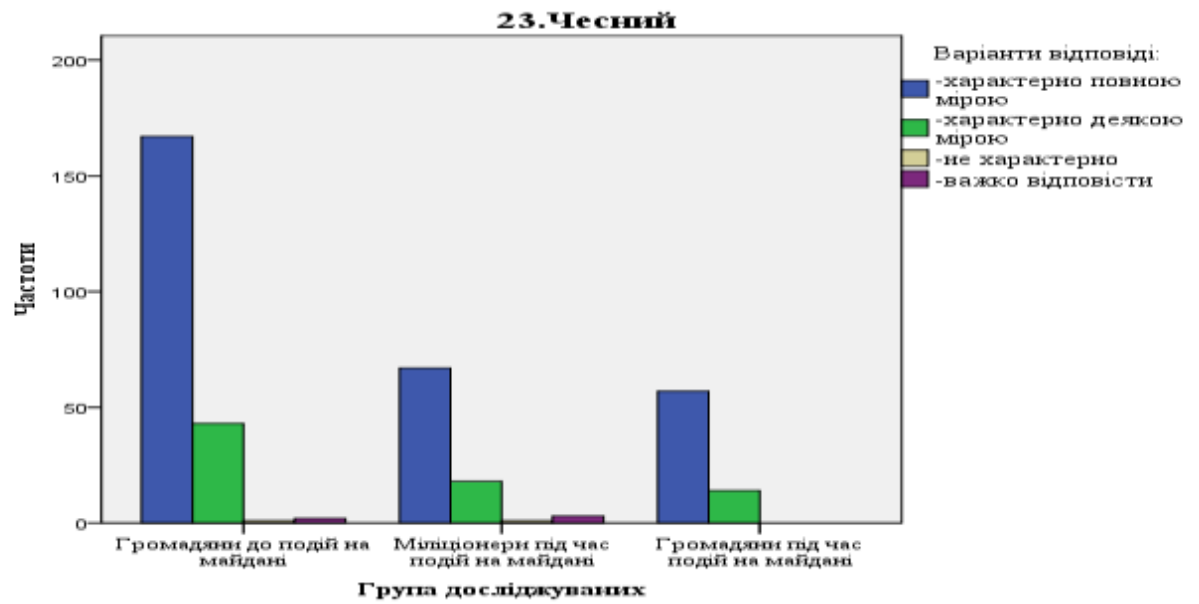
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

23. Чесний

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	167	43	1	2	213
	%	78,4%	20,2%	,5%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	57	14	0	0	71
	%	80,3%	19,7%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	62	6	0	2	70
	%	88,6%	8,6%	,0%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	67	18	1	3	89
	%	75,3%	20,2%	1,1%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	353	81	2	7	443
	%	79,7%	18,3%	,5%	1,6%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	10,987 ^a	9	,277
Отношение правдоподобия	12,842	9	,170
Линейно-линейная связь	,619	1	,431
Кол-во валидных наблюдений	443		

ДОДАТОК М 2.23.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

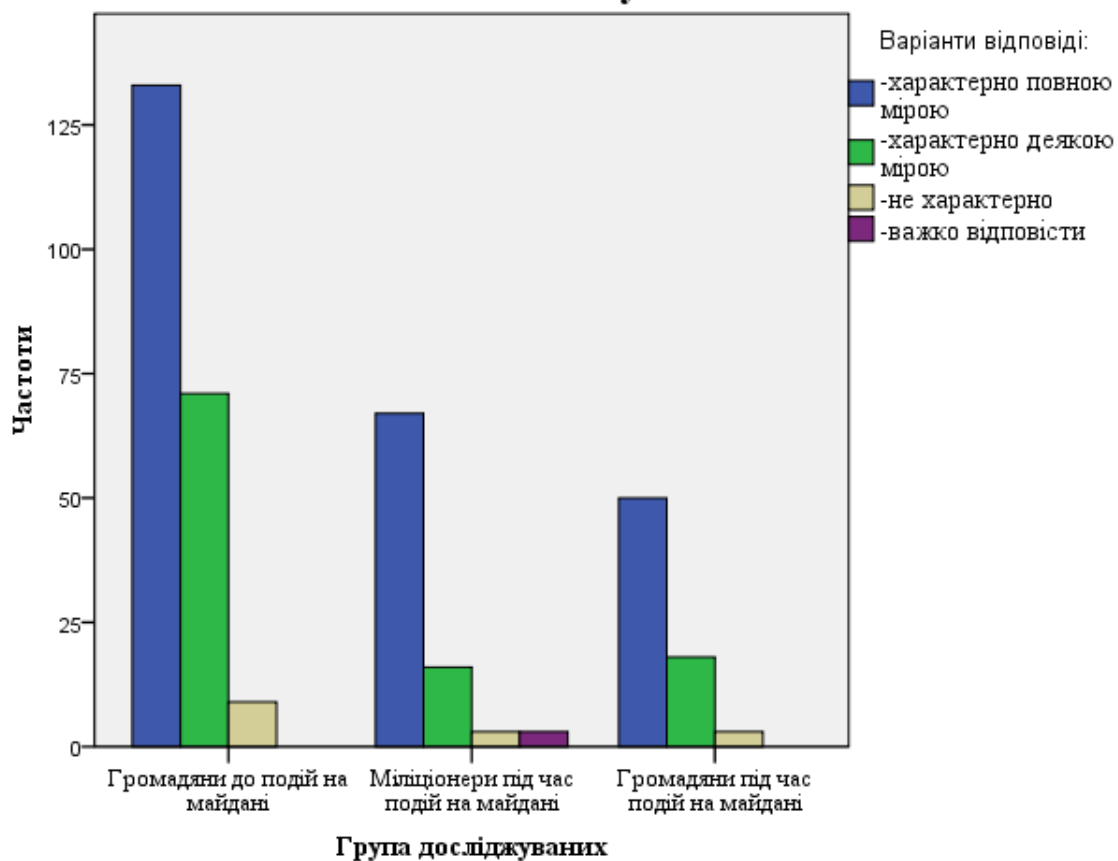
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

24. Вміти вислухати

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	133	71	9	0	213
	%	62,4%	33,3%	4,2%	,0%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	50	18	3	0	71
	%	70,4%	25,4%	4,2%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	50	14	6	0	70
	%	71,4%	20,0%	8,6%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	67	16	3	3	89
	%	75,3%	18,0%	3,4%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	300	119	21	3	443
	%	67,7%	26,9%	4,7%	,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	23,681 ^a	9	,005
Отношение правдоподобия	21,226	9	,012
Линейно-линейная связь	,878	1	,349
Кол-во валидных наблюдений	443		

24.Вміти вислухати

ДОДАТОК М 2.24.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

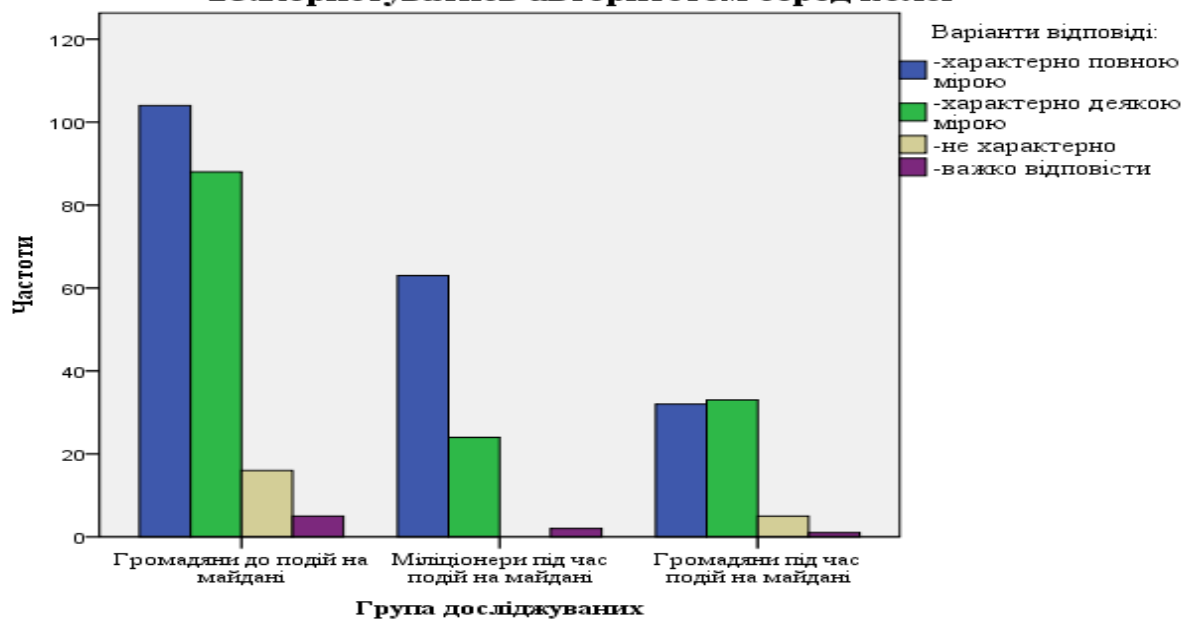
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

25. Користуватись авторитетом серед колег

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	104	88	16	5	213
	%	48,8%	41,3%	7,5%	2,3%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	32	33	0	1	71
	%	45,1%	46,5%	,0%	1,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	38	24	6	2	70
	%	54,3%	34,3%	8,6%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	63	24	0	2	89
	%	70,8%	27,0%	,0%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	237	169	22	10	443
	%	53,5%	38,1%	5,0%	2,3%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	50,935 ^a	12	,000
Отношение правдоподобия	50,171	12	,000
Линейно-линейная связь	8,318	1	,004
Кол-во валидных наблюдений	443		

25. Користуватись авторитетом серед колег

ДОДАТОК М 2.25.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

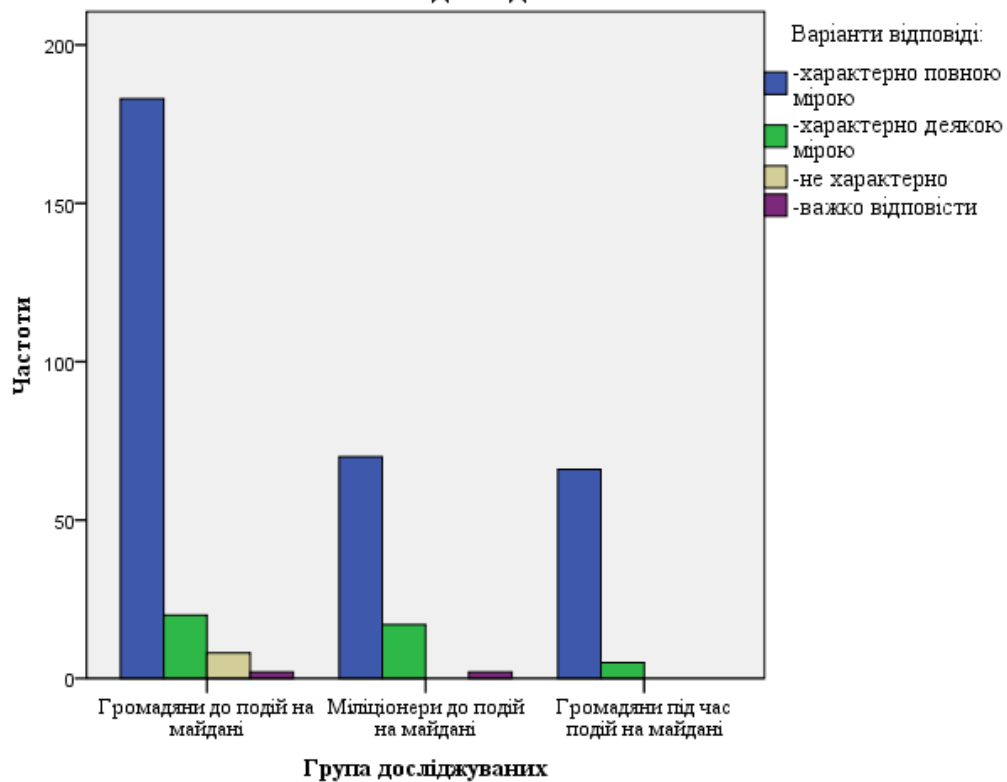
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

26.Відповідальний

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	183	20	8	2	213
	%	85,9%	9,4%	3,8%	,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	66	5	0	0	71
	%	93,0%	7,0%	,0%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	52	14	4	0	70
	%	74,3%	20,0%	5,7%	,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	70	17	0	2	89
	%	78,7%	19,1%	,0%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	371	56	12	4	443
	%	83,7%	12,6%	2,7%	,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	21,930 ^a	9	,009
Отношение правдоподобия	26,014	9	,002
Линейно-линейная связь	2,016	1	,156
Кол-во валидных наблюдений	443		

26.Відповідальний

ДОДАТОК М 2.26.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

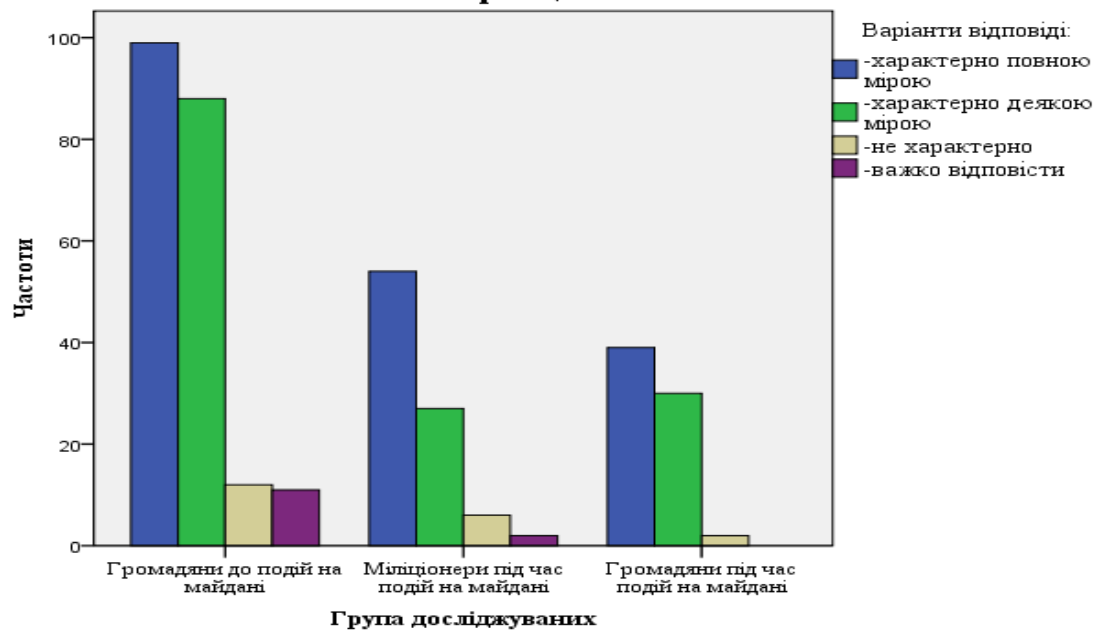
27.Принциповий

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	99	88	12	11	213
	%	46,5%	41,3%	5,6%	5,2%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	39	30	2	0	71
	%	54,9%	42,3%	2,8%	,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	36	24	8	2	70
	%	51,4%	34,3%	11,4%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	54	27	6	2	89
	%	60,7%	30,3%	6,7%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	228	169	28	15	443
	%	51,5%	38,1%	6,3%	3,4%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	17,716 ^a	12	,125
Отношение правдоподобия	20,894	12	,052
Линейно-линейная связь	4,574	1	,032
Кол-во валидных наблюдений	443		

27.Принциповий

ДОДАТОК М 2.27.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

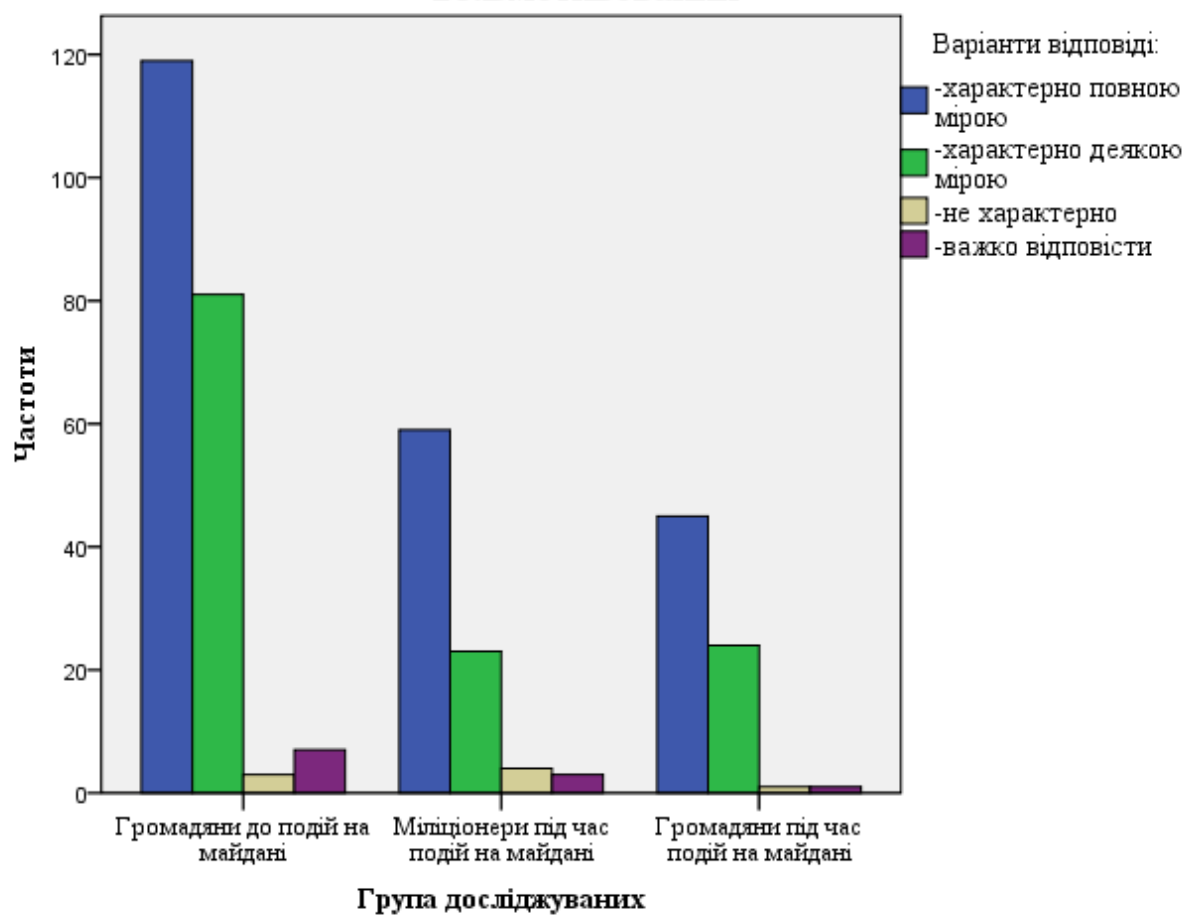
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

28. Вмотивований

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	119	81	3	7	213
	%	55,9%	38,0%	1,4%	3,3%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	45	24	1	3	89
	%	63,4%	33,8%	1,4%	3,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	34	30	6	1	71
	%	48,6%	42,9%	8,6%	1,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	59	23	4	3	89
	%	66,3%	25,8%	4,5%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	257	158	14	11	373
	%	58,0%	35,7%	3,2%	2,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	22,362 ^a	12	,034
Отношение правдоподобия	24,015	12	,020
Линейно-линейная связь	,763	1	,382
Кол-во валидных наблюдений	443		

28.Вмотивований

ДОДАТОК М 2.28.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

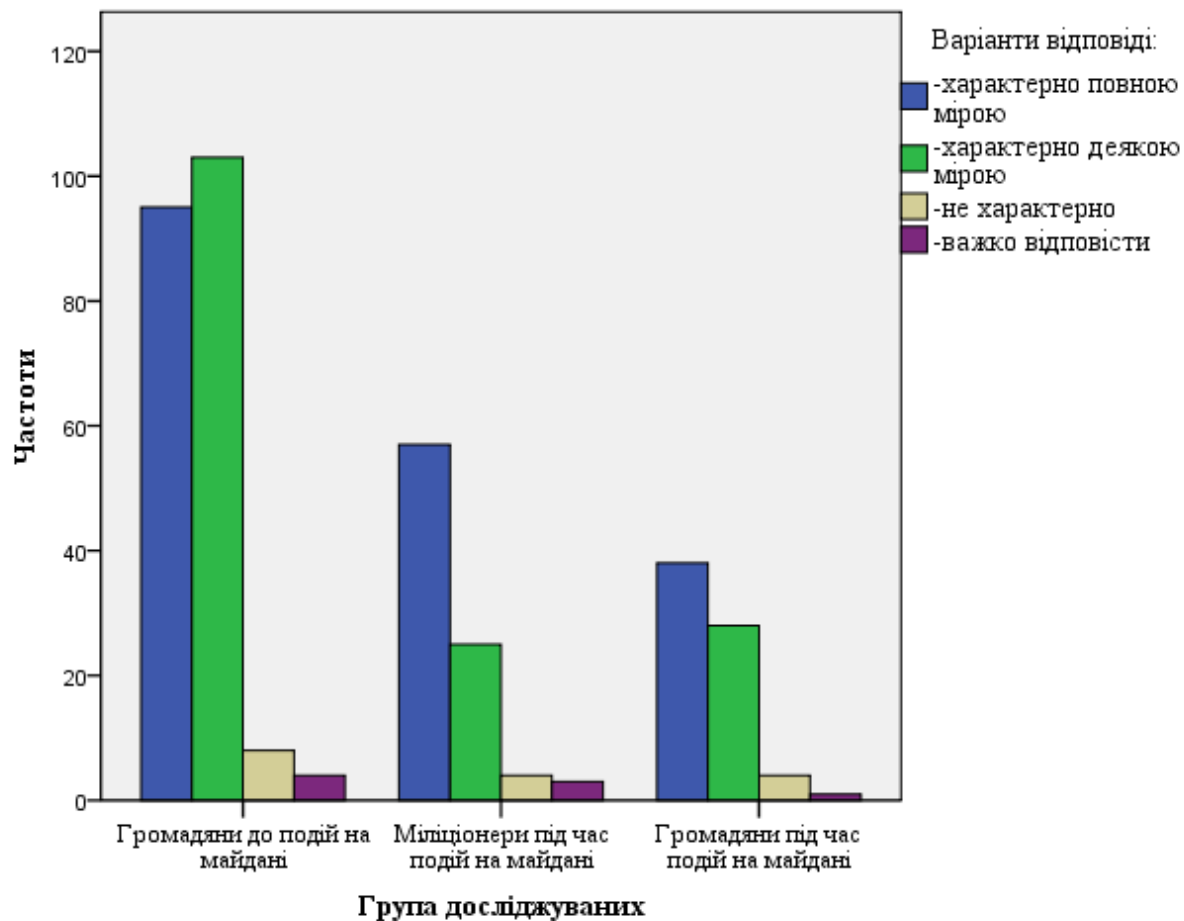
**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

29. Завзятий

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	95	103	8	4	213
	%	44,6%	48,4%	3,8%	1,9%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	38	28	4	3	71
	%	53,5%	39,4%	5,6%	3,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	26	0	1	70
	%	57,1%	37,1%	,0%	1,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	57	25	4	213	89
	%	64,0%	28,1%	4,5%	100,0%	100,0%
Загалом	Частота	230	182	16	8	443
	%	51,9%	41,1%	3,6%	2,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	22,072 ^a	12	,037
Отношение правдоподобия	25,448	12	,013
Линейно-линейная связь	4,890	1	,027
Кол-во валидных наблюдений	443		

29.Завзятий

ДОДАТОК М 2.29.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

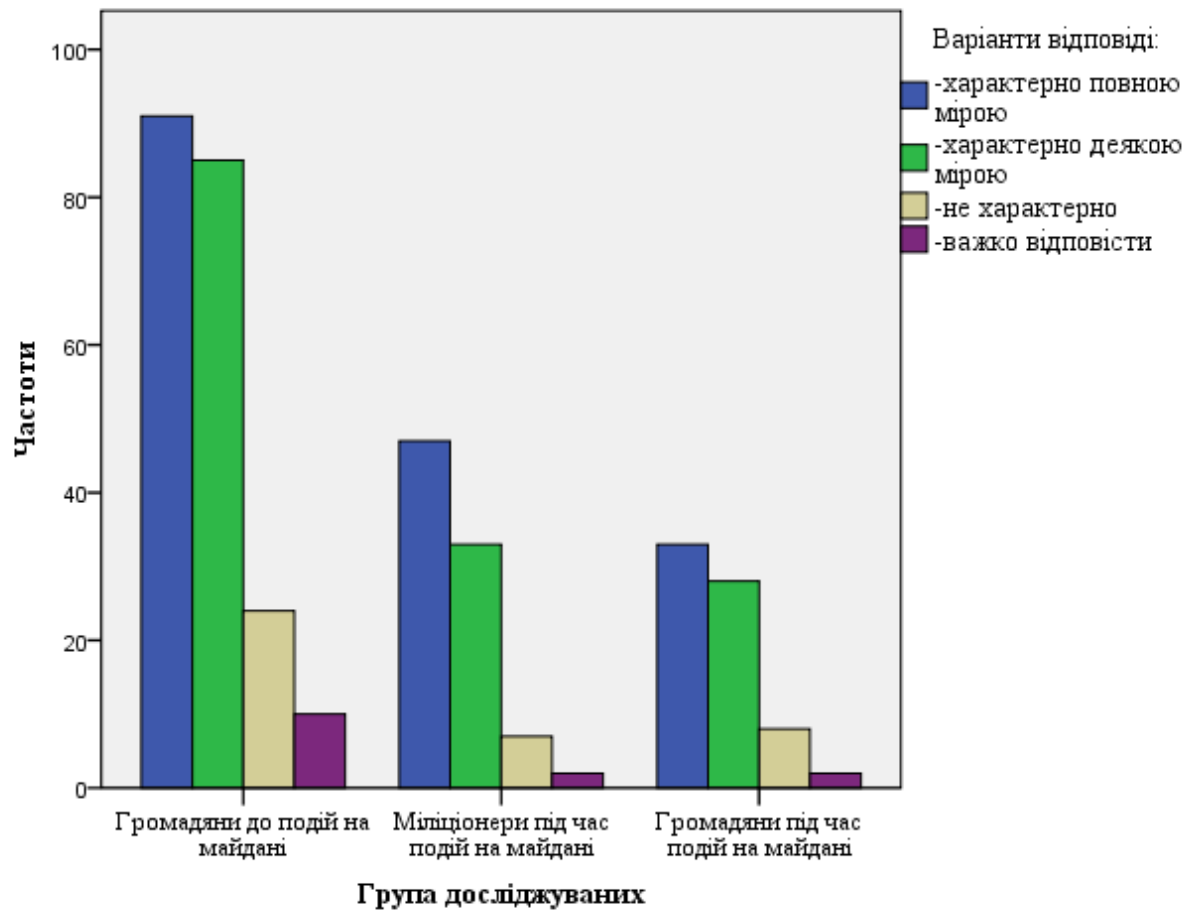
30. Духовний

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	91	85	24	10	213
	%	42,7%	39,9%	11,3%	4,7%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	33	28	8	2	71
	%	46,5%	39,4%	11,3%	2,2%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	34	28	4	2	70
	%	48,6%	40,0%	5,7%	2,8%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	47	33	7	2	89
	%	52,8%	37,1%	7,9%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	205	174	43	14	443
	%	46,3%	39,3%	9,7%	3,8%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	8,708 ^a	12	,728
Отношение правдоподобия	10,141	12	,604
Линейно-линейная связь	4,805	1	,028
Кол-во валидных наблюдений	443		

30. Духовний

ДОДАТОК М 2.30.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

**2. “Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви
йому довіряли?”**

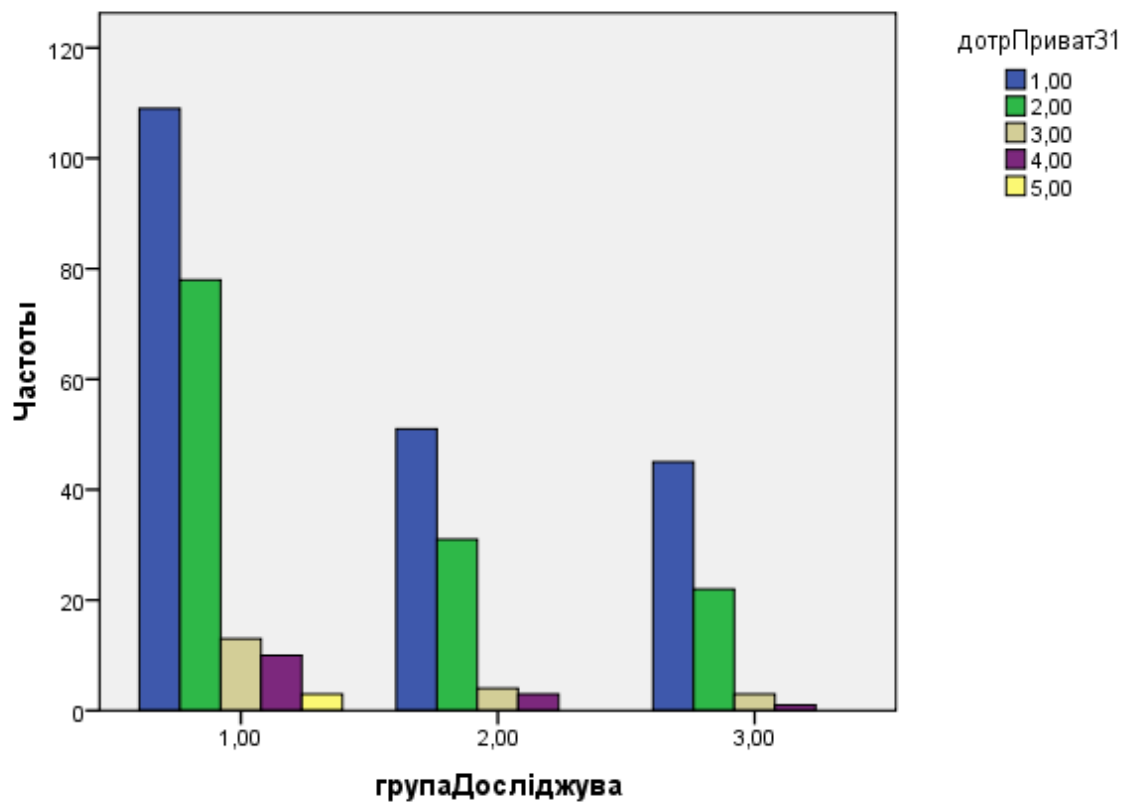
31.Дотримуватись принципу приватності

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Характерно повною мірою	Характерн о деякою мірою	Не характерно	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	109	78	13	10	213
	%	51,2%	36,6%	6,1%	4,7%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	45	22	3	3	71
	%	63,4%	31,0%	4,2%	3,4%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	44	20	4	1	70
	%	62,9%	28,6%	5,7%	1,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	51	31	4	3	89
	%	57,3%	34,8%	4,5%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	249	151	24	14	443
	%	56,2%	34,1%	5,4%	3,8%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	8,953 ^a	12	,707
Отношение правдоподобия	10,380	12	,583
Линейно-линейная связь	3,212	1	,073
Кол-во валидных наблюдений	443		

31. Дотримуватись принципу приватності

ДОДАТОК М 3.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

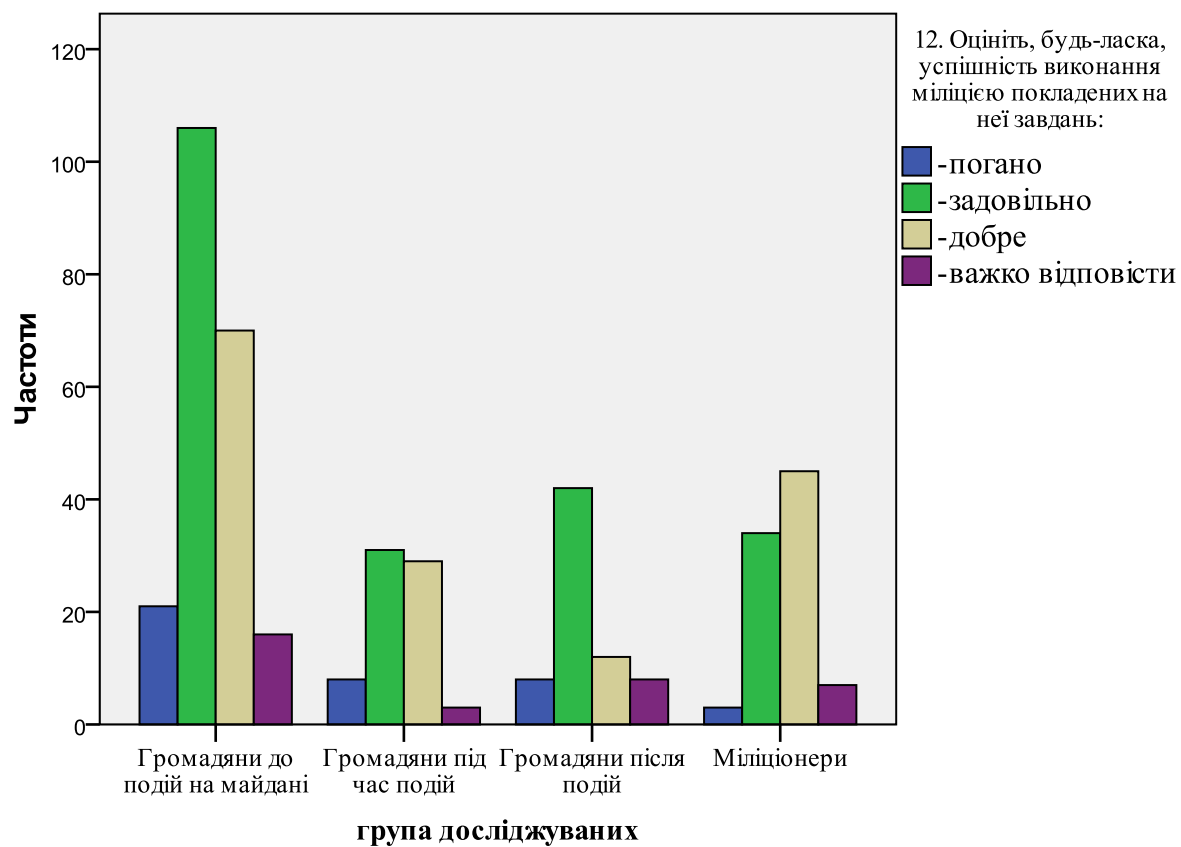
1. Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	21	106	70	16	213
	%	9,9%	49,8%	32,9%	7,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	8	31	29	3	71
	%	11,3%	43,7%	40,8%	4,2%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	8	42	12	8	70
	%	11,4%	60,0%	17,1%	11,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	3	34	45	7	89
	%	3,4%	38,2%	50,6%	7,9%	100,0%
Загалом	Частота	40	213	156	34	443
	%	9,0%	48,1%	35,2%	7,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	11,907 ^a	6	,064
Отношение правдоподобия	12,657	6	,049
Линейно-линейная связь	,554	1	,457
Кол-во валидных наблюдений	443		

1. Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих

ДОДАТОК М 3.1.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

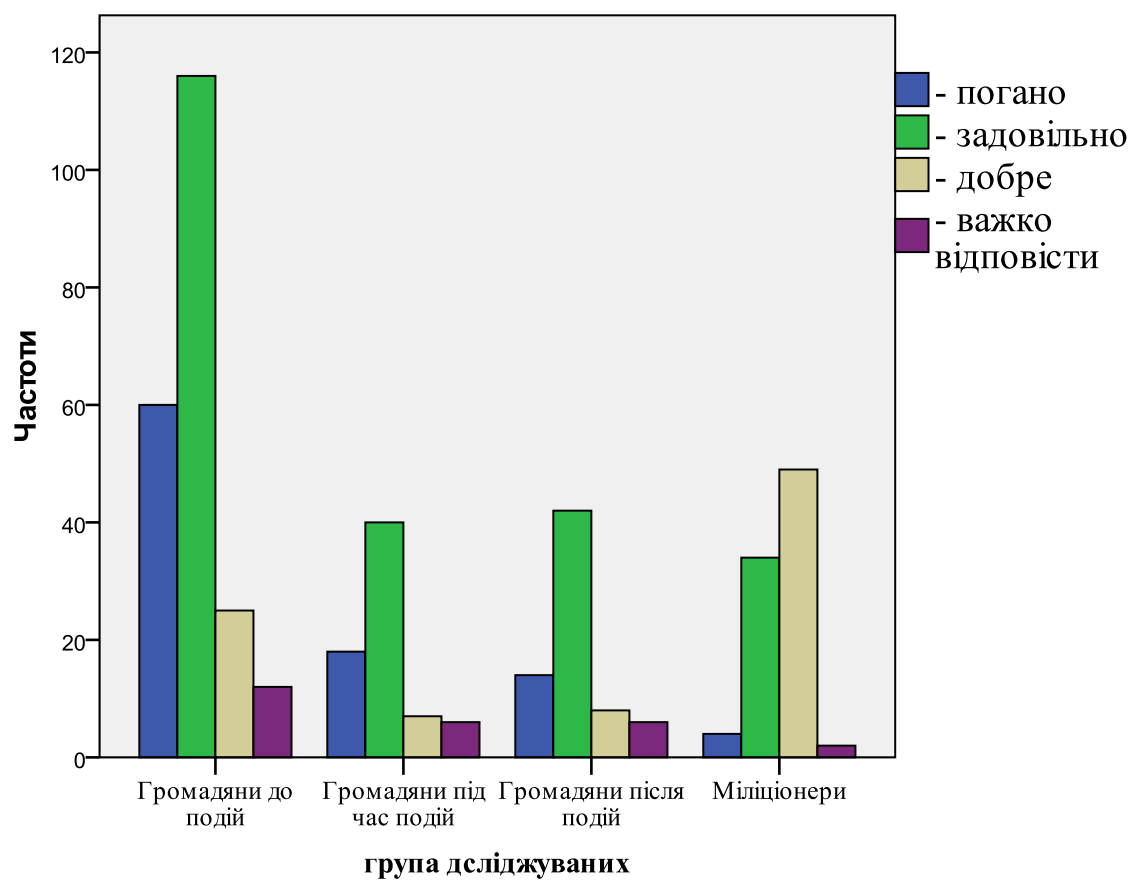
2. Охорона громадського порядку

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	60	116	25	12	213
	%	28,2%	54,5%	11,7%	5,6%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	18	40	7	6	71
	%	25,4%	56,3%	9,9%	8,5%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	14	42	8	6	70
	%	20,0%	60,0%	11,4%	8,6%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	4	34	49	2	89
	%	4,5%	38,2%	55,1%	2,2%	100,0%
Загалом	Частота	96	232	89	26	443
	%	21,7%	52,4%	20,1%	5,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	83,039 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	78,705	6	,000
Линейно-линейная связь	4,881	1	,027
Кол-во валидных наблюдений	443		

2. Охорона громадського порядку.

ДОДАТОК М 3.2.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

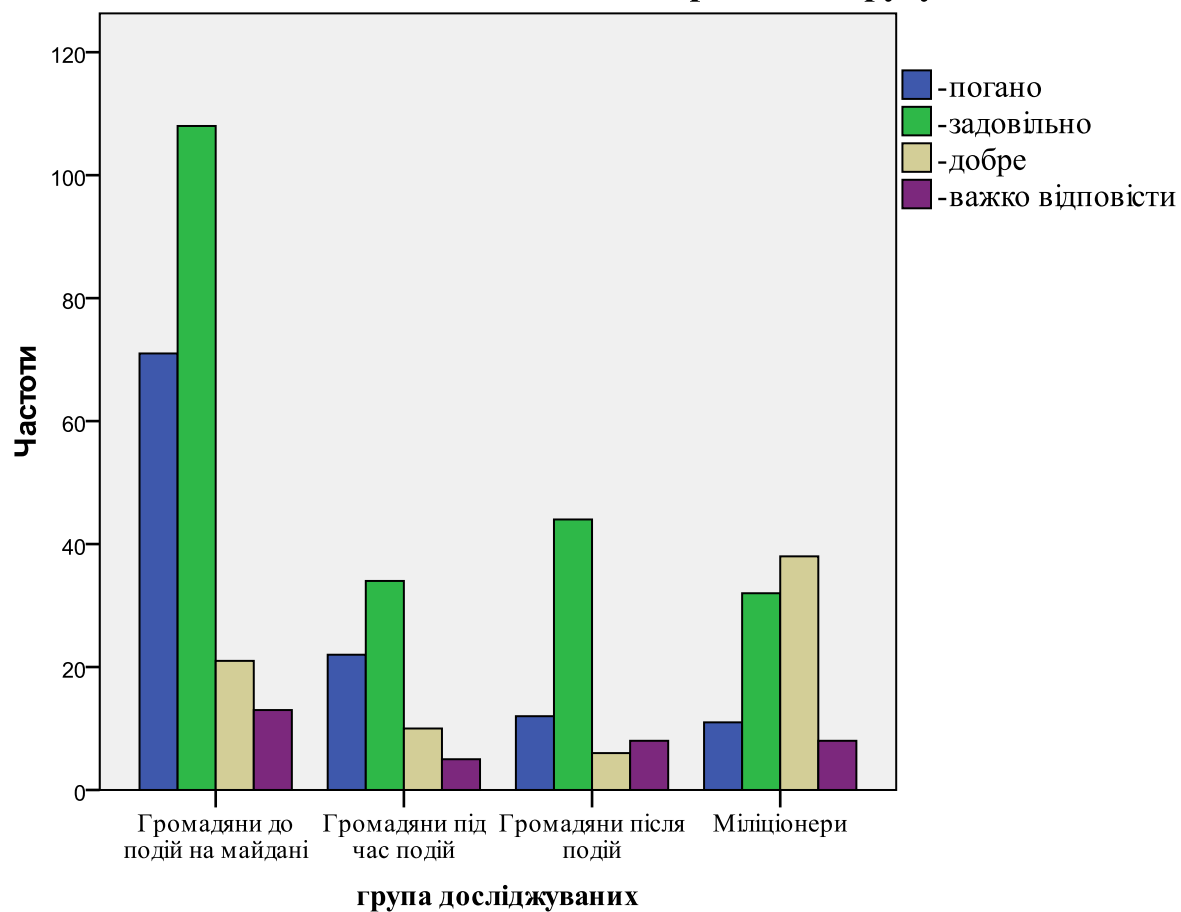
3.Забезпечення безпеки дорожнього руху

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	71	108	21	13	213
	%	33,3%	50,7%	9,9%	6,1%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	22	34	10	5	71
	%	31,0%	47,9%	14,1%	7,0%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	12	44	6	8	70
	%	17,1%	62,9%	8,6%	11,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	11	32	38	8	89
	%	12,4%	36,0%	42,7%	9,0%	100,0%
Загалом	Частота	116	218	75	34	443
	%	26,2%	49,2%	16,9%	7,7%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	51,427 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	47,629	6	,000
Линейно-линейная связь	4,748	1	,029
Кол-во валидных наблюдений	443		

3.Забезпечення безпеки дорожнього руху

ДОДАТОК М 3.3.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

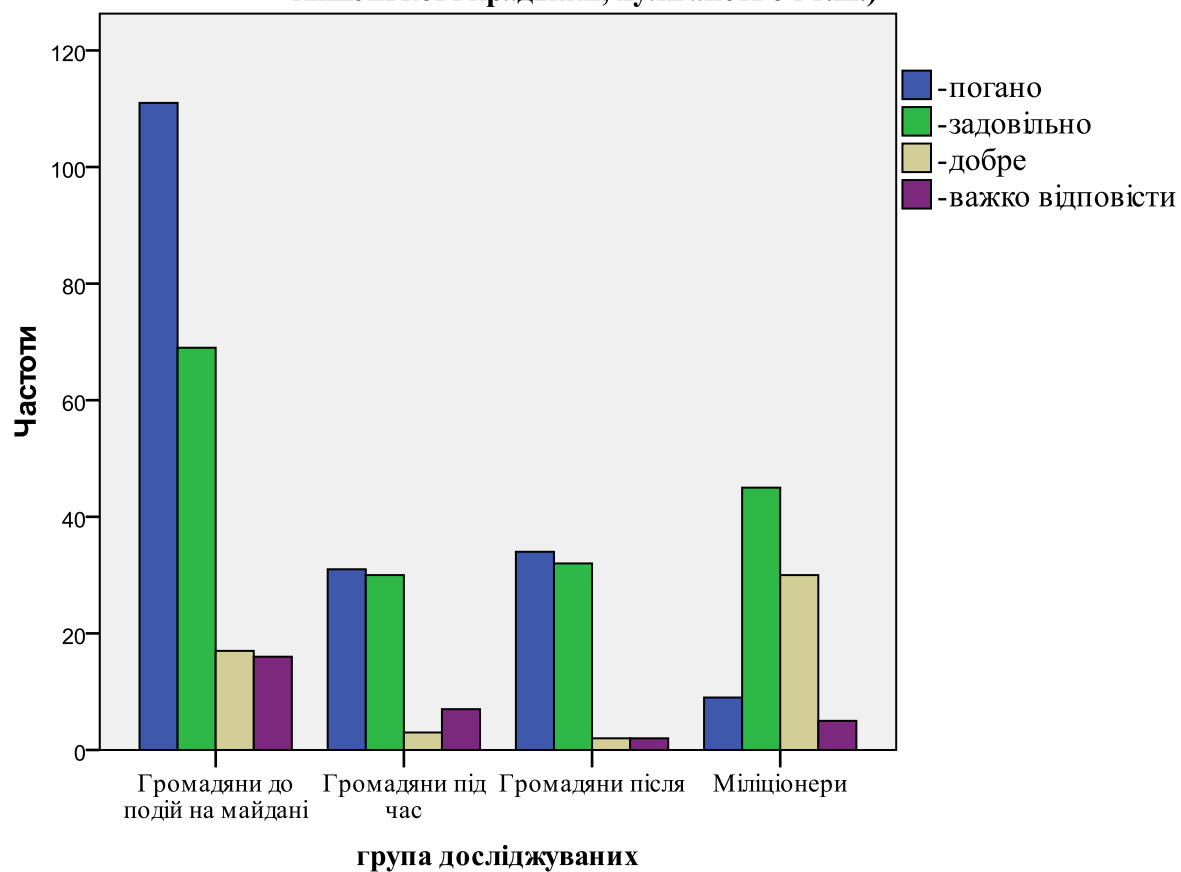
*4. Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої,
кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)*

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	111	69	17	16	213
	%	52,1%	32,4%	8,0%	7,5%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	31	30	3	7	71
	%	43,7%	42,3%	4,2%	9,9%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	34	32	2	2	70
	%	48,6%	45,7%	2,9%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	9	45	30	5	89
	%	10,1%	50,6%	33,7%	5,6%	100,0%
Загалом	Частота	185	176	52	30	443
	%	41,8%	39,7%	11,7%	6,8%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	70,692 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	72,983	6	,000
Линейно-линейная связь	5,012	1	,025
Кол-во валидных наблюдений	443		

4. Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)

ДОДАТОК М 3.4.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

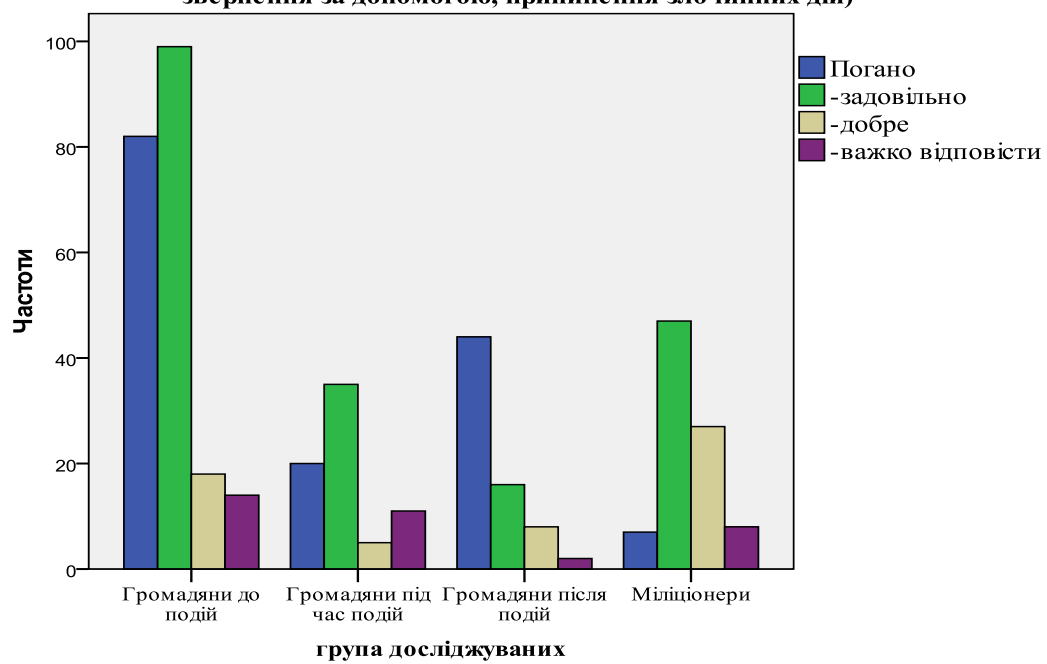
*5. Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або
звернення за допомогою, припинення злочинних дій)*

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	82	99	18	14	213
	%	38,5%	46,5%	8,5%	6,6%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	20	35	5	11	71
	%	28,2%	49,3%	7,0%	15,5%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	44	16	8	2	70
	%	62,9%	22,9%	11,4%	2,9%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	7	47	27	8	89
	%	7,9%	52,8%	30,3%	9,0%	100,0%
Загалом	Частота	153	197	58	35	443
	%	34,5%	44,5%	13,1%	7,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	50,590 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	51,205	6	,000
Линейно-линейная связь	11,598	1	,001
Кол-во валидных наблюдений	443		

5. Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення за допомогою, припинення злочинних дій)

ДОДАТОК М 3.5.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

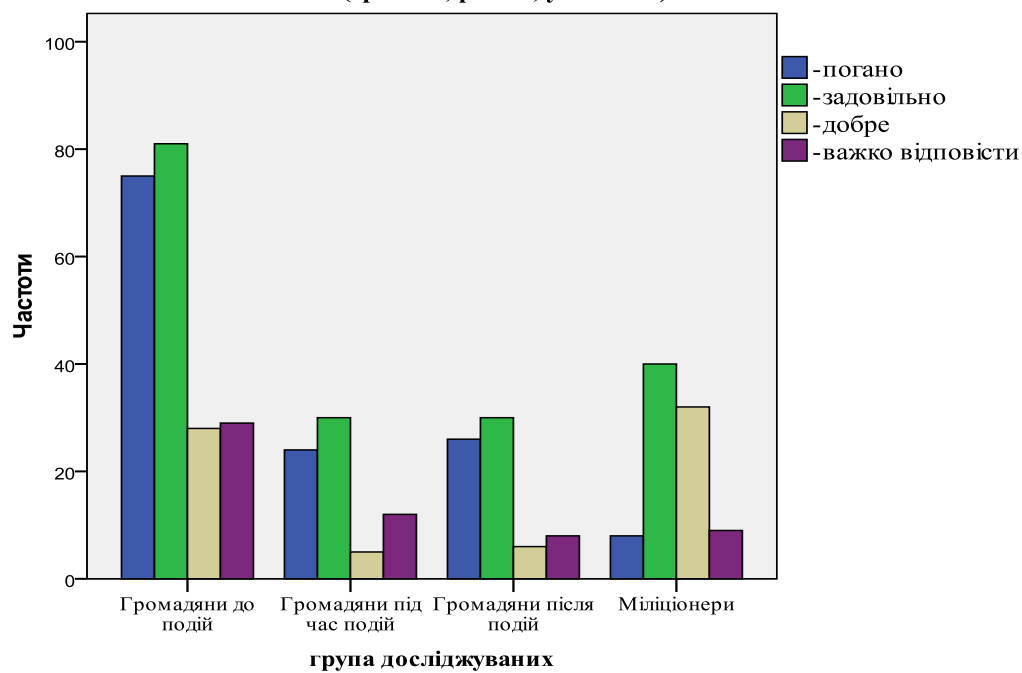
*б. Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи
(грабежі, розбій, убивство)*

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	75	81	28	29	213
	%	35,2%	38,0%	13,1%	13,6%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	24	30	5	12	71
	%	33,8%	42,3%	7,0%	16,9%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	26	30	6	8	70
	%	37,1%	42,9%	8,6%	11,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	8	40	32	9	89
	%	9,0%	44,9%	36,0%	10,1%	100,0%
Загалом	Частота	133	181	71	58	443
	%	30,0%	40,9%	16,0%	13,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	42,198 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	43,752	6	,000
Линейно-линейная связь	1,152	1	,283
Кол-во валидных наблюдений	443		

**6.Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи
(грабежі, розбій, убивство)**

ДОДАТОК М 3.6.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

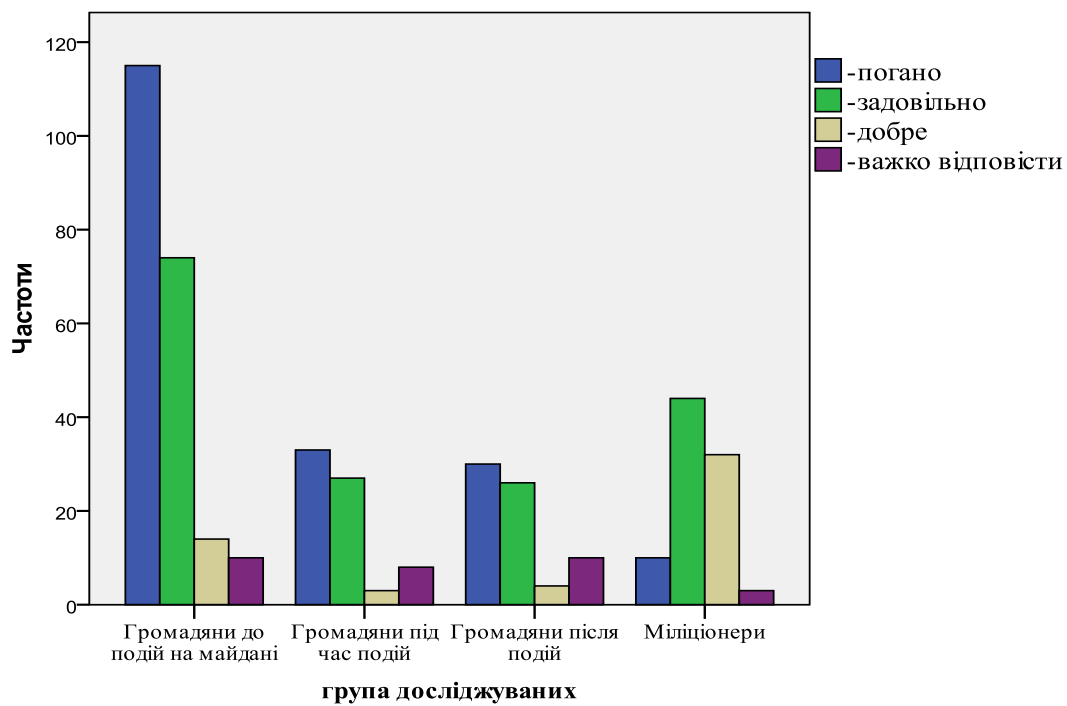
7. Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у
цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками,
наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	115	74	14	10	213
	%	54,0%	34,7%	6,6%	4,7%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	33	27	3	8	71
	%	46,5%	38,0%	4,2%	11,3%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	30	26	4	10	70
	%	42,9%	37,1%	5,7%	14,3%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	10	44	32	3	89
	%	11,2%	49,4%	36,0%	3,4%	100,0%
Загалом	Частота	188	171	53	31	443
	%	42,4%	38,6%	12,0%	7,0%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	82,642 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	81,356	6	,000
Линейно-линейная связь	9,985	1	,002
Кол-во валидных наблюдений	443		

7.Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)

ДОДАТОК М 3.7.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
 відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
 покладених на неї завдань:**

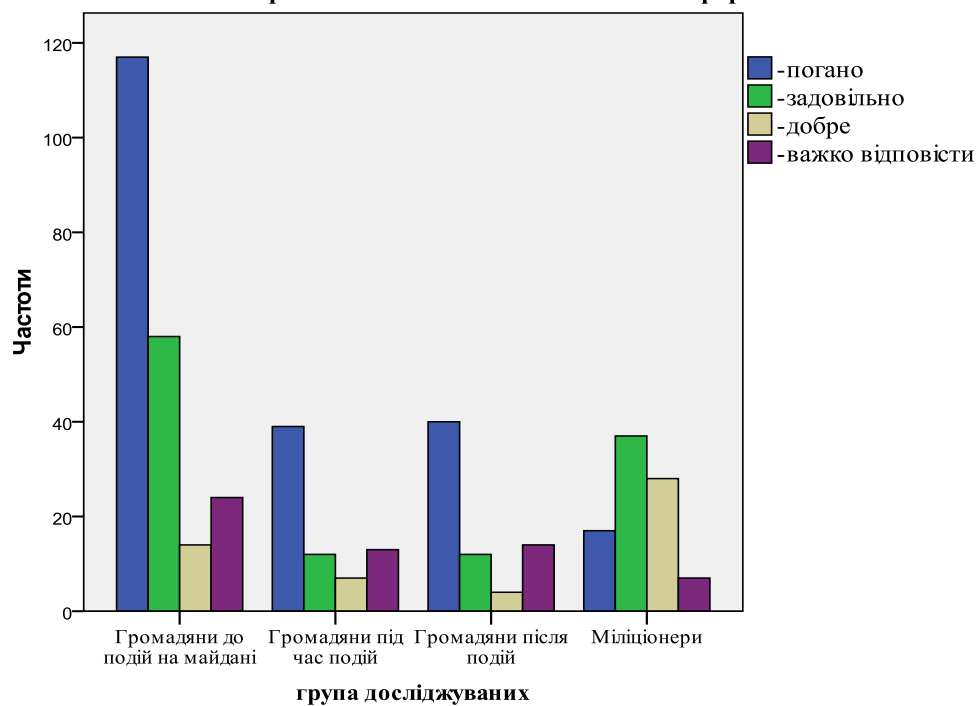
8. Боротьба із злочинами в економічній сфері

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	117	58	14	24	213
	%	54,9%	27,2%	6,6%	11,3%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	39	12	7	13	71
	%	54,9%	16,9%	9,9%	18,3%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	40	12	4	14	70
	%	57,1%	17,1%	5,7%	20,0%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	17	37	28	7	89
	%	19,1%	41,6%	31,5%	7,9%	100,0%
Загалом	Частота	213	119	53	58	443
	%	48,1%	26,9%	12,0%	13,1%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	61,587 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	60,389	6	,000
Линейно-линейная связь	5,108	1	,024
Кол-во валидных наблюдений	443		

8.Боротьба із злочинами в економічній сфері

ДОДАТОК М 3.8.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

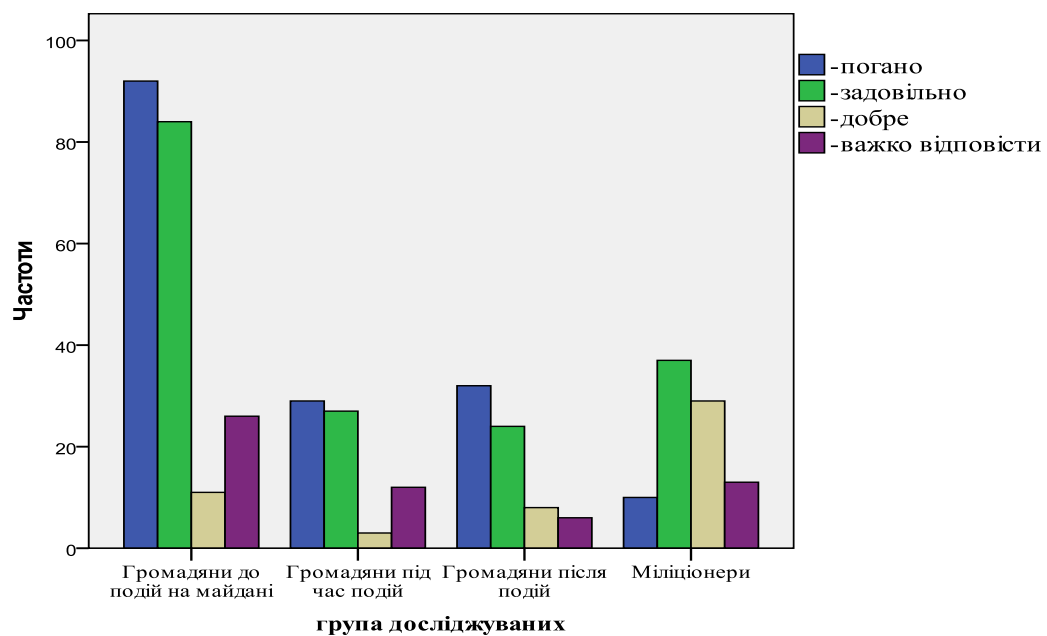
9. Боротьба з організованою злочинністю

Група Досліджува	Таблиця спряженості					
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	92	84	11	26	213
	%	43,2%	39,4%	5,2%	12,2%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	29	27	3	12	71
	%	40,8%	38,0%	4,2%	16,9%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	32	24	8	6	70
	%	45,7%	34,3%	11,4%	8,6%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	10	37	29	13	89
	%	11,2%	41,6%	32,6%	14,6%	100,0%
Загалом	Частота	163	172	51	57	443
	%	36,8%	38,8%	11,5%	12,9%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст. св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	65,132 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	61,644	6	,000
Линейно-линейная связь	4,480	1	,034
Кол-во валидных наблюдений	443		

9.Боротьба з організованою злочинністю

ДОДАТОК М 3.9.

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети

**12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією
покладених на неї завдань:**

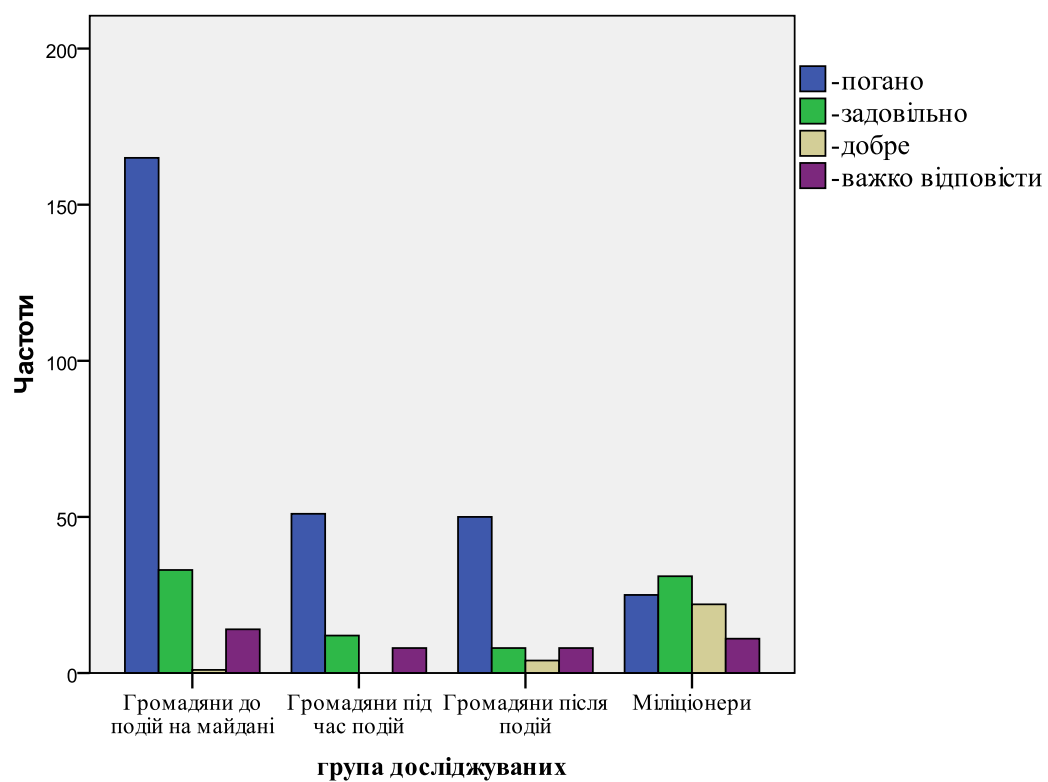
10. Боротьба з корупцією і хабарництвом

Група Досліджува		Таблиця спряженості				
		Погано	Задовільно	Добре	Важко відповісти	Підсумок
Громадяни до подій на майдані	Частота	165	33	1	14	213
	%	77,5%	15,5%	,5%	6,6%	100,0%
Громадяни під час подій на майдані	Частота	51	12	0	8	71
	%	71,8%	16,9%	,0%	11,3%	100,0%
Громадяни після подій	Частота	50	8	4	8	70
	%	71,4%	11,4%	5,7%	11,4%	100,0%
Міліціонери під час подій	Частота	25	31	22	11	89
	%	28,1%	34,8%	24,7%	12,4%	100,0%
Загалом	Частота	291	84	27	41	443
	%	65,7%	19,0%	6,1%	9,3%	100,0%

Критерии хи-квадрат

	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	104,659 ^a	6	,000
Отношение правдоподобия	98,554	6	,000
Линейно-линейная связь	9,010	1	,003
Кол-во валидных наблюдений	443		

10.Боротьба з корупцією і хабарництвом

ДОДАТОК Н
Результати порівняльного аналізу емпіричних даних за t-критерієм Ст'юдента

Таблиця Н.1

Результати порівняння відповідей громадян на питання анкети
 (t – емпіричне значення критерію Ст'юдента, p – рівень статистичної значущості)

Методики	Шкали	t	p	Групова статистика (середні значення)	
				Громадяни до подій	Громадяни під час подій
				Хс.1	Хс.2
Методика «Довіра» Семків І.І.	Міжособова довіра	1,25	0,01	16,77	16,11
	Міжнаціональна довіра	-1,00	0,87	19,30	19,91
	Довіра до інституцій	-1,06	0,58	17,22	17,78
	Довіра до наставників	1,11	0,25	5,54	5,26
Методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» адаптація Семків І.І.	Конформізм	0,55	0,74	12,46	12,19
	Традиція	1,19	0,26	15,08	14,36
	Доброзичливість	1,24	0,65	8,57	8,07
	Універсалізм	1,17	0,34	15,98	15,22
	Самостійність	0,41	0,88	12,47	12,25
	Стимуляція	0,73	0,74	6,35	6,11
	Гедонізм	-0,67	0,26	5,89	6,14
	Досягнення	0,28	0,87	14,60	14,40
	Влада	-0,96	0,64	6,46	6,78
	Безпека	15,7	0,00	1,74	,00

Шкала оцінки якості життя (Н.Е. Водопьянова)	Робота	-1,42	0,47	26,69	27,98
	Особисті досягнення і прагнення	-1,94	0,08	27,83	29,67
	Здоров'я	-0,35	0,95	27,38	27,72
	Спілкування з друзями (близькими)	-0,16	0,79	28,51	28,69
	Підтримка	-1,76	0,09	27,09	28,78
	Оптимізм	0,98	0,54	25,53	24,76
	Напруженість	-0,32	0,70	26,19	26,49
	Самоконтроль	-1,37	0,16	26,87	28,07
	Негативні емоції	-1,01	0,24	23,96	24,80
Опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» Руфф	«Позитивні відносини з тими, що оточують»	-1,47	0,91	53,86	55,38
	«Автономія»	-1,39	0,32	50,18	51,45
	«Управління середовищем»	-2,25	0,01	51,02	53,26
	«Особистісне зростання»	-3,29	0,26	54,07	57,47
	«Цілі у житті»	-0,35	0,58	49,55	49,90
	«Самоприйняття»	-0,35	0,58	49,55	49,90
Методика Дж.Б. Роттера «Шкала міжособистісної довіри»	Міжособистісна довіра	1,04	0,22	66,22	64,91
2. «Якими якостями повинен володіти мільціонер для того, щоб Ви йому довіряли?»	1. Законслухняний	-0,40	0,49	1,17	1,19
	2. Доброзичливий	0,00	0,76	1,29	1,29
	3. Комунікабельний	0,71	0,57	1,45	1,39
	4. Справедливий	0,33	0,50	1,13	1,11
	5. Ввічливий	0,32	0,51	1,31	1,29
	6. Надійний	1,00	0,07	1,29	1,22
	7. Професіонал	-0,52	0,33	1,14	1,16

2. "Якими якостями повинен володіти мільціонер для того, щоб Ви йому довіряли?"	8. Вміє висловити свою думку	0,70	0,62	1,49	1,43
	9. Розумний	0,67	0,44	1,41	1,35
	10. Щирий	-0,17	0,43	1,47	1,49
	11. Охайний	0,49	0,33	1,49	1,45
	12. Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	-0,47	0,16	1,32	1,36
	13. Гуманний, людяний	1,20	0,62	1,35	1,26
	14. Мав почуття гумору	-1,90	0,79	1,88	2,07
	15. Фізично підготовлений	0,27	0,42	1,51	1,49
	16. Культурний	0,54	0,35	1,51	1,46
	17. Лояльний	0,77	0,27	1,60	1,53
	18. Тверезий, без шкідливих звичок	-0,24	0,73	1,32	1,35
	19. Виконавчий	0,99	0,12	1,36	1,26
	20. Врівноважений	1,23	0,00	1,23	1,16
	21. Стриманий	2,09	0,00	1,36	1,22
	22. Не брати хабарів	1,02	0,14	1,35	1,26
	23. Чесний	0,64	0,16	1,23	1,19
	24. Вміти вислухати	1,02	0,18	1,41	1,33
	25. Користуватись авторитетом серед колег	-0,14	0,48	1,63	1,64
	26. Відповідальний	1,90	0,00	1,19	1,07
	27. Принциповий	2,30	0,02	1,73	1,47
	28. Вмотивований	1,49	0,07	1,56	1,40
	29. Завзятий	1,20	0,85	1,67	1,54
	30. Духовний	0,97	0,52	1,82	1,70

	31. Дотримуватись принципу приватності	2,17	0,03	1,68	1,43
12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією покладених на неї завдань:	Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих	0,00	0,88	2,38	2,38
	Охорона громадського порядку	-0,59	0,95	1,94	2,01
	Забезпечення безпеки дорожнього руху	-0,74	0,89	1,88	1,97
	Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)	-0,75	0,60	1,70	1,80
	Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення за допомогою, припинення злочинних дій)	-2,22	0,33	1,83	2,09
	Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (грабежі, розбій, убивство)	-0,13	0,97	2,05	2,07
	Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)	-1,57	0,25	1,61	1,80
	Боротьба із злочинами в економічній сфері	-1,20	0,01	1,74	1,91
	Боротьба з організованою злочинністю	-0,78	0,59	1,86	1,97
	Боротьба з корупцією і хабарництвом	-1,25	0,03	1,36	1,50
	«Методика вивчення довіри до себе» Н. Б. Астаніна /рівень самодовіри Довіра до міліції		-11,26	0,02	52,27
		-0,79	0,53	3,45	3,57
13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"		0,06	0,29	3,46	3,45

ДОДАТОК Н
Результати порівняльного аналізу емпіричних даних за t-критерієм Ст'юдента

Таблиця Н.2.

Результати порівняння відповідей громадян на питання анкети
 (t – емпіричне значення критерію Ст'юдента, p – рівень статистичної значущості)

Методики	Шкали	t	p	Групова статистика (середні значення)	
				Громадяни до подій	Громадяни після подій
				Хс.1	Хс.3
Методика «Довіра» Семків І.І.	Міжособова довіра	1,543	,014	16,77	15,94
	Міжнаціональна довіра	-,429	,949	19,30	19,57
	Довіра до інституцій	-3,322	,023	17,22	18,91
	Довіра до наставників	2,632	,015	5,54	4,88
Методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» адаптація Семків І.І.	Конформізм	1,100	,879	12,46	11,91
	Традиція	,406	,141	15,08	14,84
	Доброзичливість	1,594	,300	8,57	7,95
	Універсалізм	2,186	,858	15,98	14,60
	Самостійність	,597	,189	12,47	12,17
	Стимуляція	,564	,477	6,35	6,17
	Гедонізм	-,349	,006	5,89	6,01
	Досягнення	-,973	,385	14,60	15,25
	Влада	,444	,112	6,46	6,32
	Безпека	2,612	,368	11,01	9,67

Шкала оцінки якості життя (Н.Е. Водопьянова)	Робота	1,059	,068	26,69	25,75
	Особисті досягнення і прагнення	1,248	,116	27,83	26,64
	Здоров'я	1,525	,133	27,38	25,95
	Спілкування з друзями (близькими)	-,749	,896	28,51	29,30
	Підтримка	1,322	,002	27,09	25,87
	Оптимізм	1,235	,013	25,53	24,62
	Напруженість	,775	,049	26,19	25,50
	Самоконтроль	2,125	,141	26,87	25,05
	Негативні емоції	1,179	,052	23,96	23,00
Опитувальник «Шкала психологічного благополуччя» Руфф	«Позитивні відносини з тими, що оточують»	2,706	,879	53,86	51,08
	«Автономія»	-2,488	,020	50,18	52,37
	«Управління середовищем»	-1,823	,970	51,02	52,94
	«Особистісне зростання»	1,411	,142	54,07	52,65
	«Цілі у житті»	4,013	,074	49,55	50,54
«Самоприйняття»	-1,575	,803	49,55	51,05	
Методика Дж.Б. Роттера «Шкала міжособистісної довіри»	Міжособистісна довіра	1,070	,741	66,22	64,94
2. «Якими якостями повинен володіти міліціонер для того, щоб Ви йому довіряли?»	1. Законслухняний	1,613	,001	1,17	1,08
	2. Доброзичливий	,160	,746	1,29	1,28
	3. Комунікабельний	-,082	,828	1,45	1,45
	4. Справедливий	1,973	,000	1,13	1,02
	5. Ввічливий	2,146	,000	1,31	1,17
	6. Надійний	2,848	,000	1,29	1,11
	7. Професіонал	-1,098	,061	1,14	1,20

2. “Якими якостями повинен володіти мільціонер для того, щоб Ви йому довіряли?”	8. Вміє висловити свою думку	,448	,758	1,49	1,45
	9. Розумний	,758	,405	1,41	1,34
	10. Щирий	-,085	,443	1,47	1,48
	11. Охайний	,422	,104	1,49	1,45
	12. Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	1,817	,000	1,32	1,20
	13. Гуманний, людяний	1,710	,014	1,35	1,22
	14. Мав почуття гумору	1,142	,186	1,88	1,77
	15. Фізично підготовлений	3,146	,000	1,51	1,25
	16. Культурний	2,189	,003	1,51	1,31
	17. Лояльний	,056	,100	1,60	1,60
	18. Тверезий, без шкідливих звичок	,470	,206	1,32	1,28
	19. Виконавчий	1,480	,003	1,36	1,22
	20. Врівноважений	1,185	,012	1,23	1,17
	21. Стриманий	1,173	,021	1,36	1,28
	22. Не брати хабарів	2,557	,000	1,35	1,14
	23. Чесний	,957	,159	1,23	1,17
	24. Вміти вислухати	,570	,813	1,41	1,37
	25. Користуватись авторитетом серед колег	,333	,537	1,63	1,60
	26. Відповідальний	-1,547	,021	1,19	1,31
	27. Принциповий	,670	,899	1,73	1,65
	28. Вмотивований	-,347	,453	1,56	1,60
	29. Завзятий	1,220	,738	1,67	1,54
	30. Духовний	1,109	,639	1,82	1,68

	31. Дотримуватись принципу приватності	1,696	,201	1,68	1,48
12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією покладених на неї завдань:	Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих	,881	,814	2,38	2,28
	Охорона громадського порядку	-1,253	,972	1,94	2,08
	Забезпечення безпеки дорожнього руху	-2,256	,799	1,88	2,14
	Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян (побої, кишенькові крадіжки, хуліганство і т.ін.)	,922	,021	1,70	1,60
	Захист Вас і Вашого майна (швидке і своєчасне реагування на виклики або звернення за допомогою, припинення злочинних дій)	2,509	,551	1,83	1,54
	Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи (грабежі, розбій, убивство)	,788	,375	2,05	1,94
	Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику (важкими підлітками, алкоголіками, наркоманами, особами, які раніше скоїли злочини)	-2,463	,105	1,61	1,91
	Боротьба із злочинами в економічній сфері	-,992	,016	1,74	1,88
	Боротьба з організованою злочинністю	,264	,894	1,86	1,82
	Боротьба з корупцією і хабарництвом	-1,770	,002	1,36	1,57
«Методика вивчення довіри до себе» Н. Б. Астаніна /рівень самодовіри Довіра до міліції		-	,003	52,27	65,00
		10,541			
13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"		-1,524	,060	3,45	3,68
		-2,941	,017	3,46	3,88

ДОДАТОК П

Результати порівняльного аналізу уявлень громадян щодо довіри до ОВС за t-критерієм Ст'юдента

Таблиця П.1

Результати порівняння відповідей громадян на питання авторської методики
(t – емпіричне значення критерію Ст'юдента, p – рівень статистичної значущості)

Методика	Твердження	t	P1-2	P3	Групова статистика (середні значення)		
					Громадяни до подій	Громадяни під час подій	Громадяни після подій
					Хс.1	Хс.2	Хс.3
Методика «Довіра до ОВС» Василюк Н.М.	32. Дотримання дисципліни праці працівниками ОВС .	-2,239	,480	,744	3,8868	4,2254	3,91
	33. Статутна поведінка працівників ОВС	-,274	,249	,164	3,6620	3,7042	3,82
	34. Освіченість працівників ОВС.	-,824	,009	,584	3,9437	4,0563	4,51
	35. Стан здоров'я працівників ОВС .	-,279	,383	,003	2,6714	2,7183	3,800
	36. Стереотипність сприйняття громадян працівниками ОВС.	-,240	,488	,254	2,9343	2,9718	3,54
	37. Стереотипність сприйняття у суспільстві різних категорій громадян.	,714	,721	,079	3,1972	3,0986	3,31
	38. Ксенофобські тенденції працівників ОВС.	-,837	,004	,236	3,4742	3,6056	2,94
	39. Упереджене ставлення працівників ОВС до представників різних субкультур.	-1,009	,209	,422	3,5728	3,7324	3,17
	40. Схильність до альтруїзму працівників ОВС.	1,121	,005	,414	3,5399	3,3521	3,06
	41. Альтруїстичні дії для підвищення свого статусу в очах громадян.	-,418	,220	,841	3,2535	3,3239	3,34
	42. Благородні вчинки щодо громадян - задля підвищення власної самооцінки.	-2,048	,032	,578	2,9202	3,2817	3,68
	43. Свобода вибору.	-1,035	,094	,116	3,3286	3,4930	3,54
	44. Контроль вчинків громадян працівниками ОВС.	-2,152	,902	,966	3,2394	3,5915	3,48

45. Оптимізм громадян.	,377	,026	,083	2,8545	2,7887	3,51
46. Підвищена активність громадян у соціальній сфері.	,428	,119	,141	3,3099	3,2394	3,60
47. Попередній особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС.	-,094	,041	,059	3,1690	3,1831	3,71
48. Попередній досвід взаємодії з працівниками ОВС родичів та близьких людей.	-,926	,061	,771	2,7793	2,9296	3,51
49. Короткочасність стосунків взаємодії з працівниками ОВС.	-1,136	,243	,378	3,1878	3,3803	3,03
50. Ситуативна взаємодія з працівниками ОВС.	-,978	,278	,532	3,4413	3,6056	3,60
51. Схильність до хабарництва працівників ОВС.	-1,597	,040	,009	2,9906	3,2676	4,43
52. Провокування громадян хабарництвом працівників ОВС.	-3,437	,000	,097	2,3615	2,9478	4,26
53. Повага оточуючих.	-1,506	,000	,918	2,4601	2,7183	3,97
54. Готовність працівників ОВС допомагати громадянам України.	,059	,000	,864	2,6995	2,6901	3,88
55. Готовність громадян приймати допомогу від працівників ОВС.	,997	,122	,860	3,2629	3,0986	3,71
56. Негативний імідж ОВС.	-,689	,031	,005	3,1549	3,2676	4,26
57. Засудження дій працівників ОВС громадськістю.	1,858	,149	,168	3,3427	3,0423	4,11
58. Висвітлення подій ЗМІ.	1,470	,010	,119	3,8685	3,6338	4,00
59. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть фізичної шкоди.	-,433	,705	,389	3,7512	3,8169	4,03
60. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть психологічної шкоди.	-1,347	,618	,914	3,7371	3,9437	4,08
61. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть моральної шкоди.	-,394	,423	,324	4,0423	4,0986	4,14
62. Впевненості в тому, що при зверненні до працівників ОВС буде надана кваліфікована допомога.	,532	,077	,043	3,8451	3,7606	4,48
32. Впевненості громадян в тому, що працівники ОВС забезпечують їхній спокій.	,820	,298	,752	3,7465	3,6197	4,20
33. Дотримання конфіденційності працівниками ОВС.	1,400	,001	,016	3,7512	3,5352	4,51

34. Законної поведінки працівників ОВС.	,091	,015	,565	3,9155	3,9014	4,37
35.Відповідності використовуваних методів працівниками ОВС умовам професійної діяльності.	,704	,010	,001	3,4507	3,3380	4,14
36. Дотримання законів працівниками ОВС.	-,266	,626	,059	4,2441	4,2817	4,40
37. Схильності працівників ОВС використовувати силові методи впливу.	-,233	,416	,019	4,0892	4,1268	3,94
38. Позитивного особистого досвіду взаємодії з працівниками ОВС.	,557	,188	,907	3,7230	3,6338	3,85
39. Попереднього позитивного досвіду взаємодії (звернення) рідних, близьких, друзів.	-2,264	,107	,215	3,6056	3,9437	3,74
40.Відсутності альтернативи.	1,278	,240	,000	3,0235	2,8310	3,40
41. Зовнішнього вигляду.	,749	,340	,000	3,1033	3,0000	3,43
42. Гуманного ставлення.	-,482	,266	,321	2,8826	2,9577	3,97
43.Міжособистісних стосунків між працівниками ОВС та громадянами.	,540	,310	,101	3,1596	3,0704	3,89
44. Великої кількості соціальних ролей, що виконують працівники ОВС.	-1,240	,503	,640	3,0188	3,2113	3,66
45. Самоповаги працівників ОВС.	-1,060	,774	,977	3,1690	3,3380	3,77
46. «Довіра до влади лежить в самій основі правопорядку, а недовіра до неї є початком її руйнування»(цит.І.О.Ільїна).	,507	,332	,008	3,8451	3,7606	4,31
47. Дотримання правопорядку працівникам ОВС.	-,250	,006	,308	3,9108	3,9437	4,31
48. Актуального емоційно – оцінного стану (симпатії,вдячності, поваги).	,847	,198	,231	3,3662	3,2394	3,80
49. Життєвих стратегій громадян.	,570	,179	,084	3,0845	3,0000	3,54
50. Психологічної сумісності.	,751	,003	,002	2,9155	2,8028	3,63
51. Чесності та відкритості під час взаємодії.	-,572	,002	,031	3,6150	3,7042	4,23
52. Стабільність у суспільстві.	1,593	,093	,000	3,5962	3,3239	4,34
53. Забезпечення постійного правопорядку у суспільстві.	-,302	,129	,000	3,2300	3,2817	4,34

54. Дотримання конфіденційності щодо інформації про громадян.	-1,328	,672	,107	3,5258	3,7183	4,34
55. Злагодженість виконання обов'язків органами (СБУ, ДПСУ, ЗСУ, ГПУ, прокуратури та ін.).	,998	,065	,002	3,6150	3,4648	4,31
56. Попередньо набутий громадянами професійний досвід діяльності в ОВС.	-,124	,672	,029	3,2770	3,2958	4,20
57. Налагоджені соціальні контакти між громадянами та працівниками ОВС.	-,395	,242	,000	3,2629	3,3239	4,14
58. Етнічна толерантність працівників ОВС.	-1,490	,036	,053	3,1315	3,3662	3,91
59. Подібність інтересів з працівниками ОВС.	-,124	,672	,411	2,8873	2,8310	3,34
60. Особиста задоволеність життям працівників ОВС.	,364	,643	,286	2,6291	2,3380	3,51
61. Цінності сучасного українця сприяють довірі до ОВС.	1,750	,991	,489	2,6479	2,6338	3,14
62. Задіяність працівників ОВС в різних асоціаціях та клубах за інтересами.	,062	,028	,830	2,5540	2,5211	2,97
63. Участь працівників ОВС у благодійній діяльності.	,216	,246	,549	2,9343	2,9296	3,40
64. Інтелектуальний саморозвиток працівників ОВС.	,030	,001	,924	2,9812	2,9014	3,68
65. Волонтерська діяльність працівників ОВС.	,466	,013	,906	3,0141	3,0845	3,63
66. Задіяність працівників ОВС в діяльності некомерційних організацій.	-,448	,025	,760	2,7559	2,5352	3,09
67. Взаємна толерантність.	1,375	,042	,233	3,0798	3,0000	3,83
68. Належна фізична форма.	,506	,601	,983	3,0376	2,8873	3,54
69. Інформативність соціальних дій працівників ОВС.	,975	,006	,001	3,0751	2,8873	3,86
70. Зовнішній вигляд працівників ОВС.	1,115	,219	,021	2,8451	2,6479	3,80
71. Охайність та привабливість працівників ОВС.	1,185	,000	,206	3,0469	3,1408	3,71
72. Відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС.	-,651	,000	,000	3,2394	3,1127	4,03
73. Комунікативні навички працівників ОВС.	,843	,669	,000	3,4977	3,3380	4,14

74. Вміння чітко організувати діяльність працівниками ОВС.	1,085	,131	,052	3,5681	3,5211	4,23
75. Поведінка працівників ОВС згідно етичних норм.	,325	,066	,186	3,6761	3,7887	4,03
76. Кількість набутих соціальних ролей працівників ОВС.	-,774	,730	,339	3,0610	3,2817	3,74
77. Демократизація поведінки в суспільстві.	-1,501	,158	,970	3,2958	3,1408	3,63
78. Відсутність тотального контролю вчинків громадян з боку працівників ОВС.	1,098	,186	,465	3,0094	3,3662	3,57
79. Тотальний контроль громадської поведінки працівниками ОВС.	-2,153	,107	,520	2,5869	2,5070	3,48
80. Постійна взаємодія дільничних інспекторів з мешканцями району.	,488	,034	,061	3,0610	3,2676	3,69
81. Психологічне зближення між працівниками ОВС та громадянами.	-1,365	,018	,670	2,9343	3,0845	3,63
82. Вміння працівників ОВС чітко й емоційно виражати свої думки й почуття під час комунікативної взаємодії з громадянами.	-,944	,056	,733	3,1878	2,9577	3,57
83. Комунікативна інформативність під час взаємодії працівників ОВС з громадянами.	1,467	,091	,140	3,4930	3,3803	3,86
84. Жорсткі вимоги до працівників ОВС перед зарахуванням на службу.	,779	,262	,551	3,2864	3,3662	4,00
85. Реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах.	-,521	,003	,006	3,1221	3,0704	4,00
86. Дружні стосунки між працівниками ОВС та громадянами.	,316	,007	,008	3,1784	3,4366	3,83
87. Всесторонній саморозвитку особистості.	-1,577	,045	,000	3,3991	3,4930	3,91
88. Ознайомленість громадян з обов'язками працівників різних структур ОВС.	-,554	,162	,004	3,3897	3,0000	3,77
89. Самодовіра працівників ОВС.	2,501	,651	,033	3,1315	2,8732	3,82
90. Соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами.	1,7211	,000	,006	3,2441	3,3662	3,80
91. Співпраця між працівниками ОВС та громадянами.	-,762	,021	,000	3,3662	3,3662	4,09

Таблиця П.1(продовження)

Методика	Шкали	t	p	Групова статистика (середні значення)		
				Громадяни до подій	Громадяни під час подій	Громадяни після подій
				Хс.1	Хс.2	Хс.3
Методика «Довіра до ОВС» Василюк Н.М.	I. Соціальний капітал	-,313	,127	31,0376	31,3521	38,5429
	II. Стереотипність сприйняття	-,335	,721	9,6056	9,7183	9,7429
	III. Спосіб соціального зв'язку	,192	,001	40,173	39,9437	46,5714
	IV. Фаховість	-,007	,039	53,2441	53,253	58,1286
	V. Самоприйняття	-1,990	,708	28,6526	30,2254	31,7000
	VI. Людський капітал	,209	,001	42,2019	41,9718	51,0429
	VII. Досвід	,785	,128	43,5634	42,6479	50,0714
	VIII. Соціальна солідарність	-,119	,016	23,5822	23,6901	31,6000

ДОДАТОК П 1.1.

Кореляційна матриця зв'язків авторської методики «Довіра до ОВС» та інших методик дослідження громадської довіри.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.Міжособова довіра	1,00	0,366	0,173	0,519	0,108	0,002	-0,092	0,004	-0,067	-0,010	-0,007	-0,011	0,051830	0,030	0,101	0,002
2.Міжнаці. довіра	0,366	1,000	0,357	0,302	0,209	-0,069	-0,079	-0,024	-0,081	0,019	-0,033	-0,016	-0,011395	0,019	0,056	0,049
3.Довіра до інст-цій	0,173	0,357	1,000	0,336	0,744	0,008	-0,037	-0,072	-0,114	-0,090	-0,072	0,068	-0,037631	0,366	0,356	0,091
4.Довіра до наст-ків	0,519	0,302	0,336	1,000	0,359	0,092	-0,170	0,048	-0,156	-0,042	-0,085	-0,100	-0,018006	0,235	0,124	-0,048
5.Довіра до міліції	0,108	0,209	0,744	0,359	1,000	-0,009	-0,105	-0,064	-0,141	-0,098	-0,119	-0,011	-0,048058	0,355	0,403	0,049
6.Заг. рів. Соц.довіри	0,002	-0,069	0,008	0,092	-0,009	1,000	0,020	0,093	0,068	0,053	0,011	0,092	0,100322	-0,020	-0,041	-0,067
7.Соціал. капітал	-0,092	-0,079	-0,037	-0,170	-0,105	0,020	1,000	0,234	0,709	0,443	0,351	0,640	0,582874	-0,051	-0,052	0,140
8.Стереот. сприй-тя	0,004	-0,024	-0,072	0,048	-0,064	0,093	0,234	1,000	0,297	0,238	0,346	0,171	0,288951	0,027	-0,025	0,075
9.Спосіб соц. звязку	-0,067	-0,081	-0,114	-0,156	-0,141	0,068	0,709	0,297	1,000	0,532	0,326	0,597	0,622548	-0,016	-0,001	0,076
10.Фаховість	-0,010	0,019	-0,090	-0,042	-0,098	0,053	0,443	0,238	0,532	1,000	0,477	0,510	0,559437	-0,041	0,001	0,076
11.Самоприйняття	-0,007	-0,033	-0,072	-0,085	-0,119	0,011	0,351	0,346	0,326	0,477	1,000	0,302	0,493294	-0,052	-0,058	0,148
12.Людський капітал	-0,011	-0,016	0,068	-0,100	-0,011	0,092	0,640	0,171	0,597	0,510	0,302	1,000	0,590735	-0,003	0,055	0,128
13.Соціал. солідарн.	0,051	-0,011	-0,037	-0,018	-0,048	0,100	0,582	0,288	0,622	0,559	0,493	0,590	1,000000	-0,100	-0,062	0,138
14.Пит №5	0,030	0,019	0,366	0,235	0,355	-0,020	-0,051	0,027	-0,016	-0,041	-0,052	-0,003	-0,100482	1,000	0,614	-0,035
15.Пит №13	0,101	0,056	0,356	0,124	0,403	-0,041	-0,052	-0,025	-0,001	0,001	-0,058	0,055	-0,062730	0,614	1,000	-0,013
16.Рів. самодовіри	0,002	0,049	0,091	-0,048	0,049	-0,067	0,140	0,075	0,076	0,076	0,148	0,128	0,138945	-0,035	-0,013	1,000

ДОДАТОК П 2.

Результати мультифакторного аналізу емпіричних даних в загальній групі досліджуваних за методикою «Довіра до ОВС»: латентні фактори виділені на основі досліджуваних уявлень громадян

Твердження	КОГНІТИВНИЙ	КОНАТИВНИЙ	АФЕКТИВНИЙ
1. Дотримання дисципліни праці працівниками ОВС	0,66314	0,43405	0,37771
2. Статутна поведінка працівників ОВС	0,61660	0,48099	0,38009
3. Освіченість працівників ОВС.	0,65797	0,49797	0,38682
4. Стан здоров'я працівників ОВС .	0,43613	0,52229	0,36624
5. Стереотипність сприйняття громадян працівниками ОВС.	0,52708	0,43371	0,40605
6. Стереотипність сприйняття у суспільстві різних категорій громадян.	0,64829	0,44195	0,29368
7. Ксенофобські тенденції працівників ОВС.	0,73248	0,34558	0,21582
8. Упереджене ставлення працівників ОВС до представників різних субкультур.	0,68461	0,40123	0,25842
9. Схильність до альтруїзму працівників ОВС.	0,67784	0,34434	0,28767
10. Альтруїстичні дії для підвищення свого статусу в очах громадян.	0,59960	0,36876	0,43499
11. Благородні вчинки щодо громадян - задля підвищення власної самооцінки.	0,49803	0,37039	0,56899
12. Свобода вибору.	0,61683	0,36987	0,47909
13. Контроль вчинків громадян працівниками ОВС.	0,63391	0,34221	0,39864

14. Оптимізм громадян.	0,51064	0,39450	0,49632
15. Підвищена активність громадян у соціальній сфері.	0,60049	0,42543	0,37324
16. Попередній особистий досвід взаємодії з працівниками ОВС.	0,59633	0,32030	0,51650
17. Попередній досвід взаємодії з працівниками ОВС родичів та близьких людей.	0,54245	0,31571	0,55735
18. Короткочасність стосунків взаємодії з працівниками ОВС.	0,66960	0,25693	0,38257
19. Ситуативна взаємодія з працівниками ОВС.	0,67927	0,35192	0,35654
20. Схильність до хабарництва працівників ОВС.	0,49224	0,42593	0,49656
21. Провокування громадян хабарництвом працівників ОВС.	0,31889	0,39741	0,71094
22. Повага оточуючих.	0,32967	0,40249	0,72401
23. Готовність працівників ОВС допомагати громадянам України.	0,42666	0,40343	0,65360
24. Готовність громадян приймати допомогу від працівників ОВС.	0,53017	0,43357	0,49804
25. Негативний імідж ОВС.	0,49023	0,45880	0,54194
26. Засудження дій працівників ОВС громадськістю.	0,54340	0,45641	0,44709
27. Висвітлення подій ЗМІ.	0,72953	0,44605	0,29828
28. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть фізичної шкоди.	0,75083	0,39814	0,31614
29. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть психологічної шкоди.	0,73692	0,42692	0,32596
30. Впевненості в тому, що працівник ОВС не завдасть моральної шкоди.	0,73925	0,39822	0,35787
31. Впевненості в тому, що при зверненні до працівників ОВС буде надана кваліфікована допомога.	0,66784	0,41906	0,42170
32. Впевненості громадян в тому, що працівники ОВС забезпечують їхній спокій.	0,67486	0,42336	0,40829
33. Дотримання конфіденційності працівниками ОВС.	0,62820	0,49869	0,39490
34. Законної поведінки працівників ОВС.	0,68847	0,44745	0,36835
35. Відповідності використовуваних методів працівниками ОВС умовам професійної діяльності.	0,54709	0,49792	0,47598
36. Дотримання законів працівниками ОВС.	0,74523	0,44333	0,30104

37. Схильності працівників ОВС використовувати силові методи впливу.	0,69141	0,48299	0,20585
38. Позитивного особистого досвіду взаємодії з працівниками ОВС.	0,67190	0,41804	0,34618
39. Попереднього позитивного досвіду взаємодії (звернення) рідних, близьких, друзів.	0,69738	0,43355	0,34404
40. Відсутності альтернативи.	0,52876	0,56116	0,24508
41. Зовнішнього вигляду.	0,55950	0,56035	0,28632
42. Гуманного ставлення.	0,42447	0,58347	0,45923
43. Міжособистісних стосунків між працівниками ОВС та громадянами.	0,43199	0,59110	0,42013
44. Великої кількості соціальних ролей, що виконують працівники ОВС.	0,48661	0,52487	0,40850
45. Самоповаги працівників ОВС.	0,47877	0,57479	0,39556
46. «Довіра до влади лежить в самій основі правопорядку, а недовіра до неї є початком її руйнування»(цит.І.О.Ільїна).	0,6021	0,52265	0,38389
47. Дотримання правопорядку працівниками ОВС.	0,72584	0,48190	0,31008
48. Актуального емоційно – оцінного стану (симпатії,вдячності, поваги).	0,59314	0,49136	0,38083
49. Життєвих стратегій громадян.	0,51534	0,57735	0,33060
50. Психологічної сумісності.	0,36593	0,65639	0,35156
51. Чесності та відкритості під час взаємодії.	0,56969	0,59240	0,31093
52. Стабільність у суспільстві.	0,50626	0,62211	0,32045
53. Забезпечення постійного правопорядку у суспільстві.	0,40850	0,65378	0,41235
54. Дотримання конфіденційності щодо інформації про громадян.	0,62290	0,57372	0,28818
55. Злагодженість виконання обов'язків органами (СБУ, ПСУ, ЗСУ, ГПУ, прокуратури та ін.).	0,59024	0,57021	0,30740
56. Попередньо набутий громадянами професійний досвід діяльності в ОВС.	0,51153	0,58582	0,40156
57. Налагоджені соціальні контакти між громадянами та працівниками ОВС.	0,53924	0,59908	0,36345
58. Етнічна толерантність працівників ОВС.	0,58277	0,55201	0,34564

59. Подібність інтересів з працівниками ОВС.	0,45425	0,60232	0,33001
60. Особиста задоволеність життям працівників ОВС.	0,21352	0,65287	0,49214
61. Цінності сучасного українця сприяють довірі до ОВС.	0,25176	0,65963	0,44688
62. Задіяність працівників ОВС в різних асоціаціях та клубах за інтересами.	0,28037	0,68150	0,39863
63. Участь працівників ОВС у благодійній діяльності.	0,44766	0,63809	0,31653
64. Інтелектуальний саморозвиток працівників ОВС.	0,41986	0,68208	0,31672
65. Волонтерська діяльність працівників ОВС.	0,43030	0,66337	0,31740
66. Задіяність працівників ОВС в діяльності некомерційних організацій.	0,35522	0,63654	0,37559
67. Взаємна толерантність.	0,46563	0,62530	0,37143
68. Належна фізична форма.	0,51456	0,59293	0,30304
69. Інформативність соціальних дій працівників ОВС.	0,44757	0,66196	0,28807
70. Зовнішній вигляд працівників ОВС.	0,34663	0,69568	0,35778
71. Охайність та привабливість працівників ОВС.	0,45436	0,68832	0,29636
72. Відсутність страху встановлювати і підтримувати необхідні зв'язки з працівниками ОВС.	0,49186	0,65242	0,37685
73. Комунікативні навички працівників ОВС.	0,56439	0,62794	0,34870
74. Вміння чітко організувати діяльність працівниками ОВС.	0,59365	0,61076	0,30519
75. Поведінка працівників ОВС згідно етичних норм.	0,66981	0,55676	0,26506
76. Кількість набутих соціальних ролей працівників ОВС.	0,46872	0,63916	0,34868
77. Демократизація поведінки в суспільстві.	0,56268	0,58325	0,29252
78. Відсутність тотального контролю вчинків громадян з боку працівників ОВС.	0,57670	0,52928	0,22511
79. Тотальний контроль громадської поведінки працівниками ОВС.	0,24641	0,61231	0,49645
80. Постійна взаємодія дільничних інспекторів з мешканцями району.	0,47762	0,65699	0,32991
81. Психологічне зближення між працівниками ОВС та громадянами.	0,48455	0,65418	0,28396

82. Вміння працівників ОВС чітко й емоційно виражати свої думки й почуття під час комунікативної взаємодії з громадянами.	0,48910	0,65781	0,28703
83. Комунікативна інформативність під час взаємодії працівників ОВС з громадянами.	0,57255	0,65130	0,23640
84. Жорсткі вимоги до працівників ОВС перед зарахуванням на службу.	0,54101	0,62734	0,30658
85. Реклама позитивного образу працівників ОВС у ЗМІ та соціальних проектах.	0,37490	0,73619	0,31401
86. Дружні стосунки між працівниками ОВС та громадянами.	0,47875	0,67642	0,24550
87. Усесторонній саморозвиток особистості.	0,53781	0,65455	0,19549
88. Ознайомленість громадян з обов'язками працівників різних структур ОВС.	0,51905	0,64747	0,28072
89. Самодовіра працівників ОВС.	0,53563	0,64361	0,27136
90. Соціальні контакти між працівниками ОВС та громадянами.	0,61667	0,57832	0,20380
91. Співпраця між працівниками ОВС та громадянами.	0,64013	0,59342	0,19835
Загалом	28,0098	26,5638	13,1563
	0,30780	0,29191	0,14457

ДОДАТОК Р.

**Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети**

Результати описової статистики

Описова статистика					
	N	Среднее	Стд. отклонение	Минимум	Максимум
Міжособова довіра(Семків І.І.)	89	16,0562	5,12871	7,00	31,00
міжнацДовіра	89	18,0000	6,03964	6,00	30,00
довіраДоІнституцій	89	16,2472	4,99609	5,00	25,00
довіраДоНаставн	89	4,4494	1,84644	2,00	10,00
Довіра до працівників ОВС	89	2,6629	1,19605	1,00	5,00
ЗМІ	89	3,0674	1,21354	1,00	5,00
"Шкала міжособист. довіри" (Роттер)	89	60,1348	15,34615	25,00	95,00
«Портрет цінностей» (Ш.Шварц) конформізм1	89	11,0225	3,71415	4,00	20,00
традиція2	89	14,1573	4,68047	6,00	27,00
доброзичл3	89	10,1236	3,93360	4,00	20,00
універсалізм4	89	16,0225	5,49168	6,00	30,00
самостійність5	89	13,3933	4,65300	5,00	25,00
стимуляція6	89	6,5618	2,59350	2,00	12,00
гедонізм7	89	6,1124	2,53358	2,00	12,00
досягнення8	89	14,4831	4,81265	5,00	30,00
влада9	89	6,2697	2,32948	2,00	12,00
безпека10	89	1,4944	1,15919	,00	4,00
5. «Як, на Ваш погляд, міліція справляється зі своїми головними завданнями?»	89	2,5169	,90594	1,00	5,00
12. Оцініть, будь- ласка, успішність виконання міліцією покладених на неї завдань: з1	89	2,6292	,68061	1,00	4,00

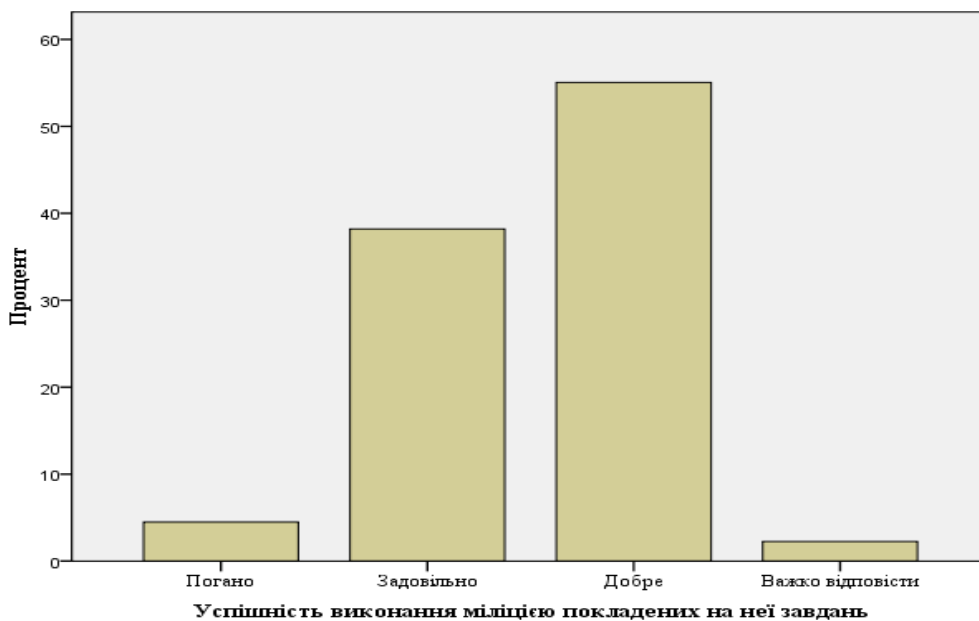
з2	89	2,5506	,62179	1,00	4,00
з3	89	2,4831	,82727	1,00	4,00
з4	89	2,3483	,74010	1,00	4,00
з5	89	2,4045	,76454	1,00	4,00
з6	89	2,4719	,79900	1,00	4,00
з7	89	2,3146	,71661	1,00	4,00
з8	89	2,2809	,86588	1,00	4,00
з9	89	2,5056	,88065	1,00	4,00
з10	89	2,2135	,99398	1,00	4,00
13. "Чи довіряєте Ви Вашим місцевим органам міліції?"	89	2,5169	,95480	1,00	5,00
Вік	89	2,3034	,48628	2,00	4,00
Ваша стаття	89	1,0449	,20835	1,00	2,00
«Довіра до себе» (Н.Б. Астаніна)	89	63,2921	5,13057	45,00	79,00
Якість життя (Н.Е. Водопьянова)	89	25,7753	6,92288	9,00	40,00
ОсобистіДосягн2	89	26,8539	7,25125	11,00	40,00
Здоров'я3	89	26,2135	7,54151	5,00	40,00
СпілкЗБлиз4	89	27,1011	8,07077	6,00	40,00
Підтримка5	89	27,8764	6,84042	4,00	40,00
Оптимізм6	89	25,9438	5,76699	13,00	40,00
Напруженість7	89	26,4607	6,35691	10,00	40,00
самоконтроль8	89	27,3483	6,59218	9,00	40,00
НегатЕмоції9	89	24,4045	7,15211	4,00	40,00
«Психологічне благополуччя» (Руфф)	89	50,2697	8,65601	29,00	68,00
автономія2	89	49,2472	8,44404	30,00	74,00
управлСередов3	89	50,2472	8,28921	23,00	71,00
особЗростання4	89	51,6180	8,19022	31,00	76,00
ціліУЖитті5	89	48,2809	7,68704	29,00	74,00
самоприйнятт6	89	48,2809	7,68704	29,00	74,00

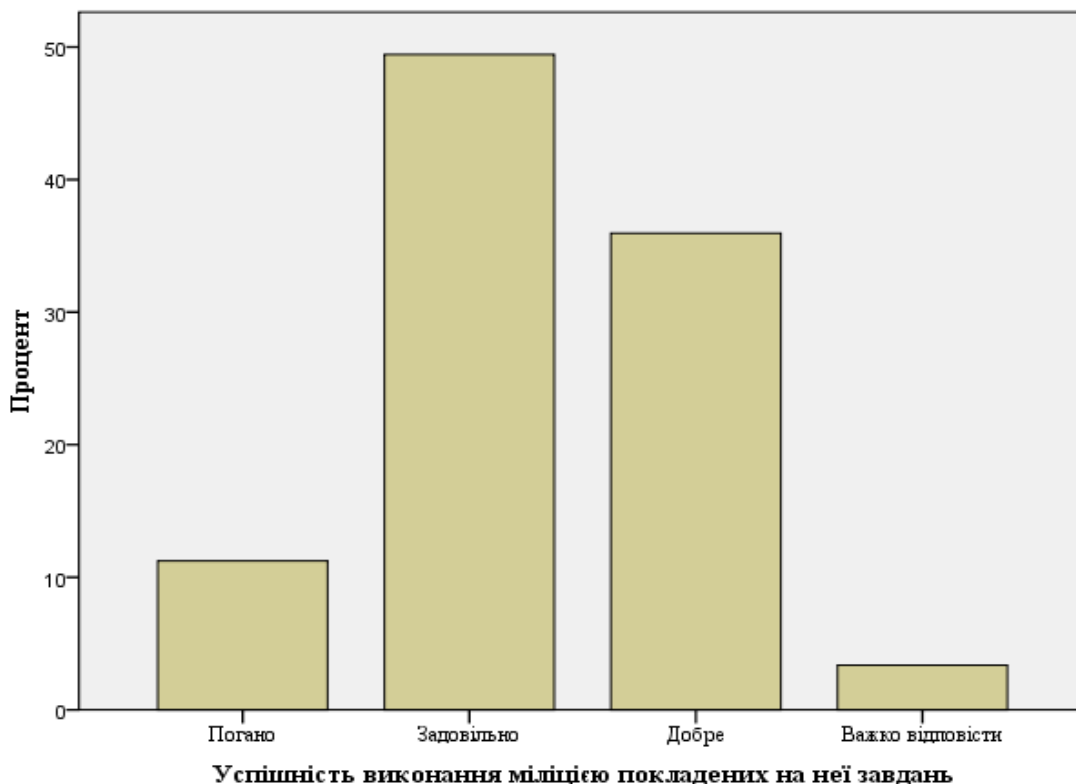
ДОДАТОК Р.1

Результати аналізу за χ^2 – критерієм Пірсона розподілів
відповідей досліджуваних громадян на питання анкети
**12. «Оцініть, будь-ласка, успішність виконання працівниками
ОВС покладених на них завдань»**

12.2. Охорона громадського порядку

12.7 Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням та групами ризику

ДОДАТОК Р.2.

Матриця кореляційних зв'язків результатів опитування в групі працівників ОВС (за усіма методиками дослідження)

		Var1	Var2	Var3	Var4	Var5	Var6	Var7	Var200	Var201	Var202	Var203	Var204	Var205	Var206	Var207	Var208	Var209
міжособоваДовіра	Var1	1,00																
міжнацДовіра	Var2	0,44	1,00															
довіраДоІнституцій	Var3	0,42	0,68	1,00														
довіраДоНаставн	Var4	0,73	0,39	0,34	1,00													
Довіра до працівників ОВС	Var5	0,43	0,30	0,67	0,47	1,00												
ЗМІ	Var6	0,33	0,64	0,72	0,15	0,21	1,00											
ЗагРівСоцДов	Var7	-0,02	-0,16	-0,13	-0,04	-0,13	-0,08	1,00										
конформізм1	Var200	0,27	-0,14	-0,09	0,11	-0,06	0,10	0,18	1,00									
традиція2	Var201	0,23	-0,18	-0,08	0,01	-0,14	0,12	0,17	0,79	1,00								
доброзичл3	Var202	0,21	-0,18	-0,14	0,16	0,11	-0,07	0,10	0,63	0,55	1,00							
універсалізм4	Var203	0,26	-0,15	-0,06	0,11	0,04	0,02	0,09	0,64	0,66	0,74	1,00						
самостійність5	Var204	0,14	-0,26	-0,13	0,01	0,05	-0,07	0,17	0,53	0,56	0,71	0,81	1,00					
стимуляція6	Var205	0,12	-0,03	0,04	0,13	0,04	0,08	0,04	0,28	0,28	0,24	0,43	0,44	1,00				
гедонізм7	Var206	0,22	0,03	0,05	0,20	0,04	0,11	0,12	0,35	0,39	0,23	0,44	0,37	0,67	1,00			
досягнення8	Var207	0,29	-0,06	0,00	0,23	0,04	0,04	0,08	0,56	0,45	0,41	0,61	0,61	0,62	0,56	1,00		
влада9	Var208	0,17	-0,02	0,00	0,16	0,00	0,00	0,08	0,34	0,32	0,15	0,32	0,35	0,65	0,68	0,67	1,00	
безпека10	Var209	-0,06	-0,04	-0,01	0,01	-0,04	-0,12	-0,05	-0,15	-0,10	-0,17	-0,21	-0,17	-0,12	-0,10	-0,10	-0,04	1,00
П2законослухн1	Var210	0,03	-0,09	-0,13	0,06	0,02	-0,08	0,08	0,22	0,13	0,23	0,19	0,19	-0,10	0,02	0,10	-0,03	-0,26
доброзичл2	Var211	-0,05	-0,10	-0,19	-0,01	-0,01	-0,07	0,13	0,17	0,06	0,20	0,16	0,19	-0,07	0,01	0,08	-0,05	-0,34
комунікаб3	Var212	0,02	-0,08	-0,13	0,00	0,00	-0,03	0,02	0,27	0,19	0,22	0,19	0,14	-0,10	0,00	0,05	-0,01	-0,24
справедл4	Var213	-0,10	-0,17	-0,15	-0,06	0,04	-0,16	0,21	0,12	0,03	0,24	0,18	0,21	-0,01	0,06	0,12	0,05	-0,23

ввічлив5	Var214	-0,10	-0,20	-0,24	-0,03	-0,10	-0,16	0,19	0,15	0,07	0,15	0,10	0,09	-0,11	-0,05	0,06	-0,04	-0,23
надійний6	Var215	-0,07	-0,10	-0,10	-0,05	-0,06	-0,01	0,12	0,20	0,13	0,18	0,12	0,08	-0,16	-0,06	-0,02	-0,05	-0,22
професінал7	Var216	-0,06	-0,14	-0,20	-0,07	0,06	-0,12	-0,02	0,15	0,03	0,23	0,14	0,19	-0,04	-0,04	0,05	-0,04	-0,26
вмієВисловл8	Var217	-0,03	-0,06	-0,19	0,01	-0,10	-0,09	0,20	0,17	0,06	0,12	0,14	0,10	-0,05	-0,01	-0,02	-0,01	-0,13
розумний9	Var218	-0,11	-0,21	-0,19	0,01	0,01	-0,16	0,22	0,22	0,09	0,20	0,13	0,17	-0,05	-0,02	0,08	0,01	-0,16
ширий10	Var219	-0,07	-0,11	-0,15	0,01	-0,01	-0,10	0,15	0,25	0,12	0,18	0,13	0,16	-0,12	-0,02	0,10	-0,01	-0,13
охайний11	Var220	0,01	-0,08	-0,15	0,08	0,04	-0,05	0,02	0,26	0,13	0,29	0,16	0,20	-0,02	0,03	0,09	0,03	-0,30
ставлДлЛюд12	Var221	0,03	-0,07	-0,11	0,15	0,02	-0,08	0,10	0,23	0,16	0,22	0,19	0,14	-0,05	0,04	0,07	-0,02	-0,29
гуманний13	Var222	-0,01	-0,12	-0,15	0,06	0,02	-0,12	-0,02	0,21	0,08	0,19	0,16	0,15	0,00	-0,06	0,06	-0,04	-0,26
почутГумор14	Var223	-0,05	0,09	-0,04	-0,01	-0,05	0,10	0,14	0,28	0,26	0,23	0,17	0,14	0,07	0,11	0,15	0,10	-0,19
фізПідгот15	Var224	-0,06	-0,17	-0,12	-0,02	0,12	-0,16	0,10	0,15	0,10	0,17	0,15	0,15	-0,06	-0,04	0,03	-0,05	-0,33
культурний16	Var225	-0,11	-0,14	-0,16	-0,06	-0,08	-0,01	0,07	0,19	0,12	0,11	0,08	0,04	-0,21	-0,12	-0,07	-0,14	-0,22
лояльний17	Var226	-0,03	-0,05	-0,06	0,05	-0,03	-0,02	0,10	0,21	0,15	0,14	0,15	0,10	-0,12	-0,04	0,01	-0,12	0,00
тверезий18	Var227	0,02	0,05	-0,01	0,10	0,03	-0,01	0,13	0,28	0,19	0,24	0,28	0,16	0,00	0,13	0,09	-0,01	-0,18
виконавчий19	Var228	-0,02	-0,09	-0,13	0,00	-0,03	-0,06	0,06	0,16	0,12	0,08	0,09	0,01	0,05	0,17	0,02	0,08	-0,28
врівноваж20	Var229	-0,03	-0,06	-0,16	0,06	0,05	-0,07	0,11	0,20	0,09	0,28	0,21	0,23	-0,04	0,03	0,07	-0,07	-0,21
стриман21	Var230	-0,07	-0,09	-0,13	0,02	0,04	-0,11	0,15	0,14	0,07	0,18	0,18	0,22	0,04	-0,02	0,06	-0,04	-0,15
неБереХабар22	Var231	0,08	-0,03	-0,05	0,09	0,15	-0,02	0,08	0,21	0,16	0,33	0,29	0,27	0,06	0,09	0,08	-0,01	-0,39
чесний23	Var232	-0,03	-0,07	-0,08	0,02	0,07	-0,06	0,10	0,19	0,07	0,19	0,17	0,14	-0,13	0,07	0,05	-0,06	-0,20
вмієВислух24	Var233	0,00	-0,04	-0,10	0,00	-0,01	0,00	0,12	0,28	0,20	0,20	0,24	0,20	-0,10	0,13	0,10	0,02	-0,20
авторСерКолег25	Var234	-0,05	-0,18	-0,22	0,04	-0,03	-0,20	0,12	0,16	0,09	0,19	0,10	0,13	-0,01	-0,02	0,04	-0,07	-0,18
відповід26	Var235	-0,04	-0,15	-0,19	0,03	-0,09	-0,11	0,17	0,25	0,17	0,23	0,19	0,19	-0,03	0,00	0,10	-0,03	-0,16
принцип27	Var236	0,04	-0,07	-0,22	0,07	-0,01	-0,09	0,03	0,25	0,15	0,28	0,13	0,19	-0,07	0,02	0,06	-0,05	-0,19
вмотивов28	Var237	0,01	-0,02	-0,03	0,02	0,16	0,00	-0,01	0,16	0,04	0,13	0,14	0,13	-0,07	0,00	-0,03	-0,09	-0,22
завзятий29	Var238	0,06	-0,08	-0,17	0,06	-0,01	-0,04	0,01	0,27	0,17	0,26	0,25	0,19	0,00	0,06	0,08	-0,05	-0,30
духовний30	Var239	0,06	-0,04	-0,12	0,14	0,04	-0,07	0,15	0,22	0,18	0,20	0,17	0,19	0,05	0,05	0,12	0,00	-0,12
дотрПриват31	Var240	0,07	-0,08	-0,12	0,15	0,09	-0,04	0,11	0,20	0,09	0,26	0,19	0,20	-0,04	0,05	0,07	-0,07	-0,13

Питання5	Var241	0,17	-0,10	0,18	0,02	0,27	0,00	-0,10	0,00	0,03	0,16	0,11	0,13	-0,05	0,06	0,09	-0,06	-0,15
П12з1	Var242	-0,08	-0,34	-0,40	-0,03	-0,14	-0,24	-0,03	0,11	0,03	0,14	0,09	0,14	0,05	0,02	0,11	0,05	-0,02
з2	Var243	-0,11	-0,28	-0,26	-0,10	-0,19	-0,11	0,25	0,27	0,17	0,14	0,19	0,20	0,08	0,16	0,26	0,12	-0,05
з3	Var244	-0,14	-0,29	-0,20	-0,13	-0,11	-0,11	0,11	0,11	0,07	0,17	0,17	0,23	0,11	0,11	0,16	0,16	0,15
з4	Var245	0,10	-0,06	-0,12	-0,03	-0,10	0,02	0,21	0,18	0,13	0,16	0,17	0,23	-0,03	0,12	0,14	0,08	-0,02
з5	Var246	-0,10	-0,17	-0,08	-0,10	-0,09	-0,05	0,16	0,03	0,02	-0,02	0,03	-0,03	-0,16	-0,04	-0,04	-0,04	0,13
з6	Var247	0,12	-0,08	-0,06	0,07	0,06	0,00	0,10	0,10	0,03	0,08	0,09	0,15	-0,03	0,14	0,18	0,10	0,05
з7	Var248	-0,15	-0,31	-0,28	-0,16	-0,09	-0,18	0,28	0,10	-0,01	0,02	0,00	0,09	0,10	0,09	0,13	0,17	0,08
з8	Var249	0,09	-0,13	-0,10	-0,06	0,00	-0,05	0,11	0,19	0,14	0,20	0,32	0,33	0,15	0,24	0,23	0,17	0,08
з9	Var250	-0,02	-0,18	-0,12	-0,04	0,03	-0,09	0,03	0,16	0,17	0,22	0,18	0,19	0,10	0,21	0,11	0,14	0,04
з10	Var251	-0,05	-0,17	-0,28	-0,10	-0,12	-0,18	0,10	0,09	0,01	0,15	0,16	0,17	0,01	0,07	0,04	0,00	0,12
Питання13	Var252	0,11	0,07	0,17	0,15	0,19	0,08	-0,07	-0,15	-0,14	-0,21	-0,22	-0,11	0,07	0,06	0,05	0,13	-0,04
вік1	Var253	0,20	0,22	0,25	0,14	0,04	0,25	0,05	-0,05	-0,14	-0,06	-0,10	0,05	-0,07	0,16	0,04	0,12	0,15
дохід3	Var255	0,25	-0,02	-0,04	0,31	-0,04	0,05	-0,01	0,28	0,20	0,14	0,12	0,13	0,05	0,13	0,17	0,13	0,08
населПункт4	Var256	0,09	0,05	-0,08	0,01	0,09	-0,14	-0,10	-0,31	-0,34	-0,24	-0,26	-0,29	-0,04	-0,05	-0,11	-0,06	0,12
стать5	Var257	-0,07	0,01	0,08	-0,17	0,02	0,12	-0,15	0,06	0,02	-0,10	-0,08	-0,21	-0,09	-0,12	-0,15	-0,07	-0,19
стать5	Var258	0,04	0,16	0,13	-0,11	-0,14	0,12	-0,06	-0,27	-0,10	-0,38	-0,27	-0,32	-0,02	-0,11	-0,20	-0,11	0,23
видПосади7	Var259	0,21	0,02	0,02	0,03	0,13	-0,08	0,01	0,16	0,16	0,08	0,03	0,11	-0,09	-0,07	0,00	-0,06	0,10
РівеньСамодовір	Var261	0,13	0,28	0,14	0,10	-0,15	0,24	0,09	0,05	0,13	-0,10	-0,03	-0,05	0,09	0,18	-0,01	0,08	0,06
Робота1	Var262	0,05	-0,10	-0,01	0,14	0,09	-0,02	0,10	0,06	0,05	0,01	0,03	0,03	0,05	0,09	0,00	0,10	-0,07
ОсобистіДосягн2	Var263	0,10	-0,02	0,04	0,11	0,09	0,01	0,02	0,16	0,17	0,10	0,15	0,14	0,17	0,22	0,20	0,26	-0,05
Здоров'я3	Var264	-0,03	0,06	0,09	-0,05	0,07	0,13	-0,03	0,09	0,10	-0,02	0,01	0,06	0,09	0,11	0,09	0,13	-0,12
СплкЗБлиз4	Var265	0,09	0,08	0,15	0,18	0,15	0,10	0,01	0,15	0,10	-0,01	0,03	-0,01	0,12	0,23	0,09	0,22	0,02
Підтримка5	Var266	0,04	0,10	0,05	0,03	0,07	0,06	-0,05	0,10	0,06	0,08	0,04	0,09	0,04	0,06	0,10	0,15	-0,06
Оптимізм6	Var267	0,13	-0,05	-0,09	0,09	0,11	-0,06	0,01	0,16	0,13	0,14	0,11	0,07	0,06	0,15	0,00	0,03	-0,15
Напруженість7	Var268	-0,13	-0,12	-0,09	-0,09	-0,04	-0,05	0,17	0,06	0,07	0,07	0,06	0,15	0,04	0,05	0,03	0,01	0,03
самоконтроль8	Var269	0,13	0,01	-0,01	0,06	0,01	0,06	0,00	0,23	0,23	0,14	0,14	0,17	0,10	0,13	0,14	0,20	-0,16

НегатЕмоції9	Var270	0,05	-0,11	-0,15	-0,03	-0,06	-0,04	0,03	0,19	0,19	0,11	0,11	0,13	0,08	0,14	0,09	0,14	0,05
позитВідночч1	Var271	-0,08	-0,17	-0,10	-0,11	-0,18	-0,02	-0,03	0,14	0,26	-0,05	0,04	-0,01	0,17	0,12	0,08	0,16	0,01
автономія2	Var272	0,02	-0,10	-0,18	0,01	-0,20	-0,07	0,10	0,13	0,24	-0,04	0,07	0,05	0,21	0,25	0,12	0,28	-0,01
управлСередов3	Var273	0,00	-0,19	-0,07	0,01	-0,13	-0,09	0,02	0,07	0,18	-0,04	0,04	0,01	0,27	0,18	0,21	0,31	0,09
особЗростання4	Var274	0,11	0,04	-0,05	0,11	-0,19	0,03	0,05	0,15	0,29	-0,13	-0,01	-0,11	0,13	0,18	0,08	0,23	-0,01
ціліУЖитті5	Var275	-0,03	-0,10	-0,07	-0,08	-0,11	0,00	0,18	0,07	0,20	-0,08	0,04	0,04	0,19	0,18	0,03	0,14	0,03
самоприйнятт6	Var276	-0,03	-0,10	-0,07	-0,08	-0,11	0,00	0,18	0,07	0,20	-0,08	0,04	0,04	0,19	0,18	0,03	0,14	0,03
ПЗаконслухн1	Var210	1,00																
доброзичл2	Var211	0,82	1,00															
комунікаб3	Var212	0,76	0,69	1,00														
справедл4	Var213	0,77	0,78	0,67	1,00													
ввічлив5	Var214	0,69	0,69	0,67	0,76	1,00												
надійний6	Var215	0,69	0,63	0,76	0,77	0,72	1,00											
професінал7	Var216	0,74	0,75	0,83	0,76	0,61	0,67	1,00										
вмієВисловл8	Var217	0,49	0,53	0,57	0,64	0,69	0,60	0,64	1,00									
розумний9	Var218	0,72	0,72	0,67	0,81	0,76	0,69	0,74	0,73	1,00								
ширий10	Var219	0,64	0,75	0,55	0,69	0,66	0,60	0,64	0,57	0,71	1,00							
охайний11	Var220	0,83	0,77	0,75	0,73	0,57	0,74	0,82	0,52	0,71	0,61	1,00						
ставлДлЛюд12	Var221	0,68	0,66	0,66	0,69	0,75	0,69	0,60	0,62	0,66	0,68	0,69	1,00					
гуманний13	Var222	0,75	0,64	0,64	0,66	0,66	0,63	0,67	0,59	0,62	0,62	0,74	0,77	1,00				
почутГумор14	Var223	0,44	0,52	0,56	0,53	0,51	0,52	0,49	0,42	0,56	0,67	0,48	0,54	0,37	1,00			
фізПідгот15	Var224	0,71	0,72	0,71	0,78	0,60	0,69	0,74	0,60	0,75	0,58	0,74	0,71	0,68	0,46	1,00		
культурний16	Var225	0,53	0,60	0,63	0,65	0,78	0,79	0,57	0,65	0,68	0,68	0,51	0,73	0,65	0,49	0,60	1,00	
лояльний17	Var226	0,53	0,50	0,56	0,58	0,55	0,71	0,45	0,51	0,61	0,66	0,50	0,57	0,58	0,48	0,59	0,74	1,00
тверезий18	Var227	0,65	0,57	0,61	0,61	0,49	0,63	0,51	0,52	0,65	0,53	0,65	0,60	0,60	0,51	0,69	0,50	0,69
виконавчий19	Var228	0,60	0,62	0,66	0,58	0,67	0,58	0,57	0,56	0,57	0,50	0,56	0,63	0,56	0,46	0,59	0,59	0,50
врівноваж20	Var229	0,79	0,80	0,75	0,80	0,68	0,71	0,80	0,59	0,74	0,67	0,80	0,68	0,69	0,53	0,74	0,68	0,65

стриман21	Var230	0,62	0,67	0,59	0,74	0,69	0,60	0,69	0,65	0,72	0,70	0,62	0,69	0,75	0,53	0,70	0,69	0,63
неБереХабар22	Var231	0,64	0,62	0,55	0,74	0,51	0,60	0,65	0,53	0,65	0,56	0,67	0,71	0,72	0,47	0,76	0,57	0,52
чесний23	Var232	0,76	0,75	0,59	0,78	0,73	0,61	0,58	0,52	0,69	0,70	0,60	0,66	0,62	0,49	0,61	0,69	0,60
вмієВислух24	Var233	0,77	0,79	0,64	0,72	0,62	0,62	0,61	0,50	0,61	0,71	0,69	0,63	0,66	0,50	0,61	0,61	0,63
авторСерКолег25	Var234	0,49	0,56	0,57	0,62	0,73	0,55	0,58	0,69	0,67	0,65	0,52	0,73	0,68	0,58	0,59	0,67	0,53
відповід26	Var235	0,72	0,72	0,76	0,77	0,76	0,73	0,74	0,69	0,79	0,68	0,71	0,75	0,73	0,53	0,72	0,71	0,66
принцип27	Var236	0,63	0,66	0,67	0,57	0,54	0,56	0,67	0,51	0,64	0,69	0,68	0,69	0,58	0,64	0,63	0,60	0,54
вмотивов28	Var237	0,70	0,69	0,70	0,67	0,59	0,69	0,70	0,54	0,61	0,64	0,72	0,67	0,75	0,47	0,66	0,70	0,68
завзятий29	Var238	0,66	0,62	0,66	0,60	0,60	0,70	0,68	0,65	0,59	0,59	0,71	0,75	0,73	0,42	0,66	0,68	0,60
духовний30	Var239	0,61	0,58	0,61	0,52	0,59	0,53	0,53	0,42	0,60	0,62	0,60	0,68	0,59	0,68	0,53	0,51	0,58
дотрПриват31	Var240	0,55	0,55	0,61	0,51	0,62	0,61	0,52	0,46	0,60	0,60	0,54	0,65	0,48	0,56	0,45	0,59	0,57
Питання5	Var241	0,05	0,01	0,02	0,18	0,09	0,01	0,05	0,01	0,11	0,10	-0,03	0,08	0,04	0,07	0,15	0,10	0,05
П12з1	Var242	0,30	0,34	0,23	0,23	0,23	0,14	0,36	0,27	0,28	0,19	0,36	0,16	0,22	0,03	0,27	0,13	0,03
з2	Var243	0,31	0,27	0,22	0,30	0,31	0,30	0,25	0,29	0,36	0,27	0,31	0,31	0,28	0,18	0,28	0,20	0,15
з3	Var244	0,12	0,16	0,08	0,23	0,17	0,12	0,21	0,19	0,26	0,18	0,15	0,13	0,15	0,03	0,10	0,09	0,00
з4	Var245	0,30	0,33	0,27	0,36	0,29	0,34	0,29	0,23	0,24	0,20	0,33	0,25	0,24	0,11	0,17	0,22	0,11
з5	Var246	0,17	0,25	0,22	0,37	0,33	0,39	0,20	0,38	0,33	0,26	0,14	0,24	0,20	0,06	0,30	0,37	0,34
з6	Var247	0,31	0,26	0,18	0,30	0,25	0,15	0,24	0,32	0,25	0,17	0,26	0,12	0,24	0,00	0,20	0,12	0,10
з7	Var248	0,02	0,11	0,13	0,24	0,29	0,13	0,20	0,31	0,27	0,14	0,08	0,14	0,10	0,16	0,15	0,18	0,05
з8	Var249	0,20	0,16	0,27	0,31	0,21	0,23	0,29	0,23	0,17	0,08	0,20	0,20	0,22	-0,03	0,22	0,17	0,12
з9	Var250	0,10	0,14	0,16	0,19	0,10	0,12	0,20	0,21	0,21	0,09	0,28	0,15	0,12	0,14	0,18	0,09	0,04
з10	Var251	0,19	0,14	0,22	0,17	0,23	0,17	0,28	0,31	0,26	0,12	0,23	0,14	0,21	0,14	0,15	0,18	0,11
Питання13	Var252	0,25	0,18	0,12	0,23	0,11	0,09	0,12	-0,03	0,15	0,05	0,24	0,16	0,19	0,01	0,23	0,06	0,09
вік1	Var253	0,07	0,00	0,03	0,11	0,15	0,13	-0,03	0,04	0,08	0,01	0,02	0,14	0,00	0,05	-0,09	0,10	0,08
дохід3	Var255	0,15	0,13	-0,04	0,02	0,07	-0,03	0,00	0,06	0,08	0,05	0,08	0,08	0,11	-0,03	-0,05	0,03	0,04
населПункт4	Var256	-0,11	-0,07	-0,09	-0,04	-0,08	-0,05	0,05	0,04	-0,05	-0,11	-0,05	-0,09	-0,05	-0,14	-0,02	-0,08	-0,09
стать5	Var257	-0,02	-0,03	0,21	0,02	0,10	0,18	0,07	-0,02	0,00	-0,06	-0,01	-0,04	0,03	-0,04	0,13	0,21	0,12

вмотивов28	Var237	0,66	0,79	0,70	0,69	0,76	0,78	0,58	0,66	0,67								
завзятий29	Var238	0,64	0,67	0,60	0,68	0,56	0,64	0,63	0,65	0,72	0,75	1,00						
духовний30	Var239	0,46	0,62	0,62	0,53	0,50	0,56	0,59	0,60	0,67	0,61	0,59	1,00					
дотрПриват31	Var240	0,50	0,61	0,48	0,52	0,58	0,48	0,56	0,52	0,72	0,67	0,67	0,72	1,00				
Питання5	Var241	0,14	0,11	0,10	0,19	0,21	0,07	0,24	0,02	0,13	0,12	0,07	-0,04	0,09	1,00			
П12з1	Var242	0,21	0,27	0,18	0,15	0,17	0,18	0,20	0,25	0,22	0,15	0,28	0,08	0,15	-0,16	1,00		
з2	Var243	0,22	0,19	0,21	0,30	0,19	0,23	0,29	0,36	0,21	0,10	0,27	0,22	0,19	-0,19	0,35	1,00	
з3	Var244	0,02	0,16	0,20	0,16	0,06	0,00	0,08	0,21	0,02	-0,04	0,01	0,10	0,09	-0,12	0,42	0,52	1,00
з4	Var245	0,16	0,30	0,30	0,29	0,25	0,35	0,22	0,37	0,13	0,17	0,19	0,18	0,11	-0,19	0,30	0,47	0,46
з5	Var246	0,17	0,20	0,27	0,18	0,18	0,20	0,22	0,35	0,04	0,06	0,12	0,01	-0,01	-0,11	0,16	0,41	0,48
з6	Var247	0,19	0,20	0,15	0,19	0,37	0,31	0,19	0,20	0,05	0,18	0,20	0,08	0,10	0,02	0,37	0,41	0,36
з7	Var248	0,12	0,08	0,18	0,08	0,02	0,03	0,23	0,24	0,13	0,03	0,04	0,18	0,06	-0,11	0,29	0,50	0,56
з8	Var249	0,07	0,27	0,27	0,23	0,13	0,19	0,19	0,31	0,12	0,14	0,15	0,09	0,06	0,03	0,16	0,43	0,46
з9	Var250	0,06	0,16	0,09	0,17	0,10	0,12	0,17	0,17	0,13	0,05	0,08	0,16	0,08	-0,12	0,28	0,38	0,41
з10	Var251	0,12	0,29	0,24	0,14	0,10	0,09	0,30	0,24	0,26	0,15	0,14	0,23	0,17	0,01	0,17	0,38	0,40
Питання13	Var252	0,17	0,16	0,12	0,20	0,28	0,29	0,15	0,17	0,19	0,28	0,18	0,16	0,15	0,16	-0,03	-0,06	-0,20
вік1	Var253	0,09	0,09	0,05	0,03	0,11	0,05	0,07	0,08	0,08	0,06	0,04	0,09	0,17	0,10	-0,14	0,12	0,20
дохід3	Var255	0,05	0,12	0,05	0,00	0,08	0,09	0,00	0,06	0,12	0,05	0,13	0,08	0,08	0,01	0,13	0,00	0,02
населПункт4	Var256	-0,02	-0,09	-0,07	0,01	-0,08	-0,14	0,04	-0,16	-0,13	0,01	0,03	-0,14	-0,07	0,05	0,17	-0,07	0,04
стать5	Var257	0,10	-0,02	-0,03	-0,04	-0,02	-0,03	-0,12	0,00	-0,08	0,09	0,08	-0,10	-0,01	0,00	-0,04	-0,19	-0,19
стать5	Var258	-0,07	-0,28	-0,20	-0,34	-0,15	-0,11	-0,15	-0,19	-0,22	-0,24	-0,16	-0,17	-0,27	0,02	-0,15	-0,30	-0,13
видПосади7	Var259	-0,28	-0,09	-0,14	-0,08	-0,09	-0,10	-0,23	-0,20	-0,03	-0,10	-0,14	-0,08	-0,13	0,05	0,03	-0,06	0,11
РівеньСамодовір	Var261	-0,15	-0,25	-0,22	-0,18	-0,20	-0,02	-0,19	-0,10	-0,01	-0,18	-0,07	0,02	-0,12	-0,19	-0,11	-0,07	-0,14
Робота1	Var262	0,08	0,10	0,10	0,11	-0,05	-0,08	0,11	0,10	-0,06	-0,05	-0,09	0,03	-0,02	-0,08	0,06	0,17	0,19
ОсобистіДосягн2	Var263	0,02	0,01	0,03	0,12	-0,01	-0,07	0,14	0,03	-0,04	-0,10	-0,11	0,03	-0,02	0,03	0,16	0,16	0,27
Здоров'я3	Var264	0,02	0,05	0,09	0,17	0,02	0,00	0,12	0,05	-0,04	-0,02	-0,02	0,08	0,03	-0,01	0,18	0,12	0,29
СплікЗБлиз4	Var265	0,02	0,01	0,00	0,08	-0,05	-0,04	0,05	0,00	-0,08	-0,05	-0,03	0,03	-0,02	-0,06	0,20	0,15	0,29

Підтримка5	Var266	-0,07	-0,02	0,03	0,07	-0,06	-0,09	0,10	0,01	-0,01	-0,10	-0,10	0,08	-0,02	0,04	0,11	0,04	0,24
Оптимізм6	Var267	0,14	0,17	0,08	0,21	0,08	0,03	0,16	0,15	0,09	0,07	0,15	0,18	0,15	-0,12	0,28	0,16	0,30
Напруженість7	Var268	-0,07	0,08	0,09	0,06	-0,04	-0,06	0,11	0,09	-0,03	-0,09	-0,12	0,08	0,04	-0,10	0,03	0,18	0,20
самоконтроль8	Var269	0,03	0,01	0,05	0,14	0,00	0,01	0,13	0,13	0,04	-0,05	0,00	0,08	-0,04	0,01	0,26	0,08	0,23
НегатЕмоції9	Var270	-0,05	0,02	-0,03	-0,03	-0,02	-0,03	0,03	0,04	0,14	-0,02	0,00	0,06	0,09	-0,02	0,25	0,04	0,24
позитВідноч1	Var271	0,01	-0,11	-0,17	-0,09	-0,20	-0,15	-0,19	-0,11	-0,12	-0,13	-0,14	-0,05	-0,12	-0,16	0,02	-0,08	-0,09
автономія2	Var272	-0,03	-0,17	-0,14	-0,15	-0,23	-0,15	-0,19	-0,09	-0,10	-0,21	-0,20	-0,13	-0,16	-0,16	0,00	-0,06	-0,01
управлСередов3	Var273	-0,06	-0,21	-0,18	-0,18	-0,19	-0,23	-0,21	-0,17	-0,24	-0,21	-0,26	-0,10	-0,16	-0,08	-0,08	-0,12	0,00
особЗростання4	Var274	-0,04	-0,23	-0,22	-0,19	-0,20	-0,16	-0,25	-0,16	-0,26	-0,32	-0,26	-0,15	-0,28	-0,18	-0,10	-0,17	-0,05
ціліУЖитті5	Var275	-0,07	-0,20	-0,17	-0,17	-0,21	-0,15	-0,21	-0,15	-0,19	-0,20	-0,26	-0,16	-0,17	-0,16	-0,12	-0,10	-0,09
самоприйнят6	Var276	-0,07	-0,20	-0,17	-0,17	-0,21	-0,15	-0,21	-0,15	-0,19	-0,20	-0,26	-0,16	-0,17	-0,16	-0,12	-0,10	-0,09
з5	Var246	1,00																
з6	Var247	0,39	1,00															
з7	Var248	0,49	0,39	1,00														
з8	Var249	0,55	0,39	0,50	1,00													
з9	Var250	0,35	0,39	0,48	0,47	1,00												
з10	Var251	0,29	0,39	0,46	0,62	0,60	1,00											
Питання13	Var252	-0,10	0,39	-0,06	0,06	0,00	-0,13	1,00										
вік1	Var253	0,16	0,39	0,18	0,23	0,19	0,29	0,10	1,00									
дохід3	Var255	0,01	0,39	-0,07	0,00	0,03	0,03	-0,03	0,24	1,00								
населПункт4	Var256	0,03	0,39	0,12	-0,08	-0,02	0,04	0,00	-0,06	-0,17	1,00							
стать5	Var257	0,03	0,39	0,06	-0,07	-0,13	-0,27	0,05	-0,14	-0,14	-0,15	1,00						
стать5	Var258	0,11	0,39	-0,09	-0,16	-0,15	-0,19	0,09	-0,05	0,04	0,18	-0,04	1,00					
видПосади7	Var259	-0,05	0,39	0,03	0,13	0,06	-0,01	0,02	-0,02	0,21	-0,02	-0,14	0,02	1,00				
РівеньСамодовір	Var261	-0,07	0,39	-0,09	-0,16	-0,14	-0,22	-0,07	-0,05	0,05	-0,19	-0,07	0,21	-0,01	1,00			
Робота1	Var262	0,22	0,39	0,25	0,16	0,10	0,06	-0,01	0,12	0,11	-0,02	0,09	-0,18	0,01	0,00	1,00		
ОсобистіДосягн2	Var263	0,15	0,39	0,13	0,10	0,17	0,02	-0,02	0,04	0,05	0,00	-0,09	-0,02	0,16	0,07	0,62	1,00	

Здоров'я3	Var264	0,16	0,39	0,16	0,10	0,13	-0,01	0,06	0,12	0,06	0,09	0,01	-0,03	0,15	0,14	0,56	0,76	1,00
СплікЗБлиз4	Var265	0,13	0,39	0,22	0,15	0,18	0,05	0,11	0,11	0,08	-0,01	0,08	-0,05	0,17	0,17	0,65	0,65	0,70
Підтримка5	Var266	0,07	0,39	0,16	0,07	0,11	0,08	-0,08	0,08	0,00	0,07	-0,04	-0,04	0,19	0,15	0,55	0,81	0,85
Оптимізм6	Var267	0,20	0,39	0,25	0,28	0,29	0,22	-0,03	-0,02	0,14	0,09	0,01	-0,13	0,20	0,11	0,63	0,56	0,63
Напруженість7	Var268	0,09	0,39	0,19	0,07	0,13	0,09	-0,06	0,13	-0,02	0,02	-0,01	-0,17	0,08	0,00	0,76	0,62	0,56
самоконтроль8	Var269	0,09	0,39	0,18	0,13	0,10	0,00	-0,01	-0,04	0,06	-0,01	-0,01	-0,02	0,18	0,18	0,54	0,81	0,80
НегатЕмоції9	Var270	0,07	0,39	0,21	0,23	0,13	0,22	-0,11	-0,06	0,10	-0,01	-0,06	-0,01	0,23	0,24	0,34	0,53	0,55
позитВідноч1	Var271	-0,17	0,39	-0,20	-0,21	-0,09	-0,20	0,05	-0,13	0,22	-0,01	0,01	0,00	-0,06	0,00	0,12	0,11	0,09
автономія2	Var272	-0,11	0,39	0,03	-0,17	-0,03	-0,11	-0,09	-0,07	0,24	0,02	0,08	-0,04	-0,01	0,23	0,14	0,16	0,10
управлСередов3	Var273	-0,16	0,39	-0,12	-0,11	0,01	-0,06	0,04	-0,05	0,25	0,04	-0,03	-0,05	-0,05	-0,03	0,20	0,16	0,10
особЗростання4	Var274	-0,11	0,39	-0,17	-0,26	-0,06	-0,19	-0,09	-0,06	0,27	-0,03	0,02	0,12	-0,01	0,20	0,09	0,06	0,10
ціліУЖитті5	Var275	-0,13	0,39	-0,08	-0,20	-0,08	-0,16	-0,01	-0,10	0,14	0,07	-0,07	0,04	-0,04	0,16	0,09	0,11	0,08
самоприйнятт6	Var276	-0,13	0,39	-0,08	-0,20	-0,08	-0,16	-0,01	-0,10	0,14	0,07	-0,07	0,04	-0,04	0,16	0,09	0,11	0,08
Підтримка5	Var266	1,00																
Оптимізм6	Var267	0,61	1,00															
Напруженість7	Var268	0,59	0,50	1,00														
самоконтроль8	Var269	0,88	0,67	0,53	1,00													
НегатЕмоції9	Var270	0,60	0,50	0,34	0,61	1,00												
позитВідноч1	Var271	-0,06	-0,01	0,12	0,07	-0,05	1,00											
автономія2	Var272	0,02	-0,01	0,06	0,05	0,03	0,46	1,00										
управлСередов3	Var273	0,02	0,05	0,11	0,07	0,05	0,72	0,56	1,00									
особЗростання4	Var274	0,02	0,06	-0,06	0,05	0,03	0,53	0,65	0,58	1,00								
ціліУЖитті5	Var275	-0,04	-0,09	0,13	-0,02	-0,04	0,64	0,72	0,56	0,65	1,00							
самоприйнятт6	Var276	-0,04	-0,09	0,13	-0,02	-0,04	0,64	0,72	0,56	0,65	1,00	1,00						

ДОДАТОК РЗ

**Результати порівняльного аналізу емпіричних даних за t-
критерієм Ст'юдента**

Таблиця Р.1

Групова статистика

	Міліціон1 Громад2	N	Среднее	Стд. отклонение	Стд. ошибка среднего
Міжособистісна довіра (Семків І.І.)	1,00	89	16,0562	5,12871	,54364
	2,00	71	16,1127	2,95948	,35123
міжнацДовіра	1,00	89	18,0000	6,03964	,64020
	2,00	71	19,9155	4,31524	,51213
довіраДоІнституцій	1,00	89	16,2472	4,99609	,52958
	2,00	71	17,7887	3,75658	,44582
довіраДоНаставн	1,00	89	4,4494	1,84644	,19572
	2,00	71	5,2676	1,49244	,17712
Довіра до працівників ОВС	1,00	89	2,6629	1,19605	,12678
	2,00	71	3,5775	1,09103	,12948
ЗМІ	1,00	89	3,0674	1,21354	,12863
	2,00	71	3,0704	,88356	,10486
Роттер "Шкала міжособистісної довіри"	1,00	89	60,1348	15,34615	1,62669
	2,00	71	64,9155	9,92075	1,17738
«Портрет цінностей» (Ш. Шварц)	1,00	89	10,8539	3,64177	,38603
	2,00	71	12,3521	3,79510	,45040
традиція2	1,00	89	13,9551	4,59474	,48704
	2,00	71	14,4789	4,11221	,48803
доброзичл3	1,00	89	9,9438	3,84164	,40721
	2,00	71	8,2394	3,46602	,41134
універсалізм4	1,00	89	15,8090	5,30839	,56269
	2,00	71	15,4225	5,21991	,61949
самостійність5	1,00	89	13,2247	4,49685	,47667
	2,00	71	12,4085	4,36079	,51753
стимуляція6	1,00	89	6,5393	2,57195	,27263
	2,00	71	6,1972	2,54457	,30199
гедонізм7	1,00	89	6,1011	2,51832	,26694
	2,00	71	6,1831	2,83504	,33646
досягнення8	1,00	89	14,3596	4,67889	,49596
	2,00	71	14,5634	5,24468	,62243
влада9	1,00	89	6,2697	2,32948	,24692
	2,00	71	6,7887	2,47222	,29340
безпека10	1,00	89	12,4719	5,23556	,55497

	2,00	71	10,8310	3,91694	,46486
Оцінка якості життя (Н.Е.Водопьянова) Робота 1	1,00	89	25,7640	6,91182	,73265
	2,00	71	27,9859	6,44425	,76479
ОсобистіДосягн2	1,00	89	26,7978	7,20666	,76390
	2,00	71	29,6620	6,41860	,76175
Здоров'я3	1,00	89	26,2135	7,54151	,79940
	2,00	71	27,7606	7,06999	,83905
СплкЗБлиз4	1,00	89	27,0787	8,05976	,85433
	2,00	71	28,7183	7,52934	,89357
Підтримка5	1,00	89	27,9326	6,87849	,72912
	2,00	71	28,6901	6,45776	,76639
Оптимізм6	1,00	89	25,8876	5,71171	,60544
	2,00	71	24,6901	5,96080	,70742
Напруженість7	1,00	89	26,5843	6,43465	,68207
	2,00	71	26,3239	6,80709	,80785
самоконтроль8	1,00	89	27,3146	6,55500	,69483
	2,00	71	28,0845	5,96836	,70831
НегатЕмоції9	1,00	89	24,3371	7,08863	,75139
	2,00	71	24,8028	5,70619	,67720
Руфф«Шкала психологічного благополуччя»	1,00	89	50,2697	8,65601	,91753
	2,00	71	55,3803	7,71152	,91519
автономія2	1,00	89	49,2247	8,43929	,89456
	2,00	71	51,4507	6,37582	,75667
управлСередов3	1,00	89	50,2472	8,28921	,87865
	2,00	71	53,2676	6,34250	,75272
особЗростання4	1,00	89	51,6180	8,19022	,86816
	2,00	71	57,4789	7,18104	,85223
ціліУЖитті5	1,00	89	50,6180	8,48730	,89965
	2,00	71	55,3662	6,06922	,72028
самоприйняттяб	1,00	89	48,2809	7,68704	,81483
	2,00	71	49,9014	7,49887	,88995
«Довіра до себе» Н. Б. Астаніна	1,00	89	63,2921	5,13057	,54384
	2,00	71	66,0845	7,87536	,93463

ДОДАТОК РЗ

Результати порівняльного аналізу емпіричних даних за t-критерієм Ст'юдента

Таблиця Р.2

Результати порівняння відповідей громадян на питання методик

(t – емпіричне значення критерію Ст'юдента, p – рівень статистичної значущості)

Назви методик та шкали	Критерий равенства дисперсий Ливиня				t-критерий равенства средних				
					95% доверительный интервал			разности средних	
	F	Знч.	t	ст.св.	Значимость (2-сторонняя)	Разность средних	Стд. ошибка разности	Нижняя граница	Верхняя граница
Міжособистісна довіра	12,646	,000	-,082	158	,934	-,05650	,68498	-1,40940	1,29641
Міжнаціональна довіра	4,238	,041	-2,252	158	,026	-1,91549	,85048	-3,59527	-,23572
Довіра до інституцій	8,416	,004	-2,158	158	,032	-1,54154	,71437	-2,95248	-,13060
Довіра до наставників	3,304	,071	-3,027	158	,003	-,81817	,27031	-1,35205	-,28428
Довіра до міліції	,506	,478	-4,995	158	,000	-,91454	,18310	-1,27619	-,55289
Довіра ЗМІ	9,650	,002	-,017	158	,986	-,00301	,17183	-,34239	,33638
Ротгер "Шкала міжособистісної довіри"	12,598	,001	-2,273	158	,024	-4,78066	2,10364	-8,93554	-,62578
Ш. Шварц «Портрет цінностей»	,110	,740	-2,537	158	,012	-1,49818	,59043	-2,66433	-,33203
Конформізм1									
традиція2	,384	,536	-,750	158	,454	-,52382	,69816	-1,90274	,85511
доброзичл3	2,494	,116	2,911	158	,004	1,70438	,58557	,54783	2,86094
універсалізм4	,017	,896	,461	158	,646	,38645	,83848	-1,26963	2,04254
самостійність5	1,172	,281	1,156	158	,249	,81627	,70605	-,57824	2,21078

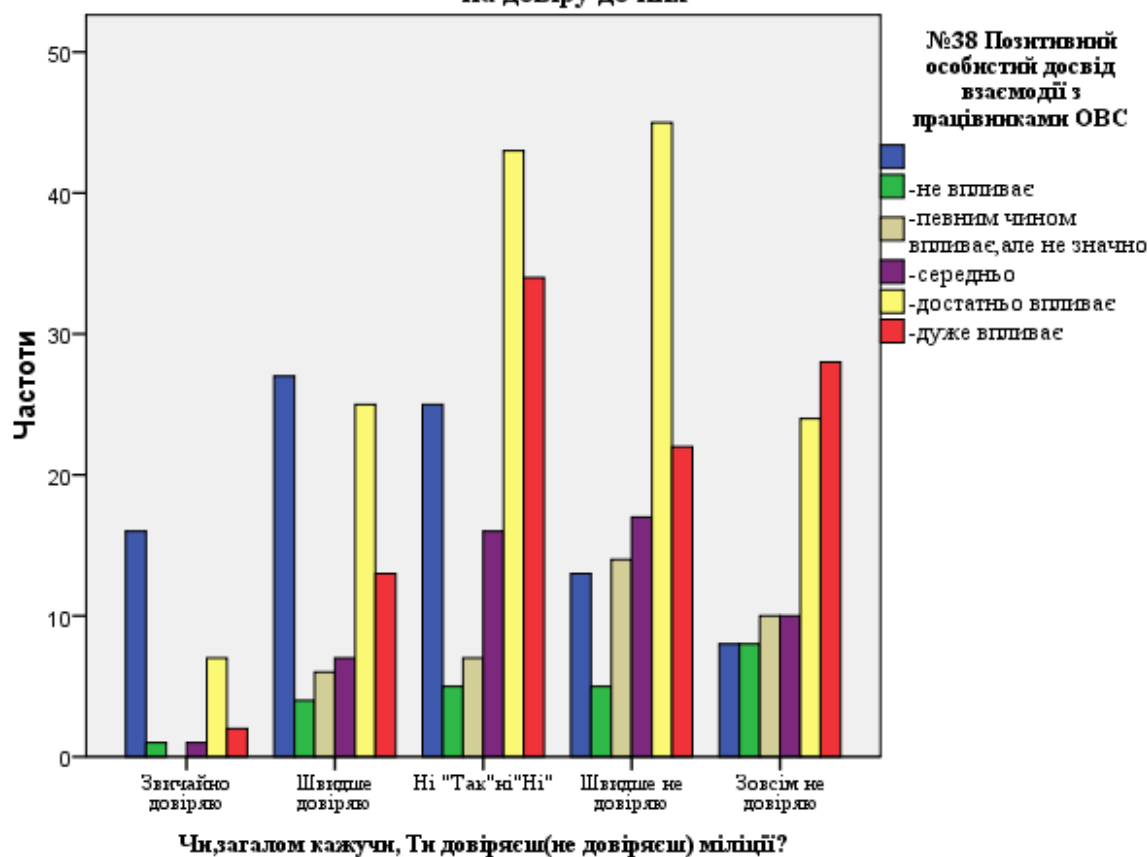
стимуляція ⁶	,243	,623	,840	158	,402	,34214	,40733	-,46238	1,14667
гедонізм ⁷	1,605	,207	-,193	158	,847	-,08197	,42379	-,91901	,75506
досягнення ⁸	1,988	,160	-,259	158	,796	-,20383	,78568	-1,75563	1,34797
влада ⁹	,391	,532	-1,363	158	,175	-,51907	,38091	-1,27139	,23325
безпека ¹⁰	7,342	,007	2,195	158	,030	1,64092	,74745	,16465	3,11720
Оцінка якості життя (Н.Е. Водопьянова) Робота ¹	,123	,726	-2,081	158	,039	-2,22187	1,06751	-4,33031	-,11343
ОсобистіДосягн ²	2,915	,090	-2,621	158	,010	-2,86422	1,09297	-5,02294	-,70550
Здоров'я ³	1,164	,282	-1,325	158	,187	-1,54708	1,16739	-3,85278	,75862
СпілкЗБлиз ⁴	1,720	,192	-1,316	158	,190	-1,63966	1,24581	-4,10025	,82094
Підтримка ⁵	,462	,498	-,711	158	,478	-,75756	1,06539	-2,86180	1,34669
Оптимізм ⁶	,262	,609	1,292	158	,198	1,19750	,92664	-,63270	3,02770
Напруженість ⁷	,319	,573	,248	158	,805	,26033	1,05058	-1,81466	2,33531
самоконтроль ⁸	1,745	,188	-,768	158	,444	-,76990	1,00277	-2,75047	1,21067
НегатЕмоції ⁹	2,639	,106	-,449	158	,654	-,46574	1,03629	-2,51251	1,58103
Руфф«Шкала психологічного благополуччя» ПозитВідносини ¹	1,897	,170	-3,893	158	,000	-5,11062	1,31292	-7,70375	-2,51748
автономія ²	5,073	,026	-1,842	158	,067	-2,22599	1,20848	-4,61285	,16088
Управління середовищем ³	3,509	,063	-2,534	158	,012	-3,02041	1,19175	-5,37423	-,66660
Особистісне зростання ⁴	1,230	,269	-4,747	158	,000	-5,86090	1,23470	-8,29953	-3,42226
Цілі у житті ⁵	6,147	,014	-3,972	158	,000	-4,74822	1,19544	-7,10933	-2,38711
самоприйняття ⁶	,037	,847	-1,339	158	,182	-1,62051	1,21002	-4,01041	,76939
«Довіра до себе» Н. Б. Астаніна	8,819	,003	-2,703	158	,008	-2,79237	1,03294	-4,83253	-,75222

Продовження Додатку С
Критерии хи-квадрат

	Значени е	ст. св.	Асимпт. значимість (2- стор.)
Хи-квадрат Пирсона	62,157 ^a	20	,000
Отношение правдоподобия	59,065	20	,000
Линейно-линейная связь	22,161	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

**Вплив позитивного особистого досвіду громадян у взаємодії з працівниками ОВС
на довіру до них**

Рис.С1.Результати відсоткового співвідношення впливу досвіду взаємодії громадян з працівниками ОВС на їх довіру

Табл.С2.

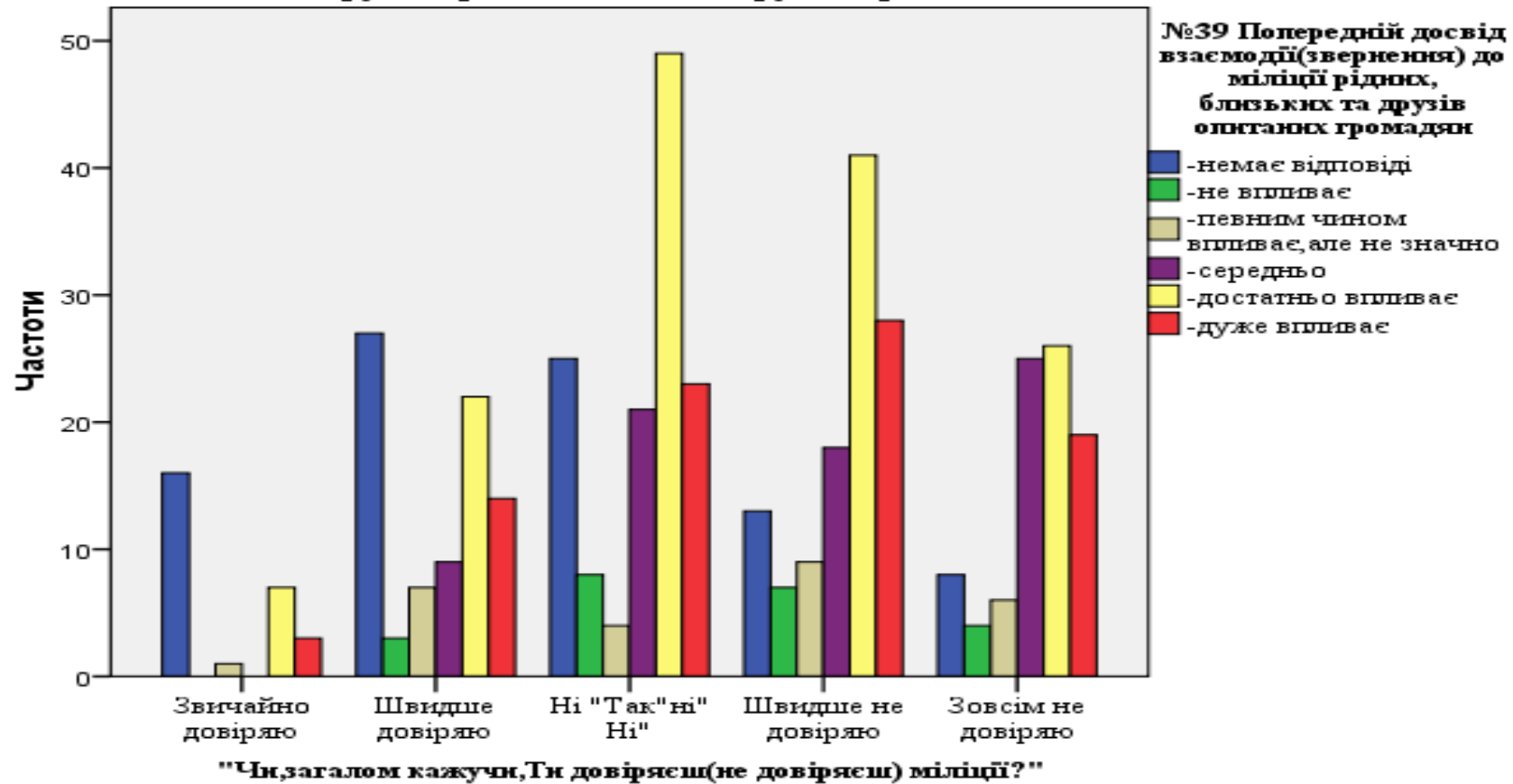
**Результати відсоткового співвідношення впливу досвіду
взаємодії близьких і друзів громадян з працівниками ОВС на їх
довіру**

**№ 39 «Як впливає попередній досвід взаємодії (звернення) до працівників ОВС
рідних, друзів опитаних громадян?»**

Чи,загалом кажучи, Ти довіряєш(не довіряєш) міліції?		№39					
		Не впливає	Певним чином впливає,але не значно	середньо	Достатньо впливає	Дуже впливає	Всього
Звичайно довіряю	% довіраМіліції	,0%	3,7%	,0%	25,9%	11,1%	100,0%
	% в д38	,0%	3,7%	,0%	4,8%	3,4%	6,1%
Радше довіряю	% в довіраМіліції	3,7%	8,5%	11,0%	26,8%	17,1%	100,0%
	% в д38	13,6%	25,9%	12,3%	15,2%	16,1%	18,5%
Ні «Так» ні «Ні»	% в довіраМіліції	6,2%	3,1%	16,2%	37,7%	17,7%	100,0%
	% в д38	36,4%	14,8%	28,8%	33,8%	26,4%	29,3%
Радше не довіряю	% в довіраМіліції	6,0%	7,8%	15,5%	35,3%	24,1%	100,0%
	% в д38	31,8%	33,3%	24,7%	28,3%	32,2%	26,2%
Зовсім не довіряю	% в довіраМіліції	4,5%	6,8%	28,4%	29,5%	21,6%	100,0%
	% в д38	18,2%	22,2%	34,2%	17,9%	21,8%	19,9%
Всього	% в довіраМіліції	5,0%	6,1%	16,5%	32,7%	19,6%	100,0%
	% в д38	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Критерии хи-квадрат			
	Значение	ст.св.	Асимпт. значимость (2-стор.)
Хи-квадрат Пирсона	62,409 ^a	20	,000
Отношение правдоподобия	61,526	20	,000
Линейно-линейная связь	22,885	1	,000
Кол-во валидных наблюдений	443		

Вплив попереднього досвіду взаємодії(звернення)до міліції рідних, близьких та друзів громадян на довіру до працівників ОВС

ДОДАТОК Т
Результати мультифакторного аналізу емпіричних даних: латентні фактори виділені на основі досліджуваних психологічних характеристик

Таблиця Т.1

Методи	Шкали	ФАКТОРИ									
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
Методика «Довіра» Семків І.І.	Міжособова довіра	0,02259	-0,00569	-0,009317	0,216414	-0,092548	-0,033752	0,690645	0,052318	-0,123573	-0,074860
	Міжнаціональна довіра	0,07022	-0,10039	0,017503	-0,151500	-0,041656	0,034479	0,674928	0,049677	-0,009353	-0,041703
	Довіра до інституцій	0,07845	-0,10053	-0,030268	-0,064585	0,185596	-0,032178	0,701218	-0,037643	0,115959	0,281493
	Довіра до наставників	0,14058	0,05828	0,045674	0,241668	0,038421	0,068470	0,712624	0,056884	-0,061673	0,030009
Методика Ш. Шварца «Портрет цінностей» адаптація Семків І.І.	Конформізм	0,13109	0,11441	-0,051615	0,639594	0,011051	-0,016031	0,089999	0,027220	0,213550	0,064374
	Традиція	0,07908	0,14141	-0,004686	0,736296	-0,024991	0,066805	0,089700	0,081683	0,014965	0,055264
	Доброзичливість	-0,20926	0,16265	-0,021849	0,671002	-0,047795	-0,146095	-0,012145	-0,126141	0,275707	-0,009172
	Універсалізм	-0,04557	0,12200	0,013440	0,802373	-0,023440	-0,004297	0,051720	0,036946	0,207234	-0,011946
	Самостійність	-0,09004	0,13521	-0,000859	0,567291	-0,124879	-0,069625	-0,093934	-0,048634	0,521362	0,027028
	Стимуляція	-0,04418	0,01891	-0,016283	0,071168	-0,068932	0,062660	-0,008759	0,060494	0,745416	-0,051149
	Гедонізм	-0,02195	0,04083	0,011133	0,119819	-0,034678	0,024777	0,082851	-0,165055	0,688137	0,007369
	Досягнення	0,01919	0,05376	-0,005734	0,380185	-0,024592	-0,017064	-0,061158	0,071019	0,723150	0,078308
	Влада	0,04337	0,02755	0,064840	0,203344	0,028821	0,037997	-0,083806	0,061416	0,735106	0,010591
Безпека	-0,14901	0,20411	-0,031219	0,789646	-0,002088	-0,070796	0,016178	0,019805	0,037948	-0,070594	
Життя	Робота	0,05734	0,05129	0,742635	-0,078992	-0,028128	0,142226	-0,042721	0,028794	-0,015360	-0,002892

	Особисті досягнення і прагнення	0,04259	0,01343	0,834373	-0,002941	-0,025243	0,068574	0,058440	0,056456	0,064193	-0,045672
	Здоров'я	0,03150	0,03851	0,809083	-0,118134	0,015555	0,096605	-0,017357	-0,054891	0,093911	0,002949
	Спілкування з друзями (близькими)	0,06267	-0,00569	0,680878	-0,021800	0,000229	0,017059	0,063539	0,083789	-0,101081	0,136137
	Підтримка	-0,05839	0,02197	0,858158	-0,088087	0,001107	0,053266	-0,001447	-0,000244	0,013967	-0,013968
	Оптимізм	-0,03265	0,05913	0,489389	0,045302	-0,159257	0,105403	0,049161	-0,117128	0,075366	-0,051125
	Напруженість	-0,02341	-0,01874	0,746747	-0,092899	0,022735	0,006350	-0,098457	-0,016042	0,059218	-0,035994
	Самоконтроль	-0,06429	0,01128	0,798044	0,077845	0,010802	0,110456	0,010338	-0,028359	-0,068458	-0,059572
	Негативні емоції	-0,05708	0,01307	0,617314	0,139352	-0,010485	0,058879	0,023709	0,089683	-0,043645	-0,051522
«Шкала психологічного благополуччя» Ріфф	«Позитивні відносини з тими, що оточують»	0,09934	-0,04677	0,178057	-0,021102	0,020763	0,789368	-0,036362	0,024447	-0,021816	-0,070380
	«Автономія»	0,02881	0,00653	0,062527	-0,019650	0,009268	0,804147	-0,057016	0,012625	0,034531	0,106845
	«Управління середовищем»	0,02733	-0,11346	0,076289	0,029399	-0,021569	0,795303	-0,009787	-0,033779	0,022703	0,038502
	«Особистісне зростання»	0,06291	-0,09680	0,117601	-0,050252	0,041744	0,829104	0,053095	-0,034437	0,041205	-0,041282
	«Цілі у житті»	0,09989	-0,08485	0,156851	-0,031404	0,026279	0,774792	0,081581	-0,018352	0,031482	-0,125051
	«Самоприйняття»	0,03189	-0,05194	0,075666	-0,075182	-0,009044	0,787542	-0,012834	0,008810	0,011991	-0,009285
Дж.Б. Ротгер	Міжособистісна довіра	0,25697	0,02298	-0,033377	0,106402	-0,093020	0,131223	-0,094889	0,074042	-0,153554	0,042185
Повинен володіти мільйонер	1. Законотрусливий	-0,12824	0,60792	-0,041827	0,132532	-0,048030	0,012984	-0,112805	-0,374821	0,044770	-0,034827
	2. Доброзичливий	-0,02832	0,65911	0,046097	0,101306	-0,072299	0,009252	0,036072	0,043573	-0,176666	-0,054683
	3. Комунікабельний	0,04146	0,63317	0,032699	0,005375	-0,004182	-0,002092	0,027562	0,183567	0,093133	-0,068615
	4. Справедливий	-0,08147	0,64435	0,028348	0,003879	-0,116812	-0,053835	0,032512	-0,118471	0,057469	-0,055063
	5. Ввічливий	0,01014	0,59438	0,084311	-0,095437	0,025869	0,011233	0,101481	0,022564	0,159494	-0,156869

6.Надійний	-0,00192	0,66007	0,105169	0,002469	-0,054078	0,024456	-0,058259	0,088434	0,081661	-0,161125
7.Професіонал	-0,11505	0,68524	0,023258	0,024241	-0,038223	-0,111904	-0,006481	-0,193927	0,044217	0,036193
8.Вміє висловити свою думку	0,10069	0,51307	0,081683	-0,199319	0,063192	-0,048670	-0,043074	0,131518	0,033304	-0,094281
9.Розумний	0,07665	0,57373	0,098167	-0,044312	-0,044487	-0,024760	0,008596	0,174356	0,107574	-0,077205
10.Щирий	0,01779	0,57593	0,052360	-0,028290	0,026864	-0,084272	0,059100	0,221260	-0,067604	-0,088692
11.Охайний	0,12402	0,58080	0,019809	0,158112	-0,014854	0,011388	-0,000606	0,237162	-0,014029	0,121118
12.Ставитись до людей так, як би хотів щоб ставились до нього	-0,05943	0,60364	-0,027957	0,071221	0,027945	0,015933	0,024518	-0,104543	0,001448	0,034972
13.Гуманний, людяний	-0,07760	0,62307	-0,045715	0,145724	-0,078932	0,033560	0,028969	-0,016099	0,038722	-0,056015
14.Мав почуття гумору	0,17916	0,40040	0,072198	-0,024942	-0,010775	0,028456	-0,060718	0,384340	0,068587	0,004381
15.Фізично підготовлений	0,06721	0,62066	0,052798	0,066863	-0,070909	0,060973	-0,071372	-0,067688	-0,022466	0,101226
16.Культурний	0,05572	0,65990	-0,024762	-0,019303	0,005664	0,027067	-0,106275	0,240640	0,138350	0,091272
17.Лояльний	0,00800	0,61198	-0,002968	0,000107	0,004519	0,036586	-0,068236	0,202927	0,029796	0,123420
18.Тверезий, без шкідливих звичок	-0,09715	0,58580	-0,004219	0,022058	-0,047852	-0,037055	-0,111793	-0,452330	0,019169	0,077702
19.Виконавчий	-0,05903	0,51811	-0,047984	0,000857	-0,064090	0,047066	0,019559	0,035493	0,184680	-0,154568
20.Врівноважений	-0,07763	0,69014	-0,003904	0,140619	-0,011052	-0,067967	-0,109738	-0,159724	-0,085273	0,075583
21.Стриманий	-0,01047	0,63219	0,019703	0,092959	0,047015	-0,063306	0,022022	-0,260238	-0,131372	0,056402
22. Не брати хабарів	-0,03824	0,60152	0,034677	0,142364	-0,076017	-0,046961	-0,021410	-0,215426	0,004268	0,086732
23.Чесний	-0,04790	0,62337	-0,129330	0,041224	-0,072721	-0,102564	-0,025960	-0,150751	-0,001734	0,010971

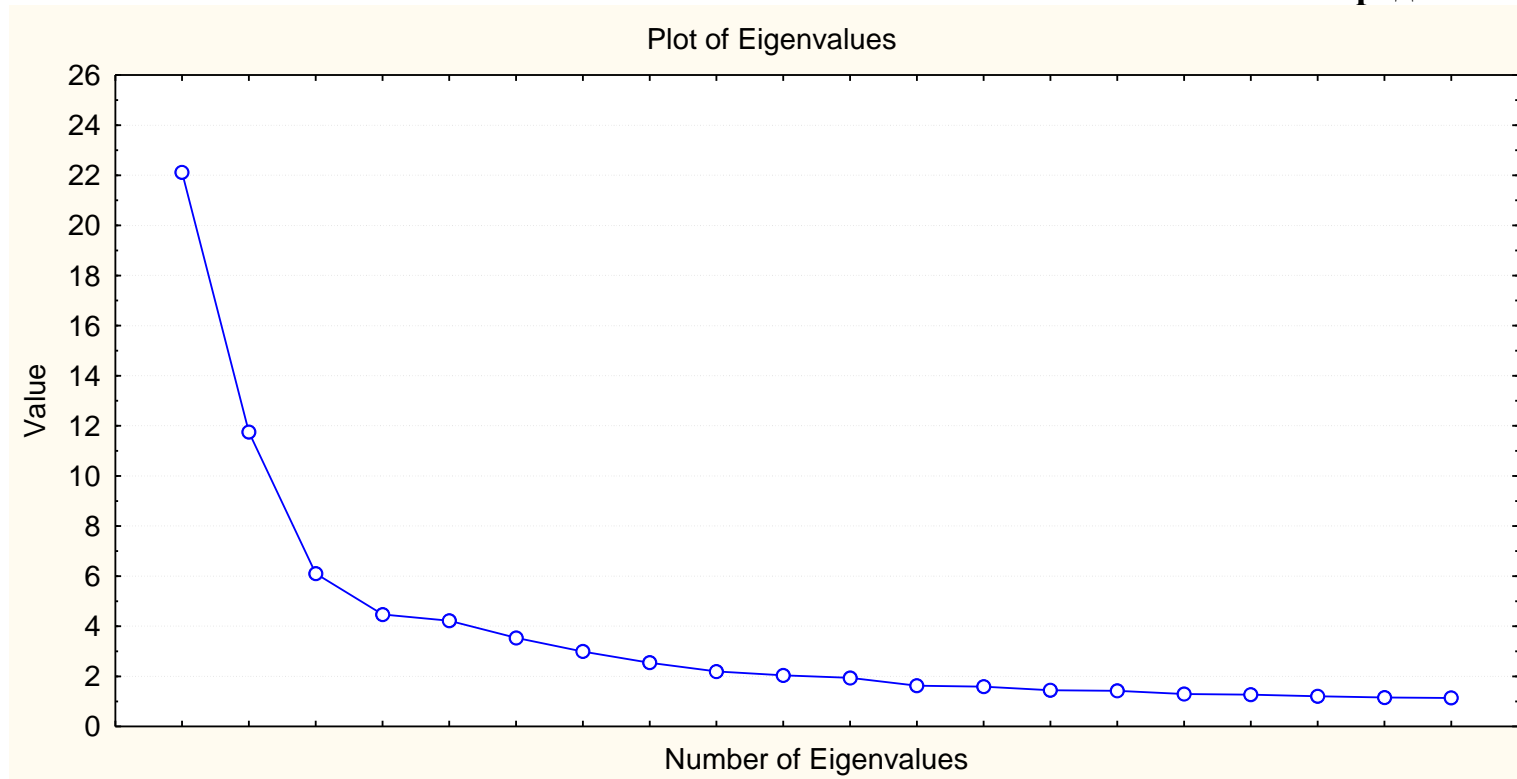
	24.Вміти вислухати	0,04304	0,57793	-0,066528	0,090451	-0,062805	-0,053644	0,008271	-0,014857	-0,148737	0,147389
	25.Користуватись авторитетом серед колег	0,17262	0,42897	-0,019027	-0,016020	-0,004243	-0,057862	-0,003034	0,176929	-0,032173	0,007658
	26.Відповідальний	0,02316	0,52869	-0,096094	0,171369	-0,237412	-0,089413	-0,016089	0,077548	0,007780	0,042707
	27.Принциповий	0,09816	0,45594	-0,005722	0,134860	-0,014602	-0,070020	-0,004496	0,548862	-0,052848	0,038691
	28.Вмотивований	0,07259	0,61435	-0,009434	0,106444	-0,021078	-0,013271	0,019611	0,455943	-0,044365	0,079009
	29.Завзятий	0,09514	0,58635	0,004808	0,070887	0,039609	-0,034337	-0,047551	0,445268	-0,042566	0,024893
	30.Духовний	0,06644	0,47945	0,033811	0,087088	0,062136	-0,016593	0,137470	0,500281	-0,081934	-0,081056
	31.Дотримуватись принципу приватності	0,00245	0,48619	-0,019653	-0,009500	0,010361	-0,045225	0,050939	0,415340	0,098555	-0,199600
5.	«Як, на Ваш погляд, міліція (поліція) справляється зі своїми головними завданнями?»	0,29802	0,04711	-0,064683	0,072165	0,278633	0,015362	0,227792	-0,034446	0,054834	0,576558
12. Оцініть, будь-ласка, успішність виконання міліцією покладених на неї	Надання допомоги громадянам під час аварій, катастроф, стихійних лих	-0,07568	0,02040	-0,030550	0,028282	-0,403641	0,144935	-0,171589	-0,079672	0,041998	-0,157900
	Охорона громадського порядку	-0,21731	0,07695	-0,002534	-0,065981	-0,509885	0,007409	-0,123787	0,179518	-0,010618	-0,142582
	Забезпечення безпеки дорожнього руху	-0,16435	0,04547	0,052727	0,034590	-0,573539	-0,010356	-0,166710	-0,003862	-0,014476	0,023421
	Боротьба з легкими і середньої тяжкості злочинами проти громадян	-0,22973	0,08273	0,029634	0,094891	-0,575595	-0,012401	0,055697	-0,060077	0,006445	-0,109126
	Захист Вас і Вашого майна	-0,17897	0,05493	0,065371	-0,063178	-0,537081	-0,014970	0,077998	0,025597	-0,053086	-0,119285

	Боротьба з тяжкими злочинами проти громадян, життя і здоров'я особи	-0,08318	0,13946	-0,020738	0,023975	-0,573734	-0,106560	0,009818	-0,027969	0,059106	-0,042868
	Профілактична робота з попередження злочинів: робота з населенням у цілому і з групами ризику	-0,21055	0,04044	0,021098	-0,150048	-0,632354	0,018873	0,010777	-0,047256	-0,063137	0,007359
	Боротьба із злочинами в економічній сфері	-0,06722	0,03274	0,021533	0,066837	-0,761811	-0,050210	0,021987	-0,001354	0,068700	0,067685
	Боротьба з організованою злочинністю	-0,12953	0,04280	0,056572	0,056333	-0,761351	0,016554	-0,002972	0,025076	0,110505	0,021366
	Боротьба з корупцією і хабарництвом	-0,21739	0,05510	-0,018030	0,088753	-0,751547	0,005960	0,028203	-0,009976	-0,001277	0,096110
1. «Якою мірою характерні Вашій місцевій міліції наступні якості?»	1. Використання службового становища для особистого збагачення	0,71561	0,02633	0,045665	-0,017471	0,060448	-0,097370	0,008905	-0,156385	0,023421	-0,286121
	2. Хабарництво, користолюбство	0,72028	0,01108	-0,005255	0,020467	0,008416	-0,115042	0,006369	-0,136554	0,057871	-0,380483
	3. Вседозволеність	0,77526	0,04041	0,019126	-0,001477	0,013869	-0,005820	-0,010852	-0,008407	-0,010818	-0,455255
	4. Грубість, нахабність	0,78519	0,04280	0,023418	-0,046884	0,056802	-0,051598	-0,049904	0,029003	-0,015763	-0,422671
	5. Окозання милування, небажання виконувати свої обов'язки	0,78522	0,00380	0,020142	0,003219	-0,033998	-0,032509	-0,024694	0,055400	-0,025607	-0,322284
	6. Професіоналізм	0,30302	0,02560	-0,003438	0,033489	0,157765	0,005782	0,087858	0,002016	-0,017397	0,305739
	7. Працьовитість	0,22776	0,03998	-0,003120	0,009065	0,155244	0,015843	0,063294	0,019182	-0,034845	0,253134

	8.Неправда, обман	0,79421	0,08295	0,014145	0,011073	0,090565	0,048620	0,009020	0,070578	-0,052230	-0,317684
	9.Цинізм	0,82752	0,07154	0,051373	0,010585	0,018853	-0,085930	-0,010322	0,035651	-0,036236	-0,276689
	10.Сміливість	0,83117	0,02808	-0,033761	0,077890	0,165470	-0,042066	0,125347	0,043491	0,036901	0,177115
	11.Розхлябаність, неорганізованість	0,82477	0,01373	0,045827	0,052438	0,023230	0,007554	0,035718	0,089483	-0,059945	-0,266598
	12.Освіченість, культура	0,20548	0,02461	-0,017402	0,046762	0,164777	0,034148	0,056502	0,025782	0,024827	0,246966
	13.Оперативність	0,81603	0,01733	-0,050432	-0,035850	0,184844	-0,048725	-0,004686	-0,031308	0,047446	0,210319
	14.Організованість	0,44150	0,02936	-0,024465	0,015801	0,205699	0,021885	-0,015010	-0,019776	0,096694	0,143641
	15.Чесність, порядність	0,46020	0,01854	-0,046166	0,054905	0,131021	-0,036083	0,056726	-0,015569	0,037123	0,185557
	16.Пияцтво	0,81183	0,01160	0,015806	0,025941	0,054716	0,070945	0,050872	0,064840	-0,096412	-0,082792
	17.Справедливість	0,35411	-0,00803	-0,017854	0,044226	0,129389	0,064856	0,060103	0,020059	-0,013165	0,244262
	18.Чуйність, людяність	0,24175	0,00785	-0,030938	0,044674	0,139874	0,016328	0,045129	-0,020803	-0,004929	0,229276
	19.Садизм, застосування незаконного насильства	0,81119	0,01332	0,018796	0,056596	0,043512	0,023511	0,000645	0,098448	-0,083563	-0,265451
	20.Бажання допомоги «простим людям»	0,36028	-0,04824	-0,012817	-0,024611	0,097480	0,015288	0,089349	0,018121	-0,019911	0,193897
«Довіра до себе» Н. Б.	Рівень самодовіри	-0,21912	-0,07538	0,069330	-0,092198	-0,070226	0,025720	0,038287	0,127933	0,037581	0,069284
9.	Довіра до працівників ОВС	0,21554	-0,03434	0,040885	0,023914	0,215504	-0,057251	0,598334	-0,080678	0,071774	0,332955
13.	"Чи довіряєте Ви	0,29324	0,07391	-0,093192	-0,065057	0,199714	-0,033538	0,269393	-0,120338	0,017925	0,565958

	Вашим місцевим працівникам ОВС?"										
Авторська методика «Довіра до ОВС»	Соціальний капітал	0,87880	-0,05108	0,046282	-0,123464	0,085084	0,107305	-0,004054	0,024792	0,045647	0,065402
	Стереотипність сприйняття	0,84109	-0,06804	0,020986	-0,039128	0,114332	0,080065	0,036609	0,033495	-0,055455	0,072688
	Спосіб соціального зв'язку	0,89160	-0,04209	0,021707	-0,133332	0,094332	0,114375	0,005496	0,016263	0,017897	0,054243
	Фаховість	0,91329	-0,03387	0,029163	-0,115572	0,102347	0,105019	0,045743	0,037734	-0,014799	0,064796
	Самоприйняття	0,89742	-0,03408	-0,032005	-0,084486	0,079055	0,041191	0,025526	0,080731	0,021018	0,053130
	Людський капітал	0,90286	-0,02808	0,018725	-0,123146	0,099649	0,124799	0,044075	-0,011738	0,005819	0,096801
	Досвід	0,90169	-0,05074	0,042219	-0,106213	0,098281	0,133483	0,055156	0,077541	-0,004587	0,040455
	Соціальна солідарність	0,83992	-0,03100	0,052941	-0,137789	0,051710	0,098096	0,015154	0,040030	0,074248	0,077843
Соціально-демографічні та професійно-	вік1	0,10353	0,01950	0,069316	-0,261859	0,042594	0,174115	-0,002258	-0,163215	0,220634	-0,322949
	сектор2	0,36677	0,06700	-0,051955	0,202944	0,094554	-0,112460	0,030864	-0,038203	-0,190304	0,080726
	стать5	0,50305	0,01670	-0,076388	0,082788	0,040384	0,038295	0,095170	0,184469	-0,082947	0,093012
	освіта6	0,32892	-0,14189	0,056008	0,144650	0,070433	-0,127441	-0,069017	0,060485	-0,276233	0,311119
	видПосади7	-0,29863	-0,08704	0,176006	0,119085	-0,102052	-0,055291	-0,011355	-0,033083	-0,098896	0,081192
	профДіяльність8	-0,41868	0,03296	0,014131	0,038395	-0,046728	0,115318	-0,060270	0,055045	-0,170543	-0,252940
Expl.Var	21,14806	11,02038	5,215956	4,041292	4,602208	4,283333	2,785873	2,564059	3,163607	3,163020	
Prp.Totl	0,19402	0,10110	0,047853	0,037076	0,042222	0,039297	0,025558	0,023523	0,029024	0,029019	

Рис.Т.1. Діаграма розподілу факторного навантаження усіх шкал методик, що використовувались в дослідженні соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників ОВС.

Продовження Додатку Т
Таблиця Т.2.

**Відсоткове навантаження виділених факторів за шкалами усіх методик, що використовувались в дослідженні
соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників ОВС**

Eigenvalues (Spreadsheet4.sta)	Факторне навантаження			
Extraction: Principal components	Eigenvalue	% Total	Cumulative	Cumulative
1 фактор	22,12290	20,29623	22,12290	20,29623
2 фактор	11,75149	10,78118	33,87439	31,07742
3 фактор	6,10572	5,60158	39,98010	36,67900
4 фактор	4,47046	4,10134	44,45056	40,78033
5 фактор	4,22322	3,87451	48,67378	44,65484
6 фактор	3,53974	3,24747	52,21353	47,90232
7 фактор	2,99017	2,74327	55,20369	50,64559
8 фактор	2,54319	2,33320	57,74688	52,97879
9 фактор	2,19849	2,01696	59,94537	54,99575
10 фактор	2,04242	1,87378	61,98779	56,86953

ДОДАТОК У

Апробація та адаптація методик дослідження

Адаптація опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Лінгвістична валідність. До перевірки методики на лінгвістичну валідність було залучено трьох експертів, які брали участь у перекладі та оцінюванні остаточної версії методики. Також було здійснено процедуру зворотного перекладу тексту. Перевіривши методику, експерти усунули всі виявлені недоліки й зауваження. Остаточна версія методики застосовувалась у подальших дослідженнях.

Опис факторної структури методики та оцінка її валідності. Побудова факторної структури методики є одним із найважливіших етапів у адаптації методики, оскільки саме факторна структура вказує на наявні діагностичні ознаки і проводився з використанням методу головних компонент і ортогональним обертанням осей Varimax. Оскільки респонденти повинні були оцінити вплив ознак (поданих у бланках) для трьох категорій людей: незнайомої, знайомої та близької, то рішення про кількість факторів, для кожної категорії людей окремо, приймалося на основі діаграм «Кам'яного насипу» і власних значень.

В результаті аналізу категорії **незнайомої** людини та **критеріїв довіри** до неї було прийняте двофакторне рішення (Див.Рис. У2.1).

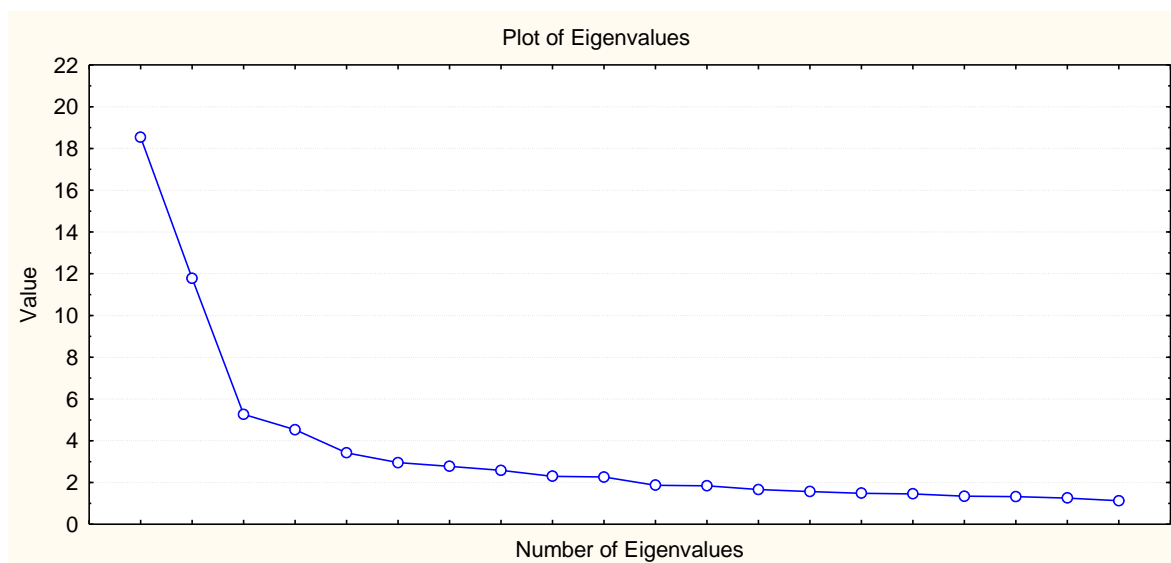

Рис. У2.1. Діаграма розподілу факторного навантаження категорії незнайомої людини та критеріїв довіри до неї опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Виділені 2 фактора описують 31,6% дисперсії і формують наступні факторні групи:

Фактор I. До першого фактору увійшло 32 ознаки, проте усі ознаки даного фактора із знаком «-», це свідчить, що слід їх трактувати як протилежні, ті, що мають протилежне значення: охайна (-0,55), цікава (-0,55), відкрита (-0,55), не приваблива (-0,52), балакуча (-0,50), негарна (-0,58), занадто охайна (-0,51), сильна (-0,56), активна (-0,67), весела (-0,69), з інтересами протилежними моїм (-0,56), відмінні інтереси (-0,56), інше віросповідання (-0,62), що належить до іншої соціальної або демографічної групи (-0,53) освічена (-0,65), смілива (-0,61), стримана (-0,64), авторитетна (-0,60), ввічлива (-0,67), іншої національності (-0,58), чарівна (-0,56), добре одягнена (-0,51), співчутлива (-0,59), дуже красива (-0,51), скромна (-0,51), винахідлива (-0,52), безпосередня (-0,50), життєві цілі відмінні від моїх (-0,51), стабільна (-0,65), розважлива (-0,65), щира (-0,62), організована (-0,57). Даний фактор пояснює 19,3% дисперсії даних.

Фактор II. До другого фактору увійшло 18 ознак: метушлива (-0,64), похмура (-0,59), хвалькувата (-0,51), байдужа (-0,60), дурна (-0,57), неосвічена (-0,61), боязка (-0,50), імпульсивна (-0,51), неавторитетна (-0,53), скрита (-0,58), не ввічлива (-0,54), раціональна (0,55), несправедлива (-0,60), безвідповідальна (-0,68), надійна (0,54). Даний фактор пояснює 12,2% дисперсії даних.

В результаті аналізу категорії **знайомої** людини та **критеріїв довіри** виділено 2 фактора (Див.Рис. У2.2).

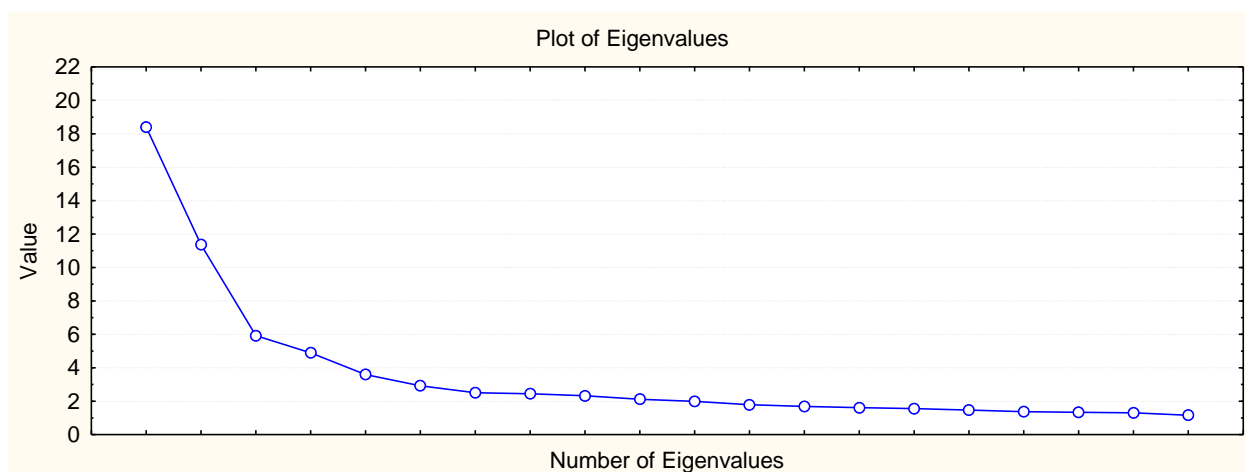

Рис. У2.2. Діаграма розподілу факторного навантаження категорії знайомої людини та критеріїв довіри до неї опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Виділені 2 фактори описують 30,9% дисперсії і формують наступні факторні групи:

Фактор I. До першого фактору увійшло 30 ознак: охайна (-0,59), неагресивна (-0,62), цікава (-0,62), відкрита (-0,58), занадто охайна (-0,56), сильна (-0,72), балакуча (-0,66), відмінні моїм інтереси (-0,59), що має близькі мені інтереси (-0,57), освічена (-0,75), смілива (-0,68), стримана (-0,72), авторитетна (-0,63), ввічлива (-0,75), іншої національності (-0,57), чарівна (-0,59), добре одягнена (-0,57), співчутлива (-0,62), дуже красива (-0,55), допомагаючи мені (-0,51), винахідлива (-0,55), дуже розумна (-0,51), безпосередня (-0,54), стабільна (-0,66), розважлива (-0,63), раціональна (-0,57), щира (-0,64), організована (-0,57), незалежна (-0,53), надійна (-0,54). Даний фактор пояснює 19,16% дисперсії даних.

Фактор II. До другого фактору увійшло 13 ознак: метушлива (0,54), похмура (0,53), хвалькувата (0,57), байдужа (0,71), дурна (0,59), неосвічена (0,57), імпульсивна (0,50), неавторитетна (0,53), скрита (0,58), не ввічлива (0,58), легковажна (0,50), несправедлива (0,65), безвідповідальна (0,64). Даний фактор пояснює 11,8% дисперсії даних.

В результаті аналізу категорії **близької людини та критеріїв довіри** виділено 2 фактора (Див.Рис. У 2.3).

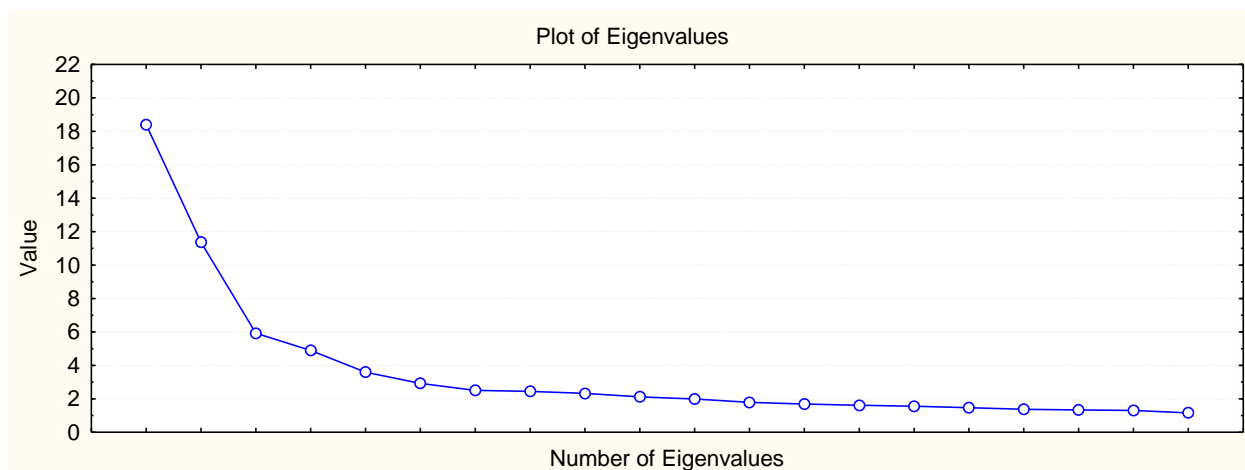

Рис. У 2.3. Діаграма розподілу факторного навантаження категорії близької людини та критеріїв довіри до неї опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Виділені 2 фактори описують 35,53% дисперсії і формують наступні факторні групи:

Фактор I. До першого фактору увійшло 29 ознак: охайна (-0,56), метушлива (-0,54), цікава (-0,56), неавторитетна (-0,54), корисна мені (-0,54),

не цікава (-0,52), не приваблива (-0,62), балакуча (-0,57), погано одягнена (-0,61), негарна (-0,67), занадто охайна (-0,63), надіється на інтуїцію (-0,53), сильна (-0,62), статична (-0,51), активна (-0,67), весела (-0,68), відмінні інтереси (-0,51), інтереси близькі моїм (-0,52), іншого віросповідання (-0,50), схильна до компромісів (-0,55), освічена (-0,61), смілива (-0,63), стримана (-0,63), авторитетна (-0,63), ввічлива (-0,61), іншої національності (-0,59), чарівна (-0,52), небалакуча (-0,51), добре одягнена (-0,53), полюбляє змагатись (-0,55), іншого соціального походження (-0,55), співчутлива (-0,57), дуже красива (-0,59), багата (-0,53), бідна (-0,56), допомагаючи мені (-0,51), скромна (-0,54), винахідлива (-0,50), безпосередня (-0,54), життєві цілі відмінні від моїх (-0,54), життєві цілі близькі моїм (-0,54), стабільна (-0,64), розважлива (-0,64), щира (-0,56), сприймає світ як я (-0,51), має широке коло інтересів (-0,50), організована (-0,50), надійна (-0,50). Даний фактор пояснює 24,3% дисперсії даних.

Фактор II. До другого фактору увійшло 18 ознак: хвалькувата (-0,51), байдужа (-0,63), дурна (-0,50), не ввічлива (-0,54), освічена (0,50), раціональна (0,51), кришталево чесна (0,50), несправедлива (-0,67), безвідповідальна (-0,65), брехлива (-0,53). Даний фактор пояснює 11,2% дисперсії даних.

Оскільки факторний аналіз виділив ознаки та їх антоніми в одному факторі, то було прийняте рішення вилучити їх з переліку ознак, що впливають на критерії довіри.

Опис внутрішньої надійності методики, проведеної методом альфа-Кронбаха. Перевірка внутрішньої надійності методики, полягає у перевірці узгодженості питань всередині шкал методики та узгодженості всіх запитань у методиці. Внутрішню консистентність визначали розрахунком коефіцієнта α -Кронбаха.

Коефіцієнт α -Кронбаха для кожної шкали розраховувався після проведення розвідувального факторного аналізу (ЕФА) (див. табл. У2.1).

Таблиця У 2.1

Внутрішня надійність опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Фактор	Кількість ознак	Коефіцієнт Кронбаха α
1. Незнайомо людина:		
I фактор		$\alpha=0,94$
II фактор		$\alpha=0,82$
2. Знайома людина:		
I фактор		$\alpha=0,95$
II фактор		$\alpha=0,86$
3. Близька людина:		
I фактор		$\alpha=0,95$
II фактор		$\alpha=0,60$

Щодо міжпунктової кореляції показників, то вони є теж задовільними (див. табл. У 2.2).

Таблиця У 2.2

Міжпунктова кореляція опитувальника для вивчення довіри і недовіри особистості іншим людям А. Б. Купрейченко і С. П. Табхарової

Фактор	Міжпунктова кореляція r
3. Незнайомо людина:	
I фактор	$R=0,34$
II фактор	$R=0,36$
4. Знайома людина:	
I фактор	$R=0,38$
II фактор	$R=0,31$
3. Близька людина:	
I фактор	$R=0,32$
II фактор	$R=0,16$

Отже, в даному підпункті дисертаційного дослідження, описана адаптація україномовної версії опитувальника А. Б. Купрейченко та С. П. Табхарової, що спрямований на вивчення критеріїв довіри та недовіри особистості іншим людям. Проведений факторний аналіз, в результаті якого виокремлено 6 факторів та описано їх факторне навантаження. Перевірка опитувальника на внутрішню надійність методом Альфа-Кронбаха, показала, що показник Альфа є на високому рівні і складає від $\alpha=0,95$ до $\alpha=0,60$, що свідчить про надзвичайно високу надійність опитувальника.

ДОДАТОК У 1.

Адаптація методики Дж. Б. Роттера «Шкала міжособистісної довіри»

Лінгвістична валідність. До перевірки методики на лінгвістичну валідність було залучено трьох експертів, які брали участь у перекладі та оцінюванні остаточної версії методики. Також було здійснено процедуру зворотного перекладу тексту. Перевіривши методику, експерти усунули всі виявлені недоліки й зауваження. Остаточна версія методики застосовувалась у подальших дослідженнях.

Перевірка методики на наявність зв'язків між питаннями методики. Дослідження показали, що методика має високі показники внутрішніх кореляцій між питаннями. Сила кореляційних зв'язків між питаннями методики відображається на кореляційній матриці (Див.Дод.Д). Отже, перевірка кореляційних зв'язків усередині методики свідчить про те, що вона має достатню валідність.

Перевірка методики на внутрішню надійність методом Альфа-Кронбаха. Цей метод дає змогу з'ясувати, якою мірою узгоджені запитання в межах окремої методики. У ході дослідження адаптації методики «Шкала соціальної довіри» вдалося з'ясувати, що коефіцієнт Альфа-Кромбаха рівний $\alpha=0,68$. Отриманий результат свідчить про надійність шкали (Див. Табл. У 3.).

Таблиця У 3

Внутрішня надійність методики на визначення рівня міжособистісної довіри Дж. Б. Роттера

Шкала	Показник α
Соціальної довіри	$\alpha=0,67$

Здійснено процедуру культурної адаптації методики Дж. Б. Роттера українською мовою. Для адаптації методики «Шкала міжособистісної (соціальної) довіри» було використано такі основні процедури: перевірка методики на валідність (лінгвістичну та кореляційну); перевірка методики на внутрішню надійність. Підсумовуючи результати адаптації методики «Шкала міжособистісної (соціальної) довіри», вважаємо за потрібне наголосити на тому, що україномовна адаптована версія методики має високі психометричні показники (валідність і надійність), що дає підстави використовувати її в подальших соціально- психологічних дослідженнях.

ДОДАТОК У 2.

Адаптація методики дослідження «Довіра до себе» Н. Б. Астаніної

Лінгвістична валідність. До перевірки методики на лінгвістичну валідність було залучено трьох експертів, які брали участь у перекладі та оцінюванні остаточної версії методики. Паралельно здійснено процедуру зворотного перекладу тексту. Остаточна версія методики застосовувалась у подальших дослідженнях.

Перевірка методики на наявність зв'язків між шкалами методики. Дослідження показали, що методика має високі показники внутрішніх кореляцій між питаннями методики. Сила кореляційних зв'язків між шкалами методики підтверджує її високу валідність (див. Табл. У 4.1).

Таблиця У 4.1

Кореляційна матриця
методики Н.Б. Астаніної «Довіра до себе»

Correlations (Spreadsheet1) Marked correlations are significant at $p < ,05000N=213$															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	1,0	-0,02	0,41	-0,14	0,14	-0,02	0,17	-0,01	0,44	0,02	0,29	-0,03	0,86	0,17	0,49
2	-0,02	1,00	-0,23	0,49	-0,34	0,37	-0,10	0,39	-0,13	0,22	-0,16	0,73	0,75	0,19	-0,00
3	0,47	-0,23	1,00	-0,20	0,36	-0,19	0,30	-0,18	0,47	-0,06	0,27	-0,01	0,92	0,06	0,41
4	-0,14	0,41	-0,20	1,00	-0,10	0,24	-0,09	0,53	-0,09	0,49	-0,18	0,52	-0,01	0,25	0,01
5	0,14	-0,34	0,36	-0,10	1,00	-0,34	0,40	-0,20	0,23	-0,10	0,21	-0,03	0,93	0,22	0,23
6	-0,02	0,37	-0,19	0,24	-0,34	1,00	-0,31	0,27	-0,20	0,74	0,06	0,87	-0,09	0,19	0,01
7	0,17	-0,10	0,30	-0,09	0,40	-0,31	1,00	-0,13	0,31	-0,08	0,18	-0,06	0,66	0,04	0,30
8	-0,01	0,39	-0,18	0,53	-0,20	0,27	-0,13	1,00	-0,16	0,52	-0,13	0,78	-0,09	0,23	0,05
9	0,44	-0,13	0,47	-0,09	0,23	-0,29	0,31	-0,16	1,00	-0,05	0,47	-0,10	0,61	0,06	0,51
10	0,02	0,22	-0,06	0,49	-0,10	0,19	-0,08	0,52	-0,05	1,00	-0,20	0,52	-0,19	0,39	-0,05
11	0,29	-0,16	0,27	-0,18	0,21	0,87	0,18	-0,13	0,47	-0,20	1,00	-0,01	0,75	-0,00	0,33
12	-0,03	0,72	-0,01	0,26	-0,03	0,29	-0,06	0,20	-0,10	0,39	-0,01	1,00	-0,25	0,27	-0,01
13	0,23	0,49	0,29	-0,01	0,09	-0,09	0,13	-0,09	0,40	-0,19	0,35	-0,25	1,00	-0,10	0,43
14	0,10	0,59	0,06	0,25	-0,22	0,19	0,04	0,23	-0,06	0,39	-0,00	0,83	-0,10	1,00	0,13
15	0,45	-0,00	0,41	0,01	0,49	0,01	0,30	-0,05	0,51	-0,05	0,33	-0,01	0,92	0,01	1,00

Отже, перевірка кореляційних зв'язків усередині методики свідчить про те, що вона має достатню валідність.

Перевірка методики на внутрішню надійність методом Альфа-Кронбаха. Цей метод дає змогу з'ясувати, якою мірою узгоджені запитання в межах окремої методики. У ході дослідження адаптації методики

“Самодовіри” вдалося з’ясувати, що коефіцієнт Альфа-Кромбаха рівний $\alpha=0,68$. Отриманий результат свідчить про надійність шкали (див. Табл. У4.2).

Таблиця У 4.2

Внутрішня надійність методики на визначення рівня самодовіри

Шкали	Показник α
Рівень Самодовіри	$\alpha=0,68$

Отже, довіра виступає засобом гармонізації відносин людини одночасно зі світом і з самим собою. Пошук конкретних засобів, методів, технологій розвитку оптимального співвідношення довіри до світу і довіри до себе, у світлі цього, слід назвати важливою соціальною і практичною задачею. Не менш важливо, що довіра є однією з умов соціалізації особистості. Представлено опис культурної адаптації методики Н. Б. Астаніної, призначеної для вимірювання рівня довіри до себе особистості. Підсумовуючи результати адаптації методики, вважаємо за потрібно наголосити на тому, що україномовна адаптована версія методики має високі психометричні показники (валідність і надійність), що дає підстави використовувати її в подальших дослідженнях самодовіри громадян України.

ДОДАТОК У 3

Адаптація методики дослідження «Якості життя» Н. Є. Водопянової.

Лінгвістична валідність. До перевірки методики на лінгвістичну валідність було залучено трьох експертів, які брали участь у перекладі та оцінюванні остаточної версії методики. Також було здійснено процедуру зворотного перекладу тексту. Перевіривши методику, експерти усунули всі виявлені недоліки й зауваження. Остаточна версія методики застосовувалась у подальших дослідженнях.

Перевірка методики на наявність зв'язків між шкалами методики. Дослідження показало, що методика має високі показники внутрішніх кореляцій між питаннями і шкалами методики. Сила кореляційних зв'язків між шкалами методики підтверджує її високу валідність (див. табл. У 3.1).

Таблиця У 3.1

Кореляційна матриця опитувальника «Якість життя»

Шкали методики	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Работа (кар'єра)	1,00	0,585	0,509	0,442	0,551	0,376	0,572	0,394	0,424
2.Особисті досягнення і прагнення	,585	1,000	0,585	0,423	0,685	0,290	0,628	0,469	0,457
3.Здоров'я	,509	0,585	1,000	0,367	0,641	0,349	0,651	0,471	0,261
4.Спілкування з друзями(близькими)	,442	0,423	0,367	1,00	0,417	0,310	0,324	0,295	0,284
5.Підтримка	,551	0,685	0,641	0,417	1,000	0,324	0,616	0,434	0,396
6.Оптимізм	,376	0,290	0,349	0,310	0,324	1,000	0,301	0,292	0,254
7.Напруження	,572	0,628	0,651	0,324	0,616	0,301	1,000	0,488	0,394
8.Самоконтроль	0,394	0,469	0,471	0,295	0,434	0,292	0,488	1,000	0,538
9.Негативні емоції	,424	0,457	0,261	0,284	0,396	0,254	0,394	0,538	1,00

Умовні позначення: цифрами позначені шкали методики, а кольором виділені прямі кореляційні зв'язки (при $p > 0,05$).

Перевірка методики на факторну валідність. Процедура адаптації методики потребує перевірки відповідності факторній структурі оригіналу методики. На основі точкової діаграми і власних значень виокремлено

дев'ять основних латентних факторів, що пояснюють 62,1% сукупної дисперсії даних.

Фактор 1. До першого фактору увійшло 4 питання, що стосуються професійної спрямованості робочих моментів. Робота (0,54), відносини на роботі (0,67), фінансовий стан (0,52), професійна кар'єра (0,43). Цей фактор пояснює 29,2% дисперсії даних (Шкала Робота).

Фактор 2. До другого фактору належать питання: особисті прагнення і досягнення (0,64), самоповага (0,54), життєві цінності та принципи (0,54), розуміння і повага в діловій професійній сфері (0,56). Цей фактор охоплює показники особистих досягнень.

Фактор 3. Третій фактор включає наступні питання: здоров'я (0,50), фізична активність (0,61), сон (0,58), фізична форма (0,75), самоконтроль і самовладання (0,44), довкілля (0,48). Цей фактор описує ставлення до власного здоров'я та загальний фізичний стан.

Фактор 4. До цієї групи належать питання: обставини, що змінюються (0,43), відносини з дітьми (своїми та чужими) (0,66), відносини з друзями (0,62), інтимно-сексуальне життя (0,60). Так, цей фактор пояснює позицію спілкування з близькими та рідними людьми.

Фактор 5. До цієї групи належать питання: духовна або релігійна підтримка (0,43), моральна та емоційна підтримка близьких людей (0,41), професійна підтримка (0,62), внутрішні ресурси (0,60). Так, цей фактор пояснює внутрішню чи зовнішню підтримку.

Фактор 6. До цієї групи належать питання: гарний настрій як правило залежить (0,43), почуття емоційної піднесеності та життєрадісності (0,52), настрої (0,42), у важких життєвих ситуаціях (0,60). Так, цей фактор пояснює відношення до оптимізму.

Фактор 7. До цієї групи належать питання: вміння організувати свій час (0,43), довкілля (0,41), фізичний стан (0,62), кількість і драматизм життєвих криз за останні два роки (0,60). Так, цей фактор пояснює напруженість.

Фактор 8. До цієї групи належать питання: самоконтроль і самовладання (0,43), прийняття рішень (0,59), обов'язковість (0,62), при зміні ситуації або планів (0,60). Так, цей фактор пояснює самоконтроль.

Фактор 9. До цієї групи належать питання: почуття провини і сорому (0,54), гнів (0,71), страх і тривога (0,62), образа чи гнів на інших (0,60). Так, цей фактор пояснює негативні емоції.

Перевірка методики на внутрішню надійність методом Альфа-Кронбаха. Цей метод дає змогу з'ясувати, якою мірою узгоджені запитання в межах окремої шкали. У ході дослідження адаптації методики «Якість життя» вдалося з'ясувати, що всі шкали методики володіють високою надійністю (табл. У 3.2). Так, коефіцієнт Альфа коливається від $\alpha=0,19$ (самоконтроль) до $\alpha=0,78$ (робота). Найбільшу надійність продемонстрували шкали, пов'язані з роботою та особистими досягненнями

Таблиця У 3.2

**Внутрішня надійність методики на визначення «Якості життя»
Н. Є.Водопянової.**

Шкала	Показники α
Робота (кар'єра)	$\alpha=0,78$
Особисті досягнення і прагнення	$\alpha=0,77$
Здоров'я	$\alpha=0,69$
Спілкування з друзями(близькими)	$\alpha=0,44$
Підтримка	$\alpha=0,63$
Оптимізм	$\alpha=0,39$
Напруження	$\alpha=0,68$
Самоконтроль	$\alpha=0,19$
Негативні емоції	$\alpha=0,28$

Описано культурну адаптацію україномовної версії шкали оцінки якості життя Н. Є. Водопянової, що стосується задоволеності в наступних

категоріях особистого життя: робота, особисті досягнення, здоров'я, спілкування з близькими людьми, підтримка (внутрішня і зовнішня – соціальна), оптимізм, напруга (фізична і психологічний дискомфорт), самоконтроль, негативні емоції (настрій). Проведений факторний аналіз, в результаті якого виокремлено 9 факторів та описано їх факторне навантаження. Перевірка опитувальника на внутрішню надійність методом Альфа-Кронбаха, показала, що показник Альфа є на високому рівні лише у п'яти шкалах: робота ($\alpha=0,78$), особисті досягнення та прагнення ($\alpha=0,78$), здоров'я ($\alpha=0,69$), підтримка ($\alpha=0,63$), напруження ($\alpha=0,68$), решта 4 шкали продемонстрували низькі показники Альфа-Кронбаха, що свідчить про низьку надійність даних шкал.

ДОДАТОК Ф ПРОГРАМА

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ДОВІРИ ГРОМАДЯН ДО ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Вступ

У даній програмі детально обґрунтовано концептуальні засади застосування системи заходів з метою формування у громадян довіри до працівників органів внутрішніх справ. Об'єктом впливу системи заходів є студенти – майбутні працівники системи органів внутрішніх справ, - курсанти та слухачі ВНЗ МВС. Система заходів включає: навчальні програми за спеціально розробленими спецкурсами; навчальні тренінги а також «Дебати» як позааудиторну форму роботи.

Пропонується впроваджувати заходи згідно з трикомпонентною структурою відносин довіри, тобто враховувати когнітивний, афективний та конативний її компоненти. Метою системи заходів забезпечення відносин довіри є усвідомлення її суб'єктами довіри як фундаментальної основи партнерства, налагодження якого, з однієї сторони, сприятиме підвищенню ефективності виконання працівниками ОВС своїх обов'язків із охорони громадського порядку, та з іншої – відчуттю захищеності у громадян.

Детально описується робоча програма спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри» для майбутніх фахівців правозахисних органів, що спрямована на розвиток структурних компонентів (когнітивного, афективного та конативного) відносин довіри. Зокрема, програма спрямована на формування у майбутніх фахівців правозахисної системи, по-перше, уявлень про довіру як суб'єкт-суб'єктне партнерське відношення, яке формується у спілкуванні з людьми як якісна характеристика їх відносин; по-друге, формування позитивного (партнерського) ставлення до суб'єктів взаємодії; по-третє, засвоєння установок, спрямованих на співпрацю з громадянами.

У розділі дисертації представлено також опис Дебатного клубу як однієї із запропонованих форм впливу на працівників органів внутрішніх справ з метою оволодіння ними навичками комунікативної взаємодії, що є ефективним засобом поліпшення відносин довіри, метою якого є розвиток у його учасників усвідомленого ставлення до усіх складових інтрасуб'єктного простору відношень, опосередкованих довірою до себе, до інших та довірою до Світу.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА СПЕЦКУРСУ «ВЗАЄМОДІЯ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ТА ГРОМАДЯН НА ЗАСАДАХ ДОВІРИ»

Значне прискорення темпів суспільного розвитку в Україні ставить нові

вимоги до всієї системи підготовки кадрів для правоохоронної системи, обумовлює необхідність формування у майбутніх фахівців не тільки традиційних настановлень, пов'язаних з вимогами до особистості й діяльності працівників-правоохоронців, але й таких професійно-значущих особистісних якостей, які б повною мірою відповідали сучасним тенденціям громадянського суспільства, завданням й вимогам професійного співтовариства, а саме: гнучкості, мобільності, адаптивності, психологічної готовності до роботи в умовах, що швидко змінюються, здатності до ефективного оволодіння новими технологіями у професійній сфері, готовності до постійної самоосвітньої діяльності на всіх етапах професійного становлення тощо [О.О. Євдокімова].

З метою поліпшення діяльності органів внутрішніх справ і стійких негативних стереотипів, що міцно сформувались у масовій свідомості, для поліпшення образу поліції в очах громадськості необхідними є розробка і практична реалізація програми підготовки майбутніх та діючих працівників ОВС щодо підвищення рівня довіри до них громадян. Із введенням нової стратегії розвитку органів внутрішніх справ (пояснювальна записка до проекту розпорядження Кабінету міністрів України «Питання реформування органів внутрішніх справ України»), потрібно враховувати динаміку уявлень громадян про довіру до працівників ОВС та формувати новий позитивний образ працівника ОВС в очах громадськості. Значний крок у цьому вже зроблено, адже на теренах України відбувається впровадження закону про Національну поліцію. У складі поліції функціонують: кримінальна поліція; патрульна поліція; органи досудового розслідування; поліція охорони; спеціальна поліція; поліція особливого призначення, всі решта категорій працівників ОВС поки працюють за старою системою. Відтак, існує потреба у соціально-психологічній підготовці, підтримці та формуванні у майбутніх та діючих працівників ОВС адекватних суб'єкт-суб'єктних відносин довіри з громадськістю.

Метою програми є розуміння довіри як фундаментальної основи партнерства, налагодження якого сприятиме підвищенню ефективності виконання працівниками ОВС своїх обов'язків із охорони громадського порядку, з однієї сторони, та відчуттю захищеності у громадян, з іншої.

Дана програма спочатку спрямована на формування у студентської молоді уявлень про довіру як суб'єкт-суб'єктне відношення яке формується у спілкуванні між людьми як якісна характеристика їх відносин, після цього виробляється відповідне ставлення до неї і в подальшому засвоюються адекватні способи її поведінки для налагодження подальшої співпраці з громадянами.

Змістовно дана програма включає когнітивний, афективний та конативний компоненти відносин довіри, які відображають специфіку успішної психологічної готовності курсантів та слухачів ВНЗ МВС в умовах сучасного розвитку суспільства ефективно взаємодіяти з громадянами та формувати довірливі відносини між ними. Для реалізації поставлених завдань ми включили активні форми навчання (Ю. Ємельянов [52], Л. Карамушка [78], О. Прутченков [167], Н. Хряшева [169], О. Сидоренко [184], Т. Яценко [232; 233]).

Такими формами виступили вступна, проблемна, підсумкова лекції та лекція-візуалізація; семінарські та практичні заняття («мозкові штурми», навчально-рольові та ділові ігри, психологічний тренінг тощо) (табл.).

Таблиця

Навчально-тематичний план спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри»

Назва розділу і тем	Лекції	Практичні, семінарські заняття («мозкові штурми», рольові ігри, соціально-психологічний тренінг тощо)
1. Вступна. «Зміст та особливості довіри як психологічного феномену»: 1.1. Сутність довіри як явища. 1.2. Специфіка та основні види довіри. 1.3. Соціально-психологічні функції довіри.	4	
Семінарське заняття №1. «Групові та особистісні характеристики довіри»	2	Семінарське заняття № 1
2. «Детермінанти довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій» : 2.1. Міжособистісна довіра як умова соціально-психологічної взаємодії. 2.2. Феноменологічне поле в переживанні довіри до інших. 2.3. Особливості довіри громадян до поліції.	2	
Практичне заняття №1. Психологічні особливості детермінантів міжособистісної довіри	2	Практичне заняття №1
3. Проблемна лекція. «Структурні компоненти відносин довіри громадян до працівників ОВС»: 3.1. Рівень довіри громадян до різних сфер соціальної дійсності та різних соціальних груп. 3.2. Вплив рівня самодовіри громадян на ставлення до працівників ОВС. 3.3. Особливості когнітивного компоненту довіри	4	

громадян. 3.4.Особливості афективного компоненту довіри громадян. 3.5.Особливості конативного компоненту довіри громадян.		
Семінарське заняття – «мозковий штурм» №2. Психологічні характеристики структурних компонентів довіри	2	Семінарське заняття №2
Тренінгове заняття №1. «Комунікативна компетентність працівників ОВС в формуванні довірливих відносин з громадськістю»	2	Тренінгове заняття №1
4. «Зовнішні чинники довіри громадян працівникам ОВС»: 4.1. Індивідуально-психологічні характеристики як чинник довіри громадян. 4.2.Соціально-демографічні характеристики як чинник довіри до працівників ОВС 4.3.Соціальні експектації як чинник довіри громадян до працівників ОВС.	2	
Семінарське заняття №3. «Конфліктологічна культура працівників ОВС»	2	Семінарське заняття №3
5. Лекція-візуалізація. «Психологічні умови оптимізації громадської довіри»: 5.1. Типи відносин довіри громадян до працівників ОВС. 5.2.Форми та засоби оптимізації самодовіри громадян. 5.3. Форми та засоби оптимізації довіри у курсантів та слухачів ВНЗ МВС в процесі навчальної діяльності.	4	
Тренінгове заняття№2. «Комунікативна компетентність працівників ОВС в формуванні довірливих відносин з громадськістю»	2	Тренінгове заняття №2
6. «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри»: 6.1. Характеристики довіри населення до працівників ОВС 6.2. «Нова поліція» і населення: психосоціальні виміри партнерства в умовах євроінтеграції реформ в Україні. 6.3. Психологічні детермінанти співпраці поліції та працівників ОВС з громадськістю в умовах трансформації і модернізації правоохоронної системи.	4	
Практичне заняття - ділова гра на тему: «Поведінкові інтенції працівників ОВС у системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ»»	2	Практичне заняття №2
7. Підсумкова лекція.	2	
Разом	36	

Вступна лекція насамперед має ознайомити з предметом науки «Психологія довіри», розкрити специфіку вивчення суспільно-громадського життя саме з погляду цієї дисципліни. Даний тип лекції також відкриває перед слухачами загальну перспективу вивчення науки, акцентує на основних проблемах, які вивчатимуть студенти, показує значення «Психології довіри» як науки і створює

необхідний психологічний настрій, формує психологічну готовність до глибокого вивчення. Їй властиві проблемно-пошуковий та пошуково-інформаційний характер.

Проблемна лекція є формою спільної діяльності науково-педагогічного працівника і студентів, які об'єднали свої зусилля на досягнення цілей загального і професійного розвитку особистості спеціаліста. Матеріал проблемної лекції – нове знання, яке педагог розкриває у процесі розв'язання суперечливих завдань. Даний тип лекції спрямований на виклад теоретичного матеріалу, який стосується сутності та основних напрямків формування довірливих взаємовідносин між громадянами та працівниками ОВС; ролі соціально-психологічних чинників довіри громадян до працівників ОВС.

Лекція-візуалізація. Зміст даної лекції полягає у зв'язному, розгорнутому коментуванні підготовлених візуальних матеріалів, які повністю розкривають тему лекції «Психологічні умови оптимізації громадської довіри». Ці матеріали мають забезпечувати систематизацію знань студентів, надання нової інформації, створення проблемних ситуацій і можливості їх розв'язання.

Підсумкова лекція – вид лекції, який використовують наприкінці вивчення навчального курсу з метою підбити підсумки щодо аналізу діяльності студентів; глибини і широти отриманих знань, навичок, вмінь, розкриття шляхів утілення їх у життя; висвітлення проблем наукових питань які вивчають та ін.

Практичні заняття – орієнтовані на доповнення тих чи інших теоретичних положень і підходів, які розглядалися на лекціях, засвоєння психологічних знань, уявлень студентської молоді, на забезпечення пізнання студентською молоддю особливостей довіри громадян до працівників ОВС, дослідження власної особистості на предмет встановлення типу міжособистісної довіри, відпрацювання практичних навичок та вмінь прийняття практичних рішень у реальних умовах професійної діяльності, що мають у своїй основі теоретичний характер. Загалом майже кожне практичне заняття розпочиналося більшою мірою з «мозкового штурму», де студентська молодь мала можливість творчо проаналізувати поставлену психологічну проблему і за допомогою використання свого життєвого досвіду всебічно розкрити ті чи інші її аспекти.

Семінарські заняття – спрямовані на поглиблення, розширення, деталізацію і закріплення теоретичного матеріалу, що стосується змісту та особливостей довіри як психологічного феномену. За допомогою «мозкового штурму» студенти спробують самостійно визначити перелік гіпотетичних змістовних характеристик структурних компонентів довіри громадян до працівників ОВС. Такий вид семінару, на нашу думку, особливо ефективно впливає на інтелектуальний

розвиток студентів, сприяє їх соціальному становленню як учасників професійної діяльності.

Ділова гра – спрямована на моделювання реальної діяльності у спеціально створеній проблемній ситуації. Відтак, ділова гра дозволяє студентам проявити свої поведінкові інтенції під час взаємодії в студентській групі та проектувати реальність, конфліктність ситуації, відповідний психологічний клімат, міжособистісне та міжгрупове спілкування, довіру. Вона є засобом і методом підготовки та адаптації до трудової діяльності та соціальних контактів майбутніх працівників ОВС.

Також, в контексті нашої навчальної дисципліни ми пропонуємо провести соціально-психологічний *тренінг*, що складатиметься із 2-х занять спрямованих на покращення змістових характеристик структурних компонентів відносин довіри громадян (когнітивного, афективного та конативного) до працівників ОВС та їх комунікативну компетентність. Передбачається активізуючий ефект соціально-психологічного тренінгу обумовлений створенням особливої учбово-експериментальної обстановки, що забезпечує розуміння учасниками групи психологічних схем індивідуальних і групових подій міжособистісного спілкування (яким є вплив кожного учасника на інших, на результат спільної діяльності, як ситуація в цілому управляє поведінкою окремих учасників і наскільки вони можуть її змінити в заданому напрямку).

Задля найповнішого використання всіх навчально-виховних можливостей позааудиторної роботи є доцільним класифікувати провідні напрямки організації цієї роботи та відповідні їм види. Серед напрямків пріоритетного значення набувають ті, котрі актуалізують уміння розробляти власні дослідження (наприклад, у центрі яких – висловлювання видатних науковців), організовувати творчі вечори, дебати, зустрічі, науково-практичні конференції. Нами розроблено програму циклу студентських дебатів «Довіра в міжособистісних відносинах». Дебати в програмі даного спецкурсу розглядаються нами як вид позанавчальної діяльності студентів, що надають їм можливість перейти від стану спостерігача, аналітика, пасивного накопичувача і користувача знань до стану активного шукача, генератора та синтезатора думок, організатора конкретних заходів.

У результаті засвоєння студентами навчального матеріалу вони повинні знати:

а) на ознайомчо-орієнтованому рівні:

1. Сутність довіри як явища.
2. Місце психології довіри в системі психологічних і юридичних наук.
3. Специфіку та основні види довіри.

4. Соціально-психологічні функції довіри.
5. Особливості довіри громадян до працівників ОВС.
6. Феноменологічне поле в відносинах довіри до інших.
7. Поняття міжособистісної довіри та самодовіри.

б) на понятійно-аналітичному рівні:

1. Процес взаємодії працівників ОВС та громадян.
2. Структурні компоненти відносин довіри.
3. Вплив внутрішніх чинників на структуру відносин довіри «громадяни - працівники ОВС».
4. Вплив зовнішніх чинників на структуру відносин довіри «громадяни - працівники ОВС»

в) на продуктивно-синтетичному рівні:

1. Психологічні особливості та типи відносин довіри громадян до працівників ОВС
2. Форми та засоби оптимізації довіри громадян.
3. Форми та засоби оптимізації довіри у курсантів та слухачів ВНЗ МВС в процесі навчальної діяльності.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ СПЕЦКУРСУ

Модуль I

Вступ до психології довіри в соціальній взаємодії.

Тема 1. Зміст та особливості довіри як психологічного феномена. Зарубіжні та вітчизняні підходи до розуміння поняття «довіра». Концепції довіри. Розуміння сутності довіри і недовіри тісно пов'язане з проблемою їх місця в системі понять. Види та функції довіри. Типологія довіри: А. Дворянова, П. Штомпки, А. Купрейченко, Р. Левіцкі, А. Журавлєва, І. Антоненка. Теоретична модель довіри Н. Б. Астаніної. Конструкт довіри до світу, до себе та до інших.

Тема 2. Детермінанти довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій. Модель чинників довіри Р. Гоч. Динаміка довіри. Фази розвитку довіри О. Пигіної. Соціальні межі довіри. Особливості міжособистісної довіри в умовах трансформації пострадянських країн (концепція Ю. В. Веселова). Особливості довіри громадян до працівників ОВС. Фактори оцінки громадянами міліції. Характеристики довіри населення міліції (Т. Гаврилюк).

Модуль II

Психологічні особливості взаємодії громадян та працівників ОВС на засадах довіри

Тема 3. Структурні компоненти відносин довіри громадян до працівників ОВС. Структурно-функціональна модель довіри Н. Василюк. Внутрішні чинники

довіри громадян до працівників ОВС. Опис структурних компонентів довіри (конативного, когнітивного та афективного). Уявлення громадян про довіру до працівників ОВС.

Тема 4. Зовнішні чинники довіри громадян до працівників ОВС. Вплив соціально-політичної ситуації в державі на динаміку довіри громадян. Особливості соціально-демографічних, професійно-особистісних та індивідуально-психологічних властивостей особистості на формування відносин довіри в системі «громадяни-працівники ОВС».

Тема 5. Психологічні умови оптимізації громадської довіри. Типи відносин довіри громадян до працівників ОВС. Форми та засоби оптимізації самодовіри громадян. Форми та засоби оптимізації довіри у курсантів та слухачів ВНЗ МВС в процесі навчальної діяльності.

Тема 6. Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри. Характеристики довіри населення до працівників ОВС. «Нова поліція» і населення: психосоціальні виміри партнерства в умовах євроінтеграції реформ в Україні. Психологічні детермінанти співпраці поліції та працівників ОВС з громадськістю в умовах трансформації і модернізації правоохоронної системи.

Тема 7. Підсумкова лекція. Зміст та особливості довіри як психологічного феномена. Детермінанти довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій. Структурні компоненти відносин довіри громадян до працівників ОВС. Зовнішні чинники довіри громадян до працівників ОВС. Психологічні умови оптимізації громадської довіри. Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри.

3. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Групові та особистісні характеристики довіри. План 1. Класифікації видів і типів довіри 2. Гендерні особливості довіри. 3. Особистісні детермінанти довіри/недовіри до інших людей.	2
2	Психологічні характеристики структурних компонентів довіри. План	2

	1. Психологічні особливості конативного, когнітивного та афективного компонентів відносин довіри громадян до працівників ОВС. 2.Класифікації типологій довіри у вітчизняній та зарубіжній літературі. 3.Описати особливості типів довіри.	
3	Конфліктологічна культура працівника ОВС. План 1. Принципи готовності до розв'язання конфліктних ситуацій. 2. Показники професійно достатнього рівня сформованості конфліктологічної культури працівників ОВС. 3. Комунікативна компетентність працівників ОВС.	2
	Разом	6

4. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Психологічні особливості детермінантів міжособистісної довіри. План 1.Робота в групах. Розбір різних ситуативних випадків взаємодії громадян та працівників ОВС 2. Проведення психодіагностики.	2
2	Тренінгове заняття № 1. «Комунікативна компетентність працівників ОВС в формуванні довірливих відносин з громадськістю»	2
3	Тренінгове заняття № 2. «Комунікативна компетентність працівників ОВС в формуванні довірливих відносин з громадськістю»	2
4	Практичне заняття №2 - ділова гра на тему: «Поведінкові інтенції працівників ОВС у системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ» 1. Критерії довіри громадян та поведінкові інтенції самих працівників ОВС. 2. Формування психологічної готовності до конструктивної довірливої взаємодії в системі відносин «громадяни-працівники ОВС».	2
	Разом	8

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не заплановані	0
	Разом	0

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Зміст та особливості довіри як психологічного феномена.</p> <p>1. Довіра в контексті соціально-психологічних досліджень.</p> <p>2. Співвідношення поняття «довіра» та інших близьких категорій.</p> <p>3. Типології довіри (М. Вебера, А. Купрейченко, Н. Астаніної, М. Левіцкі, А. Журавльової).</p> <p>4. Виконання індивідуального завдання.</p>	6
2	<p style="text-align: center;">Детермінанти довіри в контексті соціально-психологічних трансформацій.</p> <p>1. Довіра і соціально-психологічний клімат в групі.</p> <p>2. Особистісні якості людини, яка викликає довіру.</p> <p>3. Особливості міжособистісного довірливого спілкування.</p> <p>4. Скласти психологічний портрет працівника ОВС який викликає довіру громадськості.</p> <p>5. Виконання індивідуального завдання.</p>	8
3	<p style="text-align: center;">Структурні компоненти відносин довіри громадян до працівників ОВС.</p> <p>1. Національно-культурні особливості довіри.</p> <p>2. Феноменологічні прояви високого і низького рівня самодовіри.</p> <p>3. Соціально-психологічні чинники довіри.</p> <p>4. Виконання індивідуального завдання.</p>	8
4	<p style="text-align: center;">Психологічні умови оптимізації громадської довіри.</p> <p>1. Покращення стану комунікативної та загальної культури персоналу ОВС.</p> <p>2. Створення позитивного іміджу шляхом підвищення рівня професійної компетентності та покращення результатів діяльності персоналу ОВС.</p> <p>3. Стереотипи масової свідомості стосовно працівників ОВС.</p> <p>4. Виконання індивідуального завдання.</p>	6
5	<p style="text-align: center;">Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри.</p> <p>1. Специфіка відбитку ЗМІ діяльності ОВС.</p> <p>2. Психологічні аспекти впливу на формування відносин довіри правової неграмотності громадян.</p> <p>3. Хабарництво як національна проблема.</p> <p>4. Виконання індивідуального завдання.</p>	8
6	<p style="text-align: center;">Комунікативна компетентність та культура працівників ОВС.</p> <p>1. Вплив взаємної комунікативної культури на формування відносин довіри у взаємодії «громадяни-працівники ОВС».</p> <p>2. Компоненти комунікативної компетентності працівників ОВС.</p> <p>3. Виконання індивідуального завдання.</p>	6
	Разом	42

7.ФАКУЛЬТАТИВНІ ЗАВДАННЯ

Теми рефератів:

1. Довіра до світу, довіра до інших та самодовіра.
2. Довіра до себе – суб'єктивне особистісне утворення (теоретична модель феномена).
3. Довіра до іншого як умова соціально-психологічного утворення і спілкування.
4. Феноменологічне поле в переживанні довіри до іншого.
5. Психологічні моделі довіри і її формально-динамічні характеристики.
6. Соціальні експектації громадян які визначають рівень довіри в системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ».
7. Взаємозв'язок поняття «довіри» і «толерантності» та їх значення в професійному становленні майбутнього правоохоронця.
8. Етико-соціологічний підхід до проблеми довіри в вітчизняній і зарубіжній науці.
9. Психологічний феномен довіри та філософська категорія віри.

Теми для написання есе:

1. Особливості формування довірливих відносин між працівниками ОВС.
2. Місце «довіри» в психології правоохоронця.
3. Як завоювати довіру громадськості сучасному працівнику органів внутрішніх справ?
4. Співвідношення довіри до себе та довіри до інших.
5. Міжособистісна довіра як умова соціально-психологічної взаємодії працівників ОВС та громадян.

Наукові повідомлення:

- Модель формування довірливих відносин на етапах онтогенезу.
- Вплив комунікативної компетентності працівника ОВС на формування довірливих відносин з громадянами.
- Соціальні функції довіри.
- Уявлення та знання про працівників ОВС, які визначають рівень довіри в системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ».
- Ставлення до працівників ОВС, які визначають рівень довіри в системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ».

Проектні завдання:

1. Скласти таблицю, відображаючи різні підходи та визначення поняття «міжособистісної довіри».
2. Розробити презентації, що спрямовані на висвітлення значимості довіри в системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ».
3. Придумати авторську модель довіри в системі відносин «громадяни-працівники органів внутрішніх справ».

8. ЦИКЛ СТУДЕНТСЬКИХ ДЕБАТІВ

Метою циклу дебатів “Довіра в міжособистісних відносинах” є забезпечення розуміння студентами сенсу множинності вибору у напрямку саморозвитку, формування вмінь виявляти все найкраще в когнітивно-пізнавальному, емоційно-вольовому, поведінковому рівнях задля покращення певних сторін громадського життя. Завданнями є розширення контексту знань щодо встановленні довіри у міжособистісному спілкуванні, самодовіри, формування вміння довіряти іншим, але при цьому не ставати заручником «неправдивої ситуації довіри» породжувати засоби розв’язання глобальних проблем різного характеру, активізація інтересу до саморозвитку як феномена, що надає можливість розширити індивідуальні можливості впливу на перебіг самотворення людства.

Організовує та керує дебатами, так званий Голова, котрий є безсторонньою особою. Секретар слідкує за регламентом та нотує виступи учасників. Вони виконують функції модераторів під час діяльності дебатів. По закінченні дебатів обов’язково підводяться підсумки. Публіка може задавати питання чи подавати інформацію, яка стосується поданої проблеми. Головні промовці відповідають на задані аргументи. Наприкінці дебатів відбувається голосування, яке проводить Голова. Він нагадує про те, що публіка повинна оцінити переконливість викладених аргументів головних промовців, а не особисті погляди, що можуть збігатися з виступами Опозиції чи Пропозиції. Результати голосування оголошуються після публічного підрахування їх секретарем дебатів. Голова вітає переможців, публіка підтримує їх оплесками. Наприкінці відбувається групове обговорення із залученням експерта із конкретної теми [7].

У нашому дослідженні дебати проводяться як складова частина спецкурсу «Взаємодія працівників ОВС та громадян на засадах довіри» для студентів, курсантів та слухачів ВНЗ МВСУ.

Робота дебатів розрахована на 12 годин засідань і 20 годин самостійної роботи. Наведемо приклади тем дебатів та ті проблеми, які розглядатимуться в контексті кожної з них.

Засідання №1. «Віра в себе, довіра до себе та впевненість у собі – одні з ключових феноменів становлення особистості правоохоронця». Проблематика: віра в себе є базовою установкою особистості, яка полягає в „сліпому”, нічим не підтверженому прийнятті власної цінності; довіра до себе є іншою установкою, в основі якої лежить свідоме прийняття особистістю власних думок, почуттів, поведінки; впевненість у собі є особистісною рисою, яка проявляється у впевненій поведінці і ґрунтується на впевненості у афективній і когнітивній сферах.

Засідання №2. «Етапи формування відносин довіри». Проблематика: глибина довіри (наскільки відсотків можна довіряти тому, що говорить дана людина? На скільки можна довіряти даній людині? Глибока довіра – це довіра до людини чи інформації без якої небуло би сумніву?); парціальність довіри (можна довіряти людині як професіоналу, але не довіряти як аморальній особистості?); динамічність довіри (зловживання довірою, зрада, завоювання довіри іншого, заслужена довіра – співвіднесення цих понять в конструюванні відносин довіри); вибірковість довіри (наприклад, одну інформацію можна довіряти партнеру по спілкуванню, а іншу – ні); безпека довіри (наскільки безпечною для суб'єкта довіри є його відкритість, чи не буде довіра використовуватись проти нього); значимість довіри (ситуативна корисність).

Засідання №3. «Недовіра як особистісна якість». Проблематика: співвідношення понять (підозрілість, підзирливість (на рос.м. «мнительность»), негативізм, скептицизм, інтимофобія, страх змін та ін..) та їх вплив на встановлення взаємовідносин будь-якого рівня; яка повинна бути тактика поведінки з «недовіряючою особистістю»? як завоювати довіру співрозмовника? психологічні хитрощі у встановленні відносин довіри.

Засідання №4. «Становлення відносин довіри між громадянами та працівниками ОВС». Проблематика: характеристика сучасної моралі і ціннісних

орієнтацій в українському суспільстві; місце поняття «стейкхолдерів» (Р. Фрімена) та теорії зацікавлених сторін у встановленні відносин довіри між громадянами та поліцією; підготовка у вишах сучасних правохоронців на основі теорії стейкхолдерства.

Засідання №5. «Як підсилити довіру у взаємодії». Проблематика: аргументація співрозмовника; манера розмови; зовнішній вигляд; соціальний статус, компетентність та наявність авторитету; психологічне підлаштування (під емоції, під структуру цінностей, під репрезентативну систему, одобрення).

Засідання №6. «Комунікативна компетентність співрозмовника у встановленні відносин довіри». Проблематика: комунікативна компетентність як орієнтованість особистості в різних ситуаціях спілкування, що ґрунтується на знаннях і чуттєвому досвіді; комунікативна компетентність як здатність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе та інших в умовах постійної зміни психічного стану, міжособистісних стосунків і соціальної ситуації; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій.

Для успішної реалізації кожної сесії студентських дебатів потрібно дотримуватись відповідної процедури та порядку проведення, тому для розуміння ходу проведення кожного засідання наведемо детальний опис одного із них: *засідання №1.* «Віра в себе, довіра до себе та впевненість у собі – одні з ключових феноменів становлення особистості правоохоронця».

Перед проведенням самих дебатів із групою студентів обговорюються тези, які можна було б висунути на дискусію перед публікою, наприклад: «віра в себе є базовою установкою особистості, яка полягає в „сліпому”, нічим не підтверженому прийнятті власної цінності»; «довіра до себе є іншою установкою, в основі якої лежить свідоме прийняття особистістю власних думок, почуттів, поведінки»; «впевненість у собі є особистісною рисою, яка проявляється у впевненій поведінці і ґрунтується на впевненості у афективній і когнітивній сферах».

Наступним етапом проведення дебатів є відбір 10-ти основних промовців, які діляться на дві групи по 5 осіб згідно з принципами дебатів на Опозицію та Пропозицію. Учасники діляться не за їхніми особистими переконаннями, а з метою навчання відстоювати позицію, навіть з якою вони особисто не погоджуються.

Роль публіки – «Болота», виконуватимуть студенти, які не обізнані з цією проблемою та не мають стосовно неї власної думки, тому доцільно обрати студентів молодших курсів. Головним промовцем надається декілька днів для підготовки стратегії свого виступу. При потребі їм надається додаткова інформація з обраної тематики. Інші учасники також мають бути зацікавлені у підготовці, оскільки вони повинні включатись в процес дискусії. Відтак, усім учасникам пропонується заготувати інформацію для реплік та питання, які б вони хотіли поставити своїм товаришам. Це є другим етапом підготовки.

Третій етап є самі дебати. Оскільки, дебати – це гра, інсценівка, так званий театр, тому вона потребує відповідних декорацій. Простір організовується для чіткого розподілу на дві сторони – Опозицію та Пропозицію. У центрі розміщується трибуна для промовців, крісло для Голови, секретаря. Згідно з процедурою, головні промовці з боку Пропозиції мають зайняти свої місця праворуч від Голови, а Опозиція – ліворуч. Публіка, яка вже визначилась із своїми переконаннями, сідає навпроти тієї сторони, яку підтримуватиме. Це зроблено з метою зручності задавання підготовлених питань та реплік в ході дискусії. Вся інша аудиторія, студенти молодших курсів, які є запрошеними для виконання, так званої ролі «Болота», мають розміститися навпроти Голови та секретаря. Дискутування повинне відбуватись в активній та цікавій формі. Промовці з боку Пропозиції визнають та обґрунтовують терміни та ключові тези засідання. Протилежна сторона, тобто Опозиція, висвітлює свої погляди та позиції.

Четвертим етапом дебатів є підведення підсумків дискусії. Голова та експерт нагадують публіці всі аргументи викладені Опозицією та Пропозицією. Голова пропонує провести голосування. Публіка, яка лише в ході дебатів ознайомилась із різними суперечливими аргументами та поглядами на висунуту тезу, повинна визначити, чиї висловлювання буде підтримувати. Згодом здійснюється аналіз голосування.

Після дебатів можна проводити невелике опитування з допомогою анкетування.

Шановний учаснику дебатів! Дайте, будь ласка, відповіді на поставлені запитання. Ваші відповіді будуть враховані у розробці необхідного формату дебатів, що проводитимуться серед студентської молоді.

1. Яку тезу Ви відстоювали: від Опозиції чи Пропозиції?
2. Чи змінилася Ваша думка в результаті обговорення? Якщо так, то на якому етапі дебатів?
3. Який момент дебатів, на Ваш погляд, був кульмінаційним?
4. Які емоції Ви відчували протягом дебатів?
5. Чи сприяють дебати формуванню розуміння проблематики яка розглядалась, а саме «Віра в себе, довіра до себе та впевненість у собі – одні з ключових феноменів становлення особистості правоохоронця»?
6. Що найбільше піддається розвитку, на Ваш погляд, в ході дебатів?
7. Чи ефективними є дебати як метод розвитку довірливих відносин?
8. Що найбільше сподобалося у проведених дебатах?
9. Які недоліки Ви помітили в організації дебатів, які необхідно відкоректувати?
10. Чи хотіли б Ви взяти участь у наступних дебатах?

На нашу думку, дебати розвивають комунікативні здібності учасників; цей метод широко та різносторонньо підвищує обізнаність з проблеми довіри як комплексного суспільного явища та відіграють важливу роль у формуванні міжособистісної довіри.

8. Методи навчання

1. Словесні методи: лекція, розповідь-пояснення, бесіда.
2. Наочні методи: ілюстрація, демонстрація.
3. Практичні методи: досліди, вправи, навчальна праця, пізнавальні ігри, практичні роботи, реферати, есе, доповіді.
4. Самостійна робота (домашнє завдання).

9. Форми та засоби контрольних заходів

- фронтальне, групове чи індивідуальне опитування;
- письмова контрольна робота (відповіді на питання лекційного курсу, вирішення завдань, вправ та ін.);
- тестування знань курсантів, студентів, слухачів із певного модуля, лекційного курсу;
- усне опитування;
- виконання лабораторного завдання;
- виступ на семінарських заняттях (із рефератом, есе, доповіддю, у дискусії тощо);

- захист індивідуального завдання;
- виконання домашнього завдання;
- залік.

11. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ, КУРСАТИ, СЛУХАЧІ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
72-81	C	
61-71	D	
50-60	E	
35-49	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. СИСОК ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

11.1. Основна література

1. Балущкий І. В. Доверие в статусных межличностных отношениях. Скрипкина Т. П. Сравнительный анализ уровня выраженности социального и межличностного доверия молодежи южно-российского региона с другими регионами России // Доверие в социально-психологическом взаимодействии: коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 93–114.
2. Бандурка О. М. Партнерські взаємовідносини між населенням і міліцією : підруч. / О. М. Бандурка, В. О. Соколов, В. І. Московець. — Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. — 352 с.
3. Барко В. І. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України : практ. посіб. [Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Нещерет Т. В., Шаповалов О. В.]. — К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ ; Друкарня МВС, 2007. — 100 с.
4. Зинченко В. П. Психология доверия / В. П. Зинченко // Магистр. — 1998. — № 4. — С. 17–36.
5. Ильин Е. П. Психология доверия / Е. П. Ильин. — СПб. : Питер, 2013. — 288 с.

6. Купрейченко А. Б. Психология доверия и недоверия / А. Б. Купрейченко. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2008. — 571 с.

11.2. Додаткова література

1. Ворожбит С. А. Соціально-психологічні функції явища довіри / С. А. Ворожбит // Соціальна психологія. — Київ : Укр. центр політичного менеджменту, 2006. — № 5. — С. 56–63.
2. Грановская Р. М. Психология веры / Р. М. Грановская. — 2-е изд., перераб. — СПб. : Питер, 2010. — 480 с.
3. Достовалов С. Г. Доверительные отношения личности как детерминанта восприятия индивидуальности в юношеском возрасте / С. Г. Достовалов // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н / Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 254–266.
4. Євдокимова Н. О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність [Електроний ресурс] / Н. О. Євдокимова. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu_psychol/2009_31/7.html.
5. Ірхін Ю. Б. Теоретико-психологічний аналіз довірливості в оперативно-службовій діяльності органів внутрішніх справ : зб. наук. праць / Ю. Б. Ірхін. — К. : ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України Проблеми сучасної психології, 2013. — Вип. 21. — С. 160-171
6. Крищенко Е. П. Доверие к себе как условие становления субъектности на этапе перехода из школы в вуз / Е. П. Крищенко // Доверие в социально-психологическом взаимодействии : коллект. моногр. ; под ред. Т. П. Скрипкиной. — Ростов н/Д : Изд-во РГПУ, 2006. — С. 266–275.
7. Малкова Т. М. Уявлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ про професійну діяльність працівників міліції у світлі теорії мотивації трудової діяльності К. Альдерфера / Т. М. Малкова // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць ; Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України ; [за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої]. — Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2013. — Вип. 20. — С. 362–374.

11.3. Періодичні видання

1. Педагогіка і психологія. (АПН України). 09.06.99

2. Практична психологія та соціальна робота (м.Київ). 10.11.99
3. Психологічні перспективи (Інститут соціальної і політичної психології АПН України, Волинський державний університет ім. Лесі Українки). 12.06.02
4. Психологія і суспільство (Тернопільська академія народного господарства). 14.11.01
5. Теорія і практика управління соціальними системами (Національний технічний університет "ХПІ", Українська інженерно-педагогічна академія, Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди). 12.06.02

12. Інформаційні ресурси

1. <http://psy-science.kiev.ua/PsDomRu.html> – Інститут психології ім. Г.С. Костюка
2. <http://pa.org.ua/> – Міжнародний Інститут Глибинної Психології
3. <http://www.karppp.com.ua/> – Киевская ассоциация практикующих психологов и психотерапевтов
4. <http://psychol.ras.ru/> – Институт психологии РАН
5. <http://www.ln.com.ua/~alex-ed/> – страничка психолога
6. <http://www.dopomoha.kiev.ua/forum326/list.php?f=15> – Медичий портал "ШВИДКА ДОПОМОГА"
7. <http://www.pht.kiev.ua/> – Ваш персональн. гипнотерапевт, психолог, консультант
8. <http://www.voppsy.ru/all25.htm> - Журнал «Вопросы психологии»
9. Довіра громадян до органів влади та базових соціальних інститутів [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/May2009/5.htm>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Торкайло Ю. С. Довіра як основоположний принцип взаємодії органів внутрішніх справ із структурами громадянського суспільства / Ю. С. Торкайло // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 891–895 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11tjccgc.pdf>
11. Закон України «Про Національну поліцію України» № 580-VIII від 02.07.2015. Ст. 11. (Взаємодія з населенням на засадах партнерства) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/page>.